

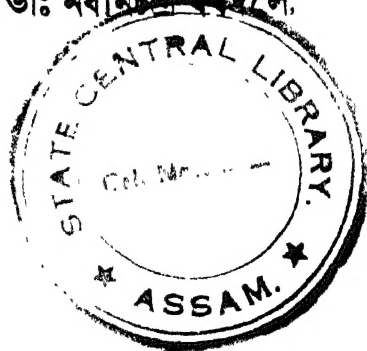
মহাপুৰুষ

শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ

(পাঁচখনি প্ৰাচীন চৰিতপুথিৰপৰা সংগৃহীত)

যুটীয়া সম্পাদক : শ্ৰীমোহনচন্দ্ৰ মহন্ত, বি-এল.

ডাঃ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ.

শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱ প্ৰকাশন সমিতি

ঘোৰহাট—১

MAHAPURUSH SHRI SHRI GOPALADEVAR CHARITRA :

A collection of ancient life-stories of Shri Shri Gopaladeva, edited by Shri Mohan Chandra Mahanta, B.L., Advocate, and Dr. Nobin Chandra Bardoloi. M.B.B.S., D.O., and published by Dr. Jibakanta Saikia, President of, and on behalf of Shri Shri Gopaladeva Prakashan Samiti, Jorhat-1, Assam.

প্রথম প্রকাশ : মে, ১৯৭৮ চন

**প্রকাশক : শ্রীশ্রীগোপালদেব প্রকাশন সমিতিৰ হৈ
শ্রীজীৱকান্ত শইকীয়া, যোৰহাট—১**

**মূল্য : ২০.০০ টকা
(বিশ টকা মাত্ৰ)**

**মুদ্রক : পূৰ্বশ্ৰী প্ৰিণ্টাৰ্ভ'
তৰাজান, যোৰহাট**

প্ৰকাশন-সমিতিৰ নিবেদন

মহাপুৰুষ-গুৰু শ্ৰীমন্তশঙ্কৰদেৱৰ উত্তৰাধিকাৰী শ্ৰীমন্ত মাধৱদেৱৰ পৰবৰ্ত্তী কালত আবিৰ্ভূত হোৱা ধৰ্ম্মাচাৰ্য্যাসকলৰ ভিতৰত শ্ৰীমন্ত গোপালদেৱৰ অভ্যুদয় আৰু সূৰ্য্যব্যাপী প্ৰভাৱ মহাপুৰুষীয়া ইতিহাসত বিশেষ উল্লেখযোগ্য। শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ ঐকান্তিক অনুগামী ধৰ্ম্মপ্ৰৱৰ্ত্তক হিচাপে পূৰ্ব ভাৰতত যোৱা চাৰি শতাব্দী কালজুৰি প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি অহা গোপালদেৱৰ অসাধাৰণ প্ৰতিভাসম্পন্ন মহান ব্যক্তিত্ব, চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য আৰু অতুলনীয় সংগঠন-শক্তিৰ বিষয়ে যাতে অনুসন্ধিৎসু আৰু তত্ত্বাৰ্থী-সকলে যথার্থ উপলব্ধি কৰিব পাৰে সেই উদ্দেশ্য আগত ৰাখিয়েই গোপালদেৱৰ অখুবলী সকলে লিপি-বদ্ধ কৰি থৈ যোৱা পূৰণ মৌলিক চৰিত্ৰ-পুথি পাঁচ খনিৰ এই সংকলনটি একত্ৰ কৰি আগবঢ়োৱা হৈছে। গোপালদেৱৰ পঞ্চৰ স্বীকৃত সামগ্ৰিক বহুল জীৱন-চৰিত্ৰ এখনৰ অভাৱে এই পুথিয়ে পূৰণ কৰিব বুলি আশা কৰা হৈছে। তদুপৰি নিৰপেক্ষভাৱে অনু-সন্ধান আৰু গৱেষণাৰ কাৰ্য্যত প্ৰবৃত্ত হোৱা লোকসকলে গোপালদেৱৰ জীৱনী আৰু আদৰ্শক যথার্থৰূপে দেখাবাৰ বুলি আৰু এতিয়া-লৈকে এই পন্থৰ বাহিৰৰ কোনো কোনো স্বার্থজড়িত সূত্ৰই প্ৰচাৰ কৰি অহা অনেক ভ্ৰান্তিজনক উপকথা অমূলক বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ এই পুথিয়ে সহায় কৰিব বুলি প্ৰকাশন-সমিতিয়ে আশা কৰিছে।

মহাপুৰুষ সকলৰ প্ৰাচীন ধান-সত্ৰৰ আৰাস-ভূমি কামৰূপত মহাপুৰুষসকলৰ অন্যান্য ধান-সত্ৰৰ তুলনাত গোপালদেৱকে কেন্দ্ৰকৰি গঢ়লৈ উঠা ইতিহাস-প্ৰসিদ্ধ ভৱানীপুৰ আৰু কালঝাৰ ধানৰ অতীত ছবিস্বৰূপ দেখি মহাপুৰুষীয়া মাৰ্গৰ অনেক গণ্যমান্য বিশিষ্ট লোক ব্যাধিত হৈ পৰিছিল। গোপালদেৱৰ অজুৰভীসকলৰ নিজা বুলিবলৈ কোনো কেন্দ্ৰীয় ধান নথকাত সিবিলাকে, “ধান নাই ঘাৰ,

ମାନ ନାହିଁ ତା'ର" ବୁଲି ମସ୍ତେ ମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରି ଏହି ଧ୍ୟାନ ଦୁଧନିକେ
 ସମାହତେ ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ କବାଟୋ ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୁଲି ବିବେଚନା କରି ଦେଶନାୟକ
 ଶ୍ରୀମାହେନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଚୌଧୁରୀ ଡାଢ଼ବୀୟାର ନେତୃତ୍ୱେ ୧୯୬୪ ଚନତେ ସଙ୍ଗଠିତ
 ଆକ ଆଇନମତେ ପଞ୍ଜୀକୃତ କବା ଅସମ ରାଜ୍ୟକ "ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଗୋପାଳଦେବ
 ସମିତି" ଯେ ଯୋରା ଚୈତ୍ୟ ବହୁବ ଧରି କରି ଅହା ଆନ୍ଦ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟାର ଫଳତ
 ଏହି ଧ୍ୟାନ ଦୁଧାନିର ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟତ୍ୱ ଏତିଆଲିକେ ଭାଲେଦିନି ଆଗବଡ଼ା
 ହେତେ । ସହଦୟ ଆକ ଜନାନ୍ଦ୍ରୟ ଚବକାବର ସହାୟ-ସହଯୋଗ ବିଚାରି ଧ୍ୟାନ
 ନିର୍ମାଣର ଉଦାମତ ଆଗଗାଟି ଯାଉତେ ଗୋପାଳଦେବଙ୍କ ଜନସାଧାରଣେ ଅଧିକ
 ବାହୁଲ୍ୟ ଆକ ସମ୍ୟକଭାବେ ଜାନିବ ପରାବ ବାରହାତ ହତ୍ତୁ ମୁହକାବେ
 ଲବଳଗୀୟା ହେତେ । ସେହି ଅର୍ଥେ ଏହି ଧ୍ୟାନ-ସମିତିର ବୃକ୍ତେ ଯୋବହାଟତ
 ଗଠିତ ହୋରା ଆମାର ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଗୋପାଳଦେବ ପ୍ରକାଶନ-ସମିତିରେ ପ୍ରଥମତେ
 ୧୯୭୬ ଚନତ "ମାଧବ ବୈକୃଣ୍ଣେ ଗୈଳା, ଗୋପାଳ ଉଦୟ ଶୈଳା" ଆକ
 ଯୋରା ୧୯୭୭ ଚନତ ଗୋପାଳଦେବର ତିରୋଭାର-ତିଥି ଉପଲକ୍ଷେ ସ୍ମୃତି
 ଗ୍ରନ୍ଥକାପେ "ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଗୋପାଳଦେବ" ନାମର ପୁସ୍ତିକା ପ୍ରକାଶ କବେ । ତତ୍ତ୍ୱପରି
 ଗୋପାଳଦେବର ଆଜ୍ଞାପର ଧର୍ମାଚାର୍ଯ୍ୟ-ସକଳର "ଚବିତ୍ରବହାବଳୀ" ନାମେବେ
 କରିବଲେ ଲୋରା ଏଲାନ ପ୍ରାକ୍ତକାର ଯୋରା ଜାତ୍ରାବୀ (ମାଘ) ମାହତ
 ପ୍ରକାଶ କବା "ନଗରୀୟା-ଆତା ଶ୍ରୀଶ୍ରୀସନାତନ ଦେବର ଚବିତ୍ର" ନାମର
 ପ୍ରଥମଧାନି ପୁଥିୟେ ଅର୍ଜ୍ଜନ କବା ଜନାନ୍ଦ୍ରୟତାର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମାହିତ ହେ
 ଏହି ବହୁବର ଗୋପାଳଦେବର ତିରୋଭାର-ତିଥିବ ଦିନାହିଁ ପ୍ରକାଶ ହୋରାକେ
 ବସ୍ତୁମାନ 'ମହାପୁରୁଷ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଗୋପାଳଦେବର ଚବିତ୍ର' ନାମର ସଙ୍ଗେହିଟି
 ଗୋପାଳଦେବର ପହୁତ ବିସ୍ତୃତଭାବେ ସମାଦୃତ ହେ ଅହା ପାଞ୍ଚଧାନି
 ପ୍ରାଚୀନ ଚବିତ-ପୁଥିବ ସାର ସଙ୍ଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କବା ହେତେ ।

ଆମାର ପ୍ରକାଶିତ ଏହି ସଙ୍କଳନଟିତ ଉକ୍ତ ପାଞ୍ଚୋଧାନି ଚବିତ
 ପୁଥି ଲଗ ଲାଗି ଗୋପାଳଦେବର ମୁଖ୍ୟତ: ଦୁଧାନି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚବିତ ପୁଥିହେ
 ସଙ୍ଗଠିତ ହେତେ । ତାବେ ଏଧାନି ହେତେ ଦିକ୍ଷ ବାମାନନ୍ଦଦେବ ଆକ ତେବାର
 ସ୍ୱଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ପୁତ୍ର ବାମଗୋପାଳଦେବର ସହଯୋଗତ ବଚିତ ହୋରା

(আমার এই পুথিত যথাক্রমে প্রথম আৰু তৃতীয় (১) ভাগত প্রকাশিত) আৰু আনখনি হৈছে দ্বিজ পূৰ্ণানন্দদেৱে সম্পূৰ্ণকৈ ৰচনা কৰা (আমার এই পুথিত দ্বিতীয় ভাগত প্রকাশিত) । বাকী দুখনি চৰিত পুথিৰ পৰা সংগৃহীত কথাখিনি (আমার এই পুথিৰ দ্বিতীয় ভাগৰ শেষত তৃতীয় ভাগৰ (২) খণ্ডত প্রকাশ কৰা মতে) প্রথমোক্ত দুয়োখনি সম্পূৰ্ণ চৰিত পুথিৰে পৰিপূৰক স্বৰূপ হৈ হৈছে । গ্ৰন্থৰ শেষৰ ফালে সাযোগ কৰা সূচীপত্ৰৰ সহায়ত কেওখনি চৰিত পুথিয়ে বিভিন্ন প্রকাৰে উপস্থাপিত কৰা কথাবিলাক পাঠক সকলে একত্ৰ কৰি অধ্যয়ন কৰিবলৈ সহজ হ'ব বুলি আশা কৰা হৈছে ।

উল্লিখিত পাঁচোখনি মৌলিক চৰিতপুথিৰ প্ৰত্যেকৰে নিজা বৈশিষ্ট্য পৃথকে বক্ষা কৰি সম্পূৰ্ণভাবে প্রকাশ কৰিব পৰাটিহে সমীচীন কাৰ্য্য হ'ল-হেঁতেন । কিন্তু তেনে কৰিবলৈ যোৱা হ'লে এই গ্ৰন্থৰ আকাৰ এতিয়াৰ প্ৰায় দুজোখতকৈয়ো বেছি ডাঙৰ হ'লহেঁতেন । সিমান ডাঙৰ পুথি প্রকাশ কৰিবলৈ আমাৰ সমিতি আৰ্থিকভাৱে সমৰ্থ হ'ব নোৱাৰিলে আৰু তেনেকৈ প্রকাশ কৰিব পৰা হ'লেও আজি কালি ইমান মহা ছপা আৰু কাকতৰ খৰচে পুথি খনিৰ মূল্য সাধাৰণ লোকে ঢুকি পাব নোৱাৰা ধৰণে বৃদ্ধি কৰিবলৈ আমাক বাধ্য কৰিলেহেঁতেন- । উল্লিখিত কেওখনি চৰিত পুথিৰ পৰা গোপালদেৱৰ জীৱন-চৰিত্ৰৰ লগত পোনপটীয়া সম্পৰ্ক থকা কাৰ্য্যাবলী আৰু তেৰাৰ আদৰ্শবাদৰ লগত সম্বন্ধ থকা সকলো মৌলিক কথাকে পৃথকে পৃথকে সংগৃহীত কৰি আৰু উপকৰা অলঙ্কাৰ, স্ততিবাদ, টীকা-টিপ্পনী আৰু প্রশস্তি-মূলক অংশখিনি বাদ দি এই সংকলনটি প্রকাশ কৰা হৈছে । এই পুথিত উদ্ধৃত কৰা মূল পুথি কেইখনিৰ পদাঙ্কবিলাকেই সেইবিলাক পুথিৰ কোন কোন অংশক বাদ দিয়া হৈছে সেইখিনি স্পষ্টকৈ দেখুৱাইছে । সুবিজ্ঞ অনুসন্ধিৎসুসকলে এই প্রকাশিত পুথিৰ পৰা বাদ পৰা অংশবিলাকৰ বিষয়ে বিবেচনা কৰি চালে আমাক দুখিবলৈ বেছি থল নাপাব ।

সম্পাদকত্ব, বিশেষকৈ শ্রীমোহন চন্দ্র মহন্ত বি-এলে জীৱনব্যাপী পৰিচয় আৰু কষ্টস্বাক্ষৰ কৰি আমাৰ বিভিন্ন সত্ৰত ঘূৰি ছম্প্ৰাপ্য চৰিত পুথি কেখনি সংগ্ৰহ কৰি আৰু সেইবিলাকৰ পাঠ মিলাই বৰ্তমান বৃদ্ধ আৰু বোগগ্ৰস্ত অৱস্থাতো অশেষ যত্ন কৰি এই পুথিৰ সম্পাদনা কৰাত আৰু তেখেতৰ সুযোগ্য সহযোগী ডাক্তৰ জীনবীন চন্দ্র বৰদলৈয়ে পুথিখনিৰ সম্পাদনা আৰু প্ৰকাশত ঐকান্তিক প্ৰচেষ্টাৰে আত্মনিয়োগ কৰা গুণেহে আমাৰ প্ৰকাশন সমিতিয়ে এই পুথিখনি প্ৰকাশ কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ব পাৰিছে। পূৰ্বৰ শ্ৰী প্ৰকাশনৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীশিবপ্ৰসাদ বৰুৱাই তেওঁৰ নতুনকৈ স্থাপন কৰা ছপাখানাটিৰ কৰ্মীসকলেৰে সৈতে এই পুথি প্ৰকাশ কৰাৰ অৰ্থে বহু কষ্ট স্বীকাৰ কৰা বাবে আমাৰ শলাগৰ পাত্ৰ হৈছে। এবাৰ নোৱাৰা কাৰণত আৰু বিশেষকৈ কেইটামান নতুন আখৰৰ মুদ্ৰন বেমেজালিত পুথিখনিত ছপাৰ ত্ৰুটি ভালেমান থাকি যোৱাত সু-বিজ্ঞ পাঠকসমাজৰ ক্ষমাৰ পাত্ৰ হ'বলগীয়া হৈছোঁহঁক।

আমি একো ব্যৱসায়ী অনুষ্ঠান নহয়। অপ্ৰকাশিত মহা-পুৰুষীয়া সাহিত্য প্ৰকাশ কৰি ধৰ্ম আৰু সমাজৰ সেৱা কৰাটোৱেই আমাৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য। পাঠকসমাজৰ অনুগ্ৰহত ক্ষতিগ্ৰস্ত নোহোৱাকৈ এই সেৱা কাম চলাই যাব পাৰিলেই এই সমিতি ধন্য হব। ইতি—

শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱ প্ৰকাশন সমিতিৰ হৈ

শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱ তিবোভাৱ তিথি,

শ্ৰীজীৱকান্ত শইকীয়া,

১৯০০ শকাব্দ, ২৯ বহাগ,

সভাপতি।

বোৰহাট-১

সম্পাদকৰ নিবেদন

পৰম ছৰ্বোধ্য আত্ম-ভদ্ৰ তাৰ জ্ঞান অৰ্থে হৰি যত
লীলা-অৱতাৰ ধৰা তুমি কৃপাময় ।
তাহান চৰিত্ৰ সুখা সিন্ধু তাতে ক্ৰীড়া কৰি দীন-বন্ধু
চাৰি পুৰুষাৰ্থ তৃণৰ সম কবয় ॥

* * *

হৰিত শৰণ লৈয়া যাটান্ধন এ,
তৰিৰ চৰিত্ৰ শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰে ।
ছৰ্ঘোৰ অপাৰ সংসাৰ-সাগৰ এ,
সিটো মহাজনে অতি অশ্ৰয়াসে তৰে ॥

চৰিত্ৰ বা চৰিত-পুথিৰ অৰ্থ জীৱন-কাহিনী বোলাতকৈ অধিক
বিস্তৃত আৰু অৰ্থব্যঞ্জক। ইয়াৰ বুকুত আদৰ্শবাদ আৰু আচৰণীয়
কাৰ্য্যও সোমাই থাকে সমসাময়িক সামাজিক ইতিহাসৰো সম্পদ—
এই চৰিত-পুথিসমূহ। সেই হে সৰ্বসাধাৰণৰ জীৱনৰ লগত গুৰুচৰিত্ৰৰ
পাৰ্থক্য আছে।

গুৰুচৰিত্ৰৰ বৈশিষ্ট্য :

ধৰ্ম, ৰাজনীতি, কলা-বিজ্ঞা, সাহিত্য-সংস্কৃতি আদি বিষয়ত কৃতিত্ব
লাভ কৰি মানৱ-সমাজত অসাধাৰণ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা মহৎ লোকসকলেই
সৰ্বসাধাৰণৰ আদৰ্শস্বৰূপ হৈ এটা জাতিৰ সামূহিক মান-মৰ্যাদা বৃদ্ধি
কৰে। ৰাজনৈতিক নেতাসকলৰ হাতত ৰাজকুমতা থকাটোকে হে তেওঁ-
লোকৰ চৰিত্ৰ প্ৰভাৱশালী হৈ থাকিব পাৰে। ৰাজনীতিৰ ক্ষেত্ৰত,
বিশেষকৈ গণতন্ত্ৰী শাসন-ব্যৱস্থাত চৰিত্ৰ-হীনমৰ লীলাখেলা ইমান ক্ষিণ

গতিৰে চলে যে বাস্তবৈতিক নেতাসকলৰ ভিতৰত জনসাধাৰণৰ আদৰ্শ চৰিত্ৰ নো কোনটো বাহি উলিয়াবলৈকে টান হৈ পৰে। সাহিত্যিক আৰু কলাকাৰসকলে বুদ্ধি-বৃত্তিৰ বিষয়ত আৰু আত্ম-প্ৰকাশত কৃতিত্ব লাভ কৰিব পাৰিলেই হয়, তেওঁলোকৰ ব্যক্তিগত চৰিত্ৰ লাগিলে সমাজৰ কাৰণে একেবাৰে অননুৰণীয়ই হওক। এই ক্ষেত্ৰতো 'চৰিত্ৰ' বোলে তে অস্বাভাৱ-চৰিত্ৰৰ দোষ-গুণকে ধৰি লোকবিশেষৰ সামগ্ৰিক ব্যক্তিৰ আৰু জীৱনৰ কাৰ্য্যাবলীৰ সমীক্ষা-এটিলৈ হৈ লক্ষ্য বৰ্ধা হয়। জগতৰ ইতিহাসত সাত্ত্বিক সন্ত-সামুসকলৰ চৰিত্ৰই কিন্তু দেশকাল পাত্ৰ-নিৰ্বিশেষে সকলোৰে অন্তৰ জয় কৰি সবাতোকৈ বেছি প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি অহা দেখা গৈছে।

সন্ত সামু বুলিলে সেইসকলকে বুজায় যিসকলে সত্ত্ব গুণৰ সাধনাৰে বজ্জ আৰু তম গুণক জয় কৰি জগতৰ হিতসাধন কৰা-টিকে জীৱনৰ ভ্ৰত বুলি আত্ম নিয়োগ কৰে। এনে সন্ত-সামুসকলেই স্বভাৱতে লোকগুৰু হৈ সৰ্বসাধাৰণৰ পক্ষে একান্ত অনুসৰণীয় চৰিত্ৰ হৈ উঠে। চৰিত্ৰহীন সাধাৰণ লোকে, এনেকি চুৰি, ডকাইতি, নৰহত্যা প্ৰভৃতি জঘন্য পাপ কামত লিপ্ত থকা বড়াকবৰ দৰে লোককো বান্ধীকৰ দৰে চৰিত্ৰবন্ত কৰি তুলিব পাৰে এনে সন্ত-সামুসকলে হৈ।

অৱতাব-বাদ :

ভাৰতীয় পাৰমাৰ্থিক সাধনাৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে নৰৰ ভিতৰতে নাৰায়ণক লাভ কৰাটো। এই সাধনাৰ মূল উৎস হৈছে অৱতাববাদ অৱতাববাদ বাদ দিলে হিন্দুৰ হিন্দুত্বয়ে নাথাকে। পাশ্চাত্য জগতে বুজিবলৈ টান পোৱা ভাৰতীয় দাৰ্শনিক তত্ত্ব যদি কিবা আছে, তেন্তে সেইটো হৈছে অৱতাব-বাদ। এই অৱতাব-তত্ত্ব অস্বীকাৰ কৰি স্বৰ্গ, বৈকুণ্ঠ, ব্ৰহ্মলোক আদি পৰলোকত দেৱতা, পৰমেশ্বৰ বা পৰমব্ৰহ্মক আন্তৰাই থৈ ইহজগতত কেৱল মানৱতাবাদৰ আদৰ্শৰেই বাট বুলি-বলৈ যোৱাটো ভাৰতীয় পাৰমাৰ্থিক বা সাংস্কৃতিক আদৰ্শবাদ নহয়।

অবতাব শব্দৰ খাভুগত অৰ্থ হৈছে ওপৰতপৰা তললৈ নামি অহা—নিৰাকাব ব্ৰহ্মৰ সাকাব কপধাৰণ। নিৰ্গুণ নিৰাকাব ব্ৰহ্মই আদিত্তে সগুণ ঈশ্বৰ বা দেৱমূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰি স্বৰ্গলোকত থাকে। তাৰপৰা চৈতন্য-যুক্ত জীৱৰূপে জড়জগতত প্ৰৱেশ কৰে। ‘হোমাৰে সে অংশ আমি যত জীৱ জাক’—বোলেণ্টে সকলো জীৱতেই ব্ৰহ্মৰ অৱতৰণ হয় যদিও অনুভূতিৰ তাৰতম্য অনুসাৰে এই অৱতৰণৰ উপলব্ধি সকলোক্ষেত্ৰতে সমানে বিকশিত হোৱা দেখা নাযায়। অন্য বস্তুৰ সংমিশ্ৰণত গন্ধহীন বায়ু স্পৰ্শক বা ত্বৰ্কক হোৱাৰ দৰেই জীৱাত্মায়ে ত্ৰিগুণা প্ৰকৃতিৰ সহযোগত মায়াত আবদ্ধ হৈ পৰে। এই মায়াৰপৰা মুক্ত হবৰ একমাত্ৰ উপায় ভক্তিৰ সাধনা। ভক্তিৰ বলেৰে মায়া-মোহৰপৰা মুক্ত হব পাৰিলে হে ভৱলীলাৰ হাতসাৰি ঈশ্বৰ তথা ব্ৰহ্মপ্ৰাপ্তি হব পাৰে।

সকলো জীৱতেই শিৱৰূপে ঈশ্বৰে বিৰাজ কাৰহে যদিও মানৱৰ ক্ষেত্ৰত হে এই বিৰাশ বেছি হব পাৰে। নৰজন্মৰ সাধনাৰ ফল অনুসৰি জীৱৰ সদগতি বা অধোগতি হয়। মানৱজগতৰ বাহিৰে অন্য-জগতত সাধনাৰ স্থল নাই। স্বৰ্গলোক বা দেৱলোক ভোগৰ ভূমি হৈ, সাধনাৰ ক্ষেত্ৰ নহয়।

সেইদেখি ব্ৰহ্মকে আদি কৰি সকলো দেৱতাত্তে মনুষ্য হবলৈ কামনা কৰে। পূৰ্ণব্ৰহ্ম নাৰায়ণকে আদি কৰি সকলো দেৱদেৱীৰে অৱতৰণ হয়। বামায়ণত বিষ্ণুৱে বাম আদি চাৰিকপে অৱতাৰ ধৰাৰ দৰে অন্যান্য দেৱদেৱীসকলো অৱতাৰ্ণ হোৱাৰ কথা আৰু শ্ৰীমদ্ভাগৱতত নাৰায়ণে শ্ৰীকৃষ্ণৰূপে অৱতাৰ ধৰাৰ আগতেই দেৱতাসকলেও অৱতাৰ্ণ হবলৈ তেওঁৰ নিৰ্দেশ পোৱাৰ কথা আছে।

মহাপুৰুষ গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তন ঘোষাৰ পাতনি স্বৰূপ “চতুৰিংশতি অৱতাৰ” খণ্ডত সৰ্বস্বত্বতাবধ কাৰণ নাৰায়ণে “যুগে যুগে অৱতাৰ ধৰা অনাখ্যাত” বুলি চৌবিশ অৱতাৰৰ মাত্ৰ কাহিনী উল্লেখ কৰিছে। ঈশ্বৰ অৱতাৰসকলৰ লগতে সনতকুমাৰ, নাৰদ, ব্যাস প্ৰভৃতি

ভক্তাবতাবসকলকো অণুভূক্ত কৰি নাৰায়ণ-তত্ত্বক নবৰ মাজতে বিকশিত হোৱাৰ কথা অৱতারণা কৰিছে। ঈশ্বৰাবতাব ভক্তাবতাবসকলৰ ভিতৰত মূলগত পাৰ্থক্যও আছে। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেবে এই পাৰ্থক্য তেবাৰ দশম স্কন্ধত এটনবে দেখুৱাইছে ; -

“ঈশ্বৰসকলে যিটো কৰ্ম্য কৰে

মনেও তাক নকৰি।

তেসম্বে যিমৰ ধৰ্ম্য বিহে বাক্যে

তাকেসে সৰে আচৰি ॥” —

ঈশ্বৰ অৱতাবসকলে কৰি যোৱা অলৌকিক, অদ্ভুত আৰু সাধাৰণ মানুহৰ বাবে অমুচিত কৰ্ম্যবিলাক আচৰণ নকৰি তেবাসকলে দিখৈ যোৱা ধৰ্ম্মোপদেশবিলাক হে গ্ৰহণ কৰিবলৈ দঢ়াই কৈ গৈছে। ভক্তাবতাবসকলেই হৈছে লোকগুৰু। সিসকলে আচৰণ কৰা কাৰ্য্যাবলী হে মানুহৰ পক্ষে অমুকৰণীয়। এই উদ্দেশ্য সাধনৰ অৰ্থে তেওঁলোকে লিখি থৈ যোৱা শাস্ত্ৰসমূহেই হৈছে মানৱৰ পক্ষে দিগ্‌দৰ্শক আচৰণ বিধি। ঈশ্বৰ-অৱতাবসকলে মানৱজাতিৰ কাৰণে নি জ কোনো গ্ৰন্থকে লিখি থৈ নোযোৱাটো বিশেষ মন কৰিবলগীয়া কথা। তেওঁলোক ভক্তাবতাবসকলে লিখা গ্ৰন্থবিলাকে হে মানৱজাতিক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি বখা ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰৰূপে জগতৰ গ্ৰহণীয় হৈ আহিছে।

ঈশ্বৰ-অৱতাব আৰু ভক্তাবতাবসকলৰ চাৰিত্ৰিক পাৰ্থক্যও মন কৰিবলগীয়া। ঈশ্বৰ-অৱতাবসকল তেবাসকলৰ আৰিভাৱবেপৰা ঐশ্বৰিক, অলৌকিক শক্তি-সামৰ্থ্য প্ৰকাশ কৰি সৰ্বসাধাৰণৰ ভয়-ভক্তি, জ্ঞান-বিশ্বাস সহজে অৰ্জন কৰে। কিন্তু ভক্তাবতাবসকলে ভক্তিভাৱৰ সাধনাৰ বলেৰে হে সম্পূৰ্ণ মানৱিকতাৰ বিকাশ সাধন কৰি ইহজীৱনতে দেৱতাকো লাভ কৰে। পৰমব্ৰহ্ম নাৰায়ণৰ পূৰ্ণ অৱতাৰ বুলি মানি অহা ক্ৰীষ্ণৰ পূৰ্ণত তেওঁৰ জগ্গাৱধি কংস-বধলৈকে সেইকালছোৱাত হে বোলে প্ৰকাশ

পাইছিল যি সময়ত তেওঁ আছিল নিৰক্ষৰ আৰু সকলো প্ৰকাৰৰ শিক্ষা-দীক্ষা বা অন্যপ্ৰকাৰৰ সাধনাৰ পৰা বাহিৰত। কিন্তু ভক্তাৱতাবসকলৰ চৰিত্ৰ আৱন্ত হ'য় তেওঁলোকে সন্ত-সাধুৰ সাহচৰ্য লাভ কৰাৰ পিছৰ পৰা হে।

ঈশ্বাৱতাবসকলৰ দৰেই ভক্তাৱতাবসকলৰ চৰিত্ৰকো উদ্যা-বধি অলৌকিক, অমানৱীয়ৰূপে অঙ্কিত কৰাৰ এটি প্ৰচেষ্টা আমাৰ গুৰু-চৰিত্ৰবিলাকতো এনেকৈ পৰিলক্ষিত হৈছে যেন তেওঁসকল স্বয়ং-সম্পূৰ্ণ আৰু তেওঁসকলৰ নিমিত্তে কোনো গুৰুৰ ওচৰত শিষ্য-ভাৱেৰে সাধনা কৰাৰ একো আৱশ্যকতাই নাই। কিন্তু জগতৰ ইতিহাসে দেখু-ৱায় যে, সুবিধ্যাত লোকগুৰুসকলৰ জীবন আৱন্ত হ'য় যথার্থ সাধক বা শিষ্যৰূপে। এই শিষ্যত্ব সাধনাত লাভ কৰা সিদ্ধিৰ বলতেই হে তেওঁলোকে গুৰুৰ উপযোগী কৰ্মত কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰে। জগত গুৰু শব্দব্দেৱে “আমি জগতৰে শিষ্য, জানি কৰা বিমৰ্ষ, মহন্তৰ ক্ৰমাৎ ভূষণ” (কীৰ্ত্তন ঘোষা) বুলি হে আত্ম-পৰিচয় দি গৈছে। মাধৱদেৱ আৰু গোপালদেৱৰ জীৱনৰ সফলতা ঐকান্তিক শিষ্য-ৰূপে তেওঁসকলে কৰি অহা গুৰুসেৱাত লাভ কৰা সিদ্ধিৰ অন্তৰ্গতে হে হৈছিল। শিষ্যৰূপে কৰি অহা এই গুৰুসেৱা বাদ দিলে তেওঁসকলৰ স্বৰূপ কি হ'লহেঁতেন সহজে অনুমেয়।

মুখেৰে বা কলমেৰে উপদেশ দিয়াটো অতি সহজ, কিন্তু সেই উপদেশ কোনোজনৰ জীৱনৰ কাৰ্য্যতালীত সফলতাৰে পৰিণত হৈ তুলেগৈ মানে সেই উপদেশৰ সাৰ্থকতা প্ৰমানিত নহয়। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে নিৰ্বন্ধ কৰা ধৰ্ম-উপদেশসমূহ মাধৱদেৱৰ জীৱনত এনেদৰে পালিত হৈছিল যে, তেওঁ মহাপুৰুষীয়া সমাজত “ধৰ্ম্মমূৰ্ত্তি-বন্ত” অৰ্থাৎ মূৰ্ত্তিমন্ত মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্ম বুলি পৰিগণিত হৈ উঠিছিল। সেইদৰে শঙ্কৰ-মাধৱ উভয় মহাপুৰুষে গুৰু আৰু শিষ্যৰূপে প্ৰচাৰ কৰা মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মৰ আদৰ্শবাদ গোপালদেৱৰ জীৱনত পূৰ্ণৰূপে

মুষ্টিমন্ত হৈ উঠিছিল বুলি গোপালদেৱৰ পন্থানুৱৰ্তীসকলে বিশ্বাস কৰি
তেৱাৰ জীৱন-চৰিত্ৰৰ কাৰ্য্যাবলীৰ আদৰ্শত জীৱন পৰিচালিত কৰাটি
অপৰিহাৰ্য্য বিচাৰকপে গ্ৰহণ কৰে।

যিহকে কৰা যায় তাকে কৰ্ম বোলা হয়। কিন্তু যি কৰ্ম
কৰিবৰ যোগ্য বা কৰা উচিত তাকে “বাৰ্য্য” বোলা হয়। গুৰু-
সেৱাত প্ৰাধান্য দিয়া গোপালদেৱৰ পন্থত চলিঅহা পৰমার্থ-বিচাৰক
“কাৰ্য্য-বিচাৰ” বোলা হয়। গুৰুভক্তৰ কাৰ্য্যাবলী বা “চিয়াচৰিত”
মতে গোপালদেৱৰ পন্থানুৱৰ্তীসকলৰ ধৰ্ম্মক ভকতীয়া জীৱনৰ গতি
নিৰ্দ্ধাৰিত কৰা হয়। সেইকাৰণে গুৰু-চৰিত্ৰৰ কাৰ্য্যবিলাকৰ স্থান
সিবিলাকৰ পৰমার্থ-বিচাৰত সৰ্ব্বপ্ৰধান *।

গোপালদেৱৰ গুৰু-নিৰ্ণয় সিদ্ধান্ত :

ইষ্টগুৰু মাধৱদেৱৰ উপদেশ সাৰোগত কৰি গোপালদেৱে শ্ৰীমন্ত
শঙ্কৰদেৱক নাৱায়ণ-কৃষ্ণৰ পূৰ্ণ-অৱতাৰ বুলি সাব্যস্ত কৰি তেৱাৰ বচিত
ঘোষা আৰু গীতত স্পষ্টকৈ লিপিবদ্ধ কৰি গৈছে। কোৱা বাস্তৱ্য
যে এই বিষয়ত গোপালদেৱে সমসাময়িক সকলো চৰিত্ৰকাৰ আৰু
লেখকক চেৰ পেলাই তেৱাৰ গুৰুবো গুৰু পৰম গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ
আৰু ইষ্টগুৰু শ্ৰীমন্ত মাধৱদেৱক গুৰুৰূপে স্পষ্টকৈ সাব্যস্ত কৰি
গৈছে। দৈত্যাসি ঠাকুৰ বা দ্বিজ ৰামানন্দকৈয়ো গোপালদেৱৰ কৰ্তৃত্ব
এই বিষয়ে বিশেষ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। মহাপুৰুষীয়া পন্থত দেৱ-নাম-গুৰু-ভক্ত
এই চাৰি-বস্তৰ বিচাৰ-প্ৰসঙ্গত গোপালদেৱে তেৱাৰ গুৰু বুলি মাধৱ-

* হিন্দুধৰ্ম্মৰ বাহিৰে যীশুখৃষ্টৰ পৰলোকপ্ৰাপ্তিৰ এশবছৰমানৰ পিছত
বচিত হোৱা তেওঁৰ জীৱন-চৰিত্ৰ চাৰিখনিয়েই “বাইবেল” বা নৱভুজবাৰ্তা
[নিউ টেষ্টামেণ্ট] নাম পাই খৃষ্টধৰ্ম্মাৱলম্বীসকলৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ হৈ আহিছে।

— সম্পাদকদ্বয়।

দেৱক আৰু গুৰুৰ গুৰু পৰম গুৰু শঙ্কৰদেৱক যেনেকৈ স্পষ্টকৈ সাব্যস্ত
কৰি গৈছে সমসাময়িক অন্য কোনো লেখকেই সেইদৰে কৰি থৈ যোৱা
নাই। তেৰাই তেৰাৰ ৰচিত ঘোষাত আৰু গীতত এইদৰে লেখি গৈছে:—

“পূৰ্বে কৃষ্ণে যত্নকুলে আসি বিস্তাৰি ভক্তি যশৰাজি
ভাৰ সংহৰিয়া বৈকুণ্ঠে গৈলা সৰংশে।

সেহি ভক্তি বিস্তাৰিবে মনে পুত্ৰ কুপাময় নাৰায়ণে
শঙ্কৰস্বৰূপে অৱতৰি নিজ অংশে ॥ ১৫

লোকক কুপায়ে দেৱ হৰি সাক্ষাতে আপুনি অৱতৰি
ইবেলি জগত তাৰিবে মনত গুণি।

নানান কবিত্ত নানা ৰসে জগত জুৰিলা যাৰ যশে
যিহেতু সমৰ্থ সমস্ত গুণে আপুনি ॥ ১৬

ভাগৱত ক্ষীৰ-সমুদ্ৰত আছয় ভক্তি বত্ৰ যত
শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰে উদ্ধৰি আনি বিভাগি।

তাৰ অন্তৰ্গত তত্ৰ যত নিবেদিলা শ্ৰিয় মাধৱত
লোকক কুপায়ে থৈলা সংসাৰক লাগি ॥ ১৭

পৰম কৃপালু দেৱ হৰি শঙ্কৰ স্বৰূপে অৱতৰি
ধৰ্ম প্ৰকাশিয়া বৈকুণ্ঠে চলন্তে পাছে।

আপোন পুত্ৰক লক্ষ্য কৰি সমস্ত লোকক নিৰ্দেশিলা
“মোৰ যতগুণ সৰে মাধৱত আছে” ॥ ১৮

পূৰ্বত কপিলে কৰি যত্ন মহাগুঢ় বিত্ত ভক্তিবত্ন
পৰম কুপায়ে কহিলা মাতৃৰ আগে।

শঙ্কৰো জানিবা সেহিমতে মাধৱত সৰ্ব্ব শক্তি দিয়া
লোকক কুপায়ে ধাপিলা পুত্ৰৰ আগে ॥ ১৯

নমোঁ শঙ্করদেৱ মাধৱ সহিতে দুয়ো
মোৰ ইষ্টদেৱ দুয়োজন ।

মাধৱৰ শিক্ষা ধৰি শুদ্ধভাবে ভজোঁ হৰি
বন্দোঁ হেন ভক্তৰ চৰণ ॥ ১

মাধৱ মাধৱ প্ৰাণ মাধৱ মাধৱ আত্মা
মাধৱ মাধৱ গুণক ইষ্ট ।

মাধৱ মাধৱ নাম স্মৰণে স্মৰণ
মাধৱে সে ইষ্টদেৱ নিষ্ট ॥ ২

* * *

আকে জানি সন্তুষ্টে ভকতৰে প্ৰীতি কৰা
নিজে তৰি আনকো নিস্তাৰা ।

মাধৱৰ দাস দীন কহয় গোপাল হীন
হৰি ভজি আপুনো উদ্ধাৰা ॥ ৩

গহীন গম্ভীৰ মহাযশী ধীৰ
নামত শঙ্করদেৱ ।

পাশু-মৰ্দন ককণা-সদন
যা ওপৰে নাহি কেৱ ॥ ১০

শঙ্কৰ মাধৱ অভেদ ঈশ্বৰ
গুণ নাহি ছুইত পৰে ।

ছুই হানো নামৰ কীৰ্ত্তন কৰিয়া
কৃতকৃত্য হোৱে নৰে ॥ ১১

গীত পাগ গোবী বা বামকেজি :

সেৱহ মন, ভজহ মন, শঙ্কৰৰ পদতুই ।

যো পদবজ্জ, পৰশি কলিত, অগতিৰ গতি তুই ॥

(ড)

যো হবি যত্নকুলে অৱতৰি প্ৰকাশি যশ বিপুল ।
জগত তাবিলা, জাৰ-সংহবিলা, নিস্তাবিলা গোপকুল ॥
সো হবি শঙ্কৰ, নবৰূপ ধৰি, বাজধৰ কুলে আসি ।
কুল উদ্ধাবিলা, লোক-নিস্তাবিলা, বৃক্ষৰ যশ প্ৰকাশি ॥
গীত-কবিত্ব, গুনন্তে-লোকৰ, অমৃত বৰিষে মনে ।
মাধৱৰ পদ-বেণু শিবেধৰি, দীন গোপালে এহ ভনে ॥

গাত বাগ-বসন্ত :

হৰি হৰি কিনা ভেলি সূদিন হামাৰি ।
হায়ু-পাপৰ বন্ধু, নিমজিলোঁ তাপ-সিদ্ধ, তাবিলা শঙ্কৰ অৱতৰি ॥
ভিনি ঘৃণ ভৈল শেষ, বলী কলি পৰবেশ, লোকক পীড়িলে ঘোৰ পাপে ।
শুনি নিলে আশ্ৰিত্য, ভৈল লোক উনমত্ত, পুৰি মাৰে সংসাৰৰ তাপে ॥
ভকতি বাৰিষা ঋতু, লোকৰ কুশল হেতু, মিলিলা শঙ্কৰ ৰূপে হৰি ।
মাধৱ গম্ভীৰ মেঘ, বৰষিলা অৱিচ্ছেদ, হৰি-নাম জল জগৎ ভৰি ॥
ভকতসকলে যত, পায় পিয়া উনমত্ত, হৰি-যশ-বসৰ প্ৰভাৱ ।
আনো লোক সূখী ভৈল, কলি-মল-দুবগৈল, কহতু গোপাল হৰি-পাৱে ॥”

ভূতপূৰ্ব কমলাবাৰী সত্ৰাধিকাৰ ৩৫৫৫৫৫৫৫ গোপালদেৱে গোপালদেৱ
দেৱ কালপুৰব নাৰায়ণেই হৈছিলহি বুলি লেখা এখনি চিঠি আমি
অগ্ৰ স্থানত প্ৰকাশ কৰা আছে । নাৰায়ণ-ভৱ যে মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্ম-
ভৱ মূলভৱ এই বিষয়ে বিশদ আলোচনা যথাস্থানত প্ৰকাশ হৈ
আছে । নাৰায়ণৰ অৱতাৰ নব মাত্ৰেই—বিশেষকৈ গুৰু ভকত মাত্ৰেই ।
এই কথা ব্যাখ্যা কৰি গোপালদেৱে ঘোৰাত লিখিছে—

“জানা কোটি কোটি কৰ্ম্মণৰ,

তাহাৰ মাজত কোনো নৰ

মহা বিচক্ষণে মুকুণ্ড-মুখ লভয় ।

মুক্তৰ মধ্যত কোনোজন,

পৰম নিপুণ শুদ্ধমন

কৃষ্ণ কৃপাত নাৰায়ণ-পৰ হয় ॥ ১৪

“হে শ্ৰীভূ ভগবন্ত, পূৰ্ণব্রহ্ম পৰমাত্মা, শ্ৰীকৃষ্ণ দেৱ যত্নপতি ।
মাধৱ বান্ধৱ হৈন, চৰণে শৰণ লৈলোঁ, তুমি মোৰ অগতিৰ গতি ॥ ৩
যীৰসৱে নাৰায়ণ-ময়-মাত্ৰ জগতক, দেখে আঁক জ্ঞান সাৰেসাৰ ।
লুকুকে দেখেয় ধন, কামুকসৱৰ যেন, দেখে সৰু কামিনী-আকাৰ ॥ ৪ ”

গোপালদেৱৰ জীৱন চৰিত্ৰৰ বৈশিষ্ট্য এয় যে তেৰাই নিচেই সামান্য অৱস্থাপৰা গুৰু সৰা-সাধনাৰ বগেৰে এগৰাকী অসংখ্যৰ ব্যক্তিসম্পন্ন লোক হৈ সৰ্বোত্তম কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰিব পাৰিছিল । গুৰুৰূপে তেৰাৰ বৈশিষ্ট্য তেৰাৰ অতুলনীয় শিষ্যপ্ৰশিক্ষণ প্ৰথাত প্ৰকাশ পাইছিল । তেখেতে প্ৰচলিত কৰা এই শিষ্যপ্ৰশিক্ষণ প্ৰথা উপনিষদৰ যুগত আৰ্য্যবাসিকলে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা গুৰু-শিষ্য-প্ৰশিক্ষণ প্ৰণালীৰ জগত হৈ তুলনীয় হ'ব পাৰে । তেৰাৰ সমগ্ৰ জীৱনৰ সৰুৰ ঘটনাবলীৰ ভিতৰত এনে এটি ঘটনা বিৰল যাৰদ্বাৰা শিষ্য প্ৰশিক্ষণ-কাৰ্য্যৰ বাৰ্ত্তা ক্ৰম ঘটিব পাৰিছিল ।

গুৰুৰ বিশেষ কৃতকাৰ্য্যতা হয় বিচক্ষণ শিষ্য লাভ কৰাত । এনে শিষ্যই হৈ গুৰুৰ গুৰুত্ব বা সৌৰৱ বৃদ্ধি কৰে । এনে বিচক্ষণ শিষ্য গোপালদেৱে যথেষ্ট লাভ কৰিছিল বুলি এই চৰিত্ৰই প্ৰকাশ কৰিছে । তেৰাক নিজৰ ধন-প্ৰাণতকৈও প্ৰিয় বুলি ভবা এনে শিষ্যসকলে শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ পিছত তেৰাক একে পৰ্য্যায়ৰে গুৰু বুলি স্বীকাৰ কৰি লৈছিল । মাধৱদেৱৰ আজ্ঞাপৰ ধৰ্ম্মাচাৰ্য্যসকলৰ ভিতৰত গোপালদেৱৰ বাহিৰে অন্য কোনো জনায়ে তেৰাসকলৰ কোনো শিষ্যৰূপৰা এনেকুৱা স্বীকৃতি লাভ কৰাৰ প্ৰমাণ পোৱা নাযায় ।

গোপালদেৱে পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ আৰু চতুৰ্ভূজ ঠাকুৰ বৈকুণ্ঠী হোৱাত-কৈ অনেক বছৰৰ আগতেই বৈকুণ্ঠপ্ৰয়াণ কৰিছিল । গতিকে গোপালদেৱৰ পৰলোক প্ৰাপ্তিৰ পাছত তেৰাৰ আজ্ঞাপৰ ধৰ্ম্মাচাৰ্য্যসকলে অসমৰ

বিভিন্ন স্থানত ধৰ্ম্মবিশ্বাস কৰাৰ পাছত হে যে “বৰ বাৰজনীয়া”, “সক বাৰজনীয়া”, “কনকলতা বাৰজনীয়া” সকলে ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ কৰিছিল সেই কথা ইতিহাসে সাব্যস্ত কৰিছে।

গোপালদেৱৰ বিশিষ্ট শিষ্যাচাৰ্যসকলে নিজকে তেৰাৰ শিষ্য বুলি গোঁৱৰ অনুভৱ কৰি অসংখ্য গীত-পদ ৰচনা কৰি পৈছে। তেৰাৰ শিষ্যাচাৰ্যসকলৰ সতি-সন্ততিসকলৰদ্বাৰা ৰচিত এই চৰিত-পুথি কেই-খনিৰ বিভিন্ন স্থলত লক্ষ-মাধৱ-গোপালক অভেদৰূপে উল্লেখ কৰাৰ বাহিৰেও তেৰাসকলৰ আগতেই ‘বাৰআতা’- সকলে ওলত উঠত কৰা মতে ৰচনা কৰা এনেকুৱা গীত-পদ পোৱা হৈছে। —

(১) গোপালদেৱৰ ’পিতৃ তেৰাৰ কালকাৰ সত্ৰত প্ৰতিষ্ঠিত
“ভাটা আতা” জীৱামদেৱ :—

“গোপালৰ দেৱক, মাগয় জীৱাম, অমল ভকতি দান কৰং।”

“গোপালৰ পদে নমিহা কহয় জীৱাম এ মৃতমতি।”

“ভকতি সজতি মূঢ়ে দেহ গোপালা ॥” (জীৱামদেৱৰ গীত)

(২) মায়ামৰা সত্ৰ-সমূহৰ প্ৰতিষ্ঠাতা “ভূঞাৰ পো আতা”
অনিকন্দেৱ :—

“মত কহে অনিকন্দে মূঢ় পৰং।

পৰ গোপালৰ পদে হৃদি ধৰং ॥” (টোটেয়)

“অনিকন্দ নামে ভৈল তাহাৰ সন্ততি।

নজানোঁ শাস্ত্ৰক অতিশয় কুণ্ঠমতি ॥

গোপালৰ চৰণৰ কৃপাসিন্দু পাই।

কবিলোঁ পয়াৰ চতুৰ্থস্কন্ধ চাই ॥” (চতুৰ্থ স্কন্ধ ভাগৱত)

“গোপালৰ দুই, চৰণ সম্পৰ্কে, মনে যেন উপজয় ॥

পৰম দেৱতা, হৃদয়ত থাকি, দিলা মোক অনুমতি।

সেহি অনুৰূপে পঞ্চম স্কন্ধৰ ৰচিলোঁ পদ সম্প্ৰতি ॥”

(পঞ্চম স্কন্ধ ভাগৱত)

(৩) “গজলাআতা” বহুমণিদের :—

“নমো শঙ্কৰদেৱ, মাধৱক বৰোঁ সেৱ, গোপালে সে হিত-উপকাৰী ।

ভিনি মুক্তি এক দেৱ, তুৱা পাৱে বৰোঁ সেৱ, নিয়ো মোক পাপীক উদ্ধাৰি ।

(৪) ন'গৰীয়া আতা সনাতনদের :—

“দৈৱকী-নন্দনে, তিনিমুৰ্ত্তি ধৰি, একেলগে অৱতৰি
ধৰ্ম্ম প্ৰকাশিলা, পুৰি মনোৰথ, নামক প্ৰকাশ কৰি ॥

নমো শঙ্কৰ, জগত তাবিলা, নৰূপে অৱতৰি ।

মাধৱ মাধৱ, গোপাল, গোপাল বুলিয়োক মুখ ভৰি ।”

“গোপালদেৱ, শুদ্ধস্বৰ্ণ ধৰ্ম্ম, সৰেও মহন্তে গায় ।

হুখ দুৰ্ব্বাসনা, ভৱবন্ধ ছিণ্ডি, বৈকুণ্ঠ-পদক পায় ॥”

(৫) বৰযজুৰ্ণি দেৱ :—

“মাধৱ বৈকুণ্ঠে গৈলা, গোপাল উদয় ভৈলা, ভকতি সৰ্ব্বৰ মনে ধৰি ।

পৰম কৃপায়ে জানা, জগতক নিস্তাৰিলা ভকতি-অমৃত বৃষ্টি কৰি ॥

পৰম দয়ালু দেৱ, গোপালক উপাসিয়া, উদয়-গিৰি যত জন ।

সুদৃঢ় বিশ্বাস কৰি গোপালক মনে ধৰি, সুখে কৰা অৱগ-কীৰ্ত্তন ॥

শঙ্কৰ মাধৱদেৱ, গোপালস্বৰূপে আসি ভকতিক কৰিলা প্ৰচাৰ ।

গোপালৰ চৰণ পঙ্কজ-বস পাই ।

যজুৰ্ণি দীন মুকুটমতি গায় ॥”

পাচখনি চৰিত-পুথিৰ পৰিচয় :

গোপালদেৱৰ অনুবৰ্তী সমাজে এতিয়ালৈকে শীৰ্ষস্থান দি মান্য কৰি
অহা প্ৰধান প্ৰধান পাঁচখনি চৰিত-পুথিত প্ৰকাশ পোৱা গোপালদেৱৰ
জীৱন-চৰিত্ৰৰ কাৰ্য্যসমূহ সঙ্কলন কৰি বৰ্ত্তমান এই চৰিত-পুথিখনি
যুগত কৰা হৈছে। এই পুথিৰ প্ৰথম ভাগতে দিয়া খণ্ডৰ লিখক হৈছে
শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ বিখ্যাত চৰিত্ৰ-লিখক বিজ্ঞ বাৰ্মানন্দদেৱ ।
ভেখত হৈছে গোপালদেৱে স্থাপন কৰা বাৰজন ধৰ্ম্মাগাৰ্য্যৰ ভিত্তৰত
মুখ্য আৰু কালকাৰ সত্ৰৰ উত্তৰাধিকাৰী শ্ৰীৰামদেৱৰ পুত্ৰ আৰু উত্তৰা-

মিকাৰী। ডেবাই বাট বিপ্লৱৰ কাৰণে পিছৰ জীৱনত কামৰূপৰপৰা উজাই আহি বৰ্তমান কলিয়াবৰ আৰু মাজুলীৰ অঁহতগুৰিত সত্ৰ পাতি থাকিব লগা হোৱাত ডেবা অঁহতগুৰি সত্ৰৰ প্ৰথম অধিকাৰ-ৰূপে জনাজাত হৈছিল। তেখেতে পোনতে শঙ্কৰদেৱৰ চৰিত্ৰ ৰচনা কৰি পিছত হে মাধৱদেৱৰ চৰিত্ৰ ৰচনা কৰিছিল বুলি আমাৰ প্ৰকাশিত এই পুথিৰ দ্বিতীয় ভাগত প্ৰকাশ কৰা দ্বিজ পূৰ্ণানন্দ-ৰচিত চৰিত-পুথিৰপৰা তলত উদ্ধৃত কৰা আৰু তেখেতৰ পুত্ৰ ৰামগোপালদেৱে ৰচনা কৰা (আমাৰ এই পুথিৰ তৃতীয় (১) ভাগত প্ৰকাশ কৰা) চৰিত-পুথিৰপৰা জনা যায়। যথা, —

আহঁতগুৰি

ৰূপ ৰামানন্দে

শঙ্কৰ দেৱৰ লীলা ।

পদ বন্ধে তাৰা

ৰচনা কৰিয়া

সমস্ততে দৰশাইলা । ১১১২

তাক শুনি মই

গোপাল দেৱৰ

বৰ্ণাইবে ইচ্ছা কৰিলোঁ ॥” (পৃষ্ঠা ২৬৭-৮)

“আমাৰ পৰম গুৰু দেৱতা ঈশ্বৰ ।

কৰিলেক পদক শঙ্কৰ চৰিত্ৰৰ ॥

মাধৱৰ চৰিত্ৰক পদে নিবন্ধিলা ।

সেহি সজে গোপালৰ চৰিত্ৰ বৰ্ণাইলা ॥ ১৩

তাহান যি কিছু বৈল শেষ বৰ্ণনৰ ।

কৰিবোঁ বৰ্ণন গোপালৰ চৰিত্ৰৰ ॥” (ৰাম-গোপাল, পৃঃ ২৭৪)

মাধৱদেৱৰ চৰিত্ৰ-লেখকসকলৰ ভিতৰত দৈতাৰিঠাবুৰ আৰু ৰামা-নন্দদেৱেই সুবিখ্যাত। ৰামানন্দ গোপালদেৱৰ পত্নী হোৱা হেতুকে তেয়াৰ ৰচিত চাৰত পুথিত মাধৱদেৱৰ জীৱন চৰিত্ৰৰ ভিতৰত গোপালদেৱৰ কথা বিস্তৃতভাৱে থকাটো একো আচৰিত হবলগা কথা নহয়। তেয়াৰ

লিখিত মাধবদেৱৰ চৰিত্ৰখণ্ড মুঠতে ৬৫১ টি পদ পোৱা হৈছে। তাৰ ভিতৰত গোপালদেৱৰ জীৱনীৰ লগত একপ্ৰকাৰে নহয় একপ্ৰকাৰে সম্বন্ধ থকাখিনি (প্ৰায় ৩৮৪ টা পদ) আমাৰ এই পুথিৰ প্ৰথম খণ্ডতে উদ্ধৃত কৰি দিয়া হৈছে। এইখিনি কথা একাদিক্ৰমে আগতে কোনেও প্ৰকাশ কৰা নাই। গোপালদেৱৰ ওপৰত আচাৰ্য্য-পদ ন্যস্ত হোৱাৰ আৰু মাধবদেৱৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণ হোৱালৈকে গোপালদেৱৰ আদ্যচৰিত্ৰ-খনি এই পুথিৰ বৰ্ণিত হোৱাৰ দৰে তান কোনো প্ৰাচীন চৰিত্ৰ-পুথিৰে নিৰ্ভৰযোগ্যভাৱে প্ৰকাশিত হোৱা নাই। সেই দেখিয়েই বোধহয় গোপালদেৱৰ প্ৰপৌত্ৰ বামানন্দদেৱৰ বচনা কৰা (আমাৰ পুথিৰ তৃতীয় ভাগৰ (২) খণ্ডত চমুকৈ প্ৰকাশ কৰা) চৰিত্ৰণে গোপালদেৱৰ এই কালৰ জীৱন-চৰিত্ৰৰ পুনৰুজ্জীৱন কৰা নাই।

দ্বিজ বামানন্দৰ চৰিত্ৰ-পুথিত থকা শঙ্কৰদেৱৰ বৈকুণ্ঠপ্ৰয়াণৰ পিছৰ মাধবদেৱৰ চৰিত্ৰ খণ্ডটি বোধহয় দ্বিজ পূৰ্ণানন্দৰ দৃষ্টিগোচৰ নোহওঁতেই তেৰাৰ চৰিত্ৰখনি ৰচিত হৈছিল। নহলে তেৰাৰ চৰিত্ৰ পুথিখনিতকৈ বেছি ঘটনা আৰু তথ্যপূৰ্ণ দ্বিজ বামানন্দদেৱৰ চৰিত্ৰ পুথিৰ লগত তেৰাৰ চৰিত্ৰৰ কথা অনেক ঠাইত অমিল যেন দেখা নহল-হেঁতেন।

দ্বিজ বামানন্দদেৱৰ চৰিত্ৰ পুথি লিখা খণ্ডটি আদৰ্শবাদী জীৱন চৰিত্ৰ লিখাৰ বীজৰ লগত খাপ খায়। তেৰাৰ ৰচিত শঙ্কৰদেৱৰ চৰিত্ৰ পুথিখনি “শ্ৰীশুক চৰিত্ৰ” নামেৰে ডঃ শ্ৰীমহেশ্বৰ নেওগৰদ্বাৰা সম্পাদিত আৰু সুবিখ্যাত দত্তবৰুৱা ভাতৃসকলৰদ্বাৰা প্ৰকাশিত হৈছিল। সেই পুথি-খনিৰ পাতনিত সুবিজ্ঞ সম্পাদকে লেখিছিল; —

“বামানন্দৰ ৰচিত এই চৰিত্ৰখনিত তেওঁৰ পাণ্ডিত্য পৰিস্ফুট হৈ ওলাইছে। শঙ্কৰ-মাধৱৰ প্ৰথম দেখাদেখিত প্ৰযুক্তি-নিবৃত্তি মৰ্গীয় তৰ্ক, অস্বৰূপা-নিগূণা, ভাগৱতী-কেৱলা ভক্তি-বিভাগ, সাকাব-

নিৰ্বাকৰ বাদ আদিৰ বিৱৰণ তেওঁ পাণ্ডিত্যপূৰ্ণভাৱে দিছে। আনফালে তেওঁ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক ঈশ্বৰ বুলি মানি তিনিটা কাৰণ দেখুৱাইছে। * * * শঙ্কৰ, মাধৱ, গোপালক ঈশ্বৰক ক্ৰমিক অভিব্যক্তি বুলি একান্ত বিশ্বাস আৰু ভক্তিভাৱে গম্ভীৰ জ্ঞানে চৰিতখনি তেওঁ আৰু তথ্যৰ ফলস্বৰূপে বিশেষ সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে। বামানন্দদেৱে তেওঁৰ পিতৃ শ্ৰীৰামআতাৰ পৰা শুনাগৈছে এই চৰিত্ৰত সকলো বৰ্ণনা লিপিবদ্ধ কৰিছে বুলি উল্লেখ কৰিছে। * * * মুঠতে, বামানন্দৰ শঙ্কৰ-মাধৱ-চৰিত্ৰে আমাৰ চৰিত-সাহিত্যত এখনি বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰিছে। * * * কাকতি (ডঃ বাণীকান্ত কাকতি) ডাঙৰীয়াই চৰিত্ৰসমূহক ভিতৰত এইখনিক বিশেষ স্থান দিছিল। * * * এনে এখনি গভীৰ আৰু বৃহৎ শাস্ত্ৰ * * * চৰিতখনি ছপা হোৱা দেখিবলৈ আশা হোৱা ডঃ কাকতিদেৱৰ স্মৃতি মাত্ৰ থাকিল।”

ডঃ নেওগে এই পুথিত লিখাৰ বাহিৰেও অন্যান্য পুথিপত্ৰত, আৰু ১৯৭৭ চনৰ অক্টোবৰ সংখ্যাৰ “প্ৰকাশ”, “শুকচৰিত্ৰৰ নৱদৃষ্টি-পাতৰ আৱশ্যকতা” নামৰ প্ৰবন্ধতো এই চৰিত্ৰ সম্পৰ্কে এনে আভ্যন্তৰীণ মন্তব্য দৃঢ়ভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে।

দ্বিজ বামানন্দই বচনা কৰা মাধৱদেৱৰ চৰিতপুথি খণ্ডটি পাঠ কৰিলে বুজা যায় যে শঙ্কৰদেৱৰ উদ্বোধিকাৰী গুৰুৰূপে মাধৱদেৱে অৱলম্বন কৰা শিষ্য-প্ৰশিক্ষণ প্ৰথাতে প্ৰাধান্য দি এই চৰিতপুথি বচনা কৰি গৈছে।—

“মুখ্য মুখ্য মাধৱৰ যতোক সেৱক।

যিহেতু পাইলন্ত লাগ মাধৱদেৱক ॥

সিহে কথাক সৱে কৰিবোঁ বেঁকত।

শুনা সাৱধানে সভাসদ লোক যত ॥ ৭”

বুলি চৰিতখনিৰ পাতনি বুলি তেখেতে উদাসীন মাধৱদেৱৰ যথার্থ প্ৰিয়ভক্ত শিষ্যপুত্ৰ শ্ৰীৰামদেৱক শিষ্যৰূপে পোৱাৰ কাহিনীৰেই

“প্রথমতে শুনা কথা বুঢ়ী শ্রীৰামৰ” বুলি আৰম্ভ কৰি তেওঁৰ পিছতেই গোপালদেৱ প্ৰভৃতি ই সকল প্ৰধান প্ৰধান শিষ্যৰ চৰিত্ৰ বৰ্ণাইছে।

মাধৱদেৱৰ জীৱনকাহিনী সম্পৰ্কে দৈতাৰিঠাকুৰ ৰচিত চৰিতপুথি-খনিৰ জন্ম যি সময়, স্থান, আৰু পৰিস্থিতিত হৈছিল, তাৰ লগত দ্বিজ ৰামানন্দৰ ৰচিতখনি চৰিত্ৰৰ নিভ'ৰযোগ্যতা তুলত দিয়া কথা-বিলাক আলোচনা কৰিলে আমি বেছি হে দেখা পাওঁ।

দৈতাৰিঠাকুৰে তেওঁৰ চৰিতপুথিখনি বিশেষকৈ বুঢ়ীৰ পো গোবিন্দ আৰু ৰামচৰণঠাকুৰৰ কথা শুনি লিখিছিল বুলি প্ৰকাশ কৰি গৈছে। বুঢ়ীৰ পো গোবিন্দ বা ৰামচৰণঠাকুৰতকৈ গোপালদেৱ শঙ্কৰ মাধৱৰ তত্ত্ব সম্পৰ্কে কম দ্বিজ আছিল বুলি কোনো প্ৰকাৰে প্ৰতীতি নহয়। দ্বিজ ৰামানন্দৰ চৰিত্ৰই গোপালক আৰু চমৰীয়া সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা বৰবিষ্ণু-আচাৰ্য্য পাতি (পৃষ্ঠা ৭৬) ই হুজনক মনোনীত নকৰা কাৰণতেই বোধহয় দ্বিজ ৰামানন্দৰ ৰচিত চৰিতপুথিখনিৰে আজিলৈকে ন্যস্তধাৰ্থৰ হাতত যথাযোগ্য স্থান অধিকাৰ কৰিব পৰা নাই। কালৰাৰ সত্ৰত গোপালদেৱৰ উত্তৰাধিকাৰী একান্ত অনুগত সুপণ্ডিত দ্বিজাচাৰ্য্য শ্ৰীৰামদেৱে গোপালদেৱ বা তেওঁৰ সমসাময়িক ইসকলৰ পৰা দৈতাৰিঠাকুৰতকৈ কম কথা জনা-শুনাৰ সুবিধা ঘটিছিল বুলি বিশ্বাস কৰিবলৈ টান হৈ পৰে। আকৌ সেই শ্ৰীৰামৰে উত্তৰাধিকাৰী কালৰাৰ সত্ৰাধিকাৰ হিচাপে আদবয়স কটোৱা ৰামানন্দদেৱে যে তেওঁৰ পিতৃৰ পৰা যথেষ্ট চৰিত্ৰজ্ঞান লাভ কৰিছিল সেইবিষয়ে সন্দেহ নাই। তেওঁৰ পাছত পদাধিকাৰী হোৱা পুত্ৰ ৰামগোপালদেৱে শঙ্কৰ-মাধৱ গোপালতকৈ চৰিত সম্পৰ্কে বিশেষভাৱে জাৰিবলৈ পোৱাটো সম্পূৰ্ণ বোধগম্য কথা। স্বৰ্গীয় দীননাথ বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই দ্বিজ ৰামানন্দ ৰচিত চৰিতখনি গ্ৰহণীয় নহয় বুলি কি কাৰণত কৈছিল তাৰ ভেদ ভাঙিবলৈ গলে আমাৰ বক্তব্য বহুতৰ পক্ষে অগ্ৰি হৈ উঠাৰ সন্দেহত সম্প্ৰতি সেই বিষয়ৰ আলোচনাৰ পৰা বিৰত

থকা হ'ল। মুঠতে বিজ্ঞ বামানন্দৰ চৰিত পুথিখনিৰ মৰ্যাদা অগ্ৰগণ্য বুলিবৰ যথেষ্ট থল আছে বুলি এই চৰিত-পুথিয়ে সন্তোষ দিব।

বিজ্ঞ বামানন্দদেৱৰ ৰচিত শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ চৰিতপুথি-খনিৰ সাঁচিপতীয়া একল এটি জঁজীৰ মেধিক্তন গজলা সত্ৰৰ ত্ৰীযুত যোগেশ্বৰ মহন্তদেৱৰ হাতত পোৱা হয়। এই সত্ৰৰ পুথিখনিৰ হস্তাক্ষৰ শকাব্দ হৈছে ১৬১৮। সেই সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ, ডেকা সত্ৰাধিকাৰ আৰু উক্ত মহন্তদেৱে তেখেতৰ পুতেকসকলেৰে সৈতে এই পুথি নকল কৰাত বিশেষ সহায় কৰা বাবে ধন্যবাদৰ পাত্ৰ। এই গজলা সত্ৰ ইতিপূৰ্বে মাজুলী আঁহতগুৰি অঞ্চলত থকা দিনতেই এই চৰিতপুথি মূল আঁহতগুৰি সত্ৰৰপৰা পোৱা হৈছিল বুলি জনা গৈছে। শঙ্কৰদেৱৰ চৰিত্ৰ ভাগ আমি উল্লেখ কৰাৰ দৰে ইতিপূৰ্বেই দস্তবন্ধৰা ভ্ৰাতৃসকলে প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু এতিয়া ছুপ্ৰাপ্য হৈ পৰিছে। মাধৱদেৱৰ চৰিত্ৰখণ্ডৰে সৈতে দুয়োখণ্ডকে একত্ৰ কৰি প্ৰকাশ কৰিব পৰা হলে ভাল আছিল। সেই অৰ্থে আগৰ প্ৰকাশকসকলৰ লগত আৰু ডঃ মহেশ্বৰ নেওগৰ লগত পত্ৰেৰে আলোচনা কৰি শেষ সিদ্ধান্তলৈ আহিব নোৱাৰি সম্প্ৰতি সমিতিয়ে গোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ প্ৰকাশনতে বাইকৈ মনোনিবেশ কৰিবলৈ ধৰি উল্লিখিত মতে কাৰ্য্য কৰা হৈছে।

এই চৰিত্ৰ প্ৰকাশ সম্পৰ্কে খৌৰামোচৰ সত্ৰাধিকাৰ :

চৰিত্ৰদ্বাৰ পূৰ্বানন্দদেৱৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ ভিতৰত নগাৰ্ঠ জিলাৰ চকলাঘাটত থকা বৰ্ত্তমান খৌৰামোচৰ সত্ৰৰ অধিকাৰ ত্ৰীযুত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে আমি এই চৰিত্ৰখনি প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰাৰ উদ্যমত সন্তোষ প্ৰকাশ কৰি এইদৰে লেখিছে,—

“আমি কালবাক-সংহতিৰ লোকসকলে এইজন্য মহাপুৰুষ ত্ৰীশ্ৰী গোপালদেৱক ‘পূৰ্ণমূৰ্ত্তি বস্তু’ বুলি বোৱা চাৰিখ বছৰে ভাবি আহিছোঁ। মহাপুৰুষ ত্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আৰু ত্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ শক্তিয়ে এইজন্য

গোপালদেৱৰ মৃত্তিত হৈ পূৰ্ণ-প্ৰাপ্ত হৈছিল বুলি অৰ্থাৎ এইজনী মহা-
 পুৰুষৰ যোগেদি হৈ ধৰ্ম বস্ত্ৰে পূৰ্ণ কণত বিকশিত হৈছিল বুলি ভাবি
 আহোঁক। পূৰ্ণপুৰুষ এইজনী মহাপুৰুষ সুদীৰ্ঘজীৱী, সুকবি, মহৎ
 সংগঠক, গভীৰ পাণ্ডিত্য আৰু ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী আৰু একান্ত গুৰু-
 সেৱক আছিল। এইজনীৰ মোহনীয় ব্যক্তিত্ব আৰু পাণ্ডিত্যত মুগ্ধ হৈ
 অগণন শিষ্য তেৰাৰ শৰণীয়া হৈছিল যদিও তেৰাসকলৰ ভিতৰত ছজন
 ব্ৰাহ্মণ আৰু ছজন কায়স্থক লৈ গঠিত হোৱা 'বাৰজন আতা' প্ৰসিদ্ধ।
 ব্ৰাহ্মণ ছজনৰ অন্যতম আছিল কৰ্ণোজ প্ৰদেশৰপৰা অহা মধুকল্যাণ-
 গোত্ৰীয় এক প্ৰসিদ্ধ ব্ৰাহ্মণ বংশৰ বামচন্দ্ৰদেৱ 'বৃঢ় ক আতা' নামেৰে
 প্ৰখ্যাত। তেৰাই গোপালদেৱৰ আজ্ঞা পাই উত্তৰ-লক্ষ্মীপুৰৰ খ'ৰা নামে
 জলাহৰ মোচৰ (কেঁকুৰি) এটাৰ প্ৰথমে সত্ৰ পাতিছিল বাবে এই সত্ৰ 'খ'ৰা-
 মোচৰ' নামেৰে সুপৰিচিত হৈ উঠিল। মানভগনৰ সময়ত এইসত্ৰ
 নগাঁও জিলাৰ সোণাই নৈৰ চকলা ঘাটৰ ওচৰলৈ উঠি আহিল।
 এতিয়া খ'ৰামোচৰ সত্ৰ এই ঠাইতে আছে। সাঁকোপাৰ, বাটপুখুৰী
 বজালবাৰী আদি আন কেবাখনিও সত্ৰ বৃঢ়গুৰু-আতাৰ পৰাই বঢ়া।
 বৃঢ়-গুৰু-আতাৰ নাতি পূৰ্ণানন্দদেৱ খ'ৰামোচৰ সত্ৰৰ তৃতীয়জন সত্ৰাধি-
 কাৰ। পূৰ্ণানন্দদেৱে ছখান পূৰ্ণাঙ্গ চৰিত্ৰ-পুথি লিখিছিল। প্ৰথম খনি
 কালৱাৰ সংহতিৰ প্ৰবৰ্তক মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱ পদচৰিত্ৰ আৰু
 দ্বিতীয়খনি হৈছে 'বাৰ আতাৰ' অন্যতম খ'ৰামোচৰ সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা
 বামচন্দ্ৰদেৱ (বৃঢ়গুৰু আতা) ৰ পদচৰিত্ৰ। শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ
 চৰিত্ৰ পুথিখনি মহাপুৰুষজনীৰ আন আন চৰিত্ৰ পুথিৰ লগত সমধৰ
 ৰাখি ইতিপূৰ্বে এবাৰ প্ৰকাশ হৈছিল যদিও সেইহপা কিতাপ কেতিয়াবাই
 শেষ হোৱাত দ্বিতীয়বাৰ প্ৰকাশৰ প্ৰয়োজন হৈছে। ইতিমধ্যে যোৰহাটত
 স্থাপিত হোৱা শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱ প্ৰকাশন সমিতিয়ে শ্ৰীমোহনচন্দ্ৰ মহন্ত
 দেৱৰ 'মাধৱ বৈকুণ্ঠ গৈলা, গোপাল উদয় ভৈলা' নামে তথ্যপূৰ্ণ আৰু
 সুলিখিত গ্ৰন্থখনি প্ৰকাশ কৰি এটি উদাৰ আৰু মহৎ কাম কৰিছে।

ডাঃ জীৱকান্ত শইকীয়া আৰু ডাঃ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ ডাঙৰীয়া-ছজনৰ এই ক্ষেত্ৰত ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতিৰ নিষ্ঠা প্ৰশংসনীয়। শ্ৰীশ্ৰীপূৰ্ণানন্দদেৱ-কৃত মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত পুথিখনিও উক্ত প্ৰকাশন সমিতিয়ে একান্ত ধৰ্ম্মাত্মবাগী, সুপণ্ডিত শ্ৰীমোহনচন্দ্ৰ মহন্তদেৱ আৰু ডাক্তৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈদেৱৰ যুটীয়া সম্পাদকতাত প্ৰকাশ কৰিবলৈ আগ বঢ়াত আমি আতশয় সুখী হৈছোঁ। আমাৰ ধৰ্মমোচৰ সত্ৰৰ তৃতীয় জনা প্ৰতিভাশালী অধিকাৰ পূৰ্ণানন্দদেৱৰ ৰচনাভাগি পুনৰ প্ৰকাশ হোৱাটো গৌৰৱ আৰু আনন্দৰ কথা। পূৰ্ণানন্দদেৱৰ দ্বিতীয় কীৰ্তি বুঢ়াগুৰু আতা ৰামচন্দ্ৰদেৱৰ চৰিত্ৰ-পুথিখনি আৰু আমাৰ সত্ৰৰ কেবা-গৰাকীও অধিকাৰৰ ৰচনা, ভালেমান গীত-পদ নাটক সাঁচিপতীয়া ৰূপত আমাৰ সত্ৰত আছে। আৰ্থিক অভাৱত আমি সেইখিনি প্ৰকাশৰ একো দিহা কৰিব নোৱাৰি ছুখ পাই আছোঁ। ভগৱন্ত বস্তু আৰু গুৰু-সকলৰ কৃপাত হে সকলো সম্ভৱ হয়। ইতি—”

দ্বিজ পূৰ্ণানন্দদেৱৰ গুৰিগোৱাৰ বিষয়ে চৰিতকাৰে নিজেই বৰ্ণাই যোৱা কথা এই চৰিতৰ বিশেষ অঙ্গত দিয়াই হৈছে। (পৃঃ ২৬৩-৮)

এই চৰিত পুথিখনিৰ মূলপাঠ আমি দিহিং সত্ৰত পাই ১৯২৪-২৫ চনতে তাৰ নকল কৰা হৈছিল। কলিয়াবৰৰ আইতগুৰি (পোখামৰা) সত্ৰৰ বৈকুণ্ঠগামী সত্ৰাধিকাৰ ৩মোহনচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱ চৰিত-পুথিসমূহৰ ভঁৰালী আছিল। তেখেতৰ ওচৰত পোৱা দ্বিজ পূৰ্ণানন্দ-কৃত পুথি-খনিতেই পাঠ সম্পূৰ্ণ কৰা হৈছিল। যোৰহাটৰ নাহবখাত সত্ৰতো পুথিখনিৰ পাঠ মিলোৱা হৈছিল।

গোপালদেৱৰ তিবোভাৱৰ পাছত তেৰাৰ নাতি ৰামকৃষ্ণদেৱৰ চৰিত্ৰ হৰিবল্লভে পদছন্দে বৰ্ণাই গৈছে। হৰিবল্লভে এই প্ৰসঙ্গতে গোপালদেৱৰো শেষ লীলাৰ কথা যিখিনি বৰ্ণাইছে, সেইখিনি আমাৰ এই পুথিৰ দ্বিতীয় অংশৰ শেষত প্ৰকাশ কৰা হৈছে। এই পুথি নগাৱঁৰ ভৌকাজপৰি সত্ৰ আৰু কলিয়াবৰৰ আইতগুৰি সত্ৰৰ পৰা পোৱা হৈছিল। হৈৰিবল্লভে গোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ সুকীয়াকৈ ৰচনা কৰা পোৱা নাই। দ্বিজ ৰাম-

গোপালদেৱৰ ৰচিত গোপালদেৱৰ চৰিত পুথিখনি আমি ওপৰত উল্লেখ কৰামতে কলিয়াবৰৰ আইতঙৰি সত্ৰ, তেজপুৰৰ জামুঙৰি-হাটৰ বাংশবাৰী সত্ৰ আৰু জংজীৰ মেধিজন গজলা সত্ৰত পাই পাঠ মিলাই নকল কৰি অনা হৈছিল। গোপালদেৱৰ পৰিনাতি বামানন্দদেৱে ৰচনা কৰা চৰিতখনি আমাৰ তেজপানী সত্ৰ আৰু তিতাবৰ অঞ্চলৰ নাহৰখাত সত্ৰ আৰু কলিয়াবৰৰ আইতঙৰি সত্ৰত পোৱা হৈছিল।

গোপালদেৱৰ সময় :

যি কেইখনি পুৰণি চৰিত-পুথি অন্তৰ্ভুক্ত কৰি বৰ্ত্তমান এই চৰিত-পুথিখনি যুগুত কৰা হৈছে, তাৰ কোনো ৰূপেই গোপালদেৱৰ জন্ম আৰু প্ৰয়াণৰ শক বা চন নিৰ্দ্ধাৰিতকৈ পোৱা নাই। উক্তৰ ত্ৰীসত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱে তেখেতৰ “অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত” নামৰ পুথিত গোপালদেৱৰ সময় ১৫৪০-১৬১১ খৃষ্টাব্দ বুলি ধাৰ্য্য কৰিছে। ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ে প্ৰকাশ কৰা “অসমীয়া কবিতা-চয়ন” নামৰ পুথিত গোপালদেৱৰ জন্ম চন ১৫৪১ আৰু তিব্বোভাৰ ১৬১১ খৃষ্টাব্দ বুলি ধাৰ্য্য কৰিছে।

দ্বিজ বামানন্দ ৰচিত চৰিত্ৰত শব্দৰদেৱে ধূঞাহাটত হৰিমূৰ্তি স্থাপন কৰাৰ সময়ত গোপালদেৱৰ বয়স “দ্বাদশ বৰিষমান শৰীৰ সুন্দৰ” (পৃ: ৩) বুলি পোৱা হৈছে। আকৌ দ্বিজ পূৰ্ণানন্দ ৰচিত চৰিত্ৰ মতে গোপালদেৱ নাজিৰাবৰা কামৰূপলৈ যাবৰ সময়ত অৰ্থাৎ কোচৰজাই গড়গাওঁ দখল কৰি অসমৰ বুড়ীয়া লোকসকলক তেওঁৰ ৰাজ্যলৈ লৈ যোৱাৰ সময়ত “এঘাৰ বৰিষ আসি গোপালৰ ভৈল। হেন বেলা কুৰাচৰ মাৰণা মিলিগ ॥” (পৃ: ৯২) বুলি পোৱা যায়। ৰাজ্য লৈ গোপালদেৱে সত্ৰাৰ বছৰ বয়সত বৈবুঠ প্ৰয়াণ কৰিলে বুলি পূৰ্ণানন্দ দ্বিজ, (পৃ: ২৬১), হৰিবল্লভ (পৃ: ২৬৯) আৰু দ্বিজ ৰামগোপাল (পৃ: ৩৫২) তিনিও একমত।

ইতিপূৰ্বে ধলবসত্ৰৰপৰা প্ৰকাশিত ত্ৰীত্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত-

খনিত গোপালদেৱে বৈকুণ্ঠ প্ৰহ্লাদ কবিৰ সময়ত পুৰাণোক্তম ঠাকুৰদেৱ আহি তেৰাৰে সন্মিলিত হৈছিল বুলি কেইটিমান পদ পোৱা গৈছে। কিন্তু সেই পুথিত সেই কেইটি পদ ক'বপৰা সংযোজিত কৰা হৈছিল একো জানিব পৰা নগ'ল। আমি সংগ্ৰহ কৰা কোনো চৰিত-পুথি-তেই তেনে আখ্যান বা পদ পোৱা নাই। যদি এনে পদ কোনোলোকে কোনো নিৰ্ভৰযোগ্য পুথিত পায়, তেন্তে পৰম উপাদেয় বুলি আগলৈ গ্ৰহণ কৰা হ'ব।

আতাই শব্দৰ ইতিহাস :

গোপালদেৱৰ পশ্চত আৰু এই চৰিত পুথি কেইখনিত ব্যৱহৃত হোৱা কেইটিমান শব্দৰো বৈশিষ্ট্য আছে। এই পশ্চৰ মতে দশা গুৰুজনাক অৰ্থাৎ বাৰপৰা আত্মপৰিচয় ঘটে তেৰাক হে “আতা” বোলা হয় আৰু গুৰুৰ গুৰুসকলক “দেৱ” হে বোলা হয়। গোপালদেৱৰপৰা তিনি-চাৰিপুৰুষৰ পাছৰ লোকে লেখা এই চৰিত পুথিকেইখনিত গোপাল-দেৱক “আতা” বুলি উল্লেখ নকৰি “দেৱ” বুলি হে কৰা হৈছে। সেই-দৰে অন্যান্য পশ্চত ব্যৱহৃত “আতৈ” শব্দটিৰো ঠাইত এই চৰিতপুথি-সমূহত “আতাই” শব্দৰ হে প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। অতীজতে “আতৈ” নুবুলি “আতাই” হে বোলা হৈছিল বুলি মাধৱকন্দলী আৰু মাধৱ দেৱৰ ৰচিত ৰামায়ণ আৰু ৰামসৰস্বতীৰ মহাভাৰতৰ “ভীম-চৰিত” পুথিতো পোৱা যায়। যথা—

“কেনমতে ৰামায়ণ কৰিবোঁ আতাই।

সিসৰ কাহিনী সৰে কহা মোৰ ঠাই ॥” ২৬

“এই বুলি কৈকেয়ীৰ পাশক নৃপতি ॥

নিজগুৰু ব্ৰাহ্মণক দিলন্ত পঠাই।

আনিয়োক কন্যা গৈয়া সভাক আতাই ॥ ২০৮

(ৰামায়ণ—আদিকাণ্ড)

“বুলিলা জনকে বিশ্বামিত্ৰক ছনাই।

কেমনে শুচিবে চিন্তা শুনিয়ো আতাই ॥” ১১৯৩

(৫)

“আনো ঋষিগণ সন্মে আনিবোঁ মতাই ।
পৰিপূৰ্ণৰূপে পাছে ভুলিবা আতাই ॥” ২৭৯৩

(বাৰাণস—আৰ্যোধ্যাকাণ্ড)

“ভীমে বোলে শুন অবে কুবেৰ আতাই ।
স্বৰূপত বুজা যদি মোত দোষ নাই ॥”
“পাছে কিছু দোষ মোত নিদিবা আতাই ॥”
“কতোদূৰে বিশ্বামিত্ৰ ঋষি আছে চাই ।
ভীমে বোলে সাক্ষী তুমি হৈবাহা আতাই ॥” (ভীম চৰিত্ৰ)

সামৰাণ

এইপুথিখন সম্পাদনা-কাৰ্য্যৰ নিমিত্ত আমাৰ অধোগাত্যৰ কথা
জানিও মৰসাহ দি সম্পাদনা আৰু প্ৰকাশ কৰিবলৈ আগবঢ়া হৈছে
কেৱল আমাৰ প্ৰতি সন্ত-ভক্ত আৰু অনুসন্ধিসুসঙ্গৰ ক্ষমা লাভৰ
অশান্ত । অনিচ্ছাকৃতভাৱে ছপাশালৰ বিজুতিৰ বাবেও উকৰ-ইকাৰ
কিছু বৰ্ণাশুদ্ধি থাকি গ’ল । এইপুথিত থকা ত্ৰুটিবিলাকৰ বাবে আমাৰ
শতসহস্ৰ অপৰাধ ক্ষমা কৰিবলৈ অনুমীৰুদৰ ওচৰত আমি নতজানু ।

পুথিখনৰ বেটুপাতৰ ৰূপ দিছে শিল্পী শ্ৰীমাধৱ বৈশ্যদেৱে ।
আমি তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ ।

এই সম্পাদকৰ নিবেদনটি ৰচনা কৰোঁতে শ্ৰীমান অতুল চন্দ্ৰ
বৰাই সহায় কৰা তেওঁৰ প্ৰতিও আমাৰ কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰা
হৈছে । ইতি—

বিনয়াবনত,

উৎসর্গ

চবিত্ত-শ্ৰেণিকসকললৈ

শ্রদ্ধাৰে সমৰ্পণ

কৰা হ'ল ।

শ্রীশ্রীগোপালদেৱ প্ৰকাশন সমিতি ।

বিষয়-সূচী

বিষয়	পৃষ্ঠা
১। শ্রী শ্রীগোপালদেব প্রকাশন সমিতির নিবেদন	(ক) — (ঘ)
২। সম্পাদকৰ নিবেদন	(ঙ) — (য)
৩। উৎসর্গ	(ব)
৪। বিষয়-সূচী	(জ)
৫। শ্রী শ্রীগোপালদেব চবিত্ত—প্রথম ভাগ — দ্বিজ বামানন্দ-বচিত্ত	২-৮১
৬। শ্রী শ্রীগোপালদেব চবিত্ত—দ্বিতীয় ভাগ — দ্বিজ পূর্ণানন্দ-বচিত্ত	৮৪-২৬৮
হৰিবল্লভ-বচিত্ত	২৬৯-২৭২
৭। শ্রী শ্রীগোপালদেব চবিত্ত—তৃতীয় ভাগ — (১) দ্বিজ বাম গোপাল-বচিত্ত	২৭৩-৩৫৮
(২) গোপালদেব প্রপৌত্র বামানন্দ-বচিত্ত	৩৫৯-৪২৬
৮। সূচীপত্র	৪২৭-৪৩৭
৯। ভূমি-শুধৰণি	৪৩৭-৪৪৪

মহাপুরুষ শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ

প্ৰথম ভাগ

শিষ্যভাৱে গোপালদেৱৰ

গুৰু-সেৱা-ধৰ্ম্মৰ

সাধনা

আৰু

সিদ্ধি-লাভ

[এই প্ৰথম ভাগটি বিখ্যাত চৰিত-কাৰ দ্বিজ ৰামানন্দ-
ৰচিত শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ চৰিত-পুথিৰ পৰা উদ্ধৃত]

“আধৰে গোপালে বিনোদক কাৰিণ্ড ।

ধৈৰ্য-ধৈৰকণ্ডাৰ আপুনি ঔণ্ড ॥

জীৱ নিস্তাৰিবে প্ৰতি যশ বিস্তাৰিণী ।

গুৰু-ধৈৰ্য-অহাধৰ্ম্ম আচাৰি দেখাইণী ॥”

পদ

শঙ্কৰদেৱ	গুনিলাহা সবে সডাসদ নিৰন্তৰ ।
আৰু	পৰম পৱিত্ৰ কথা শঙ্কৰদেৱৰ ॥
মাধৱদেৱৰ	বৰ্ণন কৰিলোঁ মোৰ যেন ডৈল মতি ।
চৰিত্ৰ	মাধৱৰ চৰিত্ৰক গুনিয়া সম্প্ৰতি ॥ ১
	* * *
	শঙ্কৰৰ আদেশক ধৰিয়া শিৰত ।
	প্ৰবৰ্ণাইবে লৈলা ধম্ম বসি আসনত ॥ ৩
	শঙ্কৰৰ আত্মা কিঞ্চিৎকো নুলংঘত ।
	শুক সেনা-মহাধৰ্ম সমস্ততে কত ॥
	* * *
“মাধৱেই	শঙ্কৰৰ ভক্তসব যতক আহুত ।
শঙ্কৰ”	শঙ্কৰ ব লিয়া সৰ্বলোকে আদৰত ॥ ৫
	বৰিষেক মানে বৰপেটাত থাকিয়া ।
	আই-গাসীনীত পাছে বিদায় কৰিয়া ॥
	ভক্তসব সমস্থিতে লৰিয়া গৈলত ।
	সুন্দৰীদিয়াত সত্ৰ কৰি বাহিলত ॥ ৬
	মুখ্য মুখ্য মাধৱৰ যতক সৈৱক ।
	যিমতে পাইলত লাগ মাধৱদেৱক ॥
	সিসৰ কথাক সবে কৰিবোঁ বেকত ।
	শুনা সাৱধানে সডাসদ লোক যত ॥ ৭
	প্ৰথমতে শুনা কথা বুঢ়া শ্ৰীৰামৰ * ।
	* * *
গোপালদেৱৰ	তাতপৰে ** শুনা গোপালৰ চৰিত্ৰক ।
চৰিত্ৰ	যিমতে পাইলত লাগ দেৱ মাধৱক ॥ ২১

* এই চৰিত-পুথিত শ্ৰীৰাম নামৰ দুজনী বিখ্যাত লোকৰ ভিতৰত প্ৰথম পৰাকীৰ্ত্ত
 “বুঢ়া” বুলি বৈশিষ্ট্য প্ৰকাশ কৰা হৈছে । ইপৰাকী হৈছে চৰিতকাবৰ পিতৃ আৰু
 গোপালদেৱৰ জ্ঞাপিত মুখ্য আচাৰ্য, আইতঙৰি খুলৰ পত্নসমূহৰ মূল পুৰুষ
 ** মূল পুথিত “প্ৰথমতে” বুলি আছে । — সম্পাদক ।

“মহাজন”

সকল হৰি আছিলক উদ্ধাৰীপুৰত ।

“মহাজন” হেন খ্যাত সমস্তে লোকত ॥

শঙ্কৰদেৱ

চাৰিবাৰ শঙ্কৰক ভৈল দৰিদ্ৰন ।

লগত

তথাপিতো দীৱন্ত নলৈলা শৰণ ॥ ২২

চাৰিবাৰ

প্ৰথমৰেপৰা গোপালৰ চৰিত্তক ।

দেখা দেখি

পদে নিৰঞ্জিবোঁ সিটো কথা সমস্তক ॥

স্বৰ্গ নৃপতিৰ গড়গ্ৰাম মহাস্থান ।

চতুৰ্থথ হাটবাট আতি সুবন্ধন ॥ ২৩

গড়গাঁও

হাথীঘোৰা পদাতিয়ে কৰিছে ৰঞ্জিত ।

মহানগৰী

শস্যে মহস্যে পুৰীখন আতি সুবেসিত ॥

নামত নাজিৰাহাট আতি বিতোপন ।

তান যত লোক আছে সবে সুশোভন ॥ ২৪

মহা ৰম্য স্থান তাৰ কি কৈবোঁ মহত ।

গোপালৰ

গোপালদেৱৰ জন্ম সেই প্ৰদেশত ॥

ভূমিস্থান

ভক্তিকসবৰ মধ্যে মুখ্য আতিশয় ।

কামদেৱ বুলি তাক সমস্তে জানয় ॥ ২৫

তাহান গৃহত জন্ম দেৱ গোপালৰ ।

পৰম সুন্দৰ দেহা কামসমসৰ ॥

যিকালে শঙ্কৰে হৰি-মুৰ্তি থাপিলত ।

ধূত্ৰাহাট নাম গ্ৰামে সত্তা কৰাইলত ॥ ২৬

সত্তাৰ গুনিয়া কথা শঙ্কৰদেৱৰ ।

চাহিবাক লাগি আইলা লোক নিৰন্তৰ ॥

সেহিবেলা মাতৃসঙ্গে গোপাল আসিলা ।

শঙ্কৰদেৱ

শঙ্কৰদেৱক দেখি প্ৰণাম কৰিলা ॥ ২৭

লগত

ছাদশ বৎসৰমান শৰীৰ সুন্দৰ ।

প্ৰথম

এক দৃষ্টি কৰি চাহি আছিল শংকৰ ॥

সত্তাদেৱি

সত্তা জন্মসনে গৃহে সৈজা আগোমনৰ ।

প্ৰথমতে দৰিশন ভৈলা সেইবাৰ ॥ ২৮

যিকল ৪ মল্লৰাজা নগৰ মাৰিলা ।

সংগ্ৰামত তত্তিসমস্তক ধৰি নিলা ॥

গোপালো চলিয়া গৈলা সেই সময়ত ।

কামৰূপে আহিলন্ত ভৱানীপুৰত ॥ ২৯

মাতৃৰ হোৱয় পিতৃ নামত শঙ্কৰ ।

বৰপেটা প্ৰামত আছয় তান ঘৰ ॥

গোপাল গৈলন্ত তাক চাহিবাক প্ৰতি ।

দ্বিতীয় বাৰৰ কথা শুনিয়ো সম্প্ৰতি ॥ ৩০

দিনা চাৰি পাৰু তৈতে আনন্দে আহন্ত ।

মাতামহে মাতি পাছে বুলিবে লৈলন্ত ॥

শুনিলোক নাতি তুমি মোহোৰ বচন ।

শঙ্কৰ আতাক গৈয়া হুঞো দৰিশন ॥ ৩১

বিগছ নকৰি আসা মোহোৰ লগত ।

দেখিবাক ইচ্ছা মোৰ আছয় মনত ॥

শুনিলো গোপালদেৱে তেখনে উত্তিলা ।

মাতামহৰ পাছে পাছে গমন কৰিলা ॥ ৩২

দণ্ডচাৰিমাণে গৈয়া হয় উপগত ।

বসিছা শঙ্কৰ আপোনাৰ চতালত ॥

প্ৰণামিলা দুয়োজনে পশি অভ্যন্তৰ ।

আসন দিবাৰ আজা ভৈলা শঙ্কৰৰ ॥ ৩৩

আসন লভিল পাছে দুইহস্তে বসিলা ।

সখদুখ বাৰ্তা পাছে শঙ্কৰো পুছিল ॥

শুনিলোক মিতা তুমি আইলা কি কাৰণে ।

বুঢ়া আতাই বোলে আইলোঁ দেখিবাক মনে ॥ ৩৪

গোপালক দেখি পাছে বুলিলা শঙ্কৰ ।

এন্তে কোন কিবা নাম কহিলো সঙ্কৰ ॥

শুনি বুঢ়া আতাই কথা কৈলা শঙ্কৰত ।

মোক নাতি হুত থাকে ভৱানীপুৰত ॥ ৩৫

দ্বিতীয় দৰ্শন

শুকজনাৰ

মিতা শঙ্কৰ

আম পাৰিবলৈ
শুক আঁজা

গোপাল বুজিয়া আক মাতে সৰ্ব্বজনে ।
আসিহুত আপোনাক দেখিবাক মনে ॥
শকৰ বদতি গোপাল শুনা বাক ।
গাৰা কি নোৱাৰা তুমি আম পাৰিবাক । ৩৬
শুনিয়া গোপালে পাছে হুৱা অৱনত ।
বোলন্ত পাৰোঁহো বাপ উঠিবে হুৱত ॥
ভাল ভাল বুজি পাছে শকৰে পাঞ্চিলা ।
কঙ্কাজত বস্ত্ৰ বাক্সি গোপাল উঠিলা । ৩৭
শকৰে বুজিলা বাক্য পাছে ঠাকুৰক ।
শুন বামানন্দ মঞ্জি বোলোঁ বচনক ॥
মহা উচ্চ হুৱু তঞ্জি হেলা মৰবিবি ।
সাত্বধানে দুঃ বৰি জখলা ধৰিবি ॥ ৩৮
ঠাকুৰেও শকৰৰ অজ্ঞা শিৰে ধৰি ।
বাৰী প্ৰবেশিলা গোপাক আগ কৰি ।
আপনি গোপালদেৱে জখলা দিলন্ত ।
আম পাৰিবাক প্ৰতি উঠিবে লৈলন্ত ॥ ৩৯

শুক-পুত্ৰৰ
ক্ৰতি সন্ধান

আপুনি বুজিলা ধৰিবাক নলাগয় ॥ ৪০
উঠিলা গোপালে পনু হুৱ হাত মান ।
জখলাক ঠাকুৰে ধৰিলা কৰি টান ॥
ডেহমাৰি মাটিত পহিলা পুনৰবাৰ ।
ঠাকুৰৰ চৰণে কৰিলা নমস্কাৰ ॥ ৪১
কৰোঁহো কাতৰ বাপ চৰণে তোমাৰ ।
জখলা ধৰিবে নলাগয় পুনৰাৰ ।
পুনৰবাৰ গোপালেও জখলাত ধৰি ।
উপৰক লাগি উঠি গৈলা শীঘ্ৰ কৰি ॥ ৪২
হাত বান্ধমান যোবে গৈলা জখলাৰি ।
জখলাক ঠাকুৰে ধৰিলা পুনৰাৰ ।

দেখিয়া গোপালে পুনু খোজে নামিবাক ।
 ননামিবা-বুলিয়া ঠাকুৰে দিলা হাক ॥ ৪৩
 নামিবাক খোজা যদি মোহোৰ শপত ।
 একা দোষ নাই তুমি উতিয়া গাছত ॥
 জখলা দৰিবে আজা হুৱাইছে আভাৰ ।
 নধৰিলে অপৰাধ হোৱয় আমাৰ ॥ ৪৪
 শুনিয়া গোপালে পাছে গাছে উতিলন্ত ।
 ডালে ডালে জঙ্ঘাৰিয়া আম পাৰিলন্ত ॥
 হৰিচৰণ যে আৰু কমললোচন ।
 আম পাৰিবাক শুনি ঠাকুৰ দুইজন ॥ ৪৫
 আথবেথ কৰি গৈয়া আম বুটলিলা ।
 বস্ত্ৰত কৰিয়া শঙ্কৰৰ আগে দিলা ॥
 পুনু পুনু শঙ্কৰৰ আগত থৱন্ত ।
 আপুনি শঙ্কৰদেৱে ভাগক কৰন্ত ॥ ৪৬
 ডাল ডাল আম কিছু বস্ত্ৰত বান্ধিয়া ।
 অগিলা গোপালো পাইছে বৃক্ষৰ নামিয়া ॥
 বস্ত্ৰ মেলি শঙ্কৰৰ আগত দিলন্ত ।
 দেখিয়া শঙ্কৰদেৱে হাস্য কৰিলন্ত ॥ ৪৭
 শঙ্কৰে বোলন্ত গোপাল শুনিয়োক ।
 ইটৌ আমঙটি তুমি আপুনি নিয়োক ॥
 গোপালে বোলয় মোক লাগয় কিসক ।
 আনি আছোঁ মঞ্জি আপোনাৰ ভোজনক ॥ ৪৮
 শুনিয়া শঙ্কৰে একো নুবুলি বচন ।
 ভাগে ভাগে আমক কৰিল বিবৰ্তন ॥
 উদাসীন লোক হত আহুয় সন্তত ।
 তাসম্বাক এক ভাগ দিলা প্ৰথমত ॥ ৪৯
 বামবাম শুক পুৰোহিত সমস্তৰ ।
 তাকো এক ভাগ দিলা শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ ॥
 গোপালৰ আতামহ মিঠা শঙ্কৰৰ ।

ভাৰু এক ভাগ বণ্টা দিলন্ত আমৰ ॥ ৫০

এক ভাগ দিলা বামবায় কনিষ্ঠক

এক ভাগ দিলা দাস-দাসীসমস্তক ॥

একভাগ আপোনাৰ গৃহত ৰাখিলা ।

তাৰো কিছুমান বণ্টা গোপালক দিলা ॥ ৫১

শত্ৰুৰে বোলন্ত মিতা বন্ধ যে শত্ৰুৰ ।

প্ৰণাম কৰিয়া পাছে উলি গৈলা ঘৰ ॥

উত্তিয়া গোপালে পাছে কৰিয়া প্ৰণতি ।

দুয়োজনে একেলগে কৰিলন্ত গতি ॥ ৫২

একমাসমান তৈত সুখে বঞ্চিতন্ত

অনন্তৰে আপোনাৰ গৃহক গৈলন্ত ॥

এহিমতে দুইবাৰ ভৈল দৰ্শন ।

তৃতীয়বাৰ

তৃতীয় বাৰৰ কথা শুনা সৰ্বজন ॥ ৫৩

দৰ্শন

ইয়াসামানে জ্বৰে শৰীৰ পীড়িত ।

দেখি গোপালৰ মাতৃ চিন্তাক কৰিল ।

সম্বুধি গোপালে ভাৰু বুলিলা বচন

গোপালদেৱৰ

শুনিবিহি আই তই থিৰ কৰি মন ॥ ৫৪

জৰ-পীড়া

বৰপেটাক যাকোৱা তঞ্জি বুঢ়া আতাইব ঘৰ ।

অৱশ্য তহিকে গৈসে এবি.বক জ্বৰ ॥

অনপৰ মগা চাইব কৰিয়া ঘটন

অহিত থাকিলে মোৰ মিলিবে মৰণ ॥ ৫৫

শুনি বুঢ়ী আই গোপালৰ বচনক ।

লৈয়া গৈলা নান্ন পাছে পিতৃৰ পাশক ।

শৰীৰত পীড়া দেখি গোপালদেৱৰ ।

বহুখেদ ভৈল মাতামহ মাতুলৰ ॥ ৫৬

শৰীৰ বিৰণ ভৈলা ক্লেশ কলন্তৰ ।

বুঢ়ী আই দেখি দুখ কৰন্ত বিস্তৰ ।

অনপৰ মাৰ তান পুত্ৰ শত্ৰুৰ ।

মাতুল হোৱন্ত ভেতে গোপালদেৱৰ ॥ ৫৭

গোপালক ঔষধ দিবাক কৰি মন ।
 তিতা পান কৰাইলত কৰিয়া মতন ॥
 একমাসমান তিতা কৰাইলেক পান ।
 অনেক ঔষধ দিয়া কৰাইলত মান ॥ ৫৮
 গুটি পৈল জ্বৰ সুস্থ ভৈল কলেৱৰ ।
 দেখি বৃদ্ধী আইৰ বস মিলিল বিস্তৰ ৫
 মিলিল সন্তোষ দেখি মিত্রসমন্তৰ ।
 গুনিয়োক কথা যেন আত অনন্তৰ ॥ ৫৯
 শঙ্কৰৰ সেৱক তত্তিগণ তৈতে আছে ।
 শঙ্কৰক দেখিবাক যুক্তি কৰি পাছে ॥
 প্ৰভাতে মানি ভোজনক কৰিলত ।
 সেই কথা শ্রীমন্ত গোপালে গুনিলত ॥ ৬০
 প্ৰভাতে গোপালে পাছে ভোজন কৰিলা ।
 লাসে লাসে তাসহাৰ সন্তত লৰিলা ॥
 আহুত শঙ্কৰদেৱ পাটবাউসীত ।
 সৰ্বলোক ভৈলা গৈয়া তৈতে উপস্থিত ॥ ৬১
 বসিছা শঙ্কৰদেৱ সবেও দেখিলা ।
 দূৰহতে পৃথিবীত পৰি প্ৰণামিলা ॥
 মধ্যম ঠাকুৰ নাম কমলজোচন ।
 একসঙ্গে বসে বসিহুত দুয়োজন ॥ ৬২
 অমূল্য পুষ্পৰ মালা দুহানো শিৰত ।
 দুয়োজনে গীত বস্ত্ৰ সিদ্ধিছা গাহত ॥
 পদ্যপদ্যসম শোভে নহন দুতয় ।
 সিংহবদ্ধ কক্ক দেখিবাক সুবিনয় ॥ ৬৩
 উন্নত নাসিকা দন্ত মুকুতাৰ পাতি ।
 গোবাক শৰীৰ তপ্ত সৰণৰ কাতি ॥
 বহল হৃদয় ভূজ আজানুমহিত ।
 কট্টদেশ ক্ৰীপ দেখিবাক সুশোভিত ॥ ৬৪
 দৰশনে অনেক জগদৰ পাপজয় ।

গুণ আৰু
 গুণ-পুঞ্জৰ
 একেকপ

পৰশনে হৰে দুৰ্ৱাসনা সমস্ত ॥
 ধৰ্ম্মময় তনু দেখি সন্তোষ মিলয় ।
 গহন কটন যেন অমৃত প্ৰহৰ ॥ ৬৫
 যেহেন আকৃতি ৰূপ শঙ্কৰদেৱ ।
 তেনয় আকৃতিৰূপ তনু তাঁকুৰ ॥
 দুইহস্তৰো এক ৰূপ একো ডিম নাই ।
 পৰম আনন্দে সৰ্বলোকে আছে চাই । ৬৬
 শঙ্কৰে বোলন্ত আইলা কিবা প্ৰয়োজনে ।
 সৰ্বলোকে বোলে আইলোঁ তমু দৰশনে ॥
 সবা-ো অন্তত পাছে পোপালে নমিলা ।
 শঙ্কৰক চাই এক পাশত বসিলা ॥ ৬৭
 পাছে মাথা দঁৱাই বুলিলা সম্বজনে ।
 আসিলোঁহো হৰি-কথা শুনিবাক মনে ॥
 শঙ্কৰে বোলন্ত শুনিয়োক সৰ্বলোক ।
 কিবা হৰি-কথা কৈবোঁ প্ৰশ্ন কৰিয়োক ॥ ৬৮
 সৰ্বলোকে, বোলে অম্বদীষৰ চৰিত্ৰ ।
 কৈয়ো বাপ ওনো কথা পৰম পৱিত্ৰ ॥
 অম্বদীষ সাক্ষীভৌম ৰাজা আছিলন্ত ।
 ঈশ্বৰত নৱবিধ ভক্তি কৰিলন্ত ॥ ৬৯
 যেন মতে একাদশী-সঙ্কট মিলিল ।
 দুৰ্ৱাসাক যেন মতে চক্ৰে খেদি নিজ ॥
 এহিমতে কথাক কৰিলা আবন্তণ ।
 সেই সময়ত মেঘে কৰিলা গজ্জন ॥ ৭০
 শঙ্কৰে বোলন্ত সৰ্বলোকে শুনিয়োক ।
 যাইবা কি থাকিবা এক কথা কহিয়োক ॥
 সৰ্বলোকে বোলে যাইবে লাগয় গৃহক ।
 কিন্তু বাপ আমাক লাগয় নিৰ্ম্মাণ্যক ॥ ৭১
 শঙ্কৰে বোলন্ত বায়ো হৰিশম্ভৰক ।
 কুৰিসেৱে কৈয়ো গৈলা তৈতে মিৰ্জালোক ॥

শুক ম্ৰে

মহাক্ত

অম্বদীষ

চৰিত্ৰ

প্ৰৱণ

গুনিয়াক বাপ ইচ্ছা হয়্যাছে আমাৰ ।
পিজিহন্ত যিটো মালা শিবে আপুনাৰ ॥ ৭২

গুৰুৰ নিৰ্মাণ্য সেহি নিৰ্মাণ্যক সমস্তে অতিমত ।

এহণ গুনিয়া শঙ্কৰে মালা লৈলন্ত কৰত ॥
অক্স অক্স কৰি দিবে আপুনি লৈলন্ত ।
সৰ্বলোকে সেৱা কৰি নিৰ্মাণ্য লন্ত ॥ ৭৩
সিবেলা শঙ্কৰে এক কথা সুধিলন্ত ।
মনপূৰৰ পিতৃ মিতা কুশলে আছন্ত ।
তাক লাগি দিবে খোজোঁ এহি নিৰ্মাণ্যক ।
কোন জনে নিবে পাৰা পাতিয়া হন্তক । ৭৪
সৰে বোলে বাপ তান নাতি আসি আছে ।
এহি বুলি গোপালক দেখাইলেক পাছে ।
দেখিয়া শঙ্কৰে সমীপক মাতিলন্ত ।
গোপালে উতিয়া গৈয়া সেৱা কৰিলন্ত ॥ ৭৫
গোপালক সন্মুখিয়া শঙ্কৰে পুছিল ।
ভোমাৰ শৰীৰ কিয় বিবৰ্ণ পৰিল ॥
মিতাৰ লগত আসি আম পাৰি দিলা ।
সিবেলা শ্রীমন্ত বৰ সুন্দৰ আছিল ॥ ৭৬
গোপালে বোলন্ত জ্বৰাইছিল বহুদিন ।

গোপালৰ সিকাৰণে বিবৰ্ণ পৰিল তনু ক্লান ॥

মহাভাগ্য আছে তমু দেখিতে চৰণ ।

সিকাৰণে সঙ্কটত নড়িল মৰণ ॥ ৭৭
গুনিয়া শঙ্কৰদেৱে হাস্য কৰিলন্ত ।
গোপালদেৱৰ হাতে নিৰ্মাণ্য দিলন্ত ॥
মোৰ মিতা হন্ত মাতামহ আপুনাৰ ।
তান হাতে দিবা নিয়া নিৰ্মাণ্য আমাৰ ॥ ৭৮
নিৰ্মাণ্য গোপালে পাছে বস্ত্ৰত বান্ধিলা ।
শঙ্কৰক সেৱা কৰি গৃহক গমিলা ॥

বাটত যাহন্তে হুটিট ডৈল বহুতৰ ।
 লহবিয়া সৰ্বলোকে পাইল পৈয়া ঘৰ ॥ ৭৯
 গোপালৰ শৰীৰত নাহিকয় বল ।
 জ্বৰে পীড়ি আছে তনু ডৈলৈ দূৰ্বল ॥
 বাত-বুটীত লাসে লাসে যাহন্তে হুটিট পাইলেক পথত ।
 কষ্ট একখানি বস্ত্ৰ মাত্ৰ আছয় গাৱত ॥ ৮০
 ঘোৰতৰ হুটিটবাত শৰীৰ তিষ্ঠিল ।
 মহা শীত পায় তনু কম্পিবে লাগিল ।
 হৰিদাস নামে পাণ্ডা উক্ত শঙ্কৰৰ ।
 তেহে সাবটিয়া নিয়া প্ৰবেশাইলা ঘৰ ॥ ৮১
 দেখি মনপূৰ আতাই অগ্নি জনাইলন্ত ।
 তৈল লৈয়া সেকি শীত দূৰ কৰিলন্ত ॥
 অনন্তৰে দুই পাছে মাসা অন্তৰত ।
 উচিল অসুস্থ তনু তৈল পূৰ্বৱত ॥ ৮২
 এহি অনুগ্ৰমে তিনিবাৰ কথা গৈল ।
 চতুৰ্থৰাত ওনা যেন কথা তৈল ॥
 মনপূৰ-পিতৃ পাছে বৈশাখ মাসত ।
 সন্ধ্যা কৰিবাক ইচ্ছা কৰিয়া মনত ॥ ৮৩
 গোপালদেৱক মাতি সজত লৈলন্ত ।
 দুয়োজনে শঙ্কৰৰ পাশক গৈলন্ত ॥
 বসিছা শঙ্কৰদেৱ হৰি-মন্দিৰত ।
 পাইল পৈয়া দুয়োজনে সেহি সময়ত ॥ ৮৪
 সেহিবেলা বজ্জাকৰ পুথিক পঢ়ন্ত ॥
 গুৰু-মাহাত্ম্য শঙ্কৰে কবন্ত ব্যাখ্যা সমস্তে ওনন্ত ॥
 প্ৰৱণ প্ৰথমে উঠিছে কথা গুৰু-মাহাত্ম্যত
 কহিছন্ত কথা যেন প্ৰীদাম বিপ্ৰত ॥ ৮৫
 জ্ঞানদাতা কৰ্মদাতা হৰি-সমসৰ ।
 জ্ঞানদাতা গুৰু যেন সাক্ষাতে সীমৰ ॥

	এহিসক কথা কহিছন্ত একটিয়া ।
	গোপালো ভহিঙে বসি আছিল গুনিয়া ৮৬
শঙ্কৰদেবক	মনত বোলন্ত মোৰ গুৰু নাহিকল্প ।
গুৰু পাবলৈ	শঙ্কৰৰ ব্ৰহ্মত ভজিবে লাগয় ॥
কামনা	এহি বুলি আলোচন কৰন্ত মনত ॥
	একা বস্তু জাত মোৰ নাহিকে হাতত ॥ ৮৭
	ইবাৰ উলটি মোৰ লাগয় ঘাইবাক ।
প্ৰতিভা	পুনৰ্বাৰ আসিলে সে পাবোঁ ভজিবাক ॥
শৰণ	এহি আশোচন কৰি গোপাল বহিলা ।
নোহোৱাব	বৃত্তা শঙ্কৰক পাছে শঙ্কৰে পুছিলা ॥ ৮৮
কাৰণ	সমুখি বোলন্ত মিতা আসিছা কিসক ।
	তেন্তে বুলিলন্ত আইলোঁ তমু সমীপক ॥
	এহি বুলি কৰ্ত্তিক মেগিয়া বস্তব ।
	আগন্ত দিগন্ত নিয়া দেৱ শঙ্কৰৰ ॥ ৮৯
	কৰ্ত্তি দেখিয়া পাছে পুছিবে লাগিলা ।
	গুনিয়োক মিতা কেনে কৰ্ত্তি আনিলা ॥
	বৃত্তা আতাই কহিবে লাগিলা শঙ্কৰত ।
	কীৰ্ত্তন কৰাইবে কৰি আছোঁ অভিমত ॥ ৯০
	আপোনাৰ থানে বোলে কদলি আছয় ।
	সেহিসে কাৰণে আইলোঁ কহিলোঁ নিৰ্ণয় ॥
	গুনিয়া শঙ্কৰে বোলে মিতা সুশোভন ।
	উত্তম কাৰ্য্যক লাগি কৰি আছা মন ॥ ৯১
“উত্তম কাৰ্য্য”	কীৰ্ত্তনক লাগি বস্তু আহুতি কৰয় ।
কীৰ্ত্তনৰ	কৰ্ত্তি লৈবাক তাক উচিত নহয় ॥
বাৰে	কৰ্ত্তিক লৈয়া যাম্বো গৃহক লাগিলা ।
শঙ্কৰদেবৰ	পঠাইবাঁ প্ৰভাতে কালি কদলিক দিয়া ॥ ৯২
কল দান	এক কুৰি কদলিক ভাল ভাল চাই ।
	মিতা শঙ্কৰৰ ঠাইক দিলন্ত পঠাই ॥

কদলি দেখিয়া পাইলা বহু আনন্দক ।
 কবাইলত সজা মাতি লোক সমস্তক ॥ ৯৩
 শুনা সৰ্ব্বজনে কথা আত জনন্যৰ ।
 গৃহক যাইবাক হৈছা ভৈল গোপালৰ ।
 সন্মোখন কৰি মাতামহ মাতুলক ।
 গোপালদেৱৰ গৃহাগমন পৰম আনন্দে চলি গৈলন্ত গৃহক ॥ ৯৪
 বুঢ়ী-আই দেখিলন্ত গোপাল আসিলা ।
 শৰীৰ সুন্দৰ দেখি আনন্দ লজিলা ॥
 শঙ্কৰৰ স্থানক ঘাটীয়া কৰি মন ।
 দুই-চাৰি লোকে সমে কৰা আলোচন ॥ ৯৫
 বঙ্গদেশী গোপালৰ সমীপত যিলোক বন্ধন ।
 মতৰ বঙ্গদেশীমতে কৰি আহুয় আশ্ৰয় ॥
 বাতাবৰণ চৈতন্যৰ মতে বঙ্গদেশী বৈষ্ণৱত ।
 হোহু নাম লৈয়া জাপ্য কৰয় মনত ॥ ৯৬
 প্ৰভাতত মধ্যাহ্নত সন্ধ্যা সময়ত ।
 চক্ষু জপাই জাপ্য কৰি কৰে দণ্ডৱত ॥
 গোপালৰো মাতৃ সেই পথে প্ৰবৰ্ত্তত ।
 গোপালে মনত তাক ভাল নোবোলন্ত ॥ ৯৭
 শঙ্কৰদেৱৰ শঙ্কৰক দেখিবাৰ পৰা গোপাল ।
 প্ৰতি কাপণ্ডণ সৰ্ব্বথায়ে নুঙে চিত্তৰ ॥
 গোপালৰ শঙ্কৰৰ চৰিত্ৰক সমস্ততে কন্ত ।
 অজ্ঞৰক্তি শঙ্কৰৰ কৃত গীত আপুনি গানন্ত ॥ ৯৮
 শঙ্কৰৰ কৃত পদচক্ৰক গড়ন্ত ।
 শুনি সৰ্ব্বলোকে যেন অস্থত পিৱন্ত ॥
 শঙ্কৰৰ কথা শুনি যুখে গোপালৰ ।
 বিচলিত ভৈল মন সমস্তে লোকৰ ॥ ৯৯
 যত যত লোক আহে আক সিধানত ।
 যাবলৈ শঙ্কৰৰ ধানে যাইবে কবয় সন্মত ॥
 হৰা-২০১ কতো কতো আসি আধা বচন বোলন্ত ।

গোপালৰ বাক্য ধৰিবাক নলাগয় ॥ ১০০

এইমতে আলোচন্তে ছদ্মমাস গৈল ।

শুনা আত ভলন্তৰে যেন কথা উল ॥

বেহাৰক লাগি পাছে শঙ্কৰ গৈলন্ত ।

শুনিলো গোপালে নহি খেদ কৰিলন্ত ॥ ১০১

মনত বোলন্ত আসন্তোক উলটিয়া ।

এহি বুলি লৈলা সৰ্বলোকে আলচিয়া ।

শঙ্কৰো তহিত দশ বাপ আছিলন্ত ।

ভাঙ্গ মান দেহ ত্যাগি বৈকুণ্ঠে গৈলন্ত ॥ ১০২

শুনা যেন কথা উল সেই সগয়ন্ত ।

গোপালে কোড়ন্ত ভূমি বাট সমীপত ॥

শুধু ছোটকত উঠি লোক একজন ।

সেটি বেলা তৈতে আসি হুয়া উপসন ॥ ১০৩

গোপালদেবক তেহেত সন্মুখি পুছয় ।

এহি থান কোন গ্রাম কহিয়ো নিশ্চয় ॥

তুমি কোন কৈত থাকা কহিবে লাগয় ।

আৰ অধিকাৰী কোন কহিয়ো নিৰ্ণয় ॥ ১০৪

গোপালে বোলন্ত মোৰ এহি ঠাইত ঘৰ ।

ভগ্নানীপূৰ নাম গ্রাম অমৃতকবৰ ॥

বুলিলন্ত তেহেত পাছ গোপালক চাই ।

অমৃতকবৰ কথা কহিবাছা যাই ॥ ১০৫

শুধু মানি তেহেত যাক কৰিছে আগ্রয় ।

তেহেত বৈকুণ্ঠক লৈলা কহিবা নিশ্চয় ॥

আজি নব্বদিন কালি দশা প্রভাতত ।

শুনি গোপালৰ খেদ জগিল মনত ॥ ১০৬

আথবেথ কৰি বাৰ্তা পুছিবাক লৈলা ।

শ্রীমন্ত শঙ্কৰ কিবা বৈকুণ্ঠক লৈলা ।

তেহেত বুলিলন্ত মই ঠাহানে সেরক ।

শুনিলোক বাপ আতা লৈলা বৈকুণ্ঠক ॥ ১০৭

শঙ্কৰদেব
বৈকুণ্ঠ-প্রয়াণ

গোপালৰ

মহাশোক

শুনি গোপালৰ মুখ হৰি গৈয়া মৃত ।
 আকস্মিকে আসি যেন ভৈল বহুপাত ॥
 কোড়ক আছাৰি পেলাই ভূমিত পৰিল ।
 বাগবি বাগবি বহু ক্ৰন্দন কৰিল ॥ ১০৮
 ঘোটকৰ ওপৰত আছে যিটোজন ।
 নামি আসি গোপালক বুলিলা বচন ॥
 শুনিয়োক বাপ তুমি কান্দাহা কিসক ।
 বৈকুণ্ঠৰ লোক আতা গৈয়া বৈকুণ্ঠক ॥ ১০৯
 জাৰিলা চৰণ তুমি দেখিলে আতৰ ।
 সিকাৰণে দখ বহু মিলিল তোমাৰ ॥
 যিটো জনে তান পদে কৰিছে আশ ।
 নাকান্দি থাকিব হেন শক্তি নচি হয় ॥ ১১০
 আনো নানা বাক্যে প্ৰবোধিয়া গোপালক ।
 ঘোটকত চৰি গৈলা পূৰ্ব প্ৰদেশক ॥
 ক্ৰন্দন তেজিয়া পাছে গোপাল উঠিয়া ।
 শোকে দুখে জলে নামি স্নানক কৰিয়া ॥ ১১১
 তিতা বস্ত্ৰে যায় প্ৰবেশিয়া নগৰত ।
 কহিলো সমস্ত কথা অমৃতকৰত ॥
 বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণ কথা শুনি শতকৰৰ ।
 তৰিতকৰ দলপতি কান্দিলা বস্ত্ৰৰ ॥ ১১২
 শতকৰৰ সেৱক যত সিটো নগৰৰ ।
 ক্ৰন্দনৰ উৰ্মি বৰ ভৈলা সমস্তৰ ॥
 বাল্য-বৃদ্ধ নৰনাৰী যতক আছিল ।
 শতকৰৰ শোকে সমস্তকে ধৰাবিস ॥ ১১৩
 শতকৰৰ প্ৰিয় মৃত ডহানীপুৰৰ ।
 অমৃতকৰৰ পাশে আইলা নিবন্তৰ ॥
 আলটিয়া যুক্তি কৰি হুলা একমত ।
 আউৰ দিনা সজা কৰিলন্ত প্ৰজাতত ॥ ১১৪
 এহিমানে ইটো কথা থাকোক সম্ভৱি ॥

	উত্তম উত্তম	জ্ঞানীপুৰত
	খিসৰ লোক আহয় ।	
“মহাজন”	মহাজন বুলি	আদৰ স্বৰূপে
বুলি আদৰ	সমস্ত লোকে মাতয় ॥ ১১৮	
	মনত বোলন্ত	উপদেশ লৈবে
	নপাইলোঁহো শঙ্কৰত ।	
	উত্তল থুঙল	এহি কথা খানি
	জাবিয়া থাকে মনত ॥	
	নৱ নগৰত	নামত সুৰিতা *
সুৰিতা	মহাজন এক আছে । [* সুমিতা-পাঠান্তৰ]	
	লগত	তেন্তে এক দিনা
		দেখিবাক্ৰ প্ৰতি
		গৈলা গোপালৰ কাছে ॥ ১১৯
	গোপালদেৱৰ	পেসীৰ তনয়
		ছাত্ৰ হোন্ত সৰজত ।
	তাক দেখি পাছে	গোপাল দেৱৰ
		আনন্দ হোন্ত মনত ॥
	দুয়োজনে পাছে	প্ৰসঙ্গ কৰিয়া
		ভোজনক কৰিলন্ত ।
	ভোজন কৰন্তে	গোপালক মাতি
		সুৰিতায়ে বুলিলন্ত ॥ ১২০
	শঙ্কৰৰ প্ৰহু	গদক পঢ়া হা
		বসি হৰি-মন্দিৰত ।
গোপালৰ	তমু কাৰ্য্য দেখি	লক্ষিলোঁহো অগ্ৰি
“কৰ্ণপথে	লৈলা শঙ্কৰৰ মত ॥	
হিমান্ত	গোপালে বোলন্ত	মাতামহ সসে
প্ৰবেশ”		স্থানে গৈলোঁ শঙ্কৰৰ ।
	ভক্ত সমস্তত	কহিবে লাগিছা
		কথা বিপ্ৰ দৰিদ্ৰৰ ॥ ১২১

দশম স্কন্ধত	আশী অধ্যায়ত
কন্ত হৃদয় কুপাময়।	
জানদাতা গুৰু	সবাতো অধিক
শুক- পূজাতম ততিশয় ॥	
মাহাত্ম্যত	এহিসৰ কথা
যুগে	যেখনে গুলিলোঁ
	দেৱ শত্ৰুৰৰ তাঁই।
সেহি দিন মোৰ	মতি ভিন্ন ভৈল
	কহিলোঁহোঁ সমুদায় ॥ ১২২
ওধা হাত বুলি	শৰণ নলৈলোঁ
	উলটি গৃহে আসিলোঁ।
আজি কালি কৰি	আলচ কৰন্তে
	যাইবে পুনু নোৱানিলোঁ ॥
এতেকতে আতা	বেহাৰক গৈয়া
	চলি গৈলা বৈকুণ্ঠক।
তাহাক নপায়।	নাম গায়। থাকোঁ
	আচৰি তান মতক ॥ ১২৩
দৃশ্য গুৰু উপ-	দেশ শিক্ষা-দীক্ষা
	নলভিলোঁ শঙ্কৰত।
সিকাৰণে মোৰ	একো সুখ-শান্তি
	নাহিকে কৈলোঁ মনত ॥
শুক সুৰিতা বোলয়	ময়ো কৰি আছোঁ
বে'লাবলৈ	গুৰুবোধ শঙ্কৰত।
হুৰিতাৰ	শত্ৰুৰৰ মত
অপচেষ্টা।	নামদান মঞ্জি
	কৰিছোঁ বহু লোকত ॥ ১২৪
তুমি যে আমাৰ	কনিষ্ঠ হোৱাহা
	প্ৰেষ্ঠ আমি সম্বন্ধত।
আমাৰ বচন	আচৰি থাকাহা
	নকৰি খেদ মনত ॥

গোপালে বোলন্ত শঙ্কৰৰ এন্ত

উপদেশ লৈয়া আছে ।

এহি বুলি তাক ভাল ভাল বুলি

গৃহক পঠাইলা পাছে ॥ ১২৫

সেহি দিন ধৰি গমনাগমন

কৰন্ত তান পাশক ।

কতো নাম গান্ত কতো গীত গান্ত

পড়ন্ত কতো পুস্তক ॥

গোপালৰ

নৱ নগৰত

তাহান সম্ভত

প্ৰতি

যতেক লোক আছিল ।

সমাধৰ

মহাজন বুলি

গোপালদেৱক

সৰ্বলোকে আদৰয় ॥ ১২৬

শঙ্কৰৰ উপ-

দেশ লৈয়া আছোঁ

মুখত মাত্ৰ বোলয় ।

গোপ্যে বিবলত

লোক সমস্তত

মোড়শ নাম দিয়য় ॥

শঙ্কৰৰ মত

লোক সমস্তত

কন্ত মই শঙ্কৰৰ ।

বঙ্গদেশী মত

লোকে লাগ পাইলে

বোলে মই টেওনাৰ । ১২৭

অম যোনি একো

নাহিকে বিচাৰ

একাকাবে প্ৰবৰ্ত্তয়

তুৰিতাৰ

হেন সৰু কাৰ্য্য

দেখি গোপালৰ

কাৰ্য্য দেখি

মনে ভাল নভায়য় ।

গোপ লব

হুৱামস মান

আহন্তে বাহন্তে

অবিবাস

সৰে কাৰ্য্য লক্ষিলন্ত ।

উত্তল শ্ৰুত্তল

মুণ্ডে চিন্তয়

বাক্ত একো নোবোলন্ত । ১২৮

শনা স্নাতপৰ বৰিষেক আশ্বে

হিসব কথা হিঞ্জি ॥

সভাৰ মধ্যত বসিয়া সুবিতা

কহিবে কথা লাগিল ।

তুৰি তাৰ

সবাতো কৰিয়া

শঙ্কৰদেৱৰ

শঙ্কৰ

আমিহে জানা হৈব ।

আমাত কৰিয়া

ইঠাইত আন

কোনো নাই শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥ ১২৯

সুন্দৰীদিয়াত

মাধৱ আছন্ত

শিষ্য তেহো শঙ্কৰৰ ।

আমাক দেখিয়া

আগ বাঢ়ি নেত

কৰিয়া বহু সাদৰ ॥

সাবটি ধৰিয়া

কঠত বৈসাই

দেঙ আনি তাম্বুলক ।

কুশল বাতাক

পুছি অনন্তৰে

বৰাৱন্ত ভোজনক ॥ ১৩০

শাস্তৰ যুগুতি

আমাৰ সজত

কৰা কতো সজ্ঞামণ ।

ম'দৰদেৱ

আমাৰ যুক্তিক

ভাল ভাল বুলি

কথা শুনি

কৰা বহু প্রশংসন ॥

গোপালৰ

মাধৱদেৱৰ

কথাক শুনিয়া

বাঞ্ছতা

গোপালৰ বসমন ।

সুবিতা তন্ত্ৰক

সমুখিয়া পাছে

বুলিবে লৈলা বচন ॥ ১৩১

ধন্য প্ৰবৰ্তায়া

মাধৱ আছন্ত

কহিলাহা শঙ্কৰৰ ।

যোৰ অস্তিত্ব

প্ৰভাভতে যাই

দেখিহো গৈয়া সম্ভৱ ॥

ওঝিয়া সুবিতা কাটি ঘাইবোঁ বুলি
নামাতি মোঁনে বহিলা ।

ভুক্তি প্ৰভাতত ভক্ত সমষ্টিতে
আনন্দে দুয়ো লহিলা ॥ ১৩২

ক'ষ বাসু সুন্দৰীদিয়াত মাধৱ আছুত
মাধৱক ভৈলা তৈতে উপগত ।
প্ৰথম দৰ্শন আপুনি মাধৱে পুস্তক লেখন
কৰা বসি চতালত ॥

দুৰতে সুবিতা আসন্ন দেখিয়া
কটাক্ষৰূপে চাহিলা ।

অৱহেলা কৰি হাতে কাপ ধৰি
চেখিবে মোঁনে লাগিলা ॥ ১৩৩

সুঁতিতায়ৈ ঘাই চতালক পাই
থিয় ছয়া বহি আছে ।

কতো বেলি মানে পাতি সাজ কৰি
মাধৱে মাতিলা পাছে ॥

ওঝিয়া গ্ৰীৰাম আসন্ন দিয়োক
বুলি বাক্য বুলিহন্ত ॥

ওম্ম-বহস্য জগৎ-বহস্যৰ পদ মনোহৰ
পুৰি লিখন চেখিবে দুনাই লেলন্ত ॥ ১৩৪

মাধৱৰ আজ্ঞা শুনি বুঢ়া আতাই
আসনক আনি দিলা ।

ভক্ত সমষ্টিতে গোপাল সহিতে
সুবিতা ভাতে বসিলা ।

এক প্ৰতি পদ শেষত আছুত
সাজ কৰিবাক মনে ।

সুবিতাৰ সনে একো কথা নকৈ
লিখন্ত মহা স্বতনে ॥ ১৩৫

পাছে সাজ কবি পুস্তক সজ্জি
কব্জী মধ্যত থৈলা ।

শ্রীমন্ত মাধবো সুবিতাক মাতি
কথা সুধিবাক লৈলা ॥

গুনিয়া সুবিতা কি কাৰণে তুমি
আসিলা আমার ঠাই ।

সুবিতা বোলয় দেখিবাক আইলোঁ
আন একো কার্য নাই ॥ ১৩৬

এন্তে কোন বুলি গোপালক পাছে
মাধবদেবে সুধিলা ।

গুণ-জনায় নামত গোপাল মহা গুণমতি
লগত পৰিচয় সুবিতা কথা কহিলা ॥

ডহানীপুৰত থাকন্ত এহেতে
আমার হোরন্ত ডাই ।

দেখিবাক প্রতি অভিলাম্ব কবি
আসিছন্ত তযু ঠাই ॥ ১৩৭

অনন্তবে পাছে শ্রীমন্ত মাধবে
বুড়া আতাইক বুলিলন্ত ।

সুবিতা সহিতে গোপালদেবক
তাহুলপাণ দিলন্ত ॥

গোপালৰ মাধবদেবক দেপি গোপালৰ
অসীম আনন্দ সীমা নাই আনন্দৰ ।

মনত বোলন্ত এবেসে জানিলোঁ
পার হৈবোঁ সংসারৰ ॥ ১৩৮

মাধবতো শঙ্কৰৰ যেন গহন ঘটন
শঙ্কৰক দেখা কথাৰ যেন আনয় ।

পাই মনেবে আনো গুণযত দেহমাধবত
গুণ-বষণ প্রকটকপে আছয় ॥

এহেত্তে সে গুৰু দেৱতা আমাৰ

এহেত্তে মোৰ ঈশ্বৰ ।

জানিলোঁহো মোৰ নিস্তাৰ কাৰণে

বেকত ভৈলা শঙ্কৰ ॥ ১৩৯

পৰম সন্তোষ লভিল মনত

ব্যক্ত একা নুবুজিলা ।

মাধৱদেৱত বিদায় কৰিয়া

সুবিভা যাইবে লৰিলা ॥

গোপালে উতিয়া যাইবে মন কৰি

মাধৱক নমিলন্ত ।

গুৰু প্ৰথম

গোপালক চাই প্ৰীমন্ত মাধৱে

আদেশ

এক বাক্য বুজিলন্ত ॥ ১৪০

ভৱানীপুৰত থাকা যেবে তুমি

সোধোঁহো কথা তোমাত

অমৃতকৰক জানা কি নজানা

কহিয়ো কথা আমাত ॥

গোপালে বোলন্ত কেনে নজানিবোঁ

বকৱা তেঁতে আমাৰ ।

তানে সমীপত আমাৰ নিবাস

কিবা আজ্ঞা আপোনাৰ ॥ ১৪১

মাধৱে বোলন্ত এহি পুথি ধানি

দিবাহা তান হাতত ।

শুনিয়া গোপালে হাত পাতি লৈলা

হুয়া আতি অৱনত ॥

মন্তকৰ বস্ত্ৰ ৰাজিয়া লৈলন্ত

কৰিয়া আতি সাদৰ ।

তুলসী নিকটে থৈয়া নমিলন্ত

চৰণক মাধৱৰ ॥ ১৪২

সুবিতা সহিতে লবিয়া দৈলন্ত

আনন্দ কবি অপাৰ ।

ভৱানীপুৰৰ বাট লৈয়া পাছে

ভেজি লাল সুবিতাৰ ॥

সুবিতা বোলয় শুনিয়া গোপাল

থানক চলা আমাৰ ।

বাতি গোট থাকি ভোজন কৰিয়া

গৃহে যাইবা আপোনাৰ ॥ ১৪৩

সুবিতাৰ

গোপালে বোলন্ত তোমাৰ সহত

সঙ্গ ত্যাগ

যাইবে মোৰ কাৰ্য্য নাই ।

কৰি মাধৱ

আতা মাধৱৰ পুস্তক দিবাৰ

অজ্ঞা-পালন

লাগে বৰতাব ঠাই ॥

আপুন থানক গোপালো দৈলন্ত

নধৰি তান বচন ।

সুবিতায়ে পাছে গৃহক গৈলেক

অসন্তোষ কৰি মন ॥ ১৪৪

ভৱানীপুৰক প্রবেশি গোপালো

গৈলা দলপতি ঠাই ।

একে দলিচাত বসিয়া আছন্ত

তাৰাসৰ চাৰি ডাই ॥

অমৃতকৰ আৰু মধুকৰ

পুত্ৰ আৰু শ্ৰীকৰ ।

গোপালক দেখি অনোঅন্য চাই

পুছিবে লৈলা সত্ত্বৰ ॥ ১৪৫

শুনা মহাজন কৈব দৰা আসা

কি কাৰ্য্য তুমি আসিলা ।

শুনিয়া গোপালে বস্ত্ৰ হস্তে মেলি

গুস্তক আনিয়া দিলা ॥

সুন্দরীদিয়াক **বোলন্ত গৈছিমোঁ**

থানে আতা মাধব ।

তেন্তে মোৰ হস্তে দিয়া গঠাইলত

পদ জন্ম-বহস্যব ॥ ১৪৬

শুনি তাবাসবে হাস্য করিলন্ত

গোপালৰ দিকি চাই।

“माधवक

গুনা মহাজন কেনমতে তুমি

ঐশ্বর্যে হে

পাইলা গৈয়া তান ঠাই ॥

“দেখুন।

গোপালে বোলন্ত মাধবক মোক

—গোপাল

ଉତ୍ତରରେ ଯେ ଦେଖାଦିନରୁ ।

তাসহাত পাছে বিদায় ক'রিয়া

গৃহক লাগি গৈলন্ত ॥ ১৪৭

গোপাল আসিলে তিনি দিন পাছে

ଶୁନା କଥା ଆତ ପର ।

শঙ্করদেহ

আই-গোসাঁনীক দেখিবাক প্রতি

পট্টাভ

ଦୈନିକ ଇଚ୍ଛା ସାଧନ ॥

ଜମ-କର

বড়ী শ্রীৰাম ঘো মনপৰ আতাই

সমস্ত চলি গেলেক্ত ।

পাটোয়াউজী

ଆଧର ଗୈୟା ମାହିନତ ॥ ୧୫୮

প্রথমতে গৈয়া আই-গোসাঁনীৰ

ଅନାମିୟା ଚରଣତ ।

ঠাকুরসঙ্ক

বসিলান্ত আসিলান্ত ॥

আই-গোপালীন্দ্র **ভাষ্যক দ্বিতীয়**

ଆମେ ଦେଖି ଆସୁଛୁ ।

समिति बोधनर माध कनविल

विभिन्न ग्रन्थ संग्रह । ७४७

কুমাৰ অনাই পাটক দিবাৰ
 অৱশ্যে তোমাৰ লাগে ।
 তুমি সে গোসাঁইৰ সেনহৰ সিহেতু
 কহিলোঁ তোমাৰ আগে ॥
 মাথৰে বোলন্ত অনিয়োক আই
 দিবাঁ মগ্ৰি পাটুকাৰ ।
 শিষ্য-পুত্ৰ ভৈলে শক্তি অনুৰূপে
 কৰিবে লাগে সেৱাক : ১৫০
 এহি বুলি পাছে আই-গোসাঁনীক
 মাথৰে উত্তি নমিলা ।
 সুনন্দ বীদিয়াক চলি গৈয়া পাছে
 আপোন গৃহে বহিলা ॥
 মাধৱদেৱৰ ভাৱি অৱসানে ভৱানীপুৰক
 ভৱানীপুৰলৈ লাগি কৰিলন্ত গতি ।
 যাত্ৰা অমৃতকৰক পাটুকা দিবাৰ
 বাৰ্তা কহিবাক প্ৰতি ॥ ১৫১
 নগৰ প্ৰবেশি অমৃতকৰৰ
 গৃহত ভৈলা প্ৰবেশ ।
 দেখি দলপতি প্ৰণাম কৰি
 আদৰ কৈলা অশেষ ॥
 আপুনি সাদৰে পাত্ৰ পঞ্চাখিলা
 বসুৱায়া আসনত ।
 অনন্তৰে মানি মাথৰে বসিলা
 গৈয়া হৰি-মন্দিৰত ॥ ১৫২
 * * * * *
 অনন্তৰে আছে মাথৰ উত্তি
 কৰিলা গৈয়া ভোজন ।
 ভোজন কৰিলা অমৃতকৰক
 সুখিখে কৈলা স্বতন ॥

গুনিয়া মাধৱে	ডাল ডাল বুলি
শয্যাত কৰি শয়ন ।	
প্ৰভাততে স্নান	কৰি গোপালৰ
গৃহক কৈলা গমন ॥	
গোপালৰ	পদূলিক পাই
নাম-কৌৰ্ণ	নাসৰ * তলত
অৰুণ কবি	নাম গুনি বহিলন্ত । [* নাহৰ গছৰ]
মাধৱদেৱ	সেহি সময়ত
	ভক্তসম সজে
	গোপালে নাম থৈলন্ত ॥ ১৬২
	নাম থৈবে গুনি
	মাধৱে আগুনি
	মাতিবে পাছে লৈলন্ত ।
	গোপাল গোপাল
	গোপাল বুলিয়া
	তিনি বাৰ ডাকিলন্ত ॥
	সেহি সময়ত
	গোপালো পুস্তক
	পড়িবে মেলি খোজন্ত ।
মাধৱদেৱৰ	মাত গুনি হেন
“গৃহে থাকিয়া	তেতিয়গে উঠিলন্ত । ১৬৩
দেখিল ত্যু	আথেবেথে গৈয়া
চৰণ”	মাধৱক দেখি
	আনন্দ ভৈল মনত ।
	দুই আৰ্ঠু পাৰি
	অৱনত হুয়া
	প্ৰণামিলা চৰণত ॥
	প্ৰণাম কৰিয়া
	নম্ন হুয়া বৈলা
	সন্তোষ লভি বিস্তৰ ।
	মাধৱে আগুনি
	ভাঙল কাটিয়া
	দিয়া হাতে গোপালৰ । ১৬৪
	স্তনিবাক চাঞা
	প্ৰসঙ্গ কৰন্তে
	পড়াই কাৰ কৃতক ।
	গোপালে বোলন্ত
	শঙ্কৰ কৃত
	গঢ়োহো আমি পুস্তক ।

	মাধৱে বোলন্ত	তোমাসাৰ তেৱে
	ভৈলন্ত	ওক শঙ্কৰ ।
	গোপালে বোলন্ত	শঙ্কৰে সে ওক
	আমি লোক সমন্তৰ ।	১৬৫
	মাধৱে বোলন্ত	ওক ভৈলে সেৱা
	কৰিবে লাগে শিষ্যৰ ।	
ব্ৰাহ্ম	যত ধৰ্ম্ম আছে	সৱাতো কৰিয়া
উপদেশ—	ওক-সেৱা	শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
ওক সেৱা-	ওক-পুৱ ওক-	ভাৰ্য্যাক সেবিলে
ধৰ্ম্ম	ওকৰে সে সেৱা হয় ।	
	মহন্তসকলে	কহিয়া আছন্ত
	শাস্ত্ৰৰ এহি নিৰ্ণয় ॥	১৬৬
	গোপালে বোলন্ত	কিবা কাৰ্য্যে বাপ
	আগমন আপোনাৰ ।	
	মাধৱে বোলন্ত	যি কাৰ্য্যে আসিছোঁ
	কৰিবে লাগে তোমাৰ ।	
	শঙ্কৰৰ ভাৰ্য্যা	আই-গোসাঁনীৰ
	পাটনাদ তুসবিল ।	
	ওনিয়ো গোপাল	জল-ভোজনৰ
	সকট বহ মিলিল ॥	১৬৭
	অমৃতকৰক	বুলিলোঁহো মঞ্জি
	দিবন্ত তেত্তে মূল্যক ।	
মৌভাগ্যৰ	আপুনি পাটুকা	নিয়া দিব লাগে
কলত হে	বুলিয়া সৰ্ব লোকক ।	
সেৱাৰ	গোপালে বোলন্ত	ইসৰ কাৰ্য্যক
স্বৰোগ	কত জাগ্য বাপ পায় ।	
	লোক সমন্তিতে	আলচ কৰিয়া
	জনাইবোঁহো তমু আই ॥	১৬৮

কতো দূর মানে আগ বড়াই পড়ে

প্রণামিয়া চরণত ।

সমস্ত লোকক মাতিবাক দিয়া

আসিলা দুনাই গৃহক ॥

সর্ব লোক আসি এক থান তৈলা

আজা শুনি গোপালব ।

লোকসমস্তত কহিলা গোপালে

আজা যেন মাধব ॥ ১৬৯

লোকসকল

শুনি সর্বলোকে বোলে ডাল বাপ

অমুখাবিত

আমি সবে পাউ নিবোঁ ।

কিন্তু দলৈঠেব বাপ নলাগল

আমি সবে তুলি দিবোঁ ॥

গোপালে বোলন্ত আদেশ আতাব

হয়্যাছে পাউ নিবাব ।

তুমি সবে ধন দিলে দলপতি

লৈবন্ত দোষ আমাব ॥ ১৭০

“মহন্তব

মহন্তসকলে , যিটো আজা কবে

আজা হে

কবিবে লাগে তাহাক ।

পাসিব

শুনি সর্বলোকে বোলে ডাল বাপ

লাগে”

নিবোঁ আমি পাটুকাক ॥

শুনিলোক বাপ অতা মাধবত

জনায়ো আপুনি যাই ।

পৰশুই দিনা পাউ লৈয়া আমি

যাইবোঁ গোসানীক তাই ॥ ১৭১

শুনিয়া গোপালে ভেতিল্লপে যাই

মাধবত জনাইলন্ত ।

মাধবে শুনিয়া আনন্দ লভিলা

গৃহক লাপি গৈলন্ত ॥

গুৰুজনাব বুঢ়া প্ৰীৰামত মাথৰে কহিল।
 প্ৰশংসা পান্না গৃহ আগোনাৰ ।
 নামত গোপাল একঙটি লোক
 আসিছোঁ পান্না ইবাৰ ॥ ১৭২
 কালি আসিবন্ত পাটুকাক লৈয়া
 দেখিবাহা তুমি হাই ।
 শুনি বুঢ়া আতাই একো নুবলিয়া
 বহিলা শিৰ দোঁৱাই ।
 বামানন্দ অন্ন- মতি বিবচিলা
 চৰিত্ৰক মাধৱৰ ।
 বড়াইটী দোষ ক্ষমিবে গোপল
 তুমি সৰ মহন্তৰ ॥ ১৭৩

* * *

ছবি

শুনা আৰো আতপৰ যেন কথা গোপালৰ
 লোকেসমে কৰি আলোচন ।
 প্ৰজ্ঞাতে ভোজন কৰি পাটুকা কাছত লৈয়া
 বৰপেটী কৰিলা গমন ॥ ১৭৪
 যাজ্ঞাতো এহিমতে সৰ্বলোক পথত যাহাতে পাছে
 ছবিকীৰ্ত্তন হৰিখনি কৰিয়া চলন্ত ।
 বসি বৈত জিৱান্ত কীৰ্ত্তন-মোহাৰ অদ
 আশুনি গোপালে সগৰ্ৱন্ত ॥

আনন্দতে সৰ্বলোকে চাপৰি বজাত বেড়ি

মিলে বজ দেখি পথুকৰ ।

এহিমতে সৰ্বজনে পৰম সন্তোষ মনে

পাইলা স্থান শঙ্কৰদেৱৰ ॥ ১৭৫

পাটুকা কাজৰ থৈয়া গোপালক মধ্য কৰি

সৰ্বলোকে আনন্দে বসিলা ।

সুন্দৰীদিয়াৰ পৰা বুঢ়া আতা সম শ্বিতে

তৈকে আসি মাধৱ মিলিলা ॥

গোপালে সহিতে পাছে সৰ্বলোকে প্ৰণামিলা

দেখি আগবাঢ়ি মাধৱক ।

মধুৰ বচনে পাছে তাসম্বাক সমুখিয়া

মাধৱ গৈলন্ত জিতৰক ॥ ১৭৬

সেহি সময়ত পাছে বুঢ়া আতাই উত্তি আসি

গোপালক সুখিয়া ফুৰন্ত ।

গোপালে সুখিৰ শুনি সেৱা কৰিবাক প্ৰতি

আগবাঢ়ি মাথা দ'ৰাইলন্ত ॥

শ্ৰীৰামৰ শ্ৰীৰামে হাতত ধৰি ওপৰক লাগি হু ল

শ্ৰেয়ানন্দ সাবটিয়া কান্দিবে মৈলন্ত ।

শুনিলোক বাপ তুমি একগুটি লোক বুলি

আতা মোত কালি কহিছন্ত ॥ ১৭৭

এহি বুলি বুঢ়া আতাই অনেক প্ৰশংসা কৰি

সন্তোষিয়া পাছে গোপালক ।

সন্তোষন কৰি পাছে জিতৰক লাগি গৈলা

মাধৱদেৱৰ সমীপক ।

মাধৱে বোলন্ত আই শঙ্কৰদেৱৰ ভাৰ্য্যা

আমি সৰ্বো তোমাৰ তনয় ।

ভৱানীপুৰৰ পৰা ভাৰ্য্যাসহ আসি আছে

আমি শিৱাক লক্ষ্য ॥ ১৭৮

অন্ন-ভোজনৰ ভাগ্য হৌক তাসম্মাৰ সমস্তে আপোনাৰ
বাহুৰা সৰ্বলোকে ভোজন কৰোক ।

শুনি আই বলিলন্ত ষাঞ্জিৰাক পাৰে' মঞ্জি
তাসম্মাক গৈয়া সুধিয়োক ॥

শুনিয়া মাধৱদেৱে গোপালক সম্বোধিয়া
সমস্তে লোকক বুলিলন্ত ।

আপুনি অমক আই বন্ধনক কৰিবাৰ
সুধিবাক মোক পঠাইলন্ত ॥ ১৭৯

শুনিয়া গোপালদেৱে অৱনতে বুলিলন্ত
মাধৱক কৰি নমস্কাৰ ।

শুক-গৃহৰ তাৰাৰ ঘৰৰ বাপ উচ্ছল্টক ডুজিলেনো

অন্ন-ভোজনৰ একো দোষ নাহিকে আমাৰ ॥

দোষ-শুণ কিন্তু একখানি বাপ বন্ধন কৰন্তে আই
প্ৰয়াসক লভিবে বিস্তৰ ।

মিতিৰে আমাৰ দোষ এহিখানি অসন্তোষ
কহিলোঁহো কথাক মনৰ ॥ ১৮০

শুনিয়া মাধৱদেৱে গোপালক বুলিলন্ত
আত একো দোষ নাহিকৰ ।

আপোন ইচ্ছায়ে দিলে শুকৰ ঘৰৰ অন্ন
ভোজনক কৰিবে লাগয় ॥

তোমোৰাসবৰ মত পাপ আছে হৃদয়ত
হৈবে নষ্ট ডুজিলে অমক ।

শুনি সৰ্বলোকে বোলে আমাসাৰ মহাতাপ্য
কৰিবোঁহো বাপ ভোজনক ॥ ১৮১

শুনিয়া মাধৱদেৱে গোসাঁনীক জনাইলন্ত
তেতিফণে কৰিলা বন্ধন ।

পাহে বুঢ়া আতাই সৈৱা সমস্তকে মাতি আনি
বসাইলন্ত কৰিবে ভোজন ॥

সৰ্বলোক তুজি অন্ন পৰম সন্তোষে পাছে
শয়্যা পাৰি শয়ন কৰিলা ।

জাগোন গৃহক নহাই শ্রীমন্ত মাধৱদেৱে
দিনা চাৰি তহিতে বঞ্চিলা ॥ ১৮২

প্ৰজাতে গোপালে উঠি একেদৰে চলি গৈলা
হৰিত মাধৱ বসিছন্ত ।

গুৰু-আজ্ঞাইল যাহা কৰি নমস্কাৰ কিবা আজ্ঞা আপোনাৰ
অপেক্ষা গোপালে বাক্যক বুলিলন্ত ॥

তুনিয়া মাধৱে পাছে গোপালক বুলিলন্ত
সৰ্বলোক গৃহক চলোক ।

জনা চাৰি লোকসমে দিনা চাৰিমান থাকি
নাদ দিয়া গৃহক যাৱাক ॥ ১৮৩

মাধৱৰ আজ্ঞা শুনি শ্রীমন্ত গোপালে পাছে
সমস্তকে গৃহক পঠাইলা ।

সূৰ্য্যা আতাই দৈৱবৰ কমললোচন দামোদৰ
চাৰিজন আনন্দে ৰহিলা ॥

গোপালে ভোজন কৰি আপুনি ঘৰন্ত পাট
মাধৱৰ মানিয়া আদেশ ।

কুমাৰে নান্দক দিয়া সঙ্গ কৰিলা পাছে
ভৈল জল অত্যন্ত বিশেষ ॥ ১৮৪

শ্রীমন্ত গোপালে পাছে চাৰিজন লোকসমে
দিৱপত নন্দন কৰন্ত ।

হিন্ত কাম ৰাতি ৰাতি ভৈল মাধৱৰ সমীপত বসি গৈয়া
হৰিকথা সুধিয়া থাকন্ত ॥

নান্দ সঙ্গ কৰি পাছে গোপালক সঙ্গ কৰি
মাধৱ গৃহক আসিলন্ত ।

দিনা দুইমানে থাকি শ্রীমন্ত গোপালে পাছে
আপোনাৰ গৃহক গৈলন্ত ॥ ১৮৫

গোপালব দেৱতা মাধৱে পাছে বামবাম-গুৰুসমে
 গৃহত পুনৰ দিনা দশমান অন্তৰত ।
 গুৰুজনা ভৱানীপুৰক পাই গোপালব গৃহে যাই
 বসিগন্ত হৰিমন্দিৰত ॥
 গোপালে গুনিয়া পাছে আতাদেৱ আসি আছে
 আসি দেখি পদে নমিলন্ত ।
 বামবাম-গুৰু পাছে চৰণক প্ৰণামিয়া
 দুইহন্তৰ পাৰ ধুৱাইলন্ত ॥ ১৮৬
 তপ্ত-ভক্ত হত বত আছে সিটো নগৰত
 গুনি সৰে তহিতে আসিনা ।
 বামবাম-গুৰুসমে মাধৱদেৱক দেখি
 সৰ্বলোকে আনন্দ লভিলে ॥
 ভৱানীপুৰত সৰ্বলোকে বোলে বাপ ঐত বাহিবাক লাগে
 দ্ৰুতি আগ্ৰহ তেৱে আমি পাওঁ আনন্দক ।
 অমৃতকৰ দলে পাছে ভৈকে লাগি আসিলন্ত
 আসিবাক গুনি মাধৱক ॥ ১৮৭
 বামবাম-গুৰুসমে মাধৱক প্ৰণামিয়া
 দলপতি বুলিলা হচন ।
 বাহিবাক লাগি বাপ আমাৰ গহক প্ৰতি
 কৰিবাক লাগয় গমন ॥
 গুনিয়া মাধৱদেৱে হাস্য কৰি বুলিলন্ত
 গহক কৰিলোঁ তুমি গতি ।
 গোপাল ইঠাৱতে থাকোঁ আমি সৰ্বলোকে ধৰিহন্ত
 বেছি প্ৰিয় গোপালৰো হয় আছে মতি ॥ ১৮৮
 অনন্তৰে দলপতি মাধৱৰ অভিপ্ৰায়
 বজি পাছে গৈলন্ত গহক ।
 বামবাম-গুৰুসমে মাধৱো মানক কৰি
 কৰিলন্ত নাম-প্ৰসন্নক ॥

ପ୍ରସଙ୍ଗ କରିয়া ପାଞ୍ଚେ ଦୁଇ ଜନ ଉତି ଯାହି

ଭିନ୍ନେ ଭିନ୍ନେ କରିଲା ବନ୍ଧନ ।

ଆମ୍ଭୁନି ଗୋପାଳଦେବେ କର୍ମାହତ୍ୟା କରିଲନ୍ତ

ଦୁଃସ୍ଵୋଜ୍ଞେ କରିଲା ଡୋଜନ ॥ ୧୮୯

ଡୋଜନକ ସାଗ କରି ତାହୁଣ ଡୋଜନ କରି

ଦୁଃସ୍ଵୋଜ୍ଞେ ଶୟାତ ଶୁତିଲା ।

ଆମ୍ଭୁନି ଗୋପାଳେ ଯାହି ତେଜ ଲେଖା ଯାଧରଣ

ଚରଣକ ଯନ୍ତନ କରିଲା ॥

ଐହିମତେ ନିତେ ନିତେ ବାନ୍ଧି ଅରସାନେ ଉତି

ପ୍ରଭାତେ ସ୍ନାନକ କରନ୍ତ ।

ଅସ୍ମତକର ଥାନେ ହରିମନ୍ଦିରତ ବସି

ଡାଗରତ ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତ ॥ ୧୯୦

ଅନନ୍ତ ବାମାୟତ୍ର ଡାଗରତୀ ଡାଗରତ ପାଠ କରି

କନ୍ଦଳୀ କନ୍ଦଳୀଓ ତହିକେ ଯାହନ୍ତ ।

ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଯାଧରଦେବେ ଅନନ୍ତ କନ୍ଦଳୀ ସମେ

ଗୁଡ଼ ଅର୍ଥ କଥନ କରନ୍ତ ।

ଜଳ୍ୟା ସମୟ ଡିଲେ ଗୋପାଳର ଗୁହେ ଆସି

ଦୁଃସ୍ଵୋଜ୍ଞେ ଡୋଜନ କରନ୍ତ ।

ଐହି ଯତେ ଦୁଃସ୍ଵୋ ଜନେ ଗୟନାଗୟନ କରି

ଡାଗରତ ଶୁନିଲା ଆସନ୍ତ ॥ ୧୯୧

ଖର୍ଦ୍ଦଳିକା ବେଳା ଡିଲେ ତନ୍ତ୍ର-ତନ୍ତ୍ରସବସମେ

ବସି ବେଢ଼ି ନାୟକ ଗାହନ୍ତ ।

ଉଦ୍ଘାମୀପୁର ନାୟ-ଅରସାନେ ପାଞ୍ଚେ ବାମାୟ-ଓକ ଉତି

ନନ୍ଦନ ନାୟ- ଓଜା ଛାୟା କୀର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତ ॥

କୀର୍ତ୍ତନ ଆମ୍ଭୁନି ଗୋପାଳେ ଉତି ତାଜ ଧରି ଗାମୀ ଗାନ୍ତ

ତନ୍ତ୍ରସବୋ ଗାହନ୍ତ ଜଗତ ।

ପବନ ସଞ୍ଚୋଷ ଜନ୍ତି ଯାଧର ଥାନ୍ତ ଗୁନି

ଯହା ଯୁଦ୍ଧେ ବସି ଆସନ୍ତ ॥ ୧୯୨

আত অনন্তৰে আৰো গোপালৰ যেন কথা
 শুনা চাৰি দিন অন্তৰত ;
 গোপাল- আতাৰ চৰণে মোৰ শৰণ লৈবাক লাগে
 দেৱৰ শৰণ আলোচন কৰিয়া গাত ॥
 কামনা সন্দেহক কৰাইলন্ত কলৌক পকাইলন্ত
 আনিলন্ত তাহুল-পৰ্ণক ।
 এহিসৰ বস্তু লৈয়া আপুনি গোপালে গৈয়া
 প্ৰণামিলা দেৱ মাধৱক ॥ ১৯৩
 মাধৱেও দেখিলন্ত গোপালক বুলিলন্ত
 নৈবেদ্যক কিসক আনিয়া ;
 তযু চৰণত মোৰ শৰণ লৈবাক লাগে
 এহি বুলি গোপালো ৰাইলা ।
 বক্সতঙ্গী বক্সতঙ্গী কৰি পাছে মাধৱে বুলিলা বাক্য
 বাক্য অৰ্পমান দেখোঁ নৈবেদ্যক ।
 অনেক বস্তুক আনি বিস্তৰ নৈবেদ্য কৰি
 তেবে লৈবে লাগে শৰণক ॥ ১৯৪
 বহুত নৈবেদ্য তৈলে শৰণ হোৱয় বৰ
 অলপ শৰণ অলপৰ ।
 বক্সতঙ্গী বাক্য শুনি নমাত গোপালে বৈলা
 মাথা দঁৱাই নেদিলো উত্তৰ ॥
 গোপালক সম্বোধিয়া মাধৱে বুলিল দুনাই
 শুনা কহোঁ যুত্ততি শাস্ত্ৰৰ ।
 শৰণ কেনে একান্ত শৰণ লৈবে একো বস্তু নলাগয়
 হব লাগে হইবে লাগে নিশ্চয় মনৰ ॥ ১৯৫
 ডকক শুশুম্না কৰি ডক-বাক্য ধিৰে ধৰি
 মিছা প্ৰম মানিব সংসাৰ ।
 দেহ-গেহ-পুৰ-চক্ৰ মানিবেক মায়াযন্ত্ৰ
 হুছি যিনে নেদেখিব জাৰ ॥

শৰণ গ্ৰহণ শ্রীমন্ত মাধৱদেৱে ভাগৱত আগে থৈয়া
 গোপালক কৰাইলা শৰণ ।
 উপদেশ কথাচয় প্ৰপঞ্চিয়া কহিলন্ত
 গোপালদেৱৰ পুৰি মন ॥ ১৯৬
 গোপাল সহিতে ভৈতে বাঢ় জন আহিলন্ত
 নিতে নিতে বাস প্ৰসঙ্গত ।
 গোপালদেৱক পাছে শৰণ লৈবাক দেখি
 তাৰাসৰো তামচি মনত ॥
 মাধৱৰ চৰণত শৰণ পশিল সৱে
 মহাৰঙ্গ কায়বাক্য মনে ।
 তাসম্বাৰ নাম যেন ভিয়ে ভিয়ে কহোঁ তাক
 সাৱধানে শুনা সৰ্বজনে ॥ ১৯৭
 সূৰ্য্যা আতাই দামোদৰ ৰামদাস দৈৱবৰ
 অনন্ত খুৰাই সনাতন ।
 কুমুদ কমলাপতি গোবিন্দ যে নাৰায়ণ
 কৃষ্ণ বিষ্ণু গ্ৰাহ বাৰজন ॥
 জ্ঞানীপুৰুষ গোপালক দেখি পাছে আনো লোক যত আছে
 পৰ্ব্বলোকে পশিল শৰণ ।
 লক্ষ্মীপুৰুষ বঙ্গদেশী মত তেজি মাধৱদেৱক ভজি
 লগতিত সবাবো সন্তোষ ভৈল মন ॥ ১৯৮
 শান্ত মহন্তৰ যুক্তি উপদেশ-কথা কহি
 সবাবো মনক মজিলন্ত ।
 বাধৱদেৱ দিন চাৰিমান থাকি ৰামৰাম-শুকসমে
 বান্ধন-যাজ আপোনাৰ গৃহক গৈলন্ত ॥
 আত অনন্তৰে শুনা গোপালদেৱৰ কথা
 যেন মত কাৰ্য্য কৰিলন্ত ।
 দশ দিন অন্তৰত ভক্তসকল সমলিলন্ত
 মাধৱৰ ধানক গৈলন্ত ॥ ১৯৯

শিষ্যৰূপে মানা উপায়ন মিছা মাধৱৰ আগে দিয়া
সেৱা চৰণত পৰি প্ৰণামিলা !

মধুৰ বচনে পাছে মাধৱে হুঁজুলা বাক্য
সৰ্বলোকে কুশলে আসিলা ॥

গোপালে বোলন্ত বাপ ভষু পাদ-প্ৰসাদত
সৰ্বকালে কুশল আমাৰ !

দিব্য-চক্ৰ দিলা দান তুমি বিনে নাই আন
সংসাৰৰ কৰিলাহা পাৰ ॥ ২০০

শিষ্য গোপালৰ গুনি বাক্য শ্ৰীমন্ত মাধৱদেৱ
কথাত আনন্দক বিস্তৰ লভিলা !

গুৰুৰ অনন্তৰে বুঢ়া আতাই * উক্তসমে গোপালক
সন্তোষ বাসা দিয়া গুণশ্ৰী কৰিলা ॥ [* বুঢ়া শ্ৰীৰাম]

আপুনি গোপালদেৱে বন্ধনক কৰিলন্ত
উক্তসমে কৰি ভোজনক !

প্ৰসঙ্গৰ অৱসানে হৰিকথা গুনিবাক
মাধৱৰ গৈলা সমীপক ॥ ২০১

গোপালক দেখি পাছে বুঢ়া আতাই উত্তি গৈয়া
আসন দিলন্ত সমস্তক !

আসন লভিয়া পাছে সৰ্বলোকে বসিলন্ত
সেৱা কৰি দেৱ মাধৱক ॥

গোপালৰ প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন-ধৰ্ম কেনমতে আচৰিবোঁ
চুটি শ্ৰৱণ শুকসেৱা-ধৰ্ম কেনমত !

উক্তৰ এহি দুই গোটা প্ৰশ্ন আপুনি গোপালে পাছে
কৰিলন্ত মাধৱদেৱত ॥ ২০২

গোপালৰ বাক্য গুনি পৰম সন্তোষ লভি
যুক্তি দেখাই অনেক শাস্ত্ৰৰ !

শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম সমস্তে কথাব মৰ্ম শুক-সেৱা শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম
কহিছন্ত শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ ॥

কাহ্ন-বাক্য-মনে ধৰি শুকক শুশ্ৰূষা কৰি
কৰিবেক ব্ৰহ্মণ-কীৰ্ত্তন ।

শুক-বাক্য নুলভিমব সদাচাৰে প্ৰবৰ্ত্তিব
তেৱে সে শুক ছইবে মন ॥ ২০৩

সধৰ্ম্মী সজত বহু আসকতি কৰিবেক
দয়ান্বেহ ছইবেক লোকক ।

জ্ঞকীয় বিষয় যত যথোচিত্তে ভুগিবেক
দেখিসেক মিছা বিষয়ক ॥

এহিমতে গোপালক উপদেশ কথা যত
বহুভাৱে মাধৱে কহিলা ।

গোপাল

নিঃশেষ

হল

মনৰ সংশয় যত আছিলেক গোপালক
কথাদ্বাৰে সবে সংহাৰিলা ॥ ২০৪

গৰম প্ৰসন্ন মন গোপালদেৱৰ ভৈল
উতি নমস্কাৰ কৰিলন্ত ।

মাধৱৰ আজা পাই ভক্তসবসমে যাই
বাসাত পয়ন কৰিলন্ত ॥

এহিমতে তৈতে পাছ দিনা দুইমানে থাকি
সৰ্বলোক গৃহক আসিলা ।

শুক-সজত

এবাহ

একমাসমান তৈতে মাধৱৰ সমীপত
একেদ্বাৰে গোপালো আছিল ॥ ২০৫

প্ৰভাততে স্নান কৰি হৰি-মন্দিৰত গি
বসিয়া থাকন্ত প্ৰসন্নত ।

কতো বসি নাম গাঙ পুস্তক পঢ়ন্ত কভো
আনন্দক লভিয়া মনত ॥

দুই চাৰি পদ গৈলে হৰিকথা প্ৰদ কৰা
বহুকাপে মাধৱে কহন্ত ।

শান্তৰ সঙ্কেত কথা কতো বেলা বখানন্ত
ব্ৰহ্মাভাৱে গোপালে শুনন্ত ॥ ২০৬

মাধবের ভূগণ

অমৃত-সমান কথা

শুনি তুষ্টি নাহিকে মনব ।

মহা দমিষ্টর যেন

অষ্টনিধি লাভ তৈলা

সেহিমত জানা গোপালর ॥

এহি মতে এক মাস

মাধব সহিতে সুখে

থাকি পাছে গৃহক গেলন্ত ।

বুঢ়ী-আইব

গোপালক দেখি পাছে

বুঢ়ী-আই বুলিলন্ত

অশঙ্কোষ

এত দিন কিসক নাসন্ত ॥ ২০৭

আজ্ঞার কর্কক তোর

কবিবাক লাগে আক্ষ

পুন্নিবাক লাগয় ডার্ম্যাক ।

মাতুর বচন শুনি

মৌন হুয়া বহিলন্ত

গোপালে নবুলি একো বাক ॥

গৃহ-বারহাব কর্ম

কবিয়া গোপালে পাছে

এক মাস মানে আছিলন্ত ।

গৃহবাসন্ত

শুকা-সেহা কবিবাক

মাধবের সমীপক

বিবক্তি

একেধরে চলিয়া গেলন্ত ॥ ২০৮

সুন্দরীদিয়াক পাঠ

মাধবের আগে যাই

পরি নমস্কার কবিলন্ত ।

কেতিজ্ঞগে আইলাবুলি

গোপালক সম্বোধিয়া

মাধবের বচন বুলিলন্ত ॥

গোপালক

এহিমনে কথা সুধি

পরীক্ষিবে গোপালক

শুকা-পৰ্বাক

মাধবের বিনোদ কবিলন্ত ।

ভোজনক প্রতি একো

জিজ্ঞাসাক নকবিয়া

মৌনে গৃহত পশিলন্ত ॥ ২০৯

গোপালে উঠিয়া তৈব

হরি-মন্দিরত পশি

উপবাসে শয়ন কবিলো ।

আউব দিনা প্রভাততে

মাতামহ-গৃহে গৈয়া

স্নান কবি ভোজন কবিয়া ।

ভৈল লোণ খালোণক দুই দোণ তত্তুলক

লৈয়া তৈৰপৰা আসিলন্ত ।

এক গৃহস্থত খজি তান্ত-শালগান বেড়ি

ভোজনক চক জুৰিলন্ত ॥ ২১০

তৈৰ পৰা নিতে নিতে প্রসঙ্গক লাগি গৈয়া

মাধৱৰ সমীপে বসন্ত ।

হৰি-কথা যত যত সমুখিয়া গোপালত

স্নেহভালে মাধৱে কহন্ত ॥

ভোজনৰ কথা যত বিষয়ৰ সখ দুখ

ইসৰ কথাক নোসোধন্ত ।

ধূতা আতাই জানে নার জান কেহো নজানন্ত

গোপালক পৰীক্ষা কৰন্ত ॥ ২১১

প্রভাততে উঠি আসি গোপালে প্রসঙ্গ কৰি

ভোজনক কৰি মধ্যাহ্নত ।

আনো দোক নতু যাত্ৰেত প্রথমতে আগে গৈয়া

বসি থাক। হৰি-মন্দিৰত ॥

পাছে ভক্তসৰ খাই গোপাল সহিতে বসি

হৰি কথা আদ্যাপ কহন্ত ।

ভোজন শয়ন কৰি হৰি-মন্দিৰত পশি

অনন্তৰে মাধৱো বসন্ত ॥ ২১২

প্রক্ৰোত্তৰ গোপালে কৰন্ত প্রথমাধৱৰ ব্ৰিটি যেন

হৰিকথা মাধৱে কহন্ত ॥

ব্যৱস্থাবে

কথা-ভেদন

অমৃত ভোজনে যেন মহ সীতি বাড়ি দায়

কৰ্ম পাতি গোপালে অনন্ত ॥

হৰিভক্ত যত যত হয় আতি অন্নন্ত

সৰ্বলোকে গুনিয়া থাকন্ত ।

কুনা কথা তাতপৰে দিনা চাৰি অন্তৰত

মাধৱে যি স্বাক্য বলিষন্ত ॥ ২১৩

এক দিনা সন্ধ্যা টোনা তপস্যায় সমন্বিতে
চৰ্য্যাত কৰন্তু ভ্ৰমণ ।
লক্ষ্য কৰি গোপালক সপ্ৰাধিয়া শ্ৰীৰামক
বুলিলন্ত মাধৱে বচন ॥

শুকৰ ইন্দ্ৰিত শুনিয়োক শ্ৰীৰাম ভকতিত যাব কাশ
যতে স্বৰ্গহ বাসা সাজি লৈবাক লাগয় ।

নিৰ্ম্মাণ উদাসীন সমস্তৰ সমীপত গৃহস্থৰ
খানিকাক যুগুতি নোহয় ॥ ২১৪

গোপালে নোভঙ হৈচে মোক সে খালজা বাপ
কিনো কৃপা আমাক আতৰ ।
মনপূৰ আভাহ সমে খেৰ বাংশ আনি পাছে
সাজিলন্ত বাসা আপোনাৰ ॥

চতুৰ্ভুতি বাৰ দিয়া দুৱাৰক প্ৰবক্ষিয়া
গধূলিকা ভোজন কৰিলা ।

আউৰ দিনা প্ৰভাততে আসম ৰাজ্যৰ পৰা
অচ্যুত শুক আসিয়া মিলিলা ॥ ২১৫

অচ্যুতবিশ্ৰব অচ্যুত শুকক দেখি তপস্যৱে কথা সুধি
শৰণ মাধৱত জনাইলন্ত যাই ।

শৰণ পশিবে প্ৰতি ভাগৱতী একজন
আসিছন্ত আপুনাৰ তাঁই ॥

মভায়া অনায়া পাছে আসনক দিয়াইলন্ত
আসিবাৰ সুধিলা কাৰণ ।

অচ্যুত শুক আসনত বসি ছয়া অৱনত
কহিলন্ত আশ্বপ্ৰয়োজন ॥ ২১৬

শুনিয়োক কথা বাপ সংসাৰৰ তিনি ভাগ
কেনমতে এৰাও আব হাত ।

ঈশ্বৰৰ চৰণত শৰণ কৰায়ো মোক
এছি কথা কৈলো আপুনাৰ ॥

অনন্তৰে গৈয়া পাছে মাধৱত জনাইলন্ত
গুৰু গৈয়া গড়োক বাসক ।

গুনিয়া মাধৱে পাছে বুঢ়া আতাইক পাকিলন্ত
অদ্যতক বাসক দিশক ।

গুনি বুঢ়া আতাই পাছে অদ্যত গুৰুক নিয়া
গোপালক বাসক দিলন্ত ।

ভোজনৰ প্ৰব্য যত বুঢ়া আতাই দিলা নিয়া
ভুজি অন্ন ভহিতে বহিলন্ত ॥ ২২১

হৰি-মন্দিৰত গোপালেও পাছে যাই হৰি-মন্দিৰক লাগি
বাস বস্তুজাত সমস্তে আনিলা ।

বিয়লিৰ প্ৰসঙ্গক ভক্তসবসমে কৰি
ৰাজি তৈতে শয়ন কৰিলা ॥

প্ৰভাততে উঠি পাছে বাসা সাজিবাক মনে
খেৰ কাটিবাক লৰিলন্ত ।

দাৱ খানি ধৰাই লৈয়া গোপালক যাইবে দেখি
শ্ৰীমন্ত মাধৱে মাতিলন্ত ॥ ২২২

গুনিয়ো গোপাল তুমি কৈক লাগি লৰিছাহা
নকৰিয়া নাম-প্ৰসঙ্গক ।

গুনিয়া গোপালে পাছে আথে-বেথে দাৱ এৰি
আসিলন্ত হৰি-মন্দিৰক ॥

ভক্তসব সমে পাছে নামক গাইলন্ত বসি
অনন্তৰে পুস্তক পড়িলা ।

দেহন্তা মাধৱে পাছে গোপালক সমুখিয়া
হৰি-কথা কৈবে আবন্তিলা ॥ ২২৩

দ্বিতীয় প্ৰহৰমানে হৰি-কথা নৈবিলন্ত
উত্তিবাক নেদি গোপালক ।

অনন্তৰে উঠি পাছে মাধৱে বুজিলা বাণী
আগে * গৈয়া বুঢ়া শ্ৰীআৰম্ভ ॥ [* গৃহ-পাঠ্যক্ৰম]

শুক্রবে একে
গৃহতে বাস

শুনিয়ে শ্রীৰাম তুমি আমান লগত ঐত
গোপালক আটাই নাটয় ।
আমি তুমি সমে ঐত গোপাল উত্তমমতি
থাকিবাক লাগি যোগ্য হয় ॥ ২২৩

শ্রীৰামে বোলন্ত নাপ বর যব আশ্চিৎবেক
একে হোগি গোপাল আসোক ।
গোপালক সঙ্গে মোর অতি প্রীতি ওপজোক
এক অনুগ্রহ করি দ্যাক ॥

অনেক
পরীক্ষার
পাছত বিধাস-
স্থাপন

ভাল ভাল বটে পাছে মাধব কহিলে লৈলা
বদুধিমা নহে শ্রীৰামক ।
শুনিয়ে শ্রীৰাম তুমি যন্তর প্রকারে মঞ্জি
পরীক্ষা করিলো গোপালক ॥ ২২৫

প্রথমে আসিবে মঞ্জি উল চক নেদিলোহো
নৃপুলনো বহিঃ কণেক ।

আপনি চাউনি মনি গৃহস্থর মাতুলত *

১৮ ১৯ ডুজিও অমক ॥ [* মাতুলত-পার্বত্য]

পৰোক্ষ বচনে মঞ্জি তৈরপরা ওচাইলোহো
বাসা সাজ লৈলন্ত আপুনে ।

সিয়ো বাসা পানি মঞ্জি অদ্যুতক বিহ্নাইলো
তথাপিতো দুখ নাহি মনে ॥ ২২৬

“গোপাল
লয়ন্ত ধর্মর
পাত্র হব”

সমস্ত ধর্মর পাত্র হৈবন্ত গোপাল জানা
আত একে নাহিকে সংশয় ।
জীর-নিষ্ঠাধন কাষ্য অরশ্যে বহিবে আশ্রিত
কহিলোহো তোমাত নিষ্ঠুর ॥

শুনিয়ে শ্রীৰাম তুমি গোপালত কৈলো লৈলা
মঞ্জি আজি বাজিবাঁহো অয় ।

পুনর্বার বাসা তান সাজিবাক মজাল
ঐত থাকি কবোক ভোজন ॥ ২২৭

তিনি বুড়া জাতাই গৈয়া ভোজন কৰিষে প্ৰতি

গোপালক মাতি আনিবলত ।

মাথত বন্ধন কৰি তিনি খান পাত পাৰি

অন্ন-বাজনক বাঢ়িলত ॥

মাথত অন্নক বাঢ়ি গোপালক বুলিলত

ভোজনক লাগি আসন্তোক ।

বুড়া জাতাইক মনে মনে গোপালে কহিলো কথা

আতাদের আগে বসন্তোৰ । ২২৮

বুড়া জাতাই বোলে বাপ গোপালে 'বালক পাছে

কৰিবোঁহো মগ্ৰি ভোজনক ।

শুনিয়া মাথৰদেৱে ভোজনক কৰি গৈয়া

ভুঞ্জিলত পণ ভান্নলক ॥

গোপালেয়ো অনন্তৰে বুড়া জাতাই সম্মিলিত

ভোজনক বসে কাৰণ ॥

স্থান সংস্কাৰ কৰি শ্ৰীমন্ত গোপালদেৱে

বুড়া জাতাই সন্মিলিত ॥ ২২৯

আত অনন্তৰে পাছে সামান্যদৰৰ হাতে

দুই দিন অন্নক ভুঞ্জিয়া ।

আতা দুখ পানত বুলি ভেদে বৰিলা পাছে

আৰ দিনা চকু বান্ধিয়া' ।

মাথৰৰ গোপালৰ বি নাচলিত যত

বৰ্ণাইৰেক নাহিকে শব্দে ।

বাকুল বালকে ঘেন বৰ্ণন কৰিলো মগ্ৰি

নিজ শুক পদে কৰি নতি ॥ ২৩০

সংসাৰৰ তিনি তাগ কতক কহিবোঁ বাপ

এছি কৃপা প্ৰভু কৰিয়োক ।

ভৰু পদ-পঙ্কজৰ মন মোৰ ঘটপদ

অধুপান কৰিয়া থাকোক ॥

কৃষ্ণ কৃষ্ণ ব'ম নাম সর্ব ধর্ম অনুপায়
 মোর মুখে আসোক সতত ।
 সন্তাসদ যত লোক হরি হরি বুলিয়োক
 ডুম্ব হয় যাক পাপ যত ॥ ২৩১

পদ

গোপাল

গুণ-গুণ

জনা আত পরে যেন কথা গোপালর ।
 যেন যত সেবা করিলন্ত মাধবর ॥
 প্রভাততে স্নান করি জলক আনন্ত ।
 গায়োটা আচারি পাছে পীরা পখালন্ত ॥ ২৩২
 মাধরে স্নানক করি গাত পসরক ।
 পাছত গোপালো যাত পায় আনন্দক ॥
 আনন্দে ক'ন গুণ পড়া ভাগবত ।
 মাধরে কহ'ত বাখ্যা সন্তোষ মনত ॥ ২৩৩
 গোপালে করত প্রশ্ন অনেক শাস্ত্রর ।
 শুনিয়া কৌতুক লব মিলে মাধবর ॥
 বহল বিস্ত ব প্রশ্ন গোপালে করত ।

কথা-

লাগব'

তাতো দশ গুণ করি মাধবে কহন্ত ॥ ২৩৪
 কতো বেলা কথা-লাগব বুলিয়া মাতন্ত ।
 ভক্তসরে শুনি হর আনন্দ পাবন্ত ॥
 তহিতে অনেক প্রশ্ন করিয়া থাকন্ত ।
 প্রশ্ন করিয়া পাছে গৃহক হারন্ত ॥ ২৩৫
 গুণ-সেবা মহাধর্ম দেখিয়া লোকক ।
 গোপালে করিয়া সেবা দেব মাধবক ॥
 কতো বেলা খরি আমি দৈন্ত বজনক ।
 কতো বেলা বোঝ ঐ চাঞ্চা চতালক ॥ ২৩৬

সকল-সময়ে কতো মর্দন্ত চরণ ।
 এহিমতে সেলা কবি থাকা সর্বক্ষণ ॥
 এহিমনে কথা ইটো বৌক ইথানর ॥
 শুনা যেন তৈত কথা ভৈল আত পৰ ॥ ২৩৭

চাৰিমাছ
 গৃহ-গমন
 নোহোৱাত
 মাতৃৰ কোধ

গোপালক চাৰিমাছ যাইবে নেদেখিয়া ।
 বুঢ়ী-আইন তৈত বহু দুখ সম্পজিয়া ॥
 যুৰুজ পাতাইক পাছে বসিলা বচন ।
 সুন্দৰীদয়াক তই কৰস গমন ॥ ২৩৮
 মাধৱৰ আগে কথা কহিবিহি যাই ।
 মোহোৰ পুত্ৰক তোণ নোনোক • ডুলাই ॥ [• নিলেক-পাঠান্তৰ]
 দুই-ভাৰ্যা কোনে তাৰ কৰিবে পোষণ ।
 পুৰিবেক কোনে মাৰ মিহিলে মৰণ ॥ ২৩৯
 তেজ্ঞে যেন বঙাশ্রমী একো নাহিকয় ।
 মোহোৰ পুত্ৰক তেনে কৰিবে খোজয় ॥
 গোপালক কবি যাই আসোক সত্বৰ ।
 নহি তেবে বিস্ক • মিহিলে বহুতৰ ॥ ২৪০ [• বিস্কতি-পাঠান্তৰ]
 শুনি সূৰ্য্য। মাভাই তেতিক্ষণে মৰিলন্ত ।
 সমস্ত বৃত্তান্ত মাপনত কহিলন্ত ॥
 মাধৱে নহিয়া আগে কন্ত গোপালক ।
 তোমাৰ মাতৃৰ দুখ মিহিলা যিস্তৰ ॥ ২৪১
 আসিহন্ত সূৰ্য্য একে তোমাক নিবাক ।
 তোমাক নেদেখি জনো দায়ন্ত আমাক ॥
 শুনিলা গোপালদেৱে নিশ্বাস তেজিয়া ।
 মনে মনে বৈল একো বাক্য নুজিয়া ॥ ২৪২
 মনত বোজন্ত আই কি কাম কৰিলা ।
 আতাক বচন বুজি নৰক সাধিলা ॥
 মাধৱে বুজিলা বাক্য পাছে গোপালক ।
 শুনিলা গোপাল কুমি মাঝোক গৃহক ॥ ২৪৩

ভক্ত
আজাযতে
গৃহ-গমন

একাদশ কল্পে কৃষ্ণে কহিছা নিশ্চয় ।
ভক্তিমত্ত পুঙ্খক গৃহে কি কবয় ॥
ভ্রমণ কীৰ্ত্তন ভক্তি গৃহতে কবিবা ।
পক্ষে-মাসে একে লাগি আসি পুনু ঘাইবা ॥ ২৪৪
তুনিয়া গোপালে দুখমনে উত্তিলন্ত ।
মাধবদেহক গৈয়া সেবা কবিলন্ত ॥

ঈবাব আদিব

বুঢ়া আতাই আসি পাছে সাবটি ধৰিলা ।
দুয়োজনে চতো বৈনি ভ্রমণন কবিলা ॥ ২৪৫
সমস্তে লোকব দেখি দুখ সম্পজিল ।
কথাসাগৰ যায় বুলি কান্দিবে লাগিল ॥
গোপালে সবাক পাছে কবি সম্বোধন ।
ভট্টানীপুত্রক লাগি ববিলা গমন ॥ ২৪৬
সকলোকে গৈয়ি পাছে আগবড়াইলন্ত ।
কটমনে গোপালো গৃহক পাইলন্ত ॥
বুঢ়ী-আই আপোনাৰ পুত্ৰক দেখিয়া ।
কটমনে বৈল একো বাক্য নুবুলিয়া ॥ ২৪৭
গোপালো গৃহত এহিমতে বহিলন্ত ।
ভক্তসমে দুইবেণে প্রসঙ্গ কবন্ত ॥
ভক্তসবসমে বহে এক থান ছয়া ।
মাধবদেহৰ কথা থাকন্ত কহিয়া ॥ ২৪৮

বুঢ়ীআইব
ভক্তসনা

বুঢ়ী-আই দেখি তাক গনে নসহয় ।
ভক্তসবক বহু ভক্তসন কবয় ॥
গোপালকো বাহুদিনে কবন্ত ভক্তসন ।
জীৱিকাৰ কৰ্ম্মক নাহিকে তোৰ মন ॥ ২৪৯
বৰপেটা মাধব-আতা বিনে আন নাই ।
হৰিকথা হৰি-নাম গায়স সদায় ॥
কতো বেলো উল্লভন কৰা মাধবক ।
তান লিখা পায়ী তই তেজিলি গৃহক ॥ ২৫০

স্নাত্ব গুনিয়া বাক্য দুখ গোপালব ।
 অহিত থাকিলে দুখ মিলিবে বিস্তর ॥
 এহি আলচিয়া প্রভাততে উত্তীৰ্ণত ।
 মাধৱদেহৰ ঠাইক যাইবাক খোজন্ত ॥ ২৫১
 বুড়ী-আই যাইবে দেখি নিবেধ করন্ত ।
 টোপোলা লোটাক কাড়ি লৈবাক খোজন্ত ॥
 গোপালেও টোপোলাক এৰিয়া নেদিল ।
 গুনি আই ক্রোধ কৰ চাপৰ মাৰিলা ॥ ২৫২
 গোপালেও বহ মনে কষ্টক লভিলা ।
 ভোজন নকৰি কণ্ঠে গয়ন কৰিলা ॥

পুনৰ

প্ৰস্থাপ

আউৰ দিনা প্রভাততে উত্তী লৰিলন্ত ।
 ধান চাওঁ বুলি বৰপেটাক গেলন্ত ॥ ২৫৩
 মনপূৰ মমার ঠাইত কৰি ভোজনক ।
 অনন্তৰে গৈয়া নমিলন্ত মাধৱক ॥
 মাধৱে দেখিয়া পাছে পুছবে লাগিলা ।
 গুনিয়া গোপাল তুমি কুশলে আসিলা ॥ ২৫৪
 আপুনাৰ সুখ-দুখ একে নকহিয়া ।
 বহিলন্ত মাধৱৰ সৈৱাক কৰিয়া ॥
 চাৰিদিন মান থাকি আলচি মনত ।

স্নাত্ব চিত্ত-

পৰিবৰ্ত্তন

ব্যৱস্থা

বোলন্ত ভ্রমিয়া আসোঁ গৈয়া পশ্চিমত ॥ ২৫৫
 স্নাত্বক মুহিবে লাগি ইচ্ছা কৰিলন্ত ।
 তদুৰি * কষ্টক যত্নে কৰিয়া লৈলন্ত ॥
 কমণ্ডলু খনতাক প্রজনা কৰিলা ।
 দেখি বুড়া আতাই মাধৱত জান দিলা ॥ ২৫৬
 সোণাল পুতলি বাপ যাক বিদেশক ।
 গুনিয়া মাধৱে মাতি আনি গোপালক ॥

বোলন্ত কিসক তযু বৈবাগ্য মিলিত ।
 গোপালে মাতিব বড় বৃত্তান্ত কহিল ॥ ২৫৭
 মোহোক নপাইলে দুখ লভিব মনত ।
 সিকারণে বোলো ভ্রমি হু বোঁড়া রাজ্যত ॥
 মাধব বোলন্ত তযু ননাগে ভ্রামতে ।
 উপায় করিলে কার্য সিদ্ধিএ প্রসিতে ॥ ২৫৮
 মাধব তেখনে যদুমণিক পাঞ্চল্য ।
 বুড়ী আইত যদুমণি সমান্ত কহিল ॥
 শুনা আই তযু পুরে বিদেশ কবন্ত ।
 শুনি বুড়ী-আই তেতিফণে লবিলন্ত ॥ ২৫৯
 আকুলে ক্রন্দন করি নাম মাধবক ।
 বোলন্ত ইবাব বাপ রাখা গোপালক ॥
 মাধব বোলন্ত তযু পুঙ্খ নহন্ত ।
 তোমাতে সে দখে গৃহবাসক তেজন্ত ; ২৬০
 কমণ্ডলু কছা ধনতাক জাইলন্ত ।
 তাক দেখি বুড়ী-আই কান্দিব লৈলন্ত ॥
 কান্দি কান্দি মাধবক বাক্য বুলিলন্ত ।
 শুনা বাপ গোপালক যাইবে নৈদবন্ত ॥ ২৬১
 মাধব বুলিল ভাল বুলিল বচন ।
 হরি-মন্দিরত পশি লৈয়োক শরণ ॥
 শুনি বুড়ী-আই তেতিফণে উত্তিলন্ত ।
 হার-মন্দিরত শীঘ্রে গৈল্য নমিলন্ত ॥ ২৬২
 মাধব বাক্যে বুড়ী-আইব মুহি মন ।
 ঈশ্বর চরণত লরাইল্য শরণ ॥
 নমি বুড়ী-আই মাধব চরণত ।
 কান্দিল গোপালক ধর্মিয়া গলন্ত ॥ ২৬৩
 গোপালেও উত্তিলা আকুল নমিলন্ত ।
 মাধব আজা নাই পৃথক গৈলন্ত ॥
 বুড়ী-আই সেই ধর্মি একো মোহোলন্ত ।

বুড়ী-আই
 তবতীয়া
 হ'ল

শুকব আঞ্জিত
 পুণ্য গৃহগমন

গোপালো প্রসঙ্গ কবি আনন্দক পাশত ॥ ২৬৪

মাধবদেবের বাক্য শিবত ধরিয়া ।

আঠ দিন দশ দিন গৃহত থাকিয়া ॥

সুন্দরীদিয়াক প্রাত সাহসত লবিয়া ।

মাধবদেবের সেবা থাকত কবিয়া ॥ ২৬৫

অবাধে

দীর্ঘকাল

গুরু-সেবা

দুই মাস তিনি মাস কবি বঞ্চনক ।

বাধিবে নপাৰি মাধবের বচনক ॥

দুই-চারি দিন গৈয়া গৃহত বঞ্চনত ।

পুনর্বার মাধবের থানক আসক্ত ॥ ২৬৬

এহিমাণে কথা ঐত বৌক গোপালক ।

ওনা বিষ্ণু-আতাইব চৰিত্ত কচিকব ॥

* * * *

ওনা আত অনন্তবে আৰো চৰিত্তক ॥

সুন্দরীদিয়াত সুখ মাধব আহুত ।

মাধবদেবের

সুন্দরীদিয়া

তাঁণ

ভক্তসবে সেবা কবি আনন্দে থাকত ॥ ২৭৭

যতেক প্রাণিক লোক সুন্দরীদিয়াব ।

অনিল মাধবের প্রবর্তক অনাচার ॥

* * * *

আপুনি মাধবের নিদা-বাক্য অনিলত ।

অসন্তোষে ভক্তসবত কহিলত ॥ ২৮০

শিষ্য ছয়া গুরু-বাক্য উল্লংঘ্য কবয় ।

সিসব থানত থাকিবাক যোগ্য নয় ॥

ভক্তসব সযে পাছে মুক্তি কবিলত ।

কর্তৃত্ববশ

গৃহলৈ-গমন

কর্তৃত্ববশক দেখিবাক লবিলত ॥ ২৮১

গোপাল জীৰাম রামদাস জন্মদান ।

বর বদু জগন্নাথ বিষ্ণু সনাতন ॥

নোবিল্প পরমানন্দ রাম গুণকর ।

অনন্ত প্রভুত বলকর হবিষ্য ॥ ২৮২

মনপূৰ্ব কেশৱ কৃষ্ণ আৰু লক্ষ্মীকান্ত ।
 এহিসৰ লোক মাধৱৰ লগে যান্ত ॥
 অনন্তৰে তিনি দিন সমীপ পাইলন্ত ।
 মাণ্ডৱী-গ্ৰামত পা বৈশা তৈলন্ত ॥ ২৮৩
 ৰাজগুৰু হৰিমুণ্ড পূজা কৰিলন্ত ।
 সিবেনা মাধৱ আসিবাৰ শুনিলন্ত ॥
 কৰণীৰ পুষ্প ৰাকি মূৰ্ত্তিক দিলন্ত ।
 আখেৰেখে মাধৱক আগবাতিসন্ত ॥ ২৮৪
 অনন্তৰে ৰাজগুৰু মাধৱক দেখি ।
 সাবটি ধৰিলা গৈয়া কাহাকো নাগেচ্ছি ॥
 মাধৱে সাবটি ধৰি আহ্বান কৰিলা ।

পূজা সম্পৰ্কে

ৰাজগুৰু

কৰ্ত্তৃত্বগণক পাছে সমুখি বুলিলা ॥ ২৮৫
 গুনিছোঁ আপুনি হৰি-মুণ্ড পূজিছন্ত ।
 অৰ্জুনক এৰি কেনে একে আনিলাস্তা ।
 ৰাজগুৰু বোলে বাপ শুনা শাস্ত্ৰ-নয় ।
 তোমাক নপাইলে পূজা কৰিবে লাগন্ত ॥ ২৮৬
 পূজাত কৰিয়া শ্ৰেষ্ঠ সেৱা মহন্তৰ ।
 পূৰ্বাপৰ যুক্তি ইটো মহন্তসৰৰ ॥
 গুনিয়া মাধৱদেৱে একো নুবুলিলা ।
 ৰাজগুৰু সাবটিয়া ভিতৰক নিলা ॥ ২৮৭
 ভিতৰক নিয়া পাছে আসন দিলন্ত ।
 গুৰুতসৰক অনুক্ৰমে বৈসাইলন্ত ॥
 তৈল দিয়া মাধৱক জ্ঞান কৰাইলন্ত ।
 গুৰুতসৰে ক্ৰমে জ্ঞান কৰি আসিলন্ত ॥ ২৮৮
 প্ৰথমতে দিলা নিম্না স্তম্ভ-সংলগ্নক ।
 আধৰু সহিতে পাছে কৰি ভোজনক ॥
 তাহুল ভোজন কৰি চক্ৰাণে বসিলা ।
 আসিবাৰ কথা শুক সুধিবে লাগিলা ॥ ২৮৯

কিম্বা গাছাজন বাপ তবু আগমন ।
 শুনিয়া মাধবদেহে বুলিলা স্বচন ॥
 জাসিলে তোমাক আবে দেখিবাক প্রতি ।
 কর্তৃত্বগণে শুনি প্রহ ড়ৈল মতি ॥ ২১০
 গদ গদ কবি পাছে বাক্য বুলিলন্ত ।
 জন্মাব জাগ্যক কোনে কবিরেক অত ॥
 সখ্য কোটর সম গৃহ আমাসাব ।
 পবন মহত তুমি জগততে সাব ॥ ২১১
 জামাবেসে তোমাবাক লাগে দেখিবাক ।
 মহাভাগ্যে দরশন ড়ৈলো তোমাসাক ॥
 এহিবুলি বাজন্ত মৌনে বহিলন্ত ।
 অন্ন-ভোজনক লাগি যুক্তি কবিলন্ত ॥ ২১২
 মাধবদেহক লাগি এক পাগ দিলা ।
 ভক্তসমস্তক লাগি গোপালে বাক্সিলা ॥
 এহিমতে সর্বলোক ভোজন কবিল ।
 প্রসঙ্গ কবিল পাছে গুতিয়া বহিল ॥ ২১৩

* * * *

এহিমতে যাত্রা কবিলন্ত সমাপত ।
 সিথানত আছে অভবত লোক যত ॥ ৩০৭
 মাধব ভেজে সমস্তক ধরিল ।
 দ্বন্দ্বব চরণত শরণ পশিল ॥

কর্তৃত্বগণ

গৃহত

জাহ্নব বাস

এহিমতে জয়মাস সুখে আছিলন্ত ।
 কর্তৃত্বগণক পাছে বাক্য বুলিলন্ত ॥ ৩০৮
 ঘাইবোঁহো গৃহক আমি বিদায় দিলোক ।
 শুনি কর্তৃত্বগণে জ্বলি গৈল শোক ॥

* * * *

গদ গদ বাক্যে তাত বিদায় কবিল ।
 মাধবো গৃহক পাছে গৈলন্ত লবিল ॥ ৩১৩
 দ্বন্দ্বলোক পঠাই পাছে নষ্ট্রাসক ।

ଗୋପାଳ
ଗୃହେ
ସାଧୁମଣ୍ଡଳ
ସାଧୁ

ସାଧୁ ମୈଳେ ନିଶି ଉତ୍ତାମୀପୁରକ ॥
ଉତ୍କଳସବ ସମସ୍ତେ ଗୋପାଳ-ଗୃହେ ।
ସହିଲା ସାଧୁମଣ୍ଡଳ ଆନନ୍ଦ ସମତ ॥ ୭୧୫
ପ୍ରକାଶେ ଉଠି ବସି ହରିମନ୍ଦିର ।
ଦୁଃଖ-ବେଳା ପ୍ରମଦ କରନ୍ତ ନିତ୍ୟାଗତ ।
ମଧୁମିଳା ଅମୃତ ସେ କରନ୍ତ ଗୃହେ ।
ପ୍ରହରକ ସାକ୍ଷିମାନେ ଶୁଣା ଭାଗବତ ॥ ୭୧୬
ଅମନ୍ତକଲ୍ଲୀ ତୈକେ ଜାଗିଲା ତାମ୍ରତ ।
ଦୁଃଖଜନେ ଭାଗବତ ଚର୍ଚ୍ଚାକ କରନ୍ତ ॥

ଗୋପାଳ
ଗୃହେ
ସାଧୁମଣ୍ଡଳ
ସାଧୁ

ଗୋପାଳ ଗୃହେ ଆସି କରନ୍ତା ଭୋଜନ ।
ମଧୁମଣ୍ଡଳ ସମେ କରନ୍ତ ଶରଣ ॥ ୭୧୭
ଗୋପାଳେ କରନ୍ତ ପ୍ରମ ସାଧୁମଣ୍ଡଳ କହନ୍ତ ।
ସର୍ବଲୋକେ କର୍ମ ପାତି ଶୁଣିଲା ଧ୍ୟାନ ॥
ଏହିମତେ ଆନନ୍ଦେ ଛନ୍ଦ ଗାୟ ଶେଷ ।
ଶୁଣା ଆତ ପରେ ପାଞ୍ଚେ ସେନ କଥା ତୈଳ ॥ ୭୧୮
ବରପେଟା ନିବାସୀ ଆହୁର ଲୋକ ସତ ।
ସାଧୁମଣ୍ଡଳ ନିବେ ଜାଗି ଆସିଲ ସହଜ ।
ପ୍ରମାଣିଆ ସାଧୁମଣ୍ଡଳ ଉତ୍ତାମୀପୁରକ ।
ସର୍ବଲୋକେ ବସନ୍ତ ଶୁଣା ଭାଗବତ ॥ ୭୧୯
କିମ୍ଭାବେ ଆସିଲା ସୁଖ ମଧ୍ୟମେ ପୁଣି ।
ସର୍ବଲୋକେ ବରପେଟା ସାହିବ କ ଧରିଲା ॥
ସହସ୍ର ବୋଲନ୍ତ ସାମ ସାହିବାକ ଲାଗନ୍ତ ।
ଆପୁନି ମୈଳ ସେ ସମସ୍ତେ ବସ ହର ॥ ୭୨୦
ମହତେ ତେଜିଲେ ଧ୍ୟାନ ସଂସାର ନୟ ।
ଆପୁନି ନଈରେ ଲୋକ ଶୋଭା ନକରନ୍ତ ॥
ତାମ୍ରତା ଅନ୍ତରାଳ ସେହକ ଦେଖିଲା ।
ଉତ୍କଳସବେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ସାଧୁମଣ୍ଡଳ ଆଗତିଲା ॥ ୭୨୧
ଅନନ୍ତରେ ପାଞ୍ଚେ ବରପେଟାକ ମୈଳନ୍ତ ।
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟା ଗୃହକ ତୈଳେ ବାସ କରନ୍ତ ॥

ପୁନଃ
ବରପେଟା
ଗହନ

কুন্তসবক লাগি হাটী সজাইলত ।
 সবাকো যাড়িয়া নামঘর নিশ্চিন্ত ॥ ৩২৯
 তিনিও প্রসঙ্গ নিতে কৰা অবিবত ।
 মহিলা মাধবদের আনন্দে মনত ॥
 সুন্দরীদিয়ার লোক সমস্তে গুনিলা ।
 শ্রীমন্ত মাধব বরপটাক আসিলা ॥ ৩৩০
 ক্রী-বাল্য-বৃদ্ধাদি কবি লোক যত ।
 মাধবর পাশে আইল হুয়া অক্লান্ত ।
 বসিলা মাধবদের হনি-মন্দিরত ।
 সেহিবেলা আসি তৈত তৈল উপপত ॥ ৩৩১
 নাম লৈয়া ডাগরত হৈবে সময়ত ।
 কান্দিবে লাগিলা সব পবি দুহাবত ॥
 কান্দিব'ক দেখি গোপালর দিকি চাই ।
 কিস'ক কন্দয় তুমি সুখিয়োক যাই ॥ ৩৩২
 কান্দিব'ক দেখি পাছ মাধব বুদ্ধিলা ।
 কিস'ক কন্দন কৰা সজুধি পুছিলা ॥
 সবে বোলে অপবাধ হুয়াছে আমার ।
 কৰিয়োক ক্রমা বাপ চরণে তোমার ॥ ৩৩৩
 আমার সমান দোষী নাহিকয় আন ।
 ক্রমাকর্তা নাহি আন তোমার সমান ।
 ছিটো লোকে আপুনা'ক মন্দ বুজিছয় ।
 ভাসন্তাব দোষ ক্ষমা কৰিবে লাগয় ॥ ৩৩৪
 গুনিয়া মাধবদের সদয় ভৈলত ।
 নামঘর-ভিতরক আসিবে দিসন্ত ॥
 বসিলন্ত সবে আসি কবি নমস্কার ।
 মাধব বোলন্ত দোষ ক্রমিকৌ ইবার ॥ ৩৩৫
 গুনি সৰ্বলোকে বহু আনন্দ লভিলা ।
 মাধবক প্রণামিয়া গৃহক আসিলা ॥

সুন্দরীদিয়ার
 ওকর অপবাধ-
 ৩৩২

চতুর্থ

জাত অনন্তর কথা যনোহর
 শুনা সজ্ঞাসদ যত ।
 লক্ষণ লক্ষণ চাবন দাব নাম তান
 চাবন্দাব প্রখ্যাত সবে লোকত ॥
 আধরদেহত শরণ পশিরা
 উপদেশ ও নিলন্ত ।
 আপুন থানক নিবে ইচ্ছা করি
 স্বপেটাক আসিলন্ত ॥ ৩৩০
 ছাছবি নারক ঘাটত ব্যক্তিরা
 শীঘ্র করি উত্তিলন্ত ।
 আধরদেহক প্রণাম করিরা
 এক পাশে বসিলন্ত ॥
 আধরে পুছিল শুনিয়ো লক্ষণ
 আসিলা কোন আশর ।
 চাবন্দাবে বোলে আগার স্থানক
 ঘাইবাক বাপ লাগয় ॥ ৩৩১
 ভক্ত সমন্বিতে আপুনি গৈলে সে
 থানব হোলে মুকুতি ।
 আনো স্বলোক শরণ পশিবে
 কবিছে বাপ মুকুতি ॥
 আধরে বোলন্ত শুনা লক্ষণ
 কবিছা ভাল ইচ্ছাক ।
 আগধবি মণি দক্ষিণ কোলক
 কবিছোঁ মন ঘাইবাক । ৩৩২

ଶେଠୀ ଲୋକ ଥାନ ବହୁ ଅନ୍ତରତ
 ହରି ହେନ ନଜାନୟ ।
 ବିମୁଖ ଲୋକକ ସମୁଦ୍ଧ କରିବେ
 ଯୋହୋବ ଇଚ୍ଛା ଆହୁୟ ॥
 ଢକତସବକ ଯତୀୟା ଅନାୟା
 ତେଧନେ ଯୁକ୍ତି କବିନା ।
 ପ୍ରଜାତତେ ଯାନ ଡୋଜନ କବିନା
 ବାହୁବି ନାରେ ଉତିନା ॥ ୩୭୩
 ହସ୍ତିନକୁଳେ
 ଶୁକ୍ରଜନୀବ ଆନ ନାରେ ଉତି ଚାନ୍ଦନୀବେ ସଂସେ
 ଲଗତ ଗୋପାଳବ ଠାକୁର ସେ ନାଥାୟନ ।
 ନୌକା-ସାଆ ଯାଧରବ ସଞ୍ଜେ ତେଧନେ ଲବିନା
 ଆନନ୍ଦ କବିନା ଯନ ॥
 ଆସନବ ନାୟ ଡାଗେ ଗୈୟା ପାଞ୍ଜେ
 ଗୋପାଳେଓ ଉତିଲନ୍ତ ।
 ଉତ୍ତାର ଗୋବିନ୍ଦେ ସେହି ସଂସରତ
 ଗୋପାଳକ ନୟିଲନ୍ତ ॥ ୩୭୪
 ଗୋପାଳେ ଦେଖିନା ଛେନାଧ କବି ପାଞ୍ଜେ
 'ପାୟ ପାୟ' ବୁଲିଲନ୍ତ ।
 ଶ୍ରୀୟନ୍ତ ଯାଧରେ ଗୋପାଳକ ଡାଞ୍ଜି
 ଗୋପାଳବ ଶ୍ରୀତି ଅସନ୍ତୋଷେ ବହିଲନ୍ତ ॥
 ଶୁକ୍ରଜନୀବ ଗ୍ରହଣେକ ଯାନେ ଗୋପାଳବ ସଞ୍ଜେ
 ଅନନ୍ତୋବ ସନ୍ତାପନ ନକବିନା ।
 ଶ୍ରୀୟନ୍ତ ଯାଧରେ ଗ୍ରହପୁତ୍ର ପାଞ୍ଜି
 ବାହୁବି ନାରେ ଉତିନା ॥ ୩୭୫
 ଗୋପାଳୋ ଯନତ ଅସନ୍ତୋଷେ ଯାଞ୍ଜି
 ଡାଞ୍ଜି ବୁଞ୍ଜି ଯାଧରବ ।
 ସେହି ସଂସରତ ଯାଧରେ ଗୁଞ୍ଜିନା
 ଶୁଦ୍ଧ ଡାଞ୍ଜି ଗୋପାଳବ ॥

শুনিয়ে গোপাল 'পাম পাম' ডাক
বুলিলাহা গোবিন্দক ।

সাকল করিবে পাইলা কি নগাইলা
কহিয়ে সিটো বাক্যক ॥ ৩৩৬

শুনিল গোপাল অস্বনত কবি
কহিবে কাষণ লৈলা ।

গোবিন্দ আতাই মেদেছায়া মোক
প্রণাম যাতো কবিল ॥

চল পাইলে মঞ্জি গোবিন্দ আতাইকো
কবিবোঁহো নমস্কার ।

সিঁকাষণে মঞ্জি 'পাম পাম' বাক
বুলিলোঁহো দুই বাব ॥ ৩৩৭

আত এক যদি দোষ আছে বাপ
কহিবে লাগে আমাত ।

মাধব বোজন্ত শুনিয়ে গোপাল
কহিবোঁ কথা তোমাত ॥

নিহুঁব বাক্যব 'পাম পাম' বুলি নিহুঁব প্রকারে
বাবে দোষণ বুলিলা জুয়ি বচন ।

সিঁ কাষণে দোষ সিজিল তোমাত
কহিলোঁ মঞ্জি কাষণ ॥ ৩৩৮

শুনিল গোপালে নমি মাধবক
অপবাদ মগিলন্ত ।

অপবাদ= গোবিন্দ আতাইকো সাবটি ধবিল
ভঞ্জন শ্রদ্ধাবাক্য বুলিলন্ত ।

এহিমতে লঃছ শ্রীমন্ত মাধব
মলধ গ্রামক পাই ।

ভক্ত সঙ্ঘটিতে আনন্দে বহিল
চাবন্দ্য গুহে আই ॥ ৩৩৯

* * * *

আপনি মাধৱে বন্ধন কৰন্তে
গোপালো আছা মগত ।

বুঢ়া কৈক গৈল বুলিলা মাধৱে
সুধিলন্ত গোপালন্ত ॥

শুনি তেতিক্ষণে বুঢ়া শ্ৰীৰামক
মাতিলা শীঘ্ৰে আনিলা ।

এত বেদি তৈত কি কৰাশ বুলি
মাধৱে তেত্তে পুছিলা ॥ ৩৫২

বুঢ়া আতাই বোলে হইছিগোঁ কথা
সন্তত সিদ্ধবৰ * ।

মাধৱে বোলন্ত বৈশম্বাৰী সিটো
যোগ্য নুহি আশাপৰ ॥

বুঢ়া আতাই বোলে পৰম বিশিষ্ট
বিবকত লোকজন ।

গোপালক চাই মাধৱ বহিলা
নুবুলি একো বচন ॥ ৩৫৩

* * * *

মাধৱে এহিমতে তৈত দিনা চাৰি থাকি
বৰপেটালৈ সঘুধি লোকসবক ।

এত্যাগমন বৰপেটাক লাগি মাধৱো আসিলা
আনন্দে নিজ গৃহক ॥ ৩৫৪

* * * *

* সিদ্ধবৰ নামেৰে প্ৰখ্যাত হৈ উঠা এজন বৈবাগী লোকে পৰম বিৰক্ত ভক্তৰ ভাও খৰি শ্ৰীৰামৰ নিচিনা একান্ত ভক্তৰো মন আকৰ্ষণ কৰাত, মাধৱপেত্ৰে ভেষাক এইদৰে প্ৰথমতেই সতৰ্ক কৰি দিব সন্দেহ নাইছিল । কিন্তু দিনৰ পিছত সিদ্ধবৰে মূল্যবান কাপোৰ-বানি সিকি বিহৰী লোকসবৰে অহঙ্কাৰত ওকলি উঠা দেখি, তেওঁৰ অধঃপতনৰ কাৰণ সম্পৰ্কে শ্ৰীৰামক বুজনি দি, “মাধৱে বোলন্ত ওকলুখে ইটো, উপদেশ নুভনিস । এতেকে সে আৰ, বিবকক পঢ়া, চিন্তামোট বিহুখিল ॥ ৩৫৪ । —সম্পাদক ।

ছবি

গোপালব কঙ্কিনা ধামত থাক। জগন্নাথ নাম তান
 লগত বিষয়ত ছয়া বিবকত ।
 কঙ্কিনাৰ সঙ্গ যাই মাধৱ চৰণত
 জগন্নাথ শৰণক লৈছন্ত পূৰ্বত ॥
 বিধ এদিনা গোপালে আসি বৰপটা ঘাইবে প্রতি
 তাহান গৃহত বহিলন্ত ।
 গোপালক আসিবার দেখি জগন্নাথ গুৰু
 পৰম আনন্দ লভিলন্ত ॥ ৩৬২
 অনন্তৰে দুইজনে একে আসনত বসি
 হৰি-ভগ গাইবে লাগিলন্ত ।
 লীল নাম গায়্যা আগে পুস্তক পঠন কৰি
 পাছে ভোজনক কৰিলন্ত ॥
 কঙ্কিনাৰ গুৰু পাছে গোপালক সমুখিলা
 ওনা বাপ বোলোঁহো তোমাক ।
 ভয় সঙ্গ ঘাইবে লাগি মোহোৰ হুৱাছে ইচ্ছা
 আতাৰ চৰণ দেখিবাক ॥ ৩৬৩
 কিছুমান দুখ মঞি খিৰিয়া কৰিয়া লও
 আজি ৰাতি ঐতে থাকিয়োক ॥
 গোপালে বোলন্ত গুৰু ভাল ভাল থাকিবোঁহো
 শীঘ্ৰ কৰি যয় কৰিয়োক ॥
 কঙ্কিনাৰ গুৰু পাছে শীঘ্ৰ কৰি উঠি যাও
 এক বট দুখ আনিবন্ত ।
 আগুনি দানক কৰি মৰীন চকক জ্বৰি
 ঘন খিৰিয়াক কৰিলন্ত ॥ ৩৬৪
 মৰীন চকত থৈয়া উপবত ৰাতি পাতে
 আশ্বোলাৱা প্ৰবৰি থৈলন্ত ।

পথসিকা খেলা পাছে দুয়োজনে যজ্ঞ বসি

হৰিসেনা কৰিবে লৈলন্ত ॥

এহিমতে দুয়োজনে প্রহৰেক বাঢ়িমান

প্রসঙ্গক আনন্দ কৰিয়া ।

ভোজন কৰিয়া পাছে শয়্যা বিৰচন কৰি

একসঙ্গে থাকিল ওতিয়া ॥ ৩৬৫

দুতীয় প্রহৰ গৈলে সুমুষ্টিৰ উত্তি শুক

নাম গাইবে আনন্দ লৈলন্ত ।

আনন্দে চাপৰি বাস্ত বসি সুখে মান পাশ

গোপালেও ওতিয়া শুনন্ত ।

নাম-লুক

নামলুক ভগবন্ত চাপৰিৰ ছেৱে আসি

আগে নৃত্য কৰিবে লৈলন্ত ।

ভাগবন্তৰ

মৈৰা-পাখি বেতবেণু নীল-উৎপল-তনু

ভঙ্গীভাৱ কৰিয়া নাচন্ত ॥ ৩৬৬

আবিতাৰ

দেখি গীৱৰ ভাৱ বোমাকিত সৰ্বপাৱ

শুক বজ্জ চাহি আহিলন্ত ।

সুখে সুমধুৰ হাসি নৃত্যৰ ছেৱত আসি

খিনিচাক দৃষ্টি কৰিলন্ত ॥

এহিমনে নাচি আসি বাবৰ সমীপ চাপি

হাত মেলিলন্ত শিৰিচাক ।

দেখি শুক বোলে প্রভু আতাক লাগিয়া থৈছে।

নলাগয় তহু ডুজিবাক ॥ ৩৬৭

বাধাক নগণি পাছে একহাতে চক্ষ ধৰি

আউৰ হাতে পাত ফুটাইলন্ত ।

ভকতবৎসল হৰি ভকতক কৃপাকৰি

পৰম আনন্দে ডুজিলন্ত ॥

শুকৰ আগত আছে দুখক ভোজন কৰি

উচ্ছান ভৈয়া দেৱ হৰি ।

গোপাল নিদ্রাত আছা দেখি গুরু বুলিলন্ত
 টেতিয়োক বাপ শীঘ্র কহি ॥ ৩৬৮
 গোপালেও উত্তিলন্ত দেখি গুরু বুলিলন্ত
 কৃষ্ণে দুখ যিমতে ডুজিলা ।
 পাত জুটাইবার শব্দ ময়ো গুনিলোঁহো বুলি
 হাস্য কহি গোপালো বহিলা ॥
 পাত খেলি দেখিলন্ত আসুলিৰ চিহ্ন আছে
 বুলিলন্ত বাপ গুনিলোক ।
 ইটো দুখ আধা ঝুল নিবোঁ কি নিমিহোঁ আক
 আপুনি বচন বুলিলোক ॥ ৩৬৯
 গোপালেও বুলিলন্ত এহি দুখ লৈয়া চলা
 কিকিতেকো আত দোষ নাই ।
 প্রভাততে দুয়োজনে স্নান ভোজন কহি
 মাধৱৰ স্থান পাইলে ছাউ ।
 দুয়োজনক দেখি পাছে মাধৱে বুলিলা বাক্য
 'আধা দুখ গুহাইবে আনিবা' ।
 বাহির বৃত্তান্ত তথা দুখ-ভোজনৰ কথা
 সারশেষে মাধৱো কহিলা ॥ ৩৭০
 কঙ্কিলাৰ গুরু পাছে মাধৱৰ বাক্য শুনি
 সীমা আৰ নাই আনন্দৰ ।
 দুখ ডুজিলাহা তৈত কিমতে জানিলা ঐত
 জানিলোঁহো এহন্তে ঈশ্বৰ ॥
 পাছে আগবাঢ়ি গৈয়া মাধৱে হাতত লৈয়া
 প্রসাদক কহিলা সাদৰ ।
 গুনিলোক শুক্ললোক পৰম প্রসাদ ইটো
 জানিবাহা ঈশ্বৰ কৃষ্ণৰ ॥ ৩৭১
 জগদ্বাথ আদি কবি প্রতিমাসৰক জানা
 নৈবেদ্যক কৰে নিবেদন ।

মৃতি হেন ঈশ্বর কৈতো হেন মতু গুনি
 সাক্ষাত্তে কবল ভোজন ॥
 ততবে ইটো ঘম-খিখিখাক আপুনি ঈশ্বরে আসি
 সৈতে জুজিলন্ত রূপায়ে উত্তরক ।
 খিখিখা শ্রীমন্ত মাধবদেবে অল অল কবি পাছে
 প্রসাদ দিবে লৈলা উত্তরসমস্তক ॥ ৩৭২
 ভোজন প্রসাদ নাম শুনি সর্বলোকে আসি তৈতে
 লৈল বহু কবি আদরণ ।
 শ্রীমন্ত মাধবদেবে হরিধ্বনি কবি পাছে
 উত্তরসমে কবিলো ভোজন ॥
 আপুনি গোপালে পাছে মাধবক প্রণামিয়া
 উত্তরসমে কঠত বসিলো ।
 ধন্য কবিলার গুরু ভাল তহু গুরু মতি
 বুলি উত্তরসবে প্রশংসিলা ॥ ৩৭৩
 শ্রীমন্ত গোপালে পাছে কবিলার গুরুসমে
 দিনা চাৰি তহিতে আচ্ছন্ন ॥
 মানক কবিত পাছে নিজ্ঞান সমস্ত দেখি
 গোপালত যুক্তি পুছিলন্ত ।
 তিনিকুৰি কাপ কাপ মোহাৰ হাতত আছে
 দিবে খোজোঁ আতান হাতত ।
 যাত্রা কবিবাক প্রতি আতাক বুলিবে খোজোঁ
 কহিলোঁহো মোর অভিমত ॥ ৩৭৪
 গুনিয়া গোপালে পাছে সমুখিয়া বুলিলন্ত
 ভাল গুরু উত্তম আশ্রয় ।
 কিন্তু এক খানি কথা যাত্রা কবাইবেক প্রতি
 গোপালব বুলিবে তোমার নালাগয় ।
 নিগুণ গুরুকণী ঈশ্বরক কণ্ঠা মানি আছোঁ আমি
 পবাবধ জান আগে কবি নিবেদন ।

এহি ধন জ্ঞানি বাপ যৈত লাগে লগায়োক

এহিযানে বুলিয়া বচন ॥ ৩৭৫

সেহা সঙ্গবক আত্মা বচন বুলিয়ে দোষ

এহি যুক্তি শাস্ত্র-মহত্ত্ব ।

জ্ঞান কবি অনন্তবে আগ পাছ কবি পাছে

সমীপে আসিলা মাধব ॥

গোপালক দেখি পাছে মাধবে বুলিলা বাক্য

কহোঁ যত্রি যিহা জালঢ়িলা ।

যাত্রা কবিরাক প্রতি ডকব হুয়াছে যতি

তাক তুমি মাধাক কহিলা ॥ ৩৭৬

মাধব
দর্শক ভাব

দেখিলা সর্বত্র ভাব বোমাকিত সর্ব গাছ

কঙ্কিলাব গুরু কাম্পিন্ত ।

আপুনার গৃহে যাই তিনিকুরি আপ জ্ঞানি

মাধব আগত মিলিত ॥

সম্বোধন কবি পাছে মাধবে বুলিলা বাক্য

ডক আপ কিসক জানিলা ।

গোপালক

কঙ্কিলাব গুরু বোলে যৈত লাগে লগায়োক

প্রতি

এহি বলি একো ছুবুলিলা ॥ ৩৭৭

গুরুজনাব

নির্ভণ বচন ইটৌ গোপায়ে ৩৯ শিখাইলন্ত

প্রশংসা

মাধবে প্রশংসি বাবচাব ।

কঙ্কিলা ডকব ধনে যাত্রা কবাইবাক মনে

অনাইলন্ত অনেক সঙ্কাব ॥

পারিজাত-

পারিজাত-হবদব তথা সবে অনোহব

হবণ

নট্টাসবক শিখাইলন্ত ।

যাত্রা

অনন্ত সমীপত নিশ্চিহ্না সঙ্কাব দব

পাছে যাত্রা কবিরে মৈলন্ত ॥ ৩৭৮

• • • • •

চলবি

কহিলা-শুকর

চবিত্তসবক

শুনিলোহা নিবন্তর । *

বগীন গৃহক

ধিমতে নির্গিলা

বলীনগৃহ

শুনা কথা আতপর ॥

নিখাপার্থে

মাধব বোলন্ত

শুনিলো গোপাল

গোপালব

তরানীপূরক ঘাই ।

প্রতিআজ

বাহুহাত লৈলা

চউতি কাটিল্লা

আনিবাহা ভাল চাই ॥ ৩৮৪

মাধবর আজ

শিরত ধবিল্লা

গোপালে চলি গেলন্ত ।

দুই * গোটা চৌতি

কাটিল্লা চাকিল্লা

নায়ে ভবি লহিলন্ত ॥ [* চাবি-পাঠান্তর]

আপুনি গোপালে

উচিত উত্তিলা

বৈঠা ধবি চলিলন্ত ।

দেইবর লখ্যা

আতাই দুজন

অগ্রভাগে উত্তিলন্ত ॥ ৩৮৫

গ্রহবেক বাহি

আহুতে লহিলা

ববগেটা পাইয়ে মনে ।

সি তাইড মাধব

আপুনি বুলিলা

শুকরবাব

শুনি আছে সর্বজনে ॥

সহাতুতি

দুইখান হাত

দুখান আজি মোষ

জুখা লাগে যনেখন ।

আমিলে গোপালে

বৈঠা বাই জালা

মাহিকে আম কাষণ ॥ ৩৮৬

* "নাগপুত্র এটি, রাজিবাক প্রতি, ইচ্ছা তৈল মাধব" - পরিশেষে ।

ভোজন নকরি

লঘনে আসয়

জানিজোহো মঞ্জি মনে ।

গোপালক মঞ্জি

আগবাড়ি যাইবে ।

নাহত চবি আপুনে ॥

মধুবাদাস

মধুবাদাসক

সদুধি বোলয়

প্রতি আদেশ

ভোজনক গোপালক ।

সদেধ দুধক

চিনি কদলিক

আনা গৈয়া ড্ডারব ॥ ৩৮৭

মধুবাদাসেও

মাধব আজা

শিবে ধরি আনিগন্ত ।

মাধবে সহিতে

ভোজনক বস্তু

ভোজনক

লৈয়া নাহে লবিগন্ত ॥

সত্তাবেবে

শ্রীমন্ত মাধবে

নাহক মধ্যত

ওজ্ঞনাই

আসন পাৰি বসিলা ।

হলেবলে

জনার্দন আতাই

ওজ্ঞক সমে

আগবাড়িল

নাহক অগ্রে উঠিলা ॥ ৩৮৮

বুড়া যে শ্রীমাম

মাধবদেব

সমীপত বসিগন্ত ।

মধুবাদাসে যে

ওবিত উঠিলা

শীঘ্রে নাহ মেলিগন্ত ॥

বিল এবাই

পাহে

বুজ লুইতব

সমীপ গৈয়া পাইগন্ত ।

দূৰত দেখত

আপুনি গোপালে

নাহক বাধা আসন্ত ॥ ৩৮৯

সমীপক পায়া

শ্রীমন্ত মাধবে

বুলিগন্ত গোপালক ।

উঠা উঠা শীঘ্রে

মানক কবিলা

কবিলোক ভোজনক ॥

	মাধব আত্মা	শুনিয়া গোপালে
	শীঘ্রে যান করিলত ।	
গুণজন্য	শিষ্টক যে টিনি	দুখ কদলিক
অতঃপর	মাধবদেহে দিলত ॥ ৩৯০	
	দুইজন ভক্ত	সহিতে গোপালে
	করি পাছে ভোজনক ।	
	ভাঙ্গল ভোজন	করি অনন্তবে
	নমিলত মাধবক ॥	
	আপোন নারত	গোপালক ছলি
	মাধবদেহে লখিল ।	
	মথুরাদাসক	গোপালক নার
	আনিবাক প্রতি দিলা ॥ ৩৯১	
	অনন্তবে পাছে	আপোন গৃহক
	মাধব গৈয়া পাইলত ।	
	সর্বজ গুণক	বুলি মাধবক
	সর্বলোকে জানিলত ॥	
মাধব-	গোপাল সহিতে	অন্তেদ শবীৰ
গোপাল	বুলিয়া আক জানিল ।	
অন্তেদ	সেহি দিনা হতে	উকতসকলে
	গোপালক আদখিল ॥ ৩৯২	
	ঘাট পাক্সা আসি	মথুরাদাসে সে
	চতুর্ভিক তোলাইলত ।	
	ঈশোত্তর আতাই	সেহি বেলা আসি
	চতুর্ভিক জুখিলত ॥	
	এক হাত চুটি	চতুর্ভি দেখিয়া
	মাধবত নিবেদিল ।	
	গোপালেও গুনি	অসন্তোষ কহি
	নমতি মৌনে বহিল ॥ ৩৯৩	

বাগি দিনে থাকা হৰি-চৰ্চাক কৰিয়া ॥ ৪৯৫

তৃতীয় বৎসৰ মানে এহিমতে গৈল।

শুনা আত অনন্তৰে যেন কথা ভৈল ॥

ব্ৰাহ্মণসকলে পুনৰায় আলচিল।

ত্ৰৈলোক্য

ছলবাদ কৰি পাছে বাজাত কহিল ॥ ৪৯৬

কলবাদ

মহাপু-তুমি হাজো সমস্তে জানয়।

মাধৱৰ তৈকে তেহে মাটবাক লাগয় ॥

হয়গ্ৰীৱ মূৰ্তি আছে পজা বৈষ্ণৱৰ।

মাধৱদেৱ

তৈতে থাৰিবাব যোগা মাধৱৰ হয়। ৪৯৭

হাজো গৈ

শুনি বাজা চহিষ্কণে দূতক পাশিল।

নিৰ্ৰাসন

হাজোক মাটবাব মাধৱৰ আদেশিল ॥

ৰাজআজা শুনি কিছু অসন্তোষমানে।

শ্ৰীমন্ত মাধৱদেৱ লহিলো তেখনে। ৪৯৮

হাজো সমীপত গ্ৰাম নাগে নামদিয়া।

ৰামদিয়াত

তহিতে ৰহিলো পাছে সত্ৰক কৰিয়া ॥

সত্ৰ স্থাপন

মাধৱৰ মূৰ্তি তৈতে হাজোত আছত।

তৈকে লাগি অহা-যোৱা কৰিয়া থাকন্ত ॥ ৪৯৯

সি প্ৰদেশত লোক যতক আছয়।

মাধৱক দেখিবাক সমস্তে আসয় ॥

নৰ-নাৰী প্ৰজাসব আসয় বিস্তৰ।

মাধৱৰ

দেখি দুখ মিলি গৈল দেউৰীসবৰ ॥ ৫০০

লোকপ্ৰিয়ভাৱ

অন্যোজনে আলোচন কৰিয়া বোলয়।

দেউৰীৰ অনুয়া

মাধৱৰ ঠাইক বস্তু যতক আসয় ॥

অৰ্জেক নাসক বস্তু থানে আমাসাৰ।

গোসাঁইতো কৰিয়া ভৈল মাধৱে সে চাৰ ॥ ৫০১

০ এই চৰিত-পুথিৰ ৩৯৯ পদতো আছে যে বৰপেটাত মহাপুৰুষৰ “ভিনি-কুৰি উদাসীন কলসৰ, কৰা গিনি প্ৰসঙ্গক”। —সম্পাদক।

“বৰা বাধৰ”

আৰু

“জীয়া বাধৰ”

মাধৱৰ ভক্তসকল মহা দুৰ্ভিনয়।

আমাৰ গোসাঁইক বৰা-মাধৱ খোলে ॥

জীয়া-মাধৱ বুলি মানে মাধৱদাসক।

এহি কথা কৰে মাতি লোকসমস্তক ॥ ৫০২

এহি কথা নুপতিত কহিবে লাগল।

এহি বুলি দেউৰীসমস্তে আলোচল ॥

এহি কথা শ্ৰীমন্ত মাধৱে শুনিলা।

শুনি মনে বহু ভসন্তোষ কহিলন্ত ॥ ৫০৩

দেশান্তৰী

ভক্তসকল সবে পাছে আলচ কৰিলা।

হ'ব অতিপ্ৰায়ে

তেতিসকলে আঠ জন দূতক পাঠিলা।

মাধৱৰ দূত প্ৰেৰণ

চাৰিজন দূত গৈল পশ্চিম দিশক।

চাৰিজন দূত গৈল পূৰ্ব প্ৰদেশক ॥ ৫০৪

শুকজনৰ

শ্ৰীমন্ত মাধৱে যেন আজা কৰিলন্ত।

অসম আগবনত

গোপাল গুৰুক * দূতসকল কহিলন্ত ॥ [* বংশী গোপালক]

বংশী গোপালৰ

শুনি তেতি অৱগাহি আলচি মনত।

অনন্ত

মাধৱক আসিবাক নেদিলা সন্তত ॥ ৫০৫

মহামুছে ৰাজা গো ব্ৰাহ্মণ কাটল।

আতাৰ অহিক আসিবাক নলাগল ॥

শুনি দূতগণে পাছে আলচিলা হাই।

কহিলেক সবে কথা মাধৱৰ ঠাই ॥ ৫০৬

শুনিয়া গান্ধৰ্ব ৰহিলন্ত হাসি।

অনন্তৰে বহাৰৰ দূত পাইলা আসি ॥

লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ ধাইমাতৃ একজন।

তেতি শঙ্কৰত পূৰ্বে লৈয়াছে শৰণ ॥ ৫০৭

কোচবেহাৰৰ

তেতি নুপতিত যেনমতে নিবেদিলা।

শাৰদাৰায়ণ

যেনমতে ৰাজা বহু আহ্বান কৰিল ॥

ৰামৰাম নামে বিপ্ৰ থাকা বেহাৰত।

তেতি আসিবাক বধা কৈল মাধৱত ॥ ৫০৮

ସାଧବଦେବ
କୋଟ-ବେହାରଣ
ମନେଇଛା,
ଶୁଭ ଲଗତ
ସାବନେ ମୋମାଳ
କାନ୍ଦନା

ଦୁନିଆ ସାଧବଦେବେ ସମ୍ବୋଧ ଲଭିଲୁ ।
ସାମବାସ ଶ୍ରୀରାମକ ସହୁଧି ବୁଲିଲା ॥
ଦୁମି ଆମେ ଯାନ୍ତୁ ଆମି ପ୍ରାଣିବେ ପାହୁ ।
ଜଣେତେ ସେ ସାହିବେ କୈଳାସ ତୋରାବ ଆମତ ॥ ୫୦୭
ଦୁମି ସାମବାସ ଡକ ଡେଧନେ ଲଭିଲା ॥
ଆଇ-ଧାଉତ ସାଧବର ଗଠନ କହିଲା ।
ବେହାବକ ସାହିବେ ଇଚ୍ଛା ସାଧବେ କହିଲା ।
ଏକ ଏକ କବି ପାହେ ସୁଧିବେ ଲାଗିଲା ॥ ୫୦୮
ପ୍ରଥମତେ ମୋମାଳତ ସୁଧିଲତ କଥା ।
ମୋମାଳେ ଗୋଲତ ସହି ସାହିବେ ହୋ ସର୍ବଥା ॥
ତାତପାହେ ସନପୁର ଆତାଉତ ସୁଧିଲା ।
ନୋଡାବେ ବୁଲିଲା ତେତେ ବାକାକ ବୁଲିଲା ॥ ୫୦୯
* * * * *
ସାଧବର ଆଜ୍ଞା ଲେଖା ସମସ୍ତେ ବହିଲ ।
ହୁରୁଜନ ଲୋକ ସାହ ଲଗତ ଲଭିଲ ॥
ସହୁବାଦାସ ପରସାନ୍ନ ସାମ ଶୁଭକର ।
କେଶର ଆତାଉ ବିଷୁ ଆତାଉ କଟିକର ॥ ୫୧୦
ଏହି ହୁରୁଜନ ଲୋକ ମହା ନିର୍ମଳ ହତ ।
ସାଧବର ସମ୍ମେ ସାହିବେ ଇଚ୍ଛା କବିହୁତ ॥
ଶ୍ରୀମତ ମୋମାଳେ ବଜ କବିହା ବିହୁତ ।
ସମତ ସାହିବାକ ପ୍ରାଣି ଦେବ ସାଧବର ॥ ୫୧୧
ମୋମାଳଦେବର ପୁତ୍ର ନାମେ ଦାୟୋଦର ।
ଶୋଭ-ଶୋଭ ସାଧି ପୌଡ଼ା କବିଜ ବିହୁତ ॥
ପ୍ରାମର ସହୁତ ତାନ ଆସିଲା ଶିଖିଲ ।
ସେହି କଥା ସୁଧା ଆତାଉ କବିବେ ଆସିଲ ॥ ୫୧୨
ମୋମାଳତ କୈଳା ସାଧବତ କହିଲମତ ।
ଦୁନିଆ ସାଧବେ ବହ ଧେନ କହିଲତ ॥
ମୋମାଳକ ଆତି ପାହେ ବୁଲିଲା ଗଠନ ।

পুত্রবর্ধনায়
কথ্যে কথ-
কন্যাব নিবেধ

ভূনিয়ো গোপাল তুমি হিৰ কথি মন ॥ ৫২০
দামোদৰ মোৰ প্ৰিয় লোক জতিশক্স ।
তাহাৰ চাইবাক তহু হাইবাক লগলগ ॥
জননৰে গোপালয়ো বুলিলা বচন ।
ভূনিয়োক বাপ তহু বাক্যত শৰণ ॥ ৫২১
মায়ায় পুত্ৰ তাৰিবাক নপায় ।
গৃহক হাইবাক বুলিবাক নলাগয় ।
তহু সেৱা কৰিলে সে সঙ্গাৰ পাৰ ।
পুত্ৰ লেহে কৰায় নৰকৰ দ্বাৰ ॥ ৫২২
তহু সজে হাইবে লাগি কৰিছোঁ নিশ্চয় ।
আপোনাৰ একো বুলিবাক নলাগয় ॥
পনৰবাৰ বুলিলন্ত মাধৱে বচন ।
ভূনিয়ো গোপাল তুমি পাতিয়া শ্ৰৱণ ॥ ৫২৩
ভক-আজ্ঞা কৰিলে সে ভকতি মিলয় ।
সমস্তে শাস্ত্ৰৰ জ্ঞান এহিসে নিৰ্গয় ॥
এহি জানি তুমি মোৰ আজ্ঞা কৰিয়োক ।
দামোদৰ চাহিয়োক গৃহক হায়োক ॥ ৫২৪
সলোভক ডাৱে পাছে গোপালে বোলন্ত ।
গৃহক হাইবাক মোক কিসক পাঞ্চন্ত ॥
নাহাইবোঁ গৃহক ভেজি তোমাৰ চৰণ ।
এহি বলি গোপালে যে কৰন্ত কল্পন ॥ ৫২৫
মাধৱে বোলন্ত গোপাল শুদ্ধমতি ।
দামোদৰ পাশে তুমি চলিয়ো সন্ততি ॥
সুস্থ হইবে নাহি তান শৰীৰ হাইবেক ।
তেৰে সে এবিয়া তুমি আসিবা কৃত্যক ॥ ৫২৬
বৌদ্ধৰ ঘাটে গৈয়া তোমাক লাগিলা ।
অন্তশ্যে থাকিবোঁ মজ্জি বাটক চাহিয়া ॥
ভূনিয়া গোপালদেৱ তেখনে উকিলা ।

গোপাল
বিবাদ

শিখরে
ভকত
সক এখি
অহা বাবে
পুত্ৰ
অসন্তোষ

মীধব চরণত পৰি প্রণামিলা ॥ ৫২৭
মহা দুখ মনে পাছে ছয়া সলোতক ।
লৈলন্ত গোপালদেহ আপোন গৃহক ॥
দামোদন ঠাকুরে দেখিয়া বুলিলন্ত ।
হাঁ কি কবিলো বুলি কান্দিবে লৈলন্ত ॥ ৫২৮
সমুখি বোলন্ত বাপ কি কাম কবিলো ।
আতাক তেজিয়া তুমি কিসক আসিলা ॥
মাল্যায় পুত্ৰ-স্নেহ অচুড়িত কর্য ।
ভক-ঈশ্বর সেবা পবনোক-ধন্য ॥ ৫২৯
এতেকে তেজিবে তবু নুহিকে উচিত ।
বিশিষ্ট শিষ্য ইটো মহা গৰ্বিত ।
জন্মিয়া গোপালে পাছে বুলিলা বচন ।
শুনিলোক বাপ তুমি খিব কবি মন ॥ ৫৩০
কবিলন্ত আতা আত্মা দেখিতে তোমাক ।
অজিভাসে তুমি দোষ নেদিবা আমাক ॥
মুই তিনি বাব মজি চরণত ধরি ।
নবাইবো গৃহক বুলিলোঁহো দূত কবি ॥ ৫৩১
তথাপিহো আতা মোক পঠাইল পাঞ্চিয়া ।
সি কারণে তান আত্মা শিষ্যত ধরিয়া ॥
সন্তোষ নলজি মজি আসিলোঁ গৃহক ।
বাইবাক লাগল দুনাই আত্মা পাশক ॥ ৫৩২
জন্মিয়া ঠাকুরে বঙ্গ লভিল বিস্তর ।
এহিমানে কথা ঐত বৌক গোপালব ॥
জন্মিয়া মাধবে ঘেন তৈত কবিলন্ত ।
দামদিয়া হন্তে পাছে নার মেলিলন্ত ॥ ৫৩৩
সেহি দিনে গজিয়াব মাটক পাইলন্ত ।
ভাহিতে জানন্দে দিনা চাবি আহিলন্ত ॥
সিখানত ভক্তসব যতক আহিলা ।
মাধবক দেখিবাক সমস্তে আসিলা ॥ ৫৩৪

দাবোদেব
দেহভ্যাগ

গোপালক বাউ চাই মাধব আহুত ।
দামোদর ঠাকুরেও দেহ ত্যাগিলত ॥
সি কাৰণে গোপালো আসিবে নুতাবিল ।
দেখিয়া মাধবে বাক্য বুলিবে জাগিলা ॥ ৫৩৫
জামিলোহো দামোদরে দেহক এবিল ।
সি কাৰণে গোপালো আসিবে নুতাবিল ॥

ভুলবি

গোপালদেব প্রতি শেষ গুরু-আজ্ঞা

অত অনন্তবে মাসেক অনন্তবে
সমস্ত লোকে আসিয়া ।
মাধবদেহত গোচর কহিল
চরণত প্রণামিয়া ॥ ৬০৯
আপোনাৰ হৃদ কাল তৈল ধাপ
কোনবা ইচ্ছা কহন্ত ।
অজ্ঞানী লোকৰ সন্ততি আগুনি
কিবা দেহ সন্তবত ॥
আপোনাৰ মনো- নীত কোম জল
ধর্ম্ম গাঠ হইবাক ।
জন্মন্তে লোকক ওনাই জাতি ধাপ
লাগে আজ্ঞা কহিবাক ॥ ৬১০
ওমিহা মাধবে ভকতসবক
বুলিলা পাহে ঘটন ।
গোপাল যে মিকু আর তুহিমান
কোন্না ভাবা দুয়োজন ॥

গোপাল
আক

বৰবিষ্ণুৰ

নাৰ্থ

সৰ্বভাষিত

জীৱ নিষ্ঠাৰিত

শক্তি দুইতো আছয় ।

কিন্তু তাৰাসব

সাম্প্ৰতে অহিত

দুইজন নাহিকয় ॥ ৬১১

গুনি সৰ্বলোকে

বোলয় অহিত

দুইজন নাহিকয় ।

ঐত্ত কাক আমি

জাদৰ কৰিৰে ।

বুলিবে তমু লাগয় ॥

কোচবেহাৰত

ভেনে লোকৰ

অভাৱ

মাথৱে বোলন্ত

ভকতসকল

গুন্যোক আমাসাৰ ।

তেনমত শক্তি-

মন্ত ইঠাৱত

নাহিকয় আন আৰ ॥ ৬১২

গ্ৰহৰ

বাহিৰেও

দৃশ্য শুকৰ

আৱশ্যকতা

আমা ২২২২২২

মোৰ মনোনীত

দুখানি গ্ৰহ আছয় ।

দৃশ্যশুকৰ

নভিলে তথাপি

তাৰিষাক নপায় ।

আক এক ৰাক্য

বুলিলা মাথৱে

সমস্ত লোকক চাই ।

গৃহী

হবলৈ

উপদেশ

সমৰ্থ লোকে যে

বিবাহ কৰিবা

আত একো দোষ নাই ॥ ৬১৩

মোহোক বিষয়

নকৰিবে দেখি

বিষয়ক তিৱাগিৰা ।

কাম অগনিয়ৈ

চিত্ত বলাইবে

ৰহিবাক নুৱাৰিবা ॥

হংসৰ গতিক

দেখি ঘৰ-চৰাই

গতি কৰিবাক নৈল ।

জানো চটকৰ

গতি তিৱাগিৰা

হংসৰো গতি নভিল ॥ ৬১৪

	জরায় বিষয়	জোগ করিলেনো
	দ্রুত নোহে ত্রুতত ।	
শঙ্করহস্তব	শঙ্করব এহি	যুগতি জানিবা
এয়ে বৃক্তি	শাস্ত্রবো কৈলোঁ নির্গিত ॥	
	মার্কণ্ডের শুক-	সেহা করিলন্ত
	লক্ষণে বামচন্দ্রব ।	
	তাৰাব পাছত	মজ্জি কবিলোঁহো
	কিছু সেহা শঙ্করব ॥ ৬১৫	
	শুক োবি সিদ্ধ	আদিকবি যত
	আছয় লোক জানিবা ।	
	তাৰাব পাছত	মোকো যতী বুলি
	তোমবাসবে লেখিবা ॥	
গোপালসৈ	এহি কথা বুলি	শ্রীমন্তমাধবে
শ্রীৰাম	বুড়া আতাইব দিকি চাই ।	
যোগেদি	ওনিয়ো শ্রীৰাম	সান্তধানে তুমি
আজ্ঞা	মোর যেন অভিজ্ঞান ॥ ৬১৬	
জৈবণ	আমোণ মাগতে	ভাল পছ ভৈলে
	যাইবাহা কামবাপক ।	
	লোক সমস্তক	হবি-কথা কৈবে
	বাজবাহা গোপালক ॥	
	গোপালে বুলিব	ইসব কাষাক
	খোঁব গুন ইচ্ছা নাই ।	
	মোর আজ্ঞা তান	কবিবাক জাগে
	কহিলোঁহো সমুদায় ॥ ৬১৭	
জীৱনিভাবণ	জীৱক তাবণ	শক্তি আছে ভাল
নকবিলেও	বুলিলোঁহো সি কাষণ ।	
জীৱ-বধ পাণ	তান যুখে উপ-	দেখ কহা শুনি
	তখিবেক জীৱণণ ।	

জীৱ-মিতাৰণ শক্তি আছে বাৰ

প্রজালুত নকহয় ।

কৈলা গোপালত

জীৱ-বধ পাপ

জানিবা তাৰ মিলয় ॥ ৬১৮

অসমৰ্থ লোক

অসমৰ্থ লোকে

উপদেশ ক ।

শুক হ'লেও

কহে লোকসমন্তত ।

ভেনে পাণ

জীৱবধ পাপ

তাহাতো মিলয়

কৈলোঁ কথা সাৰতত্ত্ব ॥

শুনি বুঢ়া আতাই

ভেথনে উঠিলা

কথাক কৰি সাদৰ ।

মাধৱদেৱক

প্ৰণাম কৰিলা

গৈলা আপোনাৰ ঘৰ । ৬১৯

ছবি

*

*

*

মাধৱদেৱ

ভাদ্ৰ মাস শুক্লবিহাৰ

কৃষ্ণা পঞ্চমীৰ দিনা

মহাপ্ৰাণ

মাধৱে তেজিলা শৰীৰক ।

হেন মত মৃত্যু কাৰো

নতু দেখি নতু শুনি

দেখি সোকে গাইলা বিস্ময়ক ॥ ৬২০

*

*

*

বজা-প্ৰজাৰ

মাধৱৰ কৰ্মহেতু

কিছুমান ধন-ধান্য

উদ্যমত

দিয়া ৰাজা পঠাইলা সন্তক ।

শান্তিনীয়া

অনন্তৰে তাঁকুৰে * যে কৰ্ম কাৰ্য্য সন্তলি

মহে'২মন্ত

দিয়া দান ব্ৰাহ্মণসকল ॥ [* বামচৰণতাঁকুৰ]

জাইখাই সমস্বিতে ভক্তসবে আলচিহ্না
 কবাইলন্ত সভা বিতোপন ।
 ভোজনব দ্রব্য দিয়া সমস্তকে সন্তোষিতা
 সাত দিন কবাইল কীর্তন ॥ ৬৪৩
 সভা দেখিবাক লাগি নগরব নগনানী
 সমস্তে আসিল যত আছে ।
 পৰম আনন্দে দেখি সভাক প্রদংসা কবি
 অন্যাঅন্যে গৃহে গৈলা পাছে ॥
 ভক্ততসকল সমে বহিলন্ত তৈত পাছে
 বৃত্তীৰপো গোবিন্দ আতাই ।
 মাধবদেবর সহ নাম তান মধুপূৰ
 মাধবর নামে প্রবর্তাই ॥ ৬৪৪
 কামকপ রাজ্যে পাছে ভক্তসব যত আছে
 বরপেটাত থানক আসিল ।
 গোপালব
 পরিচালনাত
 তিখণালন
 সিবেলা গোপালে আসি সভা কবাইলক লাগি
 যাক হেন কার্যে নিয়োজিল ॥
 অনায়া অনেক প্রব্য কবাইলন্ত কীর্তনক
 মহা মহোৎসব সম্পজিল ।
 মাধবদেব
 পাছত
 বরপেটাত
 অনন্তবে সৰ্বলোক সহ কবিবাক লাগি
 সেহি থানে যুত্তি কবিল ॥ ৬৪৫
 মাধবে পূৰ্বত যিটো সাজিলা বসিলী ঘর
 যিটো ঘর অগ্নিয়ে দহিল ।
 সেহি পোবড়িতা থানে কাঠক বাংশক আনি
 প্রসঙ্গব দ্রব্যক সাজিল ॥
 হাহ চাউলীয়া নামে বাজাব বকরা শুভে
 সেরক যে মাধবদেবর ।
 বহু নৃপতিব আগে সমস্ত কথাক কৈল
 বজাব যেন জর তৈল মাধবর ॥ ৬৪৬

অজ্ঞতাৰ

শুনি বাজা বহু মনে বিশ্বাস কৰিছা বোলে
অপৰাধ মোছোত সিজিল।

বৰপেটালৈ

দুখ পান্না মোত হুন্তে পৰম বৈষ্ণৱ ভেদে
মোছোৰ বাজক তিছাগিল ॥

বিলম্বিত

এহি বুলি শিলাময় এওটি প্ৰতিমা দিল
চক্ৰতাপ একখান দিল।

আদি দান

কৰিলে

আনো বহু-জাত দিয়া ভকতসকল লাগি
বাহ চাউলীলাক পাকিল ॥ ৬৪৭

কৈবি বাহু তঞি হাই ভক্তসকলক চাই
একো শব্দা মনে মন্থিৰ।

নাম-গুণসকল কৰি মহাসুখে সবে থাকি
মোক নিতে আশীৰ্বাদ দিব ॥

গোপালৰ

ভৱানীপুৰৰ পৰা গোপাল আসিছা থাকা
পৰম সন্তোষে সি ঠাৱত।

হুখে কথা-

জ্ঞান

গোপালদেৱৰ মুখে হৃদিকথা শুনি থাকে
ভক্তসব আছে যত যত ॥ ৬৪৮

দায়বদি

শুনিলাহা সৰ্বনৰ চৰিত্ৰক মাধৱৰ
পৰম সুন্দৰ বিতোপন।

লক্ষ্য পত্ৰিকক শুভাশুভ কটিকক
জানিবাহা ইসে মহাধন ॥

ভট্টাৰে পাতকগণ দহহে সংসাৰ-বন
নিৰ্মল সুশান্ত কৰে মন।

কৰ্ণৰ ক্ৰোধৰূপ উৰ্গিসৰ কৰে হুপ
সন্তোষক মনৰ কাৰণ ॥ ৬৪৯

* * * *

ভেনমত ইটৌ কথা ব্ৰহ্মণ কৰিলে জানা
নি কামসকল দুৰ হয়।

ভট্টৰ মনৰ ভয় বামানদে এই কয়
হৰি হৰি বোলা সমস্ত ॥ ৬৫০

মহাপুরুষ শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ

দ্বিতীয় ভাগ

[জন্মৰ পৰা বৈকুণ্ঠ-প্ৰয়াণলৈকে]

[খোৰামোচৰ সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা
দ্বিজ ৰামচন্দ্ৰদেৱৰ নাতি
পুৰ্ণানন্দ ৰচিত]

"হেন জানি চাহে যিটো উত্তম কল্যাণ ।
প্ৰথমে কৰিবে সিটো গুৰুক সন্মান ॥
জানন্ত কৃষ্ণৰ তত্ত্ব কৃষ্ণত ভকত ।
সেহি গুৰু উপদেশ দিবাৰ শকত ॥ ১৩৬
বিশিষ্ট গুৰুক অকপটে সেৱা কৰি ।
আনিবে গুৰু সে আত্মা দেৱ মহাহৰি ॥
হেনন বিনয় কৰি গুৰুৰ চৰণে ।
ভাগৱত-ধৰ্ম্মক শিখিবে স্বৰ্গমনে ॥ ১৩৭

(মহাপুরুষ শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ "নিমি-মহাজিহ-সংবাদ")

পদ

পুৰিষ
আবহুণি

জয় জয় কৃষ্ণ কৃপাময় ভগৱন্ত ।
 যাহাৰ লীলাৰ নজানিয় আদি-অন্ত ॥
 ইচ্ছামাত্ৰে কৰা সৃষ্টি-পালন-সংহাৰ ।
 গোপালস্বৰূপে তেত্তে হুয়া অৱতাৰ ॥ ১
 দুৰ্লভ ভকতি-ধৰ্ম্য প্ৰচাৰ কৰিলা ।
 সংসাৰ সাগৰ হস্তে জীৱক তাৰিলা ॥
 নিজগুণে জগতকে সুখী কৰিলন্ত ।
 লোকৰ কুশল সাধি বৈকুণ্ঠে গৈলন্ত ॥ ২
 হেন গোপালৰ লীলা কৰিবোঁ বৰ্ণন ।
 শুনা সাৱধানচিত্তে সামাজিক জন ॥
 নিজগুৰু-চৰণত কৰিয়া প্ৰণতি ।
 সন্তসাৰ পদ পূৰ্ণানন্দ নিগদতি ॥ ৩
 * * *
 জয়তি গোপালদেৱ ধৰ্ম্য-শিৰোমণি ।
 যাহাৰ নিৰ্ম্মল যশে ঢাকিল ধৰণী ॥
 আতি অন্ত্য জাতি তৰে গুণ গায়া যাৰ ।
 হেন গোপালৰ পাৱে কৰোঁ নমস্কাৰ ॥ ২৪
 থাক সাধুসকলে উপাসা কৰিলন্ত ।
 যাহাৰ পৰশে ভৈলা মহা মান্যৱন্ত ॥
 একৈক সমর্থ ভৈলা তাৰিতে জগত ।
 হেন গোপালৰ কোনে জানিবে মহত ॥ ২৫
 * * *
 যেতিয়গুণে কৃষ্ণদেৱ বৈকুণ্ঠক গৈলা ।
 কলিপাপে সমস্তকে সমূলি বৰাইলা ॥

শ্রীকৃষ্ণ
পাৰ্শ্ব

অধৰ্ম

পৃথিবীত নাহি কাৰো ধৰ্ম-ব্যৱহাৰ ।
এবিল সকল লোকে দেহৰ বিচাৰ ॥ ৫০
হংস ছাগ বলি কাটি অন্য দেৱ যজে ।
হৰিনাম নলৱয় হৰিক নুপূজে ॥
হেন দেখি ডগৰন্তে গুণিলা মনত ।
মোক দেখি তৰি গৈল সকলে জগত ॥ ৫১
মই এবিলতে লোক সমুলি নশিল ।
সত্য শৌচ ক্ৰমা দয়া কিঞ্চিৎ নৰৈল ॥

x x x

নৰকপে

হেন হিত চিন্তি দেৱ দৈৱকীন্দন ।

নাৰায়ণ

নৰকপে পৃথিবীত ডৈল উতপন্ন ॥

নিজস্ব চৰিত্তক কৰিতে প্ৰচাৰ ।

শঙ্কৰদেৱ

পূৰ্ণকৃষ্ণ ডৈলন্ত শঙ্কৰ অৱতাৰ ॥ ৫৪

গুৰু-অৱতাৰ

কুসুমগিৰীৰ ঘৰে উতপতি ডৈলা ।

নানাভাৱে নানা বসে ভক্তি প্ৰচাৰিলা ॥

আকে গুনি ভগি সুখে তবোক জগত ।

এহি গুণি নিজ স্বশ কৰিলা বেকত ॥ ৫৫

মাধৱস্বৰূপে আৰু ডৈলা উতপতি ।

মাধৱস্বৰূপে

বৰকপাগিৰীৰ ঘৰত মহামতি ॥

গুৰু-সেৱা-

গুৰু-সেৱা-ধৰ্ম তেন্তে কৰিলা প্ৰচাৰ ।

ধৰ্ম-প্ৰচাৰ

লোকৰ কৰিলা দূৰ অজ্ঞান-আন্ধাৰ ॥ ৫৬

গোপালস্বৰূপে আসি অৱতাৰ ডৈলা ।

ভক্তি-সমুদ্ৰৰ আৰ পাৰ ভাঙি দিলা ॥

প্ৰেম-সাগৰত লোক সমুলি মজিল ।

জংসাৰ তৰিয়া লোক বৈকুণ্ঠে চলিল ॥ ৫৭

একে ভগবন্তে আসি তিনি মূৰ্তি ধৰি ।

“একে ভগবন্তে ধৰ্ম্য প্রচাৰিলা পৃথিবাত অৱতাৰি ॥

হিনি মূৰ্তি” ইসৰ কথাক আৰে এহিমানে খণ্ড ।

শুনা আৰে গোপালদেবৰ জন্ম কওঁ ॥ ৫৮

গোপাল খোখোৰাগ্ৰামৰ কোণে নাচনিঘাটত ।

দেবৰ জন্ম- তথাত ভৈলন্ত দেৱ গোপাল বেকত ॥

বৃতাশ্ত কামদেৱ মহন্তৰ ডাৰ্যা মহাসতী ।

তান গৰ্ভে ভৈলন্ত গোপাল উতপতি ॥ ৫৯

যি দিনাত সতী ঋতু-প্ৰান কৰিলন্ত ।

মাতৃৰ সেহি দিনা বিপৰীত স্বপ্ন দেখিলন্ত ॥

শুভ-স্বপ্ন শঙ্খ-চক্ৰ-গদা-পদ্ম চাৰি-অস্ত্ৰ ধৰি ।

গৰুড়ৰ ক্ষমত বেকত ভৈলা হৰি ॥ ৬০

বিশ্ময়স্বৰূপে তাৰা থাকিলন্ত চাই ।

তাৰ্হু এতি হেন বাক্য বুলিলা গোসাঁই ॥

তোমাৰ গৃহত সতী দিয়ো মোক স্থান ।

এহি বুলি হৰি তৈতে ভৈলা অন্তৰ্জান ॥ ৬১

হেন বিপৰীত যেনে স্বপ্নক দেখিলা ।

নিদ্রাভঙ্গ হয় সতী স্বামীত কহিলা ॥

স্বপ্নৰ নিয়ম শুনি ভৈলা বঙ্গমন ।

মৌনে বহিলন্ত কিছু নুবুলি বচন ॥ ৬২

জানিলন্ত মনে হইব উত্তম সন্ততি ।

হেন মানি হৰিষে বহিলা মহামতি ॥

স্বপ্ন দেখি সতীৰো হৰিষ মন ভৈলা ।

পাছে তান গৰ্ভত গোপাল স্থিত ভৈলা ॥ ৬৩

ঈশ্বৰক গৰ্ভে ধৰি প্রকাশ কৰন্ত ।

স্মৃতিকা-গৃহত যেন দৈৱকী আছন্ত ॥

এহিমতে গর্ভে দশমাস পূর্ণ হৈল ।
 শুভ পুত্র জাত শুভ সূমঙ্গল বেলা গোপাল জন্মিল ॥ ৬৪
 × × ×

চল্লিষি

ডৈল্য অরতাৰ মহা বিচক্ষণ
 শিশু অতি সুকুমাৰ ।
 সকলোৰে পুত্ৰৰ মুখক নিৰেখি মাৰুৰ
 আনন্দ হৰিষৰ নাহি পাৰ ॥
 সুগন্ধ জলত কৰাইলন্ত স্নান
 বৃকে বান্ধি দিলা স্তন ।
 শীতল শয্যাত শিশুক সুন্দৰী
 গুৱাইলা কৰি যতন ॥ ৭২
 যেতিয়াকৈ দেৱ গোপাল ডৈলন্ত
 পৃথিবীত অরতাৰ ।
 জ্ঞাতি-মিত্ৰ আনো সুহৃদ সবৰ
 কৌতুক নাহি পাৰ ॥
 যেন দৰিদ্ৰৰ দুখ দৰ গৈল
 হাতে নৱ-নিধি পাই ॥ ৭৩
 জ্ঞাত-কৰ্ম ব্ৰাহ্মণগণ দক্ষিণা কৰিলা
 তাৰে বাঞ্ছা কল্যাণ ।
 অতী দিনা জ্ঞাতি কুটুম্বক আনি
 দিলা সাজ গুৱা-পাণ ॥
 শিশু গোপালৰ কপক দেখিলা
 সৰ্বলোক সুখী ডৈলা ।
 পাছে বালকৰ অন্ন-পৰিবৰ্ত্ত
 উৎসৱ বৰ মিলিলা ॥ ৭৪

মড় বস অম্ৰ প্রশন কৰাই

পায়স যতন কৰি ।

সুহাদ সৰকো ভোজন কৰাইলা

মনত হৰিষ কৰি ॥

দৈৱজ্ঞ আনিয়া জাত গণাইলহু

কহিলা জ্যোতিষ চাই ।

জ্যোতিষীৰ তোমাৰ পুত্ৰৰ যত ঙগ কৰ্ম

তদ্বিষাণী কহিয়া পাৰ নপাই ॥ ৭৫

তযু পুত্ৰ এজ্ঞে মানুষ নোহয়

ঈশ্বৰে সে আসি ভৈলা ।

লোকৰ কুশল কাৰণে তোমাৰ

গৃহত আসি মিলিলা ॥

হেন জানি তুমি আক্ৰ কদাচিত

নকৰিবা অনাদৰ ।

অৱশ্যেক এজ্ঞে কৰিবা উদ্ধাৰ

তযু বংশ নিৰন্তৰ ॥ ৭৬

জাত হস্তে বহু লোক নিস্তৰিৰ

হইবেক ধৰ্ম্ম-প্রচাৰ ।

সেহি উপদেশ লৱে যিটো লোকে

তাৰিবে জীৱ অপাৰ ॥

যি কাৰণে পৰ্ব্ব নন্দৰ গৃহত

গৰু চাৰি আছিলন্ত ।

গোপালৰ সেহি হেতু আক্ৰ গোপাল বুজিৰ

অৱকৰণ যতেক সাধু-মহন্ত ॥ ৭৭

হেন কথা য়েৰে কহিয়া দৈৱজ্ঞ

জাপোন গৃহক গৈলা ।

পৰম হৰিষে গোপাল দেৱতা
 আঠু কাড়িবাক লৈলা ॥
 শিশুসীলা সিধিৰাই সৰে গৃহক জন্মত
 নুশুনয় হাক ডাক ।
 দামুৰিক পাইলে লাজত ধৰিয়া
 আজুৰি আনন্ত তাক ॥ ৭৮
 জাঁঠু এৰি কতো লৱৰি ফুৰন্ত
 লোকৰ বঙ্গ বড়াই ।
 দেখি পিতৃ-মাতৃ দুইহস্তৰ আতি
 হৰিষৰ পাৰ নাই ॥
 এহিমতে য়েৰে গোপাল তহিতে
 শিশু-সীলা কৰিলন্ত ।

নাতিবালৈ পৰম হৰিষে গোপালদেৱতা
 গমন নাজিৰা থানে গৈলন্ত ॥ ৭৯
 তহিতে গোপালে ক্ৰীড়িলা অপাৰ
 মনত হৰিষ কৰি ।
 সমান বয়স শিশুসকল সজে
 ফুৰা খেলা লীলা কৰি ॥
 নৃপতিৰ পুত্ৰ লাড়ী য়ে কুমৰ
 সহিতে ক্ৰীড়া কৰিলা ।

দশম বৰ্ষতে য়েৰে গোপালৰ দশম বৰিষ
 অদ্বৈত কৰ্ম আসি উপগত ভৈলা ॥ ৮০
 আৰো এক বৰ অদ্বৈত কৰ্ম
 গোপালে য়েৰে কৰিলা ।
 গোপালৰ সিটো মহিমাক তেৱে
 সন্তোষ লোকে দেখিলা ॥

নৃপতিৰ ভাগে এক মদমত্ত
 হস্তীগোট চলি যায় ।
 ঘণ্টাৰ শব্দে কণে হানে ভাল
 দেখতে ধাতু উৰায় ॥ ৮১
 তৈতে বিদ্যামানে গোপালে দেখিলা
 গুপ্ত ধৰি তাক ।
 দশ হাত মানে টানি আনিমত্ত
 শিশু যেন ছাগলক ॥
 দেখি নৃপবৰে হাসিয়া বোলন্ত
 কাহাৰ ইটো ছত্ৰাল
 গুনি মন্ত্ৰীগণে পলুৱাই থৈলা
 গোপালক ততকাল । ৮২
 হস্তীয়া ভাগৰি ফোফাইবে লাগিলা
 চাহি আছে সৰ্ব্বজনে
 ইটো শিশু গুটি নুহিকা মানুহ
 জানিলোঁ আমি আপুনে ॥
 কাহাৰ শক্তি মদমত্ত হস্তী
 টানি আনিবাব পৰে ।
 এতেকে জানিলোঁ মানুহ নুহিকা
 আতমা এন্তে সৱাবে ॥ ৮৩
 কুবলয়াপীড় লাজে ধৰি কৃষ্ণে
 টানি নিলা যেনমতে ।
 সেহিভাৱে ইটো হস্তীক গোপালে
 নিলা আতি হৰিমতে ॥
 হেন বপৰীত গোপালদেৱৰ
 মহিমা লোকে দেখিলা ।

গোপালব সিটো মহত্ব বখানি

গৃহক সরে চলিলা ॥ ৮৪

যি বেলাত নাম দেৱৰ গৃহত

গোপাল ভৈল বেকত ।

তেখনৰে পৰা লোকৰ অণ্ড

নিৰন্তৰে ভৈল হত ॥

কিছু কিছু কৰি সকল জগতে

হৰিক জানিবে লৈল ।

ৰামকৃষ্ণ-নাম ধৰ্ম্ম অনুপায়

সবাহাতে প্রচাৰিলা ॥ ৮৫

গোপালব গোপালৰ ৰূপ নিৰেক্ষি লোকৰ

ৰূপ-বৰ্ণন হৰিষৰ পাৰ নাই ।

লবণ-পুতলি সম সুকোমল

সুবর্ণ গৌৰাঙ্গ প্রায় ॥

সুষম ৰূপোল সুচান্দ বয়ন

মাথা জ্বলে ছত্র-সম ।

লবণ পুতলি অধৰ ৰাতুল

দন্ত পাক্তি মনোৰম ॥ ৮৬

সুদীৰ্ঘ নয়ন পঙ্কজ বয়ন

জল ধনুসমসৰ ।

দীপ্তপ্রায় ৰূপ কটিৰ চিবুক

কঙ্ককৰ্ত্ত মনোহৰ ॥

কনক হুণাল সম ভুজৰণ

কৰ নৱ কিশলয় ।

লবণত সম জ্বলয় আভুলি

চন্দ্রাব পাকৰীলয় ॥ ৮৭

সিংহ-বন্ধ ক্ষুদ্র সুবহল উবে

বেথা তিনি মনোহৰ ।

সুগম্ভীৰ নাভি কটি মনোহৰ

বলিত চাক উদৰ ॥

কৰিকৰ সম উৰু নিৰুপম

জ্যোত্স্নগ সুবলিত ।

পদ্মকোষ সম দুখানি চৰণ

নখচন্দ্র সুশোভিত ॥ ৮৮

মাক দৰশনে ডকতজনৰ

সন্তোষ আতি মিলয় ।

পৰম পতিত পাতকীৰো পাপ

তাৰূপে দূৰ হয় ॥

x

x

x

পদ

যেনমতে গোপালে পশ্চিম ৰাজ্য গৈলা ।

কোট-ৰজাৰ ঘিহতে কুৰাচে আসি মাৰণা মাৰিলা ॥ ৯৩

আছোৰ-ৰাজ্য সিসৰ কথাক আৰে কৰিবোঁ বেকত ।

আক্ৰমণ যি কিছু ওনিয়া আছেঁ ডকতসৰত ॥

এঘাৰ বৰিষ আসি গোপালৰ ডৈল ।

হেন বেলা কুৰাচৰ মাৰণা মিলিল ॥ ৯৪

কুৰাচৰ পতি যেনে স্বস্থানে আহুত ।

পাত্ৰগণ সহিতে আলচ কৰিলন্ত ॥

অসমৰ ৰাজ্য আমি মাৰি আসো আই ।

এখি আলোচিয়া সৰে আসিলা উআই ॥ ৯৫

শঙ্করদেব

পৰ্য্যায়

হয় হস্তী সেনা সন্ন্যাসী নিবন্তব ।
 পৰম প্রাৰম্ভে আসিলন্ত নৃপবর ।
 বৰনামে নগরত সসৈন্যে আসিলা ।
 পণ্ডিতসরক মাতি তথাকে আনিলা ॥ ১৬
 শঙ্করদেবক বজা মতাই আনিলন্ত ।
 মধুর বচনে রাজা নীতি পুছিলন্ত ॥
 কৈয়ো মহাজন মোত কথা ভালমতে ।
 জিনিবাক পারোঁ অসমক খেন মতে ॥ ১৭
 শুনিয়া শঙ্করদেবে দিলন্ত উত্তর ।
 আছন্ত পণ্ডিতসর বুদ্ধির-সাগর ॥
 তাৰা সে কহিবে পারে ইহাৰ উপায় ।
 হেন জানি তান্ত পুছিয়োক মহাৰায় ॥ ১৮
 শুনি রাজা পুছিলন্ত ব্রাহ্মণসরত ।
 গুরুসর কহিয়োক যাৰ যেন মত ॥
 কহিয়োক মোত সরে উপায় বিচারি ।
 যেনমতে অসমক জিনিবাক পারি ॥ ১৯
 এহিমতে নবনাবায়ণ নবপতি ।
 ব্রাহ্মণসরত হেন পুছিলা যুগতি ॥
 রাজার চিত্তৰ কেহো আশ্রয় নজানি ।
 অহাগকোঁ সরেও বুলিলা হেন বাণী ॥ ২০০
 কিঞ্চিতেকো রাজা তুমি শঙ্কা নকৰিবা ।
 কাণ্টি ছিণ্ডি ছয় কৰি তেৱে সে জিনিবা ॥
 তোমাৰ বিক্রম দেখি সমস্তে বৰিব ।
 শুধু প্রয়োজন মানে অৱশ্যে সিজিব ॥ ২০১
 এহি বুলি তাবাসর মৌন হুলা বৈল ।
 শুনিয়া রাজাৰ মনে অসন্তোষ বৈল ॥

বোলন্ত নজানে চাহো বান্ধ আশয় ।

মনৰ যুগুতি সৰা নচৰ বোলয় ॥ ১০২

শঙ্কৰদেৱক পূৰা বান্ধ বুলিলন্ত ।

তোমাৰ মুখৰ বান্ধ গোটা সিদ্ধান্ত ॥

বুলিলা শঙ্কৰদেৱে নৃপতিক চাই ।

তাৰাসহে যি বুলিলা সেই সে উপায় ॥ ১০৩

কিন্তু একগোটা বক্য আমিও বুলিবোঁ ।

তোমাৰ চিন্তা ক'ণ কিমতে জানিবোঁ ॥

আপুৰি জানাহা তুমি ভালমন হত ।

মহেশ্বৰ তাংশ তুমি শাস্ততো পাগত ॥ ১০৪

গো-ব্ৰাহ্মণৰ মন ততে বক্ষা হয় ।

আপোনাৰ প্ৰয়োজন যমতে সিজয় ॥

অহিংসভাবে হেন ইচ্ছা বান্ধ যদি কৰাহা গমন ।

ৰাজ্য-বিস্তাৰ সিউবেক ততে তোমাৰ প্ৰয়োজন ॥ ১০৫

কৰক পুনু ৰাজ্য পছিয়াত শঙ্কৰত কাজ ।

নকাটি নানাৰ বেনে জিনিবোঁহো ৰাজ ॥

কহিলোক মোত তেৰে উহাৰ উপায় ।

যেনমতে কাৰ্য্য সিজে প্ৰাণী বক্ষা পায় ॥ ১০৬

শুনিল্লা শঙ্কৰদেৱে দিলন্ত উত্তৰ ।

কহোঁ আৰ যুগুতি শুনিলো নৃপবৰ ॥

তুমি যাই অসম ৰাজ্যৰ সীমা পাইবা ।

কদাচিতো তাহাৰ ভিতৰ নপসিবা ॥ ১০৭

সবস বুলিল্লা বাক্য দিবাহা পঠাই ।

বৰ বৰ লোক দুতে আনিবা মতাই ॥

বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দিল্লা সন্তোষিবা মন ।

তাসম্বাক দেখি আসিবেক আনোজন ॥ ১০৮

তুমি ধর্মরক্ত হেঁদ জানিবে জগতে ।
নুহিবে প্রয়াস একো জিনিবা ইঙ্গিতে ॥
হেঁদ গুনি রাজার হৃদয় ভেল মন ।

শঙ্করদেবের
প্রতি বক্তাব
প্রশংসা।
শঙ্করক বুলিলন্ত প্রশংসা-বচন ॥ ১০৯
সাধু সাধু মহাজন তুমি সি পণ্ডিত ।
তোমার বচন শ্রবণ সমাবে অস্থত ॥
মনুষ্যের চিত্ত কিছু নেই যি তোমাত ।
ঈশ্বর-পুরুষ আইলা জানা, ৭। সাক্ষাত ॥ ১১০
মোর লগে যাইবে লাগে বধিযো যতন ।
যাইবোঁ হেন শঙ্করেও বলা বচন ॥
যেহে রাজা শঙ্করক প্রশংসা করিলা ।

পণ্ডিতসকল পণ্ডিতসকল মুখ মনন করিয়া ॥ ১১১
 হৈ লাজত এক থান হয়। সরে অগ্নি চিহ্ন কাজ,
 পবিল শঙ্করত হস্তে আমি পাব সব লাজ ॥
 যদিবা শঙ্কর পতিব সঙ্গে যায়।
 আমাবাসরষো তেবে একে গ্রাম আই। ১১২
 বুদ্ধি কবি শঙ্করক পদ ব গবে।
 আমাসার ভিক্ষা হয় মুক্তি ন তে ॥
 এহি আলোচিয়া বলিলেন শঙ্করক।
 কিক আইবে খোজা তুনি রসম দেশক ॥ ১১৩
 কোমল শরীর কেনে দ্রুত হাহুিব।
 প্রবাসব দখ মানি বিদ্যতে দিহিব ॥

বজ্রাব লগত শঙ্করে বোলন্ত মোরো ঘাইবে ইচ্ছা নাই ।
 আহিবলৈ রাজার বচন বাধো নহা । উপায় ॥ ১১৪
 শঙ্করদেব পণ্ডিতসকলে বোলে থাকিছোব তুমি ।
 অশিচ্ছা তোমার নিম্নিসে করে মাতিবোঁহো আমি ॥

ধাক্কিঝোঁহো হেনষাকা শঙ্কর বুলিলা ।
 গুনিয়া ব্রাহ্মণসহ কৃতকৃত্য ভৈলা ॥ ১১৫
 শঙ্করদেব কথ্য আছো এহিমানো ।
 রাজার প্রয়াগ আবে গুনা সান্নিধ্যানে ॥
 শঙ্কর উপদেশ মনে সুমরিয়া ।
 তুখাহন্তে সৈন্য সমে আসিল লরিয়া ১১৬
 হুহুহুস্তী সেনা তার নজানিল অস্ত ।
 গাধ উঠ বলধি আসিল অপৰ্য্যাস্ত ॥
 শান্তি ব্রাহ্মণসহ অনেক আসিলা ।
 দিনা কতিপয়ে অসমর সীমা পাইলা ॥ ১১৭
 সর্বলোকে আসি তথা রাজাক ভেটিলা ।
 হেন বেলা শঙ্করক মনত পৰিলা ॥

পতিত

গালাকি

বোলন্ত গোমোহু্য কিয় লগত নাসিলা ।
 ব্রাহ্মণসকলে বোলে নাপরিয়া ভৈলা ॥ ১২৮
 তাতে সে আমাক মাতি তারা দহিলন্ত ।
 গুনিয়া নৃপতি অল্প করি হাসিলন্ত ॥
 তোমরাব কুট আরে জানিলোহোঁ আমি ।
 ছল কবি শঙ্করক এবি আইলা তুমি ॥ ১২৯
 এহি বুলি রাজা দূত মেলিয়া দিলন্ত ।

কোচবর্জ্য

প্রতি ভূঞা

সকল

সবাদ

নৃপতির আজ্ঞা সমস্ত কহিলন্ত ॥
 বরভূঞা লোক মানে সমস্তে আসিলা ॥
 বস্ত্র-অলঙ্কারে রাজা সবাকো ভূষিলা ॥ ১২০
 বোলে তোহাসহ মোর লগ লড়া যেরে ।
 ইদিনতো কবি ভাল করিবোঁহো তেরে ॥
 যদিবা আমাত তেরে নকরা সজাত ।
 মই মল্লবাণে হেন জগতে প্রখ্যাত ॥ ১২১

গো-ব্রাহ্মণের ঘেবে মিলয় প্রলয় ।
 মোর দেশ নাই ভেবে বুলিলো নিশ্চয় ॥
 এহি বুলি সমস্তকে বিদায় দিলন্ত ।
 নৃপতিক সবেও প্রশংসা করিলন্ত ॥ ১২২
 মহা ধর্মশীল আক কার্যো আকলিলা ।
 একমতি হুয়া সবে আপুনি বসিলা ॥
 দেখি নৃপতির বর হরিষ আশেষ ।
 তৈল অগ্রয়াসে যাই নগর প্রবেশ ॥ ১২৩

রাজ-ভগন ঘেবে কুবচর রাজা নগর উঠিল ।
 অসম নৃপতি ডাগি লুকায়া বহিল ॥
 নবনারায়ণে পাছে বিচার কাইলা ।
 চাৰি-বাজক পাই আনিয়া ডেটাইলা ॥ ১২৪
 নবনারায়ণে হেন পুছিলা যুঙতি ।

চাৰি-বাজক তুমিয়ো তসম রাজা কহিয়ো সম্প্রতি ॥
 রাজভক্তি চাৰি-বাজকে বোলে কহো গুনিয়োক ।
 তাহানে সন্নক রাজা জানিবা আমাক ॥ ১২৫
 স্নতন্ত নুহিকা আমি চাৰিগ য়ে বাজা ।
 তাহান আদেশ মানি পালি থাকোঁ প্রজা ॥
 রাজা বোলে স্নকপ বচন বোলোঁ মই ।

কোট-বজাৰ নৃপতিক গৈয়া এথা পাতি আনা গই ॥ ১২৬
 সজি-প্রস্তাব এহি দণ্ডপাটে তাক রাজা পাতি থওঁ ।
 দ্বিতীয়া লোকক লৈয়া দেশক চলওঁ ॥
 গুনিয়া চাৰিগপতি তেখনে লসিলা ।
 বুলিমাতি তাক আনিবাক নপাবিলা ॥ ১২৭
 হেন কথা আসিয়া রাজাত কহিলন্ত ।
 হেন গুনি নৃপতিয়ো বাক্য বসিলন্ত ॥

এহি থানে পাতি ধৰ্ত্তা তোমাক নৃপতি ।
 চাৰিগ-ৰাজ্যে বোলে নৃহিকা শক্তি ॥ ১২৮
 চাৰিগ-ৰাজ্য ভূত্য হৈয়া স্বামীৰ লৈবোঁহো কেনে ভাৱ ।
 গুণিত কোট-ৰাজ্য স্বৰূপত কাৰো ইটো নৃহি ব্যৱহাৰ ॥
 গ্ৰন্থংসা আৰু গুণিত ৰাজ্য মনে তাক গ্ৰন্থংসা কৰিলা ।
 বৃত্তীয়া লোক- বৃত্তীয়া লোকক লৈয়া দেশক চলিলা ॥ ১২৯
 লকলক লৈ ঠাঠাৰী সোণাৰী যে কুন্দাৰ কুন্তকাৰ ।
 গুহাম চৰ্ম্মকাৰ চমাৰ কমাৰ চিত্ৰকাৰ ॥
 তান্তী পড়িয়া আনো বৃত্তীয়া যতেক ।
 নৰনাৰায়ণ ৰাজ্য সমস্তে নিলেক ॥ ১৩০
 আপোন থানত নিয়া একত্ৰ কৰিলা ।
 ভৱানীপুৰ চাৰিখান নগৰত নিয়মে পাতিলা ॥
 কালঝাৰ বৰ নৱনগৰ ভৱানী কালঝাৰ ।
 প্ৰভুতি নগৰ চাৰিও নগৰ আতি ডৈলা জাতিকাৰ ॥ ১৩১
 নিম্বাণ গোপালদেৱক সেই লগতে নিলন্ত ।
 ভৱানীপুৰত তান্তীসঙ্গে ভৱানীপুৰত পাতিলন্ত ॥
 গোপালদেৱ তথাতে গোপাল যেনে আছন্ত হৰিষে ।
 দেখিয়া লোকৰ মনে অমৃত বৰিষে ॥ ১৩২
 মদনকো জিনি জ্বলে তনু সুকুমাৰ ।
 তামুলী দেখি নৃপতিৰ হৰিষৰ নাহি পাৰ ॥
 পাতিবলৈ তামুলী লৈবাক ৰাজ্য যতন কৰিলা ।
 ৰজ্যৰ অতিশয় কলীয়া দলৈয়ে যাই নিষেধ কৰিলা ॥ ১৩৩
 বোলে লৈবে তামুলী ইহাঙ্ক নুশুৱায় ।
 পৰৰ ৰাজ্যৰ লোক কোনে আশ পায় ॥
 গুনি ৰাজ্য অসন্তোষে গৃহক চলিল ।
 বোলে মোৰ মনৰ কামনা নিসিজিল ॥ ১৩৪

ছবি

যেহে নবনাৰায়ণে ভৱানীপুৰত থৈলা
তন্তিসমে গোপালদেৱক ।

গোপালৰ কতো দিন মানে থাকি ক্লষ * নাপৰিয়া ছয়া
নৰিয়া গৈলা তেহে অমাৰ গৃহক ॥ (* জ্বৰ-পাঠান্তৰ)
আৰু শঙ্কৰদেৱৰ থানে আছা যেহে অনপুৰ
শঙ্কৰদেৱৰ তথা দেৱ গোপাল বহিলা ।
লগত শঙ্কৰক মাধৱক আনো ভক্তসকলক
সাক্ষাৎ সেহি বেলা দৰশন ভৈলা ॥ ১৩৮
শঙ্কৰৰ মুখে কথা সহজে শুনিয়া থাকা
আনো একো ব্ৰথা কৰ্ম নাই ।
কতো দিন থাকি তৈত নাপৰিয়া সুস্থ হয়।
আসিলন্ত গৃহক দুনাই ॥

গোপালৰ গুৰু-মুখে শাস্তসৱ অপ্রয়াসে পড়িলন্ত
অধ্যয়ন ভৈলা মহা বিবেগী চতুৰ ।
সৰ্ব্বগুণে গুণাৱিত পৰম কৰুণচিত্ত
মহা সন্ত সুবুদ্ধ সুধীৰ ॥ ১৩৯
মহা বিচক্ৰণ ৰূপ গুণ দেখি গোপালৰ
দুইজনা কন্যা ঘাটি দিলা ।

পিতৃ-মাতৃৰ পিতৃ-মাতৃ দুইজনে পৰম হৰিষমানে
ঘাৰায়ে তনয়ক বিবাহ কৰাইলা ॥

গোপালৰ এহিমতে গোপালেয়ো সমস্তে লোকক ৰজি
দুই ভাৰ্য্যাৰ যেহে মহা হৰিষে আহন্ত ।

বিবাহ-কাৰ্য্য পাটবাউসীয়া স্থানে পুনু কতো দিন মানে
অমাৰ গৃহত ৰক্ষিলন্ত ॥ ১৪০

শঙ্করদেব এদিনা শঙ্করদের আছন্ত সমাজ পাতি

আজ্ঞা তৈকে গৈল মমার লগত ।

পালন শঙ্করক মাধরক দরশন হয় দুইকো

প্রণামিলা হুঃ অন্ননত ॥

মমা মনপূর্বসমে এক পাশে দুয়োজন

যেহে সোহ সভাত বসিল ।

দেখিয়া শঙ্করে মাতি অশ পাৰিবাক প্রতি

তাক হেন আদেশ করিল ॥ ১৪১

গুণজনাক বোলন্ত গোপাল তুমি এহি আশু মুখে চরি

আম পাৰি দিয়া কিছুমান ।

যোগান শঙ্কর হেন বাণী গোপালে গুনিয়া উত্তি

ধবে পাৰিবাক বঝিলা যতন ॥

মহা ভয়ঙ্কর আম বেড়ে তাক নপায়

হাত মেলি ডালক নপায় ।

স্বামানন্দ ঠাকুরক জগলা ধৰিবে প্রতি

দিলে তৈকে শঙ্করে পঠাই ॥ ১৪২

শঙ্করদেব বাণী ঠাকুরেও অনুমানি

তথা যাহ জখলা ধৰিলা ।

দেখিয়া গোপালে বোলে আপুনি উত্তিবেঁ। মই

ঠাকুরক নিষেধ করিলা ॥

গোপালে জখলা পাতি আপুনি উত্তিলা যেরে

তলত ঠাকুরে ধৰিলন্ত ।

ঠাকুরে ধৰিলা হেন জানিয়া গোপালে পুন

ডের দিয়া মাটিক নামিলন্ত ॥ ১৪৩

বোলন্ত তোমরা মোক আৰবাব ধৰা যেরে

তেরে জাত নিশ্চয়ে নুত্তিবেঁ ।

শঙ্কর আদেশক শিৰোগত কবি আমি
 আপোন গৃহক চলি যাইবোঁ ॥
 এহি বুলি গোপালেও জখলা ভেজায়া তাত
 আপুনি স্বজ্ঞত চৰিলন্ত ।
 ভাল ভাল আম আনি খবাত কৰিয়া ভৰি
 জৰু মোলি তলক দিলন্ত ॥ ১৪৪
 গোপালে নামিলা যেনে আমক ডানিয়া তেৱে
 শঙ্করদেৱৰ আগে দিলা ।
 পৰম সুস্বাদ আম ভকতসৱক দিয়া
 আপুনিয়ো শঙ্কৰে ভুঞ্জিলা ॥
 এহিমতে গোপালেয়ো আশ্র পাৰি শঙ্করক
 ভক্ত সমাধিতে ভুঞ্জাইলন্ত ।
 শঙ্করক প্ৰণামিয়া মাতুলক সম্পূৰ্ণিয়া
 পুন হো গৃহক আসিলন্ত ॥ ১৪৫

—+—

তুলসি

গুনা এক চিত্তে গোপালে শ্রমিতে
 হৰি-ভক্তি প্ৰচাৰিলা ।
 বাহজন ভক্ত সহিতে তহিতে
 নামৰ সত্ৰ পাতিলা ॥
 সৱেও বসিয়া এক থান হয়
 বসি ঘোষা গীত গায় ।
 কীৰ্তন দশম বহ্মাবলী আদি
 পড়ন্ত পাঠ সদায় ॥ ১৪৬

কতো বেলি চর্চি কথা কহি থাকা

শুনা সবে বঙ্গ মনে ।

গোপালৰ সদ কৰ্ম্যক দেখিয়া

প্রশংসয় সৰ্ব্বজনে ॥

গোপালৰ থাক যেহি বাক্য বোলন্ত গোপালে

নেতৃত্ব পালন্ত সবে আদেশ ।

নিজ রূপাণ্ডণে গোপালে সন্মাকো

দেস্ত হিত উপদেশ ॥ ১৪৭

তাহান জননী কৰ্ম্য কৰিবাক

প্রতি আয়ে উদগায় ।

ভকত সহিতে প্রসঙ্গ কবয়

দেখি তাৰা দুখ পায় ॥

আত্মৰ আত্মাৰে তান্ত বহিবাক লাগি জোখা দিয়া

গোপালৰ আন কৰ্ম্যে চলিযান্ত ।

কৰ্ম-তৎপৰতা একে নিমিষেকে বহিয়া গোপালে

বসি হবি-কথা কন্ত ॥ ১৪৮

পুন পুন মায়ে বচন বোলয়

কিক বসি আছা তুমি ।

তান্ত বসিবাক কাৰণে তোমাত

পাকিয়া গৈলোঁহো আমি ॥

গোপালে বোলন্ত ক্লেধ নকৰিবা

তযু বাক্য সাফলিলোঁ ।

অন্ত জোখা দিয়া তাহাতো কৰিয়া

চৰায়া কিছু অহিলোঁ ॥ ১৪৯

আউৰ দিনা তাৰা তাহাতো কৰিয়া

বড়া জোখা দিয়া যায় ।

তাকো অপ্রয়াসে গোপালে কবন্ত
 কিঞ্চিতো প্রয়াস নাই ॥
 আত্ম-বিজ্ঞান পুনু আসি মারে বিফলয়ে গুণন্ত
 কিনো কৰ্ম্ম বিপৰীত ।
 দুদিনর জোখা একেবারে দেও
 তথাপি পাবে কবিত ॥ ১৫০
 যি কারণে তাবা দেহ গোপালর
 মহিমাক নজানয় ।
 সিহেতু সামান্য তনয় মানিয়া
 নিয়ম-বাণী বোলয় ॥
 পূৰ্ব্বত কৃষ্ণর মহিমাক যেন
 যশোদায়ো নজানিলা ।
 মাতি ভাঙ্গিবার দায় দিয়া তাক
 উকথলে বাকি থৈলা ॥ ১৫১
 গোপালর ওণে সবাকো বজিলা
 গোপাল দেহর শুদ্ধ যশস্যাক
 সবে কৃতকৃত্য ভৈলা ।
 দ্বীপ দ্বীপান্তরে গৈলা ॥
 গোপালত দেখি আনো ভক্তিলোকে
 তৈতে হবিনাম গাই ।
 হরিকথা শুনি সহজে থাবন্ত
 আন বৃথা কৰ্ম্ম নাই ॥ ১৫২

x x x

পদ

শুনা আতপবে আৰো কথা বিপৰীত ।
 গোপালর যেন কৰ্ম্ম মিলিল তহিত ॥

হরিনাম গায়্য য়ে তথাতে আছিল।

কতো দিন মানে মহা হরিশে বধিলা ॥ ১৫৫

এক দিনা গোপালে খেড়ক চলি যাক।

অন্নোদীৰ

এগোটা ঘোটক আসে তাক দেখিলন্ত ॥

যোগে

মহা বিচক্ষণ হয় বেগে আসে ধাই।

বার্তা-প্রেরণ

দেখিয়া গোপালে তাক প্রতি আছে চাই ॥ ১৫৬

এত হুড়ে ঘোঁরা আসি সমীপ চাপিলা।

গোপালৰ নিকটক বাহুতে রাখিলা ॥

গোপালৰ প্রতি হেন বলিলা বচন।

ইটো কোন গ্রাম মোত ফৈয়া এতিক্ষণ ॥ ১৫৭

তুনি হেন গোপালেও বলিলা বচন।

ইহাক্কে ডুবানীপূৰ নোলে সন্দ্বজন ॥

পুনৰপি বাহুতে বলিলা গোপালক।

চিনা কি নিচিনা তুঙ্গ অমৃতকবক ॥ ১৫৮

গোপালে বলন্ত তেহে আমাৰ বকরা।

ভাল মতে জানে। তাম পয়োজন করা ॥

পুনু আশোরাবী হেন বলিলা বচন।

বাক-লংঘন

সত্বরে কহিয়া গৈয়া মোন পয়োজন ॥ ১৫৯

শব্দদেহন

তাৰা যিটো দ্বন্দ্ববত সেয়া কাৰলয়।

বৈকৃতজ্ঞান

তেন্তে পৃথিবীক এত লৈক্কে গেলয় ॥

হেনক কথা যাবে বচন বলিলা।

তথাতে গোপালে পৰি বোদন কহিলা ॥ ১৬০

অমৃতকবত গৈয়া কহিলা তেখন।

তেহে সমে তৈতে বহু কৰিলা কন্দন ॥

আন্যোজনো সৰ্বলোকে আলোচ কহিলা।

এক থান হয় সবে দশহু বসিলা ॥ ১৬১

গো-স্বাক্ষর যেনে মিলয় প্রলয় ।
 মোর দোষ নাই তেনে বুজিলো মিশ্রয় ॥
 এহি বুজি সমস্তকে বিদায় দিলন্ত ।
 নৃপতিক সহোও প্রশংসা করিলন্ত ॥ ১২২
 মহা ধর্মশীল আক কার্যে আকলিলা ।
 একমতি হয় সব আপুনি বরিলো ॥
 দেখি নৃপতির বর হরিষ আশেষ ।
 ডেল অপ্রয়াসে যাই নগর প্রবেশ ॥ ১২৩

রাজ-ভগন যেনে কুবচব রাজা নগর উঠিল ।
 অসম নৃপতি ডাগি লুকায়া বহিল ॥
 মনোবাক্ষণে পাছে বিচার কহিলো ।
 চাবিজ-বাজক পাই আনিয়া ডেটাইলো ॥ ১২৪
 মনোবাক্ষণে হেন পুছিলো যুঙতি ।

চাবিজ-বাজক তুমিয়ো অসম রাজা কহিয়ো সম্প্রতি ॥
 রাজভক্তি চাবিজ-বাজায়ে বোলে কহো শুনিয়োক ।
 তাহানে সেরক রাজা জানিবা আমাক ॥ ১২৫
 স্বতন্ত্র নুহিকা আমি চাবিজ যে রাজা ।
 তাহান আদেশ মানি পালি থাকো প্রজা ॥
 রাজা বোলে প্রকপ বচন বোলো মই ।

কোচ-বাজক নৃপতিক গৈয়া এথা মাতি আনা গই ॥ ১২৬
 সজি-প্রস্তাব এহি দণ্ডপাটে তাক রাজা পাতি থও ।
 হুঙীয়া লোকক লৈয়া দেশক চলও ॥
 শুনিয়া চাবিজপতি তেখনে লবিলো ।
 বুজিয়াতি তাক আনিবাক নপাবিলো ॥ ১২৭
 হেন কথা আসিয়া রাজাত কহিলন্ত ।
 হেন শুনি নৃপতিয়ো বাক্য বসিলন্ত ॥

এহি থানে পাতি থও" তোমাক নৃপতি ।
চাৰিঙ্গ-ৰাজ্যে বোলে নুহিকা শক্তি ॥ ১২৮
চাৰিঙ্গ-ৰাজ্যে
পতি কোট-ৰাজ্যে
প্ৰশংসা আক
দুৰ্জীয়া লোক-
সকলক লৈ
চৰ্চাম
এহি থানে পাতি থও" তোমাক নৃপতি ।
চাৰিঙ্গ-ৰাজ্যে বোলে নুহিকা শক্তি ॥ ১২৮
তৃত্য হৈয়া স্বামীৰ লৈবোঁহো কেনে ডাৰ ।
স্বৰূপত কাৰো ইটো নুহি ব্যৱহাৰ ॥
ওনি ৰাজা মনে তাক প্ৰশংসা কৰিলা ।
দুৰ্জীয়া লোকক লৈয়া দেশক চলিলা ॥ ১২৯
ঠাঠাৰী সোণাৰী যে কুন্দাৰ কুজকাৰ ।
চৰ্চাকাৰ চমাৰ কমাৰ চিত্ৰকাৰ ॥
তান্তী পঢ়িয়া আনো দুৰ্জীয়া যতক ।
নৰনাৰায়ণ ৰাজা সমস্তে নিলেক ॥ ১৩০
আপোন থানত নিয়া একত্ৰ কৰিলা ।
চাৰিখান নগৰত নিয়মে পাতিলা ॥
বৰ নৱনগৰ ডহানী কালদাৰ ।
চাৰিও নগৰ আতি ডৈলা জাতিকাৰ ॥ ১৩১
গোপালদেবক সেহি লগতে নিলন্ত ।
তান্তীসঙ্গে ডহানীপুৰত পাতিলন্ত ॥
তথাতে গোপাল যেনে আছন্ত হৰিষে ।
দেখিয়া লোকৰ মনে অমৃত বৰিষে ॥ ১৩২
মদনকো জিনি জলে তনু সুকুমাৰ ।
তামুলী দেখি নৃপতিৰ হৰিষৰ নাহি পাব ॥
তামুলী লৈবাক ৰাজা যতন কৰিলা ।
কলীয়া দলৈয়ে যাই নিষেধ কৰিলা ॥ ১৩৩
বোলে লৈবে তামুলী ইহাঙ্ক নুযুৱায় ।
পৰৰ ৰাজ্যৰ লোক কোনে আশ পায় ॥
ওনি ৰাজা অসন্তোষে গৃহক চলিল ।
বোলে মোৰ মনৰ কামনা নিসিজিল ॥ ১৩৪

ছবি

যেহে নবনাৰায়ণে ভৱানীপুৰত থৈলা
ততিসমে গোপালদেৱক ।

দোপালৰ কতো দিন মানে থাকি কৃষ * নাপৰিয়া হয়
নৰিয়া গৈলা তেহে অমাৰ গৃহক ॥ (* ছব-পাঠান্তৰ)
আক শঙ্কৰদেৱৰ থানে আছা যেহে মনপুৰ
শঙ্কৰদেৱৰ তথা দেৱ গোপাল ৰহিলা ।

লগত শঙ্কৰক মাধৱক আনো ভক্তসকলক
সাক্ষাৎ সেহি বেলা দৰশন ভৈলা ॥ ১৩৮

শঙ্কৰৰ মুখে কথা সহজে শুনিয়া থাকা
আনো একো ৰূথা কৰ্ম নাই ।
কতো দিন থাকি তৈত নাপৰিয়া সুস্থ হয়
আসিলন্ত গৃহক দুনাই ॥

দোপালৰ ঙক-মুখে শাস্তসৱ অগ্নয়্যাসে পড়িলন্ত
অধ্যয়ন ভৈলা মহা বিবেগী চতুৰ ।
সৰ্বঙণে ঙগাম্বিত পৰম কৰুণচিত্ত
মহা সন্ত সুবুদ্ধ সুধীৰ ॥ ১৩৯

মহা বিচক্ৰণ ৰূপ ঙগ দেখি গোপালৰ
দুইজনা কন্যা মাচি দিলা ।

পিতৃ-মাতৃৰ পিতৃ-মাতৃ দুইজনে পৰম হৰিষমনে
ভাৰ্য্যে তনয়ক বিবাহ কৰাইলা ॥

দোপালৰ এহিমতে গোপালগো সমস্তে লোকক ৰজি
দুই ভাৰ্য্যাক যেহে মহা হৰিষে আছন্ত ।

বিবাহ-কাৰ্য্য পাটবাউসীয়া স্থানে পুনু কতো দিন ৰানে
অমাৰ গৃহত ৰখিলন্ত ॥ ১৪০

শঙ্করদেব এদিনা শঙ্করদেব আকৃত সমাজ পাতি
 আজ্ঞা তৈকে গেলা অমার লগত ।
 পালন শঙ্করক মাধরক দৰশন হয় দুইকো
 প্রণামিলা হয় অরনত ॥
 মমা মনপূৰসমে এক পাশে দুয়োজন
 যেরে সোহ সভাত বসিল ।
 দেখিয়া শঙ্করে মাতি আগ পাৰিবাৰক প্রতি
 তাক হেন আদেশ কৰিল ॥ ১৪১
 গুণজনাক বোলন্ত গোপাল তুমি এহি আগু ত্রায়ে চৰি
 আম পাৰি আমিলা কিছুমান ।
 ষোণান শঙ্কর হেন বাণী গোপালে শুনিয়া উত্তি
 ধবে পাৰিবাৰক বৰিলা মতন ॥
 মহা ভয়ঙ্কর আম বেণে তাক নপায়
 হাত মেলি ওলক নপায় ।
 বামানন্দ ঠাকুরক জখলা ধৰিবে প্রতি
 দিলা তৈকে শঙ্করে পতাই ॥ ১৪২
 শঙ্করদেব বাণী ঠাকুরেও অনুমানি
 তথা যাই জখলা ধৰিলা ।
 দেখিয়া গোপালে বোলে আপুনি উত্তিৰোঁ মই
 ঠাকুরক নিষেধ কৰিলা ॥
 গোপালে জখলা পাতি আপুনি উত্তিলা যেরে
 তলত ঠাকুরে ধৰিলন্ত ।
 ঠাকুরে ধৰিলা হেন জানিয়া গোপালে পুন
 ডেল দিয়া মাটিক নামিলন্ত ॥ ১৪৩
 বোলন্ত ভোমৰা মোক আৰবাৰ ধৰা যেরে
 তেলৈ আত নিশ্চয়ে নুত্তিৰোঁ ।

শঙ্করৰ আদেশক শিৰোপত কাঁদ আমি
 আপোন গৃহক চলি যাইবো ॥
 এহি বুলি গোপালেও জখলা ভেজায়া তাত
 আপুনি স্বপ্নে চৰিলন্ত ।
 ভাল ভাল আম আনি খৰাত কৰিয়া ভৰি
 জৰু খোল তলক দিলন্ত ॥ ১৪৪
 গোপালো নাসলা যেনে আমক আনিয়া তেনে
 শঙ্কৰদেৱৰ আগে দিলা ।
 পৰম সুস্বাদ আম ভকতসৱক দিয়া
 আপুনিয়ো শঙ্কৰে ভুঞ্জিলা ॥
 এহিমতে গোপালেয়ো আম্র পাৰি শঙ্কৰক
 ভক্ত সমাধাতে ভুঞ্জাইলন্ত ।
 শঙ্কৰক প্ৰণামিয়া মাতুলক সধুধিয়া
 পুনু হো গৃহক আসিলন্ত ॥ ১৪৫

— + —

তুলসী

উজ্জ্বলীপুৰণ

নামৰ সত্ৰ

শুনা এক চিন্তে গোপালে যিমতে
 হৰি-ভক্তি প্ৰচাৰিলা ।
 বাহজন ভক্ত সহিতে তহিতে
 নামৰ সত্ৰ পাতিলা ॥
 সত্ৰেও বসিয়া এক থান হয়
 বসি ঘোষা গীত গায় ।
 কীৰ্ত্তন দশম বহুৱালী আদি
 পড়ন্ত পাঠ সদায় ॥ ১৪৬

কতো বেলি চটিচ কথা কহি থাকা

শুনা সবে বস মনে ।

গোপালব সদ কন্মক দোঁখিয়া

প্রশংসায় সৰ্ব্বজনে ॥

গোপালব

ছাক হেহি বাক্য বোলন্ত গোপালে

নেতৃত্ব

পালন্ত সবে আদেশ ।

নিজ ক্রপাঙণে গোপালে সন্মাকো

দেস্ত হিত উপদেশ ॥ ১৪৭

তাহান জননী কন্ম কবিবাক

প্রতি আয়ে উদগায় ।

ভকত সহিতে প্রসঙ্গ কবয়

দেখি তাবা দুখ পায় ॥

আত্মব আত্মবন্তে

তান্ত বহিবাক লাগি জোথা দিয়া

গোপালব

আন কন্মে চলিয়াস্ত ।

কন্ম-তৎপৰতা

একে নিমিষেকে বহিয়া গোপালে

বসি হবি-কথা কন্ত ॥ ১৪৮

পুন পুন মায়ে বচন বোলয়

কিক বসি আছা তুমি ।

তান্ত বসিবাক কাবণে তোমাত

পাখিয়া গৈলোঁহো আমি ॥

গোপালে বোলন্ত ক্লেধ নকবিবা

তযু বাক্য সাক্ষলিনোঁ ।

যেত জোথা দিলা তাহাতো কবিয়া

চৰায়া কিছু বহিলোঁ ॥ ১৪৯

আউব দিনা তাবা তাহাতো কবিয়া

জা জোথা দিয়া ছায় ।

ভাকো অপ্রয়াসে গোপালে কবন্ত
কিঞ্চিভো প্রয়াস নাই ॥

আত্ম-বিশ্বাস পুনু আসি মারে বিস্ময়ে ভগন্ত
কিনো কৰ্ম্ম বিপৰীত ।

দুদিনর জোখা একেবারে দেও
তথাপি পাৰে কবিত ॥ ১৫০

যি কাৰণে তাৰা দেৱ গোপালৰ
মহিমাক নজানয় ।

সিহেতু সামান্য জনয় মানিয়া
নিয়ম-বাণী বোলয় ॥

পূৰ্ব্বত ক্লম্বৰ মহিমাক যেন
যশোদায়ো নজানিলা ।

মাতি ভাজিবাৰ দায় দিয়া তাক
উকথলে বাক্সি থৈলা ॥ ১৫১

গোপালৰ ওণে সবাকো বজিলা
সবে কৃতকৃত্য ভৈলা ।

গোপালদেৱৰ শুদ্ধ যশস্যাক
দ্বীপ দ্বীপান্তৰে গৈলা ॥

গোপালত দেখি আনো তন্তিলোকে
তৈতে হৰিনাম গাই ।

হৰিকথা শুনি সহজে থাকন্ত
আন ৰূথা কৰ্ম্ম নাই ॥ ১৫২

x x x

পদ

শুনা আতপবে আৰো কথা বিপৰীত ।
গোপালৰ যেন কৰ্ম্ম মিজিল তহিত ॥

হৰিনাম গান্না যেনে তথাতে আছিল।

কতো দিন মানে মহা হৰিষে বঞ্চিয়া ॥ ১৫৫

এক দিনা গোপালে খেতক চলি যাত্ৰ।

অন্নোদয়

এগোটা ঘোটক আসে তাক দেখিলন্ত ॥

যোগ

মহা বিচক্ৰণ হয় বেগে আসে ধাই।

বার্ভা-প্ৰেৰণ

দেখিয়া গোপালে তাক প্রতি আছে চাই ॥ ১৫৬

এত হুতে ঘোঁরা আসি সমীপ চাপিল।

গোপালৰ নিকটক বাহতে বাখিল ॥

গোপালৰ প্রতি হেন বলিল। বচন।

ইটো কোন গ্রাম মোত কৈয়ো এতিক্ৰণ ॥ ১৫৭

তুনি হেন গোপালেও বলিল। বচন।

ইহাঞ্চে ডুবানীপূৰ বোলে সৰ্বজন ॥

পুনৰপি বাহতে বলিল। গোপালক।

চিনা কি নিচিনা তুনি অমৃতকবক ॥ ১৫৮

গোপালে বোলন্ত তেহে আমাৰ বন্ধুতা।

ভাল মতে জানে। তনি পয়োজন কহা ॥

পুনু আশোরাৰী হেন বলিল। বচন।

দোক-লবোদ

সত্তবে কহিয়ো গৈয়া মোস পয়োজন ॥ ১৫৯

শব্দবদেহ

তাৰা যিটো সত্তবও সেয়া কহিলন্ত।

বিকৃতপ্ৰাণ

তেহে পৃথিবীক এনি সেকজে গেলন্ত ॥

হেনয় কথতা যেনে বচন বলিল।

তথাতে গোপালে পৰি বোদন কহিল ॥ ১৬০

অমৃতকবত গৈয়া কহিল। তেখন।

তেহে সমে তৈতে বহু কহিল। ক্ৰন্দন ॥

আন্যোঅন্যে সৰ্বলোকে আলোচ কহিল।

এক থান হয়। সবে দশাত বসিল ॥ ১৬১

হখিনাম-কীর্তনক কবিল যতনে ।

অন্যোঅন্যে চলি গৈলা আপোন ভরনে ।

গোপাল চলিয়া আপনার গৃহে গৈলা ।

তথা গৈয়া বসি মনে গুণিতে লাগিলা ॥ ১৬২

হৰি হৰি কিনো মোর কৰ্ম্ম পাপক ।

হেলা কবি গই হকরাইলোঁ শঙ্করক ॥

ভক-অবেষণত জানিলা শঙ্কর চলি বৈকুণ্ঠে গৈলন্ত ।

গোপাল সুপিতার লগ তেবে গোপালে লৈলন্ত ॥ ১৬৩

সুপিতার লগত মোহল মাগ মন্ত তেবে লোকত শিক্ষাই ।

কিছুদিন দীক্ষা দিয়া হমিষে ফুরন্ত ঠাই ঠাই ॥

ভাতো ডাল নকরয় গোপালর গন

✱ ✱ ✱ ✱

সুপিতার থানে ধৈরে গোপাল আছন্ত ।

গোপালর মনে তাক্ক ংল নমানন্ত ॥ ১৬৪

মাদরুর গানে যাইবে মত্ত করিলন্ত ।

জানিয়া সুপিতা তাক্ক নিষেধ বোলন্ত ॥

আমাত করিয়া তাত কোন বড়া কৈবা ।

এথাত তোমার কিবা কার্য্য নিসিজিবা ॥ ১৬৫

সুপিতার বোলন্ত গোপাল শুনা বচন আমাৰ ।

বব-কথা মাখরো বরন্ত মোক বদি সতকাৰ ॥

মোক দেখিলতে গার চাঙ্গিয়া উঠয় ।

পৰম হৰিষে আগ বাড়িয়া নিরয় ॥ ১৬৬

হই নুই আক তুমি আপুনি দেখিবা ।

তথাতে যাইবোঁহো কালি প্রভাতে আসিবা ॥

হেন শুনি গোপাল আপুন গৃহে গৈলা ।

তৈকে যাইবে প্রতি মহা হৰিষে আসিলা ॥ ১৬৭

দুয়োজনে লৰি গৈলা মাধৱৰ স্থানে ।

আছন্ত মাধৱ দেখিলন্ত বিদ্যামানে ॥

ভক্তি-প্ৰদীপ- ডকতি-প্ৰদীপ * গ্ৰন্থ প্ৰমাণি আছন্ত ।

প্ৰহৰ পৰীক্ষাত সুপিতাক লাগি কিছু তৰু নবৰন্ত ॥ ১৮৩

শ্যন্ত মাধৱ কতো বেলি মানে পাছে পদ ১০০ ডেল ।

ভেৰেয়ে মাথৰে সুপিতাক লাগি চাইল ॥

বোলন্ত গোপাল কঠখানি দিয়ো আনি ।

দিমন্ত গোপাল মাধৱৰ আকো মানি ॥ ১৮৪

সুপিতা বসিলা তাতে দিয়া সানধান ।

গোপালৰ প্ৰথম তেৱে তান্ত প্ৰশ্ন কৰিলন্ত কিছুমান ॥

ওক-সেৱা মাধৱৰ পাশে যাই গোপাল বসিলা ।

পৰম হৰিষ মনে প্ৰণাম কৰিলা ॥ ১৮৫

বুলিলন্ত মাথৰে চাভিমা গোপালক ।

তুমি কি পিন্ধাশ অধুকৰৰ গৃহক ॥

গোপালে নোহেন মই কিঙ্ক নন্দনিবোঁ ।

আমাৰ বন্ধৰা তেতে কি কথা কহিবোঁ ॥ ১৮৬

প্ৰথম শুক বুলিলন্ত মাথৰে গৃহকখানি দিবা ।

আজা- আপুনাৰ গৃহক তেবে সে চলি যাইবা ॥

হেন শুনি গোপালে পুস্তক খানি চৈলা ।

সুপিতা সহিতে আপুনাৰ থানে গৈলা ॥ ১৮৭

মিছামতা পথত যাহন্তে তান মনে গুণি চায় ।

সুপিতাত মিছামতা শুক হন্তে কিছু ফল নাই ॥

অবিশ্বাস আন দিনা সুপিতাক থানত থৱয় ।

তেবে সে গোপাল নিজ গৃহক চলয় ॥ ১৮৮

সিদিনাক প্রতি দোবাটীত বহিলন্ত ।

যায়ো বুলি মধুকৰ গৃহক গৈলন্ত ॥

মাধৱৰ আদেশে পুস্তকখানি দিয়া ।

তেৱে সে গোপাল খোলা গৃহক লাগিয়া ॥ ১৮৯

আপোনাৰ থানে য়েৱে সুখে বহিলন্ত ।

শুনিয়ো মাধৱে যেন কৰ্ম কৰিলন্ত ॥

ভক-পত্নীৰ কাৰ্য্যত বৰপেটী থানে য়েৱে মাধৱো বহিল ।

মাধৱৰ ভৱানীপুৰ- আই-গোসাঁনীৰ নান্দ-পাটুকা ভাগিলা ॥ ১৯০

জালা তাৰ তৰে মাধৱো ভৱানীপুৰে গৈলা ।

মধুকৰ দলৈৰ বাৰীত প্ৰবেশিলা ॥

মাধৱক দেখি তাৰা হৰিষ ভৈলন্ত ।

বসিবাক বস্ত্ৰ পাৰ আসন দিলন্ত ॥ ১৯১

মাধৱো বসিলা তাত হৰিষিত মনে ।

সৱহি নমিলা আসি পৰিয়া চৰণে ॥

গুৱাপাণ অচা কৰি সাদৰি পুছিলা ।

আমাৰ থানক প্ৰভু কি কাষো আসিলা ॥ ১৯২

মাধৱে বোলন্ত মোৰ আন কাষ্য নাই ।

শুনা যিকৰণে আসি আছোঁ তমু ঠাই ॥

এক ওটি নান্দপাট আমাক লাগয় ।

দিবে পাৰা যদি তেৱে বৰ ভাল হয় ॥ ১৯৩

আই গোসাঁনীৰ নান্দ পাটুকা ভাগিল ।

শুনি মধুকৰে হেন বচন বুলিল ॥

নান্দপাট কিনি আনি এতিয়গে দিবোঁ ।

সি থানক প্ৰতি তেৱে কেনমতে নিবোঁ ॥ ১৯৪

তন্তিগণে কিঞ্চিতেকো বাক্য নকয় ।

নিৰে প্ৰতি আমাৰো শক্তি নাহিকয় ॥

মাধৱে বোলন্ত যদি পাটুকা বিনিব ।

আমাবে! খানক আৱে কেনমতে যাইব ॥ ১৯৫

মধুকৰে নোনে কহে। স্বৰূপ বচন ।

গোপাল সমীপতে আছে একজন মহাজন ॥

“মহাজন” তাৰা যদি নিবে বোলে তেৱে লৈয়া যায় ।

আন একো মতে আন নেদেখোঁ উপায় ॥ ১৯৬

তেন্তে যদি নাৰ বোলে তেখনে মৰয় ।

জীৱ বুলিলাত তত্তি তেখনে জাৱয় ॥

হেন জানি বাপ আৱে তান পাশে যায়ে ।

এহি কথাখানি তাক আদেশ কৰিয়ে ॥ ১৯৭

গৃহতে থাকি হেন শুনি মাধৱ হৰিষে চলি গৈলা ।

গোপালৰ গৃহৰ সমীপ যাই পাইলা ॥

গোপাল গোপাল বুলি স্নাত লগাইলন্ত ।

শুনিয়া গোপালে আগ বাঢ়িয়া গৈলন্ত ॥ ১৯৮

আপোনাৰ খানক আদৰ কৰি নিলা ।

বসিবাৰ লাগিয়া আসন পাৰি দিলা ॥

গুৱাপাণ দিয়া তাক নমস্কাৰ কৰি ।

কি কাৰ্য্য আসিলা বুলি পুছিলা সাদৰি ॥ ১৯৯

গোপালৰ নামৰ নামৰ মন্দিৰ খানি মাধৱে দেখিলা ।

মন্দিৰ কাৰ ইটো গৃহ বুলি হৰিষে পুছিলা ॥

গোপালে বোলন্ত আত আন কন্ম নাই ।

ভকতে সহিতে থাকোঁ ৰাম নাম গাই ॥ ২০০

পুনৰপি মাধৱে পুছিলা গোপালত ।

নামৰ প্ৰসঙ্গ তুমি কৰা কেন মন্ত ॥

কোন গ্ৰন্থ পাঠ পঢ়া কহিয়ে সত্ৰধ ।

শুনিয়া গোপালে হেন দিলন্ত উত্তৰ ॥ ২০১

তুলার

তেরে মাধবক গোপালে বুলিলা
 গুনিয়োক বাপ তুমি ।
 "জগতগুরু" জগতব গুরু শঙ্করদেহব
 শঙ্করদেহব কবিতাক পড়োঁ আমি ॥
 কবিতা পাঠ মাধব বোলন্ত যদিবা শঙ্কর
 জগতব গুরু হয় ।
 তোমাৰ আমাৰ হই নুই তেরে
 কহিয়া মোত নিশ্চয় ॥ ২০৮
 মাধব বাণী গুনিয়া গোপালে
 পুনহু দিলা উত্তর ।
 আমাৰ যে গুরু নুহিকা শঙ্কর
 ড়েল কেনে জগতব ॥
 মাধব বোলন্ত গুরু ড়েলে তেরে
 গুরুব সেরা লাগয় ।
 "প্রাণ ঠাকি বোলন্ত গোপালে প্রাণকো উদ্ধিয়া
 গুরু-সেরা" করিবার যোগ্য হয় ॥ ২০৯
 পুনহু মাধবে বোলে গুরু-সেরা
 তোমবাও কবা যেরে ।
 আই-গোসাঁনীৰ নান্দপাট থানি
 নিবাক লাগয় তেরে ॥
 দলৈ মধুকবে কিনিয়া দিবন্ত
 সরে একমতি হইবা ।
 কালি বা তোমরা পবঙই দিনা
 আমাৰ থানক ঘাইবা ॥ ২১০

গুহ-আজা-পালনর গোপালে বোলন্ত গুহক লাগিয়া
একে-আষাৰীয়া এতিক্ষণে যায়ে তুমি ।

উত্তর তন্তগণ সমে গধূল্য বেলাত
আলোচ কৰোঁহো আমি ॥

তেহে নান্দপাটি সরে লৈয়া যাইব
ইহাত সংশয় নাই ।

হেনয় বচন শুনিয়া মাধব
গেলা আপোনার ঠাই ॥ ২১১

তথাত আসনে বসিলা মাধবে
পৰম আনন্দ মন ।

শ্রীৰামর আগত বোলন্ত শ্রীৰাম বচন শুনোক
গোপালর প্রশংসা পাইলোঁ আজি একজন ॥

এক বাক্য বিনে আৰো পুনৰপি
বুলিবাক নলাগিল ।

মাধবর বাণী শুনিয়া শ্রীৰামে
বিস্ময়ে গুণিবে লৈল ॥ ২১২

সিটো পুরুষক কোন ভাগ্যবতী
গড় ধরি তুলিলেক ।

নজানোঁ পূৰ্ব্বর জনমত তপ
কৰিয়া আছে কতেক ॥

ছাহাক পৰম ঈশ্ববে প্রশংসা
কৰিলা আপুনি তুমি ।

গোপালক দেখা হেনয় জনক চক্ষুৰ গোচরে
পাবলৈ শ্রীৰামর কৈসানি দেখিবোঁ আমি ॥ ২১৩

অপেক্ষা মাধবে বোলন্ত আমার থানক
পৰশুই জাগিহন্ত ।

কেতিয়া পৰশুই হইবন্ত বুজিয়া
 ছিবিবাম বহিলন্ত ॥
 আই-গোসাঁনীক বুজিয়া মাধৱে
 সাজ কৰা কিছুমান ।
 ডকতসকল সহিতে গোপাল
 আসিব আমাৰ থান ॥ ২১৪

— () —

ছবি

মাধৱৰ আজা তৈত মাধৱৰ বাণী বস্তিসকলক আনি
 আপন সমস্ততে গোপালে কাহলা ।
 আমাৰ থানক আজি মাধৱ গোসাঁই আসি
 নান্দপাট নিবাক বুজিয়া ॥
 মধুকৰ দলৈয়ে যে কিনি থৈয়া আছে তৈত
 আমি সৰে নিবাক লাগয় ।
 শুনি তন্তিগণে বোলে তাৰা হেৰে দিব পাৰে
 আমাৰ কি কড়ি নাহিকয় । ২১৫
 অনুগ্ৰাণিত সিটো পাট তথা থৈয়া আপুনিয়ে কিনি লৈয়া
 যাইবোঁ আই-গোসাঁনীৰ ঠাই ।
 গোপালে বোলন্ত আৰ কিনিবাক নলাগয়
 মাধৱৰ আজা ডঙ্গ যায় ॥
 তলৰ ডয় আমাৰ কড়িক আমি লগাইবাৰ বেলা পাইবোঁ
 এতিক্ৰমে লৈয়া যাওঁ তাক ।
 শুনি তন্তিগণে তেৱে ডাল বুলি প্রশংসিয়া
 নবাধিলা গোপালৰ বাক ॥ ২১৬

পাট সাজী ৰাজি লৈলা ভাগত গোপাল ভৈলা
 যেনমতে গজ চলি যায় ।
 পাছত ডকতসৰ পৰম কৌতুক মমে
 চলে সৰে হৰিগুণ গাই ॥
 কতো বেগি মানে গৈয়া বৰপেটা থান পাইলা
 দৰতে মাধৱে দেখিলন্ত ।
 গোপালৰ প্ৰতি বোলন্ত শ্ৰীৰাম হৃদি গোপাল আসিজ হৈবা
 শ্ৰীৰামৰ প্ৰেম জ্ঞান আগবাঢ়িয়া গৈলন্ত ॥ ২১৭
 গোপাল গোপাল বুলি সাৰটি ধৰিলা গৈয়া
 চক্ষুৰ মোতক বহি যায় ।
 ঈশ্বৰ পূৰ্ণমে ৰাপ প্ৰশংসা কৰিলা বহু
 তোমাৰ ভাগ্যৰ সীমা নাই ॥
 মাধৱৰ মান পায় নান্দপাতি তথা থৈয়া
 নাজক ভোজন কাৰলন্ত ।
 মাধৱক পৰ্যাময় আপোন থানক গৈয়া
 হৰিমে গোপাল ৰহিলন্ত ॥ ২১৮
 মাধৱদেৱ বৰপেটা থানে আৰো এক অত্যাশ্ৰয় ভৈলা
 বৰপেটা ত্যাগ তাকাক মাধৱে নাসহিলা ।
 ৰাজগুৰু গ্ৰামী ভক্তসকল চাবা গৰু সলাবায়
 গৃহত জ্ঞান প্ৰদ গুচিয়া গাপিলা ॥
 বাস ৰাজগুৰু মাৰে গৈয়া চুসমাস বঞ্চিলন্ত
 ভৱানীপুৰত তাত পৰে ভৱানীপুৰত
 মাধৱদেৱ বৈশাখ মাসত ফাই গোপালৰ মন্দিৰত
 নিবাস ভৈলন্ত মাধৱ উপগত ॥ ২১৯
 তেঁত হয় মাস মানে দেৱ গোপালৰ থানে
 যোৱে মহা হৰিষে আছন্ত ।

সিবেলাত গোপালেও শবণ লৈবাক জাতি
ভুতাপাণ সাজ কবিলন্ত ॥

সদে সাজ খানি লৈয়া মাধব আশে দিয়া
মুসিলন্ত কাকুতি আশেহ ।

যেনমতে অপাৰব অগ্ন্যাসে ছইবোঁ পাব
দিয়া মোক ছেজ উপদেশ ॥ ২২০

মামবাম ওকলেও হাতখোৰ কৰি বোলে
গোপালৰ জাতি প্রজামন ।

“ভালমতে” জামিও মিনতি কৰি তোমাক বোলোঁহো বাপ
গোপালৰ ভালমতে কহিয়ো শবণ ॥

শবণ হেন স্তুতি-বাণী শুনি মাধৱে হৰিষ মনে
শবণ-ভকতি কহিলন্ত ।

মাধৱদেৱৰ বহু প্রসাদ লভিয়া মনে
সন্তোষে গোপাল বহিলন্ত ॥ ২২১

গোপালে বোলন্ত বাপ তোমাৰ পাকত ভজি
কামনা নকৰোঁ কিছু জামি ।

হেনক বচন শুনি হৰিষে মাধৱে বোলে
প্ৰীৰাম সাক্ষী হৈবা তুমি ॥

সাজ খানি অক দেখি মাধৱে বোলন্ত হাসি
হৈবে তমু শবণ তাকৰ ।

গোপালে শুনিয়া পুনু প্রচুৰ কবিতা সাজ
দিয়া নিয়া জাপে মাধৱৰ ॥ ২২২

লোকে নজমা মাধৱে বোলন্ত তুমি গোপাল জামাৰ থানে
শবণ ষৈসানি লুপিতা সয়ে গৈলা ।

কতিয়া হ'ল তৈসানি শবণ জৈলা লোকে মাত্ৰ নজানিলা
জাৰে ডাক বিদিত কৰিলা ॥

হুয়াহ শুক- এহিমতে গোপালেও মাধব মূখে কথা
 বাক্য প্রবণ যেরে ছন্ন মাস শুনিমন্ত ।
 মাধবদেব পুনৰ বৰপেটা-থান হন্তে ডকতসকলে আসি
 বৰপেটা যাত্রা মাধবক সাদৰি নিলন্ত ॥ ২২৩
 * * *

পদ

মাধব গৈলন্ত যেরে আপুনাৰ ঠাই ।
 শুকসেহাত গোপালৰ অতিবেক প্রজ্ঞা বাঢ়ি যায় ॥ ২২৭
 গোপালৰ সাজপাতি যন্ন কৰি তৈকে সদা যাত ।
 অত্যধিক দিনা চাৰিমানে কথা শুনিয়া থাকন্ত ॥
 অনুৰাগ পুনৰপি আসা যেরে আপোন ডবনে ।
 মাতুল দেখিয়া জননী বোলে ক্লেদ কৰি মনে ॥ ২২৮
 ক্লেদ-বাক্য তুমি তাত গৈয়া মাধবৰ দাস ডেলা ।
 দুই ভাৰ্যা পুৰিবাৰ কাক দিয়া গৈলা ॥
 মাধবদেবক প্রতি বচন বোলন্ত ।
 শুনিয়া গোপালে মনে দুখে কবিলন্ত ॥ ২২৯
 গোপালৰ মোহোৰ কাৰণে বাক্য আতাক বোলয় ।
 খেদ আক আৰো ইটৌ গৃহত থাকিবে নলাগয় ॥
 গৃহভাগ এহি মনে গুলি এক নিশ্চয় কৰিয়া ।
 গামোচা চুৰিয়া লোটা যন্ন কৰি লৈয়া ॥ ২৩০
 আন দিনা ধান বাখি উল্লীত থাকন্ত ।
 সিদিনাও সেহিমতে গোপাল গৈলন্ত ॥
 নিশা গোট দুখে যেরে তথাত বড়িলা ।
 প্রভাতে উঠিয়া মাধবৰ পাশে গৈলা ॥ ২৩১
 মাধবক প্রণামিলা অন্ননতভাৱে ।
 কৈবপৰা আসা বুলি পুছিলা মাধবে ॥

গোপালেও আপোনাৰ কাৰণ কহিলা ।
 শুকৰ ' ভোজনৰ কথাক মাধৱে নুপুছিলি ॥ ২৩২
 অসোধনত সেহিবেলা ক্ষুধাতুৰ গোপাল ভৈলন্ত ।
 জনাৰ মাধ নামে মণ্ডলৰ গৃহক গৈলন্ত ॥
 গৃহত বাস বোলন্ত আমাক তুমি কৰায়ো ভোজন ।
 মণ্ডলৰ শুনিয়া হৰ্ষিত ভৈল মন ॥ ২৩৩
 মাধৱৰ নিকটত তেঁসহো থাকন্ত ।
 সাদৰ কৰিয়া গোপালক ভূজাইলন্ত ॥
 ভোজন কৰিয়া দেৱ গোপালো ভহিতে ।
 বঞ্চিলন্ত দিনা চাৰি মহা হৰ্ষিতে ॥ ২৩৪
 শুকমুখৰ ভকত সহিতে বসি হৰিগুণ গায় ।
 বাক্য- মাধৱৰ মুখে কথা শুনন্ত সদায় ॥
 শ্রৱণ য়েৱে মণ্ডলৰ গৃহে গোপাল আছন্ত ।
 স্নান কৰিবাক পতি মাধৱ গৈলন্ত ॥ ২৩৫
 সেহি স্থানে গোপালক সাক্ষাতে দেখিলা ।
 শ্ৰীৰামক মাতি হেন বচন বুলিলা ॥
 শুকৰ বোলন্ত শ্ৰীৰাম শুনা বচন আমাৰ ।
 শুৎসনা কতো কতো লোকৰ হেনয় ব্যৱহাৰ ॥ ২৩৬
 আপোনাৰ গৃহবাস সমস্তে তেজিয়া ।
 পৰৰ ঘৰত থাকে নিবাস কৰিয়া ॥
 বিশ্বয়ীৰ ঘৰত বঞ্চিত লাগে য়েৱে ।
 আপোনাৰ গৃহ কিয় এৰিলেক তেৱে ॥ ২৩৭
 এহি বুলি মাধৱ আপুন থানে গৈল ।
 শুনিয়া গোপালে মনে শুনিয়া বুলিলা ॥
 মোকে সে ৰূপায়ো হেন বুলিলা বচন ।
 গৃহক লাগিয়া মনে কৰিলা ঘটন ॥ ২৩৮

নিজ	মনপূৰ মাতুলক মাতিয়া আনিলা ।
বাসা	দুয়োজনে বাসা খানি নিৰ্মাণ কৰিলা ॥
নিৰ্মাণ	বাবখোৰ দিয়া পতিলাক জুবিলন্ত ।
	হেন বেলা অচ্যুত যে গুৰু আসিলন্ত ॥ ২৩৯
	গোপালে ভোজন কৰিবাক নতু পান্ন ।
	গৈলন্ত অচ্যুত-গুৰু মাধৱৰ ঠাই ॥
অচ্যুত-বিপ্লব	দেখিয়া মাধৱে বৰ হৰিষ ভৈলন্ত ।
দ্বাবে গৃহ	কৈত বাসা দিবোঁ বুলি গুণিবে লৈলন্ত ॥ ২৪০
লগা হ'ল	বোলন্ত শ্রীৰাম মোৰ বচন শুনিয়ো ।
	গুৰুক লাগিলা বাসা বিচাৰ কৰিয়ো ॥
	শ্রীৰামে বোলন্ত মই জিজ্ঞাসা কৰিলোঁ ।
	গোপালৰ বাসা বিনে জান নেদেখিলোঁ ॥ ২৪১
	মাধৱে বোলন্ত তাক মাতি আনা তুমি ।
	দিয়ে বা নিদিয়ে এখা পুছি চাওঁ আমি ॥
	শুনিয়া শ্রীৰামে হাই মাতিয়া আনিলা ।
	বাসা খানি দিয়া মোক মাধৱে বুলিলা ॥ ২৪২
	দিবোঁ হেন গোপালেও বুলিলা বচন ।
	মাধৱৰ শুনিয়া হৰিষ ভৈল মন ॥
	গোপালে বোলন্ত মই কৰোঁহো ভোজন ।
	তেৱে সে বাপৰ মন হইবেক প্ৰসন্ন ॥ ২৪৩
	জোৰা পতিলাও অন্ন নুভুজোঁহো যেৱে ।
সোণাল	মোৰ মন কলট হৈম বুলিবেক তেৱে ॥
লগত অমেঘ	এহি বুলি গোপালে ভোজন কৰিলন্ত ।
গৃহাঙ্গন	পতিলা গুচাই বাসা গুৰুক সিলন্ত ॥ ২৪৪
	তথাতে অচ্যুত গুৰু হৰিষে বৰিলা ।
	গোপালে বাৰাক লাগি বচন কৰিলা ॥

জাপোনাব মাফুলক মাতি আনিমত্ত ।
হাতে অস্ত্র ধৰি দুয়োজন লৰিলন্ত ॥ ২৪৫
দেখিলা মাথন্ত্ৰে তাক হুমিলা বচন ।
কৈক লাগি চলি বাহা তোকা দুইজন ॥
গুনি মনপূৰে কৈলা মাথন্ত্ৰৰ আগে ।
এক খানি বাসা ভাঙিনক ব্ৰতি লাগে ॥ ২৪৬
জাগৰ খানিক বাপে লোকক দিলন্ত ।
তাতে সে জামাক পুনু মাতি আনিমত্ত ॥
মাথন্ত্ৰে হোলন্ত কিছু এখাত বহিলো ।

হবি-প্রসঙ্গ গণ্ডে মহে মাঝিবেক প্রসঙ্গ কবিলো ॥ ২৪৭
কবিবলৈ হে শুনি দুয়োজনে গৈলা স্নান কবিলন্ত ।
আদেশ দুয়োজনে বসি হবি-কথা শুনিলান্ত ॥
কথা-প্রসঙ্গতে বেলা ভাটীয়াই গেল ।
শ্রীৰামক প্রতি হেন স্বচন বলিল ॥ ২৪৮

ভক্ত-স্বৰূপে আমাৰ থানত গোপালক দিলোঁ ঠাই ।
হাস হল ভাল বুলি তৈকে নিলা শ্ৰীৰাম জাতাই ॥
 মাধৱৰ থানত গোপাল বহিলন্ত ।

ଡକ- ମାଧବ ଆଳସ୍ୟି ମହେନ୍ଦ୍ର ଥାକଡ଼ ॥ ୧୪୭
 ଡଗୁଆ କଥାବ ଜାଜାମେ ଥାବା ବିବଳେ ବସିଲା ।
 ମାଧବେ କହନ୍ତ ତାତ ଅଭିମ୍ନ କବିଲା ॥

দিনে দিনে গোপালবো নিতে নিতে বড়ি বাড়ি বাড়ি ।
 বড়ি-বড়ি দেখি মাধবের হবিশ্বর পাব নাই ॥ ২৫০ ।
 ভক্তজন বোলন্ত শ্রীবায় কহে! স্বরূপ ঘটন ।
 য যত প্রসঙ্গো গোপাল সমান লোক নাহি বিচক্ষণ ॥
 “অতুলনীর শ্রীবায় বোলন্ত দুয়ো একে কলেশ্বর ।
 বিচক্ষণ লোক” গোপালর কার্য! তৈল একেইক সুখ ॥ ২৫১ ॥

এহি বুলি শ্রীৰামেও মৌন হয়্য বৈল ।
 শুনা আতপৰে আৰো যেন কথা ভৈল ॥
 যেনে গোপালক জন্ম মাধৱে দিয়য় ।
 গোপালৰ মনে তাক ডাল নমানয় ॥ ২৫২
 বোলন্ত বহন মই কৰাও কিমতে ।
 গুৰুৰ সিজিবে পাতক মোৰ পুণ্য আচৰন্তে ॥ *
 কণ্ট দেখি এহি বুলি আপুনিয়ৈ পতিলা জুৰিলা ।
 নিজে ৰাজি চাউল পানী বসায়্য তলত জাল দিলা ॥ ২৫৩
 ভোজন নৱ দেখি পাক ৰাৰি দিয়া জুখি চাইলা ।
 সিবোলা মাধৱে গৈয়া দৰশন পাইলা ॥
 গুৰুৰ বোলন্ত গোপাল তুমি কেনবা কৰিলা ॥
 প্ৰশিক্ষণ বাহন গুটিক তুমি সেই হাতে ছুইলা ॥ ২৫৪
 ছুইলোঁ হেন গোপালেও বুলিলা বচন ।
 মাধৱে বোলন্ত পেহ্নায়েক এতিক্ষণ ॥
 মাধৱৰ আদেশে বাহন গুচাইলন্ত ।
 দেখিয়া শ্রীৰামে বৰ হৰিষ ভৈলন্ত ॥ ২৫৫
 সাধু সাধু বাপ তুমি বৰ যশ পাইলা ।
 অসত্য মাধৱৰ আগত অসত্য নমাতিলা ॥
 নমতাত নোছোঁ হেন বাক্য যদি আজি বোলা যেনে ।
 সত্যোষ ঈশ্বৰ-পুৰুষে এবিলেক হন্তে তেনে ॥ ২৫৬
 প্ৰকাশ নাৱন্তয়া গোবিন্দক পবিল মনত ।
 নোছোঁ হেন বাক্য কোনো আসন্ন মুখত ॥
 এহি বুলি শ্রীৰামেও হৰিষে বহিলা ।
 শুনা আতপৰে আৰো যেন কথা ভৈলা ॥ ২৫৭
 এক দিনা মাধৱ নৌকাত পাৰ হন্ত ।
 গোপালে গুৱাব সাজ গলে লৈয়া যান্ত ॥

* এই বিষয়ে আগৰ ৩৩ পৃষ্ঠা আৰু ৪৭ পৃষ্ঠাত ব্যাখ্যায় ১৮০-১৮৬
 পদ আৰু ২৩০ পদ চমুটয়া — সম্পাদক ।

হাতে সারঙিয়া তাক ধরিয়া আছয় ।

হাত-পান্ন একো লাৰিবাক নপাবয় ॥ ২৫৮

এক পান্ন গোপালে নৌকাক দিয়াছন্ত ।

আবো পান্ন তথাৰ দাঙিবে নপাইলন্ত ॥

হেন বেলা জনাৰ্দনে দৰশন পাইলা ।

পাছ হন্তে গোপালৰ পান্ন পৰশিলা ॥ ২৫৯

আত্মলিখ

গোপালেও তাত বৰ অসন্তোষ পায়্যা ।

ঠাবেৰে

বুলিলা বচন আত্মলিখ ঠাৰ দিয়া ॥

বাক্যপ্রয়োগত

এনে চল কৰিবাক পাইবোঁহো তোমাক ।

দোষাৰোপ

শুনিয়া মাধৱে হেন বুলিলন্ত বাক ॥ ২৬০

তেতিয়গে ওহা সাজ থৈবে আদেশিলা ।

ডকতক লাগি কিয় আত্মলি দাজিলা ॥

গোপালে বোলন্ত মোৰ আন কথা নাই ।

তাৰা মোক ওলগিলে যেন চল পাই ॥ ২৬১

ময়ো কোন বেলা কৰিবাক চল পাও ।

তাতে সে আত্মলি তাৰি চিয়ায়া দেখাও ॥

মাধৱে বোলন্ত ততো আত্মলি তুলিলা ।

সি কাৰণে মনে কিছু অসন্তোষ পাইলা ॥ ২৬২

ডকজনাই

ডকতক লাগি যিটো আত্মলি তোলয় ।

দোষ শুধৰালে

সিটো হস্ত গোটে তাৰ ছেদিবে লাগয় ॥

মাধৱৰ কুপা-বাণী গোপালে শুনিয়া ।

ভৈলন্ত সন্তোষ মহা প্রসাদ লভিয়া ॥ ২৬৩

এহি বুলি মাধৱ যে পাৰ হয়্যা গৈল ।

গোপালৰ ভক্তি

শুনা আতপৰে আবো যেন কথা ভৈল ॥

মাতৃৰ অসহনি

মাধৱৰ সঙ্গ যেনে গোপাল আছন্ত ।

আই বজৰাজী সিকথাক নসহন্ত ॥ ২৬৪

গোপালৰ
মনকণ্ঠ

মাধৱক প্ৰতি বহু বচন বোলয় ।
 আমাৰ পুত্ৰক তেখেত কিসক নিয়য় ॥
 গোপালৰ মনে দুখ বহুত মিলিল ।
 মাকুৰ কাৰণে মোত কোন নিসিজিল ॥ ২৬৫
 কোন বুদ্ধি কৰে? আবে কৈক লাগি ঘাওঁ ।
 মাকুৰ হাতক মই কিমতে এৰাওঁ ॥
 ছেন দুখ কৰি যেন্তে গোপাল আছন্ত ।
 মাধৱৰ আগত শ্ৰীৰামে কহিলন্ত ॥ ২৬৬
 গোপাল মাগিক কেন মতে বন্ধা যায় ।
 মাকুৰ কাৰণে তাৰা নৰ দুখ যায় ॥
 মাধৱে বোলন্ত মই দেওঁ বুদ্ধি এক ।
 এতেকে মাকুৰ তেন্তে হাত এৰাইবেক ॥ ২৬৭
 চক্ৰ কহা খনন্তা যতন কৰি লৈয়া ।
 বুলিবেক যাওঁ মই পশ্চিম লাগিয়া ॥
 এখাত লম্বোক তাৰা কৰিয়া সজান ।
 তুমি গৈয়া মাকুৰ আগত দিয়া জান ॥ ২৬৮
 শুনিয়া গোপালে তাক যত্ন কৰি লৈয়া ।
 শ্ৰীৰাম ভক্তানীপুৰক লাগি গৈলা ॥
 জননীৰ আগে কথা কহিলা বুজাই ।
 তোমাৰ তনয় দেশান্তৰী হুয়া যায় ॥ ২৬৯
 কোনৰা উপায় আছে কবিলোক তুমি ।
 গৃহক লাগিয়া হেৰা চলি যাওঁ আমি ॥
 শুনি বজৰাজী বহু দুখ কৰি মনে ।
 তেখেনে চলিয়া গৈলা মাধৱৰ হানে ॥ ২৭০
 আপোনাৰ থানে যেন্তে মাধৱ আছন্ত ।
 বজৰাজী পৰিয়া প্ৰণাম কবিলন্ত ॥

দেখাতৰী
হোতাৰ
আশঙ্কা
প্ৰদৰ্শন

মাধব ইজিতে গোপাল আসি ডেলা ।
 চক্ৰ কছা খনিতা যতন কৰি লৈলা ॥ ২৭১
 মাধবক গৈয়া নমস্কাৰ কৰিলন্ত ।
 বিদায় কৰিলোঁ হেৰা বুলি উঠিলন্ত ॥
 মাধৱে বোলন্ত বাপু কি কাৰণে যাত্ৰা ।
 আগৰ আগত কেনে ইকথা নকৰা ॥ ২৭২
 শুনিয়া গোপালে বোলে দৃথ কৰি মনে ।
 পৰৰ ৰাজ্যক যাওঁ মাতৃৰ কাৰণে ॥
 আপোনাকো প্ৰতি বহু বচন বোলয় ।
 আত মোৰ কিয় আৰ জীবাক লাগয় ॥ ২৭৩
 শুনি বজৰাসী দম্ভৱতে পৰিলন্ত ।
 মাধবক বহুত কাকণ্য কৰিলন্ত ॥
 ইটো পুত্ৰগুটি বাপ ষাখিয়োক তুমি ।
 আজি হন্তে একো বাক্য নুবুলিবোঁ আমি ॥ ২৭৪
 বংশধৰ পুত্ৰ এৰি নমাইবাতি মোক ।
 গোসাঁইৰ লগতে সৰ্ব্বকালে থাকিয়োক ॥
 মাধব লগতে নুহিবা গৃহতে থাকা আপোন ইচ্ছায় ।
 দেখি থাকিবাক যেন সৰ্ব্বক্ষণে পায় ॥ ২৭৫
 অনুমতি মাধৱে বোলন্ত কিক কৰা অসম্ভৱ ।
 বিচাৰত মাতৃৰ ধৰ্ম্ম কোনে দোষ ॥
 গোপালে বোলন্ত মই কিমতে সহিবোঁ ।
 অডকত মাতৃ কেনে ভোজন কৰিবোঁ ॥ ২৭৬
 সতী বোলে কহোঁ মই স্বৰূপ বচন ।
 সত্যে সত্যে সত্যে মই পশিলোঁ শৰণ ॥
 যেনে মাধৱত তাৰা শৰণ পশিলা ।
 হৰিষ গোপালৰ মনে মহা হৰিষ লজিলা ॥ ২৭৭

মাতৃৰ
 প্ৰতিশ্ৰুতি
 সৰ্ব্বকালে
 মাধব লগতে
 থাকিবলৈ
 অনুমতি
 মাতৃও
 ওকতীয়া
 হ'লত
 গোপালৰ
 হৰিষ

পুনৰাই
৭ জনা

মোলত এখনে বহিবাক পাবোঁ তেহে ।
 ঐক লাগি সাজ বাধা নকৰয় যোহে ॥
 শুনি মাৰে বোলে বাপ মোত নুপুছিবা ।
 তোমাৰে সে সাজ যত পাবে মানে দিবা ॥ ২৭৮
 শুনি হেন গোপালৰ হৰিষ ভৈলন্ত ।
 জননী সহিতে নিজ গৃহক গেলন্ত ॥
 আই বজৰাজী বৰ সন্তোষ লভিলা ।
 মাধৱক চিন্তি মনে গৃহতে বহিলা ॥ ২৭৯
 পৰম নিশ্চল-চিন্ত ভৈল আতিশয় ।
 হৰিভক্তি দহিলা মনৰ মলচয় ॥
 দেখা সৰ্বজন কেন সাধৰ লক্ষণ ।
 পৰৰ হিতক মাত্ৰ চিন্তা সৰ্বক্ষণ ॥ ২৮০
 কপিলে যিমতে দেৱহুতিক তাৰিলা ।
 সেইমতে গোপালে মাতৃক নিস্তাৰিলা ।

x

x

x

১২৩

এহিমতে যোহে গোপাল দেৱতা

ভৱানীপুৰ আছন্ত :

৩৬-সোৱাল
মাতৃৰ
উদগনি
খৰি অতাবত
মাধৱৰ লঘোন

বৰপেটা লাগি আই বজৰাজী
 উদগনি পঠান্ত ॥
 তথ্যতে মাধৱ লঘনে আছন্ত
 গোপালে বাই দেখিলা ।
 খৰি নুহবাৰ শুনি দুখমনে
 গৃহক লাগি আসিলা ॥ ২৮৬

ডাকত সহিতে আলোচ কৰিয়া

এক নৌকা খৰি লৈয়া ।

বৰপেটা ঘাটে তুলিয়া ফালিবে

মাগিলন্ত বাসা দিয়া ॥

গোপালৰ

যেতিয়কৈ তৈত

গোপালে খৰিত

খৰি-খোলা

কুঠাৰৰ কোব দিল ।

এত মাধৱৰ

দশো আঙ্গুলিত

ডাকজনৰ

ফুটিয়া ঘাৱ লাগিল ॥ ২৮৭

সহানুভূতি

দুখ কল সাজ

নৌকাক লাগিয়া

লৈয়া আগ বাঢ়িলন্ত ।

দুয়ো হস্ত মেলি

আঙ্গুলিৰ ঘাৱ

গোপালক দেখাইলন্ত ॥

মাধৱে বোলন্ত

তহিত তোমাৰ

যেন মত দুখ ভৈল ।

তোমাৰ গাৱৰ

বেদনা আমাক

চৰায়া একো নগৈল ॥ ২৮৮

এহি বুলি দুখ

কল সাজ আনি

গোপালক ডুজাইলন্ত ।

তথাত গোপালে

গুৱাপাণ ডুজি

কাখৰত ৰহিলন্ত ॥

খৰিক ফালিয়া

বৌদ্রত গুথিয়া

বৰিষেক আটে যেনে ।

পোলা বান্ধি থৈয়া

চান্দ ডৰি তেহে

আসন্ন নিজ ভৱনে ॥ ২৮৯

ষাৰিষ অস্তবে

সেহি অনুৰূপে

গোপালে নিয়া দিলন্ত ।

মাধৱে ৩ তেত খৰিৰ অন্তৰে

দুখ কিছু নপাহন্ত ॥

গোপালৰ গোপালৰ ভাৱ দেখিয়া লোকৰ

কাৰ্য্যত পৰম হৰিষ মন ।

জৰাৰে বোলন্ত ইহান সমান আৱৰি

সত্যৰ নাহি লোক বিচক্ষণ ॥ ২৯০

এক দিনা মাতি মাধৱে বোলন্ত

চিৰিৰাম গুনিয়োক ।

শ্রীৰামক ভৱানীপুৰক গোপালৰ থানে

ভৱানীপুৰলৈ এখনে চলি যান্নোক ॥

শ্ৰেয়ণ কেন মতে কথা কহন্ত গোপালে

তথাত্তে গুনি থাকিবা ।

যেন ভাল মন্দ জিজ্ঞাসা কৰিয়া

আমাত আসি কহিবা ॥ ২৯১

মাধৱৰ বাণী শুনিয়া শ্রীৰাম

তেখনে চলিয়া গৈলা ।

দিনা চাৰি তৈত হৰিকথা গুনি

মাধৱত আসি কৈলা ॥

শ্রীৰামক শ্রীৰামে বোলন্ত ভাল মন্দ মই

মুখৰি বিচাৰ কৰিয়া চাইলোঁ ।

উক্ত শ্লোকং আপোনাতো কৰি গোপালৰ মুখে

বঢ়াসে কিছু গুনিলা ॥ ২৯২

মাধৱে বোলন্ত যিহেতু গোপালে

মোক লৈয়া কথা কয় ।

জাত্তে সে তাহান মুখত আমাত্তো

অধিক স্বাদ লাগয় ॥

মাধৱৰ বোলন্ত আমাৰ গোপাল সমান
 প্ৰিয়তম প্ৰিয়তম নাহি আন ।
 শিশু কান্ধবাক্য মনে গোপালেও মোক
 কৰি আছে জঁৱ গ্ৰাণ ॥ ২৯৩
 গোপালক এহি প্ৰশংসা কৰিয়া
 মাধৱ যেনে আছন্ত ।
 পুনৰপি গৈয়া গোপালে তহিত
 যেন কৰ্ম কৰিলন্ত ॥
 নাৰায়ণ ঠাকুৰৰ সেহি সময়ত নাৰায়ণ ঠাকুৰ
 আলমন হৰিষে যেনে আসিলা ।
 মাধৱৰ পাৱে প্ৰণাম কৰিয়া
 বচন এক বুলিলা ॥ ২৯৪

ছবি

মাধৱৰ নাৰায়ণ ঠাকুৰে বোলে ৰাপৰ ডাঙাৰ খানি
 ডাঙাৰ পিয়ল কৰিবোঁ আজি আমি ।
 পিয়ল বোলন্ত মাধৱে কাৰ্য্য জান কিছু নিসিজিব
 ডাঙিৰাক পাৰিষাহা তুমি ॥
 পুনু নাৰায়ণে বোলে ডাঙিৰাক পাৰোঁ যেনে
 তামাৰ চৰণ-প্ৰসাদত ।
 সাম্প্ৰতে দেখিবা তুমি পুনুহো পাতিবোঁ আমি
 যেনে তথু আছন্ত মহত ॥ ২৯৫
 এহিবুলি নাৰায়ণে ডকত সত্ৰক মাতি
 লখ কোন গানে গানে সন্মাতো গুহুৰ ।
 ডক তোমরা সকলে কোনে কাক ডক বুলি আহা
 কহিলোক আমাত নিশ্চয় ॥

গুনিয়া ভকতসঙ্গে যাএ যেন মতি তেরে
 সেহিভায়ে কহিবে লাগিলা ।
 কেহো বোলে গজা গুণ কেহো বোলে ভাগবত
 কেহোজনে পিতৃক কহিলা ॥ ২১৬
 কতো বোলে যাবা মোক নরুণ দিয়া আছে
 তেস্তে গুণ জানিবা নিশ্চয় ।
 কেহো বোলে জগন্নাথ কেহো বোলে মজমান
 মাধবক মাধবক কেহো নোবোলয় ॥
 কোনেও গুণ - এহিমতে নাবায়ণে সমস্তে বিহরি গৈল
 মোহোলাত জনেকো নবৈল মাধবত ।
 লোপালব কিবা স্বাতি কিবা আশী এহিমাণে মাত্র লোক
 দুখ আছে অবশেষ বিচারত ॥ ২১৭
 হেন গুনি গোপালেও মনে দুখ কবি বোলে
 নমাতোঁহো কাক বাট চাই ।
 আৰো খানিতেকে ইটো নগর হোরায় শূন্য
 আঙ্গুলি দিবাবো তাঁই নাই ॥
 আঘাত গুনিয়া কিবা দুই চাৰিজন বহে
 এহি গুনি মাত লগাইলন্ত ।
 বোলন্ত ইকথা বাপ আঘাত নুপুছা কিঙ্ক
 গুনি নাবায়ণে মাতিলন্ত ॥ ২১৮
 ভোমাত পুছোঁহো বাপ স্বকপ কহিয়ো মোত
 কোন জন গুণ বা ভোমাব ।
 ভাবা বোলে আতা গুণ গুণবো পবন গুণ
 উত্তর— জানিবাহা শ্রীমন্ত শঙ্কর ॥
 পদাব গুণ পাছব লোকত আৰো সুখিলা অন্তক মাগে
 মাধব, কেহো জনে ভিন্ন বকহিলা ।

কহিলে বাপে যি কহিলা আমা'রো সেহিসে কথা

ডক সেহি উপদেশ সবে লৈলা ॥ ২৯৯

জন্মব" রাজসুয় যজ্ঞে যেন অগ্ৰহাৰী নজানয়

দ্রোণসেহে সহদেবে কৃষ্ণক চিয়াইলা ।

মাধৱক সেহিমতে গোপালেও ডকত সত্ত্বৰ আগে

ওক বুজি মাধৱক ওক দৰশাইলা ॥

চিনালে তেহে সবে গোপালক প্রশংসা কৰিবে লৈল

সাধু সাধু জীৱন তোমাৰ ।

জ্ঞান দান দিয়া আজি তুমি সে কৰিলা দূৰ

সমস্তৰে অজ্ঞান আন্ধাৰ ॥ ৩০০

আগৰ লোকৰ মানে মুখৰ হৰিল মাত

সবে যেন ডকত ডাঙিলা ।

মাধৱৰ বচনক সুমৰিয়া নাৰায়ণে

পাৰাণ ঠাকুৰৰ পুনু থাপি সবাকো বাখিলা ॥

পৰোপকার এহিমতে নাৰায়ণে লোকৰ চিন্তিয়া হিত

যাচি হৰি ডকতি কৰাইলা ॥

ভৱানীপুৰক প্রতি গোপাল আসিয়া পুনু

নিজ গৃহে হৰিষে বহিলা ॥ ৩০১

গুনা সামাজিক জন হৰিৰ ডকতি পথ

সৎসঙ্গত গৰে নিমিলয় ।

মাধৱে শত্ৰুৰক ঘেহে মহা দ্বন্দ্ব কৰি সৎসঙ্গক অনুসৰি

জাক গোপালে ঈশ্বৰকো তেহে সে চিনয় ॥

মাধৱক ওক শত্ৰুৰ ঈশ্বৰ হেন মাধৱে সে দৰশাইলা

বুজি দেখালে মাধৱকো গোপালে জনাইলা ।

দুইহস্তৰ উপদেশ আচৰিয়া শুদ্ধভাৱে

কন্যাস্নানে সংসাৰ তৰিলা ॥ ৩০২

সাম্প্রতে স্থলিলা সাৰ মাধৱৰ লগে তেৱে
 আছিলন্ত লোক স্বত মানৈ ।
 মাধৱৰ মাধৱৰ মহিমাৰ কেহো জনে নজানিল
 মহিমা যিনে দেৱ গোপালত আনে ॥
 গোপালে হে নানান ঠাকুৰেও মনৰ আশৱ জানি
 জানিলে চলভাৱে সুধি দৰশাইলা ।
 গোপালৰ মুখে সেহি কথাক বেকত কৰি
 সাধুসেৱা-ধৰ্ম্ৰ প্ৰচাৰিলা ॥ ৩০৩

x x x

পদ

গোপালৰ এহিমতে সুখে যেনে গোপাল আছিল ।
 পুত্ৰ কন্যা তেৱে তান দুই জন সন্ততি ভৈলন্ত ॥ ৩০৬
 কমললোচন নাম বৰ ঠাকুৰৰ ।
 থৈলা দামোদৰ নাম কনিষ্ঠ জনৰ ॥
 দুইহন্তৰ কাপে ওপে কেহো নোহে সম ।
 ভৈল একজন আৰো দুহিতা উত্তম ॥ ৩০৭
 তান ওপে সমস্তৰে মন সন্তোষিলা ।
 অতি দয়াতৰে পদ্মপ্ৰিয়া নাম থৈলা ॥
 ভাৱাসকলক কোনে স্বৰ্গাইবাক পাৰে ।
 অজ কৰি কহিবোঁহো মতি অনুসাৰে ॥ ৩০৮
 দুইহন্তৰ চৰিত্ৰক সম্বৰিলা এথা ।
 দামোদৰ ঠাকুৰৰ গুনিয়োক কথা ॥
 যি বেলাত জোহৰ মাধৱে সজাইলা ।
 পুৰুষাৰ্থ কৰি তাক গোপালে কৰাইলা ॥ ৩০৯

গহ সাজ কবি যেনে এদিনা গৈলন্ত ।
দামোদৰ ঠাকুৰক লগত নিলন্ত ॥
সাত বহিৰৰ শিশু আতি সুকুমাৰ ।
মাধৱক গৈয়া কৰিলন্ত নমস্কাৰ ॥ ৩১৭
কৰ্মখানি লৈয়া একপাশে বসিলন্ত ।
দেখিয়া মাধৱে তাক মাত লগাইলন্ত ॥
কোলে দামোদৰ মোৰ নাক্য শুনিয়োক ।
গৃহত পশিয়া ভাল মন্দ চাহিয়োক ॥ ৩১৮
শুনি দামোদৰে হেন দিলন্ত উত্তৰ ।
আপুনি জীয়া তুমি সজাই আজা ঘৰ ॥
ভাত আৰু ধৰিবাৰ মই কোন জন ।
শুনিয়া আমাক হাসিবেক সৰ্বজন ॥ ৩১৯
মাধৱে বোলন্ত তোক হাসিবেক কোনে ।
ভালু মন্দ জানি মোক কহিলো আপুনে ॥
শুনি দামোদৰে তেৱে উঠিয়া গৈলন্ত ।
গৃহত পশিয়া চতুৰ্ভিতি চাহিলন্ত ॥ ৩২০
তিনি ঠাইত আৰু তাৰা যিমতে দেখিলা ।
মাধৱত গৈয়া সেহি প্ৰকাৰে কহিলা ॥
মাধৱে বোলন্ত দামোদৰে যেন কয় ।
মই সে দেখিছোঁ তাক আনে নজানয় ॥ ৩২১
শুনি সৰ্বজনে তাক প্ৰশংসা কৰিলা ।
শুনা আতপৰে আৰো যি কথা মিলিলা ॥
যেতিয়ালৈ দামোদৰ গৈলন্ত উঠিলা ।
শৰীৰৰ বস্ত্ৰ গৈল তথাতে এৰিয়া ॥ ৩২২
যেৱে হৰি-মন্দিৰৰ ভিতৰ পৰিলা ।
তেৱে তান নস্ত খানি মাধৱে নিয়াইলা ॥

ওকজবান	জান বস্ত্রে জাব কবি পাৰি বসিলন্ত ।
ল'হা-ধেমালি	দামোদৰে কাকো একো লাক্য নোবোলন্ত ॥ ৩১৬
	পৰম হৰিষ মনে জাহুন্ত বসিলা ।
	মুজিলা মাধৱে দামোদৰক মাতিয়া ॥
	তোৰ গাৱে কি কাৰণে নাহিকে বসন ।
	কহিয়োক মোত তেৱে ইহাৰ কাৰণ ॥ ৩১৭
	দামোদৰে বোলে মোৰ বস্ত্ৰ কৈক য়ান্ন ।
	খিচাৰ কৰিলে তাক পাই এহি টাই ॥
	মাধৱে বোলন্ত তেবে মিলন্ত নকৰ ।
	হাত বস্ত্ৰ পাস তাকে চোৰ বুলি ধৰ ॥ ৩১৮
চোৰ-ধৰা	দামোদৰে বোলে চোৰ বহুত ডৰীয়া ।
	কিমতে ধৰিবোঁ মই জালমতি ছয়া ॥
	মাধৱে বোলন্ত তই মোকে সে বুলিলি ।
	মোত পৰে চোৰ তই জান নেদুখিলি ॥ ৩১৯
	দামোদৰে বোলে চোৰ বসিতে নপাৰি ।
	কিন্তু বস্ত্ৰ আছে আপোনাক সেৱা কৰি ॥
	শুনিল্লা মাধৱে অজ হাস্য কৰিলন্ত ।
	বস্ত্ৰখানি তেৱে তাক আপুনি দিলন্ত ॥ ৩২০
	শুনিল্লা সবাবো মনে বিস্ময় মিলিল ।
	দামোদৰ ঠাকুৰক প্ৰশংসা কৰিল ॥
“অজ বস্ত্ৰসতে	অজ বস্ত্ৰসতে এন্তে ডৈল সৰ্বজান ।
সৰ্বজান”	নাহিকে উভয় লোক ইহান সমান ॥ ৩২১
	গোপালো বসিলা সেহি সভাত জাহুন্ত ।
	তাক হেন মাধৱে বচন বুলিলন্ত ॥
	দামোদৰক জাতি স্নেহ নকৰিবা ।
	অধিক দিনক লাগি ইহাক নগাইবা ॥ ৩২২

	এহি বুলি মাধৱ হৰিষে বহিলন্ত ।
	ভৱানীপুৰক প্ৰতি গোপাল গৈলন্ত ॥
	ইসৰ চৰিত্ৰ জাহে এহিমানৈ থও
গোপালৰ	গোপালৰ সম্প্ৰদাক প্ৰপঞ্চিলা কও ॥ ৩২৩
সম্প্ৰদা	যেন মতে মাধৱক গোপালে থাপিলা ।
	যিহতে মাধৱ বেহাবক চলি গৈলা ॥
	সিসৰ কথাক মই কৰিবোঁ বেকত ।
	যি কিছু গুনিয়া আছাঁ ডকতসৱত ॥ ৩২৪
	তথাত হৰিষে য়েহে মাধৱ আছিল ।
	পণ্ডিতসকলে নৃপতিত খল দিলা ॥
মাধৱ	শুদ্ৰজনে ব্ৰাহ্মণৰ ওলগ লৱল ।
প্ৰতি পণ্ডিতৰ	ইকথা দেখিলা দুখ আমাৰ লাগল ॥ ৩২৫
গৰ্বা জসুৱা	ৰাজা ৰোলে মাধৱ হাজোক চলি যাওক ।
	দুয়োটি মাধৱ একে থানতে থাকোক ॥
	ৰাজাৰ বচন মাধৱত কহিলন্ত ।
	হাজো নগৰক প্ৰতি মাধৱ গৈলন্ত ॥ ৩২৬
মাধৱ—	তথাতে মাধৱে য়েহে হৰিষে আছিল ।
জীয়া আৰু	“জীয়া মাধৱ” “মৰা মাধৱ” বুলিলা ॥
মৰা	ইয়ো কথা নৃপতিত গোচৰ কৰল ।
	মাধৱে সে এতমান বিতণ্ডা কৰল ॥ ৩২৭
মাধৱক	গুনিয়া নৃপতি হেন বুলিলা ৰচন ।
দেশতৰী	আব ৰাজ্যে মাধৱ ওচোক এতিৰণ ॥
হয়লৈ জাহে	এতেকে মাধৱ তেৰ উজাৰা আজিলিদি ।
	জসম ৰাজ্যক প্ৰতি ডকত পাতিলা ॥ ৩২৮
মহাশী গোপালৰ	বিজ গোপালত আসি কথা কহিলন্ত ।
বিষয়	গুনিয়া গোপালে নিম্নাধিলা পৰাইলন্ত ॥

মাধৱে নৈবাস শুনি দুঃখ কাৰলন্ত ।

জাতা মোক অসম দেশক পাণ্ডিলন্ত ॥ ৩২৯

ঈশ্বৰৰ অমোঘ বচন ব্যৰ্থ ভেল ।

মাধৱ এহি বুলি তৈৰ পৰা পালটিয়া গৈল ॥

নৈবাস বেহাৰক যাইতে মাধৱ ভৈল মন ।

আক গোপালক মাতি ছেন বুলিলা বচন ॥ ৩৩০

বেহাৰ-মাতা মই সমে যাও আহা বেহাৰক প্ৰতি ।

নিম্মা গোপালে তেৱে কহিলা যুগুতি ॥

তমু সঙ্গৈ যাইতে মোৰ কিসৰ সংশয় ।

সহযাত্রী নাপৰিয়া দামোদৰ গৃহত আছয় ॥ ৩৩১

হ'বলৈ ততো আপোনাৰ যদি হোৱয় বচন ।

গোপালৰ তাকো এৰি যাইবোঁ তেৱে কৰিয়া যতন ॥

অজামৰ্থ্য মলমূত্ৰ পুত্ৰ তাত নাহি আসকতি ।

আপোনাৰ সঙ্গকে সে বাঞ্ছো দিনে-বাত ॥ ৩৩২

মাধৱে বোলন্ত বাপু তোমৰা থাকিয়ো ।

নাপৰিয়া দামোদৰ তাঁক-ডাল চায়ো ॥

কোচ বিহাবলৈ এহি বুলি দুইজন লগত লৈলন্ত ।

মাধৱদেৱ নৌকান্নে মাধৱ বেহাৰক চলিলন্ত ॥ ৩৩৩

কৌক-মাতা দেখি উন্মি কৰি সৱে কান্দিলে লাগিল ।

হৰি হৰি জামাৰ বিপাক্তি কিনো ভৈল ॥

মাইজৰ ঈশ্বৰে বঞ্চিত ভৈলোঁ কত পাপ ফলে ।

শোক আক ইটো দুখ নুপতি মাইবেক বস তলে ॥ ৩৩৪

অভিশাপ গোসাঁইক কৰিয়া দ্ৰোহ কোন ফল পাইবি ।

এহি অপৰাধে পাপী অধোগতি মাইবি ॥

এহি বুলি সৰ্বজনে কান্দি বহিলন্ত ।

মাধৱ গোসাঁই চলি বেহাৰে গৈলন্ত ॥ ৩৩৫

মাধবক পঠাই যেনে গোপাল বহিলা ।
 গোপালব . তাকুণে তেঁৱে এত শৰীৰ পৰিলা ॥
 পুত্ৰ-হানি গোপালে প্ৰবোধি শান্ত কৰিলা সবাক ।
 কিঞ্চিতেকো মানে নেদিগন্ত কান্দিবাক ॥ ৩৩৬
 ডকত সৰুক পাঞ্চি খৰি দিয়াইলন্ত ।
 ক্ৰিয়াকৰ্ম সভা মহোৎসৱ কৰিলন্ত ॥
 আপোনাৰ থানে যেনে গোপাল বহিলা ।
 শুনা মাধৱৰ মাইতে যি কথা মিলিলা ॥ ৩৩৭
 সোণকোষ নদীৰ দুই পাশে চকী দিয়া ।
 আছে দুই ৰাজ্যৰ উকীলে খাপ লৈয়া ॥
 মাধৱৰ চকী দেখি উজনিতে নাৱ ৰাখিলন্ত ।
 চকী গৰ তৈৰ এক লোকে আইধাইত জনাইলন্ত ॥ ৩৩৮
 হোৱাৰ লমসা আইধাই মাই ৰাজ মাহমীত বৈলা ।
 ৰাজ মাহমীয়ে ৰাজগুৰুক পাঞ্চিলা ॥
 বোলে গুৰু গোসাঁইক আনিয়ো গৈয়া তুমি ।
 বাহু জন লোকসমে দোলা দেও আমি ॥ ৩৩৯
 শুনি ৰাজগুৰু তেতিয়ক লৰিলন্ত ।
 নৌকাত মাধৱ বহি যি ঠাইত আছন্ত ॥
 প্ৰথমতে তাৰা গৈলা চকীয়াৰ থানে ।
 চকীয়া বোলয় গুৰু আইলা কি কাৰণে ॥ ৩৪০
 সমসা- ৰাজগুৰু বোলে মোৰ শশুৰ আসিলা ।
 সমাধান নিবে প্ৰতি জীৱ খনে পাঞ্চিয়া পঠাইলা ॥
 গাৱ দুখী হয় তাৰা নৌকাত আছন্ত ।
 এহি বুলি ৰাজগুৰু তথাক গৈলন্ত ॥ ৩৪১
 আচলাত গুড় খলিলৈক ঘসিলন্ত ।
 তাতে তুলি মাধৱক একতাই নিলন্ত ॥

	চকৌয়া বোলয় তাক্স অন্তবাই নিয়া ।
	জাবাসরে দুঃখ কবিরেক দুখ পায়া ॥ ৩৪২
হাজাওর	অন্তবাই পোলাত তুলিয়া ঘেরে নিল ।
প্রবেশত	মাধব বুজিয়া তেরে চকৌয়া জানিল ॥
আয়তি	যেখনে মাধব তৈল বেহায়ে প্রবেশ ।
	সমস্ত লোকক তৈল হবিষ অপেষ ॥ ৩৪৩
বাজ-সর	বাজাও মৈদান কবি সর পাতি দিলা ।
দ্বাপন	ছয় কুবি ভকতক বোজ দি পুখিলা ॥
	কামকপ বাজ্যে বর মিলিল অপায় ।
	হবি এবিলাত তৈল মৃতক পবায় ॥ ৩৪৪
কামকপত	ভবিষ্যত ফলে সিটী অবাজক তৈলা ।
অবাজকতা	মাধব পোলাই তৈত হবিষে বখিলা ॥

—০—

সুযুবি

ভক্ত-দশনাথে	তথাত আছিল যেরে । শ্রীবাম আশিলা তেরে ॥
শ্রীবামর রমণ	মাধব দুই পায়ে । নমি অন্নবতভারে ॥ ৩৪৫
	লৈয়া তারে অনুরক্তি । মাসেকক দিলা ক্ষান্তি ॥
	ভকতসহক চাই । সুবিলন্ত ঠাই ঠাই ॥ ৩৪৬
	যেরে এক মাস তৈল । ভদ্রানীপূরক পৈল ॥
গোপালব	গোপালব সর পাই । হবিষ পাব মাই ॥ ৩৪৭
সরত	তিনি মাস হবিষন্ত । কথামাত্র শুনিজন্ত ॥
অখাব	শ্রেয়বসে যুব দিয়া । শবীকো পাসকিয়া ॥ ৩৪৮
অনন্দ	কথাবল মাত্র দিয়া । দিনবাগি বজাখিয়া ॥

যেনে আসা চাৰি ডৈল । বহাবক চলি গৈল ॥ ৩৪৯
 মাধৱক দেখিলন্ত । জানু শিবে মমিলন্ত ॥
 খাতিয়ে-দিনে অৱনত হুৱা বৈল । মাধৱে বুলিবে গৈল ॥ ৩৫০
 প্ৰেম-হসন্ত এত দিন আছা কৈত । কেনে বুলি গৈলা ঐত ।
 আপোন শ্ৰীৰামে বোলন্ত মোক । যেন লাগে বুলিয়োক ॥ ৩৫১
 পাহৰা এক মাস ফিৰি আইলোঁ । ভৱানীপুৰক গৈলোঁ ॥
 গোপালৰ সজ পাই । পাসৰিলোঁ সমুদায় ॥ ৩৫২
 তিনি মাস বহি গৈল । যেন এক দিন ডৈল ॥
 আহোক আনিবোঁ ডাক । পাসৰিলোঁ আপোনাক ॥ ৩৫৩
 এতেকে বিলম্ব ডৈল । চাৰিমাস বহি গৈল ॥
 এথাতো কৰিলা যেন । বড় পাইলোঁ কিছুমান ॥ ৩৫৪
 সি কাৰণে পাসৰিলোঁ । আসিষাক নপাৰিলোঁ ॥
 পৰম সন্তোষ হেন বাণী । মাধৱে আহিলা শুনি ॥ ৩৫৫
 পৰম সন্তোষ ডৈলা । শ্ৰীৰামক প্ৰশংসিলা ॥

x

x

x

পদ

গোপালৰ মহিমা শ্ৰীৰামে কহিলন্ত ॥
 শুনিয়া মাধৱ মনে হৰিষ ডৈলন্ত ॥
 যেহেন সাধুৰ পুত্ৰ অগিঅাক গৈল ॥
 শুমিলন্ত ডান তৈত বহু বিত্ত ডৈল ॥ ৩৫৮
 ঐত জনকৰ হৰিষৰ পাৰ নাই ।
 মাধৱদেৱৰ মনে ডৈল সেহি প্ৰায় ॥
 কতো দিন থাকি যেনে বৈকুণ্ঠে চলিলা ।
 শ্ৰীৰামক মাতি হেন বচন বুলিলা ॥ ৩৫৯

	মোৰ থাকো ডুবানীপুৰক তুমি হাইবা ।
আচাৰ্য্য হবলৈ	গোপালত গৈয়া মোৰ আদেশ কহিবা ॥
লোপাজৰ প্ৰতি	আচাৰ্য্য পাতিয়া মই যাওঁ গোপালক ।
অমোঘ আজ্ঞা	হৰিভক্তি ধৰ্ম্ম কহি তাৰিবে লোকক ॥ ৩৬০
	কদাচিতো গোপালে বচন নবাধিব ।
	হৰিক ভকতি ধৰ্ম্ম লোকত কহিব ॥
	লোকৰ কুশল খিজনত হওে ধৰ্ম্ম ।
	ধৰ্ম্ম নকহিলে তাৰ বিপদ শিখয় ॥ ৩৬১
	শ্ৰীৰামে বোলন্ত বাপ গুৰুতাহো ভোগাত ।
	গোপালে কিমতে মোত কৰিবে সজ্জাত ।
শিষ্যসকল	ইহাৰ কাৰণ কহিয়োক ভাল মতে ।
সঙ্কেত	জাগাত প্ৰভয় তাৰ কৰে যেনমতে ॥ ৩৬২
	মাধবে বোলন্ত তুমি জন্ম জন্মা যাবে ।
	তোমক সজ্জাত তাৰা বহিবেক তেহে ॥
	এহি বুলি মাধব বৈকুণ্ঠ চলি গৈলা ।
	ডুবানীপুৰক তেহে শ্ৰীৰাম আসিলা ॥ ৩৬৩
	মাধবৰ আশ্বা গোপালত কহিলন্ত
আজ্ঞা শুনি	গোপালে মান দণ্ড কৰিলন্ত ॥
লোপাজৰ দুখ	বোলে থাক ভয়ে মই সমস্ত ন গনোঁ ॥
	তথাপিহো সি কথার হাৰ নসাবনোঁ ॥ ৩৬৪
	কদাচিতো ঠোঁটো মই ডাৰক নলবোঁ ।
	আদেশ যদি এক বাজো মই জাৰি হাইবোঁ ॥
শ্ৰীৰামৰ	শ্ৰীৰামে বোলন্ত বাপ আবেসে বুলিল ।
বুজান	তুমি ধৰ্ম্ম নকহিলে জগত নশিল ॥ ৩৬৫
	মাধবৰ আদেশ বাধিতে নশুন্ডায় ।
	জাওন এক বাক্য মোক বুলিলা গোসাঁই ॥

তেৱে সে তোমাত তাৰা কৰিব সজাত ।
 তুমি গৈয়া তান গৃহে ভুজিবাহা ডাত ॥ ৩৬৬
 মোক অন্ন দিয়ো এহি বাক্য ব্যর্থ নৌক ।
 বিষাদ এবিয়া বাপ ধৰ্ম্ম কহিয়োক ॥
 কদাচিতো লোকক বঞ্চিত নকৰিবা ।
 মাধৱৰ অমোঘ বচন সাফলিবা ॥ ৩৬৭
 এহি বুলি শ্ৰীৰামে বৰপেটা গৈলা ।
 ডকতসৱতো তৈত এহি কথা কৈলা ॥
 মাধৱৰ আদেশক গোপালে শুনিয়া ।

গোপালে

তথাতে বহিলা মনে বিষাদ কৰিয়া ॥ ৩৬৮
 বাহু মূৰ বৰিষ তভো ধৰ্ম্ম নকহন্ত ।

আজ্ঞা-পালন

হেন কথা নাৰায়ণ ঠাকুৰে শুনিলন্ত ॥

মকৰাত নাৰায়ণ

বোলে ইকাৰ্য্যক মই কৰাইবোঁ আপুনি ।

ঠাকুৰৰ সংকল্প

হেন বেলা গজলাৰ বাপ মদুমণি ॥ ৩৬৯

পৰম হৰিষ মনে তথাতে মিলিলা ।

গজলাৰ

দেখি নাৰায়ণে মনে সন্তোষ লভিলা ॥

মদুমণি

পূৰ্বে তাৰা দেৱ মাধৱক লাগ পাই ।

তানে আজ্ঞা লৈয়া এথা আসিলা দুবাই ॥ ৩৭০

পুনু যাই মাধৱক লাগ নগাইলন্ত ।

ঠাকুৰৰ জগ শুনি তথাতে গৈলন্ত ॥

ঠাকুৰেও তাসম্বাক কৰাইলা ভোজন ।

প্ৰীতিভাৱে পুছিলন্ত নিজ প্ৰয়োজন ॥ ৩৭১

জাপ মদুমণি কৈলা আপোন কাৰণ ।

শুনি নাৰায়ণৰ হৰিষ ভৈল মন ।

ভাৱ লগে লৈয়া গোপালৰ খানে গৈলা ।

ঠাকুৰক দেখি তাৰা হৰিষ লভিলা ॥ ৩৭২

গোপালক

আশ্বাস

ঠাকুৰে

শিলা

" বন্ধ "

বসিবাৰ আসন দিয়াইলা বঙ্গমনে ।

পুছিয়া কুশল-বাৰ্তা মধুৰ বচনে ॥

শুনিয়া ঠাকুৰে হেন বুলিগন্ত বাক ।

এক গোটা বড় আজি দিৰোহো তোমাক ॥ ৩৭৩

মোক মোৰ বোলা যেনে আঁঠু বাখিয়োক ।

নিজ মুখে শৰণ ডকতি কহিয়োক ॥

শুনিয়া গোপালে পুনু দিগন্ত উত্তৰ ।

বাধি আছোঁ আত্মা মই দেৱ মাধৱৰ ॥ ৩৭৪

আক প্রতি কিঞ্চিতেকো ইচ্ছা নকৰিবাঁ ।

নিজ প্রয়োজন সাধি সুখদে বঞ্চিৰোঁ ॥

শুনিয়ে ঠাকুৰ আৰো বোলোঁহো তোমাক ।

ইটো ডাব দিবে কেনে খোজাহা আমাক ॥ ৩৭৫

মহৰ যে পিণ্ডা ধৰ্ম্য মহাপুৰুষৰ ।

বাৰি গোটা ডৈল তাৰ গুথান নলৰ ॥

আউঠ অঙ্গুলৰ বয়ন যে জানা তাক ।

সিটো ডাব খানি নিকি পাবে বহিবাৰ ॥ ৩৭৬

কিসক আমাক হেন বচন বুলিলা ।

শালৰ নাৱত যেন ডবা দিলা শিলা ॥

ঠাকুৰে বোলন্ত হেন নুবুলিবা বাক ।

মাধৱৰ আত্মা হয় আছয় তোমাক ॥ ৩৭৭

উক-উকটৰ

আজাত

উকট

আপুনি সৰ্ব্বজ্ঞ তুমি জানা সত্তে নয় ।

উক-আত্মা কি কাৰণে বাধিবে লাগয় ॥

আমাবো বচন কিছু কবিত্তে যুৱায় ।

তুমি ধৰ্ম্য নকহিলে লোক নাশ যায় ॥ ৩৭৮

শুনিয়ে গোপাল কছোঁ স্বৰূপ তোমাত ।

চিলিম ছাই নামে বাজা আহিলা পূৰ্ব্বত ॥

পঞ্চম ধার্মিক রাজা নাহিকে সন্ততি ।

মৃত্যুকালে তান হেন সম্পজিল মতি ॥ ৩৭৯

এক মহা পাত্র তান সেনহর আছয় ।

রাজ্য দিবে প্রতি তাক আহ বান করয় ॥

সিবেলা পাত্রক কেহো আনন্দা নৈলো ।

এতেকে চিলিম ছাই পরলোকে গৈলো ॥ ৩৮০

তান সগে দুইজন খোদা আছিলন্ত ।

তারাসরে রাজার বচন শুনিলন্ত ॥

অরাজক ভৈল সরে প্রজা নাশ যায় ।

দেখি তাবা দুইজনে চিহ্নিলা উপায় ॥ ৩৮১

রাজার বচন আসি পবিল মনত ।

তাক আনি রাজা পাতি থৈলন্ত পাটত ॥

সি কারণে দুই খোদা সজাতী ভৈলন্ত ।

গোপালক

জাতে সে পাত্রক রাজা আনি পাতিলন্ত ॥ ৩৮২

নাভায়ণ

তোমাক ধর্ম্য আজি আচার্য্য পাতিলোঁ ।

ঠাকুরেও

যি কারণে মাধবর বচন শুনিলোঁ ॥

আচার্য্য

আজি যদি বাক্য তুমি কবাহা আয়াব ।

পাতিলে

মই বৃড়া দুয়ো ভৈলো সজাতী তোমাৰ ॥ ৩৮৩

চিলিম ছাই নুপতির দুয়ো খোদা ঘেন ।

মই বৃড়া [* অথাৎ শীৰাম] দুয়োজন মাধবর ভৈল ॥

এতেকে সে বোলোঁ স্বাপ রূপা কবিলোক ।

ধর্ম্য কহি লোকর কুশল সাধিলোক ॥ ৩৮৪

ঠাকুরর শুনি হেন কারুণ্য বচন ।

আজ্ঞামতে

তেহে সে গোপালে তান্ত কহিলা শরণ ॥

কাব্য

পুনু নাভায়ণে বোলে আক কৈক যায় ।

ইকথা এবিবে তুমি নপাৰা আতাই ॥ ৩৮৫

	অধিক নারীয়ে যদি যিহ্ন। ওটি যায়।
	সেহি গুণে তাইব স্বাকুল জাতি যায়।
	এক জনে সব বৌট ভোজন করয়।
	দুইবো সমদোষ আক শাস্ত্রেও করয় ॥ ৩৮৬
	হেন জানি আজি কুল সৈলো হো তোহাৰ।
ভক্ত-কুলৰ	ধৰ্ম্য কহি লোকৰ সাধিয়ে উপকাৰ ॥
পৰা	এহি বুলি নাৰায়ণ ঠাকুৰ চলি গৈলা।
ভক্তকুললৈ	বাগ যদুমণি সেহি থানতে বহিলা ॥ ৩৮৭
	ঐনা সান্নিধ্যানে সামাজিক নিবস্তৰ।
দেবতা আৰু	দেখিয়ে কুপালু গুণ সাধুসকলৰ ॥
সন্ত সাধুৰ	পৰবে সে হিত সদা চিন্তে সাধুজনে।
পাৰ্থক্য	আপোনাৰ কাৰ্য্য যাক সাধে দেৱগণে ॥ ৩৮৮
	x y x

চুলাৰি

গজলাৰ	এহিমতে যেনে	বাগ যদুমণি
যদুমণিৰ	হৰিষে তথা বহিলা ॥	
ভক্ত-সেৱা	দেৱ গোপালত	ভক্ত-সেৱা ধৰ্ম্য
	শুদ্ধভাৱে দৰশাইলা ॥	
	যাব কৰ্ম্য দেখি	নাৰায়ণ ঠাকুৰে
	পৰম সন্তোষ ভৈলা।	
দেৱ গোপালৰ	থানত আনিলা	
	আপুনি ভেট কৰাইলা ॥ ৩৯১	
ভক্ত-নিষ্যৰ	মহা বিচক্ষণ	পুৰুষ জানিলা
পৰম প্ৰীতি	গোপালৰ বজ্জমন।	

ସେନ ସନ୍ତ ପତି ଆତ୍ମୀ ନାଶୀ ପାହା
 ନଞ୍ଜାରେ ବଢ଼ି ସଘନ ॥

✕ ✕ ✕

যদুমণিৰ যি কিছু শ্রমত জাহ্নল সংশয়
নিসংশয় তেখেত দৰ কৰিলে ॥

সিটো পুৰুষৰ শুদ্ধ যশস্যাৰ
কহি কোন পাৰ নাই।

ঘাৰ পুত্ৰ-নাতি তৰুত অদ্যাপি
 সৰ্বাভে প্ৰীতি জনায় ॥ ৩৯৬

অধুব বচন নম্র কলহব
নাহিকে যাহাঁও সম ।

ঘাহাব পৰসি শ্লেচ্ছসকলৰো
 হোৱয় মতি উত্তম ॥

X X X

পৰম হৃদিয়ে সখী ছয়া তা'র।
তথাত্তে ঘେঁরে বহিলা ।

কাথ পাৰক কাৰ্যসূপাৰক পুৰুষ উত্তম
দ্বিজ পৰ্কাষো- জাসিয়া বাপ মিলিনা ॥

ভয়ম মিলন তেতিক্রমে বাপ পুত্রম উত্তম
 ভ্রাতৃনীপ বে গৈলন্ত ।

অধুৰ মূৰ্তিক দেখি গোপালৰ
হৰিয় আতি ভৈলন্ত ॥ ৩৯৮

গোপালৰ পাত্ৰে ডজি শুকুডাৰে
উপদেশ আচৰিলা ।

কায় বাক্য মনে গোপালত বিনে
জ্ঞান চিন্তা নববিলা ॥

জাপ যদুমণি সহিতে দুইহানো
বহিঃস্তুত একে সঙ্গে ।

গোপালৰ মুখে অমৃত সমাম
কথা শুনি থাকা বসে । ৩৯৯

ককল জাতাইৰ ককল জাতায়ো গোপালৰ প্রতি
তক-তুষ্কৰা নিতান্তে খৰি যোগান্ত ।

স্বধাক গোপাল চলন্ত তথাক
ডাৰ খানি লৈয়া যান্ত ॥

ককলজাত, ককলপেটা থানে মাধবৰ তিথি
মাধবদেবৰ তৈতে মহোৎসব ভৈল ।

তিথি-ভুক্ততসকল সহিতে গোপাল
অহোৎসব তথাকে চলিয়া গৈল ॥ ৪০০

গোপালৰ সস্তাৰ কন্দাক গোপালে সস্তাকো
কার্য-পৰিচালনা নিয়মিয়া কবায়য় ।

যাক যেন যোগা বস্তু উপহার
আপুনি সন্তে দিবয় ॥

সস্তা অবসানে ভুক্ততসকলে
গোপালত কহিলন্ত ।

বোলন্ত গোসাঁইৰ সন্ত সাজ খানি
ঠাকুরে * মন্ত নিলন্ত ॥ ৪০১ [* বামচরণে]

আমাক লাগিয়া কিঞ্চিত্তা নেদিলা
আপুনি সমস্তে লৈল ।

বোলন্ত গোপাল ইহাত আমাৰ
কোন খানি হানি ভৈল ॥

ঠাকুরে ডাগিন বলিয়া লবয়
আমি খোজো কোন কাজে ।

ইকথাক আবে গুনিলে জামাক
হাসিবেক সামবাজে ॥ ৪০২

সেহকজনব অপেক্ষা থাকলে
সেহাব নধবে ফল ।

মিস্কাম নিকামস্বকপে যাবা সেহা কবে
সেহাব তাবে সে সিজে সকল ॥

কার্যকৰী হেন জানি বাপ তোমবাসকলে
উপদেশ আক ইচ্ছা নকৰিবা ।

যেহে সংসারক তবিবাহা সুখে
নিকামে সেহা কৰিবা ॥ ৪০৩

গোপালব হেন বচন গুনিয়া
সরেও সন্তোষ ভৈলা ।

গোপালব গুহু যথ বখানিয়া
আপোন থানে বহিলা ॥

—০—

ছবি

সিদ্ধান্ত কোনে একদিনা সভামধ্যে কথাব বিচার ভৈল
কি সিদ্ধান্ত সিদ্ধান্ত কবন্তা কেহো নাই ।

দিব ? সিবেলাত নাবান্ধন ঠাকুরে বুলিবে লৈলা
গোপালদেহক প্রতি চাই ॥ ৪০৪

যাবান্ধন সভামধ্যে গোটা কথা সোধে মানে যতজোক
ঠাকুরবাবা সমস্ততে গোপালে কহিবা ।

কার্য-বিভাব লোকব জর্থক যত পুরুষ উত্তম কৈবা
চবিরক জাখাত পুছিবা ॥

ইটৌ কথাখানি বাপু তুমি সি সিদ্ধান্ত দিবা

মাধব হুয়াছে আদেশ ।

হেনর বচন শুনি গোপালে সন্তোষ হুয়া

বুলিলন্ত বচন বিশেষ ॥ ৪০৫

শঙ্কর মাধব গড় ব আশ্রয় কথা

তাৰ কোনে তত্ত্বক জানয় ।

তোমবা সত্ত্ব যদি মোব প্রতি দয়া ভেল

যেন জানোঁ কহিবে লাগয় ॥

সজাত এহি বুলি গোপালেও ডাগ ডাগ কবি কথা

কথা-বাজব সৎসরি কহিবে লাগিলা ।

কথা-শঙ্কর দুইনাতি নাৰায়ণ ঠাকুর আদি

প্রকাশ শুনি সত্তে সন্তোষ লাভিলা ॥ ৪০৬

আবত্তগি সমস্তে সজাত লোকে সাধুর্বাদ কবিনা যে

ঘবাম্বি গৈলা লোক মানে ।

হেন দেখি গোপালেও সমস্তকে সন্তোষিয়া

চলিলন্ত আপোনাৰ থানে ॥

শুনিলোক সজাসদ গোপাল-চরিত্র পদ

কেহো আক হেলা নকরিবা ।

x x x

পদ

ভরানীপুত্র আহন্ত গোপালদেব ভরানীপুত্র ॥ ৪১০

সর হাপন ভক্তিকুল মধ্যত বঞ্চিলা মহাশয় ।

“মহাজন” বুলি তাক জগতে জানয় ॥

সকল ভক্তিয়ে তাক কবি সতকার ।

সহজে থাকন্ত আত্ম পালিয়া যাহাব ॥ ৪১১

	তৈত সন্ত গাতি হবিনামক লব্ধয় ।
নগবগালক	তন্তিগণে আসি নিতে এসঙ্গকয় ॥
দলৈবকরা-	অমৃতকব মধুকব আৰো ষ্মিকব ।
পবিত্ৰালব	পুষ্কৰ সহিতে আৰা চাৰিও সোদৰ ॥ ৪১২
জমাদৰ	তন্তিৰ বকরা তাৰাসৱ আছিলন্ত ।
	গোপালক বহুত শূশ্ৰষা কৰিজনত ॥
	তিনিজন উত্তম ভকত মাধৱব ।
	অমৃতকৰ ভৈলন্ত সেৱক শঙ্কৰৰ ॥ ৪১৩
	শঙ্কৰক মাধৱক যিমতে মানয় ।
	সেহিমতে গোপালকো সাদৰ কৰয় ॥
	সুখে কতো দিন য়েৰে তথাত আছিল ।
	শূনা আপ তৰে আৰো যি কথা মিলিলা ॥ ৪১৪
	মধুকৰ দলৈৰ য়ে দ্বাতু চাৰিজন ।
	তাৰাসৱে চলি গৈলা বৈকুণ্ঠভৱন ॥
	মধুকৰ নাতি দেৱানন্দ মহাশয় ।
	ভৈল একেশ্বৰ ভেত্তে নাহিকে সহায় ॥ ৪১৫
	আনো সৱ ভক্ত কালে কৰিলেক হত ।
	মিলিল বৈৰাগ্য দেৱানন্দৰ মনত ॥
	কিছুমান ভক্তি কালঝাৰত আছিল ।
	তথা যাই দেৱানন্দ নিবাস কৰিল ॥ ৪১৬
	হেন দেখি গোপালেও গুণিলা মনত ।
	গ্রামৰ উচ্ছয় হয় গৈল লোক যত ॥
কালঝাৰলৈ	তথাত থাকিবে আৰ নাহি প্ৰয়োজন ।
ভক্তি কৰিবলৈ	কালঝাৰে যাইবে গোপালৰ ভৈল মন ॥ ৪১৭
অভিলাষ	আই বৰঠাকুৰক তথাতে থৈলন্ত ।
	কালঝাৰে যাইবেক হস্ত কৰিলন্ত ॥

ইতি পূৰ্বে:	গাধৰুৰ সত্ত্ব তৈত আছিল পূৰ্ণত ।
কালঝাৰত	আছিল ডকতসত্ত্ব তৎপৰ ধৰ্ম্মত ॥ ৪১৮
গাধৰুৰ সত্ত্ব	গোপালৰ যেনে হেন বচন শুনিল।
	তাৰাসত্ত্ব গাদৰ কৰিয়া তাক্স নিলা ॥
একাদশ	একাদশ আতাইব বাৰীত সত্ত্ব পাতি ।
আতাইব	প্ৰকাশিলা ঈশ্বৰৰ দুৰ্গত ডকতি ॥ ৪১৯
বাৰীত	পঢ়িয়া সকলে গৃহ সাজিলা দিলন্ত ।
সত্ত্ব স্থাপন	হৰিষে গোপালে কালঝাবে বহিলন্ত ॥
কালঝাৰৰ	সিটৌ কালঝাব তৈলোক্য নাই সম ।
বৰ্ণনা	পঞ্চজবলাহ বৈকুণ্ঠতো অনোবম ॥ ৪২০
	আত বহ সাধুসত্ত্ব কলিলা নিবাস ।
	সম্পূৰ্ণ ডকতি-ধৰ্ম্ম হোছে প্ৰকাশ ॥
	হেন ধৰ্ম্ম নভলেক নাই নুপজিব ।
	কালঝাৰ থানে যেনে ভক্তিক লভিব ॥ ৪২১
	মনুষ্য-মধ্যত থালা আতি মান্যত ।
ভাষা-পুত্ৰ এৰি	সি সি কালঝাবে সেহি ভক্তিক পাইলন্ত ॥
ধৰ্ম্মৰ সাধনা	আপোনাৰ ভাৰ্য্যা-পুত্ৰ গৃহক এৰিয়া ।
	সেহি ধৰ্ম্ম আশা কৰি প্ৰবাস খণিয়া ॥ ৪২২
	প্ৰথম পতিতসত্ত্বো মুকুত ভৈলন্ত ।
	সিটৌ কালঝাৰৰ গুণৰ নাই অন্ত ॥
পোৰোলা	পূৰ্ব দিশে পোৰোলা নিকটে বহি যায় ।
নৈব ভাগ্য	যাৰ জন সাধুসত্ত্ব ভুজন্ত সদায় ॥ ৪২৩
	পোৰোলা সমান তীৰ্থ নাই পৃথিৱীত ।
	সাধুসত্ত্ব যাক পৰশন্ত্ৰু প্ৰতি নিত ॥
	সাধুৰ ধূলোয়ে কৰে জগত উদ্ধাৰ ।
	হেন ধূলা পাৰে নিতে শত শতবাৰ ॥ ৪২৪

১০৮

১০৯

১১০

আপুনি গোপালে যাত নামি কৰে স্নান ।
 নাহিকে উত্তম তীৰ্থ পোৰোলা সমান ॥
 পূৰ্বে যমুনাত যেন কেশৱে ক্ৰীড়িলা ।
 গোপপিশু সহিতে কৰিয়া মহালীলা ॥ ৮১৫
 সেইমতে গোপালেও পোৰোলা তীৰতে ।
 কৰিলা অনেক লীলা ভকতসহিতে ॥
 দক্ষিণে ভৰুৱা তাত খাৰ মৎস্য পায় ।
 ভকতসকলে যাক ভুজন্ত সদায় ॥ ৮১৬

কালকাৰ

বৰষাৰ সৰুমৰ তপাত আছয় ।

উৎপত্তি কথা

কালকাৰ বুলি যাক জগতে জানয় ।

কুবাচৰ ৰাজা বোলে কিনো কালকাৰ ।

সেহি দিনা হন্তে নাথ থাতি ভৈল তাৰ ॥ ৮২৭

থানৰ বৰ্ণনা আবে এহিমানে থও ।

গুনা তৈত ভকতসৱৰ কথা বও ॥

আন ভকতৰ কথা সম্প্ৰতি বহোক ।

দুই বকৱাৰ

দুই বকৱাৰ চাৰিভক গুনিয়োক ॥ ৮২৮

চৰিত্ৰ

জয়কৃষ্ণ কামদেৱ দুই বকৱাৰ ।

জয়কৃষ্ণ যাক

কিছুমান চৰিত্ৰক কৰিবোঁ প্ৰচাৰ ॥

কামদেৱ

যাতপৰে মহাধৰ্ম্মশীল নাহি আন ।

যাৰ যশ্ দ্ৰশ্যোদিশে কৰয় ব্যাখ্যান ॥ ৮২৯

একে প্ৰদ্যে দুয়ো অধিকাৰী হয়ছিল ।

কন্দলু নামে দল্লতওঁঠে নালাগিল ॥

একমতি ছল্লা যাক গোপালৰ থানে ।

হৰিকথা গুনিয়া থাকন্ত ৰঙ্গমনে ॥ ৮৩০

বিষয়ৰ দোষে দুইহক্ক নোচোৱয় ।

অনিয় জানিয়া তাত ৰতি নকৰয় ॥

হৰিভক্তি সঞ্চা হেন মনে মানিলন্ত ।
 ভকতসহিতে প্ৰিয় আলাপ কৰন্ত ॥ ৪৩১
 গোপালৰ উপদেশ দুয়ো আচৰিলা ।
 এক-জীৱ-প্ৰাণ হয় হৰিষে বঞ্চিলা ॥
 দুয়ো জন চিয়া ভৈল ভকত মধ্যত ।
 দুইকো দৰশায়া কথা কহন্ত আনন্ত ॥ ৪৩২
 তাৰাসনো চলি গৈল বৈকুণ্ঠ নিলয় ।
 যাৰ গুহ যশ বাশি অদ্যপি জ্বলয় ॥
 জয়কৃষ্ণ আতাই যিবেলাত আসিগন্ত ।
 গোপালৰ চৰণে শৰণ পশিগন্ত ॥ ৪৩৩
 বহু অপকাৰ তাক পিতৃয়ে কৰিলা ।
 নাৰায়ণ-ঠাকুৰে সে প্ৰহঞ্জে বাখিলা ॥

x x x x x

তিনিশ-তিনি-

কুৰি-তেবজন

তিনিশত তিনিকুৰি আৰো তেবজন ।
 অসমৰ জীয়া লোক গৈল এহিমান ॥ ৪৩৬
 তাসম্ভাৰ মध्ये কতো জনক দেখিলোঁ ।
 কতো লোকসকলক শ্ৰৱণে শুনিলোঁ ॥
 সান্ন্যশেষ সমস্তকে শুনিবাব নাই ।
 স্থলৰূপে মাত্ৰ এহিখানে সংখ্যা পায় ॥ ৪৩৭
 এতেকে সবাকো মই বনাইবোঁ কিম্বত ।
 মুখ্য মুখ্য বাছি কিছু কৰিবোঁ বেকত ॥
 কামৰূপ-ৰাজ্যে যত ভকত আছন্ত ।
 সিসন্ধৰ কবিতো নপাৰোঁ মই অন্ত ॥ ৪৩৮
 এতেকে সে উকুত নকৰি তাসম্ভাক ।
 বৰ্ণনা কৰিবোঁ মই দুই বৰ্ণনাক ॥

ডহানীপুৰক ঐব গৈল দুয়োজন।
 তাবাসকলক আগে কৰিলোঁ বৰ্ণন ॥ ৪৪২
 কালঝাৰ থানে যায় যত লোক মানে
 তাসহাৰ চৰিত্ত শুনিয়ো সান্নিধ্যানে ॥
 ব্রাহ্মণ সম্যাসী বাপৰ আন্তে কহোঁ মই কথা।
 সম্যাসী তাৰা গৈয়া যেন কৰ্ম কৰিলন্ত তথা ॥ ৪৪৩
 বামবেগ যেনে ঘাই ভৈলা কালঝাৰত প্ৰবেশ।
 দেশ-ভ্ৰমণৰ দেশ ভ্ৰমিলাক দিলা গোপালে আদেশ ॥
 নিমিত্তে চক্ৰ কৰ্ত্তা কমণ্ডল খনতা দিলন্ত।
 গোপালৰ নিদ্দেশ আৰো হেন বচন গোপালে বুলিলন্ত ॥ ৪৪৪
 সমস্তে দেশত তুমি ভ্ৰমিয়া ফুৰিবা।
 “য’তে বড়া ধৰ্ম্ম যৈত দেখা বড়া ধৰ্ম্ম তথাতে ভাঁজিবা ॥
 গোৱা, তাকে চলি যাইবা তুমি আৰো জগন্নাথ-স্থান।
 ল’খা” জগন্নাথ-মূৰ্ত্তিক দেখিবা বিদ্যমান ॥ ৪৪৫
 অৱনতভাৱে তাক প্ৰণাম কৰিবা।
 প্ৰসাদ-অন্নক তুমি ভোজন কৰিবা ॥
 বজাৰত দেৱগণ নামিয়া থাকয়।
 তাকো ভাল মতে চিনিবাহঁ মহাশয় ॥ ৪৪৬
 তাৰা বোলে কেনমতে চিনিবোঁহো তাক।
 শুনিয়া গোপালে পুনু বুলিলন্ত বাক ॥
 দেৱতাও ধৰি ফুৰে মনুষ্যৰ বেশ।
 নাই শৰীৰৰ ছায়া নকৰে নিষেধ ॥ ৪৪৭
 সৰাৰে লগতে গতি কৰিয়া ফুৰয়।
 উথাগিতো পৃথিৱীত ছোজ নপৰয় ॥
 হেনভাৱে গৈয়া বিজনক দেখা তুমি।
 ফহি সে দেৱতা তেৱে চিনাইলোঁহো আমি ॥ ৪৪৮

হেনয় আদেশ য়েৰে গোপালে কৰিলে ।

বাপ সন্ন্যাসীয়া তেতিয়াকৈ চলি গৈলা ॥

সমস্তে বাজ্যত বিচাৰিয়া ফুৰিলন্ত ।

তীৰ্থক্ষেত্ৰমাৰ্গে কিছু নাথাকিল অন্ত ॥ ৪৪৯

জগন্নাথ-

যেহে ঘাট জগন্নাথ দৰ্শন পাই ।

দৰ্শন

নকৰি প্ৰণাম মাত্ৰ আছিলন্ত চাই ॥

তথাতে বজাৰে অন্ন প্ৰসাদ দেখিলা ।

কিঞ্চিতেকো তাকৈক ভোজন নকৰিলা ॥ ৪৫০

ৰজাৰত দেৱক বিচাৰ কৰিলন্ত ।

দেৱতাক দৰ্শন তথাতে পাইলন্ত ॥

গোপালে কহিলা দেৱতাৰ যেন থান ।

সেইভাৱে দেখি তাক পাইলন্ত প্ৰমাণ ॥ ৪৫১

চাৰু দিয়া গৈয়া তান হাতত ধৰিলা ।

কিক ধৰিলাহা বুঢ়ি বৰুণে পুছিলা ॥

বাপ সন্ন্যাসীও বোলে তুমি কোন জন ।

কহিয়ে আমাত তেৱে স্বৰূপ বচন ॥ ৪৫২

তুনি হেন দেৱতায়ে দিলা পৰিচয় ।

বৰুণ-দেৱতা মই জানিবা নিশ্চয় ॥

তেৱে সে তাহাৰ হাত এৰিয়া দিলন্ত ।

বৰুণ-দেৱতা চলি স্বৰ্গক গৈলন্ত ॥ ৪৫৩

পুনৰপি আইল তাৰা কালঝাৰ থানে ।

অৱনতে প্ৰণামিলা গোপাল-চৰণে ॥

গোপালে বোলন্ত কোন দেশত ভ্ৰামিলা ।

গোপালতকৈ

কোন থানে কোন, তুমি ধৰ্ম্মক লাভিলা ॥ ৪৫৪

বেছি ধৰ্ম্ম

তাৰা বোলে বড়ো সম জাক যি নপাইলোঁ ।

ক'তো লুপালে,

আতা কৰি শতক্ৰমে হ'ল সে দেখিলোঁ ॥

গোপালে সুখিলা পুনু সন্ন্যাসী ষাপত ।
 দেৱতাক দৰশন তৈল কেন মত ॥ ৪৫৫
 বাপ সন্ন্যাসীও তাৰ কহিলা কাৰণ ।
 পুনু হো গোপালে হেন বুলিলা বচন ।
 তুমি গৈয়া উগমাথ দৰশন পাইলা ।
 নমস্কাৰ কৰি অন্ন প্ৰসাদ ভুজিলা ॥ ৪৫৬
 তাৰা বোলে দুই কৰ্ম নকৰিলোঁ আমি ।
 গোপালে বোমন্ত কিক নকৰিলা তুমি ॥
 শুনি তাৰা বোলে মই চাহিলোঁহো শুনি ।
 ব্ৰাহ্মণ বুলিয়া অন্ন মেদিলা আপুনি ॥ ৪৫৭
 একেৰে ভোজন কৰিবোঁহো কোন সতে ।
 আপোনাৰ জাতি-ভ্ৰষ্ট কাৰবোঁ কিমতে ॥
 আৰো নমস্কাৰ নকৰিলো যি কাৰণে ।
 ইহাৰ সিদ্ধান্ত কহো শুনিয়ো আপুনে ॥ ৪৫৮
 এ হ শিৰে বন্দি আছোঁ তোমাৰ ধূলক ।
 আৰো মোৰ সেৱিবাক লাগল কাহাক ॥
 তোমাৰে সে আজ্ঞা মানি দেশত জমিলোঁ ।
 তুমি হেন দেৱ কতো বিচাৰি নাপাইলোঁ ॥ ৪৫৯
 যেন ভৃগুশ্বশি পূৰ্বে পৰীক্ষা কৰিলা ।
 মাধৱত পৰে দেৱ জ্ঞান নজানিলা ॥
 বাপ সন্ন্যাসীও সেহিমতে চাহিলন্ত ।
 গোপালৰ পাৱত তেৱে সে ভজিলন্ত ॥ ৪৬০
 গোপালৰ মুখে শুদ্ধ উপদেশ লৈয়া ।
 তথাতে বহিলা মনে হৰিষ লভিয়া ॥

*

*

*

ছবি

বৰগুৰু চৰিত্ৰ	শুনাতাপৰে আৰো	যেহে বাপ বৰগুৰু
	ৰাজাৰ কটকী আছিলন্ত ।	
	পুত্ৰ-দাৰা-ধন-জন	সম্পদক মিছা জানি
	সমস্তকে দূৰ কৰিলন্ত ॥ ৪৬৪	
	গোপালৰ পাত্ৰে গৈয়া	ডজি জুৰপটভালে
	শুদ্ধ-উপদেশ আচৰিলা ।	
	গোপালদেবৰ মুখে	কথামৃত পান কৰি
	সুখী হয় হৰিষে	বহিলা ॥
বৰ যদুমণি আৰু	বাংশ যে বাৰীৰ আৰো	বাপ বৰযদুমণি
শ্রীৰামৰ চৰিত্ৰ	আৰো বাপ শ্রীৰামে	সহিতে ।
	দুয়ো একমতি হয়	দেবেৰাপাৰত গৈয়া
	একে বাসে বহিলা	তহিতে ॥ ৪৬৫
দেবেৰাপাৰ সন্ত	দেবেৰাপাৰৰ সন্ত	বাপ শ্রীৰামেও তৈতে
	ভাগৱত পঢ়িয়া থাকন্ত ।	
	বাপ যদুমণি তাৰ	অৰ্থক বখানি থাকা
	কতো ওজা হয়	পদ গান্ত ॥
	হেন বেলা শিৱানন্দ	মাধৱৰ আজা লৈয়া
শিৱানন্দৰ	আসি সেই সভাত	মিলিলা ।
গ্ৰন্থ	কোন ভাগ ডকতিক	আচৰিছা ভোৰাসহে
কোনভাগ	এহি বুলি তেসমে	পুহিলা ॥ ৪৬৬
ভক্তিআচৰিছে	সমস্তে সভাৰ লোকে	নিচুকি বহিলা যেহে
	ভাল মন্দ সিদ্ধান্ত	নিদিয়া ।

বব যদুমণি বাপে শ্রীৰাম সহিতে দুয়ো
গৈলা তেহে বাসাক লাগিয়া ॥

তথাত বসিয়া দুয়ো আলোচ কৰিয়া বোলে
এথাত থাকিবে নুহি কাজ ।

কৈবৰা জগৰা দুই মনুষ্য আসিয়া দেখোঁ
সমস্ত সভাকে দিলে লাজ ॥ ৪৬৭

মৰোঁ জীওঁ একো আৰ এতেক সভাৰ লোকে
কেহো জনে সিকান্ত নিদিলা ।

বড়া কথা

এতেকে জানিবা তৈত কিবা বড়া কথা আছে
এহি বুলি দুয়ো চলি গৈলা ॥

বৈচাৰি

দুয়োৰে

প্রস্থান

বৰপেটা থানে য়েহে তাছা গৈয়া দুয়োজন
নাৰায়ণ ঠাকুৰে লাগ পাই ।

নাৰায়ণ

কথাৰ আশয় জানি বোলে তাৰা দুইহস্তক
এথাত থাকিবে নুযুৱায় ॥ ৪৬৮

ঠাকুৰৰ

পৰামৰ্শ

ডাঙৰ শৰীৰ কেনে অলপ জলত মজি
আত তোৰা কিমতে ডুবিবা ।

গোপাল অগাধ জল তাতে পৰি যাইবা তল
স্নান-পান সমস্তে কৰিবা ॥

হেন জানি বাপ দুয়ো গোপালৰ আগে যায়ে
যেহে শুনা আমাৰ বচন ।

কন্তো দন মানে যদি তথাত বন্ধিবে পাৰা
সিজিবে সকলে প্রয়োজন ॥ ৪৬৯

ঠাকুৰৰ হেন বাণী তাৰা দুই জনে শুনি
আতি বৰ হৰিষ ভৈলন্ত ।

নাৰায়ণ ঠাকুৰক প্রশংসা কৰিয়া দুয়ো
গোপালৰ থানক গৈলন্ত ॥

গোপালৰ অনোহৰ ৰূপক নিৰীক্ষি দুফো
 গোপালদেৱৰ ভাণ্ডিশয় হুঁহিষ জড়িলা ।
 সন্তত আশ্রয় গোপালৰ চৰণত ভক্তি কথা-বস পিয়া
 সুখী হয় তথাতে ৰহিলা ॥ ৩৭০
 মহা বিচক্ষণ পাঠ পায় গোপালেও কথো
 কিঞ্চিতেকো বাকী নকৰিয়া ।
 সাধুসকলৰ মাগে ভকতি-ভণ্ডাৰ মোগে
 প্ৰেমদ্বসে থৈলন্ত বুৰায়া ॥

—o—

শুলৰি

দহঘৰীয়া সুবাস মাজীৰ গুৰু বসুদেৱ
 নাৰায়ণৰ সন্ত বাস নাৰায়ণ ।
 চৰিত্ৰ বাস যদুমণি * পলুয়ায়া তাই
 মিল গোপালৰ থান ॥ ৪৭১
 গোপালক গৈল দৰ্শন পায়
 আনন্দৰ পাৰ নাই ।
 যেন দৰিদ্ৰ দুখ দুৰ গৈল
 হাতে নানিধি পাই ॥
 হিৰণ্যকশিপু প্ৰহ্লাদক যেন
 কৰিলা ক্ৰোধ অপাৰ ।
 হৰি চিন্তিবাৰ নসহিয়া তান
 চিন্তিলন্ত অপকাৰ ॥ ৪৭২

পিতৃৰ বাধা	বাপ নাৰায়ণ	তাক্ৰ সেইমতে
নগণি গোপালৰ	পিতৃয়ে বাধা কৰিলে।	
সকলৈ গমন	হাতে তন্ত্ৰ পৰি	মিট্ৰা পৰিহৰি
	সহজে বাখি ফুৰিলে ॥	
	যিমতে প্ৰলাদে	বাধাকো নগণি
	হৰি-ভক্তি কৰিলন্ত।	
	বাপ নাৰায়ণে	সেইমতে গৈয়া
	গোপালক ভজিলন্ত ॥ ৪৭৩	
	গোপালৰ মুখে	ঔপদেশ গৈয়া
	সন্তোষ লভিলে মনে।	
	বাগৰ মহন্ত	চানি গোপালক
	বহিলে সেই থানে	
নাৰায়ণৰ	আৰো নগবৰ	বাপ
পনাতন	গৃহসুখ এৰিলন্ত।	
	ধৰ্ম্মক অশাস্তে	দশম বৰ্ষ
	ভীৰ্ষক্ষেত্ৰ কৰিলন্ত ॥ ৪৭৪	
	পশ্চিম দেশৰ	যত সন্ত মানে
	সবাতো চাহি ফুৰিলে।	
	কহিতো নিশ্চয়	কৰিবৈ নপাবি
	গোপালৰ থানে গৈলা ॥	
	গোপালৰ সিটো	ৰূপক নিৰেক্ষি
	চিত্ত থিৰ কৰিলন্ত।	
	গোপালৰ তেৱে	পদ-পঙ্কজক
	শ্ৰদ্ধাভাৱে ভজিলন্ত ॥ ৪৭৫	
	গোপালৰ মুখে	কথামুত শুনি
	পৰম নিৰ্ম্মল ভৈলা।	

গোপালৰ ৰূপ হৃদয়ে কৰিয়া
 কৃতকৃত্য হুয়া বৈলা ॥
 খবৰা দেশৰ বাপ কৃষ্ণায়েৰে
 কালঝাৰ থানে গৈলা ।
 দেৱ গোপালৰ সঙ্গত থাকিয়া
 হৰি-ভক্তি আচৰিলা ॥ ৪৭৬
 লাভণ্য বচন নম্ন কলেৱৰ
 যাক সম নাহিকেৱ ।
 সাধুসকলৰ মাজত যাহাক
 অদ্যাপিও প্রশংসায় ॥
 গোপালক বহু ভাৱে মোগা কৰি
 সন্তোষ আতি কৰাইলা ।
 যেন শান্তী কন্যা প্ৰতিব্ৰতা ধৰ্ম্মে
 স্বামীত বন্ধুতা হৈলা ॥ ৪৭৭
 দেৱ গোপালৰ প্ৰসবক তাৰা
 অপ্ৰয়াসে লভিলন্ত ।
 গোপালৰ উপ-দেশ আচৰিয়া
 সুখী হুয়া বহিলন্ত ॥

x

x

x

পদ

মায়ামৰাৰ শুনা আৰো বাপ অনিৰুদ্ধৰ চৰিত ।
 অমিতক্লেশ চৰিত সিসৱ কথাৰ ভাৱে কৰিবোঁ বিদিত ॥ ৪৮০
 বৰদলৈ নামে ভূঞা নাৰায়ণপুৰৰ ।
 তানে পঞ্চ সন্ততি ভৈলেক মনোহৰ ॥

পঞ্চ যে গ্রামৰ অধিকাৰী হুয়াছিল ।
 শেষকালে পাঞ্চকো বিভাগ কৰি দিল ॥ ৪৮১

ভূঞা পদতকৈ বাপ অনিৰুদ্ধে বোলে মোক নলাগয় ।
 সাধুপদ শ্ৰেষ্ঠ সাধুসকল হৈবোঁ মই বুলিলোঁ নিশ্চয় ॥
 এহি বুলি গৃহৰ সুখক এৰিসন্ত ।
 ছাত্ৰশালে শাস্ত্ৰ পঢ়ি পণ্ডিত তৈলন্ত ॥ ৪৮২

হৰি-ভক্তি হে পঢ়ি শুনি তাৰা যেহে তত্ত্বক জানিল ।
 সত্য হৰি-ভক্তি সত্য হেন মনত মানিল ॥
 গোপালৰ মহিমা শ্রবণে গুনিলন্ত ।
 কালঝাৰ মাইবাক যতন কৰিলন্ত ॥ ৪৮৩

 আগবঢ়াই গৈলা নিয়া বাপ নাৰায়ণে ।
 বাপ অনিৰুদ্ধ গৈলা কালঝাৰ থানে ॥
 গোপালৰ গোপালক গৈয়া তাতে দৰশন পাই ।
 সন্ত দ্রৱ ভৈল চিত্ত হৰিষৰ গাৰ নাই ॥ ৪৮৪

সংগ্ৰহ ভক্তি শুদ্ধভাৱে গোপালৰ চৰণে ভজিয়া ।
 মজিলগৈ তথাতে বহিলা প্ৰেমৰসত ডুৰিয়া ॥
 ইসৰ কথাৰ আবে এতিমানে থওঁ ।

খোৰা-মোচৰৰ বাপ ৰামান্দ্ৰৰ চৰিত কিছু কওঁ ॥ ৪৮৫
 দ্বিত্ব ৰামচন্দ্ৰৰ পূৰ্বে তাৰা অধিকাৰী গ্রামৰ আছিল ।
 তাক এৰি ঈশ্বৰৰ ভক্তি প্ৰচাৰিলা ॥
 সহজে পঢ়িয়া থাকা গীতা ভাগৱত ।

বিষয় এৰি আনো শাস্ত্ৰসকল যত সবাতো পাৰ্গত ॥ ৪৮৬
 পৰমাৰ্থগৈ ছয় কুৰি ভক্তসমে হৰি-গুণ গাই ।
 পৰম সন্তোষে আছা আপোনাৰ ঠাই ॥
 হেন বেলা গুনিলন্ত লোকৰ মুখত ।
 কামৰূপ-ৰাজ্য ধৰ্ম হুয়াছে ৰেকত ॥ ৪৮৭

কামৰূপত	শঙ্কৰে বেকত কলি বৈকুণ্ঠে চলিলা ।
ধৰ্ম প্ৰকাশৰ	তাৰতক কামৰূপ বাজে; চলি গৈলা ॥
বাৰ্তা শুৱন	ঠাকুৰৰ থানে গৈয়া বাসা কৰিসন্ত ।
	ইৰিষিত ভাৱে সেছি থানে বঞ্চিত ॥ ৮৮
পৰাযাত্ৰম	ঠাকুৰে বোলন্ত গোসাঁই নেনিবা অমাক ।
ঠাকুৰৰ	অসম দেশৰ লোক দিনোঁহো ভোগাক ॥
প্ৰয়োজন ত্যাগ	বাগ বামাদ্ৰে ভাল নমানয় মনে ।
	বোলে মোক সন্দেহ লাগয় কি কাৰণে । ৮৯
	ছয় কুৰি উত্তৰ খোৱা সন্তত আছয় ।
	ভাতো কৰি কেনে বঢ়া সম্পত্তি লাগয় ॥
	সি দেশত কহি মই থাকোঁ ভাগৱত ।
	এথাতো আসিয়া মই কহিছোঁ লোকত ॥ ৯০
	যাক আশা কৰি মই ইৰাজ্যে আসিছোঁ ।
	সি কথা শুনিএ মই কিৰিতো নপাইনো ॥
	আপোনাৰ প্ৰয়োজন নিসি জয় য়েৰে ।
	সম্পত্তিক ইচ্ছা কিয় কৰিবোঁহো তেৱে ॥ ৯১
	অসন্তোষে আপ যেনে তথাত বহিলা ।
নাৰায়ণ	সিবেলাত নাৰায়ণ ঠাকুৰে লাগ পাইলা ॥
ঠাকুৰৰ	আপোনাৰ বাসা লাগি হাতিয়া নিলন্ত ।
সন্ত	নিশাগোট কথাৰ বিচাৰ কৰিসন্ত ॥ ৯২
তত্ত্ব-বিচাৰ	কথাতো অগাধ জানি সন্তোষ লভিলা ।
	পুনৰপি আনো হেন বচন বুলিলা ॥
	বাগ তুমি ইথানত কিমতে বঞ্চিবা ।
	অলপ জলত কেনমতে তল হাইবা ॥ ৯৩
	অগাধ সাগৰ গোপালত তল যায়ো ।
	অমৃত-সিক্ত পৰি শৰীৰ জুৰায়ো ॥

শঙ্কৰ-মাধৱৰ	শঙ্কৰৰ মাধৱৰ মদিমা নিমিত ।
মহিমা	গোপালৰ মাহিমা জাহ্নৱ প্ৰতিমিত ॥ ৪৮ ॥
গোপালত	হে গোপাল বাপ গোপালৰ থানে যাহুবা ।
	তিনেও দেৱৰ ধৰ্ম তথ্যতে লভিবা ॥
	তুমি বাপ ৰামচন্দ্ৰ হৰিষ ভৈলত ।
	তেৱে গোপালৰ থানে চলিয়া নৈলত । ৪৮৫
	গোপালৰ মধুৰ মূৰ্ত্তি দেখানে ।
	পৰম হৰিষ জতি দেখিলত মনে ॥
গোপালৰ	আগহলে গোপালে সন্তোষ কহয় ।
প্ৰগতিয়া	এজন উত্তম লোক ভাঙ্গিলা লগম ॥ ৪৮৬
বাতৰি	একক নাসিলন্ত বুলি গোপালে পুছিল ।
	বাপ ৰামচন্দ্ৰ ভাঙ্গি তথ্যতে মিলিলা ॥
গোপালৰ	দেখিলা গোপালে বৰ সন্তোষ ভৈলন্ত ।
আগত	সেহি বেলা ভাগৱত গঢ়িবে দিশত । ৪৮৭
ভাগৱত	পঢ়িবে লামিলা তেৱে পৰম হৰিষে ।
পাঠ	শুনন্তা লোকৰ যেন অমৃত বৰিষে ॥
	গোপালেও আতি বৰ সন্তোষ লভিলা ।
	এগোটা সঙ্কেত কথা প্ৰণক কৰিলা ॥ ৪৮৮
নিৰাশা-	শুক তুমি সুশিক্ষিত সকল শাস্তত ।
সাপেক্ষা	নিৰাশা সাপেক্ষা ভক্তি বাঁটা কেনমত ॥
ভক্তি-সম্পৰ্কে	বুলিগন্ত বাপে দেৱ গোপালক চাই ।
প্ৰশ্ন	কিমতে বাঁটিবোঁ আমি শুনিবাৰো নাই ॥ ৪৮৯
	সকাম নিকাম পুৰুষেবে সে বাঁটিছাঁ ।
বিনয় উত্তৰত	তোমাৰ মুখেসে আজি ইকথা শুনিছোঁ ॥
গোপালৰ	শুনিয়া গোপালে মনে প্ৰশংসা কৰিলা ।
প্ৰশংসা	ইমান পণ্ডিত হয় কথ্যতে বহিলা ॥ ৫০০

জানীয়ে আৰু দশ গোটা জোৰা দিবাক পাবয় ।
 বাদ নকৰে কদাচিতো জানন্তানে বাদ নকৰয় ॥
 বাপ ৰামচন্দ্ৰৰ হৰিষ ভৈল মন ।
 বোলে মোৰ আন্তে সে সিজিগ প্ৰয়োজন । ৫০১
 পৰম সন্তোষ যাক আশা কৰি মই ৰাজ্য চাৰি আইলোঁ ।
 সি কথা পাইকোঁহো আন্তে নিশ্চয় জানিলোঁ ॥
 হেন মনে মানি যোৱে গৃহত ৰহিলা ।
 গোপালে বাসাক লাগি আদেশ কৰিলা । ৫০২
 গৃহ দিবলৈ শ্বোলে যদুমণিৰ বাসাত দেওক ঠাই ।
 গোপালৰ তাৰা বোলে আমাৰ বাসাত নুকুলায় ॥
 প্ৰহৰ ণ্ডিয়া গোপালে ম'থে গামোচা বান্ধিয়া ।
 আপুনি ধৰিলা বাসা সাজিবে লাগিয়া ॥ ৫০৩
 দেখি বাপ যদুমণি আথবেথ কৰি ।
 গোপালক বুলিলন্ত বিনয়ে সাদৰি ॥
 আমাৰ বাসাত ঠাই পাৰোঁহো দিবাক ।
 কিন্তু পূৰ্বৰ আপুনিয়ৈ দিয়া আছা হাক ॥ ৫০৪
 গোপালে বোলন্ত হাক দেও যাক প্ৰতি ।
 অদ্যপিও তাক দিবে নেদোঁ অনুমতি ॥
 যাক দিবে বোলেঁ তাক দিবাক যুৱায় ।
 হেন জানি সত্বেৰে দিয়োক আত্ম ঠাই ॥ ৫০৫
 বাপ যদুমণি ওনি হৰিষ ভৈলন্ত ।
 আপোন'ৰ বাসা লাগি তেখনে নিলন্ত ॥
 বাপ ৰামচন্দ্ৰে সেই থানত ৰহিলা ।
 গোপালৰ উপদেশ এতেকে লভিলা ॥ ৫০৬
 গোপালে বিৰল কৰি মাতি অনিলন্ত ।
 তিনি দিন ঠাকুৰৰ বাৰ্তা পুছিলন্ত ।

পুৰুষোত্তম	এতেকতো ঠাকুৰৰ দোষ নকহিলা ।
ঠাকুৰৰ	গোপালৰ আগে গুণমাত্র দৰশাইলা ॥ ৫০৭
গুণকে হে	গুনিয়া গোপালে বৰ সন্তোষ লভিলা ।
দৰশালে	বোলে মোত কোন নো টোপোলা নেমেজিলা ॥
	তোমাৰে সে মুখে মই গুনিতে নপাইলোঁ ।
	এতেকে তোমাত মই সন্তোষ লভিলোঁ ॥ ৫০৮
	এহি বুলি সমস্তে লোকক মতাই আনি ।
ভকণ যদিও	সবাকো গুনিয়া হেন বুলিলন্ত বাণী ॥
সবাৰে মধ্যত	সবাৰে মধ্যত বুঢ়া পাতিলোঁ ইহাক ।
“বুঢ়া” পদবী	গুনিয়া ভকতসবে বুলিগন্ত বাক ॥ ৫০৯
	সবাতো কৰিয়া দেখোঁ বয়সে ভকণ ।
	বুঢ়া নাম দিলা ততো দেখি কোন গুণ ॥
	গোপালে বোলন্ত বয়সক নধৰিলোঁ ।
	কথাৰ আশ্ব চাই বুঢ়া নাম দিলোঁ ॥ ৫১০
“কথাৰ বুঢ়া হে	কথাৰ বুঢ়া সে বুঢ়া বয়সৰ নয় ।
বুঢ়া”	হেন জানি নকৰিবা মনত সংশয় ॥
	গোপালৰ হেন যেহে বচন গুনিলা ।
	সেহি হস্তে বুঢ়া পাঠ সবেও ধৰিলা ॥ ৫১১
পৰম	গোপালৰ পৰম প্ৰসাদ লভিলন্ত ।
প্ৰসাদ	বাগ বামচন্দ্ৰ সুখী হয় বহিলন্ত ॥
লাভ	মহাজনসত্ত্ব চৰিত্ৰ এথা থওঁ ।
অন্যায়,	গুনা আৰো ভকতসত্ত্বৰ কথা কওঁ ॥ ৫১২
ভকতসত্ত্ব	সমস্তে লোকক যদি নাপাৰোঁ কহিত ।
কথা	তথাপিতো কিছুমান কৰিবোঁ বিদিত ॥
	নবোত্তম মুখাৰি যে দলৈ জনাতন ।
	মুখীয়া প্ৰাণৰ আৰো ভক মাৰাণ ॥ ৫১৩

উদ্ধৱ এক বড়-এক শুক নবহৰি ।
 নগৰ নাবাৰুণ বিষ্ণু যে সুবাৰি ॥
 কামস্থ নৰাম মহ কৃষ্ণ জয়বাম ।
 কানাই হৰিচৰণ যে হৰিৰাম ॥ ৫১৪
 প্ৰাণহৰি নিত্যানন্দ গোবিন্দচৰণ ।
 উদ্ধৱ বমাই জগন্নাথ নিঃজন্ম ॥
 কৃষ্ণ বিষ্ণু মুকুন্দ শ্ৰীহৰি পণ্ডবাম ।
 জনন্ত গোবিন্দ সনাতন যে সৎবাম ॥ ৫১৫
 বাতুলচৰণ জগন্নাথ জয় বি
 হৰিগতি নিত্যানন্দ সনাই শ্ৰীহৰি ॥
 বব জগন্নাথ বামচৰণ গুণী ।
 যদু নাবাৰুণ বজ্জীয়াক এদি কৰি ॥ ৫১৬
 ইসৰ প্ৰমুখ্যে আনো যতক মহন্ত ।
 সৰে গৈয়া গোপালক তেওঁ কৰিলন্ত ॥
 গোপালক মুখে শুদ্ধ উপদেশ লৈয়া ।
 সাধিলা কুশল হৰি-ভক্তি অচৰিয়া ॥ ৫১৭
 যেহে তাৰাসহে গোপালক থান পাইলা ।
 ঠাকুৰৰ গৃহক গোপাল চন গৈলা ॥
 গোপালক দেখি তাৰা হৰষ ভেলন্ত ।
 আসনে বৈসিয়া গুহাপাণ অচিলন্ত ॥ ৫১৮
 মধুৰ বচনে বার্তা কুশল পুহিলা ।
 আমাৰ থানক চলি কি কাৰ্য্যে আসি ॥
 গোপালে বোলন্ত বাপ গুনিয়োক তুমি ।
 তোমৰাত হতে কিছু দুখ পাওঁ আমি ॥ ৫১৯
 ঠাকুৰে বোলন্ত বাপ মোক বোলা তেহে ।
 অসমৰ জীৱা শুক বোলে নি কি তেহে ॥

নাবাৰুণ ঠাকুৰৰ

ওচৰলৈ গৈ

গোপালক

দুঃখ-নিবেদন

অসমৰ লোকে তাতে সে আম'ত ভোনো দুখ নিৰ্বেদিলা ।
 'গুৰু' বুলি কহে গোপালে বোলন্ত তোৰা উচিত কহিলা ॥ ৫২০
 সি কাৰণে পাওঁ দুখ জান কথা নাই ।
 নাৰায়ণ ঠাকুৰে বাক্য বুলিলা দুনাই ॥
 অসমৰ ভায়া যদি গুৰু সে বোলয় ।
 স্বৰূপত যোৰো গুৰু কহিলোঁ নিশ্চয় ॥ ৫২১
 গোপালে বোলন্ত আৰে বৰ ভাল ডৈলা ।
 যেন চকু বেথিয়া বৈদ্যৰ থানে গৈলা ॥
 গুচাইবোঁ হস্তে চকু উলটিল তাৰ ।
 সেহি পটো ব ড়ৈল জানিবা আমাৰ ॥ ৫২২
 তোমা'ত বাসিয়া হই দুখ নিৰ্বেদিলা ।
 আছে। ল চাইব আৰো বৰ ভাৰ পাইলোঁ ॥
 ঠাকুৰৰ আশ্বাস ঠাকুৰে বোলন্ত আত নাহিকে সংশয় ।
 সমৰ্থজন বৰভাৰে কি ব'বয় ॥ ৫২৩
 হেন জাি বাপ আত দুখ নকৰিবা ।
 অনায়াসে ইটো ভাৰ কহিবে পাৰিবা ॥
 এহিকুনি ঠাকুৰে আশ্বাসি পঠাইলন্ত ।
 গোপালে বাসিয়া নিজ থানে বহিলন্ত ॥ ৫২৪

x

x

x

চল্লি

বিতৰল	এহিমতে সবে	গোপালে সহিতে
লোকসকলক	কৌতুকে যোৱে আহন্ত ।	
পাই গোপালৰ	গোপালৰ মুখে	হৰি-কথামৃত
পৰম সন্তোষ	সহজে শুনি থাকন্ত ॥	

হৃষি-নাম হৃষি- কথা ব্যক্তিব্যেক
 শিখ্য-প্রশিক্ষণ জান কথা জাবো নাই।
 জাবত গোপালর মহা মনত সন্তোষ
 বিচক্কণ লোক পাই ॥ ৫২৯
 এক দিনা তথা বসিয়া গোপালে
 বচন হেন বুজিলা।
 গোপালর তোমরা সকলে কোন ঙগ দেখি
 কি কি ঙগ আমার থানে আসিলা ॥
 দেখি তেবা- বাপ যদুমণি বোলয় তোমার
 সকল আহিন ঙগর জন্ত নপাই।
 দুই গোটা ঙগ সাম্প্রতে দেখিছোঁ।
 জাবো একো থানে নাই ॥ ৫৩০
 এক গোটা ঙগ জাহ্নয় তোমার
 মৌর্যবতা কাকো হিংসা নেদেখিলোঁ।
 আক জবৈর পুরুষ ঙগর জালয়
 নিরপেক্ষতা কোন ভাগ্যে আসি পাইলোঁ ॥
 জাবো যে তোমার নিরপেক্ষ তান্ত
 দেখিয়া ভুজিলোঁ আমি।
 একোত্তে থানত হেন নিরপেক্ষ
 দেখিতে নপাইলোঁ স্বামী ॥ ৫৩১
 গোপালে বোলন্ত শুনা যদুমণি
 বোলোঁহো কবি নিশ্চয়।
 নিরপেক্ষতায় সন্তো-সন্তকর অপেক্ষা থাকিলে
 সুভগ একো ফল নধরয় ॥
 ব্যাখ্যা সন্তো সন্তকর এখন শুভাব
 চূর্ণ যদি আশা করে।

সিন্ধো মাটি খোঁড়া তার যত সেন্দ্রা
 হুথা শ্রম কৰি মৰে ॥ ৫৩২
 ভক্ত-দিবীৰ শুক হয় যিটো শিষ্যক লাগিয়া
 নিঃশলতা অপেক্ষা কৰি থাকয় ।
 লোকৰ কুশল সাধিতে নপাবে
 মিছা সত্কাৰ লয় ॥
 গোপালৰ হেন উপদেশ পায়
 স্নেহে হৰিষ ভৈলা ।
 তেহে গোপালৰ নিৰ্ম্মল ভকতি
 শুদ্ধভাৱে আচৰিলা ॥ ৫৩৩
 হেন জানি যাৰা বুদ্ধিমত্ত হয়
 অপেক্ষাত হীন হৈবা ।
 নিঃপেক্ষ দেৱ উপাসা কৰিয়া
 সংসাৰ সুখে তৰিবা ॥
 এহি মতে সাধু সকলে তহিতে
 হৰিষে য়েৰে বহিলা ।
 গোপালৰ হেন মহিমা দেখিয়া
 সঙ্কোচ আতি সঙ্কীৰ্ণ ॥ ৫৩৪
 এক দিনা তৈত ভক্ত সহিতে
 গোপাল য়েৰে আহুত ।
 কামেশ্বৰ কামেশ্বৰ নামে এগোটা সম্যাসী
 সন্ন্যাসীৰ সেই স্থানে আসিলন্ত ॥
 আগমন গোপালে দেখিয়া তথাক উত্তিয়া
 গৃহৰ ভিতৰ ভৈলা ।
 ভক্ত সকলো তৈৰ পৰা উত্তি
 দিশা দিশি চলি গৈলা ॥ ৫৩৫

	বাগ যে শ্রীবাম	বসিয়া আছন্ত
দেবীর নির্মালি	তাক দৰশন পাই ।	
বাচনি	বোলন্ত দেবীর	নির্মালি খানিক
	লৈয়োক তুমি জাতাই ॥	
	বাগ যে শ্রীবামে	বোলন্ত আমাৰ
	লৈলে কোন কাৰ্য্য হয় ।	
শ্রীবাম	নাম গোক লৈয়া	আশীৰ্বাদ কৰি
বুদ্ধিসমন্ত	তোমাক দিয়া আছয় ॥ ৫৩৬	
প্রত্যাহ্বান	নাম গোক লৈয়া	কৰি আশীৰ্বাদ
	আমাক দিব্বয় যেনে ।	
	তেহেতো আমাৰ	সন্তে ফল ধৰে
	লৈবাক লাগয় যেনে ॥	
	হেন গুনি আৰো	এক জন সীয়ে
	বোলয় ভাল কহিল ।	
	থাকিয়োক আৰে	বুলিয়া সন্ন্যাসী
	আপুনাৰ থানে গেল ॥ ৫৩৭	
বাগভাৱ	গোপালে আসিয়া	বোলন্ত শ্রীবাম
সমিধান	উচিত যেন বুলিলা ।	
প্রশংসা	তোমাৰ কথায়	আপুনিও বৈলা
	আমাকো বক্ষা কৰিলা ॥	
	হেনয় প্রশংসা	কৰিয়া গোপালে
	হৰিষে যেনে আছন্ত ।	
উকতসম্বন্ধ	মাজত গোপাল	
	বসি হৰি-কথা কন্ত ॥ ৫৩৮	

ছবি

আদান-প্রদান
প্রদিক্ৰম

এক দিনা সেই থানে পশু বিকিবাক প্রতি
আসিলেক লোক একজন।

দেখিয়া ডকতসবে বোলে আর কত মোল
ওনি তাৰা বুলিলা বচন, ॥

জানব থানত যদি বিকো নিয়া এতিফ্ৰণে
চাৰি পোণ দেতা আছে লোক।

তোমবাসক চাঙ্গে এপোণ এবিলোঁ তাৰ
তিনি পোণ আনিয়া দিলোক ॥ ৫৩৯ ॥

ডকতসকলে বোলে আৰো এক পোণ এৰা
দুই পোণ কড়িক নিলোক।

পহ-বেচোঁতাৰ

সুৰোধ

ডাল বুলি তেসম্বেও বোলে তাক দিল্লভোক
মোৰ আত বিছু লাভ হৌক ॥

তোমবাসকলে আক ভোজন কৰিবা মোৰ
সিজিবে সকলে প্রয়োজন।

ডকতসকলে আসি দিলা যেহিমান ডাত
পৰম সন্তোষ ঐতল মন ॥ ৫৪০ ॥

সিটো পশু কাটি-বাছি বাঁটিয়া দিবাক প্রতি
কেহো জনে সাস নকৰয়।

দেখি তাৰা বোলে বাপ এখানি কটাৰী দিয়া
মই বাঁটি দিবোঁহো নিশ্চয় ॥

ওনিয়া ডকতসবে কটাৰী দিলেক আনি
ভেতিফ্ৰণে তেৰা বাঁটি দিলা।

কটাৰীক পখাঙ্গিয়া ডকতক প্রখাঙ্গিয়া
আপোন গৃহক চড়ি গৈলা ॥ ৫৪১ ॥

তার দুই ভাগ মাংস গোপালর থানে দিয়া
সন্তোষ ভোজন করিলন্ত ।

হেন কথা-প্রসঙ্গত ডকতসকলে গৈল
গোপালর আগে কহিলন্ত ॥

আমার খানক আজি ভাগ লোকটিয়ে আসি
পুস্ত-মাংস খানিক বিকিলা ।

আপুনিয়া বাঁটি দিয়া সবাহাকে প্রণামিয়া
আদি খানি বেচকো এখিলা ॥ ৫৪২

আবো বোলে তোমবার কটাৰীত ডরি দিলে
দেষ ক্ষমা করিবা আমার ।

এহি বুলি আপুনিয়া জলে নামি পখালিয়া
গৃহে চলি গৈলা আপোনার ॥

এহিমতে গোপালত হরিষে কহে কথ
গোপালে এনিয়া আছিলন্ত ।

কতো বেলি মানে থাকি ডকতসকল প্রতি
গোপালে যুগুতি বুলিলন্ত ॥ ৫৪৩

মহা তামসিক লোক ধর্ম্মাধর্ম্ম নজানয়
তারো ঘেহে হেন বুদ্ধি ভৈল ।

নিম্নাসকলর প্রতি গোপালর তোমবাসন্তোষে কিয় সাধুর সঙ্গত থাকি
কিঞ্চিতেকো দায়া নিমিলিল ॥

স্বহৃৎসনা আক উপদেশ দুই পোপ কড়ি এবি বাঁটি দিয়া সন্তোষ করি
সেহি ঘেহে লাভ লৈয়া যায় ।

তোমবাসন্তর কিয় দুখণ্ডীয়া চাউল দিতে
সিজনক প্রতি ইচ্ছা নাই ॥ ৫৪৪

গোপালর হেন বাণী ডকতসকলে শুনি
থাকিলন্ত মাথা চপবাই ।

বোলে জানোঁ আমাসাক কোন বা কবন্ত দণ্ড
 ভয়ত কাহাবো ধাতু নাই ॥
 গোপালেও সিবেলাত ডকতসন্নক প্রতি
 কহিলা অনেক উপদেশ ।
 অমৃত সমান বাণী গোপালৰ মুখে শুনি
 ভৈল মহা হৰিষ অশেষ ॥ ৫৪৫
 * * *

পদ

গোপালদেহৰ এৰা দিনা গোপালে নাম-মন্দিৰতে ।
 মৌনতা বসিয়া আছন্ত য়েৰে ডকত সহিতে ॥ ৫৪৬
 মৌনভালে আছে কাকো নুবুজি সিদ্ধান্ত ।
 আন লোকে আতিবাক সাস নপাৱন্ত ॥
 বৰ-যদুমণি বাপ যদুমণি হেন বচন বুলিলা ।
 আজি দেখোঁ আকাশত বৰ মেঘ ভৈলা ॥ ৫৪৭
 কথোপকথন শ্রীৰামে বোলন্ত তেৱে বৰভাস হৈব ।
 মো' যদি দিলে বহু বৃত্তিকো কৰিব ॥
 সঙ্কেত কৰিয়া কথা দুইহাতো কহিলা ।
 দুইবো আশয় বুজি গোপালে বুলিলা ॥ ৫৪৮
 "উৎথা মুখা ধাৰায়ে যদি মেঘে বৰিষয় ।
 ভূমিত উৎথা ভূমিত তঙো জল নবহয় ॥
 পানী নবন্ত খাল ভৈলে অলপ বৃত্তিতে তল যায় ।
 কদাচিতো মেঘৰ বিষম মতি নাই ॥ ৫৪৯
 হেনয় সঙ্কেত যেনে গোপালে বুলিলা ।
 শুনিয়া সবাবো মনে সন্তোষ লভিলা ॥

পুনু ভাষাসনে হেন বজ্রলজ্জ বাক ।
কোন বা উথবা ভূমি খাল বুলি কাক ॥ ৫৫২
কোন মেঘ কোন জল কুণ্ঠি কেন মত ।
কহিয়ো আমাত বাপ কবিতা বেকত ॥

গুণ-বাক্য

গুনিয়া গোপালে পুনু দিলন্ত উত্তর ।

ব্যাখ্যা

কহোঁ আক যুগুতি গুনিয়া পূৰ্ব্বাপর ॥ ৫৫৩
যাত হতে মাধব ডকতি মিলয় ।
মেঘ-প্রায় গুণ তেতে জানিবা নিশ্চয় ।
কিঞ্চিতেকো ভেদভাব কাকো নকরন্ত ॥ ৫৫৪

গুণ শিখাব

সেহিমতে সাধুরো বিষম মতি নাই ।

আন্তর্যাকীর্ণ

দয়াকপে ভক্তিদান করন্ত সদায় ॥

গুণ

নয়নার হয় যেরে শ্রদ্ধায়ে গুনয় ॥
সেহিখান ভূমি তাত ভক্তি-জল বয় ॥ ৫৫৫
কায়-বাক্য মন যাব অশ্রু সদায় ।
যদি বা গুনয় কিছু তাতো শ্রদ্ধা নাই ॥
সেহি ভূমি উথবা নধরে তাত ফল ।
কদাচিতো নবহয় তাত ভক্তি-জল ॥ ৫৫৬
এহিমতে কথা নানা প্রকারে কহিলা ।
গুনিয়া সবাবো মনে সন্তোষ মিলিলা ॥
তথাত হরিষে যেরে গোপাল আছন্ত ।

কথা-প্রবণ

খুবাব তনয় সেহি বেলা আসিলন্ত ॥ ৫৫৭

উপযোগিতাব

গোপালব চরণত প্রণাম করিলা ।

উদাহরণ

বুলিবে লাগিলা ভাষা অন্ননত হয় ॥
বাপ আমি কোন দ্রোহ করিলোঁ তোমাত ।
কিঞ্চিতেকো হরিকথা নকহা আমাত ॥ ৫৫৮

অসমৰ জীয়া আছে কত তপসাই ।
 তমু মুখে কথা শুনি থাকন্ত সদায় ॥
 গোপালে বোলন্ত আমি সমস্ততে কওঁ ।
 তাৰা বোলে আক আমি তেহে পতিয়াওঁ ॥ ৫৫৯
 আজি যেহে কথা মোত কহিয়ে আগুনি ।
 পৰম সন্তোষমনে থাকিবোঁহা শুনি ॥
 গোপালে কহিবে কথা লাগিলা হৰিষে ।
 সম্যকে মুখত যেন অমৃত বৰিষে ॥ ৫৬০

কথালৈ

হেন বেলা কাকে চতালৰ খান খায় ।
 কথা নুগুনিয়া তাৰা তাকে সে ডকাই ॥
 দেখিয়া গোপালে দুইবাৰ দিগা হাক ।
 কাক বাখিবাক কোনে দিলেক তোমাক ॥ ৫৬১
 হেন বাধা বাণী যেন গোপালে বুলিলা ।
 কতো বেলি মানে বৰ টোপনি ধৰিলা ॥
 হাৰাশাস্তি হয় বৰ ভৈল অচেতন ।

আওকাণ

গোপালে হাসিয়া হেন বুলিলা বচন ॥ ৫৬২

নামানবান

ডকতসকল বান্টে আসিয়ো ইঠাই ।
 অপাৰ সাগৰে মোক থৈয়াছে পেলাই ॥
 গুনিয়া ডকতসকল তৈকে চলি গৈলা ।
 গোপালক আবৰিয়া চৌপাশে বসিলা ॥ ৫৬৩
 পৰম শ্রদ্ধায়ে কথা সখিৰে লৈলন্ত ।
 ভাগ ভাগ কৰিয়া গোপালে কহিলন্ত ॥
 যেন ভাঙি দিয়া মধুৰাস বিদাৰয় ।
 লুণ্ঠীয়াসকলে পান সন্তোষে কৰয় ॥ ৫৬৪

পৰা বন্দা

উকলসকল

সেহিমতে গোপালক কথা-বস পাই ।

কথা-বসন্ত

লাধুসকলক আতি হুজি হুজি আয় ॥

দ্বিষ্য	শুনন্তে কৰ্ণত যেন অমৃত বৰিষে ।
বৰ্ত্তি-হৰি	তথাতে বঞ্চিলা যেনে পৰম হৰিষে ॥ ৫৬৫
	খুৰাৰ পুত্ৰক হাসি গোপালে বুলিলা ।
	কাক ডকাইন্তে কথা শুনিবে নপাইলা ॥
অসমৰ দ্বিষ্য-	অসমৰ জীয়া দেখোঁ কাক নডকাই ।
জকল	কথা শুনি মাত্ৰ থাকে পৰম শ্ৰদ্ধায় ॥ ৫৬৬
প্রশংসা	কথা নকৈবাৰ দোষ দিলা যে আমাক ।
	কথা শুনি লৈলা কেনে কাক ডকাইবাক ॥
	অ'ৰো তুমি টোপনিতে মুণ্ডকো ছিঙিলা ।
	হৰি-কথা শুনি আজি বৰ সুখী তৈলা ॥ ৫৬৭
	হেন যেনে গোপালে গৰিহা বুলিলন্ত ।
	বিষাদে খুৰাইব পুত্ৰ গৃহক গৈলন্ত ।
	ডকতসকলে মহা সন্তোষ লভিয়া ।
	থাকিলন্ত গোপালৰ আদেশ পালিয়া ॥ ৫৬৮
	গোপালৰ পৰম হৰিষ তৈল মন ।
বৰপেটালৈ	বৰপেটা-খান লাগি কৰিলা গমন ॥
গমন	ডকত সহিতে যেনে গোপাল চলন্ত ।
	বৰগুৰু আগত গমন কৰিলন্ত । ৫৬৯
	কতো বেজি মানে গৈয়া দেখিলন্ত পাছে ।
	বালকসকলে খেৰি খেলাইন্তে আছে ॥
ইবগুৰু	গোপাল যাহতে কেহোজন নান্তবিলা ।
ভীতিজনক	বৰগুৰু দেখি বৰ ভেকাহি মাৰিলা ৫৭০
আচৰণ	বালকসকলে ডৰি উফৰি পৰিলা ।
	দেখিলা গোপালে তথা তড়িয়া বহিলা ॥
	বোলে গুৰু পালটিবে । ইঠাইব পৰা ।
	এতমান স্বেদ কিয় কৰিলা ভোমৰা ॥ ৫৭১

গোপালদেব

তুমিসহে দিবে লাগে জীবক নিভয় ।

নির্ভরদান

'তোমরাত হস্তে তভো পাইলে বরভয় ॥

উপদেশ

তাৰা বোল বাট দেখোঁ নৈদয় আমাক ।

তাতে সে এথাৰ অন্তবাইলোঁ তাসছাক ॥ ৫৭২

গোপালে বোলন্ত ডাল নুওনোঁহো আমি ।

সি যদি নাস্তৰে অন্তৰি যাইবা তুমি ॥

জানী-অজানী

একোঁহে নজানে সিটো পৰম অজান ।

প্ৰভেদ ব্যাখ্যা

জানন্তা লোকৰ কিয় ক্ৰেধ এতমান ॥ ৫৭৩

অসত্যসেব

এহি বুলি টেব হস্তে পালটি আসিল ।

প্ৰত্যাবৰ্তন

শুনা আতপৰে 'বাবো' যিকথা মিলিল ।

আছন্ত তকতসহ হৰিগুণ গাই ।

সেহি বেলা এক বৰ মিলিল অপায় । ৫৭৪

বহুদেহ ৰাজা দণ্ডি কবয়' সতাক ।

দেবী-পূজা

দূত পঠাই বুলিলা দেৱীক পূজিয়াক ॥

কৰিবলৈ

এবাইতে নপাবি সন্তে পূজিবে লাগিলা ।

ৰাজ-আজা

শুনি গোপালৰ মনে বিগাদ মিলিলা ॥ ৫৭৫

কতো বেলি মানে মৌনভাৱে আছিলন্ত ।

লোকৰ অন্তৰ দেখি খেদ কৰিলন্ত ॥

হৰি হৰি কিনো ইটো মিলিল বিপাক ।

পাষণ্ডে নৈদয় আৰে হৰি ভজিয়াক ॥ ৫৭৬

অন্য দেৱতাক লাগি কৰয় যতন ।

লহৈ চোৰাতক ভেজি ময়া চন্দন ॥

ইহাৰ লগতে যেনে আমি নাশ যাওঁ ।

দুঃখভিষ

কোন বুলি ইটো ঘোৰ দুৰ্গতি এবাওঁ ॥ ৫৭৭

দীক্ষা সাধিবলৈ

হেন দুঃখমনে যেনে গোপাল আছন্ত ।

গোদাঅৰণ্য

অৰণ্যেটা খান হস্তে তন্ত আসিলন্ত ॥

উপায় গোপালত আসি যেনে যশতি পুছিল।
 জিহ্বাসা বোলন্ত আমাৰ বব বিপত্তি মিলিল। ॥ ৫৭৮
 যেন লাগে দিলো বাপ আপুনি উপায়।
 মাধৱৰ ধৰ্ম যেনেমতে বন্ধা যায় ॥
 উপায়- বোলন্ত তোমবাসন্তে বাক্য কৰা যেনে।
 “পলায় থি বাসা এবি পলায়া থাকিয়ো গৈয়া তেনে ॥ ৫৭৯
 লাগে সি” শুনি তাবাসন্ত আপোনাৰ থানে গৈলা।
 গোপালৰ যাই তৈত আদেশ কহিলা ॥
 বোলন্ত আমাক তাৰা পলাইবে দিলন্ত।
 ভাল বুজি সন্তোষ প্ৰশংসা কৰিলন্ত। ৫৮০

x x x

গোপালেও ভাসছাক প্ৰবোধি পঠাইলা।
 পলাই থকা আপুনিও সাহাধানে লুকায়া ৰহিলা * ॥ ৫৮১
 অৱস্থাত সেহি সময়ত বন্ধিয়াৰ পুত্ৰ গৈলা।
 বন্ধিয়া-পুত্ৰ গোপালক লাগ তাৰা প্ৰথমে নপাইলা ॥
 প্ৰাৰ্থনা ভকতসকল মাতি বুজিলা ৰচন।
 কেনমতে গোসাঁইক পাইবোঁহো দৰ্শন ॥ ৫৮২
 ভকতসকলে বোলে থাকিয়োক তুমি।
 একজন মোকে তেনে কহোঁ গৈয়া আমি ॥

১. ৰাজ-আজ্ঞাৰে বাধ্যতাম লকঙাৰে ৰাজ্যত প্ৰবৰ্তন কৰা এই দেৱীলজাৰ কাহিনী
 অৰ্ণাওঁতে এইখিনি চৰিত-পুথি আৰু দ্বিজ ৰামগোপালদেৱে ৰচনা কৰা চৰিত-পুথিত
 সেই ৰাজ্যৰ কোনো কোনো সন্তৰ লোকে এক শব্দ-ধৰ্মৰ বিকল্পে অধিহিত আচৰণ
 কৰা আৰু কোনো কোনোৱক পজা-পাতে ভাসকলে বন-প্ৰকোপ কাৰ মন্ত্ৰ-মাগতি
 কৰা আৰু পিছত সামাজিক দণ্ডবিধাৰ কৰি তেবাসকলক সমাজতুৰ কৰাৰ কথা
 আছে। সেইখিনি কথা বৰ্তমান অগ্ৰীতিকৰ আৰু অনাৱশ্যক বুজি মিথোৱা কৰি
 এই প্ৰকাশনৰপৰা আদ দিয়া হৈছে। — শ্রীশ্রীগোপালদেৱ প্ৰকাশন সন্নিহিত।

এহি বুলি একজন তথাকে গৈলন্ত ।
 গোপালৰ আগে হেন কথা কহিলন্ত ॥ ৫৮৩
 অসম ৰাজ্যৰ লোক আসি একজন ।
 আপোনাক দেখিবাক কৰয় যতন ॥
 গোপালে বোলন্ত লাগ ইবাৰ নপায় ।
 যদি বাপু থাকেভেস্তে আসিব দুনাই ॥ ৫৮৪
 এখনে চলিয়া যাউক আপোনাৰ ৰাজ ।
 তাসহাৰ এথা যদি নাহি আন কাজ ॥
 গোপালৰ হেন যেহে বচন শুনিল ।
 বজিয়াৰ পুত্ৰৰ আগত আসি কৈলা ॥ ৫৮৫
 হেনয় নিষ্ঠুৰ বাণী শূনি গোপালৰ ।
 মনত বিষাদে দুঃখ কৰিলা বিস্তৰ ॥
 হৰি হৰি মোত পৰে অভাগীয়া নাই ।
 মোৰে সে নিমিত্তে জৈল এনয় অপায় ॥ ৫৮৬
 মাত হস্তে সৰ্বলোক সুখী হয় বৈল ।
 হেন মনে আসি মোৰ কাৰ্য্য নিসিজিল ॥
 বাস-সমকৃত যেন গোপীগণ যত ।
 কৃষ্ণৰ নৈৰাশে দুখ মিলিল মনত ॥ ৫৮৭
 সেইমতে বজিয়াৰ অসুখ মিলিল ।
 ভকতসঙ্ক পুনু বচন বুলিল ॥
 শূনা বাপসহ কহোঁ স্বৰূপ বচন ।
 মই যেহে চলি যাওঁ আপুনাৰ থান ॥ ৫৮৮
 ইটৌ শৰীৰত কোনে কৰিব সজাত ।
 অক্লেশকে আছে ইটৌ দেহাৰ বিঘাত ॥

প্রাথমিক নতু আসি পান্তে যদি তথাতে পৰন্ত ।

প্রাথমিক মন-শৰীৰৰ তেহে কোন বল হয় ॥ ৫৮৯

গোপালৰ	হেন জানি য়েক আছে নিয়ো সেহি থান ।
অমৃতৰ	এক ক্ষণ মাত্ৰ যেন পাওঁ দৰিষন ॥
	এতেকে মোহাৰ কাৰ্য্য সিঁজিব সকল ।
	নৰ-শৰীৰৰ তেয়ে ধৰিবেক ফল ॥ ৫১০
	আনো নানা কাকুতি বুলিয়া পঠাইলন্ত ।
গলবীয়া	গোপালৰ আগে সমস্তকে কহিলন্ত ।
অজ্ঞাতো	শনি গোপালৰ মনে কৰণা মিলিল ।
ধৰ্ম্মপ্ৰকাশ	পুত কৰিয়া সেহি থানকে নিয়াইল ॥ ৫১১
	দেখি গোপালক হৰিষৰপাৰ নাই ।
	কতো বেগি মানে তত্তি আছিলন্ত চাই ॥
	সলোতক ছয়া তেয়ে বুলিলা বচন ।
	আপ কিছু শৰীৰৰ খসায়ো বসন । ৫১২
	এহি কাপ গুটি মই হৃদয়ে বাঞ্ছিয়া ।
	এতিক্ষণে চলি যাইবোঁ দেশক লাড়িয়া ॥
	গোপালেও শৰীৰৰ এসন খসাইয়া ।
	বজ্জিয়াৰ দেখি বৰ সন্তোষ মিলিলা ॥ ৫১৩
	গোপালৰ নিজমুৰ্ত্তি হৃদয়ে ধৰিয়া ।
	পদ-পঙ্কজক ধৰি প্ৰণাম কৰিয়া ॥
	অৱনত ডাৱে হেন বুলিলা বচন ।
	এহি চৰণত মোৰ নিমজোক মন ॥ ৫১৪
	এতেক বুলিয়া তৈৰ উঠি লৰিলন্ত ।
	আপোনাৰ থানক পালটি আসিলন্ত ॥
বজ্জিয়া-পুত্ৰ	বজ্জিয়াৰ পুত্ৰ য়েহে গমন কৰিল ।
ভক্তি-ভাৱ	ভকতসত্ত্বক হেন বচন বুলিল । ৫১৫
দেখি ভকত	তুমি সৰে আসিলা সত্বে বাখিয়োক ।
আপ্যায়িত	বজ্জিয়াৰ পুত্ৰে দেখোঁ জৈয়া আন য়োক ॥

দুনিয়া ভকতসত্ত্ব বিস্ময় ভৈলন্ত ।

গোপালৰ নিকটত গৈয়া বসিলন্ত ॥ ৫৯৬

×

×

×

তুলসি

এহি মতে য়েহে বজ্জিয়াৰ পুত্ৰ

আপোনাৰ থানে গৈলা ।

বৰপেটা থানে ভকত সত্ত্ব

বৰপেটাৰ

গুনা হেন কথা ভৈলা ॥

ভকতসকল

গোপালে সত্ৰাকো পলাইবাক প্রতি

পৰামৰ্শ

আদেশিয়া পঠাইলন্ত । ** ৬০১

×

×

×

×

গোপালৰ হেন যুগুতি বচন

তেসহে য়েহে গুনিলা ।

গোপালৰ পায়ে প্রণাম কৰিয়া

আপোন থানক গৈলা ॥

দিনা চাৰিয়ানে গোপালে তথাতে

আহন্ত য়েহে লুকাই ।

এতেকতে তৈব জগৰা গুচিল

নষ্টল একো অপায় ॥ ৬০৪

×

×

×

×

বজ্জিয়াৰ জগৰ

বাজাৰ উকীল

কাহেম্বৰ গিৰি

ভাষিলন্ত

বাহুবিয়া গৈল য়েহে ।

পুনৰ সত্ৰলৈ

জগৰ গুচিল

ভকত সকলো

আগমন

থানক আসিল তেহে ॥ ৬১১

সেহি সময়ত পুৰুষ উত্তম

ঠাকুৰো যেহে পজাইলা ।

হেন কথা দেহ গোপালে গুনিয়া

প্ৰশংসা তাক কৰিলা ॥

পুনুহো ঠাকুৰে সন্ন্যাসীৰ প্ৰতি

ভেটী দিয়া পঠাইলত ।

সিকথা গোপালে গুনি পুনৰসি

মনে দৃথ কৰিলত ॥ ৬১২

x

x

x

এহিমতে গৈছে ডকত সহিতে

গোপালদেহ আহুত ।

পৰাগহৰিয়ে গোপালৰ আল

সহজে ধৰি থাকন্ত ।

এক দিনা তাৰা মনে বিষবিশি

বুলিলা হেন বচন ।

দিলৰ কাঁহী

জ'বলৈ

ভোজনক শিল কাঁহী এক খানি

অতীকাৰ

কৰিব লাগে যতন ॥ ৬১৪

গোপালে বোলন্ত ডাল বুলিলাহা

লাগয় তাক ভোমাক ।

মোৰ ডাল ধৰি থাকন্তে নপাৰা

পাত খানি চাহিবাক ।

পৰাগহৰিয়ে বোলে বাপ মই

মোক প্ৰতি নোবোলওঁ ।

জাপোনাক প্ৰতি একখানি শিল

কাঁহীক ইচ্ছা কৰওঁ ॥ ৬১৫

বোলন্ত গোপালে তোমাৰ সে বোলা

মোৰ তাত ইচ্ছা নাই ।

নগরব প্রতি যদি বোলোঁ মই
 সোণাব কাঁহীক পাই ॥
 তাক কি কাৰণে লাগয় জামাক
 সিটো আপদৰ ঘৰ ।
 তাৰে সে নিমিত্তে অজানীসকলে
 পাৱে দুখ বহুতৰ ॥ ৬১৬
 দুই সাজি অম ডুজিবাক প্রতি
 লাগে দুই খানি পাত ।
 তাক যেন চুৱা বুলিয়া তেজয়
 ইয়ো জানা সেহিমত ॥
 হেনক যুঙতি বচন বুলিয়া
 গোপাল যেনে বাঁহলা ।
 পৰাণহৰিয়ো উপদেশ পান্না
 সন্তোষ বৰ লভিলা ॥ ৬১৭

* * * *

পদ

জাত অনন্তৰে আৰো শুনিয়োক কথা ।
 গোপালেও যেন কৰ্ম্ম আচৰিলা তথা ॥
 শঙ্কৰদেৱৰ নাতি ঠাকুৰৰ ঠাই ।
 গোপালে যিমতে সাজ দিলন্ত পঠাই ॥ ৬২২
 সিসন্ত কথাক আৱে শুন। সান্ত্বধানে ।
 জাহন্ত ঠাকুৰ যেনে ঘৰসিয়া থানে ॥
 তথাকৈ গোপালে সাজ দিয়া পঠান্ত ॥
 দুইখান আনে মান্ত ভবা দিৱান্ত ॥ ৬২৩

চাউল খৰি কচু আলু কোমোৰা আনিয়া ।

দিয়া পঠাৰন্ত সমস্তকে ডবা দিহা ॥

ছোট ঠাকুৰক লাগি কিছুমান নেঙ ।

দুয়োজন

ডকতসকলে গৈয়া দুয়ো ঠাইত দেঙ ॥ ৬২৪

ঠাকুৰৰ প্ৰতি

তাৰাসকৈ নিয়া যেনে দুয়ো ঠাইত দেঙ ।

সমস্ত

পুৰুষ-উত্তমে তাত বৰ দুখ পায় ॥

ডকতসকল আগে বচন বোলয় ।

বৰজনৰ

চুতুৰ্জোৰে মোক সমান কৰয় ॥ ৬২৫

অসন্তোষ

হেন কথা আতাইত কহিবা গৈয়া তুমি ।

আৰো সাজ দিলে এথা নবাখিবোঁ আমি ।

গুনিয়া ডকতসকল পালটি আসিল ।

গোপালৰ আগত সমস্তে কথা কৈল ॥ ৬২৬

বোলন্ত ঠাকুৰ মনে দুখ কৰিলন্ত ।

ছোট ঠাকুৰক সাজ দিবে নসহন্ত ॥

আপোনাক লাগি হেন বচন বুলিল ।

চুতুৰ্জোৰে কিয় সমান কৰিল ॥ ৬২৭

আৰো বাৰ যদি এহি প্ৰকাৰে দিয়িল ।

উলটোয়া দিবোঁ তেন্তে বুলিলা নিশ্চয় ॥

গুনিয়া গোপালে অক্ল কৰি হাসিলন্ত ।

গোপালে ক'লে—

ঠাকুৰে কিসক হেন বাক্য বুলিলন্ত ॥ ৬২৮

“আমি সৰু-বৰ

কোন জন অনাদৰ কৰিবাৰ ঠাই ।

বাছিবলৈ

বৰ সৰু আমি বুলিবাঁক নুঘড়াই ॥

কোন ?”

শঙ্কৰদেৱৰ দুইজন প্ৰিয় নাতি ।

তাক নাদৰিবে আছে কাহাৰ শক্তি ॥ ৬২৯

এতেকে দুইহাজো আমি আদৰ কৰিবোঁ ।

তাৰা হিৰা ৰোলে তাক গুনিয়া থাকিবোঁ ॥

তথাপি কবিবোঁ আত্রে একোটা উপায় ।
 'দুয়োজনে অসন্তোষ যিমতে নপায় ॥ ৬৩০
 এহিবুলি আর বাব নার তবা দিল ।
 দুয়ো ঠাকুরলৈ ছোট ঠাকুরক লাগি কিছুমান দিল ॥
 দুই বান্ধবা পূৰ্ব্বৰ নিয়মে নার তবায়্যা দিলন্ত ।
 সেহিমান সাজ টোপোলাতে বাক্সিলন্ত ॥ ৬৩১
 পগা লোণ দিলা তাতে দশ সেৰ মান ।
 দুই গোটা কপা দিলা কবি সান্ত্বধান ॥
 আৰো দুইযোৰ দেন্ত উত্তম বসন ।
 নিম্বন্তা লোকক হেন বুলিলা বচন ॥ ৬৩২
 সমস্তে সন্তাৰ বৰ ঠাকুরক দিবা ।
 ইয়ো টোপাওটি তান আগতে দেখাইবা ॥
 এতেকে আপুনি তাৰা নিবে বুলিবন্ত ।
 ছোট ঠাকুৰেও তৈত আপাস পাইবন্ত ॥ ৬৩৩
 তেহে ঘাটি আমাক নেদিব একোজনে ।
 আমাবো সিজিহে তহে সন্তে গ্নয়োজন ॥
 এহি বুলি সাজ দিয়া ডকত পঠাইল ।
 বৰ ঠাকুৰৰ ঘাটে নৌকক চপাইল । ৬৩৪
 সমস্তে সন্তাৰ নিয়া দাম কৰিলন্ত ।
 একুটি টুপলি কাত কৰিয়া থৈলন্ত ॥
 কিসৰ টুপলি বুলি ঠাকুৰে পুছিয়া ।
 নিম্বন্তাসকলে তাৰ কাৰণ কহিলা ॥ ৬৩৫
 ছোট ঠাকুৰৰ থানে লাগে তুকিবাক ।
 এহি সাজ খানি দিয়া জাহ্নব তথাক ॥
 টুপলি দেখিয়া তাৰা দুখ নজপিল ।
 জল সাজ খানি দেখি হৰিষ কহিল ॥ ৬৩৬

বৰঠাকুৰৰ	হৰষ বদনে যেৱে নিবাক বুলিলা ।
জয়তিমান্ত	তথাকে যাইবাক প্ৰতি আদেশ কৰিলা ॥
	গুনিয়া ডকতসৱ হৰিষ ভৈলন্ত ।
	ছোট ঠাকুৰৰ থানে চলিলা গৈলন্ত ॥ ৬৩৭
	টোপোলা গুটিক দিয়া প্ৰণাম কৰিলা ।
সক ঠাকুৰলৈ	সাজ খানি তাৰায়ো আদৰ কৰি লৈলা ॥
মধুৰ-	টোপোলাৰ মহত্বক তাৰা সে জানয় ।
টোপোলা	তাহাৰ ভিতৰে সাজ কিমান আছয় ॥ ৬৩৮
	গোপালদেৱৰ বাৰ্তা কুশল পুছন্ত ।
	ডকতসৱক বহু শুশ্ৰষা কৰন্ত ॥
	ডকতসকলো মহা সন্তোষ লভিয়া ।
	পুনৰপি আপোনাৰ থানক আসিয়া ॥ ৬৩৯
	দুয়ো ডাইৰ বাৰ্তা গোপালত কহিলন্ত ।
	গুনিয়া গোপালো বৰ সন্তোষ ভৈলন্ত ॥
	আপোনাৰ থানে যেৱে হৰিষে আছিল ।
বৰপেটাৰ	শুনা জাতপৰে আৰো যেন কথা ভৈলা ॥ ৬৪০
ডকতসকলৰ	বৰপেটা-থানে যেৱে আছিল ডকত ।
লগত	ঠাকুৰৰ কিছুমান বিৰোধ মনত ॥
পুৰুষোত্তম	হেন বেলা শঙ্কৰদেৱৰ তিথি ভৈলা ।
ঠাকুৰৰ	সেহি বেলা গোপালক ঠাকুৰে নিয়াইলা ॥ ৬৪১
অখিল	গোপাল গৈলন্ত যেৱে ঠাকুৰৰ থানে ।
	ঠাকুৰক দেখিয়া হৰিষ ভৈল মনে ॥
গোপালৰ	বসিবাক আসন আদৰ কৰি দিলা ।
অধ্যাত্ম	মধুৰ বচনে বাৰ্তা কুশল পুছিলা ॥ ৬৪২
আজ্ঞান	আপোনাৰ কাৰণ কহিলা গোপালত ।
	অহাপকষৰ তিথি ভৈল উপগত ॥

তাক কবিবাক লাগে আমাৰ মতন ।
 ভাল হেন গোপালেও বুলিলা বচন ॥ ৬৪৩
 পুনৰপি ঠাকুৰে বুলিলা হেন বাক ।
 যি কাৰণে মাতি বাপ আনিছোঁ তোমাক ॥
 তাহাৰ কাৰণ কহোঁ তাক শুনিয়োক ।
 মধুৰাদাসেও কিছ ডেড়ি কনে মোক ॥ ৬৪৪
 ইকথাক আপবিয়ে কৰিব লাগল ।
 মিমতে ডকতসৰ সডাক আসম ॥
 গোপালে বোলন্ত আক কৰিবোঁ নিশ্চয় ।
 আপুনিও সেতি থানে হাইবাক লাগল ॥ ৬৪৫
 এতিফণে তৈকে লাগি চলি যাওঁ আমি ।
 কিছুমানে পাছ চকু আসিহোক তমি ॥
 ভাল হেন ঠাকুৰে বচন বুলিলন্ত ।
 বৰপেটা-থানে চলি গোপাল গৈলন্ত ॥ ৬৪৬
 কতো বেজি মানে বৰপেটা থান পাইলা ।
 দেহিয়া ডকতসৰ আগবাড়ি আইলা ॥
 গোপালক সৰেও প্ৰণাম কৰিলন্ত ।
 সাদৰ কৰিয়া নিজ থানক নিশ্চন্ত ॥ ৬৪৭
 মসিবাক হৰিমে আসন পাৰি দিয়া ।
 পুছিলা মধুৰ বাক্যে সাদৰ কৰিয়া ॥
 আমাৰ থানক বাপ আইলা কি কাৰণে ।
 গোপালে কহিবে লৈলা মধুৰ বচনে ॥ ৬৪৮
 শঙ্কৰদেৱৰ তিথি পাইলেক আসিয়া ।
 তুমিসৰে আছা কেনে নিশ্চিতি ৰাখিয়া ॥
 ঠাকুৰৰ থানক নযায় কি কাৰণে ।
 কহিলা ডকতসৰে দুখ কৰি মনে ॥ ৬৪৯
 ঠাকুৰে আমাক বহু বচন বোলয় ।
 কিসক আমাৰ তৈক হাইবাক লাগল ॥

গোপালৰ
 বৰপেটালৈ
 যাওঁ

ডকতসকলৰ
 মকলটৰ
 কাৰণ

শঙ্করদেবের সভা ইঠাকতে হৈব ।

আপোনাবো লাগিবেক এথাক আসিব ॥ ৬৫০

গোপালে বোলন্ত ইটৌ কথার আশয় ।

ঠাকুরেবে আমাৰ বিবাদ নুযুতায় ।

বিবাদ ঠাকুরে যদিবা হাতে হানিয়া মাৰয় ।

অযুত তথাপি আমাৰ তাক সহিবে লাগয় ॥ ৬৫১

শুনিয়া শুকতসরে দিলন্ত উত্তৰ ।

তোবা যেহি বোলা লাগে কৰিবে আমাৰ ॥

কথামতে গোপালে বোলন্ত মোৰ বাক্য লভা য়েহে ।

কাম ঠাকুরৰ থানক যাইবাক লাগে তেহে ॥ ৬৫২

এহিমতে গোপাল যে তথাত আছন্ত ।

বৰপেটালৈ সেহি সময়ত আসি ঠাকুর পাইলন্ত ॥

ঠাকুর তেহে সৰ্বজনে গল্প চালিয়া উঠিলা ।

আদমন চৰণন্ত পৰি সবে প্ৰণাম কৰিলা ॥ ৬৫৩

বসিবাক আসন দিলন্ত হুৰষিতে ।

বসিলা ঠাকুর তাত শুকত সহিতে ॥

যেহে আসিবাৰ তাৰা কাৰণ পুছিলা ।

সকলে বৃত্তান্ত কথা ঠাকুরে কহিলা ॥ ৬৫৪

শঙ্করদেবের সভা হুয়াছে তথাত ।

তোবাসনে বসি কিয় আছাহা এথাত ॥

বিলম্ব নকরি তুমি সন্ত চলি যাইবা ।

গান্ধন নটুই আগ কৰিয়া পঠাইবা ॥ ৬৫৫

এহি বুলি ঠাকুর গৃহক চলি গৈলা ।

ঠাকুর ভাল বুলি তাবাসনো সাদৰি পঠাইলা ॥

লগতে ঠাকুরৰ সঙ্গে চলি গোপালো গৈলন্ত ।

গোপালো গল তথাতে গোপাল সেহি দিনা বহিলন্ত ॥ ৬৫৬

শঙ্কৰদেৱৰ যেনে মহোৎসৱ ভৈল ।
 গোপালে তথাতে অন্ন ভোজন কৰিল ॥
 ভকতসকলো সন্নে ভোজন কৰয় ।
 বহুজন অন্ন জোৰাইবাক নপাবয় ॥ ৬৫৭
 শুধা পাত দেখি কথা গোপালে তোলন্ত ।
 কথাবস পান্না সন্তে ভোজন এবন্ত ॥
 কথাব-বসন্ত এহিমতে ভোজনতে গ্ৰহৰেক গৈলা ।
 আপোন- কথাছাদ পান্না শৰীৰকো পাসবিলা ॥ ৬৫৮
 গাহবা প্ৰেমভাৱে সন্তাবো শৰীৰ শিহৰয় ।
 দুয়ো নম্বনৰ নীৰ ধাৰায়ে বহয় ॥
 কতো ৰেলি মানে সেহি প্ৰকাৰে আছিল ।
 মুখ পখালিয়া অন্যোজন্যে আলিসিলা ॥ ৬৫৯
 মতামতি কৰি সন্তে গৈলা থানে থানে ।
 গোপালো আসিলা তেৱে আপোন ভন্তনে ॥
 গোপালৰ প্ৰতি সৰ্বলোকে গোপালক প্ৰশংসা কৰিয়া ।
 সৰ্বলোকে চলিয়া গৈলন্ত নিজ গৃহক লাগিয়া ॥ ৬৬০
 প্ৰশংসা এক দিনা গোপাল জলৰ কাষে যান্ত ।
 পাছত সতৰায়ে কথা সুধিয়া চলন্ত ॥
 গোপালে পালটি চাই বুলিলা ৰচন ।
 ইমান কথাত তোৰ কোন প্ৰয়োজন ॥ ৬৬১
 যিটো যিমানৰ পাৰ সেহি সে যুৱায় ।
 যি যিমানৰ পাৰ সিমান হে
 যিটো যিমানৰ পাৰ সেহি সে যুৱায় ।
 অধিক ভৈলেও তাত সুখ-শান্তি নাই ॥
 যতন কৰাহা তুমি যিসন্ত কথাক ।
 জন্তকালে আঁহিৰে সেহি কথায় ভোগাক ॥ ৬৬২
 আৰো হেন বুলিলা গোপালে সতৰায়ক ।
 মই যৈত নেদেখোঁ তথাকৈ গুচিলোক ॥
 জানু পাৰি সতৰায়েও বুলিল দুনাই ।
 জানুনি নেদেখা হেন কেঁত আছে তাঁই ॥ ৬৬৩

কহিয়ো আমাক তেহে তৈকে লাগি স্বাওঁ ।
 মই দেখোঁ একো থান বিচাৰি নাপাওঁ ॥
 ব্রজাঙতো নেদেখোঁ তোমাত অবিদিত ।
 কহিয়ো আহয় যেনে খিৰ হোক চিত্ত ॥ ৬৬৪
 শুনিয়া গোপালে অন্ন কৰি হাসিলন্ত ।
 ভকতসত্ত্বক হেন বাক্য বুলিলন্ত ॥
 সকাশী ভক্তৰ তোৰাসন্তে একো দোষ নাইবা ইহাৰ ।
 প্রতি কৃপা এগোটা সকাশী ভক্ত জানিবা আমাৰ ॥ ৬৬৫

x x x

তুল্য

গজলাহ	শুনা আতপৰ	বাগ গজলাহ
যদুমণি দেহব	যদুমণি মহাসন্ত ।	
কাষ ।	গোপাল দেহব	যত গৃহকর্ম
	সমস্তে তাৰা কৰন্ত ॥	
	গোপালৰ গৃহ	ছোট দেখি তাৰা
	বিচিত্র গৃহ সাজিলা ।	
পত্ন-নির্মাণ	শয়ন-ভোজন	বসিবার থান
	যতন কৰিয়া দিলা ॥ ৬৬৯	
	নামঘৰ মন্দির	মধ্যত কৰিয়া
হাটী-ঘৰ	হাটীঘৰ সজাইলন্ত ।	
ব্যাভাষ	গৃহৰ হাটীত	অসমৰ জীয়া
	লোকে বাসা কৰিলন্ত ॥	
	আবো দুই পাশে	সি দেশৰ লোক
	এতিহি গোপাল ভৈলা ।	

সাগর সমুদ্র জাহাজা যাহেন

কেশবে পূର୍বে নির্মিতা ॥ ৬৭০

କାଳିଆର ଥାନେ **୩ ହସ ଆବଡ଼**

দেখি সন্তে সেহি নহ্ন ।

গোপালক শক্তি **শাক্তা স্বপ্রমণি**

इविम पाया आह्व ॥

ਸ਼ਬਦ ਸਾਮ੍ਰਾਜਯਿ

এক দিনা সাপ **বাব যদুমণি**

प्रायः अथ

বচন হেন সুসিদ্ধা ।

સામુદાયિક

কোব-কুঠারক বাহিবে জাগিলে

अन्या अनि

এথাক কিয় আসিলা ॥ ৬৭৯

আপোন থানত

शक्तिज्ञा ईकर्म

করা গৈয়া লাগে যানে ।

ফোন-১১০০

ঘৰবাৰী এৰি পৰৰ ৰাজ্যলৈ

কুঠাবোঝে

आजिमाहा कि कावः ॥

ਅਸ਼ੀਤਕ

ভাৰা বোলে নহে হৈল কৰ্ম্যকা

ଧର୍ମା ସେ ବାଲି କବଓ ।

ସାମ ସନ୍ତୋଷ **ବୋଲନ୍ତି ଆଜି ମି**

তোমাৰ মখে গুনও' ॥ ৬৭২

কোষ কঠাবক ধর্ম্যহেন স্র জি

আজি সে আমি জানিগো ।

ইকস্মিক আমি **আনন্দের মুখত**

একো থানে মৃগনির্ভো ॥

এহি মতে অনো- অনা দুই সখি

এক নাট পাণ্ডিত্য ।

বোলে গোপালৰ মথত এগোটা

শ নোঁহো কিষা সিদ্ধান্ত ॥ ৬৭৩

শুনি গজলাব **মাগ মদুমণি**

ਅਲਖੀ-ਭਾਗਵਤ

কুঠাব কোদাল লৈয়া ।

କୋଷ-ସୂଚୀ

ଉକ୍ତ ସହିତ ଆହତ ଗୋପାଳ

সমাপ্ত

ତଥାତେ ଦିଗନ୍ତ ନିସ୍ତା ॥

লগ্নকালে পৰি প্রণাম কৰিয়া

বোলন্ত থৈয়ো চপাই ।

এক দিনে আমি ধৰ্ম্ম বলি কৰোঁ

আবে দেখোঁ একো নাই ॥ ৬৭৪

গোপালে বোলন্ত তোমাবাক জানোঁ

কোনোবা কিবা মূলিল ।

আপ বদুমনি বোলন্ত ইকথা

সখিয়ে সন্তে খণ্ডিল ॥

ধৰ্ম্ম-তত্ত্বৰে গোপালে বোলন্ত অদ্যপি কহিয়ে

কলকলম একো পক্ষা নকৰিয়া ।

পুনৰ ভাসিহাৰো যেন সম্পত্তি মিলয়

জ্ঞানার্ণব তুমিও তাক লভিয়া * ॥ ৬৭৫

* অনান্য কোনো কোনো চৰিত-কথাত গজলা আতাব এই কাহিনীত কোষ আৰু কুঠাৰৰ লগতে দাখো উল্লেখ আছে। অৰ্থাৎ জীৱনত আত্মশুদ্ধি এই তিনিটি সামগ্ৰীৰ লগত তিনিটি পাৰমাৰ্থিক তত্ত্ব-বিচাৰ আছে। “হৰি-কৃষ্ণ-পদসেৱা-খাণ্ডা-ডাটি ধৰা। মনবৈৰী কাটি সুখে উত্ত-নদী তৰা ॥” — (মাম-জোৱা)। মন-বৈৰী কাটিবলৈ খাণ্ডা বা দাব প্ৰয়োজন হয়।

ভাগৱতত উল্লেখ কৰাযতে “সংসাৰ-বৃক্ষ” ছেদন কৰিবলৈ হ'লে বৈষ্ণৱজ্ঞানী কুঠাৰৰ জড়ীৰ প্ৰয়োজন হয়। ৬৮-চাপৰ তাঁইক সমান কৰিব লাগিলে যেনেকৈ কোষৰ আৱশ্যক হয়, সাম্যভাৱৰ সাধন কৰিবলৈকো কোষ ব্যৱহাৰ কৰাৰ উদাহৰণ প্ৰযোজ্য হয়। গোপালদেৱৰ দ্বিত্য-প্ৰশিক্ষণ প্ৰথাত সাধাৰণ কথাবেই অসাধাৰণ তত্ত্ব-বোধ প্ৰদান কৰাৰ উদাহৰণ অনেক পোৱা যায়। ভক্তি-মঙ্গল আদৰ্শবাদী আকাশ-পতিৰ কাৰ্য্যতকৈ বাস্তৱ-ধৰ্ম্মী তুমি পতিৰ তত্ত্ব-বিচাৰ-কাৰ্য্যত হে গজলা-আতা ৰেছি অনুৰাগী আছিল মূল জনা যায়। সেই ভণে কৃষক বনুৱা আদি সাধাৰণ লোকক ধৰ্ম্ম-ধৰোৱাৰ ব্যৱস্থাত তেওঁ সুনিপুণ হৈ উঠিছিল। — সম্পাদক।

জায়ে বিবলক মাতিয়া বোলয়

নুঙগাহা কিয় মনে ।

কুমি যেন ভাব দেখি জাহা মোব

তাক আর কোনে জানে ॥

গোপালব হেন বচন শুনিয়া

পৰম সন্তোষ ভৈল ।

গোপালব নিজ কপক আকলি

পুনৰপি লৈয়া গৈল ॥ ৬৭৬

মহা শুক ভাব দেখিয়া গোপাল

হৰিস আতি ভৈলন্ত ।

পজলা-আতালৈ

পদ্মপ্রিয়া নাম

দুহিতাক দিবে

পদ্মপ্রিয়াকে।

মনে ইচ্ছা কবিলন্ত ॥

দিবলৈ ইচ্ছা

আই-গোসানীৰ

আগত গোপালে

হেন বুলিলন্ত বাক ।

মদুমণি সব

সজলোক গুটি

দেও পদ্মপিব্বাক ॥ ৬৭৭

জাহা বুলিলন্ত

জাপুনি দিয়েক

সুধিবে মোত নালগে ।

গোপালে মোলন্ত

এহি লোক গুটি

মোহোৰ অনত লাগে ॥

এক দিনা মাতি

গোপালে বোলন্ত

শুনিলোক মদুমণি ।

পদ্মপিব্বাক

দিজোঁহো তোমাক

কৰিয়ো বিহা আপনি ॥ ৬৭৮

মদুমণি

গোপালব বাণী

শুনি মদুমণি

ধৰ্ম্মচৰণত

মনে বিষবিসি চাইল ।

একাদশী পৰ্ব ঠৈলে আন বেলা

সাজ পাতি যত্ন কৰি ।

একাদশে আনি

ভকতসৱক

ভুঞ্জান্ত যতন কৰি ॥ ৬৮২

সিদিনাক প্ৰতি

তাৰা পাক্ৰিস্ত

ভাৰ্যা কাণে নুগুনন্ত ।

একো নুবুজিয়া

সাজ নকৰিয়া

মোন হয় বহিস্ত ॥

তাৰা আসি বোলে

মনে দুখ কৰি

গোপালৰ আগে কৈল ।

নিবাহাৰ

বোলে বাপ আজি

ভকতসৱক

আশঙ্ক

ৰব নিবাহাৰ ঠৈল ॥ ৬৮৩

গোপালেও কিছু

বিমনস হয়

তথাতে যেনে আছন্ত ।

অদুতৰূপে

ভোগকল সাজ

বিস্তৰ কৰিয়া

ভোজনৰ

আগত আনি দিলন্ত ॥

লব্যা মিলিল

দিলন্তা লোকক

কেহো নমনিল

সাজক যাত্ৰ দেখিলা ।

গোপালে ভকত-

সৱক মাতিয়া

সম্পূৰ্ণ কৰি ভুঞ্জাইলা ॥ ৬৮৪

হেন অদুত

কৰ্মক দেখিয়া

মনন্ত বিস্ময় হয় ।

গোপালক তেনে

সন্তোষ মানিলা

ঈশ্বৰ-বোধ কৰিয়া ॥

পদ

x

x

x

বৰ-নগৰৰ	বৰ-নগৰৰ পৰা ভকত আসিলা :
লোকে মুখাৰ	গোপালৰ পাত্ৰে সত্ৰে প্ৰণাম কৰিলা ॥ ৬৮৮
কঠ দিলেহি	উত্তম মুখাৰ কঠখানি সজাইলন্ত ।
	গোপালৰ আগত আনিয়া ভেঁটিলন্ত ॥
গোপালৰ	গোপালে বোলন্ত আক নলাগয় মোক ।
অস্বীকাৰ	তোমবাসকনে নিয়া আনহু দিয়োক ॥ ৬৮৯
	শুনিয়া ভকতসত্ৰে বুলিলা বচন ।
	এথাক আনিমোঁ আমি কৰিয়া যতন ॥
ভক্তসকলে	ঐত কৰি কোন বৰ আমাৰ আছয় ।
ঘুৰাই মিনিদে	যেন লাগে কৰা অ'ৰে বুলিমোঁ নিশ্চয় ॥ ৬৯০
	এহি বুলি ভকতসকল চলি গৈলা ।
	পৰ গহৰিক তেৰে গোপালে মাতিলা ॥
	ষোলে প্ৰাণহৰি মোৰ বাক্য কৰিয়োক ।
	অগ্নি জ্বালি আনিয়া দিয়োক তুমি মোক ॥ ৬৯১
	তুমি প্ৰাণহৰি গৈয়া তেখনে আমিলা ।
	গোপালদেৱৰ আগে অগ্নি জ্বালি দিলা ॥
	কঠ খানি তাতে নিয়া গোপালে দিলন্ত ।
	দেখি প্ৰাণহৰি হেন বাক্য বুলিলন্ত ॥ ৬৯২
	ভাল কাঠখানিক পুৰিবে নলাগয় ।
	মহা শ্ৰদ্ধা কৰি তাৰা আনিয়া আছয় ॥
	আপোনাক লাগি কৰি আছয় যতন ।
	তুমিলা গোপালে হেন বুলিলা বচন ॥ ৬৯৩

জাতা মাথায়	জাতা মোর বসি আছে কলা-ঠকরাত ।
কলঠ-করায	অই কি কাবণে জাত্রে বসিবোঁ ইহাত ॥
কঠত হে	কঠ ভাল তৈসে নিকি তুকতি বাতম ।
বহি গৈছে	কলা-ঠকরাত হবি-ভক্তি নিসিজয় ॥ ৬১৪
	এতেকে ইহাক কেহো ইচ্ছা নকরিবা ॥
	গলে কড়া বাজি হবি-তুকতি করিবা ॥
	ইসক কথাক আত্রে এহিমানৈ থও' ।
	কুনা জাতপবে বেন তৈল তাক কও' ॥ ৬১৫
	এক দিনা সাতজন তুজ্ঞ আলোচিয়া ।
হরিণব	হরিণব মাংস তৈকে আনিল কিনিয়া ॥
মাংস বিভাগ	ভাবাসত্রে গোপালদেহক ডে'টিলন্ত ।
	গোপালে সত্বাকো বাঁটি দিবে বুলিলন্ত ॥ ৬১৭
	হেনর আদেশ ঘেত্রে গোপালে বুলিলা ।
	তকতসকলে পণ্ড বিভাগ করিলা ॥
তকজনব	গাত্রে গাত্রে লেখি এক ভাগ পাতিলন্ত ।
বাবে দুভাগ	গোপালক লাগি দুই ভাগ পাতিলন্ত ॥ ৬১৭
	হেন বেলা গোপাল তথাকে চলি গৈলা ।
	লেখি চাই পণ্ড এক ভাগ বড়া পাইলা ॥
	গোপালে বুলিলা পাছে মধুব বচনে ।
	এক ভাগ বড়া করিলাহা কি কাবণে ॥ ৬১৮
	ভাবাসত্রে বোলে জামি কতো একজন ।
	তথাপিতো একভাগ নিবোঁহা সমান ॥
দুভাগ	আপোবাব দুই ভাগ নিবাক লাগয় ।
ল'বলৈ	সি কাবণে এক ভাগ বড়া হুয়াইয় ॥ ৬১৯
গোপালব	গোপালে বোলন্ত তেত্রে সব উপকাষ ।
অধীকার	এক ভাগ নিবে নাই শকতি জামাব ॥

আম পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাক লাগিয়া যেহে লৈবোঁ ।

ভেবে কেনমতে তাক জীর্ণতা কৰিবোঁ ॥ ৭০০

এহি যুগি সবে ডাগ চপায়া লৈলন্ত ।

জাপোনাৰ মন্দিৰক চলিয়া গৈলন্ত ॥

ভকতসকল মানে বহিয়া আছয় ।

আবো বাঁটিবাৰ কেহোঁ সাস নকয় ॥ ৭০১

আনোঁতাৰ আনন্ডাসকলে বোলে আবে কেন হৈব ।

অপভাষ ইটো সাজ খানি আবে কিমতে লাগিব ॥

ষাপ শ্রীৰামে হেন দিলন্ত উপায় ।

সুধিলোক গৈয়া তেহে গোপালৰ ঠাই ॥ ৭০২

সুপৰামণ্য তোৰাসবে গৈয়া এহি প্ৰকাৰে পুছিহা ।

আপোনাতে নামাগিল হেন নুবুজিবা ॥

আবে কোন অপৰাধ জামাত সিজিল ।

ভকতসবত পশ খানি নামাগিল ॥ ৭০৩

ষাপ শ্রীৰামে যেন প্ৰকাৰে শিখাইলা ।

সেহিমতে তাৰা গৈয়া গোপালত কৈলা ॥

গুনিয়া গোপালে মনে সন্তোষ ডৈলন্ত ।

তেহে তাক যুত্তি বচন বুজিলন্ত ॥ ৭০৪

সকলোকে গোপালে বোলন্ত তাৰা তৈতে কহিলোক ।

সমানে ভগাই সম কৰি সত্বাহায়ে বাঁটিয়া দিলোক ॥

দিশলৈ গুনি তাৰাসবে গৈয়া তথাত কহিলা ।

উৎপদে তেহে সবে পশুক বিভাগ কৰি নিলা ॥ ৭০৫

গোপালদেৱক প্ৰতি এডাগ নিলন্ত ।

তেহে সবে পশুক ভোজন কৰিলন্ত ॥

	দিল্লভাসকলে গোপালক প্রণামিয়া ।
	পৰম হৰিষে গৈলা গৃহক লাগিয়া ॥ ৭০৬
	এক দিনা গোপালে অজিনা বেবাহুলত ।
সুখে দুখে	ভকতসকলো চলি লগতে গৈলন্ত ॥
তেবাক	গোপালে তথ্যে হেন বুলিলন্ত ঝাক ।
মেঘিবগৈ	সুখে দুখে তোবাসন্তে নেবিবা আমাক ॥ ৭০৭
ভকজনব	গুনিল্ল ভকতসন্তে দিলা সমিধান ।
উপদেশ	আমি কবি আছোঁ আপোনাক জীৱ প্রাণ ॥
	তযু চৰণত আমি কৰিছে। আশ্রয় ।
	হেন বাক্য কি কাৰণে বুলিবে লাগয় ॥ ৭০৮
উপদেশব	এক নাট গোপালে সিবৈলা পান্তিলন্ত ।
শৰীৰা	গণ্ডগোট আসে হেবা বুলি দেখাইলন্ত ॥
	ভকতসকলে যেন সাক্ষাতে দেখিলা ।
	অসত্যক সত্য বুলি ভিবি লব দিলা ॥ ৭০৯
	গোপালে তথ্যে হাসি বহিয়া আহন্ত ।
	লব্ধবি ভকতসন্ত দূৰক গৈলন্ত ॥
	মুহি গণ্ড বনজোপা গোপালে বুলিলা ।
ভকতসকল	ভকতসকলে আসি তেৱে লাগ লৈলা ॥ ৭১০
লজিত	ভকতসকলো আজি মাথা চপবাই ।
	গোপালব সঙ্গে গৈলা আপোনাৰ ঠাই ।
জন্মযাত্রা আক	যেৱে ভাদ্রমাস আসি অষ্টমী ঝিলিলা ।
যোকাযাত্রা	জন্ম-যাত্রা কবি মোট খেলিতে লাগিলা ॥ ৭১১
	মোট-বসে কন্দম লাগিল শৰীৰত ।
পোবোলাত	পোবোলা নদীৰ লৈলা নামিল জলত ॥
জলজীবা	গোপাল সহিতে জল কেজি কবিলন্ত ।
	জল কবি ভাৱী কহয়ে গোপাল ভৈলন্ত ॥ ৭১২

ভকতসকলে হেন সঙ্কেত জানিয়া ।
 পাক ফুবি গৈলা সবে ভাটীক লাগিয়া ॥
 পূর্বত কেশবে যেন যমুনা-জগতে ।
 বাসলীড়া কবিলন্ত গোসিকা সহিতে ॥ ৭১৩
 সহিয়াতে গোপালো ভকতসত্ত্ব সঙ্গে ।
 গোবোলাত কেলি কবিলন্ত মনবঙ্গে ॥
 জাবো এক গোপালে বিনোদ কবিলন্ত ।
 ভকত সহিতে যেনে তথাতে আহুন্ত ॥ ৭১৪
 ভকতসকলে বোলে পদ্মপিব্রিয়াক ।
 তোমাৰ লাগয় তেনে ভকত হৈবাক ॥
 শুনি পদ্মপিব্রিয়া গোপালক কৈলা ।
 ভকতসকলে যেন বচন বুলিলা ॥ ৭১৫
 হেন যেনে বচন গোপালে শুনিলন্ত ।
 ছল কবি ভকতসত্ত্বক মতাইলন্ত ॥
 সত্ত্ব লোক আসি যেনে তথাতে বসিলা ।
 পদ্মপিব্রিয়াক তেনে গোপালে বুলিলা ॥ ৭১৬
 জাতা মাধবক সেৱা কবিলো পূর্বত ।
 নউল তোমাৰ সেৱা ভকতসত্ত্বত ॥
 তাতে সে সত্ত্বাকে আজি মতায়ী আনিজোঁ ।
 ওলগিলো সত্ত্বাহাকে নিশ্চয় বুলিজোঁ ॥ ৭১৭
 গোপালৰ হেন যেনে বচন শুনিলা ।
 ভকতসকল উঠি বাসাক লবিলা ॥
 গোপালে উঠিয়া দুহাৰক মাৰিলন্ত ।
 আইষে নপাই ভকতসকলো বহিলন্ত ॥ ৭১৮
 পদ্মপিব্রিয়াকে সমস্তকে ওলগিল ।
 তেনেজে গোপালে দুহাৰক খেলি দিল ॥

ভকত-সেৱা

শিলা

ভকতসকলো চলি বাসাক গৈলন্ত ।
 শুনা আবো গোপালে যি কৰ্ম কৰিলন্ত ॥ ৭১৯
 নাৰায়ণ ঠাকুবৰ গৃহক লাগিলা ।
 গোপালো গৈলন্ত মহা হৰিষ কৰিয়া ॥
 গৃহলৈ যাত্ৰা বাপ যদুমণি আবো কমল আতাই ।
 দুয়োজনে লৈয়া যান্ত নৌকাখানি আই ॥ ৭২০
 গোপাল মধ্যত বসি আছন্ত আসনে ।
 গজলাব কিছু দুষাদুষি কৰিলন্ত দুয়োজনে ॥
 যদুমণি বাপ যদুমণি বৰ শৰীৰ প্রসন্ত ।
 আক কমল আতাই নুহি সিমান শকত ॥ ৭২১
 কমলৰ কমল আতাই সেই অঙ্গ কৰি বায় ।
 অধিজাল বাপ যদুমণি তাত অসন্তোষ পায় ॥
 কমল আতাই তেহে বৈঠাখানি থৈলা ।
 বাপ যদুমণি একেস্থৰে বাসি নিলা ॥ ৭২২
 অজ্ঞীতি দেখি ঠাকুবৰ ঘাটে নিয়া নান্ন চপাইলন্ত ।
 ভকজনৰ অসন্তোষে গোপালে নৌকাত উঠিলন্ত ॥
 ভদ্রাসাজ পীৰাখানি আগুনিয়ৈ লৈলা ।
 নাৰায়ণ ঠাকুবৰ গৃহে চলি গৈলা ॥ ৭২৩
 বাপ যদুমণি আবো কমলজোচন ।
 জানিলো আমাত আজি লাগিল দূৰণ ॥
 হেন ভয় কৰি তাৰা দুয়ো চলি গৈলা ।
 নাৰায়ণ ঠাকুবৰ গৃহত পৰিলা ॥ ৭২৪
 দেখিলা ঠাকুৰে যথ হৰিষ উলন্ত ।
 গোপালক কতখা সাদৰ কৰিলন্ত ॥
 দুয়ো জনে হৰি-কথা বিচাৰ কৰিলা ।
 আদিলন্ত কতোখনি হৰিষে বসিলা ॥ ৭২৫

ভোজনক লাগি তাৰা কৰিলা যতন ।
 গোপালে বোলন্ত নকৰিবোঁ এতিক্ষণ ॥
 কাক লাগি চাউল মই সিজাইবোঁ এখাত ।
 দুই ভটি ডকত মোৰ আসিছে লগন্ত ॥ ৭২৬
 আশাসকলৰ কিয় প্ৰীতি নেদেখিলোঁ ।
 সি কাৰণে কিছু মনে অসন্তোষ পাইলোঁ ॥
 "অপ্ৰীতিত ঠাকুৰ বোলন্ত আৰু বুলিতে যুৱায় ।
 হৰিক মাগল অপ্ৰীতি থাকিলে লাগ হৰিক নগায় ॥ ৭২৭
 শঙ্কৰ-মাধৱে প্ৰীতিকেসে কহিছন্ত ।
 আৰা নিকি অপ্ৰীতিত সন্তোষ পাইবন্ত ॥
 হৰি-ডকতিৰ জানা প্ৰীতিসে উপায় ।
 অপ্ৰীতি থাকিলে লাগ হৰিক নগায় ॥ ৭২৮
 এহি বুলি ঠাকুৰ নিচুকি বহিলন্ত ।
 পুনৰাই গোপালে বহুতৰূপে কথা কহিলন্ত ॥
 সপ্ৰীতি শুনি তাৰাসত্তে বৰ সন্তোষ লভিলা ।
 ছাপন প্ৰীতি হয় দুয়োজনে সখিত্ব কৰিলা ॥ ৭২৯
 গোপাল সহিতে দুয়ো গৃহক আসিয়া ।
 বহিলন্ত গোপালৰ সৈতাক কৰিয়া ॥
 হেন বেলা গোবিন্দ আতাই আসিলন্ত ।
 তেঁতে হৰি-কথাৰ বিচাৰ পাতিলন্ত ॥ ৭৩০
 ভাসছাৰ নপৰিল কথাৰ নিশ্চয় ।
 কৰ্ম্ম-যোগ তত্ত্বিক কেৱল বুলি কয় ॥
 মাধৱ ডকতসকলে একো সিদ্ধান্ত নেদিল ।
 ভক্তসকল জানি বেলা যিহেতু গোপালে হাক দিলা ॥ ৭৩১
 লগত যাদ-মাধৱ লোকে সমে আস নকৰিবা ॥
 প্ৰতিবাদ ভাৰা যেন কহে ডাক জনিলা থাকিবা ॥

তথাতে আসনে বসি গোপালে বোলন্ত হাজি
কমলক দেখি আছা কোনে ।

মোহোক নৌকাত গেলাই পলটি নগেল আঁউৰ
ভিৰি লব দিলা পাবেমানে ॥

আন্তে কোন থানে আছে বিচাৰ কবিত্তা চাহা
গুনিয়া ডকতসহ ঘাই ।

বাসাতে পশিত্তা দেখে তিত্তিবুৰি ডক হুয়া
আছে গৈয়া চুকত সোমাই ॥ ৭৩৮.

তথাহন্তে ডকসহে হাতত ধৰিত্তা আনি
গোপালৰ আগে তেঁটাইলন্ত ।

গোপালৰ চৰণত পৰি দণ্ডবতে গৈয়া
হমহমি কান্দিবে লৈলন্ত ॥

গোপালে বোলন্ত মই মৰোঁ জীওঁ নজানিত্তা
ডক হুয়া পজাত্তা আসিলা ।

গোপাল- এহি বুলি গোপালেও প্রসন্নবদন হুয়া
দেহৰ কমলক আঁহাসি তুলিলা ॥ ৭৩৯

আহাস এক দিনা একজন ডকক গোপালে বোলে
আন কৰ্ম তুমি নকৰিবা ।

বাতি নিশা ভাগে চৌহাটীত হৰিধনি কৰাই তুমি
ডকতক জগাত্তা ফুৰিবা ॥

জলাই গোপালৰ আদেশক শিবত ধৰিত্তা জায়া
ফুৰিবলৈ হৰি-নাম ডাকিত্তা ফুৰয় ।

আদেশ ডকতসকলে গুনি উঠি হৰি-বাহু কৰি
গোপালৰ সন্তোষ মিলয় ॥ ৭৪০

কাৰ্য্য- বদণ্ডক মদুমণি আৰো বাপ বামচন্দ
বিচাৰত চিৰিবাম সন্ন্যাসী সহিতে ।

ৰাণ- সৰে একমতি হুৱা হৰিৰূপা বিচাৰিলা

সকল আহিলন্ত মহা হৰিৰিতে ॥

বাক্য দুইভাগ নিশা গৈল একভাগ আত্ন বৈল

হেন বেলা শয়ন কৰিলা ।

দুয়টি বহিল যেনে তেজসে আসিলা তেজ

হৰিধ্বনি কৰাইতে লাগিলা ॥ ৭৪১

দৰ্শকৰ শুনি বৰগুৰু বোলে ইটো কোন ধৰি আন

কোথ- শুইবে কিয় নৈদৰ আশাক ।

ভাত উজালৰে থাকোঁ আমি শয়ন কৰিলোঁ আত্ন

লৈলৈ আসি হৰি বোলাইবাক ॥

এহি বুলি বৰগুৰু শৰ্যাত চাপৰ আৰি

ধৰ ধৰ বুলি গৈবিলাক ।

শুনি তাৰা তৰু হুৱা ভিৰিলা লভৰ দিলা

পাইলৈ বুলি পাছক নচাই ॥ ৭৪২

গোপালৰ থানে গৈয়া হেঁসনি বাহিৰা বোলে

আজি বৰ তৰু পাইলোঁ আমি ।

গোপাল- গোপালে বোলন্ত হাসি সি লোকৰ নিকটত

দেহৰ আন বেলা নঘাইবাহা তুমি ॥

উপদেশ আনৰ আনত তুমি হৰিধ্বনি কৰাইবাহা

কদাচিতো মেৰিবাহা তাক ।

গোপালৰ আত্মা পালি সন্তোষে বহিলা তাৰা

হৰিধ্বনি কৰাইলা সন্তাক ॥ ৭৪৩ *

* মূল চৰিত-পুথিত ইফাৰ পাছতে চৰিতকাৰৰ আত্ম-পৰিচয় আছে । সেইখিনি আত্মত দিলাই হৈছে । —সম্পাদক

পদ

	জাত জন্মভবে ওনা গোপালব লীলা ।
সদ—“আত্মা	ভকতসকল যেন বচন শুনিলা ॥
আধিক	সমাজ পাড়িয়া যেহে বসিয়া আইল ।
কিহ যথ	ভকতসকল হেন আক্য শুভিলত ॥ ৭৫৬
মোপাল” ?	দোষদাসকল যেন বিচক্ষণ ভৈলা ।
“আত্মা	জাতা আধিক লাপ কিরনো নপাইলা ॥
জ্ঞাপা”--	হাপ জনিককে বোলে জামাষ জ্ঞাপ ।
জনিক	ভাতে সে নপাইলো দেহ আধিক লাপ ॥ ৭৫৭
“পতিতে	ওনি হাপ শ্রীবায়ে শুনিলা বচন ।
মুখে	পথত লম্বে জুটি খায় মর্থজন ॥
উকুটি খায়”	পতিতসকলে জুটি খায় মর্থজন ।
—শ্রীবা	কনি জনিককে পুছিলত শ্রীবামত ॥ ৭৫৮
	কি কাৰণে যোক হেন বচন শুনিলা ।
	হাপ চিহ্নবায়ে বোলে কিহ মমমিলা ॥
	জ্ঞাপা বচন কেন শুনিলাহা কুশি ।
ভক-	মুশুনিলা কিহ হাপ গায় আইলো জামি ॥ ৭৫৯
পথিত	হাপ জনিককে তেহে মনে ওগিলত ।
	গোপালক জ্ঞাপা--বচন শুনিলা ॥
	কুনিলা গোপালে মনে সন্তোষ লভিলা ।
পুত্ৰবোতম	হাপ জনিককে সেহি ধামতে বহিলা ॥ ৭৬০
ঠাকুর	হাপ বামচন্দ্র বিবেকাত জাগিলত ।
ভাইত এবা	সহে সাজ ঠাকুর গৃহে এখিলত ॥
বামচন্দ্র	ভকতসকলে বোলে জাগোত কহিলা ।
মগদ	জানিযাক প্রতি শিলা ভকত পাখিলা ॥ ৭৬১

যেহে বটুগুৰু জানিবাক চলিলন্ত ।

গোপালৰ

গুনিয়া গোপালে তেহে বাধা কবিলন্ত ॥

বাধা নব্বও

হাইবাক নলাগে সাজ সন্তে দেওঁ জাখি ।

বটুগুৰুৰ

তথা গৈয়া বৰ দুখ লভিহায়া তুমি ॥ ৭৬২

হাজা

তথাপি ভকতসন্তে হাইবাক বোজয় ।

আপোনাৰ বস্ত কিল এৰিতে লাগয় ॥

গুনি বটুগুৰু তেতিয়ালে লৰি গৈলা ।

কতো বেজি যানে তাঁকুবৰ তাঁই পাইলা ॥ ৭৬৩

গুনিয়া তাঁকুৰে তাক বচন শুলিলা ।

আমাৰ থানক তুমি কেনে শুলি আইলা ॥

গুনি বটুগুৰু তাৰ কহিলা কাৰণ ।

সাজ খানি বাপৰ আহুত কোন থান ॥ ৭৬৪

তাঁকুবৰ

গুনিয়া তাঁকুৰে বৰ ক্লোধ কবিলন্ত ।

ভৎসনা

গোপালক বহুত বচন শুলিলন্ত ॥

কাজখবীয়ায়ে কোন কৰ্ম নকৰিল ।

আহো আম কথা যোৰ চকুগুটি মিহ ॥ ৭৬৫

তাঁকুৰে অনেক আৰো নিচুৰ বোলন্ত ।

একে ঘাটে পানী খাইতে গুতি নিখেতন্ত ॥

বটুগুৰু গুনি সিকথাক নগহিলা ।

আপোনাৰ আখক শিজাত অফাশিলা ॥ ৭৬৬

ভকতিয়া

হাথা-কুটী মৰায়েল গবীয়া আহুন্ত ।

গুনি বটুগুৰুৰ

আই পোৰ্শানীয়ে আসি তাক দেখিলন্ত ॥

যেন

যোজে ব্রাহ্মণৰ বধ তোজাত লাগয় ।

ইটো ব্রাহ্মণৰ হুতা অৰেকৈ মৰয় ॥ ৭৬৭

গুনি যেন তাঁকুৰে নিজৰ হুতা বৈয় ।

তেহে বটুগুৰু কাজখবীৰক জাখিল ॥

ঠাকুৰৰ
প্ৰতি গোপাল

বিষয়
দুখত দুখী

হৰি-কথাৰ

সময়ত
অন্য কথা

গোপালৰ

অসংখ্য

দেখিয়া গোপালে বোলে কি কৰ্ম কৰিলো ।
 কি কাৰণে এতমান বৰ দুখ পাইলো ॥ ৭৬৮
 ঠাকুৰে আমাক যদি বচন বোলয় ।
 হাতে হানিলেও মোৰ সহিতে লাগয় ॥
 তুমি কি কাৰণে হেন দুখ লভিলাহা ।
 মোৰ শৰীৰৰ বস্ত্ৰ উদিয়াই চাহা ॥ ৭৬৯
 সিটো বচনৰ ঘাত আছে কোন থানে ।
 তুমি মাত্ৰ দুখ লভিলাহা অকাৰণে ॥
 ঠাকুৰে যদিবা পালে গ্ৰহাৰ কবয় ।
 তথাপিহো তোক মোৰ সহিতে লাগয় ॥ ৭৭০
 ধৰ্ম্মপথ দ্বাপী যেনে গোপালে বুজিলো ।
 ভনিয়া ভকতসত্তে কান্ধিলে লাগিলো ॥
 ইহলক কথাক জানে এহিমানে থও ।
 শুনা আতপৰে যেন ভৈল তাক কও ॥ ৭৭১
 এদিনা গোপালে ঘোষা চৰ্চিয়া আছন্ত ।
 ভকতসকলে শুনি সন্তোষ ভৈলন্ত ॥
 ধন্য ভটি শাস্তিকান্তে খুৎকি আছিলো ।
 স্বাপ যদুমণি দেখি চান্ধি মাছিলো ॥ ৭৭২
 গোপালে বোলন্ত কৈক জন্ম কৰা তুমি ।
 কাহাৰ আগত এথা ঘোষা কও আমি ॥
 এহি বুজি গোপাল নিচুকি বহিলন্ত ।
 আঠ দিন ধানে ঘোষা পাঠ নকহন্ত ॥ ৭৭৩
 সকলো ভকতে পালে আনোচ কৰিলো ।
 স্বাপ বামচন্দ্ৰৰ আগত নিবেদিলো ॥
 ইটো কথাখানি স্বাপ আছিল ভোমাত ।
 যেনমতে জানা ঘোষা কহন্ত আনাত ॥ ৭৭৪

তোমোবাৰ বোল বাপ অন্তশ্যে কাৰব ।
 আমি সাস কৰি কেহো নপাবোঁ বুলিব ॥
 ডকতসত্তৰ হেন যুগতি গুনিয়া ।
 বাপ বামচন্দ্ৰ গোপালৰ থানে গৈয়া ॥ ৭৭৫
 জানু পাৰ অন্তনতে বুলিলা বচন ।
 জন্মকালে আমি আসি আছোঁ তমু থান ॥
 আনহতে গুনি সন্তে সুখী হয়োছম ।
 মোৰ অৰ্থে বাপ কিছু কহিবে জাগম ॥ ৭৭৬
 গোপালে গুনিয়া হেন কাৰণ্য-বচন ।
 বোলন্ত আছিল ঘোষা নকহিবে মন ॥
 তোমাৰ কাৰণে এত্তে কহিবোঁহো আমি ।
 এতিয়কৈ প্ৰসন্নক চলি যায়ে তুমি ॥ ৭৭৭
 গুনি বাপ বামচন্দ্ৰে সন্তোষ লভিলা ।
 ডকতসত্তৰ গৈয়া এহি কথা কৈয়া ॥
 তেত্তে সৰ্ব্বজনে প্ৰসন্নত বসিলন্ত ।
 গোপালে হৰিষে কথা কৈবাক লৈলন্ত ॥ ৭৭৮
 গোপালৰ মুখে কথা-জমুতক গিয়া ।
 বহিল ডকতসত্তৰ সন্তোষ লভিলা ॥
 যেন কুকক্লেত্তে গৈয়া বাজাপ্ৰজা যত ।
 হৰি বিনে আন কিছু নাছিল মুখত ॥ ৭৭৯
 কাজখাৰ-থানবো ডকত সেইপ্ৰায় ।
 হৰি-ভক্তি বিনে কাৰো আন কৰ্ম নাহি ॥
 নাম-কীৰ্ত্তনক মাত্ৰ সততে কৰিয়া ।
 হৰি-কথা গুনি থাকা শ্ৰৱণ ভৰিয়া ॥ ৭৮০
 যদি কোনো বেজা জান কৰিয়া থাকন্ত ।
 অহো নসম্মতি তেতিয়কৈ চলি যান্ত ॥

বামচন্দ্ৰ

বাৰা পুনৰ

সন্তোষ-সাধন

হৰি-ভক্তি

হিমে জন্ম

কৰ্ম নাহি

ডকতসত্ত্বৰ আজি বসি প্ৰকাশয় ।

নিজমুখে হৰিনাম কীৰ্ত্তন কৰয় ॥ ৭৮১

ভাগৱত

ৰূপ বামচন্দ্ৰ বসি ভাগৱত কত ।

ব্যাখ্যা

গোপালদেৱতা তাৰ অৰ্থ বখানত ॥

এক সময়ত হেন গোপালে বৃষ্ণিলা ।

কথা শুনি কোন জনে কোন বল পাইলা ॥ ৭৮২

শুনিয়া ডকতসত্ত্ব কেহো নযাতত ।

হৰি-কথা শুনি

ৰূপ বামচন্দ্ৰ উঠি জানু পাৰিলন্ত ॥

অপাৰৰ পাৰ

বোলে বাপ শুনি মই স্বৰ সখী তৈলোঁ ।

তোমাৰ প্ৰসাদে অপাৰৰ পাৰ পাইলোঁ ॥ ৭৮৩

বাপ বদুমণি উস কৰি উঠিলন্ত ।

শুনিল্লো গোপালে তাৰ সিদ্ধান্ত দিলন্ত ॥

বোলে বদুমণি তুমি কিবা দুখ পাইলা ।

সি কাৰণে ইকথা শুনিলে নপাৰিলা ॥ ৭৮৪

যাবা বল পাইলে তাৰা 'পাত্ৰ দি উঠিল ।

বল নপাত্ৰাৱা মনে নিজয়ে বহিল ॥

হেনন মধুৰ স্বামী শুনি গোপালৰ ।

ডকতসত্ত্বৰ তৈল হৰিষ বিস্তৰ ॥ ৭৮৫

ইগত কথাক জ্ঞাত্বে এহিমানে খণ্ড ।

শূনা আতপৰে যেন তৈল তাক কণ্ড ॥

এক দিনা বৰজন ঠাকুৰ আসিলা ।

বৰজন

লঙ্ঘনে গৈলন্ত পুনু বাসাক লাগিলা ॥ ৭৮৬

ঠাকুৰ

হেন শনি গোপালেও দ্বৈধ কৰি মনে ।

জহায়ে

চলিল্লো গৈলন্ত ডকতসত্ত্বৰ স্থানে ॥

প'লখি

বাপ বদুমণিৰ আসাত পৰিলন্ত ।

শয্যাত বসিলা হেন স্বামী বৃষ্ণিলা ॥ ৭৮৭

যোনে মদুমণি মোব বাক্য জাকজিহা ।
 কামলক স্নেহ কামলক স্নেহ তুমি জখিকে কবিবা ॥
 কবিরসে কামলক আজি মোব চাউলেও নাটিল ।
 কব মদুমণি সিকারণে লখনে গৃহক চলি গেল ॥ ৭৮৮
 কতি আড়া যোনে মদুমণি তাবা স্নেহবে সে ঠাই ।
 জাপুনি বুলিলা মাতো আমাক লড়াই ॥
 অকশ্যেক লাগে আমি জেতা কবিবাক ।
 তাত বিমে স্নেহ আমি কবিবোহো কাক ॥ ৭৮৯
 এহি বুলি মদুমণি তথাত বহিলা ।
 জাপুনার গৃহক গোপাল চলি গেল ॥
 গোপালব দুখ হেন সন্তে জানিলন্ত ।
 ডকতসকলো চলি তথাকে গেলন্ত ॥ ৭৯০
 এক খান ছড়া যেতে সহেও বসিলা ।
 আই-গোসানীৰ গুণ গোপালে কহিলা ॥
 সবগেটীরাব জী মহা গুণবন্ত ।
 তোমবাসন্তব কিয় লাগ নগাইলন্ত ॥ ৭৯১
 তোমবাসন্তব স্নেহ তাবা সে জানন্ত ।
 এহি বুলি বহিলা গোপাল মহাশয় ॥
 সবগেটীৰ বিবেলা গোপাল সবগেটা লাগি যায় ।
 লোপালব হবি-কথা বিনে ভৈত জান কথা নাই ॥ ৭৯২
 সিদ্ধান্ত জানহঃত ডকতসন্তে লাকিলা থকন্ত ।
 গোপালে বাইবাব বেলা সন্তেও আসন্ত ॥
 দুই চাষি দিন যদি তথাত আসন্ত ।
 সন্তে পন্তে ডকতসন্তে কথা সুখি কন্ত ॥ ৭৯৩
 কথা-জম্বুতক মার সহজে সিদ্ধন্ত ।
 ডোজবক জানি কেহো ইচ্ছা নকবন্ত ॥

পুনঃ গোপালে কালস্বায়ক আসত ।

ডকতসকলো আসি আগ বড়াহত ॥ ৭৯৪

সজল নরনে সন্ত পালটিয়া যায় ।

গোপালো আসন্ত তেত্তে আপোনার ঠাই ॥

খেতিয়া হাইবাক লাগি কবন্ত যতন ।

ডকতসকল বোলা এখাত বচন ॥ ৭৯৫

আত্মাৰ থানক মোৰ হাইবাক লাগয় ।

তৈত একো যেন খুজিবাক মলাগয় ॥

মোৰ সাজ-বস্তু সত্তে যত্ন কৰি লৈয়ো ।

আপুনাকে লাগি সত্তে উদ্যম কৰিছো ॥ ৭৯৬

গোপালে যেনয়ডাৰে বচন হোজন্ত ।

ডকতসকলো সেহি প্ৰকাৰে লয় ৷

সি থানত গৈয়া কুটাগাছো নোখাজন্ত ।

আপোনার প্ৰহা-সাজ ভোজন কৰন্ত ॥ ৭৯৭

গোপালে বোলন্ত ধৰ্ম্ম অৰ্থাদা দেখাই ।

নিৰপেক্ষ ভাৱ হয় থাকন্ত সদায় ॥

এক দিনা একাদশে বুলিলা প্ৰণামি ।

এখানি বচন বুলিবাক চাওঁ আমি ॥ ৭৯৮

কিন্তু তত্ক্ষণাৎ মোৰ হয় আহে মন ।

আপুনাক লাগি সাজ কৰিছোঁ যতন ॥

গোপালে বোলন্ত কেন প্ৰকাৰে কৰিলা ।

আত্মাই একাদশে তেত্তে কহিবে লাগিলা ॥ ৭৯৯

এক গুটি কুণ্ডা জাৰো কাছী একখানি ।

এক গুটি জবা যত্ন কৰি জাহোঁ আমি ॥

গোপালে বোলন্ত আক মোক হ'ব দিব ।

সাত কুৰি ডকতৰ সত্ৰাংকো লাগিব ॥ ৮০০

‘আত্মাৰ

খাজত যেন

একো

খুজিবলৈ

মাজানে’

—গোপাল

একাদশ

আদৰ্শনি

‘মোৰ দৰেই

সাত কুৰি

দিব লাগিব’

—গোপাল

একাদশে যোগে যদি দিবাংক লাগয় ।
 ত্র্যাকে দিবাংক আগুনিয়ে লৈবাংক লাগয় ॥
 ছেনকুংসাহস গুনি গোপালে হাঙ্গিলা ।
 যোগে একাদশে যোগ সমস্তকে দিলা ॥ ৮০১
 অবশেষে এহি সাজ খানি সহজে খবরা কহিছো ।
 যোগ দিখাই উক্তসমস্তক মাত্র বোজ কবি দিছো ॥
 আদেশ গুনি একাদশে সাজ সকলে উড়াইলা ।
 উক্তসমস্তক একমাস বোজ দিলা ॥ ৮০২
 পুত্রহন্ত গোপালে উক্তক বহু যত্ন করিলন্ত ।
 পিতৃ ঘেন পুত্রক সহজে গাঞ্জিলন্ত ॥
 গুনা সামাজিক লৈয়ো কথার আশয় ।
 উত্তমতো উত্তম সাধুর কেনে নয় ॥ ৮০৩
 বিষয়ক সম্পদক অনিত্য দেখন্ত ।
 হবির তকতি মাত্র সদা আচরন্ত ॥
 হবিমায়-কীর্তনক করন্ত সদায় ।
 নিজ মুখে ডাবিয়া থাকন্ত সর্বদায় ॥ ৮০৪
 পুত্রদারা শরীরত নাহি আসক্তি ।
 কথার আলাপ বচনন্ত দিনে রাতি ॥

× × ×

—০—

চুলবি

একদিনা বসি	গোপালে হবিব
কথাক যেতে কহন্ত ।	
বাস্তব বাস্তব	গুনি মাত্র থাকি
কথা-গল্প	ভাল মন্দ নোবোঝন্ত ॥

গোপালে বোলন্ত কথা কি কাবণে
 নশলাগা শুক তুমি ।
 জানিলে। কথার স্বাদক নগাড়া
 কহিবে নজানে। আমি ॥ ৮০৭
 বোলে বাপ নামে কথা নশলারো
 আজবি মই নপাই ।
 ব্রহ্মাণ্ডভঙ্গী একেক কথায় ব্রহ্মাণ্ড ভাঙিয়া
 কথা শুনি দেশ ছয় কবি যায় ॥
 অমাত্য তুখার লোকক মন কবি মই
 গ্রন্থ কথা পাসবিলো
 এতেকে সে ইতো কথা নশলাগি
 শুনিয়া মাঙ আছিলো ॥ ৮০৮
 শুনিয়া গোপালে সন্তোষে বোলন্ত
 কৈতু লিয়া আছা মন ।
 শুকব বোলন্ত ইহান সমান আত্মবি
 শলাগনি নাহি লোক বিচক্ষণ ।
 হেন সময়ত অসময় জীয়া
 লোক একজন গৈয়া ।
 বামচন্দ্র বোলন্ত বাপব নাতি একজন
 নাতি জন্মব আছে উতপতি হয় । ৮০৯
 বাতখি শুকন্তসকলে শ্রুতিয়া আত্ম
 গোপালে শ্রুত শুনিলা ।
 তোমাবাসকলে কিবা কহি আছা
 বলিয়া মাত লগাইলা ॥
 শুনি তাবাসন্তে বোলন্ত বাপব
 ভৈল নাতি উতপন ।

সেহি কথাখানি কহিছে আসিলা

তৈব লোক একজন ॥ ৮১০

সবারে গোপালে বোলন্ত ইকথাক শুনি

হবিষ হবিষ ডৈল অপার ।

ভোম্বাসকলে গারে গারে উতি

নাচিলোক একবার ॥

বাপ শ্রীবাম বাপ হৃদুয়ণ

আদি কবি আসন্যাক ।

একো বার সবে নাচিয়া বসিলা

পালি গোপালর বাক ॥ ৮১১

বাপ বামচন্দ্র নুতিবার দেখি

গোপালে পুনু বুজিলা ।

তোমাৰে সে শুক নাতি ডৈল ডৈল

তুমি কিয় নানাচিলা ॥

তোমাৰো এবার নাচিবে লাগল

তেৱে সে এবাইতে পাৰি ।

শুনি বাপ বামে এপাক দিলন্ত

হাত জলীতঙ্গী কবি ॥ ৮১২

বালকক তেৱে সে গোপালে বোলন্ত আমবা

হবিচরণ সৱেও হবিষ ডৈলোঁ ।

মায় দিলে সিটো বালকব হবিষ চরণ

নাথ জাজি ধৰি থৈলোঁ ॥

গোপালর হেন বচন অসিলা

সৰ্ব্বজনে গুনিলন্ত ।

সিটো বালকব ভাগ্যক বখানি

সেহি খানে বহিলন্ত ॥ ৮১৩

এতিহাসে গৈরা চাউল সিঁজায়েক

ভোজন কর্বোহো আমি ॥

ভেঙ্গে আরো গৈরা কবিলো বন্ধন

গোপালো যেহে ডুজিলা ।

শুনা তাতপৰ গোপালব আবে

তৈত যেন কথা ভৈলা ॥ ৮১৭

মহা কণ্ঠভায়ে আহুত গোপাল

নকবি অন্ন ভোজন ।

পদ্মপিব্বাক মাতি সিঁহেলাত

বুজিলা আই বচন ॥

পদ্মপ্রিয়াব বোলন্ত পিব্বাক গোসাঁইক মাতিয়া

গীত শুনি কখনে দুখ পাওন্ত ।

গোপালব পদ্মপিব্বাকো উত্তিহাক মনে

সভায় গীতখানি জুহিসন্ত ॥ ৮১৮

এফাকি গীতকো গাইবে নতু পাতে

পৰম প্রসন্ন ভৈলা ।

বোলন্ত পিব্বাক আৰ নমাতিয়া

আপুনি উত্তি আসিলা ॥

শুণব লুৰুধ গোপালে অন্নক

ডুজিলা হবিস মনে ।

সদ শুণব পদ্মপিব্বাক সদ শুণব দেখি

প্রশংসিলা সৰ্ব্বজনে ॥ ৮১৯

পূৰ্বত বশোদা কৃষ্ণক বেছেল

সপান্না ভাঙ মাতিলা ।

সেহি অনুসঙ্গে পদ্মপিব্বাকো

গোপালক সন্মোখিলা ॥

আবো এক দিনা বাপ বামচন্দ্র
 হুবিষে যেনে আহন্ত ।

সিবেলা গোপালে দরশন পায়া
হেন কথা পুছলমত ॥ ৮২০

হোলে গুৰ যোনো তোমাৰ নিকট
পণ্ডিতসকল আহয় ।

তাসম্বাক প্রতি আছে নিকি তেবে
তোমার মনে সংশয় ।

“আমার দেশ হাপ বামচন্দ্রে বোলয় আমার
পথিতবেই পণ্ডিতৰ সন্তে ৰাজ ।

সি সর্বত্র প্রতি কি কারণে মই
বাহ্যে মনত করিবো লাজ ॥ ৮২১

মোহোৰে সে মুখে সন্তোঃ আসিবা
শোকৰ অথ লক্ষ্য ।

জিটো! পণ্ডিতক লাগি মোৰ মনে
কিছিতো নাহি সংশয় ॥

গোপালে বোলন্ত তোমাত আসিয়া
কহিবে সব্ব সজাত ।

বায়তশ্বব প্রতি তুমিও সজাত নেদোঁ নুৰুলিখা
 ধর্ম-প্রকাশক ধর্ম কহিমায়া তাত ॥ ৮২২

আজ্ঞা স্বাপ বামচন্দ্র বোলস্ন আশীক
আজ্ঞা হিটো দিলা তুমি ।

জোকৰ কাৰণে তেত্তেলিগবিক
চৰাফী নহাইবো আমি ॥

জাপানীৰ প্ৰক্ৰী- জনৰ নিমিত্তে
আমি আহোঁ তথু ঠাই ।

লোকব ভাবক লৈবাব মোহোব

কিঞ্চিৎকো ইচ্ছা নাই ॥ ৮২৩

গোপালে বোলন্ত লোকব কুশল

সাধিবে লাগে তোমাৰ ।

হেন জানি তুমি পাছ নুঙচিবা

পাঞ্জিবা জাজা আমাৰ ॥

হেনন আদেশ কবিনা গোপাল

হৰিষে ঘেৰে আচল ।

বাপ বামচন্দ্র প্রণাম কবিনা

বাসাক লাগি গৈলন্ত ॥ ৮২৪

x

x

x

পদ

x

x

x

শঙ্করদেবৰ উক্ত

উক্ত-গোপীৰ প্রেম-সঙ্কত বচন ।

সংবাদ নাট বচনা

অঙ্কৰূপে শঙ্কৰে কবিনা নিবন্ধন ॥

নতু ব্যক্ত হোন্তে সিটো অগ্নিত পুৰিলা ।

জুয়ে গোবা বাবে

পুনহো গোপালে সেহি কথা নিবন্ধিলা ॥ ৮২৯

গোপালদেবৰ

ভক্তসকলো তেহে একথান হয় ।

ধুমৰ বচনা

গোপালক বলিগন্ত মিনতি কবিনা ॥

বাপ অঙ্ক কবায়োক সত্ত্ব হি দেখোক ।

আমবাসন্তৰ মনোবথ সিদ্ধি হোক । ৮৩০

অতিমল্লৰ কাৰণে

হুৱুৰি উলাৰ

প্ৰয়োজন

অবনগৰীয়া

সকলৰ দিবলৈ

প্ৰতিশ্ৰুতি

ভৱিত ধৰোতা

ভাৱৰীয়াৰ অভাৱ

ভিক্ষালৈ যোৱা

ভক্তক বিগতি

গোপালে ৰোলন্ত যদি খোজা চাহিবাক ।

হুৱুৰি কুৰি মানে টকা লাগে ভাজিবাক ॥

তেৱে সে ইকথাখানি পাবিয় কৰাইব ।

সিটো টকাখানি আৱে কেনমতে হৈব ॥ ৮৩১

অবনগৰীয়া লোকে দিলন্ত উত্তৰ ।

একে থানে আহোঁ আমি হুৱুৰি ঘৰ ॥

টকা টকা কৰি আমি হুৱুৰি কুৰি দিবোঁ ।

ইকথাক কিধিতেকো ৰাজি নকৰিবোঁ ॥ ৮৩২

গোপালে ৰোলন্ত যদি টকাখানি দিবা ।

তৰিধৰা কৰ্ম কেন প্ৰকাৰে কৰিবা ॥

এহি বুলি গোপালে সিবোলা নকৰাইলা ।

পাছক লাগিয়া মাত্ৰ নিবন্ধিয়া থৈলা ॥ ৮৩৩

ইসন্ত চৰিত্ৰ আৱে এহিমাণে থওঁ ।

শুনো আৰো মেন কথা ভৈল তাক 'কও' ॥

একদিনা জয়কৃষ্ণ বকৱাৰ থানে ।

তৈকে কঙ্গাহৰি গৈলা ভিক্ষাৰ কাৰণে ॥ ৮৩৪

গাৱে কানিকট্টা কোষে জুলিখানি লৈয়া ।

তহিতে মিলিলা চাউল খুজিবাক গৈয়া ॥

দেখি বকৱায়ে হেন বুলিলা বচন ।

আমাৰ থানক আইলা কমন কাৰণ ॥ ৮৩৫

তাৰা ৰোলে আসিলোহো চাউল খুজিবাক ।

শুনিল বকৱা পুন বুলিলন্ত ৰাক ॥

কিছুমান নাতিবাক পাবা যদি তুমি ।

তেৱে সে ভোমাক চাউল দিবোঁ আজি আমি ॥ ৮৩৬

শুনি তাৰা অসন্তোষে ভিক্ষা নকৰিলা ।

আসিলন্ত আপোনাৰ ৰাসাক লাগিয়া ॥

গোপালব চরণত নমস্কার কবি ।
 কহিবে লাগিলা দুখে বিনয়ে সাদৰি ॥ ৮৩৭
 আপ আজি বকত্বায়ে বিগতি কবিলো ।
 ভিক্ষাব কাৰণে য়োক নাটিবে বুলিলা ॥
 চাউল এবিয়া মই আসিছোঁ বাসাক ।
 ওনিয়া গোপালো তেত্তে ভৈলন্ত অৰাক ॥ ৮৩৮
 যেত্তে চাউল এবি তেত্তে ভিক্ষুক আসিল ।
 বকত্বাব মনে তেত্তে বিষাদ মিলিল ॥
 অল্পভাগ ভকতক কি কাৰণে বিগতি কৰিছোঁ ।
 আজি হব অপৰাধ মই জাচৰিছোঁ ॥ ৮৩৯
 এহি বুলি বস্ত্র অলঙ্কার পিঙ্গিলন্ত ।
 ভয় হয় গোপালব খানে আসিলন্ত ॥
 গোপালক নম্রভাৱে প্ৰণাম কৰিয়া ।
 কতো বেগি আছিলন্ত মাথা চপৰায়া ॥ ৮৪০
 সি বেলা গোপালে হেন বুলিলা বচন ।
 এক পুৰুষৰ গাত্ৰে বিচিত্ৰ বসন ॥
 সুবৰ্ণৰ অলঙ্কাৰে শৰীৰ মজিয়া ।
 সুগন্ধ চন্দন গাত্ৰে স্তম্ভিত কৰিয়া ॥ ৮৪১
 নেত কাশলিত সদা শয়ন কৰন্ত ।
 জবা কাঁহী কুণ্ডা জৈয়া অমক ভুজন্ত ॥
 লোকসকলৰ বহু সন্তকাৰ লয় ।
 এহিমতে সৰ্বকালে সুখতে বঞ্চক ॥ ৮৪২
 কেহো জনে কানি-কহা সহজে পিচ্ছক ।
 ভিক্ষা আদি সৰ্বকালে ভোজন কৰন্ত ॥
 আউ ভটি যিনে আৰো বস্তু নাহিকন্ত ।
 ভগা কৰ্ম্মণী আত্ম দৰ্শন কৰন্ত ॥ ৮৪৩

কোৱা পান-

অতীয়া নে

ଦିବ୍ୟନାୟକ ଆସିଲେ ଦିବ୍ୟନାୟକ ମନ୍ଦିର ଗମନ ।
 ମନ୍ଦିରୀନୀ ଲୋଡ଼ା ଭାଗ ଚୁରି କହିଲେ ଇହାୟତ ॥ ୮୫୦
 ଯେନ ଯେତେ ଗୋପାଳେ ଦୂର୍ଘା ଗୁଣିଲେ ।
 କହେ ଯେନା ଦିବ୍ୟନାୟକ ତଥାକେ ମୈଳେ ॥
 ଗୋପାଳେ ଯୋଗେ କିନ୍ତୁ ଇକନ୍ତ କବିନୀ ।
 ଏହି ଉପଦେଶ ଚୁରି କାତ ହସେ ପାଇନୀ ॥ ୮୫୧
 ଦିବ୍ୟନାୟକ ଯୋଗେ ମହି ପାଇଲେହୋ ଡୋମାତ ।
 ଆନ କୋନଞ୍ଜନେ ଆକ କହିବେ ଆମାତ ॥
 ଗୁଣିନୀ ଗୋପାଳେ ଯେନ ଦୁଃ କବିଲେ ।
 ଡକଡ଼କରେ ତେବେ ଯତାହି ଅନାହିଲେ ॥ ୮୫୨
 ଡକଡ଼କରେ ଯେତେ ଚୋପାଳେ ବସିନୀ ।
 ଗୋପାଳେ ମହାବ ଆମେ ବଚନ ବୁଲିନୀ ॥
 ଏହି କଥା କୋନେ ଆନ ଗୁଣିନୀ ଆମାତ ।
 ଏତେ ଯୋଗେ ଚୁରି କହେ ଶିଖିନୀ ଡୋମାତ ॥ ୮୫୩
 ଗୁଣିନୀ ଡକଡ଼କରେ ଯେନ ଦୁଃ କବି ।
 ଗୋପାଳକ ଯାତିଲେ ବିନେ ସାଦରି ॥
 ଏହି ଚରଣକ ଯାତ କୋନ ଭାଗେ ପାଇଲେ ।
 ଗୁଣିନୀ ଦୁର୍ଘା ଦୂର୍ଘା ହାତେ ଲାଗିଲେ ॥ ୮୫୪
 ବିହେତୁ ଆସାବ ଆସେ ମାମବ ମହାତ ।
 ଏତେକେ ସେ ଇତି ବାକ୍ୟ ଆସର ଯୁକ୍ତ ॥
 ଆସାବେ ସେ ଦିନ ଯନ୍ତ ଆନ କଥା ନାହି ।
 ଗୁଣିନୀ ଗୋପାଳେ ବାକ୍ୟ ବୁଲିନୀ ଦୁନାହି ॥ ୮୫୫
 ଏତିକ୍ତେ ନିକାରିନୀ ଧେନାୟୋ ଇହାକ ।
 ଇହାତ କଲେ କେନେ ଦିଲେ ଆସାକ ॥
 ଡକଡ଼କରେ ଡୁଲି ତଥାବ ଧେନାହିନୀ ।
 ଗୋପାଳକ ଗୁଣିନୀ କାକ୍ୟ ବୁଲିନୀ ॥ ୮୫୬

গোপালে ডকতৰ বাক্যে প্ৰসন্ন হৈলন্ত ।
 ভাৰ্যাসত্তো আপোনাৰ বাসাক গৈলন্ত ॥
 শিবদাস ডকতৰ সন্তৰ ডঢ়িল ।
 একাদশ আতাইৰ শিঙাত গৈয়া বৈল ॥ ৮৫৭
 শিখাগোট তাতশালখানিত বসিয়া ।
 গাইবাক লাগিলা গীত ক্ৰন্দন কৰিয়া ॥
 কোনে গীত গাহে বুলি গোপালে পুছিলা ।
 শিবদাসে গাহে বুলি ডকতে কহিলা ॥ ৮৫৮
 বোলন্ত গোপালে তাক কোনে দিলে ঠাই ।
 ডকতসকলে বোলে ইধানত নাই ॥
 একাদশ আতাইৰ আহুয় কৰতাত ।
 গোপালে বোলন্ত আৰ নথৈইবা তথাত ॥ ৮৫৯
 তেৱে গৈয়া ডকতসকলে কহিলন্ত ।
 তোমাক গোসাঁই আৰ থাকিব নৈদন্ত ॥
 শুনি শিবদাসে তেৱে জন্তৰিয়া গৈলা ।
 শুনা আতপৰে আৰো, যেন কথা হৈলা ॥ ৮৬০
 এদিনা গোপাল ঠাকুৰৰ আগে যান্ত ।
 হেন বেলা পৰিয়ালো * লাগ ধৰিলন্ত ।
 গদ্যগ্ৰন্থাব বোলে বাপ তোমাৰ সন্তত ঘাই যাওঁ ।
 গ্ৰন্থশ্ৰুতি আই-গোসাঁনীক দৰশন হেন পাও ॥ ৮৬১
 গোপালে বোলন্ত তোক নিবে পাহোঁ য়েতে ।
 তোমাৰ বচন কৰিবাক পাৰা য়েতে ॥
 পৰিয়ালে বোলে বাপ নিয়োক তোমাক ।
 আপুনিলে যেহি বোলা কৰিবোঁহো তাক ॥ ৮৬২

বহুদৈবদেব	গোপালে বোলন্ত আইক পাছে সে দেখিবা ।
পল্লীৰদাসীক	দাসীসকলক আগে দৰশন পাইবা ॥
ওলমিবাঁল	তাসহাক দেখি যদি পাৰা ওলগিত ।
উপদেশ	চলিয়োক এতিয়ালৈ আমাৰ লগত ॥ ৮৬৩
	এহি বলি গোপালো হৰিষে চলি যাত ।
	আই পিৰিয়ায়ো সেহি লগতে গৈলন্ত ॥
	কতো বেলি মানে পাইলা ঠাকুৰৰ থান ।
	এজনা দাসীক গৈয়া পাইলা দৰিষন । ৮৬৪
	ধান্য শুটি বাঢ়নীৰে লাখিয়া আছিল ।
	পাছ হন্তে পিৰিয়ায়ো গৈয়া ওলগিত ॥
	দেখি তাৰা দুখে জানু পাৰি পৰিলন্ত ।
	আই পিৰিয়াক চৰণত ধৰিলন্ত ॥ ৮৬৫
	আই মোক কি কাৰণে অনুভা কৰিল ।
	একে অই দাসী আক সমূলি মাৰিল ॥
	গোপালৰ চৰণত পলি কান্দিলন্ত ।
	গোপালে প্ৰবোধ বুলি শান্ত কৰিলন্ত ॥ ৮৬৬
	আই-গোৰ্গানীক তেৱে দৰশন পাহা ।
পদাঞ্জলিৰ	নমস্কাৰ কৰিলন্ত চৰণে পৰিয়া ॥
প্ৰতি	হাতে আনি আই মুখ কৰিল চুহন ।
আই-আতুৰ	বুলিলে অনেক আৰো প্ৰশংসা বচন ॥ ৮৬৭
প্ৰবৎসা	গোপালো ঠাকুৰ কমে কথায়ো আছিল ।
	পুনৰপি আপোনাৰ থানক আছিল ॥
	ইসন্ত কথাক আৱে এহিমানে খওঁ ।
	আৰো গোপালৰ চৰিত্তক কিছু কওঁ ॥ ৮৬৮
ভক্তসকলৰ	ভক্তত সহিতে যেনে বসিয়া আহন্ত ।
প্ৰাত	হেন বেলা গোপালে বচন বুলিলন্ত ॥
গোপালৰ	তোমৰাসন্তক অই বোলো হেন বাক ।
উপদেশ	আপুনো বহিবা যেনে বাহিবা আমাক ॥ ৮৬৯

‘‘যদি পাখা	আপোনাৰ অন্তৰ বিচাৰ কৰি চাইবা ।
নিখিৰ	যদি জোখা পোতা তেন্তে নিখিৰ হৈবা ॥
হাৰা ডিঙা	কড়া পিঠি ডিঙা মাগি কৰিবা ভোজন ।
কৰি জাৰা,	হৰি-ভক্তি আচৰিবা কৰিবা যতন ॥ ৮৭০
সততে হৰি-	হৰিনাম-কীৰ্তনক সততে কৰিবা ।
কীৰ্তন	ধাৰিবা হা আপোনাৰ ঘৰ্যাদা বাধিবা ॥
কৰিবা	মুহি তেন্তে আপুনিহে বিহৰ কৰিবা ।
‘নাচাবিলে	পৰদাৰ্থ-গমন পাতক নাচৰিবা ॥ ৮৭১
বিহৰ কৰিবা’	যদি বীধা কৰা ততো জামাৰ যতন ।
	অন্যত লোকেও বহু কৰিব গজন ।
	বাজায়ে জানিলে নিয়া দণ্ড কৰিবেক ।
	জীয়ে মানে পৃথিবীত সাধু বহিবেক ॥ ৮৭২
	হেন জানি কুমিসন্তে পাপ নাচৰিবা ।
‘ভকতৰ স্ত্রীক	ভকতৰ স্ত্রীক মাতৃ-সন্মান দেখিবা ॥
মাতৃহেম	ভকত সহিতে একে কালতৰ ছায়া ।
‘দেখিমা’	সহজে বহিবা একো বাদ নকৰিবা ॥ ৮৭৩
	এহিমতে গোপালে দড়ায় কহিলন্ত ।
	পৰম শ্রদ্ধায়ে ভাৰাসন্তে গুমিলন্ত ॥
কুকুৰ আগক	গোপালৰ উপদেশ সন্তে আচৰিবা ।
সুখিলে ‘তুমি	কুনা জাতপৰে আৰো যেন কথা ভৈলা ॥ ৮৭৪
আগন্ত মে	এক সময়ত বাপ কুকুৰ মাতিয়া ।
পাছত’ ?	গোপালে পৃহিলা হেন সন্তে কৰিবা ॥
ব’—	কুকু তুমি আগ পাছ কোন সময়ত ।
সকলো	খুনি ভাৰা মিলা ভাৰ সদৰে উত্তৰ ॥ ৮৭৫
ভকত	যোনে বাপ তুমি নিজ ভকতসন্তৰ ।
‘খি	ভাৰাসকলৰ আই সবাবো পাছৰ ॥

কিছু অতন্ত	অতন্তৰ সাতো আগ জানিবা আমাক ।
আগত*	তুনিহা গোপালে তেৱে তৈলন্ত জবাক ॥ ৮৭৬
	পুনহ গোপালে হেন বুলিলা ঘটন ।
	নকবিবা কক্ষ আৰো লোকক ঘটন ॥
কক্ষৰ প্ৰতি	আগোনাৰ তুমি যেৱে কুশল সাধিবো ।
ওক মহ'বলৈ	কদাচিতো লোকক শৰণ নলগাইবা ॥ ৮৭৭
উপদেশ	আবাসন্তে বহুলোক শৰণ কৰায় ।
	তাৰাসন্তে সতকাৰ যত মানে পায় ॥
	শৰণ নকহি তুমি সেহি আনি পাইবা ।
	এতেকে লোকক তুমি ইচ্ছা নকবিবা ॥ ৮৭৮
	হেন উপদেশ বেৱে গোপালে বুলিলা ।
	তুনি বাপ কক্ষ মহা সন্তোষ লভিলা ॥
	গোপালৰ চৰণত নমস্কাৰ কৰি ।
	বুলিবে লাগিলা আতি বিনয়ে সাদৰি ॥ ৮৭৯
	হেন উপদেশ দিলা মোকে সে দায়ায় ।
গোপালৰ	নাহি উপকাৰী দেৱ তোমাত বিনাই ॥
ওকহাটীত	এহি বুলি তাৰায়ো নিজম পৰি বৈলা ।
ভয়ম	তুনিহো গোপালে আৰো বি কৰ্ম কৰিলা ॥ ৮৮০
বহু হৃদয়লিখ	এক দিনা গোপালে হাটীত কৰমিলা ।
প্ৰতি	পৰম হৰিষে ওকতৰ আনে গৈলা ॥
আশাজনক	আগ হৃদয়লিখ বাসন্ত পশিলন্ত ।
ওকিলাৰাগী	তাৰাৰ সন্তৰ্থখানি তালৈ দেখিলন্ত ॥ ৮৮১
	কটাক্ষে মাতিলা হেন বুলিলা ঘটন ।
অৰ্থাৎ তেৰাই	হৰমতে হৃদয়লিখ কৰিছা ঘটন ॥
“বহুত শিবা	হাটী আগবক * তালৈ সজাৱা আহন্ত ।
পাৰ”	পত্ন ধৰিষাক আৰো বিস্তৰ পাইবন্ত ॥ ৮৮২

হেনয় সঙ্কেত-বাণী গোপালে বজিলা ।
 শুনি বাপ বদুমণি হাসিলা বহিলা ॥
 এহিমতে ভকতৰ হৰিষ বড়াই ।
 আহুত গোপাল যেহে আপোনাৰ ঠাই ॥ ৮৮৩
 ভকতসকলো গোপালক সেৱা কৰি ।
 হৰিকথা শুনিয়া থাকন্ত কৰ্ণ-ডৰি ॥
 নাম-কীৰ্ত্তনক মাত্ৰ সন্তোষ কৰন্ত ।
 জান হুতা কৰ্ম্মক কিঞ্চিতো নাচৰন্ত ॥ ৮৮৪

* * *

—0—

চুলাৰ

সন্ন্যাসী বাপক	এক দিনা মাতি	সন্ন্যাসী বাপক
হৰিহৰ আতাইব	গোপালে বুজিলা বাক ।	
ওচৰলৈ	আতাই হৰিহৰ *	যথাত আহুন্ত
প্ৰেৰণ	যায়োক তুমি তথাক ॥	
	চাৰি গোটা প্ৰশ্ন	পুছিবাহা তাক
চাৰিটি প্ৰশ্ন	কেনয় সিদ্ধান্ত দেন্ত ।	
সিদ্ধান্ত-বিচাৰ	আতা মাধৱ	সময়ত তাৰা
	কি কাৰণে নগৈলন্ত ॥ ৮৮৯	
	দেৱৰে দুৰ্লভ	ভকতৰ সৰ
	তাক এৰি কি কাৰণে ।	
	মহা ডামসিক	বিহৰীৰ লগে
	বঞ্চে তাৰা কোন ভণে ॥	

* হৰিহৰ মাধৱদেৱৰ এগৰাকী প্ৰধান বিদ্যা । তটন নৃ বা কুমাৰ কুমাৰদেৱিত
 "হৰিহৰ আতা" বুলিহা ।— সম্পাদক ।

ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ଗାହବ ଜାଣି କି କାବଳେ

ଧୁମିରା ଓଡ଼ି କହିଲା ।

ଡକଡକସବୁକ ନିମି କିନ୍ତୁ ତାହା

ଭଜତ ନିକା ମେନାହିଲା ॥ ୮୭୦

ଡକଡକସବୁକ ଶାନ୍ତ ପାଠ ତାହା

ଧରିଲା କିନ୍ତୁ ଯାତୁର ।

ଏହି ଟାରି କଥା ସୁଧିବା ହୋଇବା

ନିଜାନ୍ତ କେନେ ନିଜର ॥

ଖୋମାଉର ବାଣୀ ଗୁନିଲା ମନ୍ତ୍ରାଂଶୁ

ତେବେନେ ଚଳିଲା ମୈଳା ।

ଖୋମାଉରସବୁକ ଯତନକ ତାହା

ତଥାତେ ମଧ୍ୟରେ କେଲା ॥ ୮୭୧

ହସିହସବ

ଓଡ଼ି ହସିହସେ ନିଜାନ୍ତ ନିଜର

ନିଜାନ୍ତ

ମନ୍ତ୍ରାଂଶୁ ଶାନ୍ତ ଆମେ ।

ବୋଲେ ଭଜକାବ ଡକଡେ ଆହୁର

ନିକା ଯାଜି କୁମି ଲାଗେ ॥

(୧) ଶ୍ରୀ

ଶ୍ରୀର ଭଜକାବ ଡକଡକସବୁକ

ଭଜକାବ

ନିଜାନ୍ତ ଯାଜି କି କାବଳେ ।

ଡକଡକ

ଡକଡକସବୁକ ଜ୍ଞାନ ଦାୟ ଗାତ

ଭଜକାବ

ହେବିବଡ଼ ତାହା କେନେ ॥ ୮୭୨

ଭାନ୍ତା ଶାନ୍ତସବୁକ ମନ୍ତ୍ରାଂଶୁ ବୋଲା

ଦିହେବୁ ଯାଜି ନମେଲେ ।

(୨) ଶାନ୍ତସବୁକ

କୋଇଲା ଭାବକ ନିଜେ ଧୁମି ତାହା

କେବେ ମନ୍ତ୍ରାଂଶୁ

ଭଜତ ଡକ କବିରା ॥

ଭଜକାବ

ଶାନ୍ତସବୁକ ଶାନ୍ତ କବିରା

କାବଳ

କେବେ ଭଜକାବ ହର ।

ନିଜେ ଭଜକାବ ଶାନ୍ତସବୁକ

କୋଇଲା ଭାବକ ନିଜେ ॥ ୮୭୩

পৰম যধুব মৰ্তি মাধৱ

সাম্প্ৰতে আছোঁ জড়িয়া ।

কোন বা ডাকক দেখোঁ সি বেলাত

নগৈলোঁ এহি বুলিয়া ॥

ডকতসঙ্গক এৰি যি কাৰণে

অকোঁ বিষয়ীৰ থানে ?

ইত্যৰ সিদ্ধান্ত কহোঁ মই আক্ৰে

কুনিয়োক সাধ্বানে ॥ ৮৯৪

বিষয়ী যদিহা চাৰি বোল বোলে

তাত নাহি অসন্তোষ

(৩) বিষয়ীৰ

আমি বুলিলেও তাবাসকলৰ

জনত বোম

নিসিজয় তড়ো দোষ ॥

বিবোধ নাই

এতেকে বিষয়ী সঙ্গত থাকিলে

দোষ-গুণে নপাতয় ।

ডকতৰ বাক্য শুনিলেও দুখ

বুলিলে পাপ সজয় ॥ ৮৯৫

ডকতসঙ্গক গুণ লৈয়া মাত

থাকিলে লাগে সদায় ।

তাসম্মত কিহা দোষ দেখোঁ বুলি

অকোঁ বিষয়ীৰ ঠাই ॥

আৰো ডকতক যোগ্যহে পাঠ

ধৰিলোঁহোঁ যি কাৰণে ।

(৪) যোগ্যকো

যোগ্যকো যেহেন কেহোহে নবাহে

কহে নেবাৰ

জানিবা ডকতো তেনে ॥ ৮৯৬

ডকতকো কেহে

হেনক বচন কুনিয়া সম্যাসী

কায়

পুনৰপি আসিলন্ত ।

নকহাৰ

গোপালৰ আগে সেই অনুৰূপে

সমস্তকে কহিলন্ত ॥

হেন কথা কহি বাপ সম্যাসীও
 বাসাত যেনে বহিলা ।
 শুনা জাত পরে যেন কন্ম জাৰো
 গোপালে তৈত কবিল। ॥ ৮৯৭
 গোবোলাজ এদিনা গোপালে গোবোলা মদীত
 নৌকা-যাত্রা নৌকায় উজারা যাত ।
 হয় কুবি ভক্ত তবত উঠিয়া
 হবিষ মনে চলত ॥
 কতো বেলি গৈয়া গোবোলা তীবত
 বসিলত মাষ পাই ।
 "মহত্তর চিন ভক্ততসকলে ভোজন কবিবে
 মাহিনত" লাগিলা বসি তথায় ॥ ৮৯৮
 পাবে মানে সরে ভোজন কবিয়া
 একো মুক্তি তুলি লৈয়া ।
 হেন সমস্তত গোপালে সবাকো
 উজারা গৈয়া দেখিলা ॥
 বোলে তোমাসহে কি কন্ম কবিয়া
 গোপালব লোকে আরে কি বুজিব ।
 মনত মহাদুঃখ ভোমবাব লগে জামাকো বিস্তর
 কবিয়া বাক্য বুজিব ॥ ৮৯৯
 দোষণ ভাৰলে মহাদুঃখমন দেখি গোপালব
 বহু বদুমাণব বদুমাণি উঠিলন্ত ।
 প্রতিক্রান্তি চরণত ধরি কাকুতি কবিয়া
 হেন বাণী বুজিলন্ত ॥
 বোলে বাপ মহী জগবা মাঝিবাঁ
 তেজিরো দূর আগুনি ।
 এক ধান কবি বোলা বাজিলন্ত
 ভোলা মাঝ লগে আছি ॥ ৯০০

“মাহ-লবীয়ে
কমা বকবিলে
ভকতবো কমা
নহব”

— গোপাল

গোপালে বোলন্ত শুনা যদুমণি
গৃহস্থে নেক্ষেমে যেতে ।
আমাব সমস্ত ভকতসকল
থাকিবে নৈদিবোঁ তেতে ॥
সেহি মাষ খানি বৈরা যদুমণি
গৃহস্থে স্থানে গৈলা ।

মাষ খানি নিরা আগত পেলারা
কপা এক তোলা দিলা ॥ ৯০৬
কুল-ববীরায়ে বোলে বাপ মোক
কপা দিলা কিকাষণে ।
বাপ যদুমণি বুলিবে লাগিলা
মহা দুখ কহি মনে ॥

বোলন্ত ভোমাব ভকতসকলে
মাষ খানি থাকিছিল ।

হেন সমস্ত গোপালদেবতা
আসি দহশয় পাইল ॥ ৯০৭

মাহলবীয়ে
কেমিলে হে
সকলোবে
বক।

মহা দুখ পায়া বুলিলা আমাক
আতিশোক পৈরা কুমি ।
কুমি কেমিলে সে সি খানত জায়ে
বহিষাক পাবোঁ আমি ॥
মুহি তেহে জাবোঁ সমস্ত লোকক
নিকালিরা খেদিবন্ত ।

কুল-ববীরায়ে হেন কথা বুলি
বিশয় আতি ভৈরব ॥ ৯০৮
ইটো কোন ছিট পথায় পলা
ভকতসকলে আইলা ।

“গোপাল
যদুমণি

ভায়ে দান ধবি জামাকো জাগিলা
কপা দি আতি পরাইলা ॥

দেবতা* এতেকে জানিগোঁ নৃহিকা মানুষ
—মাহদিবী ঈশ্বর ভৈল্য বিদিত ।
নবকপে আসি ভৈল্য জবতাব
 লোকব চিভিয়া হিত ॥ ১০৪
গোপালব কৃষ্ণ-ববীয়ায়ে মহা জাতু বৃত্ত
 বিস্তব সস্তব লৈয়া ।
মাহগিৰীব গোপালব পাৱে শবণ পশিলা
 ঈশ্বর-বোধ কবিয়া ॥
সেহি কপা নিয়া গোপালব পাৱে
 দিয়া সেৱা কবিলন্ত ।
দেৱ গোপালব পৰম প্রসাদ
 তাবাসৱে সজিলন্ত ॥ ১০৫
তেৱে সে গোপালে ভকতসৱক
 সঙ্গক আসিবে দিলা ।
গোপালব সিটো কৃপালু ভণক
 সৰ্ব্বজনে প্রশংসিলা ॥
সেহি দিন হতে কৃষ্ণ-ববীয়াৱো
 অকপট ভাব হয় ।
গোপালত ভাষা ভকতি কহিলা
 শূদ্ধ উপদেশ লৈয়া ॥ ১০৬

স স স

—০—

পদ

গুনিলাহা যন্ত সামাজিক নিষত্ব ।

উক্ত চৰিত

দেৱ গোপালব লীলা চৰিত স্মৃতি ॥

কহোঁ আৰু উত্তৰ চৰিত্ৰ কিছুমান ।

প্রকৃত্তারে কথা সন্তে কণ্ডবি পান । ৯০৯

সেৱা-সন্তকৰ কথা একে সময়সৰ ।

শ্ৰৱণমাত্ৰকে পাপ দহে নিবন্তৰ ॥

হেন জানি শূনা সন্তে কৰিয়া যতন ।

কহোঁ আৰু উত্তৰ যিমত লক্ষণ ॥ ৯১০

বয়সী উত্তৰ

প্রসঙ্গী লোকৰ গুণ বর্ণাইবোঁহো কত ।

মহিম'

বয়সী উত্তৰ কিছু দেখাওঁ মহত্ব ॥

তাৰাসন্তে হৰিত্তি বিমতে কৰিয়া ।

মধ্য ছাৰি কিম্বতেকো ছিদ্ৰ নাচৰিয়া ॥ ৯১১

গোপালৰ সন্তক বকৱা একজন ।

বাজ-বয়সী

সহজে খাটিয়া থাকে নৃপতিৰ থান ।

উজ্জ-সাহস

মহাধৰ্ম্মশীল তান নাহিকে সন্ততি ।

শযকালে পদ গুটি ডৈল উতপতি ॥ ৯১২

হেন কথা লোকে বকৱাত কহিলন্ত ।

অপুত্ৰকৰ

তান বকৱাও কিছু হৰিষ ডৈলন্ত ॥

পুত্ৰ ৯১৩

ৰাজাত বিদায় মাগি গৃহক আসিলা ।

প্রথমতে আসি অন্ন ভোজন কৰিলা ॥ ৯১৩

শয়ন-সময়ে গৈয়া শয্যাত বসিলা ।

হেন বেলা আপুনাৰ ভাৰ্য্যাক মাতিয়া ॥

বোলন্ত স্বামক গুটি আনিয়ো এথাক ।

তান তাৰা বুলিলন্ত কষ্টমনে বাক ॥ ৯১৪

স্বামকক চাহা বাৰ্তা নলহা আমাৰ ।

বকৱা বোলন্ত তেত্তে কি ডৈল তোমাৰ ॥

পুনু তাৰা বুলিলন্ত স্বামীক বুজাই ।

মাতৃ যদি গুৰু পাৰযুৰিক নুবাৰ ॥ ৯১৫

অভকতীয়া

তেত্তে মোক দেখিবে নপাইলা হন্তে তুমি ।

কাহ্নক বাবে

বকৱা বোলন্ত স্বা নষ্ট ডৈলোঁ আমি ॥

ভাৰ্গৱ-পুত্ৰ	হেন অধৰ্ণত কিয় ভোজন কৰিছোঁ ।
ভাগ	হৰি হৰি কিনো ঘোৰ পাপ আচৰিছোঁ ॥ ৯১৬
	হেন সময়ত প্ৰহৰেক নিশা যায় ।
	আৰো প্ৰহৰেক গৈয়া কাজৰাৰ পায় ।
দ্বাজ-নিশাৰ	অজ্ঞকাৰ নিশা একেদৰে লৰিলন্ত ।
পাহত অকলৈ	মাজনিশা ভাটী বেয়া সি জান পাইসন্ত ॥ ৯১৭
কালবাৰত	ভকতসকল সখে আছা নিদ্রা হাই
প্ৰহৰ	অচেতন দেখি কাকো মাত নলগাই ॥
	হৰি-মন্দিৰত কঠখানি পাবিলন্ত ।
	গাৱৈমুণ্ডে বস্ত্ৰ দিয়া তাতে শুভিলন্ত ॥ ৯১৮
	প্ৰভাততে দুইজন ভকত আসিয়া ।
	খান মাজিবাক প্ৰতি ভিতৰ পশিয়া ॥
	দেখন্ত তথাতে শ্ৰুতি আছে একজন ।
কোন অৱস্থাত	কোন ঐত আছা হেন বুজিলা নচন ॥ ৯১৯
বকৱাক দেখি	শুনি তাৰা চকমক কৰি উঠিসন্ত ।
ভকতৰ বিষয়	বকৱাক দেখি দুয়ো বিস্ময় ভৈসন্ত ॥
	বোলে বাপ তোমৰাৰ কিবা হুয়াছয় ।
	একেদৰে দেখি মনে লাগিল সংশয় ॥ ৯২০
	জ্ঞানতে বকৱায়ে বুজিলা নচন
	আমৰাত কিছুমান আচৰ্য্য দোষণ ।
	এহি বুজি তেঁৰ উঠি গিঙাত বসিলা ।
	দুয়ো ডাক্তৈ গৈয়া গোপালত জান দিলা ॥ ৯২১
	ছোলে বাপ বকৱা অকলে ডাকিছন্ত ।
	বস্ত্ৰো নাহি কঠখানি পাৰি শুভিলন্ত ॥
	আমি সে জগাৱা তান্ত পুঠিলোঁহো বাত ।
	তাৰা বোলে কিছু দোষ আছয় আমাত ॥ ৯২২
	শ নিয়া গোপালে তেতিয়নে উঠিলন্ত ।
ভকত ওচৰলৈ	হৰি-মন্দিৰৰ ভিতৰত পশিলন্ত ॥

বাৰিষে দেখিয়া বক্ৰা জ্ঞানু পাৰি পৰিলন্ত ।
 বক্ৰাৰে ল'পালক প্ৰণাম কৈলন্ত ॥ ৯২৫
 আশঙ্কি গোপালে বোলন্ত এথা আসি'য়'ক তুমি ।
 বক্ৰা বোলন্ত যাইবে নগাৰোঁহো আমি ॥
 জ্ঞানকাৰ বান্ধি আৰো য'ত নুগুনিজোঁ ।
 ঠাই মাই কাজে মই তাতে সে শূতিজোঁ ॥ ৯২৬
 গুনৰূপি মই আৰো জি থানে নগাওঁ ।
 জনৰাধ জুমিয়া পাৰক নগাওঁ ॥
 তম চৰণৰ যদি কিছু দয়া হয় ।
 তকতসত্তম সজ তেহে সে মিসয় ॥ ৯২৭
 গোপালেও আৰ হেন বুলিলা বচন ।
 তোমাৰত কোন থানি আছম দুঃখ ॥
 তাৰা বোলে বাপ মই গৃহত নাহিঁজোঁ ।
 জিজ্ঞাসে আসি অন্ন ভোজন কৰিঁজোঁ ॥ ৯২৮
 ব্যক্তিচাৰ ধৰ্ম্ম আচৰিলে ডাৰ্যা মোৰ ।
 এতেকে সিজিল মোত পাতক দুয়োৰ ॥
 তম চৰণত আসি নিবেদিঁজোঁ আমি ।
 যেন লাগে উপায় দিয়োক আন্তে স্বামী ॥ ৯২৯
 শুনিয়া গোপালে তাৰ দিলন্ত উত্তৰ ।
 বিধানি সম্ভৱ আছে তোমাৰ গৃহৰ ॥
 সোণাকৰা মহ গৰু বস্ত্ৰ কড়ি ধান ।
 অৰ্হক বিত্তাল কৰিয়া তাৰ আদখানিমান ॥ ৯৩০
 সম্পত্তিৰে ভাৰ্য্যাক্তে সহিতে এৰিবাৰ পাবা যেনে ।
 ভোমাক উপায় মই দিহোঁ আজি তেহে ॥
 আদেশ এতেকে বক্ৰা কিছুখান উল্লসিল ।
 মৰাধ মুগুত হেন জমুত পৰিল ॥ ৯৩১
 অন্তনতে গোপালক বুলিলন্ত বাক ।
 আদখানি সাজ যোক দিলা এৰিবাৰ ॥

বকতাব	তুমু চবণক যদি সেহিবাঁক পাওঁ ।
দুহতা জাপন	সিদিমক প্রতি চক্ষু মেহিও নচাওঁ ॥ ৯৩০
	ভাষ্যাপুত্ৰ ধন-জন সমস্ত তেজিলোঁ ।
	তুমু চবণত মন নিশ্চয় কবিলোঁ ॥
	তথাপিতো জানা মোৰ এহি আছে নাই ।
	লদি দায়্য থাকে মোক দিলোক উপায় ॥ ৯৩১
	তনিয়া গোপালে বৰ সঙ্কোচ লভিলোঁ ।
	অধুৰ কবিলোঁ তাক বচন বুলিলোঁ ॥
	এহি খানি ভাবসা কবিলে পাবা যেহে ।
	তোমাৰাক হবি মোৰ বুলিবল তেহে ॥ ৯৩২
	বকতায়ো তেহে আতি হবিষ তৈলত ।
	বাহু মেজি উঠি যেন নাচিলে খোজত ॥
	দৰিদ্ৰ পৰাগী যেন বহুবিধ পাই ।
	সুখী হুয়া আতি হবিষৰ পাব নাই ॥ ৯৩৩
যেনে আদেশ	সেহিমতে বকতাবো সঙ্কোচ মিথিলোঁ ।
তেনে কাম	দণ্ড দিয়া তকতসত্ত্বৰ সঙ্গ লৈলোঁ ॥
	গোপালৰ পৰম প্রসাদ লভিলত ।
	গৃহক নগৈয়া জান থানে বহিলত ॥ ৯৩৪
	তান ভাৱে সমস্ত লোকক সঙ্কোচিল ।
	সাধু সাধু বুলি অতি প্রশংসা কবিল ॥
	ইসক চৰিত্ৰ সম্বলিলোঁ এহিমানে ।
	আন্তে গোপালৰ কথা বুলি সাক্ষ্যধানে ॥ ৯৩৫
গোপালৰ	যেহে গোপালৰ কিছু নাপবিলোঁ তৈলোঁ ।
মথিলোঁ,	পোৰাভিটা জাগি তত এজন পাতিলা ॥
বৰপেটালৈ	যোকে তোৰা চলি যাকো পোৰাভিটা খান ।
বৰ্ত্তা লেখণ	জামাৰ আঁতাক তৈত দিয়া লৈয়া জান ॥ ৯৩৬

তুমি ভাষা তেতিয়াগে জবিস্তা পৈনস্তু ।

ভকতসত্ত্বত এহি বার্তা কহিলস্তু ॥

নাগবিদ্যা তুমি সত্তে উদ্ধারল তৈল ।

নথিত্যব কাহি বাইবো বুলি তাক প্রবোধি পঠাইল ॥ ৯৩৭

নাভবিত পুনবসি তাবা কালঝাবক আসিলা ।

ভকতসকল গোপালক নমি সেহি বার্তাক জনাইলা ॥

উদ্ধারল যোগে আপ সন্তলোক কাগি আসিবন্ত ।

গোপালেও তেনে ছেন আত্মা কবিলন্ত ॥ ৯৩৮

ভকতসকল কালি আসিব ইখান ।

ভোজনক প্রতি সন্তে কবিয়ে যতন ॥

থবি পাত খুঁটি সত্তবে আনিয়ো ।

লোল তৈল যৎস্য যৎস যতন কবিয়ে ॥ ৯৩৯

ভকতসকলে তাক যত্ন কবিলন্ত ।

তৈল বুলি গোপালব আগে কবিলন্ত ॥

ইসন্ত কথাক আন্তে এহিমানে থওঁ ।

আবে ভক্তসত্ত আসিবার কথা কওঁ ॥ ৯৪০

গোপালব নাগবিদ্যা হেখনে তুলিলা ।

ভেখমবে পবা সত্তে আলোচ কবিলো ॥

প্রভাততে উঠি আসি একমতি হয়ো ।

আসে সত্তে গোপালব থানক লাগিয়া ॥ ৯৪১

ছেন বেলা কতো লোকে বুলিলা ঘটন ।

আসা সবে চুপি যাওঁ তাঁকুবর থান ॥

কেহো জনে যোগে যাইবে নলাগে তথাক ।

অন্তথ্যে কে তাঁকুবের জামাক দিবে হাক ॥ ৯৪২

পুনু তাবা যোগে কিক বাধা কবা তুমি ।

তাঁকুবর যোগে নিকি নযাইবোঁহো জামি ॥

এহি বুলি সবে ঠাকুরব থানে গৈয়া ।
 ঠাকুরেও ভাসিয়াত কাবণ পছিয়া ॥ ৯৪৩
 তাবাসবে অকনতে বুলিলন্ত থাক ।
 কাজখাব থানে লাগে জামাব বাইখাক ॥
 নাপছিয়া বাগব গুনিছোঁ কিছুমান ।
 এতকে চুকিলোঁ জালি আপোনার থান ॥ ৯৪৪
 ঠাকুরেও মনে মহা কোপ কবিলন্ত ।
 সবাৰো আগত বব শপত দিলন্ত ॥
 নিষেধ মোহোব বচন বাধিবাক পাৰা যেহে ।
 সি থানক প্রতি চলি বাইবা জাজি তেহে ॥ ৯৪৫
 গুনিয়া ডকডগরে মহা দুখ মনে ।
 গালটিয়া চলি যাও আপুন ডবনে ॥
 আগে যাবা চুকিবাক প্রতি বাধিলন্ত ।
 পুনু তাবা সবাকো গবিহা কবিলন্ত ॥ ৯৪৬
 এহি সে কাবণে জামি নৈদোঁ চুকিবাক ।
 কদাচিতো নুগুনিলা তোবাসবে হাক ॥
 জাহে কিয় সিথানক বাইবে নপবিলা ।
 কোন সতে গালটিয়া গৃহক চলিলা ॥ ৯৪৭
 বাগব বা নাপছিয়া তৈত কেমনত ।
 এহি বুলি দুইজন পাখিলা ডকড ॥
 কোনে তোবা দুইজন যাহা কাজখাব থান ।
 জানি জাসা তৈত নাপছিয়া কত আন ॥ ৯৪৮
 হুজমজোক জাহাৰ হাৰ্ডাক ডালে কহিবাহা কুখি ।
 ঠাকুরব বাধাতে সে নগৈজোঁ হো জামি ॥
 গুনি তাবা ভেতিয়াগে দুয়ো চলি গৈয়া ।
 গোপালক বাই তখি প্রথায কবিলা ॥ ৯৪৯

যোজে বাপ সন্তলোক আসে তহু তাঁই ।

ঠাকুৰে বাটত বাখিলেক শপতাই ॥

আপুনাৰ কাকু কৰি মাতি পঠাইলত ।

জোনো বাপে আমাসত মন দুখপাত ॥ ৯৫০

গুনিয়া গোপালে ভেঙে বলিলত বাক ।

তাৰাসন্তে ডাল মোৰ বুলিছা আমাক ॥

আধৰুৱ জাতাৰ তকত বুলি মাতিয়া পঠাইলোঁ ।

তকনে ঠাকুৰে সে তক কৈল আন্তে সে মানিলোঁ । ৯৫১

নুহি কিয় ঠাকুৰৰ বংখাত বহিব ।

আশাৰ থানক কিয় লাগিয়া নাসিব ॥

এহি যুগি গোপাল তথাত বহিলত ।

তাৰা মাই তকতসন্ত কহিলত ॥ ৯৫২

উকতসকল গুনি পুনৰপি সন্তে একমতি হয় ।

একমতি হৈ আসিলত গোপালৰ থানক লাগিয়া ॥

আছিল সেই গোপালৰ চৰণ সন্তেও নমিলত ।

গোপালেও সন্তাক সাদৰ কৰিলত ॥ ৯৫৩

আসমে বৈসাই গুহা-পাণে সন্তামিলা ।

অন্তম কৰিয়া অন্ন ভোজন কৰাইলা ॥

কতো হেলি কথাৰ আলাপে আহিলত ।

প্ৰেমে চক্ৰ ছৰা কতো ক্ৰন্দন কৰল ॥ ৯৫৪

প্ৰহৰেক মাঝে হেলা তথাতে আহিলা ।

তাৰাসন্তে বিমেষৰ মান নজানিলা ॥

গুমু গোপালক সন্তে প্ৰণাম কৰিয়া ।

টহি গৈলা আপোনাৰ বাসাক লাগিয়া ॥ ৯৫৫

তুলসী

কুনা জাতপৰ দেহ গোপালৰ
চৰিত্ৰ অ'ৰে' বিশেষ ।

ভক্তসকলৰ ভক্তসকল সহিতে গোপাল
লগত কীড়া বনত হুয়া প্রবেশ ॥

সন্তাকো চাহিয়া বোলন্ত এথা
থাকো আমি লুকি দিয়া ।

দেখোঁ কেন মতে তোমবাসকলে
পোতা মোক বিচাৰিয়া ॥ ১৬২

হেন বাণী শুনি পৰম হৰিশে
সন্তেও চাই আছিল।

হাবিত কৈতবা গোপাল লুকাইল তাহার
লুকালুকি উদ্দেশ কেহো নগাইল ॥

ভক্তসকলো পাত পাত কবি
বিচাৰিয়া চাহিলন্ত ।

গোপালক লাগ কেহোরে নগাই
ভাগবিয়া বহিস্ত ॥ ১৬৩

বাস-সময়ত গোপীৰ মধ্যত
যেন দেহ যদুবান্ধ :

ভৈলো অকল্লান গোপীসকলেও
বিচাৰ কবি নগায় ॥

অন্যোঅন্যে মিলি একমতি হুয়া
কীৰ্ত্তন কৰিবে লৈলা ।

ভগব লবধ এতেকে লবধ
আগতে বিদিত ভৈলো ॥ ১৬৪

ভাবাসবন্ধেও সেহিমতে তৈত

বিচার কবি নপাই ।

মতামতি কবি এক ঠাই হুয়া

তথা দি জাহ্নব চাই ॥

কতো খেলি মানে বিস্ময় স্বরূপে

বহিলা খেলত তহিত ।

এতেকতে দেব গোপালে সবাবো

মধোত ডেলা বিদিত ॥ ১৬৫

ভকতসকল বোলে ভাবাসব

থাকা যাই লুকি দিয়া ।

মই তোমাসক পাওঁ কি নপাওঁ

চাওঁ আজি জিজ্ঞাসিয়া ॥

গোপালব বাণী শিৰোগত কবি

সব্বেও লুকাইলা যাই ।

একে নিমিষেক গোপালে সবাকো

জানিলা বিচারি পাই ॥ ১৬৬

ভকজন যেহি যেহি বাধ গোপাল লুকায়

লুকানত কেহোরে লাগ নপান্ত ।

কানেও ভকতসকল লুকাইলে গোপালে

মেপালে তেথমে পায়া জানন্ত ॥

সেহি সমস্ত এক বতা পক্ষী

বনত সোমাই জাহ্নিল ।

গোপালব খোজে পবি যবি সিয়ো

জয়ন্ত পতিত পাইল ॥ ১৬৭

গোপালব হেন জদন্তুত কর্ণ

দেখিলেক সর্বজনে ।

গোপালক তেহে ঈশ্বর মানিয়া

চিহ্নিবে জাগিলা মনে ॥

স্বাৰ মনে কিছু সংশয় আছিল

তেখনে দব কবিজা ।

গোপালক আগ কবিয়া সন্তেও

গৃহে যাই প্রবেশিলা ॥ ১৬৮

আবো যে গোপালে পরম হবিষে

গোবোলা-তীবক যাই ।

সাধুসকলক দেখাইবে জাগিলা

জলব তিতিক চাই ॥

তথা নজডালি কাম্পে তবতবি

সোঙত থিব নোহয় ।

গুণব দায়িত্ব

গোপালে বোলন্ত ডকডসকল

সম্মর্কে

গুণডাব যাবা জন্ম ॥ ১৬৯

নিষ্কা

এহি নজডালি সোঁতত যেহেন

বহিবে থিবে নপারে ।

গুণডাব যাবা লহে এখিতাসে

হৈবাক লাগে সযাবে ॥

জীৱক ডাবিবে সেহুবে নপারি

জানিবা তাক নিশ্চয় ।

ডক ডাব সৈলে অলপ ছিন্নকো

কবিবে লাগে সংশয় ॥ ১৭০

একঙটি জীৱ যাত হস্তে তবে

গুণ্যব নাহিকে পাব ।

একঙটি জীৱ যাত নষ্ট যাব

সিঁজে পাপ নিবন্তব ॥

হেনক পবোক্ষ বুলিয়া গোপালে
 গৃহক চলিয়া গৈলা ।
 দায়াবপ ঝাণী শুনি সাধুসন্তে
 হৃদয়ে বাজিয়া গৈলা । ৯৭০

-0-

ছবি

অর্ধ এক সময়ত জগবা মিজিল আসি
 জগবর তেহে মাই ডকত সহতে ।
 কাৰণে পোবোলাব আগাবিত বনমধ্যে লুক দিয়া
 বনবাস বহিলন্ত গোপাল তহিত ।
 প্রাণীৰ সকাৰ নাই নিবাহাবে ধতু যায়
 সাত দিন তৈল উপবাস
 সানিনীয়া তথাৰ ওলাই আসি আৰো এক বন পশি
 লঘোন সেহি থানে কৰিলা নিবাস ॥ ৯৭২
 নলৰ লগাই খুটা বাসা খানি সাজিলন্ত
 তৈতে এক জোপা বতা x পান্না । [৬ কচু পাঠান্তৰ]
 বনমধ্যে বিচাৰিয়া দুইঙটি কোমোৰা আনি
 ডুজিলন্ত বজন কৰিয়া ।
 ভোজনৰ অহসানে ডকতসকল মানে
 গোপালক আৰবি বসিলা ।
 হৰি-কথা গোপালেও হৰি-কথা অমৃত ভাষিবে লৈলা
 গুনিয়েই শুনি সন্তে ক্ষুধা পাসৰিলা ॥ ৯৭৩
 ভোক ডকতৰ ঘেন ভাব হৈবাক লাগল তাক
 তটিল সিবেলা গোপালে কহিলন্ত ।

থাক কতু কতু কানি আপুনা ক হীন মানি
 ভকতব শ্রুতার যাবাসন্তে ধর্ম আচরিত ॥
 কেমে হ'ব তাবা সে হবিক পান্ন যাব একো স্পৃহা নাই
 লাগে জানি তাক দুখ নকবিয়া ।
 গায়ে কানি কতু উবি ভিক্ষায় ভোজন কবি
 তোবাসন্তে ধর্ম আচরিত ॥ ১৭৪
 সি বেলা বনব যাজে হিমান কৈলেক কথ্য
 কোনে কহি সীমা পায়ে তাব ।
 ভকতসকলে গুনি শাখীষকো পাসবিলা
 কুখা কোন হোয়ে তাসদ্বাৰ ॥
 জগব। ভুলিল য়েয়ে ভকতসকলো তেয়ে
 গোপোলো গৃহক প্রবেশিলা ।
 গোপালব প্রসাদত দুর্জয় ভকতি-ধর্ম
 পায় তাবাসন্ত সুখী ভেলা ॥ ১৭৫
 আবে এক দিনা তৈত একাদশ জাতাইব যে
 ভাষা তাবা কাগে নুগুনন্ত ।
 একাদশব লবিবাব দুঃখ- দশগোটা যানে কিজ দিবোঁ আজি ভোক হেম
 নিষেদন দ্বাক্য একাদশে বুলিলন্ত ॥
 গুনি তাবা মহাদুঃখে খোপালব পায়ে গবি
 হুমহুমি কান্দিবে লাগিল ।
 মই কি দশোটা কিলা সহিবাক পারোঁ ষাগ
 মোক কিয় ইবোল বুলিল ॥ ১৭৬
 গোপালে কটাক্ষে হাসি হোয়ে একাদশ তুমি
 আবা দেখোঁ ব'ব দুঃখ পান্ন ।
 গোপালে দশগোটা কিলা আজ কেন মতে ষাণ্ডীয়া
 একাদশক তোমাত সিজিল কিছু দায় ॥

তথ্যাদে একাদশে বোলে স্বাপ যেন লাগে হুঁলিয়োক
আমি নি কি নকরিযোঁ তাক ।
কনি তাবা কিছুমান হবিষ জঙ্কিয়া মনে
গৈয়া তেহে আপোন খানক ॥ ৯৭৭

৫ ৫ ৫

পদ

এলিনা গোপালে নামঘরত আছল ।
ভকত সহিতে বসি হরিদগ গাথ ॥
নাম অরসান কবি পাঠ আৰতিলা ।
গোপালে চক্ষিয়া কথা কহিবে লাগিলা ॥ ৯৮১

কথা-সাগরত শুনন্ত ভকতসহে পদম চরিয়ে ।
কথা-ভানি সম্যকে কথ ত যেন জমুত বরিয়ে ॥
আপোন-ভগন্তে ভগন্তে অতি বাৎ বাঢ়ি যায় ।
লাহবা শবীৰকো পানির থাকন্ত সমুদায় ॥ ৯৮২

৫ ৫ ৫

কতেক গোপালো গৈল আপোন ভক্তন
ভকতসকলে চকি যায় নিত খানে ॥ ৯৮৩
অন্যোঅনে গৈয়া তথা হরিদগ গাথ
কতো বেজি গোপালর চরিত্র কহন্ত ॥

প্রেম-সাগরত লোক ১ম লি মজিল

প্রেম-সাগরত গোপালত সবাবে ইসর-বোধ ভৈল ॥ ৯৮৬

পবি ইসর বমব হবিষ নিজ কপক দেখিয়া ।

বোধ প্রভ ভৈল চিত্ত আতি নধবন্ত হিয়া ।

ইসর কথাক আবে এহিমনে থও ।

জুনা জাত পরে যেন ভৈল তাক কও ॥ ৯৮৭

খোঁচাচোঁচবব বুঢ় মুৰাৰি আতাই ।
 ব্ৰজমুৰাৰি কতো দিনা আছে যেনে গোপালৰ তাই ॥
 আতাইব দেৱ গোপালৰ গুৰু ধৰ্ম্মক লভিয়া ।
 নিকাষ সন্তোষে বাহলা কথা অমৃতক পিয়া ॥ ৯৮৮
 ভক্তি মহা বিচক্ষণ ৰূপ দেখি গোপালৰ ।
 মনত হাবিষ আত জীৱক বস্তৱ ॥
 তাক্ষ প্ৰতি গোপালৰ বাৰ ৰূপা ডৈলা ।
 এক দিনা মাতি হেন বচন বুলিলা ॥ ৯৮৯
 আচাৰ্য্য বোলে গুৰু আমাৰ বচন নবাধিবা ।
 পাতিবলৈ এহি ধৰ্ম্ম গৈয়া তুমি লোকত কহিবা ॥
 গোপালৰ যেন মতে জীৱসকল তৰায় সংসাৰ ।
 ইচ্ছা-প্ৰকাশ তুমি সৰে ৰোকেৰ চিন্তনা উপকাৰ ॥ ৯৯০
 গুনি তাৰ দেৱ গোপালক প্ৰণামিয়া ।
 বুলিবে লাগিলা আতি কাৰুণ্য কহিয়া ॥
 কদাচিতো বাপ ইটো ভাৱক নলৈবোঁ ।
 যেন মতে আপোনাৰ কুশল সাধিবোঁ ॥ ৯৯১
 এহি আশে ভজি আছোঁ তমু চৰণত ।
 কিঞ্চিতেকে জান ইচ্ছা নাহিকে মনত ॥
 ইটো সম্পত্তিক সিৰাজ্যত এৰি আইলোঁ ।
 দাসভাৱ হয় তমু চৰণে ভজিলোঁ ॥ ৯৯২
 কদাচিতো দাসভাৱ নখাতিবা স্বামী ।
 তমু নিজ জুতাব কিছৰ তৈলোঁ আমি ॥
 জন্মজন্মে এহি চৰণত হোক আশা ।
 ৰাজ-ৰাক্য-মনে মই কৰিলোঁ ভাৰসা ॥ ৯৯৩
 গুনিয়া গোপালে বৰ সন্তোষ লভিলা ।
 জ্ঞান দিৱাতো সাধু সাধু বুলি মনে প্ৰশংসা কৰিলা ॥

এই পদ	বোলে সম্পত্তিক আনে যতন করয় ।
নোজোতা বাবে	ষাচি বুলিলেও ততো আরা নন্দয় ॥ ৯৯৪
সন্তোষ	আরো বোলে শুক মোক সন্তোষ করাইয়া ।
প্রকাশ	তন্মায়্যাসে তুমি অপায়ন পান পাইয়া ।
	কিঞ্চিতেকো নকরিবা মনত সংশয় ।
	ভৈরবাহা কৃতার্থ মই বুলিলো নিশ্চয় ॥ ৯৯৫
	দেহ গোপালব হেন প্রসাদ লভিয়া ।
	বাগ মুখাষি আছা ওহিতে বাহিয়া ॥
	ইন্দ্র চবিরচয় সমুঝিয়া জও ।
	শুন আরা গোপালব পূণ্য কথা কও ॥ ৯৯৬
	এক দিনা নিত্যানন্দ শুকরে আসিয়া ।
	গোপালক বুলিলন্ত কাকণ্য কবিয়া ॥
	বাগ এহিমান্নে রূপা কবিয়েক মোক ।
দশপাখ	দশপাখ ঘোষাক বিভাগ কহিয়েক ॥ ৯৯৭
ঘোষাখ	গোপালে কহিলো তাক ডাগ ডাগ কবি
অর্থ ব্যাখ্য	শুনিলন্ত নিত্যানন্দ শুক কলঙ্কবি ॥
	আরা বুলিলন্ত তাক মধুর বচনে ।
	ইটো ঘোষা তুমি পুছিয়াছা কি কাৰণে । ৯৯৮
	আর কি অর্থক তুমি বুলিয়ে পারিবা ।
	কেন মতে গৈয়া তুমি লোকত কহিয়া ॥
	আতা মাধবো আউল ছাড়াই পূর্বত ।
	ঘোষা কবি গুলিলন্ত আপুনি মনত ॥ ৯৯৯
	বোলে ঘোষা শুটি কহিলোঁহো কি কাৰণে ।
	ইহা অর্থক জানে জানিবেক কোনে ॥
	যেহি যোহি প্রকাষে কি মকহোক আক ।
	কদাচিত্তা নপাবিবে আউল মাষিবাক ॥ ১০০০

এতকে ঘোষাক কাটি শুচাইবে চাহিলোঁ ।
 আগে কবিলোঁহে! যাতো তারে সে বাখিলোঁ ॥
 এহি বুলি মাথন্তে নিচুকি বহিলন্ত ।
 কৃপাযুক্ত হয় পাই যোত কহিলন্ত । ১০০১
 শুনি নিত্য নন্দ শুক মাথা চপবাইলা ।
 লোপাক প্রণামি বাসাক চলি গৈলা ॥

x x x

এদিনা গোপাল বসি হবিষে আছন্ত ।
 শুকতসন্তক হেন বাক্য বুলিলন্ত ॥
 শুনিয়া শুকতসন্ত আমাৰ বচন ।
 লাজি নৃপতিক দেখি আছা কোনজন ॥ ১০০৩
 যাবা নতু দেখে তেত্তে দেখিয়া আমাক ।
 আমাক চাহিলে জান' দেখিল বাজাক ॥
 মইএবে নৃপতির একে খান মান ।
 মোক দেখিলাত আৰ মলাগে প্রমাণ ॥ ১০০৪
 সি কি রাজা রাজ্য ভুজি কুশলে আছন্ত ।
 আছা বুলি শুকতসকলে কহিলন্ত ॥
 জাৰো বহমতে তাঁহ প্রশংসা কৰিলা ।
 ইহাৰ দিনত হবি-শুকতি জন্মাইলা ॥ ১০০৫
 তান্তপবে নাহি আউৰ উত্তম নৃপতি ।

* *

এদিনা গোপালে শুকতসন্তক বুলিলা ।
 সখীপুতে আতা মাথন্তে তিথি ভৈলা ॥
 জাক কবিসাক প্রতি লাগল বচন ।
 শুনিয়া শুকতসন্ত ভৈল বচনন ॥ ১০০৭

আয়োজন

যাক যি কাৰ্য্যক জাত। গোপালে বুলিলা ।
মনত হৰিশে সৰে কৰিলে লাগিলা ॥
কতো শ্ৰোকে সন্ত-মণ্ডলক আসন্ত ।
হাতে কে ব ধাৰি সন্তে বহন কৰন্ত ॥ ১০০৮
সি বেলা গোপাল আসি তথাতে মিলিলা ।
মহাজনসকলো জগতে চলি আইলা ।

গজলাব

যদুমণিব
প্রতি সংক্ৰাম

গজলাব বাপে কোব ধৰিয়া আহয়
সন্তোতো অধিক কৰ তাৰা সে কৰয় ॥ ১০০৯
গোপালে দেখিয়া বৰ সন্তোষ জন্মিলা ;
গাৱৰ দোপাতী বস্ত্ৰ সোলকাই লৈয়া ।
দুইহস্ত মেৰি তাক দিবাক খোজন্ত ।
দেখি বাপ যদুমণি পাছ ভটিলা ॥ ১০১০
গোপালে বোলন্ত বাপু গৈয়ো বস্ত্ৰখানি ।
জানু পাতি নৈলবাঁ বুলিলা যদুমণি ।
বৰ যদুমণি বাপে বুলিলন্ত নয় ।
ইটো প্রসাদক সখি জৈবাক লাগয় ॥ ১০১১
তাৰা বোলে মিতা কেন বোলা হেন বাক !
প্রসাদ বুলিবে মই নপাৰোঁ ইহাক ।
লুপ্তত আসিয়া যিটো প্রসাদ লভিছোঁ ।

সক যদুমণিব

মিলায় সোভা

অদ্যাপিও ইচ্ছা মই তাকে সে কৰিছোঁ ॥ ১০১২
জাত। মোক ধন-ধান্য জয়-বস্ত্ৰ দিহ ।
ইটো আশা ভৈলে ঐক নগালে আসিব ॥
এহি বুলি যদুমণি মৌন হুৱা বৈজা ।
শুনিলো গোপালে পুনু বচন বুলিলা ॥ ১০১৩
মই স্নেহ কৰি দিওঁ তম্বু ইচ্ছা নাই ।
এন্তেকে তোৱাত কিছু জগৰে নগায় ॥

এহি বুলি গোপালে পাঠত নিম্না দিলা ।

বাপ যদুমণি তেবে সাদবিন্ধ্যা জৈল, ॥ ১০১৪

x x x

আছিল স'বায় দেহ গোপালর ধানে ॥ ১০১৫

'মিহত ইবাজাক প্রতি ঘেহে স'বায় আসিলা ।

ইহবজার গোপালর ঈশ্বর-ভাঙ্কর দৰশাইলা

কথা বোলে চেন কথা গোপালে তথ্যত শুনিলা ।

গোপালর স'বায়ক বহুত গরিহা কবিলন্ত । ১০১৬

অসভায় গোপালর মনে অব লিখান মিলিল ।

দেখি বাপ বর যদুমণিয়ে পুছিল ॥

বোলে বাপ স'বায়র কেন খানি হৈব ।

ইকথাক আপোনাত লাগল পুছিব ॥ ১০১৭

শুনিয়া গোপালে পুনু বুলিলন্ত বাক

স'বায়র জাগে কিছু দারু ধবিসাক ॥

ইকথাক তাক কোনে পাড়িয়া পঠাইলে ।

কেনমতে গেরা শোকসহত কহিলে ॥ ১০১৮

এতেক বুলিয়া তথা গোপাল বহিল ।

বাপ যদুমণি তাক মনে নসহিল ॥

গজলার বাপে সি কথাক নসহিল ।

বোলে মিঠা কিয় কুমি আক সৈই দিলা ॥ ১০১৯

স'বায় বুলিয়া আছে স্বরূপ বচন ।

তেকে কোন খানি আবে লাগিল দষণ ॥

এহিমতে দুয়োজনে সংবাদ কবিল ।

স'বায় আতাই গেরা তথাতে মিলিল ॥ ১০২০

আতা দেখো স'বায়ক মাত জগাইলন্ত ।

আবাসে কি কাবণে দায়ক ধবন্ত ॥

যদি দায় তৈল কিয় মাতিব গোঁসাই ।

আমি তাৰ নুবুজিছোঁ তাৰ অতিকায় ॥ ১০২১

এক দিনা গোপাল পথত চৰি যাওঁ ।

পক্ষীয়ে ডল্লুৰ বুকু এক আগে দেখিসত ॥

মলমল্লে বহুত পক্ষীয়ে তাত পৰিয়া থাকয় ।

ডল্লু সা পছৰ লাদ মুলে ধৌতৰণ পৰু নাহিকয় ॥ ১০২২

গোহৰণে পুহিলা তেহে ডকতসন্ত ।

শুকৰ তোৰা কি জানাহা ইটো বুকু কেন মত ॥

পায়িত শক্কা অনেক পক্ষীয়ে দেখোঁ আত বসায় ।

আন বুকুসন্ত আছে তাত মপবয় ॥ ১০২৩

ডকতসকলে যোলে নজানোঁহে আমি ।

যদি দায়্য থাকে তেহে কহিলোক স্বামী ।

গোপালে কহিলা পাছে ডকতসন্ত ।

বুকু শুক পক্ষী শিষ্য আছিল পূৰ্বত ॥ ১০২৪

তাসহাৰ কুলল সাধিবে নপাৰিলা ।

সি কাৰণে শুক আসি বুকু জন্ম ডেলা ।

শিষ্যসন্তে পক্ষী হয় তাতে গৰকয় ।

যি কৰেণে আৰা সেয়া পূৰ্ব লৈয়াছয় ॥ ১০২৫

*

*

*

ছবি

এদিন গোপালদেব ডকতসন্তৰ মখে

ষেহে মহা হৰিসে আহত ।

কতাত লগাই

সেই সময়ত তাৰা শুভাৰ কণ্ঠি পক্ষী

মলতল্লে

কটাবীৰ আগত হৈলত ॥

মিঠাব ভক্তভক্তক চাহি কপিল কবিয়া হাসি
 বোলে শুনা ঘোহো : বচন ।
 এতেনা একগাছি শুভা কোনে ফল পাও শিফ মুনে
 ভাষায় গিলিবাক পাবে এটি কণ ১০৭ ১
 কোষে গিলিব গিলিবাক পাবা যেরে ক হোয়া আশাত তেরে
 পাবে ? এহি বুলি গোপালে বুলিল ।
 ভক্তভক্তক যানে অনেঅনো গুণি মনে
 একো তার উপায় পায় ।
 কেহো জনে বোলে থাক হইব শুভি বাক
 পাবি আন নেদেখে উপায় ।
 গুলিয়া গোপালে তেরে ভক্ত ভক্তক প্রতি
 বলিলন্ত বচন দুনা ॥ ১০২
 তোমবাসককে দেখো হুগাণা হি গিলি বাক
 কেহো জনে সাজ কবিতা ।
 এখনে গিলিবো আমি চাহি থাক সবে কুমি
 এহি বুলি কটাৰী গিলিল ।
 কটাৰীৰ আগ হন্তে ২ গুণটি মুখে লৈয়া
 তেতিয়ক গিলিয়া বঠাইল
 বোলে গোপালে আসে ফল মূল শিফ পাত
 ইহার জগতে সবে গলা । ১০৭ ৩
 এহি কণগুলিবে সে গাজি হোলে শুভা গাছি
 ফল মূল শিফ পাত হয় ।
 কণগুলি গিলিভাত শুভা গাছি গিলি বৈল
 আক আসে আনিবা নিশ্চয় ॥
 ইটো শুভা গুটি আন গাজিবাক নপায়
 যি কাবণে কণহীন হৈল ।

এহিষতে গোপালেন্দো জাতে লগাই হবিকথা

নানা ভায়ে কহিবাক লৈলা ॥ ১০৩৪

ভকতসকলে শুধা কথাবস পাম কবি

পদম হবিবে বহিলন্ত ।

গোপালেন্দো হবিকথা অনুদিনে ভাঙে বাকি

সমস্তকে সুখী কবিলন্ত ॥

ইসর চব্বিচর সামরি থৈকোহো এথা

গুনা জাবো থিখ কবি চিত ।

পজলাব

পজলাব যদুমণি বাপ আসিবার কথা

যদুমণি

কিছুমান কবিরো বিদিত ॥ ১০৩৫

গতি তিনটি

বাপ যদুমণি এক যিহেলা আসিবে চাঙ

উপদেশ

গোপালে বজিলা হেন বাক ।

গুনা জাবে যদুমণি তিনি গোটা কার্য জামি

বাধা কবি পঠাওঁ তোমাক ॥

(১) দুপবর

এক গোটা কার্য তুমি দুপবর চাউল মুতি

চাউল

পধুলাক জালি নসা কিবা ।

পধু লিলৈ

জাবো তম্ব বস্ত্র সাজ যিখানি যিসয় হুয়ানে

নার্গাচিবা

শ্রীক ভড়াবী নপাতিবা ॥ ১০৩৬

(২) শ্রীক

ভকতক দেখাযাক প্রাণতো অধিক কবি

ভ'বালী

গুণুয়া কবিবা ভালমতে ।

নেপাতি

এহিভায়ে বধিবাক পাৰা গৈয়া তৈত ঘেয়ে

ভকতক

সমস্তকে পাইবাহা হাততে ॥

গুণুয়া কবিবা

জাবো তুমি সি রাজ্যত সম্পত্তিক জিহায়া

(৩) সম্পত্তি

তাতো মোর বচন নেবিবা ।

লাঙ

জামাব বাকাক যদি বজা কবিবাক পাৰা

কবিলেও

ভেহে মহা সূত্রে বধিবা ॥ ১০৩৭

মোৰ বাক্য
নেৰিবা
প্ৰিয় গোপালক হেন
শুনি তাৰা হৰিষ জড়িলা ।
অন্ধনতে গোপালক
পৰিয়া প্ৰণাম কৰি
চৰণৰ ধূলি শিবে লৈলা ॥
গোপালক মহিমাক
সুমৰি সুমৰি মনে
প্ৰেমে চিত্ত ধৰিতে নপাৰে ।
গোপালক ৰূপ ওচি
হৃদয়ে বান্ধিয়া লৈলা
আসিগন্ত দেশে আপোনাৰে ॥ ১০৩৮

দুর্লবি

এক সময়ত
 বাসি প্রসঙ্গত
 গোপাল যেতে আছিল।
 ডকতসকল
 আগে ডকিয়াত
 কথা কহিয়াক নৈলা ॥
 গোপালে বেগোন্ত
 ডকতসকল
 কহো মই তোমাসাত।
 অসম
 অসম দেশত
 যত্ন উঠিল।
 সম্পর্কে
 কবিশে শব বিঘাত ॥ ১০৩৯
 ডকিয়াত
 অল্পধন জ নাম
 নৃপতিং ডালি
 লুকায়া হাই বহিষ।
 বাজার নগর
 গশিয়া যত্নে
 সমস্তে ছয় কবির ॥
 প্রাচী লোকমানে
 শবদাবী এবি
 পলাইয়ে পলি মপাই

অর্জুণ গবৈঃ বনব ভিতবে
 ফুৰিবক শাক খাই ॥ ১০৪০
 সহি অম্লত লোক সকলো
 পাইবক বর নিকাব ।
 দূৰ ন গিয়া জন্মব শিকলে
 প্রজ হৈবে ক্ষয়কার ।
 উত্তর 'ত্তর দশত যি লোক বসয়
 পাবত যে সি যাত্র সুখে বহিব ।
 সুখেবে ব'ব থাকে পলাই যিবা জন যাত্র
 প্রমা দ তাক নপাইব । ১০৪১
 পুনঃ পতনে সোণ মাজ জৈলা
 দেশ ৩ য়েবে আসয় ।
 তলে আসি ধানত বহিব
 যে কিছুমান বহয় ।
 আক এক না দেহতা গোপালে
 যব জাহ্না বসিয়া ।
 শ্রীৰাম গাণ শ্রীৰাম সহিতে দুইহন্তে।
 সেয়ে বিবলে কথাখানি জালোচনা ॥ ১০৪২
 কথন
 সহি অম্লত আমচরণ
 আমচরণ তাঁকুবে আসি দেখিলা ।
 তাঁকুবে গলে বাপ ঐত কি কার্যে বসিলা
 দেখি প্রসঙ্গ বুজিয়া তেলে পুছিল ॥
 কথিলে অনুমানে জানো কোনবা ডানব
 বিবন কথা কহিলা ।
 ত্তেকে সে ডোবা নির্জন আমত
 একমে আসি বসিলা ॥ ১০৪৩

সত্ৰাহাঙ্কে পাছ কবিয়া গোপালে
 আপুনি সিদ্ধান্ত দিলা ॥
 গোপালৰ গোপালে হোলন্ত পৰম জানন্দ
 সিদ্ধান্ত ভাজ পুহি জাহা তুমি ।
 “মাধৱ দেৱ মাধৱক পৰম ঈশ্বৰ
 আমাৰ শুক, শুক মানি জাহোঁ আমি ॥ ১০৪৭
 শুকবো শুক শুকবো পৰম শুক যে শত্ৰুৰ
 শত্ৰুৰদেৱ” কহিলোঁ আমি নিশ্চয় ।
 ঠাকুৰে জাতাক জেঠা পাঠ ধৰে
 তাৰা বা কাক মানয় ॥
 তোৰ ঠাকুৰবো শত্ৰুৰদেৱক
 নপৰে দুইবো মনত ।
 তোৰা দুই কাক মানিয়ে পাৰিছা
 চাহিলো শুক মনত ॥ ১০৪৮
 জামাত ই কথা পুহিৰে নজাগে
 আপুনি অহা সাৰিবা ।
 উৰ্দ্ধবাহু হুয়া বানী বাজি গৈয়া
 আমাৰ কথা কহিবা ॥
 গোপালে সত্ৰাকো জাহাস কৰিয়া
 চৰি গৈলা নিজ ধানে ।
 পৰম-জানন্দো ঠাকুৰৰ ধানে
 গৈলা অসন্তোষ মনে ॥ ১০৪৯
 x x x x

* অথাৎ পৰাজানন্দ ঠাকুৰ, (নাৰায়ণ ঠাকুৰৰ পুত্ৰ) বৰপেটালৈ লুকাইভাঙা ঠাকুৰৰ
 আদেশ লৈ আহিছিল-সম্পাদক ।

পদ

জমা জাতপথে সামাজিক এক টিকে ।

কেশব ঠাকুরে যেন কবিতা তহিতে ॥

গোপালব শয়ন সময় যেতে তৈজা ।

আই আসি সিবলা চরণ পথালিঙ্গা ॥ ১০৫৪

কেশবক প্রতি তেহে মাত লগাইলত ॥

পাতকাহ

গানটি দ্বিবিজ্ঞানিলাক বুলিলত ॥

ভালবজোড়া

গুনি তাবা দুয়ো হাতে দুই পাটি বৈজা ।

বাধে দুষণ

ভাল বাজা তাক টান কবিতা বজাইল। ১০৫৫

গুনিয়া গোপালে বব দুখ কবিলত ।

ইহাব বাদ্যক উক্তগণে গুনিলত ॥

জাতপথে কোন জান আহুয় দষণ ।

তাহ ডাহে বুলিলত গবিহা বচন ॥ ১০৫৬

জাবো এক গোটা কন্স ঠাকুরে কবিতা ।

ভোজনব

পাত পাখিবাব ডিঙা গুটিক বাজিতা ॥

ভেটি বজাত

জাপুনি গোপালে তাক চাঁচি উচাইলত ।

আপতি

সি থানত তেহে সে ভোজন কবিলত ॥ ১০৫৭

সুন্দবীদিলাত

এক দিনা গোপালে সুন্দবী-দিলা যাই ।

ধূলাব-ব-

সেহি বেজা এক নাট পাতিলা গোসাঁই ॥

লীলা

ধূলাবগ্ন থান গৈল পথত পাইলত ।

পূর্ষ দিশ হস্তে জাবো বতাস বহত ॥ ১০৫৮

তথাত গোপালে জাক শুভিতা বহিতা ।

লব্ব দিবাক আজা সন্মাকো কবিতা ॥

গুনিয়া উকতসহে লব্ব দিলত ।

তথাত গোপালে ডাটী হুয়া বহিলত ॥ ১০৫৯

জনন্তবে ধূলা আসি শৰ'ৰ ঢাকিলা ।

গোপালে হুহিমানে গান্ধ 'মলচিলা ।

ভক্তৰ
ধূলা চহণ

জেহি ধূলা হৃদয়ত মজি ঈশ্বৰ ॥ ১০৬০

ভেদে সে ভক্ততসবে মন ক'বলন্ত ।

গোপালৰ পাতত পৰিয়া আছিলক ।

ভক্তজনক হৰি সদা 'দয়' ।

ভক্ততেও হৰি বিনে দে' নজানয় ॥ ১০৬১

হেন ভাব গোপালে তহি' দেখাইছ ।

আপোনাৰ গৃহক এতেনে আসিলাত ॥

ইসক কথাক আন্থে এ'মানে শৰ্ত্ত ।

দুই বক্ৰদ্বাৰ চৰিত্ৰক বিদ্ধ কৰ্ত্ত ॥ ১০৬২

কাহিনী
জগদ্বৰ্গ কামদেব দুই চহাশয় ।

নিভায়ে গোপলা আসি পূজন কনয় ।

গোপালে পুছিলা তেঁৱে তা'ৰ দুইহাততে ।

নিশা ভৈল ভোবাসৰ হাইৰা কেনমতে ॥ ১০৬৩

গৃহক লাগিয়া দেখোঁ বসত ভক্তৰ ।

তুনি ভাবাসবে দিলা সাধনে উত্তৰ ॥

তিনি খান খান আমি আছোঁ ভেখা ঠেই

তিনি গোটা জৰে তিনিকা পাওঁগৈ ॥ ১০৬৪

তুনিলা গোপালে তা'ৰ দিলা সগিধান ।

ভক্ত গভীৰ
ভাবানল হ'ব

কথা-গুনা পুৰুষৰ এহি নিকি থান ॥

ভাবা যেহে লব মাথা হাহাকে পথত ।

হৃদয়ৰ ঈশ্বৰক এৰাহা ব'হাত ॥ ১০৬৫

কথা-গুনা পুৰুষৰ কাহোঁ যেন নয় ।

একজনে সাত গোটা বিজ পায়াছক ॥

তাব নিঃসঙ্গ দিবে অহুয় শক্তি ।

আৰো যেন শক্তি নাবী ভৈল গভৰতী ॥ ১০৬৬

গভৰতীৰে নিতে হুয়া আসে আসকত ।

হৰি-ভক্তগৰ্ভৰো জনিবা সেহিমত ॥

আৰো যেন কয়ে ডিগ যাহত যেনে ।

প্রভু বচসে তাক জাৰিতে নপাবে ॥ ১০৬৭

চৰ মেলেত দিহা জ্বলিত হোৱয় ।

মৰ্ম্মহৰ্ষী পৰমো জানা সেহি নহয় ॥

শুনি ত : দুয়োহনে মায়া গৰ ইয়া ।

সেহি দিনা হ'ল আৰো সৰুৰ নেদিসা ॥ ১০৬৮

অৱশেষ

আৰো যে গোপানে সৰু জোনা কৰন্ত ।

এৰো যাব

এজন ভায়েক আসি মোক খজিলন্ত ।

দুঃখ

ভোগনৰ অৱশেষ বুনিয়া নেদিসা ।

খোজন্তাজনৰ বহু দেশক কহিলো ॥ ১০৬৯

নৰহৰি শুক এক কৰ্ম্ম কৰিলন্ত ।

গোপাএৰ পানটি বুৰিক দেখিলন্ত ॥

পাদুকা

সেহি কালে যাতে তাৰ সাধাক লগাইলো ।

ওসলো বানে

ভাতে বহু দোষ বুঝি গোপলে কহিলো ॥ ১০৭০

জগৰ

গোবাভিষ্ঠা লাগি দেহ ভকত পঠাই ।

বৰপটাব

ঘোষাৰ জাতক তৈত শুনি আসা যাই ॥

ঘোষাৰ জাত

ভাবাসৱে ঘোষা তৈত গালে কেন যতে ।

তুমি সবে শুনিয়া থাকিবা ভাগ্যমতে ॥ ১০৭১

তুমি সবে আসি ঐত গাইবে পাৰা যেনে ।

দিনা চাৰি শুনিয়া আসিবা সাধানে ॥

	এক দিনা বৰজন্ম তাঁকুৰ আসিঞা ।
	হাতৰ মূঠিও শুৱা এখনি অনিৱা ॥ ১০১২
এখনি শুৱাব	গোপালৰ নিকটত আসি বসিগছ ।
আধাখনি	সেহি গুণাখানিক ভোজন কৰিগছ ॥
জ্ঞান নিদি	কমল আতাই মোহ খানতে জাহিলা ।
খাৱা বাবে	জাহিলা মোহই কিছুমান গোপালে খাৰণা । ১০১৩
মেঘ	তবেপৰে শুৱা কিছু বাৰলা জে জন ।
	কমলক কিয় নেদিলহা পাদখান ।
	একতক নেদি একো খাইবাক নহই ।
	কহিলো যত কথ্য ইহতে গোগাই ॥ ১০১৪
	তাঁকুৰে হৰিস মনে শুনিয়া জৰি ॥
	কথা শুনি সি বেলা পৰা সুখী হৈগৈ ॥
গোপালৰ	শেষ বাজে দুইতা ভৈলক এক জনা
মলীয়া	সকল সুকলী আতি দেখি বহোপা ॥ ১০১৫
দুহিত	জকতসকলে বহু লাগনা কৰিগা ।
যোগমায়া	গোপালে সেহত যোগমায়া নাম বৈল ॥
	বাপ অনিৰুদ্ধ ঐক মি বৈল অদ্বৈত ।
	গোপালত বৈয়া হেন আজা মদিলক ॥ ১০১৬
মহামহাব	বুদ্ধ পিতৃ-মহা মোৰ দুইচৰিত্তা আচয় ।
অনিৰুদ্ধৰ	চতাকৰো বাহিৰ হৈবাক নপাৰা ॥
প্ৰতি আজা	সেহি সকলৰ বাপ কোন গতি হৈব ।
	ভাসন্তাত অম মোৰ ভুক্তিৰ লাগিবা ॥ ১০১৭
	গোপালে বোজন্ত নই দেওঁহো উপায় ।
	মৌকাত ভুক্তিয়া ভাঙ অনিবা ইঠাই

	তথা বোলে নাই ব'প সিয়ান শক্তি ।
	হেনএ জনৰ বাপ হৈব কন গতি ॥ ১০৭৬
	হেনে তান মনক গোপলে বুজিলন্ত ।
	ঘোষা-পুথিখানি আনি তে'র সে দিগন্ত ॥
না'ষা-পুথি	এ'হ ঘোষাখানি তুমি আগ কৰি থৈবা ।
আগত থৈ	তথা থৈয়া এহি মৰ্ম আপুনি ক'ৰা ॥ ১০৭৭
উপদেশ	গোপ'গৰ হেন ঘেৰে অ'দেশ পা'লন্ত ।
দিবলৈ	বাপ অনিচ্ছক ই'হাটাক আসিস ॥
এ'লগতি	গোপালো হ'বিয়ে যে'ব তথ'ত এ'হিগ' ।
তীৰ্থ কৰিবলৈ	তীৰ্থ কৰিবাক স'ণি তকত পা'লন্ত ॥ ১০৮০
অ'দেশ	বো'ল য'ব গ'বচ' লৈবক গ'তি না' ।
	মই চি'নী তে'লে ডাক পৈয়ক হ'ব' ॥
	মহাৰা স'হ'ব আ'ছে ত'ক লৈয়া থ'য়া ।
	তীৰ্থক ত্রি'ণা ঐক' হ'ব' অ'সিসো ॥ ১০৮১
	ব'প মদুমণ বো'লে মই বুজিবো' ।
	অ'পোন'ব যিবা আ'ছে ত'কে ত'য়া মাইবো' ॥
	এ'হি বুজি তা'বাস'ত তীৰ্থে চলি গৈয়া ।
	ক'তো দিনমা'ৰে ত'দি পুন'হো অ'সিসা ॥ ১০৮২
	তি'নি ত'লা স'ণন তা'বাস'তো আ'সবন্ত ।
মদুমণিৰ	বাপ মদুমণিৰ ম'বণ ত'নিগন্ত । *
আকাঙ্ক্ষব	এ'বতোজা সোণা একাদশত আছিল ।
জনব'ৰ	তা'ৰা নিয়া গোপালদে'ব'ৰ আগে দিয়া ॥ ১০৮৩
	বো'লে বাপ মদুমণি বি'হাখানি থৈচা ।
	আপোনা'ৰ আদেশে তীৰ্থক চলি গৈয়া ॥

- তৈত যেন হুড়া তৈল হেনর গুলিমাঁ ।
 আপুনৰ আগত এতক আনি দিমাঁ ॥ ১০৮৪
- ‘সম্বিগ্ন গোপালে বেজত একা শঙ্কা নববিৰা ।
 দুপদায়া পৰতই দুপংতে এথতে দেখিৰা ॥
- ‘গাহ’— যি ক’ব,ণ বিভধামি আৰ কৰি থৈয়া ।
 গোপাল ইয়ো কথাখানি তান এত্তেহে উচিনা ॥ ১০৮৫
- হেন জানি জৈয়া খায়ো আপোনাৰ থানে ।
 তাহানে দাত্ত দিব পাইব বিনামনে ॥
 জাহ যেনে ভাদেশ গোপনে কৰিগছ ।
 ভগতসবগো আদি তথতে গাইয়া ॥ ১০৮৬
- ‘গোপালৰ পাত্রে সন্তে গোস কৰিয়া ।
 সাক্ষিকন্ত গোপালক ওপায়া বৰিয়া ॥
 এহিমতে সাধুসংঘ ধন্য আচৰ ।
 গোপালদেৱক মহা সম্বোধ কৰিয়া ॥ ১০৮৭
- গোপালৰ শুদ্ধ উপদেশ সন্তে পাই ।
 শৰীৰকো পসৰি অছিগ সসুদায় ॥
- ‘ব্রহ্মকসত তু’— গোপালন প্রেমেষসে সবত ভুবিয়া ।
 সতলা এক- এক জীৱ প্রণ হৈ সবেত বঞ্চিন ॥ ১০৮৮
- ‘জীৱ-প্রাণ- বুজিহাক যোগি আৰো বাকি নথাকি ।
 কতো লোকসকল বুজলকাৰী ভৈল ॥
 মহা বিচক্ৰণ লোক গোপালে পাইগন্ত ।
 ভাণ্ডে বাকি কথাযুত পান কৰাইলত ॥ ১০৮৯
- যেন সাধু শস্যসন্ত কৰিল অৰ্জম ।
 গৃহক চপাই আনি ভৈল বস-মন ॥

বিক্রান্ত সেহিমতে নোপাতো ধর্মের বন্ধ পাই।
 সকলোই একঙটি করি দিয়া সন্তোকে পাই ১০৯০
 বিদায় গোপালের সন্ততি ববিষ যন্তে ভেল।
 ধর্মের দোকান তেঁহে গোপালে তুলিল ॥

বৈকুণ্ঠ-খাজান বৈকুণ্ঠে যাইবাক প্রতি ইচ্ছা করিছন্ত।
 হুয়া সাধুসকলক হেন বাক্য বুলিলন্ত ॥ ১০৯১

গঙ্গাসকলক এই হুয়া তোবস এ মোহে কহিব।
 গতি লাগে সর্বস্বী তীর্থক মান কুণ্ডল সাধবা ॥
 হেন বেলা একজন ঠানুর আসিয়া।

গোপালক বুলিল কাকণ্য করিয়া ১০৯২
 বর পূত্রক বোলে বপ জয় ধর্ম নাহি পাঁ ত মি।
 প্রতি বাক গোলা বা উপায় আছে দিয়া মোক স্থায়ী ॥

অনিয়া গোপালে হেন বুলিয়া বক।
 সন্ত যে ভক্তক হাতে দিলোঁহো তোমাক ॥ ১০৯৩
 ভবতক স্নেহ যদি গবাহা করিব।
 অত্যাশ্যে ভক্ত মোর তোমাক বচিব ॥
 অ'বো তুমি একঙিয়া চাউল সসাক্ষি।
 ভকতক পাইলে তাহো জলধনি দিয়া ১০৯৪
 হুণ্ডালে ভকতক বুলোবা বচন।
 কিক্রিতকো মানে নকহিব কোপমন ॥
 দুপবর সাজ গধূলকো নরখবা।
 ভকতসন্তক তুমি এতকো সন্তিবা ॥ ১০৯৫
 এইভাবে তুমি বকিবাক গাবা যন্তে।
 সমস্ত লোকের সন্তকার পাইবা তেঁহে ॥

	বাগ সন্ন্যাসীৰ গানে অউজি আহন্ত ।
	পুনৰ্কাৰ গোপালেও বাব্য লুহিলন্ত ॥ ১০৯৬
সন্ন্যাসীনাথ	গোপালে বোলন্ত বাগু শুনা দিয়া মন ।
প্রতি আজ্ঞা	ইটো জাৰ্যাপুত্ৰ মোৰ যত ধন-ভম ॥
	এহি সন্তে সমে বন্ধা কৰিবাহা তুমি ।
	পৃথিবীক এৰি আয়ে চলি যাওঁ আমি । ১০৯৭
	আবো এক বাক্য তেওঁ বুজিলা গোসাঁই ।
	অনন্তৰ পৰা তুমি আসিহা ইটাই ॥
	এহি বুজি মৌনভাৱে বহিলা গোপাল ।
	বৈকুণ্ঠ ঘাইবাৰ তেওঁ সময় মিলল । ১০৯৮
গোপালদেৱৰ	সাত দিন সাত ৰাতি খৰি আহিলন্ত ।
বেকুণ্ঠ প্ৰয়াগ	এতেকে বৈকুণ্ঠ চলি গোপাল গৈলন্ত ॥
	ভকতসকলে বহু ক্ৰন্দন কৰিল ।
	কতো মেজি মাৰে সন্তে নিজম পৰিল । ১০৯৯
	হৰিমাম-বীৰ্তনক উৎসৱ মিলিলা ।
	পোৰোলোক নিলা সন্তে মাথাত কৰিলা ॥
	তৈতে নিয়া কাঠ-সংক্ৰাৱক কৰিলন্ত ।
ঈশ্বৰ হৰিগতিৰ	সেহি বেলা হৰিগতি হিয়া থাকুৱন্ত ॥ ১১০০
মহাশোক	একজনে বুজিলন্ত সেহি বেলা যাই ।
	ঈশ্বৰ আনিলা জাহ কান্দিবে নপায় ।
	এহি বুজি তাৰা তৈতে অস্ত্ৰদ্বান ভৈলা ।
	বিষ্ণুস্বৰূপে সন্তে গৃহক আসিলা ॥ ১১০১
	বিশাল আসৰ শুক্ল মণ্ডী যে তিখিত ।
অষ্টৌষি দিয়া	ক্লিষ্টা-কৰ্ম ওধাতে কৰিলা বিপৰীত ॥

নমোপল

ব্রাহ্মণসত্ত্বক বহু দক্ষিণা দিগন্ত ।

ক্রিয়া-অবসানে মহোৎসব কবাইলন্ত ॥ ১১০২

ঠাকুরক আনি তেত্রে খৈলন্ত সন্ত ।

গোপালক কথা আন্তে তৈল সমাপত ॥

✽

✽

✽

চবিত্ত-লিখকৰ আত্ম-পৰিচয়

তুলসি

বিকল্পী গোমেস্তা

নামে একজন

শান্ত বব পার্গত ।

কনোজপুৰীয়া

কনোজপুৰত

গঙ্গাৰ তীরত

ব্রহ্ম-বংশ

আছিল সন্তে পূৰ্বত ॥

সপ্তম্বৰ দ্বিজ

পণ্ডিত জানিয়া

পৰশুৰামে আনিয়া ।

কতো দিনমানে

তথাতে থাকিয়া

পোড়াদিগ্ৰাণে বধিয়া ॥ ৭৪৪

ব্রহ্মকুহিত

নবনাবায়ণে

যেহে আনি পাতিলন্ত ।

তাহান বংশত

একজন লোক

উত্তম জাতি তৈলন্ত ॥

মহা শুভানয়

দেখি সৰ্বজন

ভকতীয়া নাম খেলা ।

	ভেষ্টে	প্রাধি	ইদ্রব পকম
	সত্ততি তাক জতিয়া ॥ ৭৪৫		
খৌবামোচব	দেব বামচন্দ্র *	ভৈল জতাব	
বামচন্দ্র	জোকব হিত চিত্তিয়া ।		
	পনম পতিত	পাপীক তাবিল	
	হবি-ভক্তি প্রচাবিয়া ॥		
	ছান্দশালে বহু	শঙ্কক পতিয়া	
	ভীর্থক্ষেত্র চমিলন্ত ।		
	হুঙ্কুবিত্ত	সহিতে নাম	
	সন্তানি পাতিগন্ত ॥ ৭৪৬		
	কালবারে খানে	গোপালব মুখে	
	গুহুউপদেশ নৈয়া ।		
	তথা হস্তে আসি	খৌবামোচবত	
	সন্ত পাতিগন্ত নৈয়া ॥		
	ভানে চাবিজন	সত্ততি ভৈলন্ত	
	সমস্ত ভগ্নে সম্পূর্ণ ।		
ভেবাব পুত্র	তামে পুত্র-নাতি	যতেক ভৈলন্ত	
চাবিজন	সন্তে মহা বিচক্ষণ ॥ ৭৪৭		
	মোব নিজ নাথ	শবীর সুন্দর	
সিসব	সকলে গুণব ধাম ।		
ভিতবত	গীত-কীর্তনত	কুশল যিহেতু	
ব্রহ্মকাব	বোলে কীর্তনীয়া নাম ॥		
পতু কীর্তনীয়া	আপ বামচন্দ্র	জাতি দান্ধাতবে	
বিকু	বিকু যে নাম দিলন্ত ।		

ଶୀତ କବିତାତ ଡକଡ଼ମକଳେ

ଯାକି ମର୍ଦ୍ଦରାଗେ ଗୀତ ॥ ୧୪୮

ସାମ ସାମନ୍ତ ସୈକୁଣ୍ଡେ ଡ଼ାରିଲା

ଉତ୍ତର ଦେଶ ଡାରିଲା ।

ମଝୁଣିଆ ଗ୍ରାମେ ଥାକି କଢ଼ା ଦିନ

କୋମାତୀ ଗ୍ରାମେ ବଢ଼ିଲା ॥

ଡିନି ଜନ ଡାହି ଡିନି ମର ମାଡ଼ି

ସହାଧର୍ମ୍ୟ ପ୍ରକାଶିଲା ।

ଜୋକମକଳର କୁଶଳ ମାଧିଲା

ହରି-ଡ଼ଞ୍ଜି ଦାନ ଦିଲା ॥ ୧୪୯

ଗ୍ରାମ-ଉଦିକାରୀ ଏଜନ ସୁବାରି

ଜାବୋ ଜନ ହରିହର ।

ଡାକାମକଳର ମଞ୍ଜୀ ଲୋକମାନେ

ମତେ ଧର୍ମ-ତତ୍ତ୍ଵମର ॥

ଡକଡ଼ମକଳର ବହୁତ ପ୍ରକାରେ

ପ୍ରତିମାଳ କରାମାଡ଼ ।

ସାହାବ ବାଜାତ ଡକଡ଼ମକଳେ

ସହାସୁଖେ ବଢ଼ିଲତ ॥ ୧୫୦

ସୋବ ନିଜନାଥ କୀର୍ତ୍ତନୀୟା ସାମ

ସୁବାରିବ ନିକଟିତ ।

ସହା ଶିଷ୍ୟମ ସମ୍ପଦ ନିଶାଳି

କରିଲା ଧର୍ମ ଦେକତ ॥

ସାହାବ ବଂଶବ ଡକଡ଼ମକଳ

ସେନ ବିଦ୍ୟାଧର-ଗ୍ରୀତ ।

ମୁଖେ ଲୋକକେ ବଞ୍ଚିଲା କୁବଂଶ

ହରି-ନାମ-ଉପ ଗାହି ॥ ୧୫୧

সর্বভাগান্বিত

পবন পতিত

ভৈল পুত্র তিনিজন ।

তিনি জন জাযো দুহিতা ভৈলন্ত

অহা খাণ্ডী বিচক্ষণ ॥

তিনিজন

তিনি তমসব

তল-কর্ণসম

শ্রেষ্ঠ ভ্রাতৃ

পৃথিবীত কোহো নাই ।

আক চক্ষুকা

যায ডল-হাশ

সহস্রসকল

বখানি আকা সদাচ ॥ ৭৫২

তাসহায মধ্যে

জন্মক লভিলোঁ

অধম আই কুহতি ।

অমৃত সিক্ত

হেন কাঙ্কট

মিন ভৈল উতপতি ॥

সেহিমতে আই

চারাসকল

ভ্রাতৃ যে নাম ধবিলোঁ ।

যোয একো ডল

কহিতে নভৈল

একো ধর্ম নাচবিলোঁ ॥ ৭৫৩

তখানি গোপাল

দেহব চরিত

ইহা ভৈল বর্ণাইয়াযে ।

সি কথাক পদ-

বন্ধে বিবজিলোঁ

যোয যতি অনুসারে ॥

জানি সাধুসন্ত

মুখ হেন জানি

মিন্দা নুহুজিয়া যোক ।

অজানীয যোয

আগ পাহ দোষ

সন্ত কথ্য কবিলোক ॥ ৭৫৪

পবন মুণ্ড

অধম পায়

পূর্ণানন্দ আগমতি ।

কাল-বাক্য-মনে বিক্লুব চরণে
বাহোক দৃঢ় ভকতি ॥

* * * *

জয়তি গোপাল বিনোদ তোমার
কহি কোনে জন্ত পায় ।

পবন বিবেকী পণ্ডিতসকল
চর ডেল যাব তাই ॥ ১১১০

পবন পায়ন মুগ্ধসত্ত্বো
সব্বভী বাসা নৈল ।

হাহার প্রসাদে মুগ্ধ পণ্ডিত
সবে সমপতি হৈল ॥

* * *

পদ

গোপালদেহব গোপালদেহব পবিনাতি একজন ।
পবিনাতিব বামানন্দ তাঁকুব * পবন বিজোপন ॥ ১১০৪
অনুযতিবে সত্যমথো যাই এই কথাকে পুছিলোঁ ।
চবিত্তিচিহ্ন কহিবাক প্রতি তাতে অনুযতি পাইলোঁ ॥ * ১১০৫
* * *

আহঁততবির আহঁততবির ষাগ বামানন্দে
প্রীতায়ন পুর শঙ্করদেহব জীবা ।
আখ্যানবচন পদবন্ধে ভাষা ষটমা কবিতা ।
শঙ্করদেহব সমস্ততে দর্শাইয়া ॥ ১১১৬

* এই বামানন্দ তাঁকুবও গোপালদেহব অসম্পূর্ণ চবিত্তি এখনি সুকীর্তি কৈ ঘটনা কহি
থে গৈছে । তৃতীয় ভাগ (২) প্রকট্য । —সম্পাদক ।

চরিত্র	তাক শুনি মই	গোপালদেব
আদর্শ গ্রন্থ	বর্ণাইবে ইচ্ছা করিলো ।	
	x	x
	অপার সমুদ্র	গোপালদেব
	তার কোনে পারে সীমা ।	
	আক মই ক্ষুদ্র	পতলে ভাহার
	জানিবোঁ কিবা মহিমা ॥	xx ১১২০
	x	*
গ্রন্থকাব্য	যি কালর কথা	সি কালর লোক
ভাষা-সংগ্রহ	ইবেলি জনেকো নাই	
	তাপদার মুখে	যি লোকে শুনিলে
	তার লাগ পোতা নাই ॥	
	অতি অনুৰূপে	যি কিছু শুনিলা
	কবিলোঁ তাকে বর্ণন ।	
	হেন জানি মোর	অপবাদ ক্ষমা
	করা সন্তে সাধুজন ॥	১১২২
	সাধুসকলর	ক্ষমানে কৃষ্ণ
	জানিবা নিশ্চয় কবি ।	
	অপার সংসার	সুখে হোতা পাঈ
	তাকি বোলা যায় হবি ॥	১১২৩

শ୍ରীশ୍ରীগোপালদেবৰ শেষ-লীলা

[হৰিবল্লভ-বচিত চৰিত-পুথিবৰণ ।]

ভুলৰি

দেৱ গোপালৰ	মনুষ্য শৰীৰ
	এৰিবে ইচ্ছা কৰিল ।
শেষ কালৰ	যেনমত তিবো-
নবিয়া	ডাক কৰিলন্ত
	গুনা কথা আতপৰ ।
এহিমতে অনু-	ক্ৰমে আসি তৈলা
	সত্তৰি যন্তে বহুৰ ॥ ১৩
অণুকাষস্থগে	বেদনা তৈলেক
	তাৰ বিধে গাত্ৰে জ্বৰ ।
সমস্ত লোকৰ	মনে চিত্তা দুখ
	লাগিলেক বহুতৰ ॥
ভক্তসকল তথা	বসিয়া সৰ্বথা
	হৰিৰ নাম পাত্ৰত ।
কমললোচন	দেৱে সেই বোলা
	হেন কথা সুধিলন্ত ॥ ১৪
তম পুত্ৰ হয়	কিছু নজানিলো
	একোবো নতৈলো পাত্ৰ ।
পুত্ৰ কমল-	জামাক কোনোবা
লোচনৰ চিহ্ন	বাক্য বোলা আজি
	জাকে যই সোধো যাত্ৰ ॥
উপদেশ	হেন শুনি দেৱ
	সোণালে যুজিয়া
	কপাখুৰু হুৱা বাক ।

ভক্তসকলৰ হাতত অপিয়া

দিজোঁহো মই তোমাক ॥১৫

আউৰ একগুটি বচন বোজোঁহো

কুনা তাক মন দিয়া ।

তমু পুহে যদি থাকিয় যদিবা

তখুল একবতীয়া ॥

সেহি সময়ত কোনো ভক্তজন

আসিল তোমাৰ ঠাই ।

তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগ দিয়া ভুজিবাহা

কহিলোঁ মই দড়াই ॥ ১৬

একখানি গুহা আহুয় হাতত

পাইলা ভক্ততক লাগ ।

তাৰ অৰ্দ্ধখানি বিডাগি দিবাহা

কহিলোঁ তোমাৰ আগ ॥

ভক্তত

স্বাস্থ্য ভিতবে ভক্তৰ সমান

সময়

বস্তু আৰ ন্যহিকয় ।

একো বস্তু

ইহ পৰলোকে তন্তে সে স্বাস্থ্য

মাই

কহিলোঁ কৰি নিশ্চয় ॥ ১৭

এহি কাণে যদি প্রযত্নিবা তুমি

সমস্ত কাৰ্য্য সিজিব ।

ভক্তকো আমাকো পাইবা এতেকতে

ভক্তিলো তেহে সিজিব ॥ * * ১৮

আত জনন্তবে সন্ন্যাসী আপৰ

ধৰীষত আউজিলা ।

ভক্তত শুলি

ভক্তত ভক্তত ভক্তত শুলিলা

তিনিষাৰ

তিনিষাৰ উচ্চাৰিলা ॥

উচ্চাৰণ

এহি স্বাক্য শুনি মহাজন সন্তে

ভাষাৰ

কৰিলা প্রম দুলাই ।

কাৰ্য্য	ইটো বচনৰ	অতিপ্ৰাক্ষ বাণ
	অনিবাক বাঁহা যায় ॥ ১৯	
	অনিহা গোপালে	কহিবে জামিনা
	কুপাযুক্ত হুৱা যন ।	
	এহি যহা ধৰ্ম	আচৰি প্ৰবতি
	গৈল পৰে ঘিৰাজন ॥	
	সম্প্ৰতি প্ৰবতি	আছে যিটো জনে
	আচৰিবে পৰকালে ।	
	সৰাৰো চৰথে	প্ৰণাম কৰিজোঁ
	জানিবা ইহাক ডালে ॥ ১০০	
	জাত জনন্তবে	দেহ গোপালেও
	মোহ ডাঙ হুৱা বৈলা ।	
গোপালদেৱ	বাম-কৃষ্ণ নাম	তিনি বাৰ স্মৰি
বৈকুণ্ঠ-প্ৰহ্লাদ	বৈকুণ্ঠে বোধে কৈলা ॥ ১০১	
	কমলালোচন	দেহে কৰিজন্ত
	আপুনি ক্ৰিয়া সকল ।	
	দশা কৰ্ম কৰি	ভোজন কৰাইলা
	দধি চিৰা আউৰ কল ॥	
	মাস পূৰ্ণ ভৈল	কাৰ্য্য সন্তলিল
	দক্ষিণা দিলা বিপ্ৰক । * ১০২	
	শাস্ত-প্ৰলিহিত	যত সংক্ৰতা
	সাবশেষে কৰিলেক । * *	
	জাত জনন্তবে	জনা নিবন্তৰ
	পাছে যেন কথা ভৈলা ।	
গোপালদেৱ	জাসম বাজাব	কতো ভক্তসন্ত
প্ৰহ্লাদ পাছত	উজাৰা সন্ত জাসিলা ॥ ১০৪	
	কমলাপুৰত	নামে পৰীক্ষিত
	জাহ্নবিক মহাবাহা ।	

সংগায়ত ধৰ্ম্ম

যগজে মিত্রক

অনাথ ভৈরৱক প্রজ্ঞা ॥

*

*

*

এহি জালচিয়া

যত সন্তগণ

নিশ্চয় কৰিল। যতি ।

আই ঠাকুরক

নিষাক লাগিল।

অসম ৰাজ্যক প্রতি ॥ ১০৬

*

*

*

নাথত জগৰ *

এক সদাগৰ

ব্যৱসায় কৰিছিল। [* জমৰ-পাঠাৱৰ]

ৰূপ সম্বাসীয়ে

তাহান নৌকাত

উজনি ৰাজ্যে আনিল ॥ ১০৭

*

*

আই ঠাকুরক

কতো দিন মানে

উজায়ী আসিলা

যৰ যদুমণিৰ

গাঙ্গমুখে ৰহিলন্ত ।

সন্তত নিবাস

বাংলাবাহীৰ

ৰূপ যদুমণি

এহি কথা কুনিলন্ত :

মহা বজ্রমনে

ভক্তসন্ত সঙ্গে

লোহিত তীৰে আসিলন্ত ॥ ১০৮

*

*

*

আই গোসাঁনীত

কমল দেৱত

সুধিলা পাছে কথাক ।

তাৰাসন্তে বোলে

তোৰাসন্ত হাতে

দিহাছে আতা আমাক ॥ ১০৯

তোমৰাসকলে

যিটো বাক্য বোলে

কিয় নাচাবোঁ তাক ।

*

*

*

পাছে যদুমণি

ভৈতে ৰাখিলন্ত

অনেক কৰি সাদৰ ।

আগোন নিকটে

সজ্জা দিলন্ত

থাকিবাক লাগি ঘৰ ॥ ১১০

মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেৱৰ চৰিত্ৰ

তৃতীয় ভাগ (১)

[দ্বিজ ৰামগোপাল বিৰচিত]

পদ

আবত্ৰণি

জয় জয় কৃষ্ণ পূৰ্ণব্ৰহ্ম নিবাসয় ।
জয় জয় নিত্য নিৰন্তৰ নিবাসয় ॥
অনাদি অনন্ত বিত্ৰু শ্ৰেত্ৰ চিবন্তন ।
নিষ্ঠুৰ পুৰুষোত্তম জগত-কাৰণ ॥ ১

■ ■ ■

যিটো কৃষ্ণ পুৰুষ উত্তম আত্মবত ।
লঙ্কৰ স্বৰূপে তেজো ভৈলন্ত বেকত ॥ ১৭
জীৱ নিষ্ঠাবিৰে প্ৰবৰ্ত্তাইলা মহাধৰ্ম্ম ।
কবিল। অকৰ্ত্তা জীৱ-নিষ্ঠাবণ কৰ্ম্ম ॥
ধৰ্ম্মক থাপিল। তিবোভাৱক কবিল।
সেহি ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাই মাধৱ বহিলা ॥ ১১
মাধৱে ধৰ্ম্মক গোপালত থাপি থৈলা ।
মাধৱে সে গোপাল স্বৰূপে ব্যক্ত হৈলা ॥

উপদেশ .দিয়া নিস্তাবিলা জীৱ যত ।

গোপালদেৱৰ মুদ্ৰি কি কৈবৌ মহন্ত ॥ ১২

আমাৰ পৰমগুৰু দেৱতা ঈশ্বৰ ॥

এহকৰ্ত্তাৰ নিত

কৰিলন্ত পদক শঙ্কৰ-চৰিত্ৰৰ ॥

ৰামানন্দৰ অত্মবৃত্তি

মাধৱৰ চৰিত্ৰক পদে নিবন্ধিলা ।

সেহি সজে গোপালৰ চৰিত্ৰ বৰ্ণাইলা ॥ ১৩

তাহান যি কিছু বৈল শেষ বৰ্ণনৰ ।

কৰিবৌ বৰ্ণন গোপালৰ চৰিত্ৰৰ ॥

x x x

মাধৱ আছেন্তে এক চৰিত্ৰ পূৰ্ব্বৰ ।

মাধৱদেৱৰ

গোপালক প্ৰতি ক্ৰোধভাৱ মাধৱৰ ॥ ১৪

x x x

দিবন্ত হোৱা

এক দিনা প্ৰতি কৰি হৰি-প্ৰসঙ্গক ।

গোপালদেৱৰ

দেৱতা মাধৱ আইলা আপোন গৃহক ॥ ১৫

প্ৰশিক্ষণৰ একাংশ

অগ্নিৰ সমীপে বসিহন্ত আসনত ।

বুঢ়া আতাই x x মাত্ৰ বসি আছা সমীপত ॥

সেহিবেলা হৰি-মন্দিৰৰ চতালত ।

আছন্ত গোপাল কৰি আনন্দ মনত ॥ ১৬

ভক্তসৰে অনোঅনো কথাক কহন্ত ।

একজনে যশোদাৰ ভাৱক দিলন্ত ॥

যেন মতে কৃষ্ণে তনপান কৰিলন্ত ।

গোপালৰ উচ্চহাস্য

সেহি কথা প্ৰকটিয়া আনন্দে কহন্ত ॥ ১৭

তিনি গুৰুনাৰ

শুনিয়া গোপালে উচ্চ কৰি হাসিলন্ত ।

অন্যোৰ

মাধৱে গৃহৰ পৰা হাসি শুনিলন্ত ॥

বোলন্ত শ্ৰীৰাম হাস্য কৰে কোন জন ।

যাৱা তুমি আসি মোত কৰা এতিক্ষণ ॥ ১৮

• এই চৰিত্ৰ-পুৰিৰ প্ৰথম ভাগৰ পৰ্য্যন্ত বিজ্ঞ ৰামানন্দ । —সম্পাদক ।

x x বুঢ়া শ্ৰীৰাম ।

শুনিয়া শ্রীৰাম তেতিক্ষণে লবিলন্ত ।
 নিরীক্ষণ কবি গোপালক দেখিলন্ত ॥
 গোপালেও শ্রীৰামক দৃষ্টি কবিলন্ত ।
 শ্রীৰামক দেখি তেতিক্ষণে জানিলন্ত ॥ ১৯
 মনত বোলন্ত সিজিলেক মোত দায় ।
 সেহিসে কাৰণে চাইলা শ্রীৰাম আতাই ॥
 বুঢ়া আতাই আসি কহিলেক মাধৱত ।
 গোপালে সে বাপ হাসিলেক হেনমত ॥ ২০
 আৰ একো ছুবুলিয়া মাধৱ বৈলন্ত ।
 সন্ধ্যা সময়ত পাছে গোপাল গৈলন্ত ॥
 প্রণাম কৰিয়া বসিলন্ত সমীপত ।
 ভক্তসৱো বসি আছা ছয়া অৱনত ॥ ২১
 সবাহাকে সম্বুধিয়া কথাক কহন্ত ।
 গোপালক প্রতি একো বাক্য নোবোলন্ত ॥
 প্রসঙ্গক প্রতি ভক্তসৱক পাঞ্চিলা ।
 শুনিয়া ত্বৰিতে হৰি-মন্দিৰে চলিলা ॥ ২২
 মাধৱৰ আজ্ঞা শুনি সৱেও গৈলন্ত ।
 মাধৱ গোপাল মাত্ৰ বসিয়া আছন্ত ॥
 সেহি বেলা মাধৱে সম্বুধি গোপালক ।
 ক্ৰোধ-ভাৱ দেখাই বুলিলন্ত বচনক ॥ ২৩
 শুনিয়ো গোপাল কোনজন তেতিক্ষণে ।
 হাসিলেক উচ্চ কবি নিঃশঙ্কিত মনে ॥
 মঞি সে হাসিলোঁ বাপ গোপালে কহিলা ।
 পুনৰ্ৰ্বাৰ গোপালক মাধৱে বুলিলা ॥ ২৪
 বোলন্ত গোপাল কিয় হাসিলা হেনয় ।
 হেনমতে হাসবাক যোগ্য মাছি কয় ॥

হৰি-বস্তু হাস্যক কৰন্তে সময়ত ।

আছিল কি নাছিল তোমাসাৰ হৃদয়ত ॥ ২৫

গোপালে বোলন্ত বাপ হাস্য সময়ত ।

হৰি-বস্তু নাহিকয় মোৰ হৃদয়ত ॥

গুৰুৰ অহুগ্ৰহ

মাধৱে বোলন্ত বোলে' যিসৰ বচন ।

আৰু নিগ্ৰহ

অহুগ্ৰহ নিগ্ৰহ কিবা মানা তমু মন ॥ ২৬

গোপালে বোলন্ত যদি নিগ্ৰহ বুলিবোঁ ।

অহুগ্ৰহ বুলি তেৱে কাহাক মানিবোঁ ॥

মাধৱে বোলন্ত তেৱে কৈবোঁ কিছু কথা ।

গুৰুৰ লক্ষণ

মোহোৰ বচন তুমি মানিবা সৰ্বথা ॥ ২৭

কেনে হ'ব লাগে

উচ্চ-হাসি উচ্চ-বাক্য উচ্চ যে গমন ।

ভকতজনৰ ইটো লুহিকা লক্ষণ ॥

পৰস্ৰৱ্য পৰদাৰা পৰবিবাদক ।

গুৰুৰ ধানত উচ্চ বচন হাস্যক ॥ ২৮

তেজিবেক শিষ্যে ইটো শাস্ত্ৰৰ নিৰ্ণয় ।

যুধিষ্ঠিৰ আগে আৰু নাৰদে কৈছয় ॥

জ্ঞান-দীপদাতা গুৰু ঈশ্বৰ সাক্ষাত ।

মৰ্ত্য-বুদ্ধি ভৈল যাৰ বাক্য অসম্ভাত ॥ ২৯

পড়িলে শুনিলে যত কবিলেক কৰ্ম্ম ।

কুঞ্জৰৰ শৌচদ্রোয় ভৈল সৱে ধৰ্ম্ম ॥

ঐধান পুৰুষ ঈশ এন্তে ভগৱন্ত ।

যোগেশ্বৰসৱো যাৰ পদ বিচাৰন্ত ॥ ৩০

মায়ী-বিমোহিত যিটো পৰম বৰ্ণকৰ ।

হৈনয় গুৰুক মনে মাৰে কৰি মৰ ॥

কহিছন্ত হেমমতে নাৰদে পূৰ্বত ।

শব্দবেণু এছি কথা কহিছা বেকত ॥ ৩১

এহিমতে কহিলন্ত আক কথাচয় ।
 শুনি গোপালব মনে গুচিল সংশয় ॥
 মাধরদেবক সেৱা কবি অমুকুণ ।
 বৈলন্ত গোপাল ছয়া সন্তোষিত মন ॥ ৩২
 শুনিয়েক সৰ্বজন চৰিত্র অপৰ ।
 যেনমত বিনোদ মাধর গোপালব ॥
 দেৱতা মাধরে অন্ন বন্ধন কবন্ত ।
 বুঢ়া আতাই আক্কাভাৱে আলক ধবন্ত ॥ ৩৩
 সেহিবেলা আসন আনিয়া সমীপত ।
 গোপালো বসিয়া আছা ছয়া অৱনত ॥
 গোপালে কবন্ত প্ৰশ্ন হৰি-কথা যত ।
 অহৰ্নিশে হৰি-কথা
 মাধরে প্ৰকটি কবন্ত গোপালদেৱত ॥ ৩৪
 অহৰ্নিশে হৰি-কথা আলাপ হোৱয় ।
 হৰিবিনে আন একো কথা নাহিকয় ॥
 মাধৱব গোপালব এহি সে বিষয় ।
 ভুঞ্জন্তে বৈসন্তে হৰি-কথা প্ৰচাৰয় ॥ ৩৫
 মাধরদেৱব অন্ন-ভোজনক প্ৰতি ।
 পত্ৰ আনিবাক গৈলা সূৰ্য্যা মহামতি ॥
 পক্ষী কাকে নভৰ্জসা মুকুত আভিশয় ।
 ধুতুৰাকুলীয়া পত্ৰ বিচাৰ কবয় ॥ ৩৬
 বিচাৰি ফুৰন্ত পত্ৰ নপায়া তহিত ।
 মাধরদেৱব অন্ন ভৈলেক অহিত ॥
 পাক-পাত্ৰ নমাই বসি মাধর আহন্ত ।
 সূৰ্য্যা আতাই পত্ৰ লৈয়া দেখন্ত নাসন্ত ॥ ৩৭
 মায়া দেখি গোপালে মাতিলা উচ্চ কবি ।
 পত্ৰ লৈয়া শীঘ্ৰে আসা বুলি মাথ ধৰি ॥

অহৰ্নিশে হৰি-কথা

ওবা সূৰ্য্যা ওবা সূৰ্য্যা বুলিয়া মাতন্ত ।
 পত্ৰ আনিবাৰ অৰ্থে ডাক দি বোলন্ত ॥ ৩৮
 শুনিয়া মাধৱে বুলিলন্ত গোপালক ।
 হেনমতে উচ্চভাৱ মাতাহা কিসক ॥

উচ্চ-বাক্য
 বুলিবলৈ নিষেধ

এতমান আস্তবাস্ত কয় তোমাৰ ।
 নপাইবোঁহো পাছে কিবা অন্ন ভুঞ্জিবাৰ ॥ ৩৯
 শুনিয়ো গোপাল উচ্চ হেনয় বচন ।
 বুলিলা কিসক মূবুলিবা আন ক্ষণ ॥

হৰি-ভক্তৰ লক্ষণ

বিষ্ণু-ভক্তসৰে পাদপঙ্কজ ছুতয় ।
 হৰিৰ ভাৱক সদা কৰিয়া নিশ্চয় ॥ ৪০
 হৰিকপে মগ্ন হয় থাকে তান মন ।
 কদাচিতো নোবোলায় হেনয় বচন ॥
 হৰিকপ ভাৱনা কৰয় অমুক্ষণ ।
 মহাপ্ৰাপ্তি ভৈল তাৰ নচলয় মন ॥ ৪১
 প্ৰমাণ লৈয়োক হৰিসিদ্ধৰ বচন ।
 একাদশ স্কন্ধে কন্ত ভক্তৰ লক্ষণ ॥
 ত্ৰৈলোক্য ৰাজ্যৰ প্ৰাপ্তি হোৱয় যদ্যপি ।
 ভগৱন্ত-পাদপদ্ম নেৰয় তথাপি ॥ ৪২
 লৱমাত্ৰ নেৰে যিটো হৰিৰ ভজন ।
 উত্তম ভক্তৰ জানা সেহি সে লক্ষণ ॥
 প্ৰেমজৰিবদ্ধ হয় হৰিৰ চৰণ ।
 যাইবাক নপাৰি থাকা হুদি অমুক্ষণ ॥ ৪৩
 হেন জানি হৰিপদে ধিৰ কৰি মন ।
 মূবুলিবা আৰ তুমি হেনয় বচন ॥
 এহি বুলি মোমভাৱে মাধৱ বহিলা ।
 অজুগ্ৰহ বুলি মনে গোপালো মানিলা ॥ ৪৪

ক্ৰোধ-ভাৱ নহয়
অকুগ্ৰহ হে

মনত বোলন্তু কিনো কৃপা মাধৱৰ ।
মহা অকুগ্ৰহ ক্ৰোধ-ভাৱ ঈশ্বৰৰ ॥
ভূত্য মানি মোক অকুগ্ৰহক কৰিলা ।
ক্ৰোধ-ভাৱ মুহি ইটো উপদেশ দিলা ॥ ৪৫
হেন মত মানি মোনে গোপাল বহিলা ।
সেহি বেলা সূৰ্য্যা আতাই পত্ৰক আনিলা ॥
পত্ৰ পাৰি মাধৱ কৰিলা ভোজনক ।
বহিলা গোপাল সেৱা কৰি মাধৱক ॥ ৪৬
ক্ৰোধভাৱ তিনিবাৰ মাধৱে দেখাইলা ।
মহা অকুগ্ৰহ বুলি গোপালে মানিলা ॥
ইটো আখ্যানৰ কথা বোক এহিমান ।
শুনিয়েক আৰ যেন অপৰ আখ্যান ॥ ৪৭

সুন্দৰীদিয়াত
মাধৱ আৰু
গোপাল

সুন্দৰীদিয়াত দেৱ মাধৱ আহন্ত ।
ভাৱনাৰ অৰ্থে শুন্য যেন বুলিলন্তু ॥
নিশাভাগে মাধৱে শয়ন কৰিলন্তু ।
সমীপে গোপালে সেৱা কৰি শুভিলন্তু ॥ ৪৮
মাধৱে শয়্যাত বাস ব্ৰহ্মমূৰ্ত্তত ।
কৰিছন্তু হৰিকণ্ঠ ভাৱনা মনত ॥
শৰীৰে পুলক জন্মে জয়া আনন্দিত ।
কতো গদগদ বাক্যে দ্ৰৱ হৱে চিত্ত ॥ ৪৯
ক্ৰীকৃষ্ণে পূৰ্বে যেনমতে আপুনাক ।
ব্ৰহ্মমূৰ্ত্তত বসি কৰা ভাৱনাক ॥
মাধৱেও তেনমতে ভাৱনা কৰিলা ।
আপুনি আচৰি জীৱসৰক তাৰিলা ॥ ৫০
সেহি সময়ত বেঙসৱে কৰে বাৱ ।
শুনি মাধৱৰ মনে সম্পজিল ভাৱ ॥

বেঙৰ অ'বাস্তৱতা
হৰিকণ্ঠৰ ভাৱ

বোলন্ত গোপাল কিয় কবিছা শয়ন ।
 উঠা উঠা শীঘ্ৰে তুমি নামে দিয়া মন ॥ ৫১
 সন্নীপতে হবিনাম কবয় কীৰ্তন ।
 উঠিয়া গোপালে পাছে বুলিলা বচন ॥
 কৈবা কোনে নাম বাপ গায় কহিত ।
 বেঙসরে আবার কবয় বিপৰীত ॥ ৫২
 শুনিয়া মাধৱে বোল দিয়োক মনক ।
 ভাৱনা কবিয়া গাৱে সাক্ষাতে নামক ॥
 মাধৱ বাক্যমনে ভাৱনা কবিল ।
 সম্যকে নামক গাৱে গোপালে শুনিল ॥ ৫৩
 ষামকৃষ্ণ গোপাল গোবিন্দ নামচয় ।
 ভাবিয়া শুনিল যেন সাক্ষাতে গায় ॥
 গোপালে বোলন্ত বাপ ভাবিয়া চাহিলোঁ ।
 গায় নামক যেন সম্যকে শুনিলোঁ ॥ ৫৪
 পুনৰপি মাধৱে বুলিল গোপালক ।
 সদায়ে ভাবিবা থিব কবিয়া মনক ॥
 ভাৱনা সে ভৱ কাৰণ বুলি কয় ।
 শাস্ত্ৰ সমস্তৰ জানা এহি সে নিৰ্ণয় ॥ ৫৫
 পেশন্তকৰূপে যেন চিন্তি কীটচয় ।
 তেজি নিজ কলৱৰ তদ্রূপ পায় ॥
 ভক্তসৰো সেহিমতে চিন্তি ঈশ্বৰক ।
 স্কুলদেহা তেজি পাৱে ঈশ্বৰ-ৰূপক ॥ ৫৬
 যেন তন্ত্ৰ বিস্তাৰিয়া কোষক কৰয় ।
 আপুনাৰ তন্ত্ৰে আপুনি বদ্ধ হয় ॥
 সেহিমতে জীৱসৰে কবিয়া কৰ্মক ।
 কৰ্ম-বাসনায়ে কৰে আত্মবন্ধনক ॥ ৫৭

ভাৱনা হৈ
 ভৱ কাৰণ

কৰ্মবদ্ধ
 আক যোক

বন্ধব মোক্ষব যত কহিলোঁহো কথা ।
 যেহিঁ যিটো কপ ভাবি থাকয় সর্বথা ॥
 সেই সিটো কপ পারে শাস্ত্রব নির্ণয় ।
 জানিয়া হবিব পদে কবিয়ে নিশ্চয় ॥ ৫৮

• • •

ସାଧକମାନଙ୍କ
 ଗୋପାଳର ଶ୍ରଦ୍ଧା
 ସେବ ଆଜ୍ଞା

মাধৱে গোপালে বিনোদক কৰিলন্ত ।
 সেন্না-সেন্নক ভাৱ আপুনি ভৈলন্ত ॥
 জীৱ নিস্তাৰিবে প্ৰতি যশ বিস্তাৰিলা ।
 শুকসেন্না মহাধৰ্ম্ম আচৰি দেখাইলা ॥ ৬০
 ধৰ্ম্মক প্ৰচাৰি জীৱসৰ তাবিলন্ত ।
 বেহাৰক গৈয়া দেহা ত্যাগ কৰিলন্ত ॥
 বঢ়া শ্ৰীৰামৰ আগে অৰ্জ্জা কৰিলন্ত ।
 ধৰ্ম্মৰ আচাৰ্য্য গোপালক পাতিলন্ত ॥ ৬১

• • •

ডুর্লাবি

ସାଧବର ଅନ୍ତ
 ନୈ ଶ୍ରୀବାସବ
 ଗୋପାଳବ
 ଓଡ଼ବନେ
 ଆଗମନ

মাধৱে পূৰ্ব্বত বুঢ়া শ্ৰীৰামক
যিটো আজ্ঞা কৰিলন্ত ।
সেহি আজ্ঞা পাছে গোপালদেৱত
যেনমতে কহিলন্ত ॥ ৬৫
মাধৱৰ আজ্ঞা মনে অনুসৰি
শ্ৰীৰাম তৈতে ৰহিলা ।
ভক্তসৱ সমে পৰম সন্তোষে
ত্ৰিভুৱ মাস ৰক্ষিলা ॥
ভাদ্ৰ আশ্বিন কাৰ্ত্তিক যে এহি
তিনি মাস যেষে গৈলা ।
আষাঢ় মাসত কামৰূপে ৰাইবে
শ্ৰীৰামৰ ইচ্ছা ভৈলা ॥ ৬৬

ভকতসহিত বিদায় কৰিলা

শ্রীৰাম যে শুদ্ধমতি ।

আযোগ মাসৰ সাত দিন যায়ে

কৰিলা আনন্দে গতি ।

মাধৱৰ আঞ্জা শিৰত ধৰিয়া

বেহাৰক তেজি আইল ।

দিন সাত আঠে নৱনগৰক

বুঢ়া-আতাই আসি পাইল ॥ ৬৭

পঞ্চম ঘট
বিবিধ কাব্য

সেহি নগৰত এক গৃহস্থৰ

গৃহে গৈয়া বহিলন্ত ।

নাম-প্ৰসঙ্গক কৰিয়া তহিত

সিটো বাত্ৰি বঞ্চিলন্ত ॥

প্ৰভাততে উঠি শয্যাতে বসিয়া

কৰিলন্ত প্ৰসঙ্গক ।

নাম অৱসানে গৃহস্থ আসিয়া

বুলিলেক বচনক ॥ ৬৮

ভোজনৰ
কাৰণ

শুনিলোক বাপ ভোজন কৰিতে

স্নানিতে তযু লাগয় ।

কালিও ভোজন নভৈল যাহেতু

অত্যন্ত ক্ষুধা জন্ময় ॥

ভাল ভাল বুলি তেতিয়া উঠি

স্নানক প্ৰতি লৰিলা ।

হংসাও গুটিক বিক্ৰিয়া থৈছয়

নদীৰ তীৰে দেখিলা ॥ ৬৯

হংসাক দেখি খানিকো নাপেখি

অসন্তোষ কৰি মন ।

জ্ঞানক নকরি বিষ্ণু বিষ্ণু স্মরি

আসিলন্ত তেতিক্ষণ ॥

মনত বোলন্ত অন্য দেহতাক

পূজিয়া ইটে আছয় ।

ইহার গৃহত মোহোর ভোজন

কবিবাক যোগ্য নয় ॥ ৭০

এহি বুলি গৃহ- স্তক সম্বোধন

নকরিয়া লবিলন্ত ।

দৈত্য্যবি

যাহন্ত পথত দৈত্য্যবি ঠাকুর

ঠাকুর

গৃহক গৈয়া পাইলন্ত ॥

গৃহত ব্রহ্ম

বড় আতাই আসি- ছন্ত হেন কথা

ঠাকুরে যে শুনিলন্ত ।

পুত্রক কোলাত ধরিয়া তেখনে

আগক বাঢ়ি গৈলন্ত ॥ ৭১

দেখন্ত পুত্রক কণ্ঠত ব্যাঘ্র

নথক দিয়া আছয় ।

মনত বোলন্ত যাক ডবে আসো

সেহিসে ভেণ্ট হোরয় ॥

পুত্রক স্নেহত থাকিয়া ঠাকুরে

যিটো কথা কবিছয় ।

ব্যভিচার কথা শঙ্করদেব

মত ইটো মুহুরয় ॥ ৭২

এহি বুলি বহু সম্ভাষা নকরি

তেতিক্ষণে লবিলন্ত ।

ববপেটাক প্রেতি কবিলন্ত গতি

ব্রহ্ম বীৰ মহন্ত ॥

মধ্যাহ্ন বেলাত বৰ যে পেটাক
 বুঢ়া আতাই গৈয়া পাইলা ।
 বুঢ়া আতাই আসি- বাৰ কথা শুনি
 ভক্তসৰো শীঘ্ৰে আইলা ॥ ৭৩
 মধুৰ বচনে প্ৰিয় বার্তা পুছি
 ভোজনক কৰাইলন্ত ।

ভক্তসৰসঙ্গে পৰম সন্তোষে
 দিনা দুই বহিলন্ত ॥
 বোলন্ত মনত যিটো আজ্ঞা আতা
 বুলিছন্ত গোপালক ।

বৰণেটাত প্ৰথমতে গৈয়া গোপালৰ আগে
 গুৰু-আজ্ঞা কৰেঁ। সেহি বচনক ॥ ৭৪
 প্ৰকাশ নকৰাৰ তাহান আশয় লৈয়া পুত্ৰ আসি
 কাৰণ কৰেঁ হি আবাসৱত ।
 ভৱানীপুৰক গৈলন্ত শ্ৰীবাৰ
 ভাবিয়া হেন মনত ॥

গোপালৰ ভৱানীপুৰক গৈয়া গোপালৰ
 আগত গৃহক পাছে পাইলন্ত ।
 গুৰু-আজ্ঞা গোপালে পৰম আদৰ কৰিয়া
 প্ৰকাশ আগবাঢ়ি আনিলন্ত ॥ ৭৫
 আদৰক দিয়া সমীপে বসিয়া
 প্ৰিয় বার্তা পুছিলন্ত ।
 শ্ৰীবামে কুশল বার্তা কহি মাধ-
 ৱৰ আজ্ঞা কহিলন্ত ॥
 তনিয়ে গোপাল আতা ঈশ্বৰৰ
 হুৱাছে আজ্ঞা ভোমাক ॥

জীৱসমস্তক উপদেশ দিয়া
 ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাইবাক ॥ ৭৬
 গোপালৰ গোপালে বোলন্ত সিসৱ কাৰ্য্যৰ
 প্ৰভাৱান ঘোণা আমি মুহিকোঁহো ।
 ভূত হুয়া আমি স্বামীৰ কৰ্ম্মক
 কেনমতে কৰিবোঁহো ॥
 শুনিযোক বাপ আতা ঈশ্বৰন
 বাক্যত মোৰ- শৰণ ।
 মুৰাৰিৰোঁ মুৰা- বিবো কদাচিতো
 বুলিলোঁ দূত বচন ॥ ৭৭
 গোপালৰ বাক্য শুনিয়া শ্ৰীৰামে
 বুলিবে পুনু লৈলন্ত ।
 শ্ৰীৰামৰ শুনিয়ো গোপাল দঢ়াই দঢ়াই আতা
 দূততা বাৰম্বাৰ বুলিলন্ত ॥
 কৈবা গোপালত জীৱ- নিস্তাৰণ
 শৰ্ম্ম তান্ত আছয় ।
 উপদেশ দিয়া জীৱসমস্তক
 তাৰিবে কৈলোঁ নিশ্চয় ॥ ৭৮
 ধৰ্ম্মৰ আচাৰ্য্য পাতিলোঁ তাহাক
 এবাইবাক নপাৰয় ।
 জীৱ-বধ-পাপ তাহান্তে লাগয়
 যদি বাক্য নকৰয় ॥
 হেনমত আজ্ঞা জানিয়া আতাৰ
 কৰিবে তবু লাগয় ।
 মহন্তৰ আজ্ঞা কৰণেসে ধৰ্ম্ম
 শাস্ত্ৰসমস্তক কয় ॥ ৭৯

গোপালে আৰব একো মূৰুলিয়া
 মৌন-ভাৱে ৰহিলন্ত ।
 গোপালৰ গৃহে শ্রীৰাম আতাই
 ভোজনক কৰিলন্ত ॥
 গোপালে সন্তোষে শ্রীৰামে সহিতে
 হৰিকথা চৰ্চিলন্ত ।
 বৰপেটাত শ্রীৰামে তহিতে সিটো বাত্ৰি বাক
 গুৰু-আজ্ঞা - বৰপেটী আসিলন্ত ॥ ৮০
 একাশ মাধৱৰ আস্তা ভকতসৱত
 মতাই আনি কহিলন্ত ।
 দেৱতা মাধৱে ধৰ্ম্মৰ আগৰ্ঘ্য
 গোপালক পাতিলন্ত ॥
 গোপালে জ্ঞান যে উপদেশ কথা
 কৈব সমস্তৰ আগে ।
 তোমবাসৱৰো গোপালক অনু-
 বৰ্ত্তি থাকিবাক লাগে ॥ ৮১
 শু'ন ভকতসৱে আতা ঈশ্বৰৰ
 আজ্ঞা যেষে হয় আছে ।
 ভাল ভাল আমি কিয় নকৰিবোঁ
 বুলি গৃহে গৈলা পাছে ॥
 কোনো সিটো সময়ত কোনো জনে আৰ
 কোনো একো বাক্য মূৰুলিল ।
 অধিবাশ পাছতে সে কতো জনে গৃহে আসি
 আন কথা আলোচিল ॥ ৮২
 আতা যদি আজ্ঞা বুঢ়া আতাইৰ আগে
 কৰিছন্ত গোপালক ।

প্রথমে যেখনে আসিলা তেখনে
নকৈলা কথা কিসক ॥

ভরানীপুৰক যায় গোপালৰ
সঙ্গে কৰি আলোচন ।

আমাসাৰ আগে কহয় মাধৱ
দেৱৰ বুলি বচন ॥ ৮৩

গোপাল আতাইৰ বুঢ়া যে শ্ৰীৰামৰ
পূৰ্বৰ প্ৰীতি আছয় ।

বুঢ়া আতাইৰ মুখে গোপালে সে জানা
ইটো কথা বোলাৱয় ॥

যদাপি মনত হেন মত আছে
ব্যক্তে কেহো নোবোলেয় ।

বৰপেটাক প্ৰতি আগমনাগমন
গোপালে কৰি থাকয় ॥ ৮৪

মাধৱদেৱৰ আজ্ঞা গোপালক
শুনাহা সৰ্বলোক ।

আত অনন্তবে চৰিত্ৰ অপৰ
সাৱধানে শুনায়োক ॥

নাৰায়ণ ঠাকুৰৰ

বৰপেটালৈ

আগমন

হৰি-মন্দিৰত আসিয়া ঠাকুৰ
নাৰায়ণ বসিহস্ত ।

ঠাকুৰক দেখি ভকতসকল
শীঘ্ৰে আসি বসিহস্ত ॥ ৮৫

ভরানীপুৰৰ পৰা গোপালেও
তৈকে লাগি আসিহস্ত ।

ভক্তসকল সঙ্গ পৰম সন্তোষে
ঠাকুৰ বসি আহন্ত ॥

সেই সময়ত আনন্দ মনত
 ঠাকুর ধীর মহন্ত
 ভক্তসরস পৃথকে পৃথকে
 প্রসন্ন এক কবিত্ত ॥ ৮৬
 নাম ধৰি ধৰি সন্মোদন কৰি
 সবাৰে মুখক চাই ।
 মাথোত কাক কাৰ কিবা স্নেহ আত্ম কৰিছন্ত
 কেনেকুৱা কহিয়োক সমুদায় ॥
 স্তোত্রা ভক্তসর তোমবাসর
 আনন্দক থাকেঁ চাই ।
 শুনি ভক্তসরে ধৰিবে লাগিল
 যাৰ যেন ভক্তিপ্রায় ॥ ৮৭
 কেহো জনে বোলে আত্মৰ স্নেহক
 কি কহিবোঁ তুমি ঠাই ।
 ধন দিয়া মোক , আনিছন্ত আত্ম
 খাটনিৰ একতাই ॥
 কতো জনে বোলে শুনিয়েক বাপ
 মোহোৰ স্নেহৰ কথা
 সমীপো আনিয়া অল্প বস্ত্ৰ দিয়া
 পুসিছা মোক সৰ্বথা ॥ ৮৮
 আউৰ জনে বোলে মোক যেন স্নেহ
 শুনিয়েক কবিত্ত ।
 ভালপাত্ৰ কন্থ- লক আদি কৰি
 দিছা বস্ত্ৰ অপযাস্ত ॥
 কেহো বোলে দিব্য বসন দিছন্ত
 পাট ভূমি আদি কৰি ।

সিটো স্নেহ বাপ শুভিবে নপাৰোঁ

কোটি কোটি জন্ম ধৰি ॥ ৮৯

কোহো জনে বোলে মধুৰ বচনে

মোক আতা মাতিছন্তু ।

কতো নাম ধৰি এক আসা বুলি

সমীপে মাতি আনন্তু ।

যাক যিবা স্নেহ কৰিছা মাধৱ

এহি মতে সৰে কয় ।

ঠাকুৰে দেখন্তু একো লুপুলিয়া

গোপাল বহি আছয় ॥ ৯০

মনত বোলন্তু গোপালৰ মনে

কিবা অভিপ্ৰায় আছে ।

সেহি সে কাৰণে নমাতি আছন্তু

জানি মাতিলন্তু পাছে ॥

যাক যিবা স্নেহ কৰিছন্তু আতা

সৰেও দেখোঁ কহয় ।

শুনিয়ে গোপাল কয় নতঃ

মাতিবে তযু লাগয় ॥ ৯১

গোপালে সিদ্ধান্ত নতু দিহে ভক্ত-

সৰে মাতিলন্তু আগে ।

গোপালৰ

শুনিয়োক বাপ

আহান স্নেহৰ

প্ৰতি শুক-

কি কথা কৈবাক লাগে ॥

ভনাৰ স্নেহ

ভৱানীপুৰৰ

পৰা যেতিক্ষণ

আসন্তু আৰা সত্ৰক ।

ভেতিক্ষণে শীত্ৰে যাতা যাতা বুলি

পাঞ্চন্তু আতা ভক্তক ॥ ৯২

গোপালক ল'গি মংস্য আনা গৈয়া
 আনা গৈ আৰো দুগুৰু
 আপোনাৰ পিছা বস্ত্ৰক দিহন্ত
 কৰিছা আনো স্নেহক ॥

গোপালৰ পাছে 'কতোক্ষণে গভীৰ বচনে
 উত্তৰ— গোপালে বুলিলা থাক ।
 শুনিয়োক বাপ স্নেহ মোৰ মনে
 নোবোলোঁ ইটে' কথাক ॥ ৯৩
 ৰাজ-গুৰু কণ্ঠ- ভূষণৰ আতা
 গৃহৰ পৰা আসিয়া ।
 হয় মাস মোক যিটো অনুগ্ৰহ
 কৰিলা গৃহে থাকিয়া ॥

"অপাৰৰ অপাৰৰ পাৰ কৰিলাহা মোক
 " ব পোৱা জ্ঞান উপদেশ দিয়া ।
 কৰা'টি হে সেহি সে স্নেহক মোহোৰ মনত
 লবয় স্নেহ" নানোঁহো স্নেহ বুলিয়া ॥ ৯৪
 বিষয়ৰ উপ- কাৰক গুৰুত
 হস্তে লৈবে নুঘুৰায় ।

পাৰমাৰ্থিক পৰমার্থ উপ- কাৰকে সে উপ-
 উপকাৰ হে কাৰ বুলি লৈবে পায় ॥

মৰ্মশ্ৰেষ্ঠ শুনি জনাৰ্দন আতাই বুলিলন্ত
 বুলিলা কিয় হেনয় ।

বিষয়ৰ উপ- কাৰক পূৰ্বৰত
 পাণ্ডৱে লৈয়া আছয় ॥ ৯৫

শুনিয়া গোপালে বোলন্ত তাহাৰ
 সিদ্ধান্ত তাহাত আছে ।

উদাহরণ— প্রথমে সে উপ- কার বুজি লৈলা
 নলৈলা তাহাক পাছে ।
 কৃষ্ণে যিটে জ্ঞান কাহলা গীতাত
 সি জ্ঞান নভৈল যাবে ।
 উপকারসরো স্মরণে জুঁনো
 বিষাদ করিলা তারে ॥ ২৬
 যেতিক্ষণে আসি জ্ঞান উপজিল
 নিশ্চল ভৈল আশয় ।
 মনে উপকার নশ্ব-লা আৰ
 ভৈল আত্ম-পৰিচয় ।
 পুত্ৰ নাৰায়ণ ঠাকুরে বুজিলা
 গোপাল শুন বিচারি ।
 উপকার লৈবে নপায় হেন সাক্ষী
 দিবাক পাৰি নপাৰি ॥ ২৭
 গোপালে বোলন্ত ইহাৰ প্রমাণ
 লৈয়োক শাস্ত্রক চাই ।
 নৃসিংহক প্রতি প্রহ্লাদৰ বাক্য
 সপ্তম স্বকৃত পায় ॥
 নৃসিংহ বদতি শুন দৈত্যপতি
 বাখিলোঁহো মঞ্জি তোক ।
 অগ্নিয়ে দহন্তে তোহোক বাধন্তে
 দহিলেক অগ্নি মোক ॥ ২৮
 দেখি সে কাৰণে মোহোৰ শবীৰ
 ভৈলেক তান্ন-বর্ণীয়া ।
 শূলে হানে সর্পে দংশন্তে তোহোক
 বাখিলোঁহো আবৰিয়া ॥

তোহোৰ দেহত বেদনা নভৈল
শৰীৰে ঘোৰ লাগিয়া ।

সেহি সে কাৰণে মোহোৰ শৰীৰ
ভৈল উকা বৰনীয়া ॥ ৯৯

বিষ জল পৰ্ব- তত হন্তে মঞি
বাঁধিলোঁহো তোৰ প্ৰাণ ।

আনো নানা সঙ্ক- টত বাঁধিলোঁহো
মহা উপকাৰী জান ॥

প্ৰহ্লাদে বোলন্ত ইসৰ কথক
নোবোলোঁগো উপকাৰ ।

মোৰ প্ৰাণ বন্ধ- গাদি অতি তুচ্ছ
ইকথা কোন তোমাৰ ॥ ১০০

কৰ্মবদ্ধ ছয়া নানা জাঁৰ যত
পৰিছয় সংসাবত ।

ময়ো সেহিমতে পৰিবাক যাওঁ
সিসৰৰ প্ৰসঙ্গত ॥

প্ৰহ্লাদৰ মাতৃৰ গৰ্ভত] আছন্তে মোহোক
নাৰদ-ৰূপক ধৰি ।

পৰোপকাৰ যিটো অমুগ্ৰহ কৰিলা তাকে সে
মানোঁ উপকাৰ কৰি ॥ ১০১

হেনমত বাক্য প্ৰহ্লাদে পূৰ্বত
বুলিয়া যাতে আছয় ।

এতেকে সে বিষ- য়ৰ উপকাৰ
লৈবে যোগ্য মুছিকয় ॥

গোপালদেৱৰ বাক্য শুনি ভৈল
ভক্তসম্ব নিকন্তব ।

ଉକ୍ତବତ୍ତ ମହାଶ୍ରେୟ ଆସି ମିଳିଲା ମନତ
 ନାବାୟନ ନାବାୟନ ଠାକୁର । ୧୦୨
 ଠାକୁର ବୋଧନ୍ତ ଗୋପାଳ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତୁମି
 ପବନ ସାର୍ଥକ ତସୁ ବଚନ ।
 ମହୋଷ ଡାଳ ସେରା କବି ଆଛା ମାଧବ
 ଅଭୟ ହୁଏ ଚରଣ ॥
 ଜାନିଲୋହୋ ତୁମି ସେହି ସେ ମାଧବ
 କୁପାନ୍ତରେ ବାକ୍ତ ଡିଲା ।
 ଏହିମତେ ବହୁ ଅଶଂକା କବିଆ
 ଠାକୁରୋ ଗୃହକ ଗିଲା । ୧୦୩
 ଡକତକଲୋ ଶିଳ୍ପାନ୍ତକ ଲାଭି
 ଆନନ୍ଦେ ଗିଲା ଗୃହକ ।
 ଦିନା ଚାରିମାନ ବଢ଼ିଆ ଗୋପାଳ
 ଗିଲା ଭରାନୀପୁରକ ।

× × ×

ପଦ

ଏକ ଦିନା ପ୍ରତି ନାବାୟନ ସେ ଠାକୁର ।
 ବସପେଟା ସତ୍ରେ ଆସି କବି ଅମ ଦୁଃ ।
 ନାବାୟନ ଭୋଜନ କବିଆ କବିଲନ୍ତ ଶୟନକ ।
 ଠାକୁର ଦେବତା ମୋପାଳ ଆସି ଆଛନ୍ତ ସଦ୍ରକ ॥ ୧୦୪
 ବିନୋଦ ଭକ୍ତସରୋ ଗୃହେ ଗୃହେ କବିଲା ଶୟନ ।
 ନିଦ୍ରା କବି ଆଛା କାବୋ ନାହିକେ ଚେତନ ॥
 ନିଶାଶେଷଭାଗେ ଲାଭି ଠାକୁରୋ ଚେତନ ।
 ଚେତନ ଲାଭିଆ ନାମ କବନ୍ତ ସ୍ବପନ ॥ ୧୦୫

সেহি বেলা লোকে বহু আৰাৱ কৰয়।
 মহাযত্ন কৰি সৱে ধন্যক ৰাখয় ॥
 লোকৰ কোহলাল শুনি বুলিলা বচন।
 ঠাকুৰে ভক্তক এক কৰি সম্বোধন ॥ ১১০
 হেন মতে বিজ্ঞা-বাৱ কৰে কি কাৰণ।
 শুনিয়া সিদ্ধান্ত দিলা ভক্ত একজন।
 মহিষে গণ্ডকে ধান্য হাবিণে খায়।
 লোকসৱে মহাযত্ন কৰিয়া ৰাখয় ॥ ১১১
 অন্যান্যো অন্যান্য মতামতি কৰিয়া খেদয়।
 সেহি সে আৰাৱ বাপ আন নাহিকয় ॥
 পুনৰ্বাৰ নাৰায়ণ ঠাকুৰে বুলিল।
 মহিষে গণ্ডকে ধান্য খায় কহিলা ॥ ১১২
 সেহি ধান্য হোৱয় নেহয় পুনৰ্বাৰ।
 আসয় নাসয় পুত্ৰ অকুৰ তাহাৰ।
 শুনি ভক্ত বোলে তাৰ অকুৰ আসয়।
 বিলম্বো সে হোৱে তাৰ কহিলোঁ নিশ্চয় ॥ ১১৩
 শুন ঠাকুৰৰ মনে তাৰ সম্পঞ্জিল।
 শৰীৰ পুলক মহা ভাৱ জনমিল ॥
 জুৰে নয়নৰ নীৰ দ্ৱৰ ভৈল মন।
 ভক্তসৱক পাছে বুলিলা বচন ॥ ১১৪
 শুন ভক্তসৱ কিয় কৰিছা শয়ন।
 নিচিন্তে আছাহা কি কৰি লভিয়ো চেতন ॥
 অসাৰ অনিত্য বস্তু সাৰ নাহি কয়।
 তাৰ অৰ্থে লোকসৱে নিদ্রাক তেজয় ॥ ১১৫
 পুনৰ্বাৰ গজি ধান্য হুইবাৰ আছয়।
 মহাযত্ন কৰি দেখা তথাপি ৰাখয় ॥

ভাবতববিষে ইটো মল্লয়া শরীর ।
 পুনর্ব্বার পাইবোঁ হেন নাহিকয় থির ॥ ১১৬
 তথাপি নিচিলে কেনে কবিচা শয়ন ।
 উঠা উঠা শীঘ্রে সরে জাভিয়া চেতন ।
 হরিমন্দিরক প্রাতি করিয়ো গমন ।
 সরে মিলি কৰোঁ গৈয়া নামৰ কীর্ত্তন ॥ ১১৭
 ঠাকুরৰ বাক্যে সরে তেথনে লবিলা ।
 হরি-মন্দিরক গৈয়া সরেও বসিলা ॥
 কঠ পাৰি পংক্তি করি বসি সন্তুষ্টয় ।
 গাইবাক লাগিলা নাম সান্ত্বাষ-হৃদয় ॥ ১১৮
 ঠাকুরে লগাস্ত নাম উচ্চ স্বর করি ।
 ভক্তসরে বেটি গারে ধরিয়া চাপারি ॥
 পরম সন্তোষে নাম গারে বিতোপন ।
 দেবতা গোপালো নাম করন্ত কীর্ত্তন ॥ ১১৯
 প্রেমবসে মগ্ন হুয়া নামক গায়য় ।
 অনুৰাগ জন্মি নাম চরে অতিশয় ॥
 মিলিল প্রভাত সূর্য্য উদিত ভৈলন্ত ।
 প্রহরেক মানে গায়া নামক থৈলন্ত ॥ ১২০
 সেই বেলা ঠাকুরে বুলিলা বচনক ।
 শুনিয়েক ভক্তসর দেখেঁ আনন্দক ॥
 অন্যোঅন্যে প্রাতি কবা যাৰ যাঁত সঙ্গ ।
 আশ্বাস-আশ্বাসি ববা করি মন বঙ্গ ॥ ১২১
 শুনিয়া ভক্তসর তেথনে উঠিল ।
 অস্ত্রোঅস্ত্রো আশ্বাসিয়া আনন্দে ধবিল ॥
 বুঢ়া-আতাই গোপালদেবক আশ্বাসিল ।
 অচ্যুতগুরু পরমানন্দক আলিঙ্গিল ॥ ১২২

শেহ-নিশা
 নাম-কীর্ত্তন

নামৰ অন্তত
 নাম্পাৰিক
 মহাপ্রীতি

বলোভদ্রে অনন্ত খুৰাইক সাবটিল ।
 ভবিষ্যৰ আতাই বিৰকত মহাশীল ॥
 চৰি আতাই সমে মহাভাৱ সম্পঞ্জিল ।
 সনাতন কৃষ্ণ সমে আশ্বাস কবিল ॥ ১২৩
 শুভঙ্গৰ জনাৰ্দন আতাই বিচ্ছেদ ।
 আশ্বাস কৰিলা দোহা সন্তোষিত মন ॥
 এহি অনুক্ৰমে ভক্তসৰ নিৰন্তৰ ।
 অন্তোভাৱে আশ্বাসিল বাক্য ঠাকুৰৰ ॥ ১২৪
 পৰম সন্তোষে অন্তোঅন্তে সাবটিয়া ।
 ক্ৰন্দন কৰা পৃথিৱীত বাগৰিয়া ॥
 দ্ৰৱ দৈল মনদেহ পুলক জন্মিল ।
 জুৱে নয়নৰ নীৰ লোম শিহৰিল ॥ ১২৫
 এহিমতে ভক্তসৱে কৰি বিনোদক ।
 পৰম সন্তোষে গৈলা আপোন গৃহক ।
 দেৱতা গোপালো লভি মহা আনন্দক ।
 নাৰায়ণসমে উঠি গৈলন্ত গৃহক ॥ ১২৬

x

x

x

ছবি

শুনিয়োক সৰ্বজন পুণ্যবথা বিতোপন
 বৰপেটাসত্ৰে ভক্তগণ ।

বৰপেটাৰ পৰা দেৱতা গোপাল সমে যুক্তি কৰি ভক্তসৱে
 বংশী গোপাল পাঞ্চিলন্ত ভক্ত তিনিজন ॥ ২১৫
 মহলৈ আসম ৰাজ্যক লাগি যায়োক তোমৰা তিনি
 ভক্ত শ্ৰেণী বংশীগোপালৰ ঠাইক লাই ।

কহিবা তাহান আগে মাধবদেহের সঙ্গে
 আমনাগমন কিয় নাই ॥
 মাধবদেহের পূর্বে সেয়া কবিলন্ত তেস্তে
 সেহি কথা আছয় নাছয় ।
 মাধবদেহের ধর্ম আচরয় নাচরয়
 এতি কথা কহোক নিশ্চয় ॥ ২১৬
 ভক্তসবর আশ্রয় আদরঅকপে ধরি
 তেতিঞে লবিয়া আসিল ।
 বামহরি হবিধন বামকৃষ্ণ ত্রিনিজ
 দেবেবাপাবক আসি পাইল ॥
 বিয়লিকা হেলা আসি গোপালর সত্ত পাইলা
 হরি-সভা সেহি সময়ত ।
 দেখিলন্ত গোপালক ভক্তলোক সমষ্টিতে
 বসি আশ্রয় সভার মধ্যত ॥ ২১৭
 দসিলা সভার এক ছয়া পাশ তাবাসরে
 নিবীক্ষণ করি কীর্তনক ।
 সেহি বেলা বরআতা * কবিহন্ত কীর্তনক
 পিঙ্গি পাট ফোট। কুণ্ডলক ॥ [* বর যহ্মণি]
 পুছিলন্ত তাবাসরে ভক্ত কিবা আন লোক
 কীর্তন করয় যিটো জন ।
 ভক্ত জানি বুলিলন্ত নটর লক্ষণ ইটো
 মুহিকয় ভক্তর লক্ষণ ॥ ২১৮
 যেতিঞে বুলিলন্ত তেতিঞে শুনিলন্ত
 বরআতা মহা বিচক্ষণ ।
 আখাকে সে বুলিলন্ত তাবাসরে ইটো বাক্য
 মুহিকয় আনক বচন ॥

শঙ্কায়ুক্ত ভৈল মন ধৈল পাছে কীৰ্তনক
বসিলন্ত আসি সমীপত ।

বার্তাক পুছিয়া পাছে বংশীগোপালৰ কাছে
গৈয়া কহিলন্ত কথা যত ॥ ২১৯

বৰপেটা মত্ৰ হস্তে আসিবাৰ কথা শুনি
তেতিক্ষণে উঠিয়া গৈলন্ত ।

বসি পাছে চতালত পাঞ্চি ভক্ত একজন
তৈকে লাগি মতাই আনিলন্ত ॥

ভকতসবৰ তৈব কুশল বার্তাক পুছি
আগমন কাৰণ পুছিয়া ।

ভকতসবৰ যেন তাবাসৰে বচনক
পূৰ্ব্বাপৰে সমস্তে কহিলা ॥ ২২০

ভক্তসকলৰ মূবুলিয়া একো বাক্য মৌনভাৱে বহিলন্ত
কহ—কোন দেখি বুলিলন্ত পুনৰ্বাৰ ।

বিধ ওক্তি কোন বিধ ভকতিক আচৰণ কৰা তুমি
আচৰণ কৰা কহিহোক আগে আমাৰ ।

হৈছে ? নাহিকয় তান বাক্য নপাই পাছে সিদ্ধান্তক
বহিলন্ত ছয়া নিকতব ।

শ্রীৰাম আৰু সিদ্ধান্ত নেদিব দেখি মনত সংশয় বৰ
এৰ ঘটয়গিৰ ভৈল যতমনি শ্রীৰামৰ * ॥ ২২১ [* শ্রীমদ্ভক্তৰ পিতামহৰ]

মনত সংশয় কেনমত বখা ইটা আবাসৰে শুধিলন্ত
উপস্থিত নপাবিল দিবে প্রত্যুত্তৰ ।

জীৱসকলৰ কোনো সংশয় মিলিলে আবা
কেনমতে ছেদিবে মনৰ ॥

নভৈল সংশয়-দেদ জীৱৰ তৰণ নাই
নিষ্ঠাবিবে কেমনে জীৱক ।

গোপালে বুজিলা পাছে যাযোক তোমবাসর
পঠাইবোঁহো পাছত ভক্তক ॥ ২২২

দিনা ছুইমানে আছি গোপালৰ বাক্য শুনি
বৰপেটা সত্ৰক চলিলা ।

কটাৰী বসন নানা আনো বস্তু অপৰ্য্যন্ত
দিয়া বৰ আতাক পাকিলা ॥

গোপালৰ বাক্যে ভক্ত চাৰিজন সমেগৈয়া
বৰপেটা সত্ৰক পাইলন্ত ।

যাক লাগি যিবা বস্তু দিয়া পঠাইলন্ত তাৰা
বিভঞ্জিয়া সবাকে দিলন্ত ॥ ২২৩

কেহোজনে নাৰাখিলে ওলটাই পুহু দিলে
বস্তুজাত কটাৰী বসন ।

দিনা ছুইমান আছি ভৱানীপুৰক লাগি
বৰআতা কৰিলা গমন ॥

ভৱানীপুৰক গৈয়া যিটো বস্তু আছা নিয়া
গোপালৰ আগত দিলন্ত ।

গোপালে বোলন্ত পূৰ্বে তাহান বস্তুক আতা
নকৰিয়া স্বীকাৰ আছন্ত ॥ ২২৪

কেনমতে ইটো বস্তু স্বীকাৰ কৰিবোঁ আমি
পূৰ্বস্থানে ইহাক নিয়োক ।

আউৰ এক কথা মঞি শ্ৰেয় কৰোঁ তোমাসাত
নিষ্ঠ কৰি মোত কহিয়োক ॥

একাদশ স্বৰ্গে কোন ছয়জন ভক্ত কৈয়ো
কিবা তাবাসবৰ সাধন ।

বৰআতা বোলে বাপ আহোক কহিবোঁ আমি
ইটো কথা নাহিকে জ্ঞাপ ॥ ২২৫

[পিছৰ
 ৫৪৬-৫৩২
 পদ দুটোৱা] গোপালে বোলন্তু কিনো ভাঙি কৰা তোবাসৰে
 কহিবাক নপাৰ ইহাক ।
 যাযোক তোমবাসৰ পুনৰ্বাৰ আমাসাৰ
 থানে আইলে পাইবাহা কথাক ॥
 গোপালদেৱৰ তেজে ধৰিষণ কৰিলেক
 মনত নিশ্চয় তেতিয়কণে ।
 ধৰ যদুমণিব লৈয়া ঘোষা পুথিখানি অসম ৰাজ্যক লাগি
 দেবেবা- বৰআতা কৰিলা গমন । ২২৬
 পাহলৈ দ্বেবেপাৰক পাই গোপালৰ আগে যাই
 প্ৰত্যাবৰ্ত্তন কহিলন্তু কথাক যেমন ।
 গৃহে গৈয়া অনন্তবে আগে কৈলা শ্ৰীৰামৰ
 গোপালদেৱৰ গুণগণ ॥
 শুনিয়োক শুক ঐত কি কাৰ্য্যে আছোঁহো আমি
 থাকিবাক কিছু ফল নাই ।
 মামত গোপাল তাৰা ভৱানীপুৰত আছা
 শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাই । ২২৭
 পৰম মহন্ত গিষ্ট দন্ত-দৰ্প-মাহুহীম
 লোভ-মোহ-ক্ৰোধ যাত নাই ।
 শাস্ত্ৰত কহয় যেন মহন্তৰ লক্ষণক
 গোপালত সমস্তকে পায় ॥
 আসা যাওঁ তৈকে লাগি গোপালৰ ঠাইক আমি
 আপুনাৰ মনে কেন হয় ।
 শ্ৰীৰামে বোলন্তু আতাই মোহোৰ মনত জানা
 ইটো কথা হুইছয় নিশ্চয় ॥ ২২৮
 শ্ৰীৰাম আক এহিমতে ছয়োজন কৰি পাছে আলোচন
 যদুমণিব গোপালত * বিদায় কৰিলা । [* বংশী গোপালত]

পশ্চিমলৈ পশ্চিম দেশক গাগি যাইবাক খোজোঁহো আমি
যাও। এনিয়া গোপালে নিবাৰিলা ॥

ভক্তৰ মধ্যত মুখ্য তোৰাসৰ ছইজন
মোহোৰ স্নেহৰ আতিশয় ।

ছইহস্তত সবৰ আশা কিয় বোলা হেন বাক
নঘাইবাহা বুলিলোঁ নিশ্চয় ॥ ২২৯

তাৰাসৰে বুলিলন্ত আসিবোঁহো পুনৰ্বাৰ
গাঁহ বুলি আসিলা গৃহক ।

যুক্তি কৰি ছয়োজনে কিনিলন্ত তেতিয়া
শাল্লি কাঠৰ নৌকা এক ॥

নৌকাত উঠিয়া পাছে পাঞ্চজন ভক্ত সমে
কামৰূপে কৰিলা গমন ।

কৃষ্ণদাস চক্ৰপাণি জয়ানন্দ বনমালী
দামোদৰ এহি পাঞ্চজন ॥ ২৩০

যত্নমণি শ্ৰীৰামৰ চতুৰ্বিংশ অষ্টাদশ
সেহি বেলা ববিষ প্ৰমাণ ।

ব্ৰহ্মপুত্ৰে ভট্টায়াই যাহন্তে পথুকে চাই
থাকে ৰূপ মোহে পঞ্চ বাণ ॥

শ্ৰীৰাম নৌকাত বসি ভাগৱত যাস্ত পঢ়ি
বৰআতা কবন্ত শ্ৰৱণ ।

যহিতে বহন্ত যাই আনন্দে নামক গাই
তেবে কৰা ভোজন শয়ন ॥ ২৩১

* * *

পদ

শ্ৰীৰাম যত্নমণি ছয়ো আসি পুনৰ্বাৰ ।
অৰাধণ ঠাকুৰক গৈলা চাহিবাব ॥

ঠাকুৰে দেখিয়া বহু সন্তোষ লাভিয়া ।
 নাৰায়ণ আসা আসা সমীপক বুলিয়া বৈসয়া ॥ ২৮৩
 ঠাকুৰৰ পূৰ্বাপৰ সমস্তে কথাক স্মৃতিলস্তু
 পৰামৰ্শ যেনমতে গৈলা যেনমতে আসিলস্তু ॥
 এহণ ঠাকুৰৰ সঙ্গৈ বহু কৰি সন্তোষণ ।
 বুলিলস্তু বাক্য সেহ বেলা দুয়োজন ॥ ২৮৪
 শুনিযোক বাপ কহোঁ আশয় মনৰ ।
 কেদনমতে পাৰ আমি ছইবোঁ সংসাৰৰ ॥
 কাত হস্তে আমাসাৰ ছইবেক নিস্তাৰ ।
 এহি সে কাৰণে আট্টলোঁ ধানে আপোনাৰ ॥ ২৮৫
 এহিকথা শ্বানি কৈয়ো কৰিয়া নিগয় ।
 হেন বা তাৰিতে কোনো উপায় হোৱয় ॥
 গদগদ ভাৱে ৰতি আঁচি কতোক্ষণ ।
 ঠাকুৰে বুলিলা বাক্য থিৰ কৰি মন ॥ ২৮৬
 ধন্য ধন্য তোৰানৰ সাথক বচন ।
 বিচাৰ-পৰে সে গুৰু নোহে সৰ্বজন ॥
 বিচাৰে সে ভজিবাক লাগে হেন জ্ঞানি ।
 শুনিযোক সাৱধানে মোৰ যেন বাণী ॥ ২৮৭
 * * * * *
 শুনিয়ো শ্রীধাম শুনিযোক যত্মগি ।
 আছয় বিশিষ্ট গুৰু সৰ্ব অগ্ৰগণী ॥
 সৰ্ব-শক্তিধৰ সৰ্বগুণৰ অকাৰ ।
 কথাৰসাগৰ আঁজা পায় মাধৱ ॥ ২৮৮
 নিস্তাৰ ছইবাক যদি লাগে তোমাৰ ।
 কথাসাগৰৰ ঠাইক লাগয় যাইবাৰ ॥
 শুনিয়া মনত ভৈলা কোঁতুক বিস্তৰ ।
 দিমা তিনি মানে ৰক্তি ধানে ঠাকুৰৰ ॥ ২৮৯

ଆସିଲନ୍ତୁ ପୁନର୍ବାର ଜାଗିଆ ସହକ ।

ଆଛନ୍ତୁ ବାଟକ ଚାହି ଗୋପାଳଦେବକ ।

ଏହିମତେ ଦିନା ଦଶ ଆଛନ୍ତୁ ବଞ୍ଚିଆ ।

ବବନେଟାତ
ଗୋପାଳଦେବ

ଆସିଲା ଗୋପାଳଦେବ ତହିକେ * ଜାଗିଆ ॥ ୨୨୫

ଭରାନୀପୁରବପଣ ଦେବତା ଗୋପାଳ । [* ବବନେଟାକ]

ଆୟନାଗୟନ କରି ଥାକା କତୋ କାଳ ॥

ମାସ ପକ୍ଷ ଥାକି ପୁରୁ ଗୃହକ ଯାବନ୍ତ ।

ତୁହି ଏକ ନାମ ଥାକି ସହକ ଆସନ୍ତୁ ॥ ୨୨୬

ତୁହି ଏକ କଥା ଯଦି ଜାଗିଆ ଥାକୟ ।

ଆସିଲେ ଗୋପାଳଦେବ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପାରୟ ॥

ଗଞ୍ଜଲାର ବାପ ଆସି ଆଛନ୍ତୁ ଜଗତ ।

ଗୋପାଳକ ସେବା କରି ଆଛା ପ୍ରଥମତ ॥ ୨୨୭

* * * *

ଭକ୍ତସାରେ ଦେଖିଲନ୍ତୁ ଆସିଲ ଗୋପାଳ ।

ଆସନର ହସ୍ତେ ଉଠିଲନ୍ତୁ ତତକାଳ ॥ ୩୧୬

ଗୋପାଳେ ସବାକେ ପ୍ରିୟ ବଚନ ବୁଲିଆ ।

ବସିଲନ୍ତୁ ଆସନତ ଆନନ୍ଦ କରିଆ ।

ଭକ୍ତସାରେ ବସିଲନ୍ତୁ ସମୀପ ଚାଲିଆ ।

ଆଛନ୍ତୁ ଗୋପାଳ ସବାହାକେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧିଆ ॥ ୩୧୭

ଗୋପାଳର
ଜଗତ ଶ୍ରୀଧାମ
ଆକ ଧର୍ମାଦି
ସାମ୍ବା

ଗୋପାଳକ ଦେଖି ମହା କୌତୁକ ଜାଣିଆ ।

ଶ୍ରୀଧାମ ଧର୍ମାଦି ତୁୟେ ମିବେଳା ଆସିଆ ॥

ଗୋପାଳଦେବର ସମୀପତ ବସିଲନ୍ତୁ ।

ଦେଖିଆ ଗୋପାଳେ ପାଞ୍ଚେ ଶ୍ରଦ୍ଧ କରିଲନ୍ତୁ ॥ ୩୧୮

କୈବର୍ପଣା ତୋରାସର ଆସିଲା କୈସାନି ।

ନୟନରେ ବୁଲିଲନ୍ତୁ ହୃଦୋଜ୍ଜ୍ୱଳେ ବାଣୀ ॥

অসম ৰাজ্যৰ ৰাপ আমি তুয়োজন
 তৈৰপৰা আমি ঐত কৰিচাঁ বন্ধন ॥ ৩১৯
 আসম ৰাজ্যৰ সুখিলন্তু কথা যত ।
 প্ৰপঞ্চিয়া সমস্তে কহিলা গোপালত ।
 এহি মানে সিটো দিবসৰ তৈল কথা ।
 আন দিবসত যেন শুনিয়ো সৰ্বথা ॥ ৩২০
 বসিয়া গোপালদেৱ থাকা প্ৰসন্নত ।
 হৰি-কথা প্ৰশ্ন কৰা সোহঁত সমস্ত ॥
 যাৰ যেন কথা লাগি থাকয় মনত
 গীতৰ ঘোষাৰ অথ কল্পন্তু ভাৰত ॥ ৩২১
 আনো যত কথা দেৱ গোপালে কহন্তু ।
 শ্ৰীৰাম যতুমণি শুনিয়া থাকন্তু ॥
 যেন বাৰিষাৰ মেঘে বৃষ্টি কৰয়
 অমৃত কলস যেন মুখৰ ঢালয় ॥ ৩২২
 কথাৰসে মগ্ন তয়া থাকা তুয়োজন ।
 শৰীৰ পুলক দ্ৰৱযুক্ত অশ্লক্ষ ॥
 কাৰ্য্য-কাৰণক দেখি গোপালদেৱৰ ।
 তৈল এক নিশ্চয় যতুমণি শ্ৰীৰামৰ ॥ ৩২৩
 মনত বোলন্তু শুক এন্তে সে আমাৰ ।
 আন্ধ সেবিলে সে পায় অপাৰৰ পাৰ ॥
 শুকৰ লক্ষণ যত সমস্তে আছয় ।
 বিচাৰি চাহিলোঁ এহেস্তে সে যোগ্য হয় ॥ ৩২৪
 * * *
 দিনেক গোপালদেৱ প্ৰভাতে উঠিয়া ।
 পথাৰক গৈলা জঙ্গপাত্ৰক ধৰিয়া ॥ ৩২৫
 দেখিলা শ্ৰীৰামদেৱ তৈকে লবিলন্তু ।
 আসন্তে কদম্ব তলে লাগক পাইলন্তু ॥

নির্জন সময়ে নাহিকয় কারো গতি ।
 গোপালদেবের আগে শ্রীধাম বদন্তি ॥ ৩২৭
 আহিলোঁহো আমি বাপ খানে আ পানার ।
 কেনমতে নিস্তার হইবেক আমার ।
 কেনমতে লাগ আমি পাইবো আপন ক ।
 গুনিয়া গোপালে পাছে বুলিলু বান ॥ ৩২৮
 এত দিনা ভোবাসরে আছাছা মহিত ।
 গৈলে আবাসরে তুখ পাইব গির্দীত ॥
 বুলিবেক গোপালে সে নিলে ভট্ট ই
 যেন মতে যাইবা কহোঁ তাহার উপা ॥ ৩২৯
 মোর সঙ্গে যাইবে নলায় দেয় সা ।
 একলগে দুইজন নয়াইবার । অ ব ॥
 একলে সে কহিলোঁহো কবিবা মন ।
 আসিলা গোপালে বুলি শঙ্কত চেন ॥ ৩৩০
 শ্রীধাম আসিলা হুয়া সন্তোষি মন
 ববআতার আগে পাছে বুলিল বচন ॥
 গুনিয়ো আতাই হইছে এমন প্রকার
 গুনি ববআতার আনন্দর নাহি পার ৩৩১
 আছা দুই জন কবি মহা আনন্দক ।
 গৈলন্ত গোপালদেব ভবানীপুৰ ॥
 * * *
 শ্রীধাম গৈলন্ত পাছে ভবানীপুৰ ।
 গধূলিকা বেলা গৈয়া পাইলন্ত বাটক ৩৩২
 সেছি বেলা গজলাব বাপ আসিলন্ত ।
 দূর হস্তে দেখিলন্ত শ্রীধাম আসন্ত ॥
 লরবিয়া গোপালদেবত জান দিলা ।
 গুনিয়া গোপালদেবে দেখেনে পাঙ্কিল ॥ ৩৩৩

পুনর্বার গৈল পাছে ঘাটক লাগিয়া ।
 টালি-টোপোলাক লৈলা বদ্ধত কবিয়া ॥
 নৌকা হস্তে শ্রীৰাম উঠি আসিলন্ত ।
 গোপালদেব সমীপত বসিলন্ত ॥ ৩৪২
 গোপালে কুশল বার্তা পুছি অনন্তর ।
 বহিবাক লাগি পাছে দিলা এক ঘর ॥
 বহিলা শ্রীৰাম কবি ভোজন শয়ন ।
 আউব দিনা শুনিয়োক কথাক যেমন ॥ ৩৪৩
 প্রভাতে গোপালদেব উঠিয়া আসন্ত ।
 ভক্তসর সঙ্গ বসি প্রসঙ্গ কবন্ত ।
 শ্রীৰাম গৈলন্ত নামঘরক লাগিয়া ।
 নাম-প্রসঙ্গক বসি আছিল শুনিয়া । ৩৪৪
 সেই বেলা নরসিদ্ধ পটয় পুস্তক ।
 গোপালে প্রপঞ্চি কন্ত ভাষার অর্থক ।
 বহুভাবে কথা কৈয়া বুলিলা বচন ।
 কথা শুনি সন্তোষ লভিলা কোনজন । ৩৪৫
 শ্রীৰামে বোলন্ত বাপ মনে জামাতার ।
 মিলিল সন্তোষ পাব নাহিকর আর ॥
 সন্তোষ লভিল যদি বোলন্ত গোপাল ।
 নাচিবাক লাগে তেবে উঠি ততকাল ॥ ৩৪৬
 শুনিয়া শ্রীৰাম কঠহস্তে উঠিলন্ত ।
 আনন্দতে তিনিবার চাপরি গাইলন্ত ॥
 দেখিয়া গোপালে বোলে হৈল এহিমানৈ ।
 পুনর্বার বসিলন্ত আসি নিজ স্থানে ॥ ৩৪৭
 শ্রীৰামেও শ্রদ্ধাভাবে আছিল শুনিয়া ।
 গৈলন্ত গোপালদেব গৃহক লাগিয়া ॥

ଗୃହେ ଗୈରା କଥା ପାରି ଚାଲିତ ବାସିଲା ।

ଶ୍ରୀବାମେଓ ସର୍ମାପତ ବାସିଲା ବାସିଲା ॥ ୩୪୮

ନିର୍ଜ୍ଜନ ସମୟ ନାହିକୟ କୋନୋଜନ ।

ଶ୍ରୀବାମ

ସି ବେଳା ଗୋପାଳଦେବେ ବାସିଲା ବଚନ ॥

କ୍ରାନ୍ତି

ଶୁନିଯୋ ଶ୍ରୀବାମ ତୁମି ଶୁଣିବ କବି ମନ ।

ଗୋପାଳ

ଆମାସାର ଠାହକ ତୁମି ଆଇଲା କି କାରଣ ॥ ୩୪୯

ଦେବବନ୍ଧୁ

ନାହିକୟ ଆମାସାତ କିଛି ଶୁଣଗଣ ।

ହୁହିକୋ ମହନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆମି ଅଗ୍ରଜନ ।

ତାତୀର ହସ୍ତାଳ ଗୁହିକୋହୋ ବରଲୋକ ।

କୋନ ଶୁଣ ଦେଖି ଆଇଲା ଯୋକ କହିଯୋକ ॥ ୩୫୦

ଶୁନିଯୋ ଶ୍ରୀବାମେ ପାଞ୍ଚେ ବୁଲିଲା ବଚନ ।

ଶ୍ରୀବାମ

ତୁମି ଗୋଟା ଶୁଣ ଦେଖି କବିଲୋ ଗମନ ।

ଉତ୍ତର

ନାହିକୟ ଆଶ ନାହିକୟ ଅଭିମାନ ।

ସଂଶୟଛେଦକ ନାହି ତୋମାର ସମାନ ॥ ୩୫୧

ସଂଶୟ-ପର୍ବତ ମଧ୍ୟେ ପରିଆ ଥାକୟ ।

କଥା-ସୁଦଗବ କୋବେ ଦୁଷକ କବୟ ॥

ବିଚାର କବିଆ ଇଟୋ ତୁମି ଶୁଣ ପାଇ ।

ଏହି ନେ କାରଣେ ଆଇଲେଁ ଆପୁନାର ଠାହି ॥ ୩୫୨

ଗୋପାଳେ ବୋଲନ୍ତୁ ଯଦି ଆଛା ଶୁଣ ପାଇ ।

ତୋମାର ଆମାର ଏବା-ଏବି ଆବ ନାହି ॥

ଏହି ଯାନ ବୁଲି ଦେବ ଗୋପାଳ ଉଠିଲା ।

ଶ୍ରୀବାମେ ଗୃହକ ପାଞ୍ଚେ ଉଠିଆ ଆସିଲା ॥ ୩୫୩

ଏହିଯେତେ ଦିନା ହୁଇ ଆଛନ୍ତ ବାସିଲା ।

ସହସ୍ରାଳି ଆସିଲନ୍ତୁ ତହିକେ ଲାଗିଲା ॥

ବଧ ସହସ୍ରାଳି

ବନ୍ଧୁପେଟା ସତ୍ର ହସ୍ତେ ପାଇଲନ୍ତୁ ଆସିଲା ।

ଆପଣ

ଲକ୍ଷ୍ମୀବନ୍ଧୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀବନ୍ଧୁ ଡକଡେ ଦେଖିଲା ॥ ୩୫୪

শ্রীম স্মৃতিতে কুয়া এক থান ।
 হা-কথা অমৃত কৰা সদা পান ॥
 দে তা গোপালে কন্তু হৰি-কথা যত ।
 শ্রীয়া হ'কন্তু লভি আনন্দ মনত ॥ ৩৫৫
 ভে জনৰ বস্তুজাত গোপালে দিয়ন্তু ।
 ভে জন কৰিয়া হৰি-কথাক শুগন্তু ॥
 এ মতে দিনা নাত আছন্তু বকিয়া ।

গজলাৰ গজলাৰ বাপে পাছে বুলিলা আনিয়া ॥ ৩৫৬
 বহুমানিৰ শু য়েক আত ইসৰ বোলোঁহো বচন ।
 লায়ত হা কথাকে সে মাত্ৰ কবাহা অয়ণ ॥
 শ্রীৰাম যাক ধোজক প্ৰতি কিয় নাহিকে যতন ।
 বৰ বহুমানিৰ অতাব তৰে স বস্তু কনিছা ভোজন ॥ ৩৫৭
 অৰপোলাই শুৰ মেনভাৱে ছয়োজন বাহুলন্ত ।
 গমন অ তসে ঠাঠিয়া ভোজনক কৰিলন্ত ॥
 ভে জন কৰিয়া উঠি গৈলন্ত দ্বৰিত ।
 দে পালদেৱৰ ঠাইক বিদায় কৰিত ॥ ৩৫৮
 দে খয়া গোপালদেৱে বুলিলা বাক্যক ।
 এত বোল কৈলক নাসাহা কিসক ॥
 অ নতে কৃতাজলি কৰিয়া বদতি ।
 যাং বাক ধোজোঁহো বাপ বৰপেটা প্ৰতি ॥ ৩৫৯
 কিমান বস্তু জাত আছে আমাৰ ।
 যাইবাক ধোজোঁহো আমি তাকে আনিবাৰ ॥
 শুনিয়া গোপালে পাছে বুলিলা বচন ।
 যাং বাক লাগয় তোমাৰ কিকাৰণ ॥ ৩৬০
 মোহোৰ যি কিছু আছে বস্তু ধান্য ধন ।
 লৈও মিলিয়া তাক কৰোঁহো ভোজন ॥

ভক্তৰ অৰ্থে
গোপালৰ
বিস্ত-সহায়
কামনা

তথাপিতো যদি নোজোৰয় আপুনাৰ ।
সৰেও মিলিয়া তেবে কবিয়েঁ ভিক্ষাক ॥ ৩৬১
তাবাসৰে আৰ একো মূবুলি বচন ।
বৰপেটাক প্ৰতি পাছে কৰিলা গমন ।
ভৱানীপুৰৰ যত ধ্ৰামিক লোকক ।
মতায়ী অনাইলা দেৱ গোপালে সত্ৰক ॥ ৩৬২
সবাতো গোপালদেৱে কথাক কহিলা ।
আসন্ন ৰাজ্যৰ ভক্তসকল আসিলা ॥
খৰছা নাহিকে কিছু লাগে তাসম্বাৰ ।
পাৰিলে দিবাক কিছু লাগে তোমাৰ ॥ ৩৬৩
গোপালদেৱৰ পাৰে শুনিয়া বচন ।
যাব ঘেন চলে আনি দিলা তেতিৰূপ ॥
কতো ৰূপ কতো মহা শিকা আনি দিল ।
গোপালদেৱৰ টেমা ৰূপে উপচিল ॥ ৩৬৪
তাৰাসকলেও তৈত বন্ধি ৰামি এক ।
ভৱানীপুৰক পলু আসিয়া পাইলেক ॥
দোখিয়া গোপালদেৱে বুলিলা বচন ।
তোমবাসৰে যে তৈকে কৰিলা গমন ॥ ৩৬৫
তোমবাসৰৰ অৰ্থে হৰি মিলাইলন্ত ।
এতি বুলি টেমামুখি দাঙি দেখাইলন্ত ॥
আকে ভাঙিছিঙি সৰে কৰোঁহো ভোজন ।
ঘেন তেন মতে দেহা হোক প্ৰৱৰ্ত্তন ॥ ৩৬৬
এহি বুলি মোনভাৱে গোপাল ৰহিলা ।
শুনি তাবাসৰে বহু সন্তোষ লভিলা ॥
এহিমতে চুয়োজন আছি মহানুখে ।
শুনিলন্ত হৰি-কথা গোপালৰ মুখে ॥ ৩৬৭
গোপালে কহিলা উপদেশ কথা যত ।
শুনি কৌতুকৰ পাব নাহিকে মনত ॥

তুলসি

শুনিয়ে যেমন পাতিয়া শ্রবণ
কথা আত অনন্তৰ ।

ভৱানীপুৰক ইচ্ছা এৰিবাক
ভৈলা দেৱ গোপালৰ ॥

অন্তশয় স্থান দেৱতা গোপালে ভকত সকলে
কালকাৰণে কৰি সৱে আলোচন ।

সত্ৰ স্থানান্তৰ নামে কালকাৰ গ্ৰামমধ্যে সাৰ
যাইবাক কৰিলা মন ॥ ৩৭২

যাত সপ্ত স্থান আজয় আৰাম
নাহিকে যাক উপায় ।

নৰনাৰায়ণ নৃপতি পূৰ্বত
দিলে কালকাৰ নাম ॥

পোৰ্ণা যাৰ নাম নদী অম্বুপাম
বহে দক্ষিণক লাগি ।

তাহাৰ তীৰত আছে লোক যত
সৱে মহা পুণ্যভাগী ॥ ৩৭৩

অনেক পাড়িয়া তন্ত্ৰিক বণিয়।
শ্ৰগকাৰ কৰ্মকাৰ ।

চৰ্গকাৰ মালী জোলা ধোবা তেলী
চৰ্মকাৰ কুন্তকাৰ ॥

ব্ৰাহ্মণ দৈৱজ্ঞ আনো যত যত
সৰাৰো বসতি স্থান ।

গোপালদেৱৰ সেৱক বিনাই
নাহিকয় যাত আন ॥ ৩৭৪

সর্ব গুণাবিত শস্যে মৎস্যে যুক্ত

বস্তু স্থান বিতোপন।

ভক্তসর সঙ্গে কালঝার গ্রামে

কবিতা পাছে গমন।।

কালঝার গ্রামে আছে লোক যত

উত্তোগ সরে কবিতা।

গোপালদেবের থাকিবার ঘর

তেখনে সাজিয়া দিল ॥ ৩৭৫

কবি পবি পাটি সাজি চাৰি হাটী

নামঘর সাজি দিলা।

ভক্তসকল লভিয়া গৃহক

আনন্দে সরে বসিলা ॥

গোপালে বোলন্ত একখানি কথা

লাগে আক কবিতাক।

প্রতিমা-

এহি নামঘরে থাকিবাক লাগে

স্থাপন

এক গুটি প্রতিমাক * ॥ ৩৭৬

শুনি ভক্তসরে উঠিয়া তেখনে

কবিতা সরে বিচার।

মহীপ গুরুব ঘরত আছয়

পাইলা বাস্তব প্রতিমার ॥

বাস্তব পাৱা পাছে ভক্ত সকলে

গোপালত কহিলন্ত।

* এইদবে প্রতিমা-স্থাপন কবোৱা কথাৰ গোপালদেৱৰ অন্তৰ কেইখনি চৰিত-পুৰিত একো উল্লেখ পোৱা নাযায়। মন কৰিবলগীয়া যে, প্রতিমাৰ অৰ্চন-বন্দনাদি কাৰ্য্যত গোপালদেৱে নিজে একো অংশ গ্ৰহণ কৰাৰ কথা এই বিৱৰণতো পোৱা নাযায়। —সম্পাদক।

এক গোটা কপ এক যোৰ বস্ত্ৰ
 দিয়া পঠাই খুজিলন্ত ॥ ৩৭৭
 বসন কপক পায়ৱ তেতিক্ষণে
 ব্ৰাহ্মণে প্ৰতিমা দিল।
 পৰম ঔৎসৱে প্ৰতিমা আনিবে
 গোপালে আজ্ঞা কৰিল।
 গোপালৰ বাক্য ভক্তসকল
 তেখেনে সবে লবিল।
 চতুৰ্দোল সাজি প্ৰতিমাক লৈয়া
 কীৰ্ত্তন আগে কৰিল ॥ ৩৭৮
 কীৰ্ত্তন কৰিয়া প্ৰতিমা আনিয়া
 সমীপক আসি পাইল।
 কৰিয়া আদৰ দেৱতা গোপাল
 আগক বাঢ়িয়া আইল ॥
 সেহি সময়ত বনমালী ওজা
 দেখি দেৱ গোপালক।
 গোপালৰ চান্দ আসয় হেৰু
 বুলিয়া গাইল গীতক ॥ ৩৭৯
 হৰি-মন্দিৰৰ মধ্যত আসন
 পাবিয়া তাতে ধাপিলা।
 পৰিচৰ্যা কাৰ্য্য কৰিবাক লাগি
 সন্ন্যাসী গুৰুক দিলা ॥
 লোক সমস্তক ফুল-চন্দনক
 দিবাছা কৰি যতন।
 গোপালৰ আজ্ঞা শিৰত ধৰিয়া
 দিলন্ত ফুল-চন্দন ॥ ৩৮০

নামঘবর যে উত্তর ফালত
ঘবদেহর গোপালর ।

কালকার- নক্ষিণ ফালত একেঙ্গে ঘর
দেহত ক'র যতুমণি শ্রীবামর ॥

স'ত দ্বি- শ্রীবামদেহর আলক ধবন্ত

আক হ'ত বৃক্ষদাস প্রদা করি ।

বর যে আতর জানিবাহা থাক
চক্রপাণি আলম্বি ॥ ৩৮১

দেহত গে'পালে নাম-প্রসঙ্গক
দিলন্ত দুইজনক ।

তিনি গোপালর বাক্যে বসিয়া সত্তে
এসঙ্গ কবা তিনি প্রসঙ্গক ।

গজলার বাপ থাকা ভিতবন্ত
কবা তৈর কৃত্য কম

মুখা মুখ্য বত 'ভকতসকল
লুনা তাসস্থান নাম ॥ ৩৮২

পরমানন্দ বামচন্দ্র অনি-
করু আবে নাবাগণ ।

পুরুষোত্তম বামচন্দ্র সন-
তন এহি মুখ্য জন ॥

গোপালদেহক করিয়া সেবক
ভৈলা আসি মহাজন ।

জয়ানন্দ ওজা বনমালী ওজা
বাসুদেয় নাবাগণ ॥ ৩৮৩

হবিগতি কৃষ্ণ জয়বাম বাস
মুবাৰি হবিচরণ ।

নিত্যানন্দ গোপী- গুৰু প্ৰাণহৰি

ভগৱন্ত সনাতন ॥

জ্ঞানানন্দ গুৰু একাদশ হৰি

আতাই বাম চৰণ ।

গোবিন্দ গুৰু হৰিদাস শিশু-

দাস আৰু নাৰায়ণ । ৩৮৭

এটি ভক্তসৰ কৰয় সতত

নামঘৰে প্ৰসঙ্গক ।

শ্ৰীৰাম যত্ন- মণিয়ে কৰন্তু

অনেকভাৱে প্ৰশ্নক ॥

ভক্তসকল ছয়া নিশবদ

শুনি থাকে কৰ্ণ পাতি ।

কৰি নিবীৰুণ থিৰ কৰি মন

অম্বাগ জন্মি আতি ॥ ৩৮৫

গোপালদেৱত কৰা প্ৰশ্ন যত

সিদ্ধান্ত পাস্ত তেখেনে ।

নানান দৃষণ কতোহো কৰন্তু

গোপালে কৰা খণ্ডন ॥

বুঢ়াগুৰু গোপালদেৱক কৰিছা সেৱন

পুৰুষোত্তম নামত পুৰুষোত্তম ।

লগত শ্ৰীৰাম বুঢ়াগুৰু তাক বোলে সৰ্বলোক

আৰু যত্ননিৰ বিৰক্ত সন্ত পৰম ॥ ৩৮৬

তত্ব বিচাৰ আন লগে এক কথা লাগিলেক

যত্ননি শ্ৰীৰামৰ ।

বৈবী বাজাব যোগীৰ গোপীৰ

বেদৰ চাৰিহাজৰ ॥

কিবা সমগতি আশাসকলর

আছয় কিবা বিষম ।

সমানে সে গতি নাহিকে বিষম

কহিল পুরুষোত্তম ॥ ৩৮৭

কনিয়া শ্রী নাম যজ্ঞমণি বোলা

বুলিলা কেন হেনয় ।

পতি-পুত্র এবি গোপিকাসকলে

কনিয়া এক নিশ্চয় ॥

কথা দেবতার মুখে কুরুক্ষেত্রে

পায়া আছে উপদেশ ।

কিছ ছুইয়ে সম কিন্তু গোপীসক

আবাত কবি বিশেষ ॥ ৩৮৮

এহি কথা জানি কতকই কবি

গৈলন্ত তিনিও জন

গোপালর কাছে কবিলন্ত পাছে

এহি কথা নিবেদন ॥

শ্রী নাম যজ্ঞ- মণি বোলা বাপ

ইটো কথা অঘটন ।

গোপীস যোগীস বেদর রাজার

হুইবেক সম কেমন ॥ ৩৮৯

উপদেশপর গোপিকাসকল

হুইবেক লাগে বিশেষ ।

গোপাল কনিয়া গোপালে বোলা যিটো গোপী

কতর সিদ্ধান্ত পায়া আছে উপদেশ ॥

সিটো গোপীসর সবাহাতে শ্রেষ্ঠ

জানিবা নিশ্চয় কবি ।

বেবী রাজা ঘোগী বেদ ইটো তিনি

লুহিকয় সমসবি ॥ ৩৯০

ঘিটো গোপীসর বাকি ছাৰক

বাখিলা প্রয়ত্ত কৰি।

সেহি সে গোপিকা- সকল জানিকা

এহেস্তে সে সমসবি ॥

পুকষোত্তম- গুৰুৰ লাগিল

সংশয় কিছু মনত

বুলিয়ু সমান কহিলন্ত বাপ

আপুনি মোত পূৰ্বত ॥ ৩৯১

গোপালে বোলন্ত শুনিয়োক গুৰু

কথাৰ কহৌ কাৰণ।

প্রশ্নৰ দাৰে সে কথাসর আদি

হোৱে জানা উদীৰণ ॥

ভূমিয়ো তৈসানি ইসর কথাক

নপাবিলা সুধিবাক।

সেহি সে কাৰণে তোমাসাত মদ্রি

নকৈলোঁ ইটো কথাক ॥ ৩৯২

কল্পতক বৃক্ষ সৰ্বাতে সমান

যদ্যপি কল আছয়।

মাগন্তা জনে সে পাৱয় কলক

আনে তাক নপায় ॥

কীৰ-মাগবত আছয় অমৃত

মথিলে সে পাৱে তাক।

যদি ছুখে যুক্ত কামখেয়ু হয়

তাকো লাগে ছুধিবাক ॥ ৩৯৩

মাগন্তা মথন্তা দোহন কবন্তা

আমাগাত যাতো ভৈল ।

সৌহ সে কাৰণে জানা ইদানিক

ইটো কথা বাক ভৈল ॥

আনো প্রশ্ন যত কবন্ত সতত

গোপালে প্রপঞ্চি কন্ত ।

নানান দুষণ কতোহো কবন্ত

কবিরেক কোনে অন্তত । ২৪

ছোট দলে নানে এক বকরাৰ

তনয় মহা ধর্মিষ্ঠ ।

জয় কন্ড অ'ক

নামে জয়কৃষ্ণ

মহা গুণরন্ত

ক'ম'দেব-

ধৈর্য্যরন্ত শান্ত শিষ্ট ॥

বকরাৰ

কানদের নামে

আউব একজন

পৰা

শোভন সর্ব কাৰ্য্যত ।

দুইহন্ত বকরা

ভজিল আসিয়া

গোপালৰ চরণত ॥ ৩২৫

দেৱতা গোপালে

জান উপদেশ

কহিলা প্রকট কবি ।

মহাভাগরত

ভৈল দুয়োজন

গোপালৰ বাক্য ধৰি ॥

কবিলন্ত সখি

অমুবাগ প্রীতি

অতিবেক দুইহন্তৰ ।

আমনাগমন

সততে কবন্ত

খানে দেৱ গোপালৰ ॥ ৩২৬

গোপালৰ মুখে

হৰি কথা শুনি

থাকা গৈয়া দুয়োজন ।

কোনো এক দিনা দেহতা গোপালে
বুলিলা শুনা যেমন ॥

এত বেলা কিয় আচ্ছা তোবাসরে
নকরি গৃহে গমন ।

গধূলিকা বেলা ভৈল আসি হেবা
বুলিলা শুনি বচন ॥ ৩২৭

দুই লবঙ্গ পথ আশাসার
পাৰিবোঁ বাপ যাইবাক ।

গোপালে বোলন্ত তোবাসরে ভাল
শুনিল হবি-কথাক ॥

ছবি-কথা শুনি লবঙ্গক দিয়া

গোপ লদেব উপদেশ যাইবাক যদি পাবাহা ।
আশাসার এত তোবাসরে কিছু

হবি-কথা শুনিলাহা ॥ ৩২৮

গোপালর বাক্য শুনি তাবাসরে
কৃপা মনে মানিলহা ।

লবঙ্গ দিবাক নপায় তত ভৈল
হেন মত দেখাইলহা ॥

কামকপ আক কামকপ রাজ্যে তজ্জিলা আসিয়া
অসমত আনো নানা গ্রাম যত

ধর্ম বিস্তার আজ ইটো গ্রাম কলি ইটো গ্রাম
কবিয়া ভৈল ভকত ॥ ৩২৯

আসম রাজ্য যত ভক্তসত্ত
কবিল আসি সেরন ।

তাসম্ভাব কথা কবিরেক অন্ত
কবিয়া কোনে বর্ণন ॥

হবিগতি আসম বাজ্যৰ লোক হবিগতি
 বাপুৰ গুৰু নামে একজন ।
 চহিৰ পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ সঙ্গে
 কৰিল গৈয়া বন্ধন ॥ ৪০০
 তৈৰপৰা পাছে কানঝাৰ গ্ৰামে
 গোপালৰ ধানে গৈল।।
 গোপালদেৱক ক'ণা সেৱন
 হবিগতি গুৰু বৈল। ॥
 এক দিনা প্ৰতি কৰিলন্ত মতি
 চাহিবাক ঠাকুৰক ।
 দেৱতা গোপালে ভকতসৱক
 বুলিলন্ত ভোজনক ॥ ৪০১
 কৰিয়া ভোজন কৰিলা গমন
 ভকত সমে গোপাল ।
 সেই সময়ত হবিগতি গুৰুক
 বুলিলন্ত ততকাল ॥
 শুনা হবিগতি থাকিয়োক তুমি
 যাইবে তম্বু নলাগয় !
 তোমাক দেখিলে ঠাকুৰৰ মনে
 কিবা অসন্তোষ হয় । ৪০২
 শুনি হবিগতি গুৰু গোপালক
 বুলিলা কৰি বিনয় ।
 আপুনাৰ সঙ্গে যাইবে বহু ইচ্ছা
 মনত হয়। আছয় ॥
 গোপালে বোলন্ত যদি যাৱা তুমি
 নযাইবা আগক তান।

এতি বুলি লবি গৈয়া অনন্তবে
 পাইলা ঠাকুৰৰ থান ॥ ৪০৩
 পুত্ৰমোক্তম ঠাকুৰৰ গৃহ পায় চতাল-
 ঠাকুৰৰ বসিলন্ত কঠ পাবি।
 গুণ্ডে ভকত সকলো গোপালৰ কাছে
 গোপাল বসিলন্ত জয়া শাৰী ॥
 সেহি সময়ত আছা ভিতৰত
 ঠাকুৰ কৰি শয়ন।
 বহু বেলি বসি আছন্ত গোপাল
 তথাপি নাহি গমন ॥ ৪০৪
 ঠাকুৰৰ মাতৃ গোপালক দেখি
 আশ্বেথ কৰি গৈই।
 উঠ উঠ বাপু কিয় শুতি আছা
 গোপাল আছন্ত বৈই ॥
 মাধৱৰ মহা স্নেহৰ গোপাল
 আমাত অত্যন্ত বতি।
 বহু বেলি বসি আছা বাট চাই
 শীঘ্ৰে কৰিয়োক গতি ॥ ৪০৫
 মাতৃৰ বচনে উঠিয়া ঠাকুৰে
 বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি।
 গোপালক প্ৰতি পূৰ্ণ তাম্বুলক
 লৈলা সঁফুৰাত ভৰি ॥
 সেহি সময়ত হৰিগতি শুক
 আশ্বেথ কৰি যাই।
 বৈদ্যকতি দাবধান মেলি বুলিবে লাগিল
 ঠাকুৰৰ মুখ চাই ॥ ৪০৬

শুনিয়ে ঠাকুর কি কবাহা ঐত
আতাহা কিয় বসিয়া ।

ভোয়ামাক চাইবে আসিছন্ত আত
আছন্ত তৈত বহিয়া ॥

ছবিগতি গুরুব শুনিয়া বচন
ঠাকুর পুরুষোত্তম ।

বুলিবে বচন অত্যন্ত এনাধত
উঠিলন্ত অগ্নি সম ॥ ৪০৭

শঙ্কর নাতি মোহোক ঠাকুর
বুলিয়া তত্রি মাতঙ্গ

মাধরব শিস্য গোপালক আত
সম্বন্ধ ধরি বোলস ॥

শুনিছে গোপাল ঈশ্বরক বোলে
মানিছস সর্বজন ।

নয়াইলোহো নয়- উবৌহো কদাচিতো
বুলিলো দূত বচন ॥ ৪০৮

ঠাকুর মাও গোপালক আসি
বুলিলা মদর বাক ।

শুনিয়েক বাপ যায়েক ভোমবা
নেদয় আর দেখাক ।

কিবা হেতু মন কষ্ট কবি নামে
যায়েক আর ইবার ।

শুনিয়া গোপালে উঠি তৈব পবা
কবিলন্ত নমস্কাব ॥ ৪০৯

ইটো বেলা দেখা ঠাকুরে নেদিল
কবন্ত অধিক আর ।

ভাষাপি ইহান গৃহক আনিলে

নাহিকে দোষ আশাৰ ॥

দেৱতা গোপাল আইলা ততকাল

একো বাক্য হুবুলিয়া ।

আমনাগমন নভৈলেক আৰ

জানিবা সেই ধৰিয়া ॥ ৪১০

ভক্তসৰ সজে কালবাৰ গোমে

কামেশ্বৰ সুখদে বধি আচল্য ।

সনা'সৌৰ কামেশ্বৰ গিৰি নাচক সন্ন্যাসী

কথামতে আইলা পশ্চিমৰ হস্তে ॥

বাঘাতা-গাৱে ভস্মধূলি কপিন বসন

মূলকজাছে বটা আক বাঘ-চন্দ্ৰ

দেৱী-পূজাৰ দেৱী-উপাসক বেলেগ পায়ণ্ড

ৰাজ আদেল নাষ্টকয় কিছু ধৰ্ম্ম । ৪১১

পৰীক্ষিত ৰাজ্য সিটো সন্ন্যাসীক

কৰিল বহু সৎকাৰ ।

যেই নাজে সিটো তাতাকে কৰয়

নকৰে কিছু নিচান ।

ৰাজ্যৰ আগত সন্ন্যাসী বোলয়

শুনিয়েক নবপতি ।

তোমাৰ ৰাজ্যত অন্যায় ভৈলেক

যাইবে লোক অধোগতি ॥ ৪১২

আশ্বিন মাসত ইটো লোকসৰে

মুপুজয় অস্থিকাক ।

পঞ্চ যজ্ঞ নজি- দান নকৰয়

মুপুজয় দেৱতাক ॥

ভক্ত ভৈলোঁ বুলি সর্ব ধর্ম তেজি
নামক কবে কীর্তন ।

শুন মহারাজা কবিয়ে বিচার
নষ্ট ভৈল সর্বজন ॥ ৪১৩

সন্ন্যাসী বাক্যে রাজা তেতিক্ষণে
আদেশিলা দূতগণ ।

গ্রামে গ্রামে যায় দেবী অধিকার
কবায়ো সরে পূজন ॥

মোহোব বচনে দেবীর পূজাক
নকরয় যিটো জন ।

অরশ্যে তাকাক কাটিবোঁহো মণ্ডি
বুলিলোঁ দূত বচন ॥ ৪১৪

রাজার আদেশে দিশে দিশে গৈল
অসংখ্যাত দূতগণ

গোপাল দেবতা গোপালে শুনিবন্ত পাছে
দেব পদার্পণ রাজার হেন বচন ॥

তিনি তেতিক্ষণে ভক্তসর সঙ্গে
কবিলন্ত আলোচন ।

ইহার উপায় নাহিকর আন
করা সরে পলায়ন ॥ ৪১৫

সেহি সময়ত সুধিয়া পঠাইল
মথুরাদাসে কথা ।

কি হইবে উপায় কিবা কবে তাবা
কি বোলে বাক্য আমার ॥

শুনিয়া গোপালে বোলন্ত উপায়
আর আন নাহিকর ।

পলানে সে কাৰ্য্য এহিসে আমাৰ

যুগুতি জয়া আছয় ॥ ৪১৬

শুনিয়া মণ্ডাৰা- দাসে বোলে হিয়া:

পাইলোঁহো তাৰাৰ যেন ।

ইছাত থাকিবোঁ কহিকো নয়াইবোঁ

পলাইবোঁহো মগ্ৰি কেন ॥

এহি কথা পাছে শুনিয়া গোপালে

বুলিলন্ত বচনক ।

মপলায়া মিটো গৰ্ব বচনৰ

অৱশ্যে পাইবে ফলক । ৪১৭

এতিবুলি পাছে উঠি ততকালে

ন'মঘৰ ভ্ৰমাইলন্ত ।

ভকতসকল ভাঙ্গিয়া ঘৰক

পলাইবাক বুলিলন্ত ॥

আমাক লাগিয়া নচাইবাহা বাট

নলৈয়া লগ কাহাৰ ।

যিটো যেন মতে পাবাহা সত্তবে

কৰা কাম পলাইবাৰ ॥ ৪৮

এতিবুলি দেৱ গোপালে গৃহক

যায় কৰি ভোজনক ।

মধ্যম বেলাত মজনায়া কাতো

কৰিলন্ত গমনক ॥

ঘোৰ অৰণ্যত প্ৰবেশিয়া ভৈত

দেৱতা গোপাল বৈলা ।

অহিতে শ্ৰীবাম যত্নমণি দোহো

গোপালৰ গৃহে গৈলা ॥ ৪১২

গোপাল দেবক নেদেখি গৃহত
 আথেবেথে আসিলন্ত ।
 সন্ন্যাসী গুরু ববগুরু সমে
 তেতিক্কে লবিলন্ত ॥
 লবি চাবিজন কবিলা গমন
 উত্তর দিশক লাই ।
 নর নগবর এক গৃহস্থর
 গৃহক পাইলন্ত যাই ॥ ৪১০

* * *
 প্রাতসে উঠিয়া বসি চাবিজনে
 কবিলন্ত আলোচন
 কৈক গৈল আতা নপাইলো উদ্দেশ
 কবোঁহো কৈক গমন ।
 চতামহ-ঘরা গ্রামক লাগিয়া
 কিবা আতা গৈইছক ।
 আমি সরো আসা তৈকে লাগি যাই
 এহিবুলি লবিলন্ত ॥ ৪২৪

* * *

পদ

গোপালদেবর আবে শুনিয়োক কথা ।
 অবণ্যত পলিয়া আছহে ভৈল যথা ॥ ৪২৭
 মনুষ্যর সমাগম নাহিকে কানন ।
 সিটো বাহি তৈতে পাছে কবিল বকন ॥
 সেহি সময়ত মেঘে কৈলা অন্ধকার ।
 ঘোর বাত-বৃষ্টি ভৈল নাহিভুল্য যাব ॥ ৪২৮
 ভিত্তিলেক সর্ব্বঅঙ্গ সকলে বসন ।
 নাহিকে উপায় কবিবাক নিবারণ ॥

চরি গো চরণ বাসুদের দুইজন ।
 উঠি গায়। তেত্রিফণে আনিগন্ত বন ॥ ৪২০
 মহায়ত্ন করি ঘর বনবে সাজিলা ।
 তাহাত প্রবেশি দেব গোপাল বহিলা ।
 সেহি সময়ত মসে কবন্ত দংশন ।
 মহা কায়-কষ্ট মনে কবিল। বকন ॥ ৪২০
 চরিকথা শ্রবণাক গোপালে বোলন্ত ।
 বিস্তর কথাব লোক দুইহস্তো নোহন্ত ॥
 গীতক গাইবাক পাছে আজ্ঞা কবিলন্ত ।
 গোপালব বাক্যে গীত দুইহস্তো গারন্ত ॥ ৪২১
 গীতক শুনিয়া দেব গোপাল আছিল।
 মহা কায়-কষ্টে সিটো বাত্রিক বকিলা ॥
 প্রভাতে উঠিয়া মনে করি আলোচন ।
 কবিলন্ত পুহু কালঝাবক গমন ॥ ৪২২
 অলঙ্কিতভারে আসি ভৈলন্ত প্রবেশ ।
 নামত ভালুকা এক গৃহস্থ বিশেষ ॥
 তাহান গৃহত গুপ্তে গোপাল বহিলা ।
 কেহোজনে নাজানিলা গ্রামতে বকিলা ॥ ৪২৩
 * * *
 এহিমতে আছা যেরে কবিয়া বকন ।
 চতামহ-ধরা গ্রামে আছে চারিজন ॥ ৪২৪
 হেনমত বার্তা পাছে গোপালে পাইলন্ত ।
 আসিবাক লাগি তৈক বার্তা পঠাইলন্ত ॥
 গোপালব বাক্যে কালঝাবক আইলন্ত ।
 গ্রামব মুবত এক গৃহজ বৈলন্ত ॥ ৪২৫
 দিন ভাগে সেহি গৃহে থাকন্ত লুকাই ।
 বাত্রি ভৈলে যাক্ত দেব গোপালব ঠাই ॥

অন্যভাবে গোপালব মুখে হরি-কথাক শুনন্ত ।
 হরিকথা পুনর্ব্বার আসি সেহি গৃহতে থাকন্ত ॥ ৪৪৫
 চক্ষু দেখিয়া গোপালে পাছে বুলিলা বচন ।

একেলগে নাসিবা তোমরা চাৰিজন ॥

তুইজন কবিমাত্র কবিবা গমন ।

গোপালদেব পাছে শুনিয়া বচন ॥ ৪৪৬

শ্রীৰাম যত্নমণি যাস্ত এক দিন ।

বরগুরু সন্ন্যাসী গুরু যারা দুই ভিন ॥

শ্রীৰাম যত্নমণি এক দিনা প্রতি ।

হব গৰিয়াক ফাৰি কবিলন্ত গতি । ৪৪৭

গৈলন্ত শ্রীৰাম সেহি পথে প্রবেশিয়া ।

যত্নমণি বৈলা ভাতে যাহবে নপাবিয়া ॥

বৃহত শব্দ নবান্ব যিটো পথে ।

যাইবাক নপারি মাতিলন্ত আথে বেথে । ৪৪৮

তোমরা সে গৈলা মঞি বোলোঁহো বাজিয়া ।

আসিয়া শ্রীৰামে টাটী দিলন্ত ফালিয়া ॥

তেরে সে যাইবাক পাবিলন্ত ভিতরক ।

সেহি পথে যায়া পাছে পাইলা গোপালক ॥ ৪৪৯

বহু বাহি হরি-কথা শুনি আছিলন্ত ।

অনন্তবে বহিবাক থানক আইলন্ত ॥

* * *

যিটো দিন তুইজন কবন্ত গমন ।

যিটো দিনা বহু কথা হোৱে প্রচণ্ড ॥

যিটো দিনা ভাবসহ নাযাস্ত তুইজন ।

যিটো দিন বহু কথা নোহে উদীৰণ ॥ ৪৫০

দেখিয়া গোপালদেবে বুলিলা বচন ।
 একে লগে আসাশী চকুৰ ছুইজন ॥
 জাৰা ছুইব এক তোমৰাৰ একজন ।
 আজি ধৰি কহিলোঁহো কবিবা গমন ॥ ৪৫৫
 গোপালদেবৰ বাক্য ধৰি সেহি দিন ।
 বৰ আতা বৰঞ্চক যাস্তু মোহো জিন ॥
 শ্রীৰামগুৰু সন্মাসা যে গুৰু ছুই ।

আমনাগমন কৰা একলগ ছুই ॥ ৪৫৬
 এহিমতে গুপ্তভাৱে মাসেক আছন্তে ।

পশ্চিমীয়া	আসিল বৈৰাগী এক পশ্চিমৰ হস্তে ॥
বৈৰাগী	ৰাজ্যৰ আগক সিটো কৰিলা গমন ।
পণ্ডিতৰ	ৰাজ্যক সমুখি পাছে বুলিলা বচন ॥ ৪৫৭
লগত	ছবি-পৰায়ণ সিটো পৰম ভকত ।
সন্ন্যাসীৰ	দেৱীক পূজাৰে কথা শুনি হেনমত ॥
বাদ্যয্যাদ	শুনা মহাৰাজা কিয় কৰা হেন মত ।

অধৰ্ম্মা মিলিল দেখেঁ। জোমাৰ ৰাজ্যত ॥ ৪৫৮
 ছবি-দেৱতাত পশি আছয় শৰণ ।

তাড়াক কৰাৰা কেন দেৱীক পূজন ॥
 শুনি ৰাজা তেতিয়ক দূতক পাৰ্জিলা ।

সন্ন্যাসীক আনিবাক আদেশ কৰিলা ॥ ৪৫৯

ৰাজ্যৰ বচন শুনি সন্ন্যাসী আসিল ।

সভাৰ মধ্যত চৌৰী পাৰিয়া বৈঠিল ॥

দেখি ৰাজা বৈৰাগীৰ কথা কহিলা ।

বৈৰাগী সহিত বাদ কৰিতে বুলিলা ॥ ৪৬০

শুনিয়া সন্ন্যাসী পাছে শ্লোকক পড়িল ।
 দেবী সত্য নানা হেন শ্লোকক পড়িল ॥
 বৈবাগীয়ে নানা শ্লোক কবিল পঠন ।
 তাহার কথাক শ্লোকে কবয় খণ্ডন ॥ ৪৬১
 ছবি সে চৈতন্য হেন শ্লোকে দেখাবয় ।
 তথাপিভো সন্ন্যাসীয়ে ভজ নমানয় ।
 ভজ নলৈবাক দেখি বৈবাগী বুলিল
 শুনিয়োক রাজা চুইব পরীক্ষা লাগিল ॥ ৪৬২
 ইহার কপিন বস্ত্র মোহাব মালাক ।
 অগ্নিত পেলায়া দিয়া কৰোঁ পরীক্ষাক ॥
 বিচারি দিয়োক অগ্নি সভা বিদ্যমান ।
 সত্য অসত্যের হোক প্রত্যেকে প্রমাণ ॥ ৪৬৩
 শুনি রাজা তেতিহুণে আদেশ কবিল
 সভার মধ্যত অগ্নি আনিবাক দিল ॥
 দ্রুত দিয়া সভা মধ্যে অগ্নিক জলাইল ।
 কপিন বসন মালা অগ্নিত পেলাইল ॥ ৪৬৪
 সন্ন্যাসীক কপিন বসন ভস্ম ভৈল ।
 বৈবাগী ভক্তের মালা পূর্বরূপে বৈল ।
 সভাসদ সমে রাজা বিস্ময় ভৈলেক ।
 নামধর্ম্য সত্য হেন মনে মানিলেক ॥ ৪৬৫
 সন্ন্যাসীক খেদাইবাক দূতক পাঞ্চিল ।
 নগবর রাজ্য কবি তেথনে খেদিল ॥
 পুনবাই বৈবাগীক বহু রাজা প্রশংসা কবিল ।
 নামধর্ম্য সেহি দিনা ধবি ইটো কথাক ভেজিল ॥ ৪৬৬
 ঞ্চাব ঘিটো দূতগণে পূজা কবাই ফুৰিছিল ।
 দূতক পঠিয়া পাছে তাহার আনিল ॥

তৈল স্বস্থ নিশ্চল নাহিকে কিছু আব ।
 জগত্তত নামধর্ম্য তৈলেক প্রচার ॥ ৪৬৭
 দেবতা গোপাল পাছে তৈলন্ত বেকত ।
 সমীপ চাপিল আসি ভক্ত যত যত ॥
 আনো ভক্ত যৈত যিবা আহিল পলাই ।
 লৈয়া গৃহ বৈলা সরে হবিগুণ গাই ॥ ৪৬৮
 বৈলন্ত গোপাল গৃহ সাজি অনন্তবে ।
 একাদশ আতাইব যে বাবীর ভিতবে ॥
 ভক্তসবো বৈলা পাছে সাজিয়া ঘবক ।
 পূর্ববর্তে কবা সরে নাম-প্রসঙ্গক ॥ ৪৬৯

পজলাব

যতুমণিব

নামধব-

নিখাপ-

প্রচেষ্টা

গজলাব বাপ বিষয়ত বিচক্ষণ ।
 নামঘর সাজিবাক কবিলন্ত মন ॥
 কবিলন্ত ভোগ-ব উঠি প্রভাতত ।
 আঠজন ভক্তক লৈলন্ত লগত ॥ ৪৭০
 খুঁটা চোতি আনিবাক লৈলন্ত কুঠাব ।
 গোপালক গৈয়া কবিলন্ত নমস্কার ।
 দেবিয়া গোপালদেবে বুলিলা বচন ।
 প্রাতসতে কিয় আজি কবিলা ভোজন ॥ ৪৭১
 আন্ত ব্যস্ত দেখো আজি হাতত কুঠাব ।
 গুনিয়া বুলিলা বাক্য কবি নমস্কার ॥
 নামঘর একখানি সাজিবাক প্রতি ।
 খুঁটা চোতি আনিবাক কবি আছো মতি ॥ ৪৭২
 গুনিয়া গোপালে পাছে বুলিলা বচন ।
 গুনিয়োক যতুমণি খিব কবি মন ॥
 দিন পোট যায়্যা বেরে সূর্য্য অন্ত গৈল ।
 আজিবি দিবস তেরে বোলো দেহা বৈল । ৪৭৩

ভৈলেক প্রভাত বাত্রি গোট গৈল যেরে ।
ইটো বাত্রি বৈলোঁ বুলি মনে মানো তেরে ॥
ধবিয়া আঙ্কুর কালে আমার কেশত ।
মিছা দেহ সমধিতে কিসক মহত ॥ ৪৭৪

চৌতি-খুঁটা দিয়া যদি সাজিলে ঘরক ।
বঢ়া ভক্তি ভৈলে তেবে লাগয় যত্নক ॥
একমান জোটপোট লাগে কি কার্যত ।
যেন তেন মতে কাল হোক উপগত ॥ ৪৭৫
বাংশব খুঁটাক দিয়া একখানি ঘর ।
সাজিয়োক যত্নমণি নাম-প্রসঙ্গ ॥

গোপালব বাক্যে ঘর তেখনে সাজিলা ।
ইকরা আনিয়া চতুশ্পাশে বার দিলা ॥ ৪৭৬

শ্রীধামব সেই সময়ত আসি শ্রীধামে বুলিলা ।
প্রতি নভৈলেক ভাল কোন জনে বার দিলা ॥
গোপাল আউব গোটা চাবি গাছি দিবাক লাগিল ।
 শুনিয়া গোপালদেহে তেখনে বুলিল ॥ ৪৭৭
 কৈব পবা অসন্তোষী আসি পাইলি আৰ ।
 শুনিয়া শ্রীধামে বুলিলন্ত পুনর্বার ।
 বুলিলন্ত ইটো বাপ বাক্য প্রতি কাক ।
 গোপালে বোলন্ত মোবোলোঁহো ভোমাসাক ॥ ৪৭৮
 অসন্তোষীকে সে মগ্ধি বুলিলোঁ বচন ।
 দেখন্ত শ্রীধামে নাহিকয় আমজন ॥
 বোলন্ত কিয় বা বাপ হেনয় বচন ।
 গোপালে বুলিলা বাক্য হাস্য কবি মন ॥ ৪৭৯
 এডেক কবিরে গুণ কিসক লাগয় ॥
 অসন্তোষ সবাহাতে কবিলে মিলয় ॥

সমস্তে কাৰ্য্যত হুয়ো সন্তোষ-হৃদয় ।
 যেন তেন মতে কাল নিবাক লাগয় ॥ ৪৮০
 সিমানকো খণ্ডিবাক গোপালে বুলিলা ।
 ডুনিয়া শ্রীৰামদেবে সন্তোষ-লভিলা ॥
 শুনিয়োক কথা আৰো এক দিনা প্ৰতি ।
 বসিছা গোপাল ভক্তসকল সহিতি ॥ ৪৮১
 সেই সময়ত আইল লোক একজন ।
 নীলাচল হস্তে সিটো কৰিছা গমন ॥
 “ৰাজ্যৰ বকরা এক পঠাই দিলে তাক ।
 বহু বস্তু দিয়া কামাখ্যাক পূজিবাক ॥ ৪৮২
 কামাখ্যা পূজিয়া সিটো যাহন্তে পথত ।
 আকাশকে ভৈল সিটো প্ৰবেশ সত্ৰত ।
 দেখিয়া গোপালদেব বসিবে বুলিলা ।
 কঠ পাৰি গোপালৰ আগত বসিলা ॥ ৪৮৩
 কামাখ্যাক পূজা কৰি আশিঃ আছয় ।
 সেই নিৰ্ম্মালিক সিটো দিবাক খোজয় ॥
 বোলয় নিৰ্ম্মালি বিলায়োক একজন ।
 শুনি গোপালৰ ভৈল শঙ্কায়ুক্ত মন ॥ ৪৮৪
 কি হুইবে উপায় মনে বোলন্ত ইহাত ।
 নলৈলে নিৰ্ম্মালি ইটো কহিবে ৰাজ্যত ।
 এহিমতে অৱগাই গোপাল উঠিলা ।
 আথবেথ কৰি গৈয়া গৃহ প্ৰবেশিলা ॥ ৪৮৫
 বৰজাত গোপালক উঠিবে দেখিয়া ।
 লাস কৰি ঠৈব হস্তে গৈলন্ত উঠিয়া ॥
 শ্রীৰামে বুলিল পাছে তাহাক বচন ।
 শুনিয়োক কহৌ য়ঞি কথাৰ কাৰণ ॥ ৪৮৬

কামাখ্যাৰ
 নিৰ্ম্মালিক
 যায়ে
 সময়

	যাহার আদেশ তুমি পূজারু করিছা ॥
	তাহার উদ্দেশি তুমি নিৰ্ম্মাণ আনিছা ॥
	তান নাম-গোত্র লৈয়া পূরি সকামক ।
	আশীৰ্ব্বাদ করি দিছে ইটো নিৰ্ম্মাণ্যক ॥ ৪৮৭
	তাহার নিৰ্ম্মাণি ইটো দিবাক লাগয় ।
	আনক দিবাছা যদি ফল নধবয় ॥
	শুনি মিটো বোসে তুমি বুলিলাহা ভাল ।
শ্রীধামর	এহি বুলি বাকি লৈয়া উঠি ততকাল ॥ ৪৮৮
কাষাত	শুনি গোপালর পাশ নাহি আনন্দর ।
গোপাল-	ভক্তসরস মন্বিত হাসিলা বিস্তর
দেব	শ্রীধামক বহুভারে প্রশংসা কবিল।
লভোব	ধন্য ধন্য শুক তুমি সার্থক বুলিলা ॥ ৪৮৯
প্রকাশ	এক দিন প্রাতি বহুআতা ধৰ্ম্মশীল ।
	গোপালদেৱর আগে বিদায় কবিল ।
বহুযত্ননিষ	আসন্ন-রাজ্যক প্রাতি খোজোঁহো যাইবাক ।
প্রতি	বহিলা গোপাল কিছু গুণলিয়া বাক ॥ ৪৯০
গোপাল-	প্রাতলতে ভোজনক কবিয়া গৈলন্ত
দেব	গোপালদেৱক নমস্কাৰ কবিলন্ত ।
উপদেশ	দেখিবা গোপালদেৱে বুলিলা বচন ।
	শুনিয়েক যত্নমণি কবিয়ে গমন ॥ ৪৯১
"শত্রু-মিত্র	শত্রু-মিত্র দুইহস্তক কবিবাহা সম ।
উদ্বোধ	তেরে সে কৃষ্ণত হইব ভক্তি নিকম ॥
সমভাৱাপন্ন	তেজস্তা জনক তুনি কবিবা তেজন ।
হ'বা"	নেতেজাক নেতেজিবা বুলিলোঁ বচন ॥ ৪৯২
	ভক্তসরক পাছে করি সন্মোদন ।
	আসন্ন-রাজ্যক প্রাতি কবিল গমন ॥

শ্রীৰাম আৰু
বৰযত্নবিধ
সংগ্ৰোতি

ভক্তসৰ সমে উঠি শ্রীৰাম গৈলন্ত ।
বহু দূৰ মান আগ বঢ়ায়া থৈলন্ত ॥ ৪২৩
যেন প্রাণ খসি যায় শ্রিয় বিবহত ।
ভৈলন্ত আকুল নাই বচন মুখত ॥
ভৈল দ্বেষযুক্ত মন লোম শিহৰিল ।
হুয়োজনে অনোঅন্যে আশ্বাস কৰিল ॥ ৪২৪
সারটি ধৰিয়া বহু ক্রন্দন কৰিল ।
চক্ষুৰ লোতকে সবে শৰীৰ তিতিল ॥
কতো বেলি মান আছি ভৈল সঙ্কুৰ্ণ ।
ভক্তসৰৰ দেখি আচৰিত মন ॥ ৪২৫
ভাৰাসকলৰ ভাৱ দেখি সৰাগাৰে ।
চক্ষুৰ লোতকসৰ বহি যায় ধাৰে ॥
তৈব পৰা উলটিয়া গৈলন্ত গৃহক ।

বৰযত্নবিধ
জতি
গুৰুজনৰ
আসক্তি

গোপালদেৱৰ গুনা যেমন ভাৱক ॥ ৪২৬
যেতিফণে বৰআতা কৰিলা গমন ।
গোপালদেৱৰ আৰ নাহিকে বচন ॥
যত্নমণি যত্নমণি বুলি সৰ্বক্ষণে ।
কঠত পৰিলা ঢলি বিষাদিত মনে ॥ ৪২৭
কতোক্ষণে সঙ্কুৰ্ণ ছয়া বসিলন্ত ।
হৈনমত ভাৱে আসক্তিক দেখাইলন্ত ॥
বৰআতা আসিলন্ত লাগিয়া পূবক ।
দিনা দুই তিনি মানে পাইলা দৰজক ॥ ৪২৮
চকী টান কৰিছন্ত সেহি সময়ত ।

চকী পাৰ
হোৱাত বাধা
ঘটাত

বৃদ্ধৰাজ্যৰ দিনে পাছে আথেক নামত ॥
পলাইছয় সিটো ভাৰ বিচাৰ ছইছয় ।
আহনাগমন কেহো জনে নকৰয় ॥ ৪২৯

নবযত্নমণিৰ উলটি গৈলন্ত নপাৰিয়া আসিবাৰ ।
 জ্যোৎস্নাৰ বিয়লিকা বেলা গৈয়া পাইলা কালখাৰ ॥
 বসিছা গোপালদেৱ সকল ভকত ।
 কহিব লাগিলা বহু পৰি চৰণত ॥ ৫০০
 গোপালৰ চক্ষুৰ লোভক বহি যায় ।
 তন্ত্ৰি বৈলা ভক্তসৰো নয়ন জুৰায় ॥
 উঠা উঠা বুলি হাতে মাধাত ধৰিলা ।
 উঠি গৈয়া জীৱামৰ লগত বসিলা ॥ ৫০১
 যেন মতে গৈলা আসিলন্ত যেন মত ।
 সমস্তে কথাক কহিলন্ত গোপালত ॥
 অন্ধকাৰ দেখিলোঁহো লাগিয়া পূবক ।
 পশ্চিমৰ প্ৰতি দেখিলোঁহো প্ৰকাশক ॥ ৫০২
 যাহন্তে পথত গৈয়া বহো যি সজ্জত ।
 নপৰয় মন দেখোঁ শুনোঁ কথা যত ॥
 গোপালে বোলন্ত যত্নমণি শুনিয়োক ।
 কেনমত দেখিলা শুনিলা কহিয়োক ॥ ৫০৩
 আমাৰ কথায়ে আন কথায়েৰে কেন ।
 দৰঅতা বোলা স্বৰ্গ পৃথিৱী যেহেন ।
 তেহেন অস্তৰ বাপ আন সমস্তয় ।
 কিবা কহে কিবা গানে কৰ্ণে নপশয় ॥ ৫০৪
 গোপালে বোলন্ত শুনা কথাৰ নিৰ্ণয় ।
 যেন পোৰামাটি কৈতো মিল নযায় ॥
 তোৰাসৰো জানিবাহা তেমন নিশ্চয় ।
 এতেকে সে আন কথা কৰ্ণে নপশয় ॥ ৫০৫
 গৈলন্ত গৃহক উঠি সন্তোষ লভিয়া ।
 গোপাল- ভক্তসৰো গৈলা পাছে গৃহক লাগিয়া ।

দেৱ
নাপৰীয়া
শুনিয়েক কথা যেম আত অনন্তৰ ।
ভেল নাপৰীয়া কিছু দেৱ গোপালৰ ॥ ৫০৬

ভক্তসবে বুলিলন্ত গোপালৰ আগে ।
কিবা ভোজনক আপুনাৰ মনে লাগে ॥

গোপালে বোলন্ত আন ইচ্ছা নাহিকয় :

ভিতা বন্দ কিছুমান মনত ধৰয় ॥ ৫০৭

গোপালদেৱৰ হেন বচন শুনিয়া ।

বৰগুৰু বৰআতা শ্রীৰাম উঠিয়া ।

বৰগুৰু আদিব
ভোজন কৰিয়' লখিলন্ত তেতিয়ক ।

বেতগাজ
বেতগাজ আনিবাক কৰিলন্ত মন ॥ ৫০৮

অধেষণ
নৌকা একখানি লৈয়া কৰিলা গমন

বেতগাজ সমীপক পাইলা তিনিজন ॥

বৰগুৰু বৈঠা ধৰি নে কা বলাইলন্ত ।

শ্রীৰামে অস্তক ধৰি আগক গৈলন্ত ॥ ৫০৯

অস্ত ধৰি কাটিবাক কৰিলা যতন ।

প্ৰচুৰ কণ্টকে কৰে হস্তত বিদ্ধন ॥

বৰআতা সমীপক গৈয়া ধৰিলন্ত

যেন তেন কৰি দুই ডাল কাটিলন্ত ॥ ৫১০

জয়কৃষ্ণ
সেহি বেলা জয়কৃষ্ণ বকৰা আসন্ত ।

দুৰহন্তে আবাসকলক দেখিলন্ত ॥

সংযোগ
আশ্চৰ্য্য মানিয়া তাৰা বুলিবে লাগিলা ।

তিনি নবোত্তম কিয় অৰ্দ্ধকে আসিলা ॥ ৫১১

শ্রীৰামে বোলন্ত আতাই আমি তিনি জন ।

বেতগাজ নিবে আইলো আতাৰ কাৰণ ।

শুনি জয়কৃষ্ণ আতাই বুলিলা বচন ।

মোহোৰ নাৱক আশিয়েক তিনিজন ॥ ৫১২

আবাসরে গৈয়া সেহি নারত বসিলা ।
 গাজ আনিবাক এক দাসক বুলিলা ॥
 একবোজা মান কাটি তেখনে আনিলা ।
 তান দাস ছুয়ো উঠি নারক মেলিলা ॥ ৫১৫
 সেহি সময়ত হরি-কথাক বুলিলা ।
 গুণ-সেরা মহাধর্ম প্রকটি করিলা ॥
 গুণ-সেরা মাহাত্ম্যক অন্যোঅন্যে কৈয়া ।
 পোহ্লানদী ভটীয়াই বাট পাইলা গৈয়া ॥ ৫১৬
 নিত্যা হস্তে উঠিয়া গোপালে বসিছন্ত ।
 কৈক গৈলা তাবাসর বুলি বিচারন্ত ॥
 সেহি বেলা গৈয়া আগে ভৈলা উপস্থিত ।
 দেখিয়া সুখিলা কথা গোপালে স্ববিত ॥ ৫১৭
 এত বেলি তোবাসর কহিক গৈছিল ।
 আথেবেধে কঠ পারি বসিয়া করিলা ॥
 তিতা ভোজনক কথা শুনি আপুনার ।
 তাতে সে গৈলোহো বাপ তিতা আনিবার ॥ ৫১৮
 ক্রোধভার ধরি দেহ গোপালে বুলিলা ।
 ইকার্য্যক তোবাসরে কিসক চলিলা ॥
 কোনে যাইবে বুলিলন্ত তোবাসকলক ।
 অমত্থ বহু পাইলা কৈলা হা কিসক ॥ ৫১৯
 প্রসঙ্গ করিবা হরি-কথাক সুধিবা ।
 ভক্তদর সঙ্গে বসি আনন্দে থাকিবা ॥
 এহি বুলি মোনে দেহ গোপাল বহিলা ।
 সের্য-সেরকভারে বিনোদ করিলা ॥ ৫২০

গোপাল
 দেহ
 ক্রোধ-ভার

জুলবি

এহি অমুকেমে নানান কথাক
কহিলন্তু ঐপকিয়া ।

ভকতসকল খিব কবি মন
আছিল কর্ণ পাতিয়া ॥

ধন্যচাৰ্য্য সেই সময়ত দেৱতা গোপালে
হ'লৈ বুলিলা এক বচন ।

শ্ৰীৰাম আৰু শুনিয়োক শুক শুনা যত্নমণি
কহিব কথাত দিবা হা মন ॥ ৫২৫

একি আজ্ঞা ভোমবাসৰ কহিবে লাগিবে
কথা লোক সমস্তত ।

শুনিয়া শ্ৰীৰাম যত্নমণি বুলি-
লাহা জয়া অৱনত ॥

সিঙ্গৰ কাৰ্য্য কোন আমি যোগ্য
হেনয় কিয় বচন ।

আপুনাৰ মণ্ডি হুহিকো সমর্থ
আনন্ত কি ঐয়োজন ॥ ৫২৬

পোপালে বোলন্তু কিয় বুলিলা হা
নাহিকয় ঐয়োজন ।

ভোমবাসকলে নকৈলে এতেকে
কৰোঁ মঞ্জি কি কাৰণ ॥

শুক নকহিব। তুমি নকহিবা
কহিবেক কোনে আৰ ।

ইঙ্গৰ কাৰ্য্য যোগ্য তুমি সৰ
শক্তি আছে ভোমবাস ॥ ৫২৭

গোপালব বাক্য গুনিয়া বৈলন্ত

হুবুলিয়া কিছু আৰ ।

নভা বিদ্যামানে দেহতা গোপালে

আদেশিলা সেহিবাক ॥

আউৰ যেনমত বুলিলা বচন

গুনিয়েক কহৌ ডাক ।

প্রসঙ্গ হস্তে উঠিয়া গোপালে

লবিলন্ত ফুৰিবাক ॥ ৫২৮

চলাই চৰণ আমনাগমন

কৰিয়া সদা ফুৰন্ত ।

গোপালক বাইবে দেখিয়া জীবাম

পাছে পাছে চলি যান্ত ॥

সেহি সময়ত পাত আতাইবাক

ববআতা লাগিছন্ত ।

গীত ঘোৰা ধানি লিবিবাক লাগ

মনে ইচ্ছা কৰিছন্ত ॥ ৫২৯

গোপালে দেবিয়া সমীপক যায়।

পাইলা কবি নিবীক্ষণ ।

একো হুবুলিয়া আনি জীবামৰ

বুলিলা আগে বচন ॥

অস্ত্র-শস্ত্রধানি লৈবে লাগিছয়

যত্নমণি যত্ন কৰি ।

পূৰ্ব প্রদেশত এক গুটি যুদ্ধ

দিবে অস্ত্র-শস্ত্র ধৰি ॥ ৫৩০

আসম বাজ্যক নয়াইবা হা তুমি

ধাকিলা এহি থানত ।

ইহাতে থাকিয়া সমস্তকে পাইবা
বাড়িবে যশ লোকত ॥

হেন মত বাণী বুলিয়া গোপাল
গৈলন্ত লাগি গৃহক ।

একো সুবুলিয়া বৈলন্ত শ্রীবাম
ধরিয়া মনে বাক্যক ॥ ৫৩১

বর আতা আগে শ্রীবাম আসিয়া
কহিলা সরে কথাক ।

শুনিয়ে আতাই এমন প্রকাব
বুলিহুত আতা বাক ॥

এহিমতে সুখে শুনিয়ে আছন্তে
আরব কথ্য যেমন ।

প্রবোধ চন্দ্র

দেবতা গোপাল বসিয়া আছন্ত
সুবুলি একো বচন ॥ ৫৩২

কথা-ব্রহ্ম

মনত বোলন্ত প্রবোধ চন্দ্র
কথা করা নাহিবয় ।

আসন্ধ্যা আগে কহিবাক লাগে
মনে আজি ধরিহয় ॥

হেনমনে গুণি তাহাক উদ্দেশি
লবাইলন্ত হন্ত খানি ।

হন্ত লবাইবাক দেখি বর আতা
বুলিলন্ত শীঘ্রে বাণী ॥ ৫৩৩

হন্তখানি বাপ কিয় লবাইলাহা
কহিবে লাগে কাবণ ।

নিবন্ধক দেখি অল্প হাস্য কবি
বুলিলা পাছে বচন ॥

হস্ত লবাইবাক একো কবিবাক
নপায় আসম্বাব আগ।

কৃষ্ণ মিশ্রব কথায় পূর্বব
জানিবা পাইলেক লাগ ॥ ৫৩৪

বব আতা বোলা কোন কৃষ্ণ-মিশ্র
কি কথা বাপ তাহার।

গোপালে বোলন্ত ভাল বুলিলা হা
নতু পারে শুনিবার ॥

এহি বুলি বহু প্রপঞ্চে আবন্তি
কহিবাক ধবিলন্ত।

কৃষ্ণ-মিশ্র নাম পৰম পণ্ডিত
বাবানাসী আছিলন্ত ॥ ৫৩৫

কোনো একদিনা ছাত্রসকলক
পঢ়ায়্য তেস্তে আছিল।

পঢ়ায়্য আছয় শিষ্যসব মধ্যে
সি বেলা গুণ হাসিল ॥

হাসিবাক দেখি শিষ্য সমস্তব
সংশয় মনে লাগিল।

কিয় হাসিলন্ত গুণ করিয়োক
আমাতে বুলি ধবিল ॥ ৫৩৬

গুণ নকহয় শিষ্য সমস্তই
তথাপি ধবি নেবয়।

এবাইবে নপাবি শিষ্য সমস্তব
আগে কৈলা কথাচয় ॥

হস্তিনাপুৰত ব্রাহ্মণী বিধবা
কবিছে মৎস্য বন্ধন।

পুত্র সমস্তক লাগি বাড়িহয়

কবিল মংস্য শুভবন ॥ ৫৩৭

সেহি সে কথাত হাসিলো হো য়াঞ

আন কথা নাহিকয় ।

দূষজ্ঞান

দূষদর্শন

সিদ্ধিক ভেস্তে আনয় ॥

সেহি কৃষ্ণ মিঞে কবিয়া আছয়

প্রবোধ চন্দ্র নাটক ।

তাহাব কথাক কহিলা গোপাল

সবাবো পুরি মনক ॥ ৫৩৮

প্রবোধ চন্দ্রব কথাক শুনিয়।

সবাবো আশ্চর্য্য মন ।

ধর্ম্ম অধর্ম্মব বাদ কপকথ।

শুনিবাক বিতোপন ॥

গোপাল একে বসময় . আক গোপালব

বেদব মুখভঙ্গি বাদ লাগয় ।

কথাশ্রুত যেন মধুমাখী ভিত্তা বহা আদি

সবাবো বস আনয় ॥ ৫৩৯

মুখ দিলে মাত্র সরে মধু হয়

বসযুক্ত আভিশয় ।

সেহি মতে যত কথাক করন্ত

অমৃত সমান হয় ॥

পুবাণ ভাবত কাব্য-কথা যত

কতো হো কন্ত চরিত ।

জানীব কর্ম্মব ভক্তব বিভাগ

করন্ত আনন্দচিত্ত ॥ ৫৪০

নিওণা অদ্ভু- বহু ভাগবতী

সংসাধনা ভক্তি আৰ ।

মহাকল ভক্তি- যোগ যে সত্ত্বা

একালী ত্রিবিধ যাব ॥

সপ্তেয়া কেবলা যুগ ধৰ্ম আৰ

পৰম ধৰ্ম মহাধৰ্ম ।

খণ্ড খণ্ড কবি বিভাগি স্বৰস্তু

খণ্ডিয়া নানান কৰ্ম ॥ ৫৪১

এহিষন্তে যত কথাক স্বৰস্তু

কবিকে কোনে অস্তু ।

*

*

*

পদ

শুনিয়েক আউৰ যেন কথা কহিলন্ত ।

যতুমনি গোপালত প্রসন্ন কহিলন্ত ॥ * * ৫৪৩

বন যতুমণিৰ

যতুমনি বুলিলন্ত আগে গোপালৰ ।

পূৰ্বৰ প্রস

আছয় মনত বাপ সংশয় পূৰ্বৰ ॥

আসন্ন-বাজ্যৰ পৰা যিটো সময়ত ।

কটাবী বসন লৈয়া আসিলো পূৰ্বত ॥ ৫৪৪

[আগৰ ২২৫-২২৬ পদ দ্রষ্টব্য]

*

*

*

একাদশ স্বক্কে কোন ভক্ত ছয়জন ।

একাদশ

কহিয়েক কিবা ভাবাসব্ব সাধন ॥

স্বক্কে

কহিবে বাপাৰি পুছিলোহো আপোনাক ।

ছয়ভক্ত

আপুনিয়ে পাইবা বুলি ধৈলা সিবেলাত ॥ ৫৪৬

কোন কোন ?

সেহি কথা কৈবে বাপ লাগয় এখন ।

একাদশ স্বক্কে কোন ভক্ত ছয়জন ॥

কিবা নান কিবা সাধ্য কিসৰ সাধন ।
 কহিয়োক বাপ শুনিবাক ইচ্ছা মন ॥ ৫৪৭
 শুনায় গোপালদেৱে হাস্য কবিলম্ব ।
 ভাল ভাল বুলি কহিবাক লগিলম্ব ॥
 একাদশ স্বৰ্গে আছে ছয় অধ্যায়ত ।
 দেৱতাসৰৰ স্তুতি কৃষ্ণ আগত ॥ ৫৪৮
 শুনিয়োক কহোঁ আবে নাম তাসম্বাৰ ।
 মোক্ষ-কামী সমান ঐশ্বৰ্য্যকামী আৰ ।
 বৈকুণ্ঠ লোকৰ কামী সকামী স্বৰ্গৰ ।
 সিদ্ধিকামী ভাগৱতী ভকত অপৰ ॥ ৫৪৯

কহিলোঁহো নাম এই ভক্ত ছয়জন ।
 শুনিলোক আবে তাবাসৰৰ সাধন ॥
 মোক্ষ-কামী মোক্ষ-কামী হুৱয়ত কবয় সাধন ।
 জৱযুক্ত হৃদয়ত কবয় চিন্তন ॥ ৫৫০
 এতেকে মোক্ষক দেহু তাক নাৰায়ণ ।
 মোক্ষপ্ৰাপ্তি সাধ্য হৃদিচিন্তন সাধন ॥

সমান ঐশ্বৰ্য্যকামী কবয় সাধন ।
 ঐশ্বৰ্য্যকামী হৰিৰ সমান ঐশ্বৰ্য্যক কৰি মন ॥ ৫৫১
 বাসুদেৱে অনিৰুদ্ধ প্ৰহ্লাদ সংকৰ্ষণ ।
 এহি চাৰি মূৰ্ত্তি সদা কবয় পূজন ॥
 সমান ঐশ্বৰ্য্য তাক দেহু জনাৰ্দন ।
 ঐশ্বৰ্য্যৰ প্ৰাপ্তি সাধ্য পূজন সাধন ॥ ৫৫২

বৈকুণ্ঠ-কামী বৈকুণ্ঠ-সকামী পূজা কবয় সতত ।
 প্ৰাতঃসত মধ্যাহ্নত সন্ধ্যা সময়ত ॥
 ত্ৰিকালত পূজা কৰে হৰি-দেৱতাক ।
 বৈকুণ্ঠ-লোকক হৰি দিয়ন্তু ভাহাক ॥ ৫৫৩

বৈকুণ্ঠ-লোকত সুখে কবয় বধন ।
 বৈকুণ্ঠ-লোকে সে সাধ্য পূজা সে সাধন ॥
 স্বৰ্গকামী বৈকুণ্ঠ-কামীৰ যেন কহিলোঁ লক্ষণ ।
 স্বৰ্গকামী ভকতৰ শুনিয়ে যেমন ॥ ৫৫৪
 স্বৰ্গলোক-কামী কৰে যজ্ঞ আৰম্ভণ ।
 যুতাহতি ধৰি সারহিত কৰি মন ॥
 স্বৰ্গকামে ঈশ্বৰৰ চিন্তিয়া চৰণ ।
 বেদ-ব্যৱহাৰে কৰে অগ্নিত হৰন ॥ ৫৫৫
 স্বৰ্গ-পদ দেন্ত হৰি সকামী ভক্তক ।
 তাহাৰ সাধন যজ্ঞ সাধায় স্বৰ্গত ॥
 অগ্নিমাৰ্গ সিদ্ধি-কামী ভক্তৰ সাধন ।
 সিদ্ধি কামী জানিবাহা যোগাভ্যাস কৰে সৰ্বক্ষণ ॥ ৫৫৬
 অগ্নিমাৰ্গ অষ্ট সিদ্ধি পাইবৈ কৰি মন ।
 যোগ ধৰি ধ্যান কৰে হৰিৰ চৰণ ॥
 যোগ অভ্যাসতে তুষ্ট হয় ভগৱন্ত ।
 অষ্টসিদ্ধি ঈশ্বৰ্য্যক আপুনি দিয়ন্ত ॥ ৫৫৭
 যোগাভ্যাস কৰণ সাধন বুলি কয় ।
 অষ্ট-সিদ্ধি-প্ৰাপ্তি সাধ্য জানিবা নিশ্চয় ॥
 আবে শুন ভাগৱতী ভক্তৰ লক্ষণ ।
 ভাগৱতী সদা প্ৰতিমাক মাত্ৰ কবয় পূজন ॥ ৫৫৮
 পূজাৰূপে হৰে সিটো মহাভাগৱত ।
 ঈশ্বৰ কৃষ্ণৰ নাম গাহয় সতত ॥
 পূজা সে সাধন সাধ্য নামক কীৰ্ত্তন ।
 একাদশ স্কন্ধে এই ভক্ত হইজন ॥ ৫৫৯
 শুনি সন্তোষিত ভৈল সৰাহাৰে মন ।
 কবিলোঁ বৰ্ণন যেন শুনিলোঁ জৰণ ॥

আউৰ যেন মত কথা কৰোঁহে। স্বৰ্ণন ।
 সভাসদ লোকসৰ কৰিয়ো জ্ঞাপন ॥ ৫৬০
 নবীন বেজনা কিছুমান মিলিছিল ।
 অল্পমান দেখি আই কাঠাক নেদিল ॥
 সেহি বেজনক আই বন্ধন কৰিলা ।
 ভোজন কৰিবে দেৱ গোপালে বসিলা ॥ ৫৬১
 বেজনৰ ব্যঞ্জনক আনি আই দিলা ।
 দেখিয়া গোপালে কৈব প্লিয়া পুছিল ॥
 বোজন বেজন কিছু আছিল মিলিয়া ।
 বান্ধিলোঁ তাহাক কিছু নাছিল দেখিয়া ॥ ৫৬২
 গোপালে বোজন কিছু ইটো বাজনক ।
 ভৈল কি নভৈল দিয়া ভকতসৱক ॥
 বোলে আই অল্প দেখি ইটো বাজনাক ।
 নভৈলক দিয়া আৰ ভকতসৱক ॥ ৫৬৩
 ক্ৰোধভাৱ কৰি পাছে গোপালে বুলিল ।
 বিস্তৰ নভৈল যদি আনক নাটিল ॥
 পৰমানন্দ বাগচন্দ্র গুৰু যত্ননি ।
 চাৰিজন আছে সবাহাৰে অগ্ৰগণী ॥ ৫৬৪
 তাৰে ছটিমানে তাবাসৱক নাটিল ।
 কাহাকো নেদিয়া ইটো বাজন বান্ধিল ॥
 কদাচিতো নকৰিবোঁ ইহাক ভোজন ।
 এহি বুলি দূৰ কৰি পেহ্লাইলা ব্যঞ্জন ॥ ৫৬৫
 অপেয় ভোজন কৰিবাক মহা দোষ ।
 ভকতে ভুঞ্জিলে হৰি হোৱন্ত সন্তোষ ॥
 নবীন বস্ত্ৰক নেদি খাইল দোষ হয় ।
 জীৱ সমস্তক প্ৰতি দেখাইলা হেনয় ॥ ৫৬৬

গোপালদেৱৰ শুনিয়েক যেন কথা আত অনন্তৰ ।
 নাপৰীয়া, নাপৰীয়া ভাৱ ভেল দেৱ গোপালৰ ॥
 বৰণে টাব ভৈলেক গভিৰ নানে ব্যাধি শৰীৰত ।
 ভক্তসকলৰ পোৰাভিঠা সত্ৰে আছে ভক্ত যত যত ॥ ৫৬৭
 আগমন গোপালদেৱৰ নাপৰীয়াৰ শুনিল
 যুক্তি কৰি চাহিবাক ইচ্ছাক কৰিল ॥
 প্ৰাতসতে ভোজনক সৱেয়ো কৰিল ।
 গোপালক চাইবে কালঝাবক চলিল ॥ ৫৬৮
 গোপালে শুনিয়া ভক্তসৱ আসিবাৰ ।
 আসনৰ হস্তে উঠি কৰিলা সৎকাৰ ॥
 বসিবাক লাগি কট পৰাই দিলন্ত ।
 ভক্তসকলে সেহি কটে বসিলন্ত ॥ ৫৬৯
 তাম্বুল পৰ্বক দিয়াইলন্ত ভোজনক ।
 বসিয়া গোপালদেৱে কৰিলা প্ৰশ্নক ॥
 তোমবাসৱৰ বাৰ্ত্তা কুশল সবাৰ ।
 আগমন ভৈল কিয় ঠাইক আমাৰ ॥ ৫৭০
 তাবাসৱে বোলে বাৰ্ত্তা কুশল সবাৰ ।
 আসিলোঁহো নাপৰীয়া শুনি আপোনাৰ ॥
 পৰম সন্তোষে বসি আছা সৰ্ব্বজন ।
 সিবেলা গোপালে পাছে বুলিলা বচন ॥ ৫৭১
 শুনা ভক্তসৱ এক প্ৰশ্নক কৰোঁহো ।
 তোবাসৱে আমিসৱে বসিয়া আছোঁহো ॥
 নাহিকয় প্ৰৱণ কৌৰ্ত্তন নাহিকয় ।
 সিদ্ধয় ইহাত ভক্তি কিবা নিসিদ্ধয় ॥ ৫৭২
 সেহি কথাখানি কহিয়েক আমাসাত ।
 শুনিয়া আছয় কাবো নাহিকয় মাত ॥

পৰমানন্দ আতাই পাছ বুলিলা বচন ।

কবিহস্ত আপুনি ইকথা উদীৰণ ॥ ৫৭০

আপুনি সে কহিবাক লাগে ইকথাক ।

শুনিয়া গোপালে পাছে বুলিলন্ত বাক ॥

যতপি নাহিকে একো শ্রৱণ কীৰ্ত্তন ।

তথাপিভে নিজে ভক্তি শুনিয়ে কাৰণ ॥ ৫৭১

তোৰাসকলক দেখি আমার মনত ।

লভিয়া সন্তোষ আটো আমি ববমত ॥

তোৰাসকলেও দেখি সন্তোষ আমাক ।

ভক্তসকল

লভিয়া আছাঁহা একো হুবুলিয়া বাক ॥ ৫৭২

দেখা দেখিত

সন্তোষে সে ভক্তি আক জনিবা নিশ্চয় ।

হোবা

শাস্ত্রসমস্তত ইটো কথা প্রচরয় ॥

সন্তোষতে

শুনি ভক্তসরে লাভি মহা সন্তোষক ।

ভক্তি দিছি

বিদায় কৰিয়া পাছে গৈলন্ত গৃহক ॥ ৫৭৩

গৈল যেরে ভক্ত পোবাভিষ্ঠাৰ সত্ৰৰ ।

যুক্তি কৰি ভক্তসকল নিবন্ত ॥

নপৰীয়া ভাব দেখি দেৱ গোপালৰ ।

সুধিবাক ইচ্ছা ভৈল ভক্তসমস্ত ॥ ৫৭৪

কাক প্রাত আতা-দ্রবৰ বাক্য হয় ।

এহি বুলি বসিলন্ত ভক্তসমস্ত ॥

কৰি নমস্কাৰ অৰন্ত কৰি শিৰ ।

বুলিবে লাগিলা বাক্য কৰি মন স্থিৰ ॥ ৫৭৫

নপৰীয়া ভাব দেখে এমন প্রকাৰ ।

মজানি কোন বা ইচ্ছা হোৱে আপোনাৰ ॥

ইচ্ছাতে সে নব-ভাব ধৰিয়া আছন্ত ।

কিবা ইচ্ছা ভৈল পুনৰ্বাৰ সম্বন্ত ॥ ৫৭৬

গোপাল কিবা ঢাকা হোরে বাপ প্রাণে আমাসাক ।
 দেহ পিছত ধর্ম্ম আচ'র্য্য হইবে আজ্ঞা বা কাহাক ॥
 ধর্ম্মাচার্য্য কোনে প্রবর্তাইবে ইটে: ধর্ম্মক পাত্তত ।
 কোন হ'ব ? এহি কথা কৈবে লাগে আমি সমস্তত ॥ ৫৮০

শুনিয়া গোপালে পাছে বুলিল ব'ন ।
 শুনা ভক্তসর কহৌ থির কবি মন ॥
 সর্বোবর মধ্যে পদ্য প্রফুল্লিত হয় ।
 ভ্রমবৎকল বনমধ্যত থাকয় । ৫৮১
 পদ্যের সুভাষি গন্ধ তৈব পবা পাই ।
 গন্ধদ্বায়ে আপুনি যারয় সেহি ঠাই ॥
 পদ্যত পবিয়া মধুপানক কয় ।
 তাহাক মাতিয়া কোনে তহিকে নিয়য় ॥ ৫৮২
 প্রফুল্লিত পদ্য যিটো পবন ধর্ম্মিষ্ঠ ।
 ধর্ম্ম-বশস্যয়ে গন্ধ জানিবাহা নিষ্ঠ ॥
 ভকত ভ্রমেরে দূরহস্তে গন্ধ পাই
 ভক্তিবসমধু পিবে যারে তান ঠাই ॥ ৫৮৩
 প্রফুল্লিত পদ্য পুহু অতিতে আছয় ।
 বিচার কবিয়া পাইবা তুমি সমস্তয় ॥
 দেখায় আছোহো মগ্নি আগে বাবদ্যাব ।
 মোহোব বচন সবে কবিবাহা সাব ॥ ৫৮৪

প্রীতিতেই অন্যোঅন্যে প্রীতিক কবিবা আতিশয় ।
 যে ভক্তি প্রীতি সে ভক্তির চিহ্ন জানিবা নিশ্চয় ॥

অন্যোঅন্যে হরিকথা কবিবা আলাপ ।
 কথা সে শুচারে সংসারের তিনি তাপ ॥ ৫৮৫
 মনব সংশয় যত সমস্তে শুচয় ।
 কথা সে মনক জানা শাস্তক কবয় ॥

হেনমত বাণী বুলি ভকতসরক ।
 পুত্র কমল- অনন্তবে বুলিলন্ত বাক্য ঠাকুরক ॥ ৫৮৬
 লোচনব নামত কমল পুত্র গোপালদেব ।
 প্রতি আদেশ সেহি সময়ত কবে ক্রন্দন বিস্তর ॥
 ক্রন্দন কবিব দেখি বুলিলা বচন ।
 শুনহ কমল নকবিবিহি ক্রন্দন ॥ ৫৮৭
 ইবাক্যে সিবাক্যে আছে যত ভক্ত লোক ।
 অরশ্যেকে নকবিবে অনাদব তোক ॥
 কিন্তু জানিবিহি তঞি ভকতসরক ।
 এতেকে ভক্তব তঞি পাইবিহি স্নেহক ॥ ৫৮৮
 এক কঠা চাউল যদি গৃহত থাকয় ।
 তাহাকো ভক্তক দিবি নকবি সঞ্চয় ॥
 ভকতসরক কবিবিহি আদরণ ।
 ঠাকুরক হেন মত বুলিয়া বচন ॥ ৫৮৯
 জ্ঞাতি-মিত্রসর যত আসিয়া আছিল ।
 মধুব বচনে সবাহাকে সন্তুষিল ॥
 দেহ-ভ্যাগব দেহ ভ্যাগিবাক ইচ্ছা ভৈল গোপালব ।
 ইচ্ছা বসিয়া আছয় ভক্তসর নিবন্তব ॥ ৫৯০
 * * * * *
 প্রাভসে উঠিয়া স্নানক কবিয়া
 চালিত আসি বসিলা ।
 হাতে মালা ধরি যুখে নাম শ্রবি
 নামক জাপ্য কবিলা ॥
 ভকতসরক কবি সর্বোধন
 বুলিলা পাছে বচন ।
 শুনা ভক্তসর ভোমবাসকল
 থাকাহা কবি যতন ॥ ৫৯১

ইটো দেহ মোর নবহয় আক
কবিরোঁ ত্যাগ ইহাক ।

ନିବନ୍ଧ ଆଜ୍ଞା ଡିଲେକ ଆସକ
 ନାଗୟ ଆଜି ସାହିବାକ ॥

এহি বুলি চক্ষু মুদিত কবিশ্য
কবন্তু নাম্ম শ্রবণ ।

ভবভসকল বসিয়া আছয়
নাহিকে কাষে বচন ॥ ৫৯৪

চক্ষুৰ লোভক বসিয়া যাবয়
কবয় বহু বিকল ।

ଦେବତା ଗୋପାଳ ଡେଞ୍ଜିଆ ଯାହା
 ବନ୍ଧିତ ଡେଇଁଲ ଯକଳ ॥

উর্দ্ধ নিখাসক কয়িয়া কতো হো
 বাহুয় ধৈর্য্যাক ধৰি ।

কতো হো বিলাপ কৰিয়া বোলয়
হাহাকাৰ হবি হবি ॥ ৫৯৫

ହମାହି ଅଭୟତ ମାରଣଟି ସଫଳ ।
ମନ୍ନାମୀ ଶୁକ ଆଜିଯା ।

দেবতা গোপাল তাবাব গায়ত
বহিলন্ত আউজিয়া ॥

বৈকুণ্ঠ-অমাণ হাতে মাল্য ধরি নিশাসক কাড়ি
 নাচায়ন স্মবিলম্ব ।

নিখাস কাড়ন্তে ইটো দেহ হন্তে
প্রাণ-বায়ু বলাইলন্ত ॥ ৫২৬

হস্ত হস্তে মালা খসিয়া পবিন
 যাবয় মাথা ঢলিয়া ।

হেন মত ভার দেখিয়া ঠাকুরে

ধরিলা শীত্রে আসিয়া ॥

যেন মহাযোগী স্বচ্ছন্দে আপুনি

দেহক ত্যাগ করয় ।

ইচ্ছাময় দেহ আপুন ইচ্ছায়

ত্যাগিলন্তু সেহি নয় ॥ ৫৯৭

বৈশাখ মাসত মধ্যাহ্ন বেলাত

দশ দিন যেরে গৈল ।

ষবিবাবে শুক্লা যষ্টী তিথি দিনা

সতবি বৎসব ভৈল ॥

মাধাত ধরিয়া থৈলন্তু শুভায়

বস্ত্রক দিয়া ওপব ।

ভকতস্বরূপ স্তম্ভস্থল ভৈল

উর্দ্ধি খোল ক্রন্দনব ॥ ৫৯৮

ভূমিত পবিয়া কান্দে বাগবিয়া

বিলাপ করিয়া আতি ।

নিবেলা শ্রীবাস যত্নমণি উঠি

বুজাইলা সবাকৈ মাতি ॥

ছয়া সঙ্কুক্ষণ থিব কবি মন

উঠি সরে নিবস্তব ।

চতুর্দোশ সাজি দহিবাক লাগি

নিলেক পোলী কাখব ॥ ৫৯৯

অনেক কাষ্ঠক একত্র করিয়া

কবিলা চিতা নির্মাণ ।

সুগন্ধ তৈলক হবিয়া মতাহি

দিয়া কবাইলন্তু স্নান ॥

মলয়া চন্দন শূগন্ধ চুৰাক

দিল। আনি বহুমান ॥

দিব্য খোঁড়বস্ত্র আনি শৰীৰত

কবাইলেক পৰিধান ॥ ৬০০

ব্রাহ্মণে আসিয়া মস্তক পড়িয়া

উছৰ্গা চিতা কবিল।

হবিধ্বনি কবি চিত্রাত তুলিল

ঠাকুৰে মুখায়ি দিল ॥

আগৰ কাষ্ঠক দিয়া হৃতসৰ

বিস্তৰ আনি ঢালিল।

হৃত পায়া অগ্নি অত্যন্ত প্রকাৰে

আকাশ ছানি জ্বলিল ॥ ৬০১

হবিগতি সেহি সময়ত হবিগতি গুৰু

বিপ্র কবয় বহু বিলাপ।

শোকাভূৰ এহি অগ্নিত জ্বলিয়া দিয়া মৰে।

গুচোক সৰে সন্তাপ ॥

এহি বুলি বহু কবয় ক্রন্দন

পৃথিবীত বাগবিয়া।

শ্রীৰাম আক শ্রীৰাম যছ- মণিয়ে বুলিলা

বব যজ্ঞমণি সমীপে মাতি আনিয়া ॥ ৬০২

প্রবোধ-বাক্য গুণা হবিগতি কিয় কৰা তুমি

বিকলতা আতিশয়।

মাংস চক্ষুৰে সে অগোচৰ আত।

আমাৰ সম্বন্ধী হয় ॥

জগদ্ব্যপৰা কৈক নখাঙ্গাঙ্গা

ধাক্কাত সদা হৃদয়।

হৃদয়ৰ পৰা গৈল হস্তে তেৱে
 আকুল হৈবে লাগয় ॥ ৬০৩
 হৰিগতি গুৰু প্ৰবোধ বচন
 শুনিয়া সন্তোষ ভৈল ।
 অনন্তবে ভক্ত সৰে চতুপাশে
 বেঢ়িয়া নামক লৈল ॥
 যুতৰ সংযোগে অগ্নি উথলিয়া
 তেতিয়া দাহ ভৈল ।
 ওপৰত চন্দ্র- তাপক তৰিয়া
 প্ৰবদ্ধ কৰিয়া থৈল ॥ ৬০৪
 অমন্তবে সৰে স্নানক কৰিয়
 গৃহক লাগি চলিল ।
 গোপালদেৱৰ বসিবাৰ ধাৰ
 শূন্যক গৈয়া দেখিল ॥
 যেন অগ্নি আসি গাৱত জ্বলিল
 বিষাদ বহু কৰিল ।
 লক্ষ্যক হয়। সমস্তে বসিয়া
 যুক্তিক পাছে কৰিল ॥ ৬০৫
 যুক্তি কৰি সৰে দশো দিশে যাইবে
 পাৰ্শ্বিকা ভক্তসহক ।

অষ্টোত্তি গোপালদেৱৰ কৰ্ম কৰিবাৰ
 ক্ৰিয়া আমিবে বস্তু যতেক ॥
 দক্ষাধন ঠাকুৰে আগুৰি কৰ্মক কৰিল
 দিলন্ত শিশু জলক ।
 দক্ষ দিলন্ত দশাক কৰিয়া
 জুজাইলা সৰ্বলোকক ॥ ৬০৬

দুখ ইজুবস কদল সন্দেশ
 দিয়া বস্তু অপৰ্য্যস্ত ।
 ত্রিভ দিবসত দানোৎসর্গ কবি
 দিলা দান ব্রাহ্মণক ॥
 ব্রাহ্মণসরক ব্রহ্ম ভোজ দিয়া
 দিলা দান দাক্ষণাক ।
 জ্ঞাতি-মিত্রসরে মৎস্যক ভূঞ্জিলা
 দিয়া অন্ন সবাহাক ॥ ৬০৭
 তাত অনন্তবে ভকতসকলে
 উত্তোগ সরে কবিল ।
 অনেক সম্ভাব একত্র কবিয়া
 সভাক লাগি আনিল ॥
 সভা চাহিবাক অ'ইল বহু লোক
 ভৈলা সভা বিতোপন ।
 বাত্রি দিনে সভা অরসান কবি
 সমাপি থৈলা কীৰ্ত্তন । ৬০৮
 বব বহুববিব সভা অরসানে শুনা তাত পবে
 অপর বব আতা ধর্ম্মলীল ।
 বাজাটল আসম বাজ্যক যাইবাক লাগিয়া
 আগমন মনত ইচ্ছা কবিল ॥
 জীবাম দরক কবি নিমন্ত্রণ
 কবিলন্ত আলোচন ।
 গুনিয়ো আতাই থাকিয়ো তোমবা
 কবোঁহো মঞি গমন । ৬০৯
 এহি বুলি বহু কবিতা আশ্বাস
 ববআতা বিচক্ষণ ।

ভকতলবক কবি লসোধন

কবিলা পাছে গমন ॥

কতিপয় দিন বহুআতা আনি

আসম ৰাজ্য পাইলন্ত ।

বাহুবীৰ্য্য বাহুবীৰ্য্য নামে গ্রাম্য সেহি থানে

লজ স্থাপন সত্ৰ কৰি বঞ্চিলন্ত ॥ ৬১০

মহাধৰ্ম্ম আনি ভৈলেক প্রকাশ

ভজিলেক বহুজন ।

পৰম ঐশ্বৰ্য্য আপুনি মিলিল

কবিলা সূথে চঞ্চন ॥

কালআৰতে কালআৰ গ্রামে বহিলা শ্রীৰাম

শ্রীৰাম নকৰি কৈকো গমন ।

ধৰ্ম্ম-প্রকাশ বৃঢ়া লোক সমে বঞ্চিলন্ত বন্ধে

সন্তোষিত জয়া মন ॥ ৬১১

কামৰূপ ৰাজ্য শ্রীৰামদেৱক

ভজিল বিস্তৰ জন ।

আসম ৰাজ্য পৰা ভক্ত সত্ৰ

কবিলা তৈকে গমন ॥

মহা কাৰ কষ্টে কৰিয়া গমন

নমানি দুখ মনত ।

* * *

শ্রীৰাম দেৱক পুত্ৰ হেন ভাৰ

প্রহৰ্ভাব ধৰিয়া ভৈল উদয় ।

আত্ম-নামে বামামন্দ তানে পদদ্বন্দ

নিবেশন ভজিহোঁ কৰি নিশ্চয় ॥ ৬১৮

তান অহুপ্রহে যেন কৰ্ণপথে

ভাসিলোঁহো কথা চয় ।

অনন্ত চবিত্র নিশেষে বর্ণাইবে
শক্তি পুত্র নাহিকয় ।
তথাপি যি কিছু অল্পই পুরূপে
কবিলোঁহো বর্ণনক ।

* * *

ছবি

তুলিলাহা সরে নব চবিত্রক গোপালব
বর্ণাইলোঁহো যেন লয়ে মতি ।
পূর্ণকৃষ্ণ ত্রীহরি শঙ্কর কপক ধবি
আবির্ভার ভৈলন্ত সম্প্রতি ॥ ১০৪
শঙ্কর-মাধব-
গোপাল
অভেদ
প্রবর্তাইলা মহাধর্ম জীর-নিস্তারণ কর্ম
কবি তিবোভার দেখাইলন্ত ।
সেহি ধর্ম বাক্ত কবি মাধব কপক ধবি
শঙ্করে সে পুত্র আসিলন্ত ।
মাধব স্বরূপে আসি নিস্তাখিয়া জীর বাণি
গোপালত ধর্মক থাপিলা ।
সেরক ভাবক ধবি মাধবর আশ্রয় কবি
গোপালে সে ধর্ম প্রচাযিলা ॥ ১০৫
জয়তি গোপালদেব লক্ষকোট কবোঁ সের
তবু পাদ-পঙ্কজ হুতয় ।
তুমি প্রভু গুণাকর হয় মই অল্প নব
বর্ণাইলোঁহো তবু গুণ চয় ॥
নাহি পাপী মোত পব যত জীর অধমব
কমিয়োক মোব দোষচয় ।

অজ্ঞানীৰ দোষচয় নধৰিয়া কুপাম ।
 হয়ো প্রভু জনন-হৃদয় ॥ ১০৬
 গুণকৰ্মী ঈশ্বৰ পদযুগ কমলব
 মকবন্দ কবি অভিলাষ ।
 ষামগোপালে কয় বোল ষাম কৃষ্ণ জয়
 হৰি-পদ তলে হৌক বাস ॥

মহাগুরুম শ্ৰীশ্ৰীগোপালদেবৰ চৰিত্ৰ

তৃতীয় ভাগ (২)

[গোপালদেবৰ পৰিনাতি বামানন্দ বচিত চৰিত-পুথিৰ পৰা]

পদ

আবৰ্ণি

জয় জয় কৃষ্ণ পৰিপূৰ্ণ সনাতন ।

নিগুণ মুকুতি জ্ঞানময় নিবন্ধন ॥ ১ ৷

* * *

হেন কৃষ্ণ শঙ্কৰাৰূপে আৱতৰি ।

অসঙ্গ জীৱক সঙ্গ কৰাইলন্ত হৰি ॥ ২ ৷

* * *

শঙ্কৰ মাধৱ দুই জনা একত্ব ।

নিজ ধৰ্ম্ম থানি পাছে থৈলা মাধৱত ॥ ১৫ ৷

* * *

মাধৱ আৰু

গোপাল

মাধৱ গোপাল সবে একে কলেবৰ ।

দুইছানো নিরন্তা ইটো অগত ইকৰ ॥

একে বোলাব বুলিবা ইসৰ কেনে কতিল। নজানি।
কাৰণ— শুনিয়োক যেন মত ইহাৰ কাহানী ॥ ১৯

(১) যেতিয়া গোপাল খৰি আনিবে গৈলন্ত।

শ্রীগোপোনাৰ নিজ গৃহে মাধৱ আহন্ত ॥

যেখনে খৰিত কুঠাৰৰ কোব দিল।

তৈত্ত মাধৱৰ হাত ফুটিয়া বহিল * ॥ ২০

* * *

(২) এদিনা গোপাল বসি আছা আসনত

আগত মাধৱ আসি ভৈলা উপগত ॥

গোপালৰ কোলে গৈয়া মাধৱ বসিলা।

সৈহি সময়ত বুঢ়া শ্রীৰামে দেখিলা ॥ ২১

বোলন্ত মাধৱে শ্রীৰামক চাই বাক।

কহিয়োক কেনে আৱে দেখাহা আমাক ॥

শ্রীৰামে বোলন্ত আমি কিছু নেদেখোঁহো।

তুই হানো শৰীৰ একস্বৰূপ দেখোঁহো ॥ ২৪

বুলিলা মাধৱে ভাল বাছিলোঁ তোমাত।

স্বৰূপক জানি তুমি কহিলা আমাত ॥

যাতো আমাসাৰ তুমি শ্ৰিয় মনোনীত।

তাতে সে ভোমাত কিছু নাই অবিদিত ॥ ২৫

আক এক সাকী মই দেখাওঁ সম্প্ৰাপ্ত।

(৩) বহুলাৰ পদ্যৰ আগত যেনমত ॥

বোলন্ত মাধৱে ওবা পদ্য মহাশয়।

অৰ্কেক শৰীৰ মোৰ পাইলা পৰিচয় ॥ ২৬

আপুনাৰ পূৰ্ব্ব খানে উজ্জলিক যাইবা।

ভৱানীপুৰত গোপালক লাগ পাইবা ॥

তাসহ্যাক তুমি দৰ্শন ভৈলা য়েৱে ।
সম্পূৰ্ণ আমাক দৰ্শন পাঈবা তেৱে । ২৭
এতেকে মাধৱ গোপালৰ ভেদ নাই ।

* * *

মাধৱদেৱৰ
শেৰ-আজা
যেখনে মাধৱ বৈকুণ্ঠক চলি যায় ।
বুলিলা বচন পাছে শ্ৰীৰামক চাই ॥ (১) ১২২

* * *

গোপালে ইসৰ বাক্যচয় নবাধোক ।
উপদেশ দিয়া লোকসৱ নিস্তাৰোক ॥ ৫৭
অসমর্থ ভৈলে তাক নেদেঁ। ইটো ভাৰ ।
তত্ত্বল্য শক্তি জানা ছুইহানো আমাৰ ॥
আক এক গোটা মোক বুলিলা বচন ।
গোপালৰ ঘৰে তুমি ভুক্তিবাহা অন্ন ॥ ৫৮

* * *

বহুতৰ খেদ তথা গোপালে কবিল। ।
মাধৱক শ্ৰবি মনে নিখাস তেজিলা ॥ ৬১
তৈব পবা উঠিয়া ভিতৰ পশিলন্ত ।
ভোজন-সন্তাব যত্ন কবিয়া লৈলন্ত ॥
নামৰ মন্দিৰ পশি পতিলা জুৰিলা ।
স্বহস্তে আগুনি অন্ন গোপালে ৰাঙ্কিলা ॥ ৬২
শ্ৰীৰামক মাতি তথা ভোজন কৰাইলা ।

শ্ৰীৰামৰ
ওচৰত
গোপালৰ
অপকিয়া মাধৱৰ কথাক পুহিলা ॥

কোন ভাৱে মাধৱে বৈকুণ্ঠে চলিলন্ত ।

ভকতসৱক কোল বাক্য বুলিলন্ত ॥ ৬৩

(১) এই বিষয়ে আগৰ ৭৬-৭৯, ১৩৫-৭ পৃষ্ঠা আৰু ২৮১-৬ পৃষ্ঠাত যথেষ্টকণে বৰ্ণাই যোৱা কাৰণে ইয়াত পুনৰুক্তি কৰা নহল ।—সম্পাদক ।

জিজ্ঞাসা

সিসর কথা ক শুনিবাক ইচ্ছা যায় ।
 শুনিয়া শ্রীবায়ে কথা কছিল ছুলাই ॥
 সিবেলাত মাধরে বুলিলা হেন বাক ।
 আলীক্বাদ ভক্তসর দিয়োক আমাক ॥ ৬৪

*

*

*

নাম-ঘোষাত

শ্রীমদ্ভাষ্য-প্রদান

আবো বুলিলন্ত ভক্তসকলক চাই ।
 এহি ঘোষা গ্রন্থখানি পঢ়িবা সদায় ॥
 শঙ্করদেবর হস্তে যিবাখানি পাইলৌ ।
 ইটো ঘোষা-গ্রন্থত তাহাক নিবন্ধিলৌ ॥ ৬৭ -
 শঙ্কর বিচারিয়া মই যিবা খানি পাইলৌ ।
 সিসর সকল কথা ঘোষাত তুলিলৌ ॥
 আপোনার বুদ্ধি-অনুসারে যেন ভৈল ।
 এহি ঘোষা-গ্রন্থত তাহাক বন্ধা গৈল ॥ ৬৮
 এতেকে ঘোষাক কেহো নেবিনা সদায় ।
 আক বিচারিলে বোধ হইবে সমুদায় ।
 মাধরর শুনি কৃপা যুগুতি-বচন ।
 শুনিয়া গোপাল ভৈল সজল নয়ন ॥ ৬৯
 কবিলা অনেক খেদ গোপালে ছুলাই ।
 ছবি ছবি কিনো প্রভু মাধর গোসাঁই ॥
 যাব আলীক্বাদে অগতির গতি হয় ।
 ছেনয় ঈশবে আলীক্বাদক প্রার্থয় ॥ ৭০
 যিটো আলীক্বাদ দেহ মাধরে খুজিলা ।
 পৰিবর্ত্তি কেনে ভক্তসবে মুপুজিলা ॥
 শুধু পারে আমাংসার ভকতি মিলোক ।
 এহি অনুগ্রহ আমি সমস্তবে ছোক ॥ ৭১
 ছেন বা মাধরে বুলিলন্ত এহি ছোক ।

গোপালর

খেদ

সকলো লোকতে সম ভকতি মিলোক ॥

সবাকো মাধৱে সম কৰিতে চাহিল ।

ইসৰ বচনচয় কেহো মুবুজিল ॥ ৭২

* * *

যিবা বুলিলন্ত ঘোষা নেৰিবা সদায় ।

মুবুজিল ইটো বচনৰ অভিপ্রায় ॥ ৭৭

যি বুলিলা শঙ্কৰত যিখানি লভিলোঁ ।

এহি ঘোষাখানিত তাহাক নিবন্ধিলোঁ ॥

কোমৰা ঘোষাত তাৰ নিৰ্ণয় পবিল ।

আতা মাধৱত কেহো জনে মুপুহিল ॥ ৭৮

লাগ্ন বিচাৰিয়া তত্ত্ব গিবা খানি পাইলোঁ ।

সাব বাছি ঘোষাত তাহাঙ্ক বাকি থৈলোঁ ॥

* * *

বুলিলা আপুন বুদ্ধিহস্তে পাইলোঁ যত ।

আছে কোন ঘোষা মুপুহিলা মাধৱত ॥

হৰি হৰি কেনে ইটো নভৈল মনত ।

সিবেলা সবাবো কিক বুদ্ধি ভৈল ইত ॥ ৮০

* * *

মিশবদে গোপালো বহিলা এহি বুলি ॥

বহিলা শ্ৰীৰাম পাছে ভৱানীপুৰত ।

গোপালৰ মুখে কথা শুনন্ত সতত ॥ ৮৭

গোপালে বাকন্ত অন্ন শ্ৰীৰামে ভুঞ্জন্ত ।

* * *

হৰি-কথা-প্ৰসঙ্গ কবন্ত হুইজম ।

কথাৰ আলাপৱস মিলে অল্পকণ ॥ ৮৯

উক-আজ্ঞা

নিজ-আজ্ঞা বেদ-বাণী শুনি মাধৱৰ ।

ভনি

গোপালৰ মন্তৱ্ত বিবাদ বহুতৰ ॥

গোপালৰ উত্তল-খুত্তল মন ভৈল অসন্তোষ ।
 মনত বিবাদ গুৰু-আজ্ঞা নকৰিলে ইটো বৰ দোষ ॥ ৯০
 যেখনে শ্ৰীৰামে আজ্ঞা কৈলা গোপালত ।
 বোলা শুকতৰ ভাৰ লৈবো কেনমত ॥

উপায় মাধৱৰ বাক্য কেনে পালিবো সদায় ।
 বিচাৰি যেনমতে গুৰু-ভাবে আমাক নপায় ॥ ৯১

নাৰায়ণ মহা বুদ্ধিমন্ত বৃঢ়া ঠাকুৰ আছন্ত ।
 ঠাকুৰৰ পুছি চাওঁ তাৰা কোৱা উপায় দিৱন্ত ॥
 ওচৰলৈ হেন মনে গুণিয়া নিশ্চয় কৰিলন্ত ।
 যাত্ৰা শ্ৰীৰামে সহিতে তথা চলিয়া গৈলন্ত ॥ ৯২

* * *

নাৰায়ণে দুইহস্তে কুশল পুছিল।

গোপালৰ গোপালে আপুনি তান্ত দুখ নিবেদিল। ॥
 দুঃখ-নিবেদন যিমতে মাধৱে আজ্ঞা আদেশি পাঠাইলা ।
 ঠাকুৰৰ আগে তথা গোপালে কহিলা ॥ ৯৪

নাৰায়ণ শুনি নাৰায়ণে মনে হৰিষ কৰিলা ।

ঠাকুৰৰ গোপালৰ আগে হেন বচন বুলিলা ॥

লম্বৰ্ণ ধন্য ধন্য বচন কহিলা শ্ৰীৰাম ।

আমাৰ আৱে পূৰ্ণ ভৈল মনকাম ॥ ৯৫

ইকথাত কিসক কৰিবে লাগে দুখ ।

উপদেশা লোক হোক হৰিত সমুখ ॥

গুৰু-আজ্ঞাচয় বাধিবাহা কিবা হেতু ।

বাঞ্ছিলা মাধৱে ধৰ্মময় শুদ্ধ-হেতু ॥ ৯৬

তগু উপদেশে সেহি পথত ধৰোক ।

দুৰ্দ্দোষ সংসাৰ-দুঃখচয় নিস্তৰোক ॥

ইসৰ কাৰ্য্যত কেনে কৰা উতপাত ।

বহুজনে তোমাসাত কৰিবে সঙ্গত ॥ ৯৭

* * *

কিঞ্চিতেকোমান শঙ্কা নানিবা মনত ।
কহিয়ে ডকতি আরে তবোক জগত ।
গোপালে বোলন্ত আইলো ভাব এবাইবাক ।
পুনৰপি ভাব তুমি দিলাহা আমাক ॥ ৯৯

* * *

বালে নাৰায়ণে আরে বল নাহি যাৰ ।
সিজনৈ সে লৈবাক নপাবে ইটো ভাব ॥
সমর্থজনক ইটো ভাবে কি কবয় ।

মাধৱৰ সমান মাধৱৰ ভাব তুমি বহিবে লাগয় ॥ ১০১

গোপালৰ বল মাধৱৰ গারে বল যি খানি আহয় ।

সেহি বল তোমাসাৰ জানোহো নিশ্চয় ॥
চিলিম ছাই নামে এক নৃপতি আছিল ।

অপুত্ৰক

অপুত্ৰক ৰাজা একো সন্ততি নাছিল ॥ ১০২
তাৰ সঙ্গে দুইজন খোজা (১) আছিলন্ত ।

ৰজাৰ

ৰাজাৰ অন্তেসপুৰে থাকে বুদ্ধিমন্ত ॥

উদাহৰণ

আবো বৃদ্ধ পাত্ৰ এক আছিল ৰাজাৰ ।

বন্ধনতে হুথ তেস্তে লভিল অপাৰ ॥ ১০৩

পোতাশালে আছে তাক ৰাজা পাসবিলা ।

সময়ৰ বেলা পাছে মনে স্মৰবিলা ॥

মোৰ বৃদ্ধ-পাত্ৰক নভৈল পৰিচয় ।

এহি বুলি ৰাজা প্ৰাণ ডেজিলা নিশ্চয় ॥ ১০৪

ইসৰ কথাক আরে কেহো নজানয় ।

দুইজন খোজা মাত্ৰ ইহাক জানয় ॥

অৰাজ্যক ভয়ে বহু সংশয় মিলিল ।

মনে গুণি খোজা আবো'খোজাক বুলিল ॥ ১০৫

কৰোঁ অভিশেক তুমি লৈয়ো ৰাজ্য-ভাৰ ।
 বোলে খোজা লৈবে যোগ্য নাহিকৈ আমাৰ ॥
 এহিমতে অন্যান্যি ছইছোঁ কবয় ।
 বোলে ৰাজা ছইবে আৰে ছইবো নলাগয় ॥ ১০৬
 বন্ধনতে বৃদ্ধপাত্ৰ আহয় প্ৰত্যেক ।
 শীঘ্ৰে আনা তাক ছই কৰোঁ অভিশেক ॥
 মৃত্যু-কালে ৰাজা বৃদ্ধপাত্ৰক মৰিল ।
 জানিলোঁ এতেকে তাক ৰাজ্য জোকাবিল ॥ ১০৭
 এহি বুলি মনে ছই নিশ্চয় কৰিল ।
 বন্ধন ছোৰিয়া বৃদ্ধপাত্ৰক আনিল ॥
 * * *
 জগত-প্ৰখ্যাত বৃদ্ধপাত্ৰ ভৈল ৰাজা ।
 ছই খোজা সমে উপাসিল যত প্ৰজা ॥ ১১০
 চিলিম ছাই ৰাজ্যৰ ছই খোজা যেন মানা ।
 আমি চিৰিবাম মাধৱৰো তেহু জানা ॥
 * * *
 এতেকে সে দেহি আশ্ৰা পালিয়ো আপুনি ।
 ডবোক সংসাৰ লোক উপদেশ শুনি ॥
 মাধৱৰ আশ্ৰা বাপ নকৰিয়ো ছয় ।
 কৈয়ো উপদেশ বুলিলন্তু নাৰায়ণ ॥ ১১৬

তুলসি

শুন! আতপৰ গোপালদেৱৰ
 পাছে যেন কথা ভৈল ।
 ভৱানীপুৰত আছা এহিমতে
 ছয় মাস বহি গৈল ॥ ** ১২১
 * * *
 যিবা ঠাকুৰত উপায় খুজিলোঁ
 তেহেহেহেহে দিলে জাৰ ॥

বিজয় এহি বুলি তৈত গোপাল আহন্ত
শব্দ- স্মৰিয়া মাধৱক ।

আৰ্হনা সি বেলা আগতে দেখি পুৰষেক
মিলিল আসি প্রত্যেক ॥ ১২২

* * *
লামে লামে কথা কহিবে লাগিলা
হুয়া অহনত-কায়া ॥ ১২৩

পূৰ্ব্ব আদেশত হাবুজ দেশত
আমাসাৰ নিজ গ্রাম ।

তমু চৰণত ভজিবাক লাগি
আইলো নাহি আন কাম ॥ ** ১২৪

অনিত্য শৰীৰ জীৱন চঞ্চল
কহে আক জ্ঞানীজন ।

এহি জীৱ যদি অনর্থ হোৱয়
আপুনি হুইবা কাৰণ ॥

শুনিয়া গোপাল দেৱ হেঠমাথে
গুণি আহি কতোক্ষণ ।

আতা মাধৱৰ নিজ আদেশক
কৰিবোঁ আজি পালন । ১২৫

ইহান আগত কৰিবোঁ বেকত
মাধৱৰ নিজ ধৰ্ম ।

এহি বুলি দৃঢ় হুয়া আপোনাক
কহিলন্ত তত্ত্বমৰ্ম ॥

গোপালৰ পুত্ৰ কমললোচন
আছা এক পাশে বসি ।

বৰ আই বসি আছা সমীপতে
যেন পুৰ্ণিমাৰ শশী ॥ ১২৬

প্রথম বাবৰ

ভাগৱত গ্রন্থ

আগত থাপিয়া

দ্বিতীয় প্রদান

কহিল। তাক্ত শৰণ ।

কৃষ্ণবিনে আন

দেৱ নাহি নাহি

কহিলোঁ সত্য-বচন ॥

শঙ্কৰ-মাধৱ

স্বৰূপ কৃষ্ণৰ

জানিবা আক নিশ্চয় ।

নাম-ধৰ্ম্ম বিনে

সৱে অকাৰণ

কহিলোঁ তত্ত্ব-নিৰ্ণয় ॥ ১২৭

ভক্তভৰ সঙ্গ

লভিয়া ভকতি

কৰিবা মাত্ৰ সদায় ।

নিবেশসৱক

তেজিয়া বিহিত

আচৰিবা সমুদায় ॥

কহি পৰম্পৰ

বুজিবা শাস্ত্ৰৰ

তত্ত্বক মাত্ৰ সম্প্ৰতি ।

কহিলোঁ বহুস্যা

তোমাত অদৃশ্য

অপ্ৰয়াসে পাইবা গতি ॥ ১২৮

সিহেলা গোপালে

পৰম আনন্দ

নাম মুখে উচ্চৰিলা ।

বোলে এহি তবু

নামখানি থৈলোঁ

তেসহে পাছে গুনিলা ॥ ** ১২৯

গোপালৰ মুখে

লভি উপদেশ

নিজ দেশে চলি গৈলা ।

সেহি দিন হস্তে

ধৰ্ম্মক গোপালে

নটকৌঁ পুত্ৰ বুলিলা ॥

*

*

*

শঙ্কৰৰ যেন

আদি সৰ্বজয়

সেৱক ভৈল পূৰ্বত ।

পৰমানন্দ শিষ্য

গোপালদেৱৰ

জানিবাহা তেহু মত ॥ * * ১৩৪

*

*

*

পদ

এক দিনা মাধৱৰ বেহাৰ সত্ৰত ।
 কৃষ্ণ নামৰ কৃষ্ণনামে একজন আছিল ভকত ॥
 শুকতৰ পৰদাৰা গমন সিঞ্জিল সিজনৰ ।
 পৰদাৰা-বোলে ভক্তসৰে ঐৰ গুচিয়ো সত্ৰৰ ॥ ১৪২
 গমন অপবাধ হেন গুনি তথাৰ অন্তৰি তাৰ গৈল ।
 ধাইৰ থানত একেশ্বৰে আসি ভৈল ॥
 দেখি ধাই তৰু পাছে বুলিলা আতাই ।
 একলে সে দেখোঁ তুমি আগিলা উঠাই । ১৪৩
 গুনি কৃষ্ণানন্দে পাছে বুলিলা বচন ।
 আমাত সিঞ্জিল মহাপাপ অমোচন ॥
 আতা মাধৱৰ আমি নিষেধ আচৰি ।
 তাতে সে আসিলেঁ আই তথাৰ অন্তৰি ॥ ১৪৪
 ধায়ে বুলিলন্ত তুমি থাকা মোৰ স্থানে ।
 কাতৰ কৰিবাঁ মই তোমাৰ নিদানে ॥
 আমাৰ বচনে ভক্তসৰে দিৱে ঠাই ।
 দেৱতো ধৰ্ম্মতো দেখোঁ দুইতো ঘটা নাই ॥ ১৪৫
 যদি কাহ্ন-ছিদ্ৰ মাত্ৰ সিঞ্জিল তোমাত ।
 আয়শ্চিহ্ন বিহি ক্ষমা কৰিব ইহাত ॥
 পাছে ভক্তসৰে গুনি দুইবো ছিদ্ৰ পাই ।
 খবলা দৃষণ তথা দুইহাকো অপাই ॥ ১৪৬

ধায়ো জানিলন্ত মোত লাগিল দৃষণ ।

ଧାକିଲସ୍ତ ଓତା ଅସନ୍ତୋଷ କବି ମନ ॥

পুষ্যষোড়শ

বেহাৰক লাগি পাছে ঠাকুৰ আইলন্ত ।

ঠাকুরবাব

দেখিয়া ভকতসবে আনন্দ পাইলন্ত ॥ ১৫৪

बेहादटेल

ଆଗବାଟି ଗେୟା ମନ୍ତ୍ରେ କବି ମତକାବ ।

ଆଗମନ

আসনে দৈসায়ী কাদিলন্তু নমস্কাৰ ॥

পুছিলা কুশলবার্তা ছায়া বঙ্গমন ।

ঠাকুরেও কহিলন্ত আপোন কাବণ । ১৫৫

বোলন্ত পুরুষোত্তমে আন কার্য্য নাই।

ইহাজ্জ্যোত ফুরেঁ। অ'মি ভক্তসব চাই ॥

ঠাকুর

বোলে ওঁ:বাসবে শুনা আমাৰ বাক্যক ।

ଅତି ବଡ଼-

ধাইব থানে যাইবে নিষেধিলা ঠাকুরক ॥ ১৫৬

अकलय

বোলন্ত পুরুষোত্তমে নযাওঁ তথাক ।

निषेध-वाक्य

হেন কথা শুনি ধাই ভৈলগু অবাধ ॥

X X X

বাজপথে ঠাকুরেও কবিতা প্রয়াণ ।

পাছে একজনে ধাইব আগে দিল জান ॥

শুন আধেবেধে আই আসিল করি।

কবিতা প্রণয় পাছে দগুরতে পবি ॥ ১৫৯

উঠি পুনৰপি কৰ যৰি নম্রভাৰে ।

বলিলা বচন পাছে ঠাকুরব পায়ে ॥

মোৰ গৃহাগত বাপ ছয়োক সম্প্ৰতি ।

কবির্যোক মই মহা পাপিনীৰ গতি ॥ ১৬০

বোলে পুরুষোত্তমে তুমি কবি আছ। দোষ।

শুনিয়া ভকতসবে পাইবে অদন্তোষ ॥

ঠাকুরঘর

হেন শুনি ধাই বাক্য বলিলা দুনাই ।

ਸੁਫ਼ਟ

বাট ভেটি পৰোঁ মোক যাযোক চবাই ॥ ১৬১

উপস্থিত	সঙ্কট বাজিল পুষ্পোত্তমৰ মনে । এঁবাইতে নপাৰি সৰে গৈল ধাইব থানে ॥ কতিপয় দিবস বঞ্চিলা তেৱে তথা ।
আই-ধাইব	ভোজন-সন্তোষে বহু পুঞ্জিলা সৰ্বথা ॥ ১৬২
ঘাণা ঠাকুৰৰ	একশত টকা ঠাকুৰকো অৰ্চা দিলা ।
পৰিতোষণ	সেহি মানে পূজা ভক্তসকলো কৰিলা ॥ পুনৰপি আপোনাৰ গৃহক গৈলন্ত । ভক্তসমে পুষ্পোত্তম সত্ৰে বহিলন্ত ॥ ১৬৩
কোচবিহাৰ	বেহাৰত আছে যত হৰিতকুণ ।
সমূহ-ভক্তৰ	শুনিয়া সবাকো ভৈল অসন্তোষ-মন । x ১৬৪
অসন্তোষ	* * *
	মাধৱদেৱৰ আদেশক আচৰয় । যাবাসৰে শুদ্ধভাৱে সদা প্ৰবৰ্ত্তয় ॥
ঠাকুৰৰ লগত	তাৱাসকলৰ সঙ্গ কৰিতে লাগয় ।
সবাবে প্ৰীতি	ঠাকুৰৰ সঙ্গ আৰ যাইবে নলাগয় ॥ ১৬৫
ভাগিল	* * *
	এতেকে সে ঠাকুৰত দুষণ লাগিল । ঠাকুৰ সহিতে প্ৰীতি সবাবে ভাগিল ॥
বৰপেটালৈকে	পোৱাতিষ্ঠা সত্ৰে ভক্ত আছে যতমান ।
এই নিবেশ	তাৱাসকলত এহি কথা দিলা জান ॥ ১৬৬
জ্ঞাপন	শুনি সৰ্বজনে অসন্তোষ বৰ ভৈল । সেহি সময়ত ধাইব দূত চলি গৈল ॥
বৰপেটাতো	হৰি-ভক্তসৰ হৰি-কথায়ৈ আছিল ।
আইধাইব	সেহি বেলা আসি ধাইব দূত প্ৰবেশিল ॥ ১৬৭
দ্বাৰা অধীকাৰ	পৰম আনন্দে সাজ যোগাইলন্ত আগে । বোলে ভক্তসৰে আঁক আমাক নলাগে ॥ x ১৬৮
	সেহি বিত্থানি পৰিবৰ্ত্তি লৈয়া গৈল । ধায়ে দেখি বৰ অসন্তোষ হয় বৈল ॥

বৰণেটা অৰ	পোবাভিঠা বেহাবৰো ভক্ত আছে যত ।
বেহাবৰ ভক্ত	পুৰুষোত্তমক দয় ধৰিল মনত ॥ ১৭০
ঠাকুৰো	আনো বেলা ঠাকুৰৰ সঙ্গে ভক্তচয় ।
হায় ধৰিলে	আঠ দশ দিনমানে আসিয়া থাকয় ॥
	দেখন্ত পুৰুষোত্তমে নাসা ভক্তগণ ।
	পৰম বিষয় ভৈল সমস্তৰ মন ॥ ১৭১
	বিষাদে পুৰুষোত্তমে আছন্ত বিমনে ।
	কিহেতু ভক্তসঙ্গে নাসা মোৰ থানে ॥
	হেন মনে গুণি পুৰুষোত্তমে বোলে বাক ।
	ওবা জগন্নাথ তুমি যাযোক তথাক ॥ ১৭২
ঠাকুৰ	পৰশুই দিনা মই যাবোঁ সেহি থান ।
বৰণেটা-যাত্রা	তুমি গৈয়া তাবাসকলত দিয়া জান ॥
	হেন বাক্য শুনি দূতে নথাকিল বই ।
	তেতিক্ষণে তাসহ্যত জনাইলেক গই ॥ ১৭৩
	x x x
	ভক্তসকলৰ মনে সংশয় লাগিল ॥
	বোলে ভক্তসবে এয়ে কোন বুদ্ধি কৰোঁ ।
	ঠাকুৰক অনাদৰ কৰিতে নপাৰোঁ ॥ ১৭৪
ভক্তসকল	আদৰ কৰিলে মাধৱৰ আজ্ঞা বাক ।
সমস্যা	কিছুদাত কৰি জানা বন্ধা হুহি তাক ॥ x x ১৭৫
	সৰে হস্তে বোলে অন্তৰিয়া থাকোঁ যাই ।
	আতপৰে আন একো নেদেখোঁ উপায় ॥
ভক্তসকল	এ'হ বুলি সৰে দুৰাৰত দিয়া বাৰি ।
পলায়ন	নিবন্তৰে তেথনে পলাইলা বাসা ছাৰি ॥ ১৭৬
	আসিলা পুৰুষোত্তম সেহি সময়ত ।
	বেখন্ত ভক্তসৰ নাহিকে গৃহত ॥

এজন লোকক পাকিসন্ত তেতিক্ষণ ।

বোলে ভক্তসব নাহিকন্ত কি কাৰণ ॥ ১৭৮

জিজ্ঞাসিয়া চাহি আসিখোক নিবন্তব ।

জ্ঞানেকক মাতি তুমি আনিয়ো সত্বৰ ॥

ঠাকুৰৰ বচনক মনে অনুসৰি ।

চাহিলা সমস্তে সিটো থান ফুৰি ফুৰি ॥ ১৭৯

জ্ঞানেককো বিচাৰিয়া লাগ নপাইলেক ।

এণ্ডটি বুঢ়ীক পাই মাতি আনিলেক ॥

* * *

বুঢ়ী নিগদতি শুনা ঠাকুৰ গোসাঁই ।

তুমি আসিবাৰ দেখি গৈলেক পলাই ॥ ১৮০

মাধৱৰ নিষেধ আচৰে যিটো জন ।

সিজনৰ বস্তু-জাত কবিলা ভোজন ॥

এতেকে সে আপোনাত লাগিলা দূষণ

অসন্তোষে

তাতে সে সবাবো ভৈল অসন্তোষ-মন ॥ ১৮১

ঠাকুৰৰ

এহি বুলি বুঢ়ী এক ভিত্তি জয়া ধৈল ।

প্ৰত্যাগমন

অসন্তোষে পুনু তাৰা উলটিয়া গৈল ॥

বহুদূৰ বেদ কৰি গৃহত আছন্ত ।

বিমৰ্ষি কৰি পাছে বাক্য বুলিলন্ত ॥ ১৮২

* * *

গোপালৰ

বোলন্ত পুৰুষোত্তমে মাতি এজনক ।

ওচৰত

শীঘ্ৰ কৰি যায়ে তুমি ভৱানীপুৰক ॥

ঠাকুৰৰ উপায়

গোপালৰ আগে তুমি কহিয়োক যাই ।

জিজ্ঞাসা

তাৰা সে দিবাক পাবে ইহাৰ উপায় ॥ ১৮৩

আমাত অগ্ৰীতি বৰ মিলিল সবাবে ।

তাৰা সে সবাবো প্ৰীতি কৰাইবাক পাবে ॥

যি লাক্য বুলিয়া তাৰা পঠাৰে আমাক ।

অৱশ্যে কৰিব লাগে নবাধৰোঁ তাক ॥ ১৮৬

হেন শুনি দূত চলি গৈল তেতিফণে ।

ভয়ানীপুৰত জবেশিলা বঙ্গমনে ॥ * * ১৮৭

গোপালৰ আগে দূত কহিলা সমস্ত ।

ঠাকুৰে বুলিয়া পঠাইলন্ত যত যত ॥ * * ১৮৮

* * *

গোপালৰ গোপালে বোলন্ত যিবা বস্ত্ৰ দিল ধাই ।

সমিধান সেহি বিস্তখানি ঠাকুৰৰ আছে নাই ॥

বোলৈ এক ভাগ ভক্তসৱে বাটি লৈল ।

আদখানি সাজ মাত্ৰ ঠাকুৰত বৈল ॥ ১৯১

বোলন্ত গোপালে যিবা ভাগিল নিশ্চয় ।

উলটাই দিবে লাগে যিখানি আছেয় ॥

হেন শুনি পুত্ৰ দূতে কৈলা ঠাকুৰত ।

গোপালে বুলিয়া পঠাইলন্ত যত যত ॥ ১৯২

ধাইৰ প্ৰতি ধাইক লাগি গোপালে বুলিয়া পঠাইলন্ত ।

গোপালৰ যিবা দিলে ঠাকুৰক উলটাই দিবন্ত ॥

পৰামৰ্শ সেহি বস্ত্ৰখানি পুত্ৰ ঠাকুৰৰ ঠাই ।

কিছুমাত্ৰ নবাখিয়া দিব ওলোটাই ॥ ১৯৩

আনো থানে যিবা দিছে তাকো নবাখোক ।

থানে থানে সিয়ো সাজ উলটাই দিয়োক ॥

যিজনক ভক্তসবে দায় ধৰিছয় ।

যিজনক ঠাই দিবে ধায়ে নলাগয় ॥ ১৯৪

এক গুটি হয় * ৰূপ এক সেৱ মান । [* ঘোঁৰা]

ঈহি মানে দেওক তাৰা যাওক আন থান ॥

তেৱে সিজনৰ জানা জীৱিকা মিলিব ।

এহিমাণে বাৰ্য মোৰ ধায়ে নবাধিব ॥ ১৯৫

দুলাবি

আভ অনন্তৰে শুনিয়োক সৰে
 যেন কথা ভৈল পাছে
 গোপালৰ বাক্য আচাৰিয়া খাই
 কৃতকৃত্য হয় আছে ॥
 পোৰাভিঠা থানে ভক্তসৰ ম'জে
 হেনয় বিচাৰ ভৈল ।
 বৰপেটাত অংশ বোলে কেহো
 কথাৰ কেহো পূৰ্ণ বুলি কৈল ॥ ১৯৮
 বিচাৰ বৈকুণ্ঠবাসীয়ে গুণনাম চয়
 গাৱয় কাৰ সৰ্বথা ।
 হেনয় বিচাৰ ভৈল অগোঅগো
 সিদ্ধান্ত নপৰে তথা ॥
 বোলে সৰ্বজনে ইহাৰ নিৰ্ব্য
 সিদ্ধান্ত দিয়ন্তা নাই ।
 যেতিয়া গোপাল আসা এহি থানে
 তেৰে সে সিদ্ধান্ত পায় ॥ ১৯৯
 গোপালৰো ভৈত স্বকীয় আসন
 ধৰে মহা বহু কৰি ।
 যেতিয়া গোপাল আসন্ত তথাক
 দিবন্ত সৰে সাদৰি ॥

তাহাতে 'বঢ়িয়া গোপাল দেৱতা
হৰি-কথা বধানন্ত ।

গোপালৰ ঠাকুৰৰ বাক্য মনত কৰিয়া
দ্বাৰা সন্তোষ- গোপাল যেৱে আইলন্ত ॥ ২০০
জনক দেখন্ত গোপাল আসিল তথাক
দিক্‌দান্ত হৰিয় সমস্তে জন ।

* * *
ভকত সহিতে গোপালে তহিতে
বসিলা সমাজ পাতি ।

ছইপোটা গুপ্ত কৰিলন্ত সৰে
গোপালৰ আগে আতি ॥

কিবা অংশ পূৰ্ণ হোৱন্ত শঙ্কৰ
নজানেঁ আমি নিশ্চয় ।

বৈকুণ্ঠবাসীয়ে কাৰ নাম লবে
কহিয়ে তাৰ নিৰ্ণয় ॥ ২০২

* * *
বোলন্ত গোপালে আছে পটন্তৰ
কহৌ শুনা কৰ্ণ পাতি ॥ ২০৩

অপাৰ সাগৰৰ বাজা বোলে যাক তেস্তে পৰমব্ৰহ্ম
পাৰ হবলৈ সুদৃঢ় নৌকা শঙ্কৰ ।

* * *
সুদৃঢ় নৌকা নৌকাত আশ্ৰয়ে
শঙ্কৰদেৱ সমস্তে ছুখ নিস্তৰে ॥ ২১১

* * *
সগুণ বিভাগি 'নিগুণত থিত
জয়া পাব পাই বৈল ।

এতেকে অপাৰ সংসাৰৰ পাৰ
ভাৰাসবে মাত্ৰ হৈল ॥ ২১৩

এক শব্দ একান্ত শব্দ হরি-নাম-ধর্ম
হরি-নাম-ধর্ম শব্দে মাত্র কহয় । ** ২১৪
মাত্র শব্দ- পুষ্পোদ্ভব প্রেয়-ভকতিক
দেবে হে কয় শব্দ-কালতে হয় ।

বিধি বিদ্বৎ যতক সাধন
তা বাসবে স্তবয় ॥ ** ২১৫

বৈকুণ্ঠবাসী গোপালে বোলন্ত গুন্যোক এরে
কথা বৈকুণ্ঠবাসী কথা ।

শুক সত্ত্বগুণ বাসুদেব মুক্তি
ধরিছা হরি সর্বথা ॥

মহাজ্ঞানীসরো সেরন্ত সদায়
তাহান পদকমল ।

তাহাকে সদায়ে উপাসি থাকয়
গরন্ত গুণসকল ॥ ২১৬

পঞ্চবিধ মুক্তি উপাসে প ছত
তাসম্মার নেবে লাগ ।

কিকিতেকো মানে ইচ্ছা নকরন্ত
নাহি তাত অনুবাগ ॥

বিদ্যা অবিদ্যার স্থখে বিবকত
তেজে বিধি যত শ্রম ।

বাসুদেব য় দেখন্ত সমন্তে
সেহি সে জ্ঞানী উত্তম ॥ ২১৭

ঘিলন্ত কথাক পুঙ্খিল আশাত
কৈলো তোমাঙ্গাব আশে ।

গোপালদেব

একগুটি কথা

ভোমবাসরত

এক

আমার সুধিবে লাগে ॥ ২১৮

গিৰিহঁতসবে

দাসী-দাসচয়

ক্রয়ণ কৰি আনয়।

ক লে সমে পাছে

আয় নাশ হয়

সবে পবলোক হয় ॥

সিসরব জানা

পুত্র নাতি মাত্র

পৃথিবীত বৈয়াছয়।

গৃহস্থ নাতি-

পুত্রে তাস্থাব

অধিকারী হয় নয় ॥ ২১৯

*

*

•

ভক্তসকল

বোলে ভক্তসরে

সিজনক যাকো

উত্তর

কিনিয়া আছে পূর্বত।

এতেকে এবাইবে

নপাৰি অদ্যাপি

তার বংশ আছে যত ॥

শুভ নাম্বি

গোপালে বোলন্ত

যেবে এহি হয়

প্রতি

ইহাক কয় নাচবা।

গোপালদেব

শঙ্করদেব

নাতি ঠাকুরক

কিসক নিয়ম কথা ॥ ২২১

অনর্থ বস্তুক

অর্থ বুকি কবি

দেহমাত্র কিনিছয়।

তাহার সমুতি

বাড়ে যত ততো

এবাইবাক নপাবয় ॥

নাম-ধন দিয়া

কিনিয়া শঙ্কবে

মাথর অধীন যাব।

তাস্থাব শিষ্য-

সমুতি আমিও

জানিবাহা সাবেসাব ॥ ২২২

হেন শুনি অনো- অন্যক বোলয়
আমিও তথাকৈ যাওঁ ।
আগবাঢ়ি প্রীতি ঠাকুরত কৰোঁ
দোষ তেৰে এৰাওঁ ।

ভক্তসকলৰ গোপালে বোলন্ত দিনা চাৰিমান
প্রতি পৰামৰ্শ থাকিয়ো সবে এৰাত ।
আমি সমে পাছে যাইবোঁ সেহি ঠাই
ঠাকুর আছে যথাত ॥ ২২৪
ভাগ বুলি সবে বহিলা ওখাত
পৰম আনন্দ হুই ।

শুনা সৰ্বজন দেখিয়োক কেন
গোপালৰ কথা যত ।
ভকতে সহিতে অপ্রীতিক তাৰা
কিঞ্চিতেকো নসহন্ত ॥ ২২৫
শঙ্কৰ মাধৱ গোপালে প্রীতিক
অমৃত বুলিয়া কয় ।
ভকতে সহিতে প্রীতি নাহি যাএ
তাবে সে বিষ নিশ্চয় ॥

ঝুমুৰি

পুৰুষোত্তম জ্ঞাতপৰে শুনা কথ্য । ভৱানীপুৰত তথ ॥
ঠাকুৰেবে গৈসন্ত গোপাল পাছে । যথাত ঠাকুর আছে ॥ ২২৮

পুনৰ মিলন	গোপালে পঠালে কৈই ।	দুত নথাকিল বৈই ॥
	ঠাকুৰত কহিলন্তু ।	ভক্তসৰ আসিবন্তু ॥ ২২৯
	পৰঙাই দিনা এথা ।	কহিল সমস্তে কথা ॥
	পুৰুষউত্তমে শুনি ।	কতো বেলি মনে গুণি ॥ ২৩০
	ভৈলা মহা হৰিষিত ।	আনন্দে নধৰে চিত্ত ॥
	পাছে হৰি-ভক্তগণে ।	আইল সৰে বঙ্গমনে ॥ ২৩১
	শুনিয়া পুৰুষোত্তমে ।	বজাইলন্তু ভক্তসমে ॥
	আগবাঢ়ি চলি গৈলা ।	আনন্দে আকুল ভৈলা ॥ ২৩২
	বোলে সৰে প্রীতি-ভাৱ ।	সৰ্বঙ্গে পুজক গাৱ ॥
	গোপালে পাইলন্তু গৈয়া ।	আনন্দে নধৰে হিয়া ॥ ২৩৩
	আসন দিয়াইলা পাৰি ।	বসিলন্তু ছয়া শাৰী ॥
	নমি পাছে জামু শিবে ।	পুৰুষোত্তমক ধীৰে ॥ ২৩৪
	বুলিলন্তু মূছতৰ ।	আইলা সৰে মোৰ ঘৰ ॥
	আমাসাৰ বৰ ভ'গ ।	পাইলোঁ তোমাসাক লাগ ॥ ২৩৫
	শঙ্কৰৰ নাতি বুলি ।	গৰ্বে যুৰোঁ বাছ তুলি ।
	শঙ্কৰ-মাধৱ ছই ।	জানা এক বস্তু ছই ॥ ২৩৬
	তাহানে আদেশ বাধি ।	ভৈলোঁ মই অপৰাধী ॥
	ইটো অপৰাধচয় ।	ক্ষমিয়োক সমস্তয় ॥ ২৩৭
	বোলে ভক্তসৰে বাপ ।	আমাত সিঁজিল পাপ ॥
	শঙ্কৰৰ নাতি তুমি ।	তোমাৰ অধীন আমি । ২৩৮
	তোমাক নিয়ম কৰোঁ ।	ইহাতে সে সৰে মৰোঁ ॥
	আমাৰ মৰাধি দোষ ।	এৰিয়োক অসন্তোষ । ২৩৯
	উঠি আগবাঢ়ি গৈলা ।	কৃতাজ্ঞলি ছয়া বৈলা ॥
	ঠাকুৰৰ আশি ছই ।	শ্ৰেমে সলোতক ছই । ২৪০
	আসনৰ ভাৱক্ষণে ।	মহা বঙ্গমনে ॥

গোপালক আলিঙ্গিয়া ।	ধবিলন্ত আশ্বাসিয়া ॥ ২৪১
পুঙ্খ-উত্তমে তথা ।	বুলিলন্ত হেন কথা ॥
গোপালক প্রাশংসিয়া ।	কি যোক আনন্দ দিলা ॥ ২৪২
ইটো উপকাৰচয় ।	শুজিবে নপাৰে । মই ।
*	*
ভক্তসর হুয়া তুষ্টি ।	গোপাল সহিতে উঠি ॥
পৰম হবিষম্ভনে ।	চলি গৈলা নিজ স্থানে ॥ ২৪৫
*	*

পদ

পুঙ্খযোক্তম
ঠাকুরব সত্ত্বত
গুণ-বিচার

আত অনন্তবে শুনা যেন কথা ভৈল ॥
অসম দেশৰ আইল লোক তিনিজন ।
পুঙ্খযোক্তম ঠাকুরব ধানে উপসন্ন ॥ ২৭০
হৰি-ন ম গাই হৰি-ভক্ত সমস্থিতে ।
কতো দিন মানে তিনি আছন্ত তহিতে ॥
বৃদ্ধ বলোবাম নামে আছে একজন
তাৰাসকলত হেন কবিলাহা প্রসন্ন ॥ ২৭১
তোমবাসকলে কাক গুণ মানিছাহা ॥
পুছো তোমাসাত আমি তিনিও করাহা ।
হেন শুনি একজনে মাতিলন্ত পাছে ॥
সি বাজ্যত আমার পঢ়োরা গুজা আছে ॥ ২৭২
সিজনক আমি গুণ মানি আছো মনে ।
আউবজনে বোলে কহো শুনিয়ো এখনে ॥
আমার বংশৰ এক আছে যজ্ঞমান ।
মহা বিচক্ষণ বেদ-শাস্ত্রত প্রধান ॥ ২৭৩
তাহা গুণ মানি মনে আছোহো পূৰ্বত ।
বোলে আউবজনে শুনা মোহোৰ সন্নত ॥

আছিলন্ত পিতৃ মোৰ পৰলোকে গৈল ।
 মাতৃসমে ছয়ো আমি অনাধিত ভৈল ॥ ২৭৪
 বাপৰ অনুজ এক ধোবন্ত আছিল ।
 দিত্ত অধিক কৰি তেহেখে পালিল ॥
 তাক গুণ ম'নি আমি আছোঁহো মনত ।
 কহিলোঁ সমস্ত কথা তোমাৰ আগত ॥ ২৭৫
 সেই বেলা পুৰুষ-ঈশমো আসিলন্ত ।
 এক পাশে আপুন আসনে বসিলন্ত ॥
 পাছে পুৰুষোত্তমক চাৰা বলোৰাম ।
 বোলন্ত ঠাকুৰ তোমাৰে সে হেন কাম ॥ ২৭৬
 ভাল মন্দ বিচাৰ একোকে নচাহাহ ।
 ভকতসৱৰ সঙ্গ সবাকো দিয়াহ ॥
 এহি তিনি গোটা আত কিসৰ সজ্জাত ।
 তিনৰো তিনিটা গুণ কহিছা আমাত ॥ ২৭৭
 শঙ্কৰক যাবাসবে গুণ নোবোলয় ।
 ভাস্কৰৰ সঙ্গ কিয় কৰিবে লাগয় ॥
 পুছি চাৰা তুমি হেঁৱে নোহে এতিক্ষণ ।
 বোলন্ত ঠাকুৰে তিনি কহিয়ো কাৰণ ॥ ২৭৮
 বোলে তিনি বলোৰামে যিবা কহিছয় ।
 নোবোলোঁহো মিছা সত্য স্বৰূপ হোৱয় ॥
 শুনিয়া পুৰুষোত্তমে ক্ৰোধ কৰি মন ।
 ভাস্কৰক বোলে এৰ গুণ এতিক্ষণ ॥ ২৭৯
 তৈৰপৰা তিনি পাছে গুচিয়া আসিল ।
 কতো দিনে পোৰাভিঠা ধানতে বক্সিল ।
 পাছে পুৰুষোত্তমৰ লাগিল সংশয় ।
 বোলে পুছি চাওঁ কোনজনে কিবা কয় ॥ ২৮০

লগৰ লোকক সৰে মাতি আনিলেক ।
 'তোমবাসকলে গুৰু মানি আছা কাক ॥
 ঠাকুৰৰ বুজি সৰে মনৰ আশয় ।
 শঙ্কৰক গুৰু বুলি সমস্তে বহয় ॥ ১৮১
 কোনোজনে কাকো যদি গুৰু বুলিছয় ।
 সিবেলা শঙ্কৰ বিনে আন নকহয় ॥
 শুনিয়া ঠাকুৰ ভৈল হৰিষ মনত ।
 সমস্ত লোকৰ য়েৰে ভৈল একমত ॥ ১৮২
 পুনৰপি ঠাকুৰৰ লাগিল সংগয় ।
 পোবাভিঠীয়াত পুছি চাওঁ কিবা কয় ॥
 আছন্ত পুৰুষোত্তম বসি সমাজত ।
 আসিয়া পৰমানন্দ ভৈল উপগত ॥ ১৮৩
 দেখিয়া পুৰুষোত্তমে মাতি তাসঘাক ।
 বোলন্ত পৰমানন্দ শুনা মোৰ বাক ॥
 পোবাভিঠা থানক সত্ৰৰ কৰি যাহা ।
 ভৱতসৰক হেন কথা পুছি চাহা ॥ ১৮৪
 তাবাসৰে যদি গুৰু শঙ্কৰক কয় ।
 আমি সমে তেৰে প্ৰীতি কৰিভে লাগয় ॥
 যদিবা জেঠাক * গুৰু তেগশ্বে কহয় ।
 তাবাসৰ সমে প্ৰীতি আমাৰ নোহয় ॥ ১৮৫
 জেঠাৰ যতেক কৃত গাউক সৰ্বক্ষণ ।
 শঙ্কৰৰ কৃতত কমন প্ৰয়োজন ॥
 এহি বুলি ঠাকুৰ নমাতি বহিলন্ত ।
 শুনিয়া পৰমানন্দ তেখনে আইলন্ত ॥ ১৮৬

* পুৰুষোত্তমঠাকুৰে মাধৱদেৱক জেঠা বুলিছিল । — সম্পাদক ।

পৰমানন্দক
 বৰপেটালৈ
 গুৰু-
 জিহ্মসাব
 অৰে প্ৰেৰণ

পোষাভিঠা পাই হবি-মন্দিরে বসিলা ।

আমনক লভি হেন বচন বুলিলা ॥

ঠাকুবে হেনয় কামে পঠাইলেক এথা ।

তোমবাসরত পুছিলন্ত ইটো কথা ॥ ২৮৭

শঙ্করক গুণ যেরে কেহো নোবোলয় ।

আমি সমে শ্রীতি কবিবাক নলাগয় ॥

যদি বা জেঠাক গুণ বোলে সর্বলোক ।

শঙ্করদেবর কৃতসর নপটোক ॥ ২৮৮

তাবাসরে যাক গুণ মানি আছে মনে ।

ঠাকুরব সিদ্ধনর কৃতক পটোক সর্বক্ষেণে ॥

প্রশ্ন শুনি হেনয় সঙ্কট-কথা শুনি সর্বজন ।

দললোবে পবন বিষাদ ভৈল সমস্তর মন ॥ ২৮৯

বিষাদ অন্যোঅন্যে বোলে আমি কোন কাম করোঁ ।

মাধরদেবর গুণ শুজিবে নপারোঁ ॥

উপদেশ আমি লভি আছোঁ মাধরর ।

মাধর আমাব গুণ সমস্ত জনর ॥ ২৯০

কেহোজনে বোলে শঙ্করে সে গুণ হয় ।

শঙ্করক গুণ বুলি আতা কহিছয় ॥

হেঠমাথে আছে সরে সিদ্ধান্ত নপাই ।

বোলন্ত বাখিয়ো আরে ইবার গোপাই ॥ ২৯১

গোপাল- নিশ্চয় কবিয়া কেহো সিদ্ধান্ত নেদিল ।

দেবর ভরানীপুসর পবা গোপাল আদিল ॥

বরণেটালৈ নামর মন্দিরে যেরে পাসিবাক চান্ত ।

আগমন হবিভক্তসরে গোপালক দেখিলন্ত ॥ ২৯২

এক পার দ্বাবডলি ভিতবে দিছন্ত ।

আউষ পার গোপালর বাহিবে আছন্ত ॥

সিবেলা পৰমানন্দে দেখি গোপালক ।

সঙ্কুচিত হুয়া মাথা কবিতা তলক ॥ ২৯৩

* * *

আসিলা গোপাল দেখিলেক সৰ্বজন ।

মহা হৰিষিত ভৈল সমস্তব মন ॥ * * ২৯৫

* * *

দেখন্ত ভকতসর নিশবদ আতি ।

পুছিলো গোপালে কথা তাসদ্বাক মাতি ॥ ২৯৬

বোলন্ত ভকতসর কিসর বিষাদ ।

পাইলে তোমাসাক আসি কোন বা প্রমাদ ॥

সমস্তবে দেখে কেনে বিবর্ণ বদন ।

নিশবদে আছা কেনে হুবুলি বচন ॥ ২৯৭

বিষাদক তেজিয়া হৰিষ কবি মন ।

গোপালক চাই হেন বুলিলা বচন ।

আসিছে পৰমানন্দ হুরো পৰিচয় ।

আপুনি পুছিয়া চায়ো কিবা কহিছয় ॥ ২৯৮

বোলন্ত গোপালে আমি পুছোঁহো তোমাত ।

কিবা কার্যে আইলা এথা কহিয়ে আমাত ॥

গোপালব আগে কথা কহিলা সমস্ত ।

প্ৰকষোন্তমে দুলি পঠাইলেক যত ॥ ২৯৯

গোপালব

শুনিয়া গোপালে অসন্তোষ বর ভৈলা ।

পৰিগ্রহ

ঠাকুরেও হেন কথা বুলিয়া পঠাইলা ॥

শঙ্কর হোরন্ত গুরু মাধব নোহন্ত ।

কিসক ইসর কথা পুছি পঠাইলন্ত ॥ ৩০০

* * *

তুমি কাক গুরু মানি আছাহা মনত ।

কহিয়োক শুনোঁ আরে সবাবো আগত ॥ ৩০১

ঠাকুরে কাহাক মৌন আহয় সৰ্বথা ।
নমস্কে আগে কাহিয়োক শুনৌ রুখা ॥

য়েতিয়া শঙ্কবদেব আহন্ত সাকাত ।
আর্জু পাবি ঠাকুরেও বসন্ত কোলাত ॥ ৩০৩

তাসদ্বাষ গুণ কেনে ভৈলন্ত শঙ্কব ।
ইমন্ত সংশয়চয় গুচায়ো মনব ॥

পৰমানন্দ শুনিয়া পৰমানন্দে হেনয় বুলিলা ।

উক্ত

[যি কালত মোব বাপ বাজা ধবি নিলা ॥ ৩০৪

অনেক নিকাব পিছু-মাতৃক দিলেক ।

তালদ্বাক ভোটত ক্রয়ণ কবিলেক ॥

আগক নবাড়ে ডবি আঙ্গাব দেখয় ।

পাছক চাহন্তে দেখে নাহি তমোময় ॥ ৩০৫

নিবে নপাবিগা পাছে উলটাই দিল ।

ধন দিয়া ভক্তসরে মেলাই আনিলা ॥

মাতৃব গৰ্ভত যত নিকাব লভিলোঁ ।

সেহি সময়ত পাছে আমি উপজিলোঁ ॥ ৩০৬

আপুন থানত আছা শঙ্কব গোসাঁই ।

কোলে কবি মাতৃ মোক নিলা সেহি ঠাই ॥

মাতৃব কোলাব পৰা পিছু পাছে লৈলা ।

শঙ্কব পাৱে মোব মাথা দিয়া ধৈলা ॥ ৩০৭

বোলন্ত শঙ্কব শুনিয়োক নাবাগণ ।

ভৈল রুজ শুনি তবু তুখব মোচন ॥

পৰম আনন্দ আমি সমস্তব ভৈল ।

সিবেলা পৰমানন্দ নাম মোব ধৈল ॥ ৩০৮

ধৈলা নাম চবণে কবিলোঁ নমস্কাৰ ।

শঙ্কবে পৰম গুণ জানিবা আমাব ॥

গোপালব শুনিয়া গোপালে বুলিলন্ত হেন বাক ।
 সিদ্ধান্ত কোনো বেলা কোনো জনে নোলগয় কাক ॥ ৩০৯
 এতেকতে তাবা গুণ ভৈল পেহি জনে ।
 পিতৃ মাতৃ নাম কাকো দিয়ন্ত যতনে ।
 তেবে সিসরক গুণ বুলিবে লাগয় ।
 তয়ু গুণ শঙ্কর যি জানিলোঁ নিশ্চয় ॥ ৩১০
 শুনিয়া পৰমানন্দ ভৈল অধোমুখ ।
 লজ্জা ছয়া আহন্ত মনত কবি দুখ ॥
 পুনৰপি গোপালে বুলিলা তাস্থাক ।
 শুনিয়ো পৰমানন্দ আমাসাৰ বাক ॥ ৩১১
 দিবে নপাবিয়া একো সিদ্ধান্ত ইহাৰ ।
 উলটায় পুত্ৰ গুণ বিচাৰে আমাৰ ॥
 কহৌ যেন যুগুতি শুনিয়ো সাৰেসাৰ ।
 উৰ্দ্ধবাহু ছয়া আমি কৰৌ অঙ্গীকাৰ ॥ ৩১২
 যর হোই বাংশে গোটে ষাঠি হাত মান ।
 উপৰে পতাকা আৰিবন্ত থানে থাম ॥
 তাত বহু চিত্র কাম কৰিব যতনে ।
 মিৰজিবে ঠাই ঠাই মাণিক বতনে ॥ ৩১৩
 যছন্তৰ সেনাসৰ কাছি বঙ্গমনে ।
 স্মৃতিত ছয়া নামা বসনে ভূষণে ॥
 যত বাস্তৱ্য বাইব কৰিয়া উৎসৱ ।
 চাৰি পাশে নৃত্যগীত কবি হৰিবর ॥ ৩১৪
 হেন ঘেৰে সময়ত কহিবে বৃদ্ধায় ।
 "আমাৰ আমাসাৰ ইষ্টগুণ মাধৱ পোসাঁই ॥
 ইষ্ট-গুণ বুলিবাৰা গুণ তেহে শঙ্কৰ মোহর ।
 মাধৱ, গুণবো মাধৱক আবাসনে গুণ বুলি কয় ॥ ৩১৫

পৰমগুৰু
শ্রীমন্ত শঙ্কৰ

শঙ্কৰ-মাধৱ দুই একে কলৈৱৰ।
গুৰুৰো পৰম গুৰু শ্রীমন্ত শঙ্কৰ ॥
শঙ্কৰে সে গুৰু য়েৰে মুহি আমাৰ।
কিমতে মাধৱ গুৰু ভৈলন্ত আমাৰ ॥ ৩১৬
সমাজত ইটো কথা কৈবা ঠাকুৰত।
বুলিবা গোপাল সমে সবাবো সন্মত ॥
শুনিয়া পৰমানন্দ * * * ৩১৭
* * * গৈয়া নটবাউসীত।
পাছে পুৰুষোত্তমৰ পাইশা সন্নিহিত ॥ ৩১৮
* * *

উত্তৰ শুনি
ঠাকুৰৰ বিষাদ

যেন যেন বচন গোপালে বুলিলেক।
সেহি সেহিকপে ঠাকুৰত বহিলেক ॥ ৩২১
শুনি ঠাকুৰৰ মনে বিষাদ মিলিল।
টেক কৰি চাই বলোৰামক বুলিল ॥
তোমাৰে সে বোলে ইটো কথাক পুছিলোঁ।
ইকথাক পুছি বৰ লঘুঘাত ভৈলোঁ ॥ ৩২২
* * *

চুলাৰি

পুৰুষউত্তম	ঠাকুৰে মনত
গোপালৰ	বিষাদ লভিলা পাছে।
সিদ্ধান্ত শুনি	ঐত যেন ভৈল পোৰাভিঠা সত্ৰে
বৰপেটাত	ভাক কঠোঁ শুনা পাছে ॥
লকলোৰে	গোপালদেৱৰ শুনিয়া সিদ্ধান্ত
	হৰিষ সমস্তমন।

সন্ধ্যা . আনন্দ-উৎসব ভৈল তাস্থাৰ

উল্লাস কবয় মন ॥ ৩২৮

আংবাটি সরে হাতঘোৰ কৰি

বুললা হেন বচন ।

অপাৰ সাগৰে পৰি তল যাওঁ

উদ্ধাবিলা এতিক্ষণ ।

আজি যোব আমি তোমাক নপাওঁ

নশিলোহন্তে সমূলি ।

কোন বা দুষণ সিদ্ধান্তক আমি

পঠাইলো হোহন্তে বুলি ॥ ৩২৯

এতেকে সবাকো বাধিলা আপুনি

আমিয়া বাপ ইবাৰ ।

এহি বুলি সরে প্রশংসিবে লৈলা

গোপালক বাৰেবাৰ ॥

বোলন্ত গোপালে দেখা দেখা সঙ্গে

কিনো নিদাকণ কাম ।

এহি তিনিজন কিহেতু খেদাই

পঠালেক বলোৰাম ॥ ৩৩০

ইসহে যতপি শঙ্কবে সে গুণ

পূৰ্বত মামি আছয় ।

যেৱে সদসঙ্গ ভৈল আসস্থাব

কিসক এত আসয় ॥

ভক্ত-দৰ্শন ভক্তসম্বন্ধ সঙ্গত শুনন্তে

মহিমা হৈব পাছে শুদ্ধ-ভাব ।

ব্যাখ্যা অৱশ্যে শঙ্কৰ ঈশ্বৰ বুলিয়া

ভজিবে তাহান পাৰ ॥ ৩৩১

এতেকে অজ্ঞানী জনক ভকতে
 কবন্ত কৃপা অপার ।
 দেহব তুল্যভ সঙ্গ ভকতব
 লভিয়া হোরে উদ্ধার ॥
 আমার সিদ্ধান্ত শুনি তোবাসরে
 ভৈল্লাহা মহা সন্তুষ্ট ।
 যদি নাষায়ণ ঠাকুরে ইসর
 সিদ্ধান্ত কবয় পুষ্ট ॥ ৩৩২
 গোপালব তেরে সে সিদ্ধান্ত হোরয় ইহাব
 সিদ্ধান্ত আমার মনে লরয় ।
 সম্পর্কে বুঢ়া ঠাকুরত আসা পুছি চাওঁ
 নাষায়ণ তাবা কেনমতে কয় ॥
 ঠাকুরব হেন ঘেরে বাণী শুনি সর্বজনে
 আভিমত বুলিলন্ত এহি হোক ।
 লিঙ্গাল গোপাল সহিতে যাইবাক লাগিয়া
 সাজিলন্ত ভক্তলোক ॥ ৩৩৩
 যেরে হবিষতে গোপাল সহিতে
 চলি যাস্ত ভক্তগণ ।
 মধুবাদাসক যাহান্তে সরেও
 বুলিলা হেন বচন ॥
 নাষায়ণ ঠাকুর আগত তোমবা
 জুবুলিবা একো বাক ।
 যি বুলিবে লাগে কথার-লাগব
 বাপে বুলিবন্ত তাক ॥ ৩৩৪
 নিষেধ বচন শুনি সর্বজন
 পথত চলিয়া যাস্ত ।

কডোঁকগে গৈই পাই সেহি ঠাই
নাৰায়ণে দেখিলন্ত ॥

জানিলা গোপাল আনিলা এখাক
হৰি-ভক্ত সম্বন্ধিতে ।

আগবাঢ়ি গৈয়া হৰিয়ে সবাবো
চাপিলা সবে সাক্ষত ॥ ৩৩৫

পৰম সাদৰ কৰিয়া সবাকো
আসন বঢ়াই দিলা ।

এক ভিত্তি হয় ভকতসকলে
তাঁহাত সবে বসিলা ॥

গুৰাপাণ লৈয়া অৰ্চিলা সবাকো
সাদৰ কৰিয়া তথা ।

কিবা প্রয়োজনে আইলা তোবাসবে
কহিয়ো আশাত কথা ॥ ৩৩৬

* * *
বোলন্ত গোপালে শুনিয়ো ঠাকুৰ
আমাসাব প্রয়োজন ॥

পুৰুষ-উত্তম ঠাকুৰে পঠাই
দিলা ভষু তনয়ক ।

পোষাভিষ্ঠীয়াত বোলে পুছি চাহ
গুৰু মানি আছে কাক ॥ ৩৩৭

ভাসবাব আগে কহিলৌহো আমি
শঙ্কৰ মাধৱ হুই ।

পৰম ঈশ্বৰ একে কলেৱৰ
গুৰু আমাসাব হুই ॥

ভেদ কবি তাবা পুছি পঠাইলন্ত
বুলিলোঁ আমি অভেদ ।
যুটা ঠাকুরত আসা পুছি চাওঁ
কেনে দেহু পৰিচ্ছেদ ॥ ৩৪২

শুনি নাবায়ণে হাসিয়া বোলন্ত
আমাবো কহিবে লাগে ।
ঘেনমতে আমি লভিলোঁ দুইহাকো
কহোঁ তোমাসাব আগে ॥

কৃষ্ণ লগত পূর্বে অর্জুন
সিহতে কৃষ্ণ
তিনি সহকর স্বরূপ কবিয়া জানিবা আমাবো
মাধরত তেহু ভৈল ॥ ৩৪৪

কৃষ্ণ অর্জুন একে কৃষ্ণ নাম
জানিবা আক নিশ্চয় ।
এতেকে কৃষ্ণক সখি বুলি মাতে
কুন্তীসুত ধনঞ্জয় ॥ ৩৪৫

শেসীৰ তনয় হোন্ত ধনঞ্জয়
সহকর তেহু ভাই ।
সি কারণে ভ্রাতৃ বোলয় কৃষ্ণক
জানা এহি অভিপ্রায় ॥

উভয় সেনার মাঝে বথ থাপি
উপদেশ কহিলন্ত ।
সেহি সে নিমিত্তে কৃষ্ণক অর্জুন
ইষ্ট গুণ মানিছন্ত ॥ ৩৪৬

উভয় সেনার মাঝে বথ থাপি
উপদেশ কহিলন্ত ।
সেহি সে নিমিত্তে কৃষ্ণক অর্জুন
ইষ্ট গুণ মানিছন্ত ॥ ৩৪৬

উভয় সেনার মাঝে বথ থাপি
উপদেশ কহিলন্ত ।
সেহি সে নিমিত্তে কৃষ্ণক অর্জুন
ইষ্ট গুণ মানিছন্ত ॥ ৩৪৬

উভয় সেনার মাঝে বথ থাপি
উপদেশ কহিলন্ত ।
সেহি সে নিমিত্তে কৃষ্ণক অর্জুন
ইষ্ট গুণ মানিছন্ত ॥ ৩৪৬

উভয় সেনার মাঝে বথ থাপি
উপদেশ কহিলন্ত ।
সেহি সে নিমিত্তে কৃষ্ণক অর্জুন
ইষ্ট গুণ মানিছন্ত ॥ ৩৪৬

উভয় সেনার মাঝে বথ থাপি
উপদেশ কহিলন্ত ।
সেহি সে নিমিত্তে কৃষ্ণক অর্জুন
ইষ্ট গুণ মানিছন্ত ॥ ৩৪৬

তাৰা দেখোঁ দোষ বুলি ইহাক জানিলা ।
 কি, কাৰণে মহাদেবে আক নমনিলা ॥ ৪৮২
 মহাস্ত্ৰানবৃদ্ধ তেস্তে সবাতো অধিক ।
 সাত্ত্বিক দেৱক আগ কৰিলন্ত কিং ॥
 পৰম ধাৰ্ম্মিক পাপ-পুণ্যক জানয় ।

কৈয়ো ভালমতে যেন গুচয় সংশয় ॥ ৪৮৩
 শুনি ভক্তসৰে একো সিদ্ধান্ত নপাইল ।

অন্তোঃস্বৰ্গে সবাকো সৰ্ব্বো আছা চাই ॥

তৰাৰী
 পুৰুষোত্তমৰ
 বৰণেটোৰ
 পৰা ভৱানী-
 পুৰৈ যাত্ৰা

বাপ পুৰুষোত্তম সেই সমাজে আছয় ।

বোলা মোৰ ঐত থাকিবাক নলাগয় ॥ ৪৮৪

নগৰীয়া-আতাই দেখোঁ কৰিলাহা প্ৰশ্ন ।

নকৰি সিদ্ধান্ত বসি আছে সৰ্বজন ॥

এতেকে জানিলোঁ এথা থাকিব নলাগে ।

গৈল আৰা এৰ হস্তে দিন দশ আগে ॥ ৪৮৫

এতেকে ভৈলন্ত দেখোঁ কথাৰ চতুৰ ।

যাওঁ তথাকে সে সুখ লভিবোঁ প্ৰচুৰ ॥

এহি বুলি বাপ পুৰুষোত্তম তৈক গৈলা ।

ভৱানীপুৰত দুয়ো একধান ভৈলা ॥ ৪৮৬

* * *

হাসিয়া গোপালে হেন কথা পুছিলন্ত ॥

চাৰিটা শুনিয়োক আৰে তুমি আমাসৰ বাক ।

উদ্ভাসৰ চাৰিগোটা উদ্ভাদ বুলিয় আৰে কাক ॥ ৪৮৭

বিভাগিয়া অৰ্থ তাৰ কহিয়োঁ আমাত ।

শুনিয়া পুৰুষোত্তমে জুৰি যোবহাত ॥

তাৰা বোলে কি কহিবোঁ শুনিবাব নাই ।

বোলন্ত গোপালে চাৰি উদ্ভাদে পাই ॥ ৪৮৮

লৈয়া ফুৰায় পুৰুষক ঠাই ঠাই ।
 যিহেতু ইহাৰ তুমি অৰ্থ বুজা নাই ॥
 যিকালত উদ্গাদে এবয় পুৰুষক ।
 নিজ থানে পাৰে সিটো সকলো সুখক ॥ ৪২৭
 এহি বুসি গোপাল দেৱতা মৌন ভৈলা ।
 পুৰুষ উত্তম সেহি ধানতে বঞ্চিলা ॥
 গোপালদেৱৰ পাৱে শৰণ পশিয়া ।
 পৰম আনন্দভাৱে নধৰন্তু হিয়া ॥ ৪২৫

*

*

*

নগৰাধাৰ
 সনাতন আৰু
 পুৰুষোত্তম

বাপ সনাতন বাপ পুৰুষ-উত্তম ।
 মহা ধৰ্ম্মশীল নাহি দুইহস্তক সম ॥ ৪২৭
 দেৱ গোপালত দুইৰো ভৈলেক বিশ্বাস ।
 সৰ্বদায়ে নেৰা ছয়ো গোপালৰ পাশ ॥
 এক দিনা দুয়োজনে কথা আলোচিলা ।
 গোপালৰ নিৰুটত দুই-হস্তো বসিলা ॥ ৪২৮
 পুৰুষোত্তমে বোলে বাপ সংশয় আছয় ।
 বিদ্যামানে আম'সাৰ গুচায়ো সংশয় ॥
 দেৱৰো দেৱতা হৰি সৰ্বাতো অপৰ ।
 তাক কেনে লুপুত কৰিলা মহেশ্বৰ ॥ ৪২৯

দুয়োৰে
 সংশয়-ছেদ

কেনে দেৱ আদ্য কৰি ঢাকিলা হৰিক ।
 গৰিহিত কৰ্ম্ম কেনে কৰিলন্তু কিক ॥
 কোন চাৰিগোটা বাপ উদ্গাদ হোৱয় ।
 ছেদিয়ো মনৰ ইটো ছগোটা সংশয় ॥ ৫০০
 হেন শুনি গোপালৰ কৃপা উপজিল ।

তিনিটা

সদয়হীনয়ে আতি দুইহাকো বুজিল ॥

সকট

শুনা কহোঁ তিনিগোটা সকট আছয় ।

ধৰ্ম্ম, ব্যৱহাৰ আৰো উভয় হোৱয় ॥ ৫০১

বারহাব-সঙ্কট সুধব্বাকুমাৰৰ ।
 উভয়-সঙ্কট যেন ভৈল কাশ্যপৰ ॥
 ধৰ্ম্মৰ সঙ্কটে যেন পাইল শঙ্কৰক ।
 শিবৰ প্ৰবন্ধে সে তিনিও এবাইল সঙ্কটক ॥ ৫০১
 ধৰ্ম্ম-সঙ্কট শুনা আৰে কহোঁ যেন সঙ্কট ধৰ্ম্মৰ ।
 আদি কৃত যুগে শুদ্ধ ধৰ্ম্ম-তত্ত্বপৰ ॥
 যত লোকমানে পূৰ্বে সত্যত আছিল ।
 হৰি-ভক্তি-বাতিৰে কে আন নজানিল ॥ ৫০২
 বৈকুণ্ঠত বাসামাত্ৰ সখাৰো মিলয় ।
 সমস্তে দেৱৰ পূজা গুচিল নিশ্চয় ॥
 বোলে দেৱে আমাৰ ভাগিল সৰে ভাস ।
 আমাসাক চৰাই বৈকুণ্ঠত লৱে বাস ॥ ৫০৩
 দেৱনাম ধৰিবাৰ আছোঁ ধিক ধিক ।
 মিছাতে সে দেৱনাম বোলাওঁ আমি কিক ॥
 এহি আলোচিয়া দেৱে কৰিলা কপট ।
 যেন চুই দানৱে দৌলৰ ভাঙে ঘট ॥ ৫০৪
 সি বেলা হৰৰ ধৰ্ম্ম-সঙ্কট মিলিল ।
 সকল দেৱৰ লগে বিযুক্ত চিত্তিল ॥
 সৰাৰ মধ্যত মহাদেৱ কৰা ধ্যান ।
 দেখিলন্ত সৰেও বিযুক্ত বিদ্যমান ॥ ৫০৫
 পাছে হৰি হাসি বুলিলন্ত হেন বাণী ॥
 শুনিয়েক আমাৰ বচন শূলপাণি ॥
 বিষ্ণু-সংস্ৰ কৰিছো আগম নামে শাস্ত্ৰক প্ৰচাৰ ।
 নামেৰে দেৱতাৰ পূজা যেন মিলয় অপাৰ ॥ ৫০৬
 আগম-শাস্ত্ৰ-হেন শুনি হৰে বিনাইলন্ত যোৰহাত ।
 বচনাৰ অমোচন পাপ বৰ সিজিব আমাত ॥

দোষ-গুণি

মাধৱে বোলন্ত ভাল তৰিলা দুষণ ।
 সঙ্গশ্ৰক নামে তযু পাপ চইবে ভয় ॥ ৫০৮
 এহি বুলি বিফু দেৱতাৰ হিদামানে ।
 তেতিক্ষণে আগতে ভৈলন্ত অন্তৰ্দ্ধন ॥
 এহি ধৰ্ম্ম-সঙ্কট মিলিল গুৰুতৰ ।
 মহাযত্ন কৰিয়া এৰাইলা মহেশ্বৰ ॥ ৫০৯

* * *

পুৰুষোত্তম
 পৰিগ্ৰহত পুনৰ
 ৰহস্য-বাখ্যা

শুনি দেৱ গোপালেও বোলন্ত সাম্প্ৰতে ।
 কহিলোঁ প্ৰসিক্ত কথা পুৰাণৰ মতে ॥ ৫১২
 কহিবোঁ ৰহস্য ইটো কথা বিপৰীত ।
 মহাসাধুসকলৰ শুনতে উচিত ॥
 কৃত যুগ নিগুণ-সাধুক বুলি কয় ।
 যত সদকৃত্য মানে তাহাতে আছয় ॥ ৫১৩
 তাক্স উপাসিলে সদকৃত্য সাক্ষ হয় ।
 এতেকে সে কৃত যুগ সাধুক বোলয় ॥
 কপট কাৰণ ভৈল সবে ৰোণ ।
 বিমুদতা-গুণে যেন ভৈলেক ঢাকন ॥ ৫১৪
 নিগুণ-স্বৰূপ যাটো দেৱ সনাতন ।
 ঢাকিয়া থৈলেক তাক্স কৰিয়া যতন ॥

নিগুণ-তত্ত্ব
 নাৰায়ণ

শুনা তত্ৰ পৰম নিগুণ নাৰায়ণ ।
 ঈশ্বৰো ঈশ মহাহৰি নিৰঞ্জন ॥ ৫১৫
 কালৰো নিয়ন্তা কাল দেৱো দেৱতা ।
 পৰিপূৰ্ণ মহাকৃষ্ণ বিধিৰ বিধাতা ॥
 কৰ্ত্তা হৰ্ত্তা সমস্তৰে কৃষ্ণে সে ঈশ্বৰ ।
 নাই নাই যাত পৰে দেৱতা অপৰ ॥ ৫১৬
 এতেক সে হৰি নিজ বিনোদ প্ৰকাশি ।
 আপোনাক আপুনিয়ে থাকন্ত উপাসি ॥

এহি তিনি পোটা সম্বন্ধ আমাৰো

মাধৱত ছয়াছয় ।

মাধৱে সহিতে কৰাইলা সখিত্ব

শঙ্কৰে যাতে নিশ্চয় ॥

শঙ্কৰ দেৱৰ চৰণত যাতে

পশিলোঁ ছয়ো শৰণ ।

মাধৱত ভাতৃ সম্বন্ধ জানিবা

ছয়াইছে এহি কাৰণ ॥ ৩৪৭

শঙ্কৰ-মাধৱ

শঙ্কৰ মাধৱ অভেদ যি হেতু

অভেদ

সমর্থ ছয়ে হোৱয় ।

এতেকে আমাৰ মাধৱে সে গুৰু

নাহিকে আত সংশয় ॥

গোপালক চাই বোলে নাৰায়ণে

সমস্ত জানা আপুনি ।

গোপালৰ

পৰম সন্তোষ ভৈলোঁ আমি সৱে

সিদ্ধান্ত

তোমাৰ সিদ্ধান্ত শুনি ॥ ৩৪৮

নাৰায়ণ

আত পৰে আন সিদ্ধান্ত নাহিকে

ঠাকুৰৰ

জানোঁহোঁ আমি নিশ্চয় ।

পূৰ্ণ সমর্থন

ইটে। সিদ্ধান্তক লাৰিবাক প্ৰতি

কাহাৰো সামৰ্থ্য নাই ॥ * * ৩৪৯

*

*

*

হেনয় বচন

শুনি সমস্তৰে

হৰিষ ভৈল অপাৰ ।

*

*

*

ঠাকুৰক চাই

সৰাকো সম্মুখি

গোপালে বুলিবে লৈলা ॥ ৩৫০

*

*

*

ছবি

শঙ্কৰ মাধৱ দুই হৃদয়ৰ বস্তু তেহু
 গোপালৰ আমাৰ জানিবা সাম্প্ৰত ॥ ৩৫৫
 মন্তব্য ঠাকুৰৰ তীক্ষ্ণতৰ বজ্ৰসম বাক্য অস্ত্ৰে
 হৃদি বিদাৰিলা বৰ টানে ।
 শঙ্কৰক মাধৱক অদ্বৈতক দ্বৈত বোলে
 তাতে সে মৰন্তে আছোঁ প্ৰাণে ॥
 এতেকে সে ঠাকুৰত উলটাই পুছিলোঁহো
 গুৰুৰ নিৰ্ণয় যেনমত ।
 আমাৰ ইসৰ কথা পুছিবাক নলাগয়
 জানোঁ আমি সৰ স্বৰূপত ॥ ৩৫৬
 যিহেতু পুৰুষোত্তম শ্ৰীশঙ্কৰৰ নাতি
 সি কাৰণে মান্য তাসম্বাৰ ।
 সি হেতু আমাৰ গুৰু বিচাৰিবে নলাগয়
 এতেকে সে জানিবা আমাৰ ॥
 এহি বুলি গোপালেও নাৰায়ণ ঠাকুৰক
 কৰিলন্ত আশ্বাস বচনে ।
 ভকতসকলে উঠি জয়া মহা মন তুষ্টি
 নিজ স্থানে গৈলা বজ্ৰ মনে ॥ ৩৫৭

পদ

কায়স্থপাৰব	আত পাছে * কহৌ কথা শুনা অমুক্তম।
দ্বিজ পুৰুষো-	কায়স্থপাৰব বাপ পুৰুষ-উত্তম ॥ ৪৭০
নামৰ চৰিত্ৰ	তাসম্বাৰ ভৈল মনে গৃহত বৈবাগ্য।
	বিষয়ব শ্ৰবক কবিল পৰিত্যাগ ॥
	লভিবৌ ভকতি বুলি গুণে মনেমন।
	আপুন বাসাক ছাৰি কবিল গমন ॥ ৪৭১
	দেবেবাপাৰত দ্বিজ গোপালৰ থান।
	তান সঙ্গে বঞ্চিলন্ত কতো দিন মান ॥
	প্ৰতিমাদি পৰিচৰ্যা কৰ্ম কবিলন্ত।
	ঠৈব হস্তে পাছে তাৰা ভাটীক গৈলন্ত ॥ ৪৭২
	সমস্তে তীৰ্থত স্নানি পুনু আসিলন্ত।
	পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ সঙ্গে বহিলন্ত ॥
	তথা হস্তে পোৰাভিঠা থানক আসিল।
	নগৰীয়া-বাপ সমে একত্রে বঞ্চিল ॥ ৪৭৩
	পাছে বাপ সনাতনে চিহ্নিলা উপায়।
	ভরানীপুৰক গৈলা গোপালৰ ঠাই ॥
	গোপাল দেৱত হস্তে লভি উপদেশ।
	ওচিগ মনৰ যত সংশয় নিশেষ ॥ ৪৭৪
	গোপালৰ মুখে কথা শুনি প্ৰতিনিতি।
বৰপেটাত	দিনেক আসিলা পোৰাভিঠাক সম্প্ৰতি ॥
নগৰীয়া	ভকতসৱত হেন প্ৰশ্ন কবিলন্ত।
আতাৰ ভ্ৰম	সৰ্বজ্ঞান শিৱ সাধু সমস্তে জ্ঞানন্ত ॥ ৪৭৫

* চৰিত-পুথিখনিৰ এই পদৰ আগতে নগৰীয়া-মাতা সনাতনদেৱে তীৰ্থ
 পৰ্যটন কৰি আহি বৰপেটাত কিছুদিন বাস কৰি থকাৰ কথা উল্লেখ আছে।
 —সম্পাদক।

তত্ত্ব-অর্থ-গিচাবত আপুনি পার্গত ।
 তাসম্বাৰ সম ভক্ত নাহিকে লোকত ॥
 জগতৰে আদি গুৰু হবিবিনে নই ।
 তাক লোপ কৰি কেনে কবিলে অন্য'য় ॥ ৪৭৬
 পৰম ঈশ্বৰ হবি তাক চাবিলন্ত ।
 কোন দেৱ আত্মে প্ৰতিপাত্ত কবিলন্ত ॥
 ইটো কথা মোৰ মনে মিলল প্ৰচুৰ ।
 ক'হিয়োক আমাত সংশয় হোক দূৰ ॥ ৪৭৭
 শুনিয়া ভক্তসৱে দিলা সন্মিধান ।
 কবিলে আগম-শাস্ত্ৰ শিৱ সৰ্বজ্ঞান ॥
 সাধ্বিঃ দেৱক আত্ম কবিলে নিৰ্ণয় ।
 প্ৰকাশিলে বিষয়ৰ সূত্ৰ-ভোগচয় ॥ ৪৭৮
 পৰম ঈশ্বৰ হবি বৰিলা লুপ্ত ।
 মাধৱৰ সেৱা-ধৰ্ম্ম ভৈলেক গুপ্ত ॥
 বাপ সনাতনে শুনি কাঁৱলা দৃশ্য ।
 কামৰূপী ৰাজগুৰু ক'ৱে যে ভূষণ ॥ ৪৭৯
 তাক নবনাথায়ণে বচন বুলিলা ।
 দেৱীক বৰ্ণায় শাস্ত্ৰ কাৰিক দিলা ॥
 শুনি ৰাজগুৰু মনে পাইলা অসন্তোষ ।
 আত কৰি আন কোন আছে বৰ দোষ ॥ ৪৮০
 গুপ্ত অঙ্গ আদি কৰি দেৱীৰ বৰ্ণাইবোঁ ।
 নখ-কেশ-হস্ত-পদ আদি নিবন্ধিবোঁ ॥
 হবি ভক্তসকলৰ হুছি ব্যৱহাৰ ।
 কেনে ধৰ্ম্ম নষ্ট কৰিবোঁহো আপুনাৰ ॥ ৪৮১
 এহি বুলি গুৰু সিটো ৰাজ্যক ছাবিলা ।
 বেহাৰ নগৰে গুৰু তৈত নবন্ধিলা ॥

ৰাজগুৰু

কপ্তভূষণৰ

উদাহৰণ

যি কালত হৰি নিজ বিনোদ ঢাকয় ।

কেহো জনে তাক তৰিবাক নপায় ॥ ৫১৭

বিশেষত হৰি-হৰ এক বস্তু হয় ।

বিষু-বৈফরক শাস্ত্রে ভিন্ন নকহয় ॥

পৰম চৰ্খট ইটো কালৰ বিপাক ।

সামান্বেও কোন জনে এবাইবে ইহাক ॥ ৫১৮

ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত সমস্তে মিলায় ।

আত কিছু মনে একো নাহিকে সংশয় ॥

এহি হেতু তাক কোনে ঢাকিবে পায় ।

স্ব-প্রকাশ আৰণ আপুনি হোৱয় ॥ ৫১৯

এহি বলি গোপাল দেৱতা বহিলন্ত ।

পুনৰপি পুষ-উত্তমে পুছিলন্ত (১) ॥

* * *

গোপাল- এতেকে সাধুৰ কেৱে দোষ নেদেখিবা ।

দেৱৰ তথা যিটো বিহে বাক্য তাকে আচৰিবা ॥ ৫২৬

উপদেশ মহন্তজনক যিটোজনে নিন্দা কৰে ।

যত দুৰ্বাসনা পাপে তাক বেঢ়ি ধৰে ॥

যিটো মহন্তৰ বাক্য সততে কৰয় ।

যত সুবাসনা পুণ্যে তাক আৱৰয় ॥ ৫২৭

* * *

(১) পুৰ্বোক্তমৰ পৰিৱৰ্ত্তনৰে গোপালদেৱে দেৱ-দৈত্যৰ বিবাদৰ কাৰণে হোৱা কাশ্যপৰ উত্তৰ-সঙ্গট আৰু হংসকৰজ ৰাজান পুত্ৰ স্বধৰ্ম্মাৰ ব্যৱহাৰ-সঙ্গটৰ কথা বিবিধ বুজাই দিয়াৰ কথা সেই উদ্ধৃত-পুৰিত আছে। —সম্পাদক।

চুলাবি

চাষিটা	গোপাল কপালে	কহিবে লৈলন্ত
উদ্যাদ	পুরুষোত্তমর আগে।	
ব্যাখ্যা	চাবি-গোটা উদ্যা- দক কহেঁ আরে	
	কুনিয়োক মহা ভাগে ॥	
বসিংহ- উদ্যাদ	নুসিংহ-উদ্যাদে	ধবে যেতিক্ষণে
	মনত মিলে আগ্রহ।	
	ইন্দ্রিয়র ভোগ	বাঞ্ছয় সতত
	সমস্ততে মিলে গ্রহ ॥ ৫৪৫	
দেব-উদ্যা	দেব-উদ্যাদে	ধবে যেতিক্ষণে
	সবাকো দেখে নখর।	
	লকল ভোগক	মায়াময় দেখে
	বৈরাগ্য মিলে মনব ॥	
	নুসিংহ-উদ্যাদে	সবাকো খোজয়
	দেরে যে পাঠিলে এবয়।	
মধুমতি-উদ্যা	মধুমতি পাঠিলে	হোরে মাতোরাণ
	জ্ঞতি-জ্ঞান নাহিকয় ॥ ৫৪৬	
	পুত্র-দাবা-ধন	বিষয়-সুখত
	হোরে আতি অচেতন।	
	সংসার-সাগরে	তল গৈল সিটো
	বাতুল যেন লক্ষণ ॥	
ভক্তি-উদ্যা	ভক্তি-উদ্যাদে	ধবে যেতিক্ষণে
	পাসবে সরে সংসার।	
	কৃষ্ণ গ্রাহে ধবি	চিহ্নক নেবয়
	চেতন নাহিকে গাব ॥ ৫৪৭	

কতো অলৌকিক বচন বোলয়

ছায়া আতি মহা মত্ত

চক্ষুর লোক ধাৰে বহি যায়

নাচে আতি আনন্দত ॥

কতো পৃথিবীত পৰিয়াল কান্দয়

কতো মৌন গুয়া আছে ।

কতো বলি জুমি ফুরে চাই চাই

কৃপা করা বুলি ডাকে ॥ ৫৪৮

এহি চারি গোটা উন্মাদে যেতিয়া

পুরুষক লাগ লরে ।

দেব যে নৃসিংহ মধুমতি ভক্তি

উন্মাদ বুলিয়া করে ॥

নিষ্ঠুর-ভক্তির

পৰম নিষ্ঠুর যিটো সাধুজন

সাধনাই হে

কেরল ভক্তি মাচবে ।

মহাপুরুষ-

এহি চারিগোটা উন্মাদ এৰায়া

সকলৰ পথ

তাৰা মাত্র ভক্তি করে ॥ ৫৪৯

নিষ্ঠুর দেব

নিষ্ঠুর ধর্ম

নিষ্ঠুর সেরকজন ।

সদায়ে চেতন

ভক্তি হবি-গুণ

নামক নেবে সঘন ॥

লজব দেব

আতা মাধব

এহি সে জানিবা পথ ।

ভোমাত করিলোঁ

ইটো বহন্যক

আমার ইটো সম্মত ॥ ৫৫০

আন দেব ধর্ম

এবিবা সবাকো

নেবিবা মুখত নাম ।

তেৱে মহামুখে তৰিবা ম সাধ
পূৰ্ণ হৈবে মনকাম ॥

*

*

*

পদ

দহধৰায়া- সুবা মাজীসুত যিটো বাপ নাৰাধণ ।
আতা ভৱানী সুবক তাৰা গৈলন্ত যিমতে । *৫৫২
নাৰাধণৰ গজলাৰ বাপ আসি তাক লাগ পাই ।
চৰিত্ৰ গোপালদেৱৰ ঠাইক নিজে পলুৱাই ॥
শুনি বাপখনে তাক মনে নসহিল ।
তাতে অস্ত্ৰ ধৰি পাছে খেদিবাক লৈল ॥ ৫৫৩
অনেক ব্যাকুল ক্ৰোধ কৰিয়া বিস্তৰ ।
পালটিয়া ছুলাই নিজ পশিলন্ত ঘৰ ॥
পাছে ছয়োজন গোপালৰ থানে গেলা ।
ভৱানীপুৰত মহাৰাজে প্ৰবেশিল ॥ ৫৫৪

*

*

*

সেহি বেলা দেৱ গোপালৰ ভাৰ্যা আই ।
অস্ত্ৰ ৰাক্ষিবাক বোলা গৃহে ধৰি নাই ॥
হেন বাণী যতুমণি শুনিলে প্ৰৱণে । * ৫৫৬

*

*

*

বাপ নাৰাধণক বুজিল হেন বাণী ॥
মোৰ জোৰা পতিলাক দুহুইবা এখন ।
মই আইলে ৰাখি ছয়ো কৰিবোঁ ভোজন ॥ ৫৫৭
যি কাৰ্য্যে আসিছা নতু সিজে প্ৰয়োজন ।
তাতে সে নেদেওঁ আমি ভুজিবাক অস্ত্ৰ ॥

গুণাপণ বিছুমান হইল কবির্যোক ।
 আতা-দ্বন্দ্বের পরে শরণ লৈয়োক ॥ ৫৫৮
 এটি কথাখানি যদি সিদ্ধি যেতিয়াত
 তেঁর ছুই অগা ভুজা জায়া পতিসাত ॥
 ময়ো হোমসাত তেঁর কবির্যো ভোজন ।
 এহি বলি ধরিব গৈলন্ত তেতিক্ষণ ॥ ৫৫৯
 বাপ নাৰায়ণ একেধৰে আছা বসি ।
 আই পদ্মপ্রিয়া তাক দেখিলন্ত আসি ॥
 পাছ গুচি গৈলা গোপালত কহিলেক ।
 বোলন্ত এজন লোক দেখিলো প্রাতোক ॥ ৫৬০
 যতুমনি-আতাইব বাসাত বসিছয় ।
 কৈবহন্তে আসিছয় নাজানোঁ নির্ণয় ॥
 গোপালে ভোজন কবি বসিছা আসনে ।
 হেন শুনি পার চালি গৈলা সেহি ধানে ॥ ৫৬১
 হাতব মুঠিত হইখানি গুরা লৈলা ।
 বাপ যতুমনিব বাসাক চলি গৈলা ॥
 দেখি নাৰায়ণে উল্লাসিল সৰ্ব গাৱ ।
 জাহ্নু পাৰি আনন্দে ভৈলন্ত নয়ভার ॥ ৫৬২
 * * *
 সেহি বেলা গোপালে নিখাস ফোকাবিলা ।
 নাৰায়ণ নাম হেন মুখে উচ্চাৰিলা ॥
 পাছে হেন গোপালেও বলিলা বচন ।
 কৈব হন্তে তুমি আসি আছা কি কারণ ॥ ৫৬৩
 তাহা বোলে আইলো তয়ু সেৱিবে চরণ ।
 আন কিছু নাহি কে আমাৰ প্রয়োজন ॥
 বোলন্ত গোপালে বেলা গৈলা ভাটীয়াই ।
 তুমি কিবা অন্ন ভুজা আছে কিবা নাই ॥ ৫৬৪

তাৰা বোলে বাপ মই নকৰোঁ ভোজন।

তবু পাৰে পশিবাক লাগয় শৰণ ॥

যত্নমণি আতাই মোক দিয়া আছে হাক।

শৰণ নলৈলে নে দ পত্নী চুইবাক। ৫৬৬

* * *

কৃপালু গোপালে হেন বুলিলা বচন।

হৰিচৰণত তেৰে পাশয়ো শৰণ ॥

সি বেলা গোপালে কথা কহিবে লাগিলা

পৰম শ্ৰদ্ধায়ে তাৰা শুনিয়া আছিল ॥ ৫৬৮

* * *

এতেকে সে দেহ ধৰ্ম ভক্ত বুলি যাক।

তিনি এক ভিন্ন ভূমি জ্ঞানিবাহা তাক ॥ ৫৭১

এক ঠাইত যিটো জনে কৰে অপবাদ।

একো কালে তাৰ আৰু নুহিকয় বাধ ॥

* * *

সিটো পাতকীৰ যিটোজনে সঙ্গ লয়

একোকাৰে তাহাৰ নিপ্তাৰ নাহিকয় ॥ ৫৭৪

কদাচিতো তাৰ তুমি সঙ্গক নলৈবা।

ভক্তৰ সঙ্গে সদা ভক্তি কৰিবা ॥

কৃষ্ণ ব্যতিৰেকে দের নাহি নাহি আৰ।

নাম বিনে ধৰ্ম জ্ঞান নাহি সাৰে সাৰ ॥ ৫৭৫

তোমাক দেখিয়া নাৰায়ণ নাম লৈলোঁ।

তাতে সে তোমাৰ নাৰায়ণ নাম থৈলোঁ ॥

এতেক বুলিয়া দেৱ গোপাল বৈলন্ত।

উঠি আগবাঢ়ি নাৰায়ণে নমিলন্ত ॥ ৫৭৬

বোলন্ত গোপালে শুনিয়েক নাবায়ণ ।

জোবা পতিলাত বান্ধি কবিয়ে ভোজন ॥

* * *
পাছে বাপ নাবায়ণে . * * পতিলাক ছুয়া ।

ভোজন কবিয়া আছা তথাতে বসিয়া ॥

সেহি বেলা বাপ যত্নমণি আসি ভৈলা ॥ ৫৭৮

* * *

বাপ যত্নমণি অসন্তোষ কবি মন ।

বোলন্ত বাখিলা ভাল আমার বচন ॥ ৫৭৯

* * *
নাবায়ণে বোলন্ত নকরা অসন্তোষ ।

কথা শুনি আমাক দিয়োক পাছে দোষ ॥ ৫৮০

* * *

ভোজন কবিয়া আতা গৃহর বজাই ।

ইঠারক আসিলাহা চরণ ঢলাই ॥

দেখি আগবাঢ়ি গৈয়া নমিলোঁ চরণে ।

পুছিলা আমাত কথা মধুর বচনে ॥ ৫৮১

* * *

কৃপায়ুক্ত ছয়া মোত কহিলা শরণ ॥

হাতর মুঠির মোক দিলা গুহাখানি ।

নিজ মুখে নাবায়ণ বলিলাহা বাণী ॥ ৫৮২

সেহি নাবায়ণ নাম ধৈলাহা আমার ।

পারে পবি প্রণাম করিলোঁ বাবেবার ॥

* * *

হেন শুনি যত্নমণি সন্তোষ ভৈলন্ত ।

আগবাঢ়ি গৈয়া সারটিয় ধবিলন্ত ॥ ৫৮৩

বোলন্ত আমার ছাৰিয়োক সরে দেব ।

নজানিয়া হঠাতে করিলোঁ অসন্তোষ ॥

* * *

অন্যোঅন্যে হুইহস্তে কবিল। এক প্রীতি ।
 গোপালব মুখে কথা শুনে প্রতিনিতি ।
 গোপালব বচন কিঞ্চিতো নব'ধন ।
 গুণ-সেরা ধর্ম যত সত্ততে কবন্ত ॥ ৫৮৯

•

•

•

ভুলবি

কমললোচন এক দিনা সেহি সমাজত বসি
 ঠাকুবব আছন্ত গোপালদেব ।
 প্রতি উপদেশ তাহান তনয় কমললোচন
 আসি কবিলন্ত সের ॥
 কিছুমান সাজ যত্ন করি আনি
 সাদবে আগত দিলা ।
 কৈব সাজখানি আনি আছা বুলি
 গোপালে তাক পুছিলা ॥ ৫৯৬
 জামু পারি বাপ কমললোচনে
 বোলন্ত হেন বচন ।
 মোব অভিমত তমু চবণত
 পশিবে চার্ত্ত শবণ ॥
 তমু গৃহে আমি জনম লভিয়া
 নজানোঁ তমু মহত্ব ।
 এহি চবণত উপাসা করিয়া
 ভবিলা মরে মহন্ত ॥ ৫৯৭
 মই অধমব হেন গতি হৈব
 নজানোঁ একো উপায় ।

উপদেশ-দাতা নিজ পিতৃ গুরু
তুমি বিনে আন নাই॥

* * *
হাসি হেন গুনি গোপালে তাহাক
দিলক্ষ হেন উস্তব ॥ ৫১৮

পিতা-পুত্র পিতা-পুত্র যাত সম্বন্ধ থাকয়
আক তাত জ্ঞান নঘটয় ।

গুরু-শিষ্য আত্মা বুদ্ধি তার হুহি কদাচিত
সম্বন্ধ সিটো মহা ছাশয় ॥

প্রভেদ তেস্তে মোর নিজ আত্মা ইষ্টদেব
বুলি হিটো সর্বভায়ে ।

ভজয় সত্তত গুরু-চরণত
তেবে সে মুকুতি পাবে ॥ ৫১৯
পূর্বত ঋষভে কহিলা পুত্রত
কপিলে কৈলা মাতৃত ।

ভেদেও পিতৃ- মাতৃ-সম্বন্ধক
নকৈলা মনে কিঞ্চিত ॥

কপিলে বোলন্ত মাতৃ দেহহুতি
মোর উপদেশ ধরা ।

চারিটা চারিগোটা জ্ঞান মন-অবগর্ভ
মন-অবগর্ভ আহে তাক পবিত্র ॥ ৬০০

পবিত্র ব্রহ্মা নাতিনী মনুষ্য হুহিতা
হেন মনে নধবিবা ।

কর্দম্ব ভার্যা কপিল মাতৃ
ইটো গর্ভ নকবিতা ॥

সকলো গর্ভ-অহঙ্কার তেজিয়া আমাষ
বিধ কবিবা মাত্র ভক্তি ।

তেজি ভক্তি
কৰিবা”

এতেকে তোমাৰ গুচিবে সংসাৰ
লভিবা পৰম গতি ॥ ৬০১

এতেক বুলিয়া গোপালে তাহান্ত
কহিলন্ত উপদেশ ।

মনৰ সংশয় যতেক আছিল
গুচিল সবে নিশেষ ।

গোপালে বোলন্ত আৰু এক বাক্য
বোলোঁ নকৰিবা হেলা ।

“হৰি-
ভক্তক
নিদিয়াকৈ
একোকে
হুজুজিবা”

হৰি-ভক্তক নেদি একো বস্তু
হুজুজিবা কোনো বেলা ॥ ৬০২
এগুটি গুৰাক কাটা যেতিক্ষণে
চাৰিও পাশক চাইবা ।
তাৰ এক খানি জনেকক দিবা
তেৱে আউৰ খানি খাইবা ॥

“ভক্তক
নিজতকৈয়ো
বেছি স্নেহ
কৰিবা”

আপোনাতো কৰি মাত্ৰ আত্মস্তিক
ভক্তক স্নেহ কৰিবা ।
নিষেধসকল তেজিয়া হৰিব
ভক্তিক অচৰিবা ॥ ৬০৩
এতেকে সমস্ত জনৰ তোমাক
দায়া হৈব অতিবেক ।

“নিষিদ্ধ
বিলাক
নাচৰিবা”

ভক্তসকলে অৱশ্যে তোমাক
মোৰ বুলি ধৰিবেক ॥
হেন বুলি দেৱ গোপালে তথাত
বহিলন্ত মোঁন হই ।
উঠি আগ বাঢ়ি কমললোচন
নামলন্ত পাৱ ছুই ॥ ৬০৪

সাজ খানি যত গোপালে ভকত
 সমে পাছে ভুঞ্জিলন্ত ।
 দেখি তাক বাপ কমললোচন
 বহুপেটীয়াব হবিষ বব ভৈলন্ত ॥
 জা আটব সেহি বেলা বব- পেটীয়াব-জা
 ভক্তি-প্রার্থনা আয়ে হেন বুলিলন্ত ।
 গোপালদেব আগে অরনতে
 জাহু পাৰি বহিলন্ত ॥ ৬০৫
 দেখি তাক দেব গোপালে বোলন্ত
 তোমাসাৰ কিবা ভৈল ।
 হেন শুনি আই বোলন্ত আমাৰ
 বিফলে জনম গৈল ॥
 এহি চৰণৰ দাস বুলি মোক
 দিয়ো উপদেশ দান ।
 তুমি বিনে মোৰ ইহ পৰলোকে
 গতি নাহি নাহি আন ॥ ৬০৬
 তমু চৰণৰ বিষ্ণু বুলিয়া
 কৰিয়ো কৃপা গোসাঁই ।
 হাসি হেন বাণী গোপালে তাহাঙ্ক
 বুলিবে লাগিলা চাই ॥
 ভাষাৰ প্রতি আতা মাধৱৰ চৰণত তুমি
 উপদেশ কৰিছা বহুত সের ।
 তোমাৰ আমাৰ মাধৱনৈরত
 পৰে আছে কোন দেৱ ॥ ৬০৭
 হৰি-ভকতক স্নেহ ভালমতে
 কৰিবা মাত্ৰ সতত ।

তোমাৰ আগত এহি উপদেশ
 দিয়াছে আতা পূৰ্বত ॥
 আৱৰ তোমাত সদগুণ ভাৱ
 দেখিয়া হেন বুলিলা ।
 বৰপেটীয়াৰ- জী-গুণবতা
 বুলি আতা প্ৰশংসিলা ॥ ৬০৮
 এতেকে তোমাৰ বৰ ভাগ্য আতি
 আছয় জানা পূৰ্বত ।
 তাতে সে সেইটো চৰণ ছুখানি
 সেৱিবে পাইলা সতত ॥
 তোমাৰ আমাৰ সেই চৰণত
 ভকতি হোক সদায় ।
 আন একো কাম নবাহোঁহো আমি
 মাধৱ প্ৰভু গোঁসাই ॥ ৬০৯
 * * *
 ভকতসৱক দাৱা ভালমতে
 কৰিবাৰা পাৰামানে ।
 হৰিগুণনাম মুখত সদায়
 নছাৰিবা সৰ্বক্ষণে ॥ ৬১০
 গোপালে ডাঠিয়া উপদেশ দিয়া
 কহিলা কথা বিস্তৰ ।
 সাদৰে চৰণে নমি গোপালৰ
 চলি গৈলা অভ্যন্তৰ ॥
 গোপালদেৱৰ চৰণত নিতে
 ভকতিক নছাৰন্ত ।
 ভকতসৱত বহুত শুদ্ধা
 কৰিয়া মাত্ৰ থাকন্ত ॥ ৬১১

ছবি

ভক্তসকল
প্রতি আইব
গুজরা
ভরানীপুত্র যেরে ভকতসরক আই
গুজরা কবন্ত তোলমতে
আপোনার তনয়তো কবি অতিবেক দায়া
স্নেহ বব কবন্ত সততে ॥

কতো কতো সময়ত ভোজনর বস্ত্র যত
দেস্ত আই কবিয়া যতন ।

কিকিতেক চুখ পাইলে মাতি আই সম্বোধন্ত
ভকতজনর পুবি মন ॥ ৬১২

* * *
এক দিরসত তান সেবা পবীকিতে লাগি
গোপালেও মনে আলোচিলা ।

আপুনি স্বাবো চিত্ত প্রমাণ পারন্ত যদি
সর্বলোকে বিদিত কবিলা ॥ ৬১৪
হুই ভার্যা আপোনার মাতি আনি পুছিলন্ত
বোলা মোত কথা নিষ্ঠবাক ।

ভকতসরক সেবা কবিবেক পাৰা হুহি
কবিবে কি পাৰাহা আমাক ॥

দেয় গোপালক চাই মাতিলন্ত ববআই
মিছা আমি নোবোলোঁ কিকিত ।

তোমাসাক সেবা আমি করিবাক পারোঁ মাত্র
কাকো সেবা নপাবোঁ কবিত ॥ ৬১৫

পাছে ববপেটীয়াব- জী আয়ে মাতিলন্ত
গোসাঁই মই বোলোঁ সত্য বাক ।

ভকতসরক এক ভাগ সেবিবাক পারোঁ
এক ভাগ সেহিবোঁ তোমাক ॥

* * *

তাহান ভকতি দেখি ধন্য ধন্য মতি হেন
 প্রশংসি বোলন্ত এহি হোক ।
 তোমাৰ একাক্ষচিন্তে হৰিচৰণত নিতে
 শুদ্ধ মত্ৰ ভকতি মিলেক ॥ ৬১৯

* * *

পদ

ভৱানীপুৰুষ-

পৰা কাল-

কাৰসৈ মত্ৰ-

হানাত্তব

উদ্যম

আছন্ত গোপালদেৱ বসিয়া আবাসে ।
 হৰিকথা আলাপিয়া থাকা অহৰ্নিশে ॥ ৬২২
 * * *
 সেই সময়ত বৰ অস্থখ মিলিল ।
 কৰ সাধি লৈবে এক অশিষ্ট আসিল ॥ ৬২৩
 কিছুকো বটুৰ বাণী বুলিলা বিস্তৰ ।
 শুনি গাৱ নলহিল সমস্তে লোকৰ ॥
 কথাব বিবোধে ছুথ ভৈল অঙ্গবিশ ।
 ভয়তত যেন আসি ঢালিলন্ত বিষ ॥ ৬২৪
 হেন বেলা একদশ আতাই আসিলা ।
 ভকতসৱৰ বৰ বিবাদ দেখিলা ॥

* * *

একদশ

আতাইৰ

প্রার্থনা

একদশ আতাই পাছে মনে আলোচিলা ।
 গোপালৰ আগৈ হেন বচন বুলিলা ॥
 বাপ আমি এক বাক্য বুলিবাক চাওঁ ।
 মনে হেন সাধোঁ যদি তয়ু আজ্ঞা পাওঁ । ৬২৭
 * * *
 তয়ু অনুমতি যদি পাওঁ এতিক্ষণে ।
 এক খানি বাসা তেৱে সজাওঁ যতনে ॥

আমাদার বাবী আছে বহুল বিস্তর।

তাঁহাৰ ভিতৰে সাজিবোঁহো এক ঘৰ ॥ ৬২৯

তথাত যে আপুনিয়ো কৰিয়ো নিবাস।

যদি হওঁ মই বাপ তযু নিজ দাস ॥

গোপাল-

বোলন্ত গোপালে মই যাইবে পাৰ্বী তেৰে।

দেবৰ চৰ্চ

অতিথি শুশ্রূষা কৰিবাক পাৰা য়েৰে ॥ ৬৩০

আমি তথা গৈলে মিলিবেক বহুজন।

কিহেতে পুৰিবো মই নাহি কিছু ধন ॥

তাৰা বোলে কিছুমান আছে মোত ধন। ৬৩১

হাসিয়া গোপালে হেন বুলিলা বচন।

তোমাৰ হাতত যদি আছে যিণা ধন ॥

তাক আশা কৰি কিয় যাইবোঁ তযু ঠাই।

স্বৰিত্ত হৈলে তাক দিবৈ থৈবে পাৰ ॥ ৬৩২

একাদশৰ

শুনি একাদশে হেন বুলিলা বচন।

সৰ্বস্বতাগৰ

সুপ্নিছোঁ তোমাৰ প্ৰাণ কোন ছোৱে ধন ॥

প্ৰতিশ্ৰুতি

বোলন্ত গোপালে যদি তযু বাক্য ৰয়।

তেৰে যেন বোপ মই বুলিবোঁ নিশ্চয় ॥ ৬৩৩

হেন শুনি মনে তাৰা সাদৰি লৈলন্ত।

নমস্কাৰ কৰি পুত্ৰ গৃহক গৈলন্ত ॥

ভাৰ্য্যাৰ কহিলা হেন কথাৰ বুলিলাই।

কথাৰ সাগৰ বাপ আইব ইটো ঠাই ॥ ৬৩৪

“তিৰেয়ে

আৰো ধনবিত্ত যত আছয় আমাৰ।

পুৰুষে

দিবোঁ মই হেন কৰিলোঁহো অঙ্গীকাৰ ॥

একমতি”

শুনি ভাসুয়াৰ উল্লসিল আতি মন।

সার্থক বুলিলা কি কৰিবো ইটো ধন ॥ ৬৩৫

কাক লাগি সাধো নাই পুত্ৰ-পৰিজন ।
 কি কাৰণে মিহাত ৰাখোঁহো ইটো ধন ॥
 হোক আমাৰ ইটো ধনৰ সাফল ।
 ইসৰ কাৰ্য্যত হৈবে আমাৰ কুণল ॥ ৬৩৬
 হৰিয়ে আকুল ভৈল দুইহস্তৰো চিত্ত ।
 লবিলা সাদৰে ছয়ো লৈয়া নিজ বিত্ত ॥
 নাৰে চৰি লবি গৈলা গোপালৰ ধান ।
 বসি আছা গোপাল দেখিলা বিদ্যমান ॥ ৬৩৭
 সাত শত টকা নিয়া আগত দিলন্ত ।

সাত শত টকা

সমৰ্পণ

জাহ্নু পাৰি ছয়ো নমস্কাৰ কৰিলন্ত ॥
 অল্প হাস্য কৰি হেন গোপালে বুলিলা ।
 এত ধন আমাক কি কাৰণে দিলা ॥ ৬৩৮
 তাৰা বোলে যদি আছে ভাগ্য কথকিত ।
 তুমি পদ যেন দেখিবাক পাওঁ নিত ॥

*

*

*

উৎসৰ্গা কৰা

ধনৰ ব্যৱস্থা

একাদশ আতাই যিটো ধন আনিহন্ত ।
 তিনি ভাগ কৰিবাক গোপালে দিলন্ত ॥ ৬৪১
 পাছে তাৰা তিনি ঠাইত বিভাগ কৰিলা ।
 এক ভাগ পুত্ৰ উলটাই তাক দিলা ॥
 তাৰা বোলে কদাচিতো নেনিবোঁ ইহাক ।
 নিশ্চয় স্বৰূপে দিয়া আছোঁ আপোনাক ॥ ৬৪২
 দিয়া আপুনাক কেনে নিবোঁ উলটাই ।
 ইবোল বুলিতে আমাক লুপ্তহায় ॥
 বোলন্ত গোপালে নাই পুত্ৰ-পৰিজন ।
 পোষন্তা নাহিকে নিয়ো এক ভাগ ধন ॥ ৬৪৩
 দেৱ গোপালৰ বচনক নবাখিলা ।
 তাৰ এক ভাগ তুলি মোৰ বুলি লৈলা ॥

হাসিয়া গোপালে তাক বোলন্ত কনাই ।
 আর এক ভাগ ধন ধৈর্য্যোক চপাই ॥ ৬৪৪
 তোমার থানত তৈতে বন্ধিবে লাগিব ।
 অরশ্যে লাগিবে মোর অধিতি পুষিব ॥
 অধিতি-শুশ্রূষা করা আক্ষে খচা কবি ।
 সি কাবনে সিংহা ভাগ লৈয়োক সামৰি ॥ ৬৪৫
 একাদশে সিয়ে। ভাগ সামৰিয়া থৈলা ।
 পুনৰপি গোপালে বুলিবে তাক লৈলা ॥
 শুনা তুমি একাদশ আমার বচন ।
 আমি সিঁঠারক গৈলে হৈবে বহু জন ॥ ৬৪৬
 ভক্তসকলর দ্রব্য মিলৈ যেতিক্ষণ ।
 জগর এবাইতে ভাঁৰবাক লাগে ধন ।
 সিবেলাত অ'ন ধন খুজিলে নপাইবোঁ ।
 ভাৰী থরা লাগে যদি এতি ধন দিবোঁ ॥ ৬৪৭
 এতেকে আমার তুমি বচনক লরা ।
 হৈটো ভাগ ধন তুমি সম্ভবিয়া থরা ॥
 ভাল বুলি সিটো ভাগ সম্ভবি থৈলন্ত ।
 ভাৰ্য্যায়ে সন্তিতে পুন গৃহক গৈলন্ত ॥ ৬৪৮
 * * *
 দেব গোপালর গৃহ সজাইলা যতনে ।
 পাছে গোপালক জ্ঞান দিলা বঙ্গমনে ॥ ৬৪৯
 * * *

চলবি

হেন শুনি পাছে গোপালে বোলন্ত
 শুনিয়েক একাদশ ।
 সিটো কালবার থানক তোমার
 ঘাইবোঁহো আমি অরশ্য ॥ ৬৫০

ভরানীপুৰত বর আই ঠাকু- বক মাতি আনি
 বর আই বুলিলন্ত তেতিক্ষণ ।
 আক ঠাকুবক ভরানীপুৰত বরা তোৰা ছুই
 বৈ বাল- আমার পালি বচন ॥
 বারলৈ যাও। ছেন আজ্ঞাবানী শুনি ছয়োজন
 কবার বাহুবা হবিষ করি মনত ।
 গোপালদেব বাক্যক পালিয়া
 বকিলা সিটো থানত । ৬৫৩
 বর বাম সক বাম কমলক
 তালস্বাক মাতি আনি ।
 ভরানীপুৰত থাকা তুলিলন্ত
 আমার আদেশ মানি ॥
 আছে বাহুজন হবি-ভক্তগণ
 ভরানীপুৰত তথা ।
 ইঠারত হবি- নাম গাই সুখে
 বঞ্চিবা ঐত সর্বথা ॥ ৬৫৪
 এহি বুলি দেব গোপালো নিয়মি
 যাক যেন মতে থৈলা ।
 কালকার থানে যাইবাক লাগিয়া
 উদ্যম মনে কবিলা ॥
 সেহি বেলা বাপ বর যত্নমণি (১)
 আসিলন্ত যেনমতে ।
 বাপ শ্রীবাম (১) সমে গোপালক
 ভজিলা ছুই সাক্ষাতে ॥ ৬৫৫

(১) যত্নমণি অ'ক শ্রীবাম বংশীগোপালদেবের সহব পৰা ভরানীপুৰলৈ
 অহাৰ কথা এই বামানন্দৰ বচিত চবিত্ত পুৰিখানিত ইয়াৰ পাছত বহলাই
 বৰ্ণোত্তা আছে। সেই বিষয়ে ইয়াৰ আগতে ১৫২ ১৫৪ পৃষ্ঠা অ'ক ২২৭-
 ৩০২ পৃষ্ঠাভো বৰ্ণই অহা কাৰণে বাহুল্যৰ তয়ত ইয়াত লম্বায় উদ্ধৃত কৰা
 নহল। — সম্পাদক ।

ছবি

ববপেটীয়াব
 -জী আইব
 পবলোক-
 গমন

শুনিয়োক মাতপৱ যেন ভৈল গোপালব
 গৃহত মিলিল অধস্তব ।
 ববপেটীয়াব-জী আইব নাপবা ভৈল
 গারে বহুতব তাপজব ॥ ৭৫২
 স্নান ভোজন একো নপাবন্ত কবিবাক
 অতিশয় পীড়া শৰীৰত ।
 মুখে বাম কৃষ্ণ হবি মাধৱ গোপাল নাম
 জপি মাত্র থাকন্ত সতত ॥
 আনো বেলা গোপালব অন্ন গুটি সিদ্ধায়
 সিদিনা বাক্জিবে শক্তি নাই ॥
 যেন তেন কবি উঠি স্নান কৰি বস্ত্ৰ পিন্ধি
 চাউল-পানী বসাইলন্ত যাই । ৭৫৩
 আখা মধ্যে আগ্নি জালি বঢ়াইবেক চান্ত য়েৰে
 গারে তাপ লাগি অতিশয় ।
 আপুন অঞ্চল খানি পাৰি আত শুতি ততো
 হাত মেলি খৰি বঢ়ায় ॥
 সিবেলা গোপালে তাক দেখি হেন বুলিলন্ত
 কেন তুমি কৰা হেন মত ।
 বোলন্ত গোসাঁই আমি আজি যিটো সেৱা কৰোঁ
 এহিমানে ভৈল সমাপত ॥ ৭৫৪
 আউৰ যেন এই ছুই চৰণ সেৱিবে পাইবোঁ
 এহি মানে মোৰ অভিমত ।
 জন্মে জন্মে এই চৰণৰ দাসী হৈবোঁ
 আন একো নবাহোঁ মনত ॥
 হে ঐভুদেৱ গোসাঁই কমিয়োক আমাৰ
 দোষচয় কৰি আহোঁ যত ।

হকেন চৰণ দুই সৰিবে নপাইলো আৰ

কয়গাি ৩৯ যেনমত ॥ ৭৫৫

গহি বাপা চৰণত পশি আসি

কতো বেলি মান আছিলন্ত ।

দিনা চাৰি মানে তথা নাপৰিয়া ছয়া থাকি

তেৱে আই দেহ এবিলন্ত ॥

গোপালৰ আজ্ঞা বাণী ক্ৰিয়া-কৰ্ম যত ধানি

বৰজন ঠাকুৰে কৰিলা ।

দশ দিনা সময়ত

দশা কৰ্ম উপগত

বৰপেটাব

ভৈল লে কসৱত জমাটলা ॥ ৭ ৬

বজাৰলৈ

গজলা-বাপক মাৰি বোলন্ত গোপালে হেৰা

গজলা-

এক খানি বচন কবাহা ।

আতাৰ প্ৰতি

পোৰাভিষ্ঠা সমাপ্ত বজাৰ আভয় তাত

আদে

বস্ত্ৰ কিছু কিনিবাহা যাহা ।

হেন শুনি যত্নমণ্ড তাজা পায়ো তেতিফণে

হাটবে জাগি কাৰুণ্য যতন ।

সেতি বেলো গোপালৰ অগে বৰ যত্নমণি

বাপে হেন চলিল বচন ॥ ৭৫৭

৬

*

*

শ্ৰীৰাম আতাই তুমি আজ্ঞা বাট চাহি আহা

বৰপেটাত

আপোনাৰ নপাই সম্মত ।

ভাটী-আতা

সখিৰ আগত ঘেয়ে বুলিবাক লাগে বাপ

শ্ৰীৰামৰ

আপুনি বুলিবো এতিফণ ।

অপেকা

বোলন্ত গোপালে ভাল সুমবাইলা যত্নমণি

কহি আহা উত্তম কাৰণ ॥ ৭৫৮

গজলা-বাপক পুত্ৰ বোলন্ত গোপালে বাক

শ্ৰীৰামত কৈবা এহিমান ।

বুলিয়া কি পাবে আতা সমে কিবা কথা জুয়া
আছে একো নজায়ে-১ নিদান ॥

তোমকা বা কোন গানি বুলি আছা কিবা আমি
মুঝে হো একো আভপ্রায় ।

আতা বোলে যদি গুণ তোমাব লগতে আসে
আনিশাহা আয়াসাৰ ঠাই ॥ ৭৭৯

* * *
হেন গোপালব বাবী শুনি পাছে যত্মাণ
নমস্কাব কবি উঠিলন্তু ।

তেতিফণে যত্মনি বজাৰক পাই আসি
সাজ-স্ত কিনিয়া লৈলন্তু ॥ ৭৮০

পাছে কৈব পবা আসি পোবাভিঠা সত্র পসি
শ্রীৰামৰ বাসাখানি পাইলা ।

* * *
সেই বেসা শ্রীৰামে অন্নগুটি সিদ্ধ কবি
পয়খানি পাৰি লৈ আহন্তু ।

ছুই হাতে দুই গুটি বিবিয়া ঘবিয়া ভন্ন
বাড়ি ফাড়া ভুজিবে খোজন্তু ॥ ৭৮১

অন্ন কবি যত্মনি মেলিলন্তু দ্বাৰখানি
মথা তুসি শ্রীৰামে দেখিলা ।

ছুই হাতৰ দুই বিবিয়া গুটিক খেই
গার পাসি তেথণে উঠিলা ॥

আগবাড়ি কিছুমান পুছিলন্তু তাসদ্বাত
কৈব পবা আসিল আতাই ।

বোলন্তু ভরানীপুৰ হস্তে আসি আছে আমি
আতার আজায়ে তবু ঠাই ॥ ৭৮২

* * *

প্রভুত ভয়ব আতা পুলিন্দ হেন শ্রীবাম শুক যদি
 ভোজনকে আসিবার আছে যদি মন ।
 এবি শ্রীবাব তোমার লগত নাৱে আসিব অৱশ্যে তাক
 ভদ্রানাপুৰৈ আনিবাহা তুমি এতিক্ষণ ॥ ৭৬৩

* *
 শুনি শ্রীবামে অন্ন মুভুজিয়া পত্রখানি
 তুলি ঢাকি ধৈলন্ত আপুনি ।
 দেখি বাপ যত্নমণি বোলন্ত ভোজন কৰা
 বসি আমি থাকোঁহো এখণ ।
 তাৰা বোলে কোনো খানি বিপাক মিসয় জানো
 এতেকে সে নকৰোঁ ভোজন ॥ ৭৬৪
 আথবেথ কবি পাছে হাত-মুখ পখালিয়া
 আপুন সন্ত বখানি লৈলা ।
 নাৱে ঠিঠি তেতিক্ষণে আসি পাইলা দুয়োজনে
 গোপালক দৰিণন পাইলা ॥

* * *
 পাছে বাপ যত্নমণি গোপালৰ আগে আনি
 দিলা বেসমীয়া বস্ত্ৰ যত ।
 তেতিক্ষণে সন্তবিয়া লৈয়া সাজ যতমানে
 হাত কৰি আশোন গৃহত ॥ ৭৬৬
 দৰ্শা-কৰ্ম কবি তথা ভকতসকল পাছে
 হৰিনাম কবিল কীৰ্তন ।
 সভা অৱসান কৰি গৈলা সবে ঘৰাবনি
 দিশা দিশে আইলা সৰ্বজন ॥
 পাছে দ্বিদেশাত মান কবিলন্ত বহুমান
 আনিয়া বিশিষ্ট বিপ্রগণ ।
 বসন-কুশল দিয়া সমস্তকে তুলিলন্ত
 জাতি-মিত্র কবাইল। ভোজন । ৭৬৭

77

গোপাল আঁক
জীৰামৰ
কোঁৱৰ
শুনা আতপৰে যেন কথা বিদ্যামানে ।
আসিল জীৰামদেৱ গোপালৰ থানে ॥ ৭৭২
পাছে একদিনা বাপ জীৰাম আসিয়া ।
দেৱ গোপালৰ আগে অৱনত হুয়া ॥
পৰম মাদৰে হেন বুলিলা বচন ।
দিয়ে উদ্দেশ্য বাপ আমাক এখন ॥ ৭৭৩
* * *
বোলন্ত গোপালে পাছে জীৰামক চাই ।
তুমি হক উত্তম শৰীৰ আছা পাই ॥
আপুনি পণ্ডিত তুমি সকলে শাস্ত্ৰত ।
মুখাজনে তোমাতে শোধয় শাস্ত্ৰ-মত ॥ ৭৭৬
কুলীন পণ্ডিত হুয়া আছে যিটো মনে ।
সি জনৰ জানিবাক লাগে কি কাৰণে ॥
আমি কথা কহিলে তোমাৰ কিবা বৈব ।
গৰব'-মান তোমাৰ সকলে চুব হৈব ॥ ৭৭৮
হেন জানি তোমাৰ পুৰ্জিবে নাহি কাজ ।
আনত সুধিয়া পণ্ডিতে সে পাৱে লাজ ॥
গোপালৰ হেন বাক্য চিৰিবামে শুনি ।
নমাতিয়া কতো বেলি আছে মনে গুণি ॥ ৭৭৯
হাত ঘোৰ কৰি অৱনত হুয়া কায় ।
বোলন্ত আমাত বাপ একো গুণ নাই ॥
যদিবা পণ্ডিত হওঁ শাস্ত্ৰত আপুনে ।
তেৱে মই এক আসিবোঁহো কি কাৰণে ॥ ৭৭৯
পুহুহো গোপালে হেন দিলন্ত উত্তৰ
কহিবোঁ তোমাত শাস্ত্ৰ-তত্ত্ব সাধন্তৰ ॥

ঐবায়ক

ঔগদেব

জ্ঞান

সমস্ত শাস্ত্রের অরূপকব্ব হুশুচয় ।
 গব'শূন্য সমু-পথ দেখাও নিশ্চয় ॥ ৭৮০
 ছবি-ভকতন যিটো ভৈল অহুদাস ।
 সিজনের দণ্ড দর্প' সরে ভৈল নাস ॥
 দেহ গেহাদিও যিটো গর্দ' লুপজয় ।
 শুদ্ধ গুরু-উপদেশে সদা প্রবর্তয় ॥ ৭৮১
 সকলে শ'হর তত্ব-অর্থক জানয় ।
 শুদ্ধ শাস্ত্রাভ্যে শুদ্ধ শেবাত বহয় ॥
 সোপাখি নিঃপাখি সাধনত যত ফল ।
 যোগবলে সম-স্তকে জ্ঞানন্ত সকল ৭৮২
 নির্মূল ধর্ম্যব আচরিত্য সর্বক্ষণ ।
 সর্বদায়ে নষ্টাবন্ত প্রাণ কীর্তন ।
 তেঁকে তোলাত হামি কহিবোহো তাক ।
 দেববো দুর্লভ ই-ট' ব্রহ্ম কথাক ॥ ৭৮৩
 যিটো জ্ঞান-নব কৃষ্ণ জগত-ব্যাপক ।
 জ্ঞানীগণে জনে মাদ তান স্বকপক ॥
 অজ্ঞানসকল নজানয় তত্ত্বসার ।
 তাব জ্ঞান-হেতু হবি হোন্ত অরতার ॥ ৭৮৪
 দৈরকীর গভ' আপুনি অরতরি ।
 জীবক তারিবে হেতু ব্যক্ত হেন ছবি ॥
 নিজ গুণ যশ থৈলা ব্রহ্মাওক ভবি ।
 তাক শুনি তনি লোক যায় ভর ভবি ॥ ৭৮৫
 এহি হেতু কৃষ্ণ ব্যতিবেকে দেব আন ।
 নাহি নাহি দেব জ্ঞান কৃষ্ণের সমান ॥
 তপ জপ সাধ যোগ আদি ধর্ম যত ।
 নাম বিনে ধর্ম আর নাহি সংসাধত ॥ ৭৮৬

জ্ঞানিবাহা। ভক্তত্বসে পৰম বান্ধৱ।
 ইহ পৰলোকে গতি কেৱলে মাধৱ ॥
 এইমানে তোমাত কহিলোঁ শাস্ত্ৰ-সাৰ।
 আতপৰে ধৰ্ম আৰ জ্ঞান নাই আৰ ॥ ৭৮৭
 সদা ভক্তৰ সঙ্গ প্ৰীতি আচৰিবা।
 ভক্ত সহিতে একো বাদ নকৰিবা ॥
 প্ৰাণতো অধিক কৰি মানিবা ভক্তক।
 কহিলোঁ তোমাত ইটো কথা-বহস্যক ॥ ৭৮৮
 এতেক বুজিয়া দেৱ গোপাল বহিলা।
 ৰূপ শ্ৰীৰামে উঠি আদৰে নমিলা ॥
 এইমতে গোপালৰ সঙ্গত হৰিষে।
 কথায়ত পান কৰি থাকা অহৰ্নিশে ॥ ৭৮৯

• • •

ଦ୍ଵି

প্রকাশক
শ্রীযুক্ত সত্যেন্দ্রনাথ
ভট্টাচার্য (১) পদ
আমি অজ্ঞ মহা মূঢ়মতি ।
এক দিরসর ইটো চিত্রিত কহিবাক
আজ্ঞে জানা কাহার শক্তি ॥
তথাপি আমার মনে যি কিছু প্রকাশ ভৈল
বিবচিলে বন্ধি অনুসার ।

(১) এই চৰিত-পুথিৰ গ্ৰন্থকাৰ কামানন্দই তেৰাৰ পুথিৰ আৰম্ভণিতে চম পদত “এতেকে মে নিৰাধিবে ষাঙ্গা ভৈল মন। ভক্তি-অমৃতৰ পদ শুনা মৰঞ্জন।” আৰু ১১৮ নং পদত “ভকতি-অমৃত ইটৌ চৰিত্ৰ প্রধান” আৰু বৰ্তমান এই পদতো “ভকতি-অমৃত পদ” বুলি লেখাটো চাই তেৰাত সেই পুথিৰ নাম “ভক্তি-অমৃত” বুলি হে বাখিছিল। — সম্পাদক।

জানি সাধুত্বে মোক উপহাস নকরিব।

দেখচয় ক্ষমিবা অ'মাব ॥ ৪৬৪

দেখিয়া জনব মুখে শুনিবাক নপাইলোহে

ইটো চরিত্রক সাধশেষে ।

শুনহা জনব মুখে যি কিছু শুনিছে আমি

তাক মাত্র কহিলো নিশেষে ॥

*

*

*

গোপালদেব

নাতিব কনহ

নামক আমি ধরিলো ।

তাহান গৃহত

জনম ধরিয়া

ভক্তিক নাচাইলো ॥ ৬১২

*

*

ছে কৃষ্ণদেব

মই অধমক

চরণে করা উদ্ধার ।

ক্ষব মাধব

গোপাল স্বরূপে

তুমি ভৈল্য অবতার ॥

কমলভোজন

বামকৃষ্ণ রূপে

তুমি ভৈল্য কৃপাময় ।

জ্ঞান-অন্ধার

দূর করি মোর

জুটাইল সংসার-ভয় ॥ ৭৪৮

-সমাপ্ত-

সূচীপত্ৰ

(পৃষ্ঠাঙ্কসহ বৰ্ণানুক্রমিক ভাৱে)

অচ্যুত পিণ্ড ৪৩-৫, ৫৩, ১১৬

অনন্ত কন্দলী ৩৬, ৫৬

অভেদ—শঙ্কৰ, মাধৱ, গোপাল
২, ৬৭-৯, ৮৪-৬, ১১৭, ১২৩, ১৫৯,
২৭৩-৪, ২৯৩, ৩৫৭, ৩৫৯-৬১, ৩৬৭,
৩৮০, ৩৮৮, ৬৯৩-৪

অমৃতকৰ দলৈ বৰুৱা ১৪-৫, ২৩-৪,
২৬৭, ৩৫-৬, ১৪৫

অসম ৰাজ্যত কোচৰাজ্যৰ আক্ৰমণ
৪, ৯২-৮

অসম ৰাজ্যৰ শিল্পীৰে কামৰূপ-
ৰাজ্যত চাৰিগৰা স্থাপন ৯৮

অসমৰ্থ শত্ৰু ৭৯

আই গোসাঁনী [শত্ৰুৰদেৱৰ পত্নী
দ্রুতবা]

আই-ধাই ৭২-৩, ৩৬৯ ৭৫

আগমশাস্ত্ৰ বচনাৰ কাৰণ
৩৯৫-৪০০

উত্তম কাৰ্য্য ১২

উত্তম জ্ঞানী ৩৭৭

উত্তম ভক্তি ৩৩৩

উদাসীনৰ প্ৰাথমিক মান্যতা ৬

উদাসীনৰ সংখ্যা, বৰপেটাত
৭০-১, বেহাৰ সম্ভৱ ১৩৪

উদাসীনসকল গৃহস্থীৰ সমীপত
থকা অনুচি ৩ ৪৩

একান্ত শৰণ ৬৭

কৰ্ণভূষণ (ৰাজকুক)

৫৩ ৫, ১১২, ৪৯৬-৭

কামৰূপোচন [শত্ৰুৰদেৱৰ পুত্ৰ]
৬, ৮-৯

কামৰূপত অৰাজকতা ১৩৪

কামৰূপত চাৰিগৰা স্থাপন ৯৮

কামৰূপত ধৰ্ম্ম ব্যক্তি ১৫৭ ৮

কাৰ্ভেশ্বৰ গিৰী সন্ন্যাসী ১৬৫-৬,
১৭৭ ৩২২ ৯

কৃষ্ণানন্দ ৩৬৯-৭৫

কালিকা ৯৮, ১৪৫-৭, ১৪৯, ২০৫,
২০৮, ২৩১, ৩১০-৪, ১১৯, ৩২২,
৩২৬, ৩৫৬, ৪১৪-১৮

কৌন্তন-ঘোষা [পুৰি] ১০৯

কৌন্তনৰ দ্ৰব্যমূল্য ১২

কোচ-ৰজাৰ আহোম ৰাষ্ট্ৰ
আক্ৰমণ ৪, ৯২ ৮

খোখোৰাগ্ৰাম ৮৬

গড়গাওঁ মহানগৰী ৩

গুৰু-পৰিচয়—

শত্ৰুৰদেৱ, মাধৱদেৱ আৰু গোপাল
দেৱক ৰথাক্ৰম গুৰু বুজি কোন

দেখুৱালে ১২৭-৮ ২০২

শুৰুবাৰ্য্য উৎসৱনৰ দোষ ৫৩

শুক-মুখে উপদেশ নুশুনাব ফল
৬১

শুক-সেৱা মহাদৰ্শ ২, ২৬, ২৯,
৩৯ ৪০, ৪৮, ৮৫, ২৮১, ৩৩৭

গৃহস্থী হ'লৈ উপদেশ ৭৭ ৮, ২২১

গোপালদেৱ

অঙ্কুত কৰ্ম ৮৯-৯০ ১০২-৩

অধ্যয়ন ৯৯

অনিকঙ্ক ভূঞাৰ পো আতা দ্ৰষ্টব্য।

অন্যান্য শিষ্যসকল ১৬১-২, ৩১৩-৪

“অপ্রীতিত হৰিক নাগায়” ১৯৭-৮

অষ্টগৰ্ভ পৰিহাৰৰ শিক্ষা ৪০৯

অগ্নাৰোহীৰ যোগে শঙ্কৰদেৱৰ

বেকুণ্ঠ-প্ৰয়াগৰ বাৰ্তা ১৪, ১০৪

অসমত ধৰ্ম্ম-বিস্তাৰ ৩১৮

অসমৰ শিষ্যসকলৰ প্ৰশংসা ১৭২

অসম সম্পৰ্কে ভৱিষ্যৎ বাণী ২৫৯

অহিনিষে হৰিকথা ২০৫, ২৭৭

আগ-পাছ নিৰ্ণয় ২২২-৩

আচাৰ্য্য-পদত নিয়োগ ৭৬ ৯,

১৩৫-৭, ২৮১-৬, ৩৬১-৩

“আতা মাধৱক কিয় দেখা
নাগোলা ?” ২০২

“আতাৰ থানত একো নুখুজিবলৈ”
২০৮

আদান-প্ৰদানৰ শিক্ষা ১৬৭-৯

আমৰবা-কাৰ্য্য ৫ ৭, ১০০-১

“উখৰা জুমিত পানী নবয়”

১৬৯-৭০

উদাসীন হোৱাৰ পথত ৪১, ৪৩,

১১৪-৫

উদ্ধৱ-সংবাদ-নাট ৰচনা ১১৫-৬

উন্মাদ চাৰিটাৰ ব্যাখ্যা ৩৯৭-৮

৪০২-৩

উৎসৰ্গা কৰা ধনৰ ব্যৱস্থা ৪১৬-৭

একাদশ আতাই ১৪৬, ১৯০-১,

২০৮-৯, ২৪১-২, ৪৪৪-৭

একাদশ শঙ্কৰৰ চম্প ভক্তৰ বিচাৰ

২৯৯-৩০০, ৩৪৩-৫

একাদশীৰ জলপান ১৯০-১

কাপলাৰ জগন্নাথ বিপ্ৰৰে গৈতে

শুকগৃহলৈ যাত্ৰা ৬২-৬

কথা ৰসত সৰুলা মগ্ন ১৩৫, ১৭১

২, ১৮৫ ২০৫, ২০৭, ২৪০

২৪২, ৩৪২-৩

“কথা ওনি কোনে কি ৰল পানে ?”

২০৬

কথা-শ্ৰৱণৰ উপযোগী কোন ১৭০-১,

১৮৫

“কথা-সাগৰ” ৪৮, ৫০, ৩০২, ৬৯০

কমল আতাই ১৪২, ১৯৭ ৮

কমল লোচন [জ্যোত পুত্ৰ]

১২৮, ১৪৫, ১৯৯-২০০, ২০৬ ৭,

২৫৮, ২৬১ ২৬৯-৭২, ৩৫০,

৩৬৭, ৪০৮-১১, ৪১৮, ৪২০,

৪২৬,

কৰ্মৰত আৰু মোক্ষ ২৮০-১

কাথপাৰব-আতা দ্বিজ পুৰুষোত্তম

১৪১-২, ৩১৩-৫, ৩৯৫-৪০৪

কামদেৱ [পিতৃ] ৩, ৯৯

কামদেব বৰুৱা ১৪৭-৮, ২৫৬-৭,

৩১৭-৮

কামাখ্যাৰ নিৰ্মালি-সমস্যা ১৬৫ ৬

৩৫২-৩

কামৰূপত ধৰ্ম-বিস্তাৰ ১৫৭, ৩১৮

কালঝাৰত কাৰ ক'ত স্থিতি আৰু

কি কৰ্তব্য ৩১৩-৪

কলঝাৰত হৰি-ভক্তি বিনে অন্য

কৰ্ম নাই ২০৫

কালঝাৰলৈ সন্ন স্থানান্তৰ ১৭০

৩১০-৪

কি কি স্তম্ভ দেখি তেৰাৰ শিষ্য হ'লাহ

১৬৪, ৩০৭ ৪২৩-৪

কৃষ্ণানন্দৰ পৰদাৰী-মনৰ অপবাদ

৩৬৯-৭৫

কেশৱ ঠাকুৰ ২৫৫

কোৰ-কুঠাৰ-দাৰে ধৰ্ম সাধন

১৮৭-৮

ক্ৰোধ ভাৱ ৩৩৭

খবৰাৰ কৃষ্ণ ১৫৬, ২২২-৩

খে বামোচৰৰ আঁতা

বামচন্দ্ৰ দিঙ্গ

১৫৭-৬৯, ২০০-৬ ২০১-১২,

২১৪-৫, ২৬৪, ৩১৩ ৩৪৬,

গজলা আঁতা যতুমণি ১৩৭-৪১,

১৫৪ ১৮৬-৯০, ২৪৬-৭ ২৫০ -

৩০৩ ৩০৫, ৩০৮, ৩১৩, ৩১০-২,

৩৪৬, ৪০৪-৮, ৪২০-২

গুৰু অবেশগত বাগ্ৰ ১৮-২১ ১০৫

গুৰু-আজ্ঞা-ভঙ্গৰ ভয় ৬, ৩০, ১১১

গুৰু-গিৰীৰ নিষ্ফলতা ১৬৫

গুৰু-গৃহত নিবাস ৪৬-৭, ১১৭

গুৰু-গৃহৰ অপ্রভোজনত দোষ গুণ

৩৩, ৪৭, ১৯৮

গুৰুজনাক খৰিযোগোৱা কাষ

১২২ ৪

গুৰুজনাক নিষ্কৰ গৃহতে পালে ২৮,

৩৫, ৫৬, ১০৮, ১১২

গুৰুজনাৎকণ্ড বড়া-কথা ১২৪

১৫৫

গুৰুজনাৎ দেহা-অৰ্পণ ৪৬, ১২৫

গুৰু অনুগ্রহ আৰু নিগ্রহ

২৭৬, ২৭৯

গুৰুজনাৰ অসন্তোষ-ভঞ্জন ৫৯ ৬০

১১৯

গুৰুজনাৰ আজ্ঞাত গৃহ গমন

৫০, ৫২, ৭৪, ১২২

গুৰুজনাৰ ক্ৰোধভাৱ ২৭৪-৯

গুৰুজনাৰ দেহত্যাগৰ বাতৰিত বৰ-

পেটাত তিথি-মহোৎসৱ ৮০-১

গুৰুজনাৰ দ্বাৰা জনক গুৰুৰে

দৰীক্ষা ৪১-৬, ১১৪ ৭, ২৭৪ ৮১

গুৰুজনাৰ দ্বাৰা প্ৰশিক্ষণ ৬৯-৪১,

১১৮-৯, ২৭৪ ৮১

গুৰুজনাৰ প্ৰশংসা ৩৯, ৪৬, ৬৫

১১০, ১১৭

গুৰুজনাৰ প্ৰিয়তম শিষ্য ১২৪ ৭

গুৰুজনাৰ উৎসনা ১১৫

গুৰুজনাৰ শেষ-আজ্ঞা ৭৬-৯,

১৬৫-৭, ২৮১ ৬, ৩৬১-৩

গুৰুজনাৰ শেষ-আজ্ঞাত বিয়দ

১৩৬, ৩৬৩-৪

গুৰুজনাৰ শেষ আজ্ঞা পালন ১৬৯,

৩৬৭

গুৰুজনাৰ সন্নত কৌচৰেহাৰ-যাত্ৰাত

বাধা ৭৩-৫, ১৩২

গুৰুজনাৰ সন্নত কৰ্ত্তব্যগৰ গৃহ

আৰু দক্ষিণ কৃষ্ণলৈ গমন ৫৩,
৫৯ ৬১
গুৰুজনাৰ সন্তোষ ৩০, ৩২, ৪৬,
৬৭-৯ ১৩৫, ২৮১
গুৰুজনাৰ সেৱাৰ প্ৰতি মাতৃৰ
উদগম আৰু আশাৰে গুৰু-সেৱা
৫৩, ১২২
গুৰুজনাৰ য়েহ ৩৯ ২৮৮-৯৩
গুৰুজনাৰে এক জিকতা ৬৭ ৯,
১২৩, ৩৫০
গুৰুজনাৰে এক পুত্ৰতে বাস ৪৬
১১৭
গুৰু দৰ্শন প্ৰথম ১১-৫, ১০৬
গুৰু ন'হ'লৈ কৃষ্ণ বাপক উদদেশ
২২৩
গুৰু বাক্য শ্ৰৱণ ৯, ১১-২, ২৯,
৩৯-৪১, ১১৩-৪
গুৰু-বিচাৰত স্পষ্ট উত্তৰ ১২৬,
২৫৩-৪
গুৰুৰ দাৰ্শনিক সম্পৰ্কে শিক্ষা
২৩৯-৪০, ২৪৮
গুৰু শিষ্য আৰু শিষ্য-গুৰুৰ সাদৰ
৪০১
গুৰু শিষ্যৰ আৱশ্যকীয় গুণ
১৬৯ ৭২, ৩০২
গুৰু-গুৰুমা ৩৬, ৩৯, ৪৮-৯,
৫৩, ১১৭, ১২৩
গুৰু-সেৱাৰ সৌভাগ্য ২৯
গুৰু এছনিবো আধা ভক্তক দি হৈ
ভক্তজন কৰিবা ২৫৮, ২৭০
গুৰু-কটাব শিক্ষা ৪১০
গুৰুৰে মলতত্ত্বৰ ব্যাখ্যা ২৪৮-৫৩
গুৰু-ত্যাগ ৪১, ৫১

গুৰু-দন ৪৪ ৮
গুৰু-বাসত বৈৰাগ্য ৪১
গোপীসকলৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব ৩১৪ ৬
জগতগুৰু কবিতা শীৰ্ষ আৰু
নাম কীৰ্ত্তন ১৮, ২৮, ১০৯
জগদীশ্বৰ আৰু বনবাস ২৪০ ১
জনাদৰ্শক আত্মলি ঠাৱ দিয়া
বাবে অপৰাধ ১১৯
জনা-জ্ঞান ৮৬-৮
জন্মজন্ম আৰু বোকামজন্ম নাট
১১৫ ৬
জন্মস্থান ৩, ৮৬
জন্মকক্ষ বৰুৱা ১৪৭ ৮, ২১৬ ৮
২৫৬ ৭, ৩১৭ ৮ ৩৬, ৭
জানী-অজানীৰ প্ৰভেদ ১১০, ১১৩
জৰ পাড়ৰ চিকিৎসার্থে মতুলৰ
গুহ ৭ ১৮, ২৯
তামূলী গাতিবোৰজাৰ প্ৰস্তাৱ ২৮
"তিনিশ-তিনিকুৰি-তেৰজন" অসমৰ
ভক্ত ১৪৮
তীৰ্থ ভ্ৰমণার্থে আদেশ ১৪৯, ১৫৯
দশপাৰ ঘোষৰ অৰ্থ ২৫৪ ৫
দহঘণ্টাৰ আত্ম নীৰৱগণ ১৫৪-৫,
৩১৩, ৪০৪-৮
দামোদৰ (কনিষ্ঠপুত্ৰ) ৭৫-৬,
১৮৮-৩০, ১৩৩
দিনত কাম ৰাতি হৰিকথা ৩৪
দুই বৰুৱা [জয়কৃষ্ণ আৰু কমদেৱ
বৰুৱা মলতব্য]
দুটো গুৰুৰ অস্তিত্বত মনকণ্ট ১৮
দেৱীপূজাৰ ৰাজ-আদেশত হোৱা
পলৰীয়া অৱস্থা, সহ-ত্যাগ আৰু
গুনৰ স্থাপন ১৭৩-৮, ৩২২-৩৩

দেশান্তৰী হ'বলৈ ইচ্ছা ৫১ ১২০
 ধৰ্ম-প্ৰণৱৰ অৰ্থে অত্ৰা-দান
 ২১৮, ২৫৮-৯, ২৬১, ৩৩৮-৪০
 নগৰীয়া আতা সনাতন
 ১৫৫ ৬, ৩১৩, ৩২৫-৪০৪
 ননিয়াত বৰঙৰু আদিৰ কাৰ্য্যত
 অসন্তোষ আৰু উপদেশ ৩৩৬-৭
 নৰিয়ান বাতৰত বৰপেটাৰ ভক্ত-
 সকল ২৩৩-৬, ৩৪৭-৮
 নৰিয়া, শেষকালৰ ২৬৯
 নাজিৰা-গমন ৮৯-৯০
 নাশঘৰ আৰু নাশৰ সত্ত্ৰ নিৰ্মাণ ১৬,
 ১০১-২
 নাশঘেষা ব্যাখ্যা ২০৪-৫
 নাৰায়ণ ঠাকুৰৰ ওচৰত গুৰু-
 আত্মা সম্পৰ্কে উপায় জিজ্ঞাসা
 আৰু ঠাকুৰৰ পূৰ্ণ সমৰ্থন
 ১৩৭-৪০, ১৬২-৩, ৩৬৪-৬,
 ৩৯০-৪
 নৰায়ণ ঠাকুৰৰ গৃহলৈ যাত্ৰা ১৯৭-৮
 নাৰায়ণ ঠাকুৰৰ দ্বাৰা বৰপেটাৰ
 সভাত বিবদমান প্ৰশ্নৰ সিদ্ধান্ত
 দিবলৈ নিয়োগ আৰু সিদ্ধান্তত
 সকলোৰে সন্তোষ ১৪৩-৪, ২৯৩,
 ৩৭৫-৯, ৩৮৯-৯৪
 নাৰায়ণ-তত্ত্ব ৮৫, ৪০০
 নিজত ঈশ্বৰ ভাৱ কৰাত অসন্তোষ
 ২৪৭
 নিগুণতত্ত্বৰ উপদেশ ৬৫-৬ ৪০০,
 ৪০৩
 নিৰ্ৰিষয় বা বিয়য়ী ভক্ত হ'বলৈ
 উপদেশ ২২২
 নিৰ্যাসতা আৰু নিৰপেক্ষতা ১৬৪-৫
 নিৰ্ভয়-দানৰ উপদেশ ১৭৩
 নিখা ভক্তসকলক জগোৱাই হৰি-

কান্তন ২০১-১
 নিজাম-সন্ত ১১৩, ১৪৩, ১৯০,
 ২৪৩, ২৪৬
 নিমিত্তবিলাক তেজি হৰি-ভক্তিৰ
 অচৰণ ৪১০
 নিসংশয় ৪০, ১৪১, ৩০৭, ৩৪৯,
 ৩৯৮, ৪১০
 পথ যাত্ৰাতো হৰিকীৰ্ত্তন ৩১-২
 পদ্মপ্ৰিয়া [দৃষ্টি] ১২৮, ১৮৯-৯০,
 ১৯৬-৭, ২১৩, ২২০-১, ৪০৫
 পৰদাৰা-গমন-নিষেধ আদি ২২১-২,
 ২২৬, ৩৬৯-৭৫
 পৰমানন্দ [হাসুজৰ পৰমানন্দ
 দ্ৰষ্টব্য]
 পচৰীয়া অৱস্থাতো ধৰ্মক্ৰমশ ১৭৬,
 ৩২৬-৮
 পাদুকা প্ৰণাম আৰু তাৰে তাল
 বজাৰা বাবে দোষ ২৫৫,
 ২৫৭
 পুত্ৰ-কন্যাসকল ১২৮, ২৫৮
 পুত্ৰহতে শিষ্য-পালন ২০৯, ৪১৩
 পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ উপায়-জিজ্ঞাসা
 অনু সমিধান ৩৭৩-৫
 পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ গুৰু-বিচাৰৰ
 সমিধান ৩৮৭-৯৪
 পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ গৃহত ৩২০-২
 পোৰামাটিৰ দৰে অমল ৩৩৫
 পোৰোলাত জল-জীৱী ১৯৫-৬
 প্ৰতিমা-স্থাপন ৩১১-২
 প্ৰবেধচক্ৰ আৰু কৃষ্ণমিশ্ৰৰ কথা-
 প্ৰসঙ্গ ৩৪০ ২
 প্ৰীতিত হৈ ভক্তি ১৯৭-৮, ২৯৫ ৬,
 ৩৪৯, ৩৭৯ ৪২৫
 প্ৰেম-বসন্ত উৰি সকলো একেজীৱিত

প্ৰাপ ১৫৭, ২৪২, ২৬০
 বজ্জাঙ্গী আই [ভাষা] ৭-৮, ১৩.
 ৪১, ৪৯ ৫২, ৮৬, ৯৯, ১০২-৩
 ১১৪ ১১৯-২২
 বটুগুৰু ২০৩ ৪
 বন্ধীয়া-পুত্ৰৰ শৰণ ১৭৪-৭
 বৰআই [ভাষা] ১৪৫, ১৮৯
 ৩৬৭, ৪১৩-৪, ৪১৮
 বৰগুৰু ১৫২, ১৭২ ৩, ২০০-১
 ৩২৭-৮
 বৰপেটাত কথাৰ সিন্ধান্ত-প্ৰদান
 ২০৭, ৩৭৫-৭
 বৰপেটাত গুৰু-তিথি পৰিচালনা,
 নিক্ৰাম সেৱাৰ উপদেশ ১৪২-৫
 বৰপেটাত ঘোঁৰাৰ জাত শিকিবলৈ
 ভক্ত প্ৰবণ ২৫৭
 বৰপেটাত ভক্তসকলৰে ছোৱা-
 পুৰুষোত্তম ঠাকুৰৰ অগ্নীতি
 নিৰাৰণ ১৮২-৫
 বৰপেটাত ভক্তসকললৈ পৰামৰ্শ
 ১৭৭
 বৰপেটাতীয়াৰজী-আই [ভাষা]
 ২০৭, ২১২-৩, ৪১১-৩, ৪১৯-২২
 বৰ যতুমণি ১৫২-৪, ১৬৯-৭০
 ১৮৭ ৮, ১৯৯-২০০, ২০৬-৭,
 ২২৩-৪, ২২৭-৯, ২৪৬-৮, ২৭২.
 ২৯৭-৩১৭, ৩২৭-৮, ৩৩৩ ৫৬.
 ৩৫৩ ৬, ৪১৮, ৪২০
 বিচক্ষণ শিষ্যসকল পাই পৰম সন্তোষ
 ১৫৪, ১৬৩-৪, ২১০
 বিবাহ ৯১
 বিবাহীভক্তৰ মহিমা ১৪৭-৮, ২০৩-৩
 বুড়া গুৰু ৩১৪
 বুড়া উপাধি দান ১৬১

বেডৰ আৱাসতো হৰি-ভক্তিৰ ভাৱ
 ২৭৯-৮০
 বেঙেনা ভোজনৰ কৰ্ম ৩৪৬
 বেতগাজৰ ভ্ৰমেশ্বৰ-কাৰ্য্যত অসন্তোষ
 ৩৩৬-৭
 বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াগ কাৰ্য্য ২৬১ ৩, ২৭১,
 ৩৫০-৫
 বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াগৰ পাছত ধৰ্মাচাৰ্য্যৰ
 বাৰম্বা ৩৪৯
 বৈকুণ্ঠ-প্ৰয়াগৰ পাছৰ ঘটনা ২৭১-২,
 ৩৫২-৬
 বৈকুণ্ঠ-বাসীৰ কথা ৩৭৫, ৩৭৭
 ব্ৰহ্মাণ্ডভেদী কথা ২১০-১
 ব্ৰহ্মই ভুঞ্জিলে হে হৰিৰ সন্তোষ
 ৩৪৬
 ভক্তক নিজকৈও বেছি প্ৰেহ ৪১০.
 ভক্তক নিদিয়া ভোজন বৰ্জন ৩৪৬,
 ৪১০
 ভক্ত-কুলৰ পৰা গুৰু-কুললৈ ১৪০
 ভক্ত গভীৰ ভাৱাপন্ন হ'ব লাগে
 ২৫৬
 ভক্ত-দৰ্শনৰ সন্তোষত ভক্তি ৩৪৭-৮
 ভক্তৰ অৰ্থে বিত্ত-সাহায্য
 ভক্তৰ ধূলী গ্ৰহণ ২৫৬
 ভক্তৰ বিগতিত অসন্তোষ ২১৭-৮
 ভক্তৰ লক্ষণ ২০৬-৭, ২৭৬-৯
 ভক্তৰ লগত ক্লীড়া ২৩৭-৯
 ভক্তৰ লগত বাদানুবাদ নিষেধ
 ১৯৮-৯, ৪২৫
 ভক্তৰ সমান একো বস্তু নাই
 ২৭০-১
 ভক্তৰ সেৱাহে ভগৱন্তৰ সেৱা
 ২১৮, ২৭০-১, ৩৪৬
 ভক্তৰ স্বভাৱ কেনে হ'ব লাগে
 ২৪০-১

জ্ঞানৰ স্মৃতি মাতৃ-জ্ঞান কৰ ব উপদেশ

২২২

জ্ঞানসকলৰ 'বাহু' দি ৫৫

জ্ঞানসকলৰ কথা ১৬১-২

জ্ঞান-সেৱাৰ শিক্ষা ১৯৬, ২১৮,

২৭০-১

জ্ঞান কোন বিধৰ আচৰণ ১৫৯,

২৯০

জ্ঞানীপুৰত স্থাপন ৯৮-৯

জ্ঞানীপুৰত সত্ৰ-স্থাপন ৩, ১০০

১৪৪-৫

জ্ঞানীপুৰৰপৰা কালনাথলৈ সত্ৰ

স্থানান্তৰ ১৪৫, ৪১৪-৮

ভাটী আতা গ্ৰীষ্ম ১৫২-৪,

১৬৬, ১৬৯-৭০, ১৯৪, ২০০-২,

২৫২-৩, ২৯৮-৩১৭, ৩২৭-৮

৩৩১-৪৩, ৩৫৩ ৬, ৪১৮, ৪২০ ৭

ভাৰ্য্যা পুত্ৰ এৰি ধৰ্মৰ সাধনা ১৪৬

ভাৰ্য্যাৰ প্ৰতি উপদেশ ৪১১-২

ভূঞাৰপো-আতা অনিষ্টক

১৫৬ ৭, ২০২, ২৫৮ ৯, ৩১৩

ভোজনৰ ভেটি বন্ধাও অপত্তি ২৫৫

ভোজনান্তৰে বিচৰা বাবে দোষণ

২৫৭

মনপুৰ (মোমায়েক ৭, ১১, ৪৩,

৫১, ৯৯ ১০১, ১১৬

মহত্ব ৮৪, ৯১, ২৭৪

"মহত্বৰ চিন মহনিত" ২২৭-৯

মহাজন ৩, ১৭, ১৯, ২৪-৫, ২৭,

১০৮, ১৪৪

মহাজাগ ১০

মাতৃৰ অসন্তোষৰ বাবে গুৰু-সন্নৈ

ষাট ৪১, ৪৯-৫১ ১১৪

মাতৃৰ চিত্তপৰিৱৰ্ত্তন-সাধন ৫১-২,

১২০-১

মাধৱৰ জ্ঞানসকলৰ লগত বাদানু-

বাদ নিষেধ ১৯৮-৯

মায়ামৰাৰ অনিষ্টক [ভূঞাৰ

পো-আতা চণ্ডীয়া]

মাহগিৰীৰ শৰণ ২২৮-৯

মুখাৰ কঠ ল'বলৈ অশ্লীকৰ ১৯২ ৬

মুৰাৰিদিগৰ নিকাশ-৩ জ্ঞাত সন্তোষ

২৪৩-৪

"মোৰ গুৰু মাধৱ, গুৰুৰো পৰম

গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ" ১২৬-৮

২৫৪, ৩৮৭-৮

মৌনতাৰ পাছত উপদেশ ১৬৯-৭২

যত্নমাণ [গজনাআতা চণ্ডীয়া]

যত্নমাণ [বৰষুণমাণ চণ্ডীয়া]

যদুমাণিৰ লোকাঙ্কৰৰ জনৰত্ন

২৫৯-৬০

যে যিমানৰ গাৱ সিমানেহে বিচাৰিব

লাগে ১৮৫

যোগমায়া [কান্ধৰু দুহিত] ২৫৮

এশীৰ-গুহ সজাত গুৰু-আজ্ঞা-পালন

৬৭-৯, ১২৮

বজাৰ তামুনী পতাৰ প্ৰস্তাৱ ৯৮

বহুসা-ব্যাখ্যা ৪০০-১

বাজ-বিশয়ৰ উক্তি-সাধনা ২৩০-৬

বামচৰণ [সন্ন্যাসী-আতা চণ্ডীয়া]

বামচৰণ [ছোৰামোচৰৰ আতা

চণ্ডীয়া]

ৰূপ গুণ বৰ্ণন ১৬, ৯১-২, ৯৯,

১০১-৩, ১২২, ২৪৫

জাতি ৰজাৰ প্ৰতি প্ৰশংসা ২৪৫

লোকনামক ৩, ১৭, ২৭, ১০২-৩,

১০৮, ১১১-২

লোকৰজক ১০৩, ১২৪

শঙ্কৰ [মাতামহ] [শঙ্কৰদেৱৰ মিতা

চণ্ডীয়া]

শঙ্কৰদেৱক গুৰু পাবলৈ কামনা

১২-৩

শঙ্কৰদেৱ "জগত গুৰু" ১০৯

শঙ্কৰদেৱৰ আত্মা পানন ৫ ৬

১০০-১

শঙ্কৰদেৱৰ নাতিসকলৰ প্ৰতি সন্মান

১৭২-৮৫ ২০৪, ৩৭৮-৮১

শঙ্কৰদেৱৰ নামেৰে নিৰ্মিত নাম-

ঘৰত দৈনিক নাম-প্ৰসঙ্গ ১৬,

২৮, ১০১ ২, ১০৮ ৯

শঙ্কৰদেৱৰ নিৰ্মাণ্য গ্ৰহণ ৯ ১০

শঙ্কৰদেৱৰ পত্নীৰ সেৱা ২৯, ৩১ ৩

শঙ্কৰদেৱৰ পত্নীৰ দাসীৰ-প্ৰতি সন্মান

২২১

শঙ্কৰদেৱৰ পুৰুষৰ প্ৰতি সন্মান ৫ ৬,

১০০-১

শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰভাৱত ১৩, ১৭-৮

শঙ্কৰদেৱৰ বৈকুণ্ঠ-প্ৰয়াগত খেদ

১৪-৫, ১৮, ১০৪

শঙ্কৰদেৱৰ মুখেদি কৃত্ত আৰু গুৰুৰ

মহিমা-বাৰ্ণাৱ্য প্ৰৱণৰ দ্বাৰা প্ৰভা-

ৱাহিত ৯, ১১, ১৭-৮

শঙ্কৰদেৱৰ লগত সাক্ষাৎ ৩ ১২,

৯৯, ১০০-১

শঙ্কৰদেৱে হৈ একপৰণ নম-ধৰ্ম কৰ্ত্তা

৩৭৬-৭

শঙ্কৰদেৱৰ সময়ভাৱত উত্তম কৃত্তি

৩৩৩

শৰণ কেনে হ'ব লাগে ৩৭

শৰণ গ্ৰহণ ৩৭ ৮, ১১৩

শৰণীয়া সমাজ-গঠন ৩৮, ১০৮-৯

শিৱদাসক পৰিত্যাগ ২১৮-২০

শিলৰ কাঁহী ল'বলৈ অস্বীকাৰ ১৭৮ ৯

শিশু-লীলা ৮৯ ৯০

শিষ্যৰ আত্মশাক্ষী গুণ ১৬৯-৭২

শিষ্য-প্ৰশিক্ষণ ১৬৪, ১৬৭- ১৭৩,

১৮৫-৬, ১৯৫ ৯, ২০৮, ২১৮,

২২১ ৩, ২২৭-৯, ২৩০-৩, ২৩৯-

৪১, ২৪৮, ২৫০-১, ২৫৬-৮,

২৬৯, ২৭০-১, ৩১৪-৮, ৩৩৩-

৫, ৩৩৭, ৩৯৮-৪০৪, ৪০৯-১৯

৪২৩ ৫

শিষ্যাকাপে গুৰু-সত্ৰা ৩৯

শিষ্ণাত সাধুসকলৰ বিদায় ২৬৯

শ্ৰীৰাম [বুঢ়াজনা] ৰ উচ্চ প্ৰশংসা

আৰু প্ৰেমানন্দ ৩২, ৪৬, ১১২,

১২৪, ১৩৪-৫

শ্ৰীৰামৰ যোগে দি মাধৱদেৱৰ শেষ-

আত্মা প্ৰাপ্তি ৭৬ ৯, ১৬৫-৭,

২৮৯-৭, ৩৬৯ ৪

শ্ৰীৰাম [৩৮১-আত্মা দ্ৰষ্টব্য]

সকলোৰে প্ৰশংসা লাভ ১২৪, ১২৭,

১৮৫

সকামা তত্ত্বৰ প্ৰতি কৃপা ১৮৬

সঙ্কট, তিনি ৩৯৮-৪০০

সন্ন্যাসী-আত্মা দ্বিজ ৰামচৰণ

১৪৯ ৫১, ২০০-১, ২২৪-৭ ২৬৬,

৩২৫, ৩২৭-৮

চমস্ত ধৰ্মৰ পত্ৰ ৪৬

সমবিতৰণৰ শিক্ষা ১২৩-৪, ২০৮-৯,

২৭০ ৩৪৬, ৪১০

সম্পূৰ্ণ ১৩১, ১৩৬

সাদিনীয়া লছোনত হৰি-কথাৰেই

ক্ষুধা নিৰাৰণ ২৪০

সুখেদুঃখ নেৰিবলৈ দিয়া উপদেশৰ

পৰীক্ষা ১৯৫

সুন্দৰীদিয়াত ধূলি গৰ্ভ-ভীলা ২৫৫-৬

সুন্দৰীদিয়াৰ ভক্তসকলৰ ক্ৰন্দনৰ

কাৰণ জিজ্ঞাসা ৫৭

সুপিতা [সুহিতা] ৰ লগত ১৭-২৪

১০৫ ৬

স্বীকাৰোক্তি ১১৮, ২৭৫ ৬

হৰি কথাৰ সময়ত অন্যমনস্ক

হাৰাত অসন্তোষ ২০৪ ৫

হৰিগতিবিপ্ৰ ২৬২, ৩১৯-২২,

৩৫৩-৪

হরিণের মাংসবিশ্লেষণ-সমস্যা

১৯৩৪-৪

হরিমন্দিরত বাস ৪৫

হরিহরবর্ চাৰিপ্রসব উত্তর-

জিজ্ঞাসা ২২৪-৬

হাবুংব পৰমানন্দ দ্বিজব শৰণ

৩৬৬ ৯

গোবিন্দ [বৃত্তীর পো] ৮০

গোসাঁই ২৬, ৮৬, ৯২১ ১৩৬, ১৪২

চতুর্ভুজ ঠাকুর ১৭৯-৮২

চবিত্তে সিংখকসকলব পৰিচয়

২৬৩-৮, ২৭৪, ৩৫৬-৮, ৪২৫-৬

চাৰিং-বজা ১৭-৮

চৈতন্য দেৱ ১৩, ১৯

জন্ম-বহস্য [পুথি] ২১-৫ ২৭

জয়ধ্বজ সিংহ বজা ২৫১

জীৱ-বধ পাপ—জীৱ-নিষ্ঠাবল কবিতা

পাৰিও নকৰিলে আৰু অসমৰ্থ

লোক শুক হ'লে ৭৮-৯, ৩৬৭

দশম স্কন্ধ [পুথি] ১০১

দৃশ্য গুৰুৰ আৱশ্যকতা ১৮, ৭৭

দেবতা আৰু সাধুৰ পাৰ্থক্য

১৪০

দেবেবাপাৰ ১৫২, ৩০০, ৩৯৫

দৈত্যাবি ঠাকুর ২৮৩

ধূৰ্মাহাট ৩

নবনাৰায়ণ বজা ৪. ৯২ ৯, ১৯০,

৩৯৬

নাচনী ঘাট ৮৩

নাজিবা ৮৯

নাজিবাহাট ৩

নামঘোষা ৭৭, ২০৪-৫, ২৪৪-৫,

২৫৭, ২৫৯, ৩০০, ৩৯৯,

৩৬২ ৩

নাৰায়ণ ঠাকুর ৫৯, ১২৫-৮, ১৩৭-

৪০, ১৪৩-৪ ১৪৮, ১৫৩, ১৫৮-

৯, ১৬২-৩, ১৯৭-৮, ২৮৭-৯৬,

৩০১-২, ৩৬৪-৬, ৩৯২-৪ •

নিমি-নৱসিদ্ধ-সংবাদ [পুথি]

৩০৬

পণ্ডিতৰ ৰাজ ২১৪

পদ্ম [মদলা আতা মণ্ডলা]

পৰমানন্দ ঠাকুর ২৫৬৩, ৩৮৬-৮

পৰীক্ষিত বজা ২৭১-২, ৩২২-৯

পাৰিজাত-ইৰণ যাত্ৰা ৬৬

পাটগাউমী ৮, ২৫, ৯৯

“পূজাতকৈ সন্ত-সেৱা শ্রেষ্ঠ”—

কণ্ঠভূষণ ৫৪

পুৰুষোত্তম ঠাকুর ২৫, ১৪৪,

১৫৮, ১৬১, ১৭৮-৮৫, ২০২-৪,

২৩৪-৬, ২৫৩-৪, ৩৯৯-২২,

৩৭০-৯৫

পুৰুষোত্তম ঠাকুরৰ মাতৃ ৩২০-৯

পূৰ্ণানন্দ দ্বিজ [চৰিতকাৰ]

৮৪, ২৬৩-৮,

বজ্জদেৱী মত ১৩, ৩৮, ১০৫

বংশীগোপালদেৱ ৭০, ১৩৯,

১৫২, ২৯৬-৩০১, ৩৯৫

বহুলা-আতা পদ্ম ৩৬০-১

বৰনগৰ ৯৮, ১৯২, ২১৬

বৰপেটা (পোৰাতিষ্ঠা) ২, ৪, ৭,

৫০-১, ৫৫-৬, ৬১, ৬৭-৭১,

৮০-১, ১১২, ১১৪, ১১২, ১৫২,

১৭২-৪, ১৭৭, ১৮২-৪, ২০৭,

২৩৩, ২৫৭, ২৮৪, ২৮৬-৯৬,

২৯৮-৯, ৩০৩, ৩০৮, ৩৪৭,

৩৭৯-৯, ৩৮২-৯২, ৩৯৫, ৩৯৭,

৪২০-২

বৰবিষ্ণু [চমকীয়া-জাতা] ৫৩,
৭৩, ৭৬ ৭

বালকৰ সঙ্গত মাধৱদেৱৰ খেমালি
১২৯-৩০

বাল্ল্যাউলীয়া বৰুৱা ৮০-১

বিশ্ব-সংস্ৰাম বৃত্তান্ত
৩৯৯-৪০০

বিচাৰপৰ হৈ গুৰু ৩০২
বেহাৰ সত্ৰ ৭৯ ৮০ ১৬৪, ৩৬৯-
৭২

ভক্তি-প্ৰদীপ পুথিৰ পৰীক্ষা
১০৬

ভক্তি-বত্ৰাবৰ [পুথি] ১১
ভক্তি-বত্ৰাবৰী [পুথি] ৭৭ ১০১

ভৱানীপুৰ ৩, ৪, ২৩-৪, ২৭,
৩৫ ৬৬, ৫৬-৭, ৮১, ৯৮-৯,
১০১, ১০৪, ১০৭, ১১২ ১২২
১২৪, ১২৭, ১২৯ ১৪৪ ১২,
১৪৯ ২৮৫ ৩০৩, ৩০৫, ৩০৯,
৩১০, ৩১৭ ৪১৪ ৮, ৪২১ ২

ভূঞাসকলৰ কোচ-বজাৰ প্ৰাণ
সমাদৰ ৯৬

মথ ৰাদাৰ ৬৮ ৯, ৭৩, ১২৬-৮,
১২০

মথুৰাৰ দলৈ বৰুৱা ২৭, ১০৬ ১১
১৫৫

মথুৰাৰ থান ৮০

মল্লৰাজ [নৰনাৰায়ণ দণ্ডটো]

মাণ্ডিগ্ৰাম ৫৪

মাধৱ “জীয়া” আৰু “মৰা”
৭২, ১৫১

মাধৱদেৱ ২, ২০-৮১, ৮৫, ১০০,
১০৫-১১ ১২৩, ২০২, ২২৪-৬,
২৫৪, ২৭৩-২৩, ৩৫৯-৬৮,
৩৮০, ৩৮৩-৯৪

মাধৱ মহিমা গোপালে হে
জানিলে ১২৮

মাণিক্যগ্ৰাম ৬০

বঙ্গীণ গুৰু ৬০-৭০, ৮০, ১২৮-৯
বঙ্গদেৱ বজা ৭১, ৮০-১, ১৩১-২,
১৭৩

বজাৰীয়া আৰু নিজৰ কায়া
২৭, ৪১

বাম-গোপাল দ্বিজ [চৰিত্ৰবান
১, ২৭৩, ৩৫৬-৮

বামচৰণ ঠাকুৰ ৭৯ ১৪২, ২৭২-৩
ৰামদিয়া ৭১ ৭৫

ৰামৰাম গুৰু ৬, ৩৫ ৮

ৰামৰাম বিশ্ণু [বোচবেহাৰ] ৭২ ৬
ৰামৰাম ৭

ৰামানন্দ [গোপালদেৱৰ পৰিনাতি
চৰিত্ৰকাৰ] ২৬৭, ৩৫২, ৪২৫-৬

ৰামানন্দ ঠাকুৰ [শঙ্কৰদেৱৰ পুত্ৰ]
৮-৬, ১০০

ৰামানন্দ দ্বিজ [চৰিত্ৰকাৰ]
১ ১৬, ৩১, ৮১, ২৬৭, ২৭৪,
৩৫৬

ল. ৭ চাৰল্যাব ৫৮-৬০

ল. ১-নাৰায়ণ বজা ৭৯ ১৩৪
লাঙি বজা ৮৯, ২৪৫

শঙ্কৰদেৱ ১-২০, ২৬, ২৮ ২৯
৩২, ৭৮, ৮৫-৬ ৯৩-৬, ৯৯-
১০১, ১০৯, ২১৫, ২৫৪, ২৭৩,
৩৫৭, ৩৫৯, ৩৮০, ৩৮২ ৮,
৩৯১-৪

শঙ্কৰদেৱৰ নাতিসকল ২৫, ১৪৪,
১৭৯-৮২, [পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ
আৰু চক্ৰভূজঠাকুৰ দণ্ডটো]

শঙ্কৰদেৱৰ পত্নী [আই-গোসাঁনী

২৫-৩৪, ১০৭-১১, ২২০-১

শঙ্কৰদেৱৰ মিতা শঙ্কৰ

[গোপালদেৱৰ মাতামহ] ৪-৭,

১০-৩, ৪১২

শিৱৰ ধ্যায়-সংকট ৩৯৯-৪০০

শ্ৰীৰাম বৃদ্ধা ২, ২২, ২৮; ৩৯-৩,

১৯, ৪২-৭ ৫০, ৫১, ৬১ ৭৮-৯,

১১৭, ১১২ ৩ ১১৫, ১১৭ ১১৪,

১৫৩ ৭ ২৭৪-৮৭, ৩৬৫-৪

সৰ্বজয় [শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰথম শিষ্য]

৩৬৮

সাধুৰ লক্ষণ ১২২

সুন্দৰীদিয়া ২, ১১-১, ২৬, ৩২,

৪১, ৫৩, ৫৭, ২৫৫-৬, ২৭৯

হৰিচৰণ চাকুৰ [শঙ্কৰদেৱৰ পুত্ৰ]

৬

ঈৰিহৰ ৫৩, ২২৪-৬

হয়গ্ৰীৱ মাধৱ ৭১

সাক্ষী ৭১, ১৩৯

০

ভুল-শুদ্ধৰণি

[বিশেষ সহায়তা অৱলম্বন কৰাতো এবাৰ নোৱৰা কাৰণত এই পুথিত বহুতো ছপাৰ ভুল থাকি যোৱাত আমি হুণিত হৈছোঁ। তলত আমাৰ চকুত-পৰামতে ভুল শুধৰণি দিয়া হৈছে। —সম্পাদক]

পৃষ্ঠাঙ্ক	পদাঙ্ক	শাৰী	ভুল	শুদ্ধৰণি
২	৫	৪	বালিয়া	বুলিয়া
৫	৫৯	৩	আপনি	আপুনি
৭	৫৫	৩ }	মনপৰ	মনপূৰ
"	৫৭	৩ }		
১১	প্ৰথম দাঁতিৰ টোকাত		বাত-বৃষ্টিত	বাত-বৃষ্টিত কষ্ট
১২	৮৯	৪	দিগন্ত	দিলন্ত
১৩	৯৮	১	গোপাল	গোপালৰ

পৃষ্ঠাঙ্ক	পদাঙ্ক	শাৰী	ভুল	শুদ্ধবৰ্ণি
১৩	শেষ শাৰীৰ দাঁতিৰ টোকাত		হকা-বৰা	হকা-বধা
১৫	১০৮	১	মুখ	মুখে
১৬	১১৭	১	নানঘৰ	নানঘৰ
"	১১৮	২	নহা	মহা
"	"	২	গোপালক	পোপালক
১৭	মাজৰ দাঁতিৰ টোকাত		সুবিভাৰ গত	সুবিভাৰ লগত
২০	১৩২	১	ধৰ	মাধৰ
২৫	১৪৮	৩	মনপৰ	মনপূৰ
২৬	১৫৮	২	বচ	বচন
২৭	১৬১	৩	আপনিয়ো	আপুনিয়ো
৩৬	১৯২	১	গধূলিকা	গধূলিকা
৪১	২০৭	১	গুনি	গুনি
৪২	২১০	৪	খজি	খুজি
৪৪	২১৭	৪	উপদেশ	উপদেশ
"	"	"	পৰি	পূৰি
৪৭	২২৯	২	ভাষলক	ভাষলক
৫৫	দাঁতিৰ টোকাত		কঠভূষণ	কঠভূষণৰ
৫৬	৩১২	৪	গৈলমে	গৈলে সে
৬১	পাদটীকাৰ প্ৰথম		সিদ্ধবৰ	সিদ্ধবৰ
৬৭	৩৮৫	৪	সূৰ্য্য	সূৰ্য্য
৭৮	৬১৭	২	বলিবাহা	বুলিবাহা
৭৯	৬১৯	১	উপদেশ ক...	উপদেশ-কথা
৮০	দাঁতিৰ প্ৰথম টোকাত		মধুপুৰত সত্ৰৰ	মধুপুৰ সত্ৰত
৮৪	৩০	২	ববাইলা	বুবাইলা
৮৭	৭৪	৩	সখা	সুখী
৯০	৮১	৪	কণে	কৰ্ণে
৯১	৮৭	৩	ভূজবগ	ভূজবগ

পৃষ্ঠাক্র	পদাক্র	শাঃ	ভুল	শোধনি
৯৭	১১৪	৪	ভৈটাইলা	ভেটাইলা
১১৭	দাঁতিব টোকা তলবপরা ৩		মখত	মুখত
১২২	২৮০	৩	সাধব	সাধুব
১২৩	দাঁতিব টোকা তলব		সহানুভতি	সহানুভূতি
১৩০	৩১৯	২	আল্লমতি	অল্লমতি
"	৩২০	১	বলিতে	বুলিতে
১৩১	৩২৮	২	মাষ	মোষ
"	" দাঁতিব টোকা		আদে	আদেশ
১৪২	৩৩১	২	নিয়া	শুনিয়া
১৩৪	৩৪৫	২	আশিলা	আসিলা
"	" দাঁতিব টোকা		দর্শনাথে	দর্শনার্থে
১৩৬	৩৬৩	২	তোমক	তোমাক
"	৩৬৫	৪	নকহলে	নকহিলে
১৪১	৩৮৮	১	সখী	সুখী
১৪৩	দাঁতিব টোকা শেষ		কাৰ্য্যবিভাগ	কাৰ্য্যবিভাপ
১৪৫	৪১৪	৪	আপ তবে	আতপবে
১৪৭	৪২৮	৪	চাবিত্রক	চবিত্রক
১৪৮	৪৪০	৪	হুলকপে	হুলকপে
১৫৩	৪৬৯	৪	দনমানে	দিনমানে
১৫৮	৪৮৮	২	ভাষতক	ভাষ তবে
১৬০	দাঁতিব শেষ টোকা		প্রযত	প্রযত্ন
১৬৮	৫৪২	৪	আদি	আদ
১৭০	৫৫২	৩	বলিলন্ত	বুলিলন্ত
১৭১	৫৬৩	১	সখিবে	সুখিবে
১৭৪	৫৭৮	৩	যগুতি	বৃগুতি
"	৫৮১	৩	লকায়া	লুকায়া

পৃষ্ঠাঙ্ক	মদ্যক	শাৰী	ভুল	সুধবৰ্ণ
১৭৪	পাদ টীকা		বাধাতামলক	বাধাতামলক
"	"		দেৱীপঙ্ক	দেৱী-পূজা
"	"		ভাৰ	কৰি
১৭৬	১২০	৩	মোহাব	মোহাব
"	১২১	৩	শনি	ভূনি
"	শেষৰ পাদটীকা		বন্ধীয়া-পত্ৰ	বন্ধীয়া-পুএ
১৮১	৬৩০	৫	একোটা	এগোটা
"	শেষৰ দাঁতিৰ টোকা		এটপুলি	এটপুল
১৮৪	৬৫১ দাঁতিৰ টোকা		বিষদ	বিদ্ৰাদ
১৮৬	৬৩০	২	যত	যতন
"	শেষৰ দাঁতিৰ টোকা		ব্যৱস্থা	ব্যৱস্থা
১৮৭	"		মঙ্গল	মঙ্গল
১৮৮	পাদ টীকা	৪	মনবৈৰী	মনবৈৰী
১৮৯	৬১৮	৫	আপনি	আপনি
১৯২	৬৯১	২	পৰণ হৰিক	পৰণহৰিক
১৯৪	৭০২ দাঁতিৰ টোকা		সুপৰামল	সুপৰামল
"	৭০৩	৪	পশখানি	পশুখানি
১৯৫	৭১১ দাঁতিৰ টোকা		লজ্জিত	লজ্জিত
১৯৬	৭৩৮	১	পলৈটি	পালটি
"	৭৩৯ দাঁতিৰ টোকা		গাপাল	গোপাল
"	৭৪০	৩	ধৰিয়	ধৰিয়া
২০২	৭৫৮	৩	জুটি	জুটি
২০৩	৭৬৫ দাঁতিৰ টোকা		ভৎসনা	ভৎসনা
২০৪	৭৭২	৪	চাপৰি	চাপৰি
২০৫	৭৭৬	১	পাৰ	পাৰি
২০৬	৭৮৩	৩	সখা	সুখী

পৃষ্ঠাঙ্ক	পদাঙ্ক	শব্দ	ভুল	শুদ্ধবণি
২০৬	৭৮৫	১	ভাবা	ভাবা
৮	৭৮৭	১	শনি	শুনি
২০৮	৭৯৮	৪	এখানি	এখানি
৯	৮০০	৩	যদ	যদি
২০৯	৮০২ দাঁতিব টোকা		আদেব	আদেশ
৮	৮০৩	৯	শিষ্য-পালন	শিষ্য-পালন
২১৩	৮১৮	৩	জুবিলন্ত	জুবিলন্ত
২১৫	৮৩০	২	বলিলন্ত	বুলিলন্ত
২১৬	৮৩৬	১	পুষ	পুষ
২১৮	৮৪৫	৪	ভিক্ষক	ভিক্ষক
২২০	৮৬২	১	যেবে	হেবে
২২১	৮৬৬	৪	গোপলে	গোপালে
২২২	৮৭০	২	নিবিষয়	নির্বিষয়
৯	৮৭১ দাঁতিব টোকা		বিষ	বিষয়
৯	৮৭৫	৯	বং (শব্দটো	উঠি মাঝ)
৯	দাঁতিব শেষ টোকা		পি	পিচ্ছত
২২৩	৮৭৬ দাঁতিব টোকা		অভক্ত	অভক্ত
৯	দাঁতিব শেষ টোকা		অর্থৎ	অর্থৎ
২২৪	৮৮৩	১	বলিলা	বুলিলা
৯	পাদ টোকা		ভূঞা-বিসচিত	ভূঞা বিসচিত
২২৬	৮৯৪	১	মন্ত	মুক্তি
২২৯	৯০৫	১	আটরন্ত	আটরন্ত
২৩১	৯১৮	১	সংখ	সুখে
২৩৩	৯৩২	৪	তোমাবাক	তোমাবাক
২৩৪	৯৪০	২	কবিলন্ত	কবিলন্ত
২৩৯	৯৭১	২	বাত	যাত

পৃষ্ঠাক	পদাক	শাবী	ভুল	শুদ্ধৰণি
২৪০	২৭৩ দাঁতিৰ টোকা		গুনিয়েই	গুনিয়েই
২৪১	২৭৫	৩	গোপোলো	গোপালো
২৪২	২৮৬	৩	সমলি	সমূলি
২৪৩	২৯০	৩	ভৰায়	ভৰণ
"	২৯২	১	চৰথত	চৰণত
২৪৭	১০২০	২	দষণ	দৃষণ
২৮৯	১০৩২	৩	ভঞ্জিৎক	ভুঞ্জিৎক
২৫০	১০৫৬	১	বজিলা	বৃজিলা
"	দাঁতিৰ (১) টোকাৰ শেষ		গুজ্জয়া	গুজ্জয়া
২৮১	১০৪০	১	নুপতিং	নৃপতিং
২৫৩	১০৪৪	৩	মানিয়াখনে	মানিয়া মনে
"	শেষৰ দাঁতিৰ টোকা		পুৰোত্তমৰ	পুৰোষোত্তমৰ
২৫৪	ওপৰৰপৰা তিনিশাবীৰ		শেষত "পৰমআনন্দ" ব পাঠত	এই চিন এয়া পৰি গৈছে
২৫৫	১০৫৬	৩	দষণ	দৃষণ
"	১০৫৮	৩	পাইলাস্ত	পাইলস্ত
২৫৮	১০৭৬	২	থৈল	থৈলা
২৬৩	ওপৰৰ দাঁতিৰ টোকা		সমাপন	সমাপন
২৬৬	৭৫৫	১	পৰ্ণানন্দ	পূৰ্ণানন্দ
২৬৭	১০১০	৪	চৰ	চূৰ
"	পাদটীকা	১	অসম্পূৰ্ণ	অসম্পূৰ্ণ
২৬৯	৯৪	৩	পাৰস্ত	পাৰস্ত
২৭০	৯৬	২	গৃহে	গৃহে
২৭১	১০০	২	পূৰ্বে	পূৰ্বে
২৭২	১১২	১	নাচাৰবোঁ	নাচাৰবোঁ
২৭৩	১০	১	যটো	যিটো

পৃষ্ঠাঙ্ক	পদাঙ্ক	শাখা	ভুল	শুদ্ধবাণ
২৭৬	৩১	৪	কহিছা	কবিছা
২৭৭	৩৪	৭	কবন্তু	কন্তু
২৭৯	৪৯	১	বাস	বদি
২৮০	৫৩	১	গোল	বোলে
২৮৩	৭১	৪	কোলাত	কোলাত
২৮৮	৮৮	৪	সমীপো	সমীপে
২৮৯	৯২	৩	যেতিক্ষ	যেতিক্ষণে
২৯২	৯৯	৪	ববনীয়া	ববণীয়া
২৯৩	১০৯	২	ক'বি	নিজা কবি
২৯৬	দাঁতিব টোকা		বংশীগোপাল	বংশী গোপাল
২৯৮	২২২	১	বথা	কথা
৩০০	২২৬	১	নপাব	নপাবা
৩০২	২৮৪	৪	সেহ	সেহি
"	২৯৩	৩	অকাব	আক ব
৩১৩	৩৮২	১	দেবত	দেবতা
৩১৪	৩৮৭	৩	আতহি	আতাই
"	৩৮৬ দাঁতিব টোকা		পুকষোত্তম	পুকষোত্তমব
৩১৫	৩৯০	২	গোপা	গোপী
৩১৭	৩৯৭ব পবা	৮	৯৪	৩৯৪
"	৩৯৪	২	সোহি সে	সেহি সে
"	৩৯৫	১	নানে	নামে
৩১৮	৩৯৮	৩	ছবি-কথা	হবি-কথা
৩১৮	৩৯৯	৪	আজি...কলি	আজি...কালি
৩১৯	৪০১	১	কানঝাব	কালঝাব
"	৪০৩	১	জুনি	গুনি
৩২০	৪০৬	৩	হবিগতি	হবিগতি

পৃষ্ঠাক	পদাক	শাবী	ভুল	গুণবধি
৩২২	৪১১	৩	বা ঘ-চন্ম	বাঘ-চন্ম
৩২৭	৪৫৪	৩	যিটো	যিটো
৩৩৩	৪৮৮	৩	যিটো	জিটো
৩৩৪	৪২৪	৩	জরযন্ত	জরযন্ত
৩৩৮	৫২৬	৪	মগ্রি	মগ্র
৩৪১	৫৫৬	২	শিষ্যসর	শিষ্যসর
৩৪৩	৫৪৪ দাঁড়ি টোকা ২		পর্বব	পূর্বব
৩৪৪	৫৪৭	৩	নান	নাম
"	৫৪৮	১	শুনিয়	শুনিয়া
	৫৪৯	২	আবা ।	আব ॥
৩৪৮	৫৭৮	১	প্রাত	প্রতি
৩৪৯	৫৮১	১	বুলিল	বুলিলা
৩৫১	৫৯৬	১	সোহ	সেহি
৩৬২	৬৮	৩	যেন	যেন
৩ ৬	১০৭	৩	স্মিল	স্মিল
৩৬৭	১২২ দাঁড়ি টোকা		প্রার্থনা	প্রার্থনা
৩৭০	১৫৫	২	কাবলন্ত	কাবলন্ত
৩৭১	১৬৯ শেষব দাঁড়ি টোকা অস্বীকার		অস্বীকার	অস্বীকার
৩৭৩	১৮৩	২	ভলটিয়া	ভলটিয়া
৩৭৭	২১৭	৩	য শ্রম	যত শ্রম
"	"	৪	বাসুদেব য	বাসুদেবয
"	"	"	জান	জানী
৩৭৮	২১৯	২	কলে সমে	কালে সমে
	পাদটীকা	২	পষাটম	পষাটন
৩৮৬	৪৭৬	"	নই	নাই